

Dönem : 22

Yasama Yılı : 3

T.B.M.M.

(S. Sayısı : 698)

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/535, 1/292)

T.C.

Başbakanlık

7.3.2003

Kanunlar ve Kararlar

Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.KKG.0.10/101-508/1020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 3.12.2002 tarihinde kararlaştırılan "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı" ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Abdullah Gül

Başbakan

GENEL GEREKÇE

Ülkemizde ceza muhakeme usul ve kurallarına ilişkin bazı esasları içeren ilk metinler, 14 Şubat 1870 (13 Zilkade 1286) tarihli "Divan-ı Ahkâm-ı Adliyenin Dahilî Nizamnamesi"nin Üçüncü Faslı ve 24 Şubat 1870 tarihli "Dersaadet ve Mülhakatı İdare-i Zabıta ve Mehakim Nizamnamesi"nin Dördüncü Faslıdır. Ancak, dönemine göre çağdaş ilk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Meclisi Mebusan'ın içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere meydana getirilmiş 25 Haziran 1879 (5 Recep 1296) tarihli "Usulü Muhakemati Cezaiye Kanunu Muvakkati"dir; bu Kanunun aslı 1808 tarihli Fransız Ceza Usulü Kanunudur. Fransız Kanunu, bazı hükümleri değiştirilerek ıktibas edilmiştir.

Bu Kanunu yürürlükten kaldıran 4/4/1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 1887 tarihli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu esas alınarak meydana getirilmiştir. Kaynak Alman Kanunu, yürürlüğe girdiğinden bu yana pek çok değişikliğe uğramış, Kanuna yeni madde ve fıkralar eklenmiştir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra bu değişikliklerin sayısı ve kapsamı genişlemiştir. Değişikliklerin esasının, insan hak ve hürriyetlerini korumak ve bireyin adil yargılanma veya dava hakkını sağlamlaştırmak olduğu söylenebilir.

1412 sayılı Kanunun yerine bir diğerinin konulması hususunda, bu Tasarıdan önce de iki girişimde bulunulmuştur. 1946 yılında meydana getirilmesine girişilen tasarı üzerindeki çalışmalara devam edilmemiştir. 1951 yılında başka bir tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna kadar gelmiş olmasına rağmen hükümsüz sayılmıştır.

1412 sayılı Kanunun, Almanya'daki kadar yoğun bir değişime tâbi tutulmadığı söylene bile, yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar 27 kez yapılan değişiklikler sonucu çok sayıda maddelerinin değiştirilmiş bulunduğu belirtilmelidir.

Bu değişikliklerde, kaynak Kanunun ait olduğu devletin gerçekleştirdiği yenilikler izlenemediği, bunun yerine uygulama esas alınarak bazı değişiklikler yapıldığı, yapılan bu değişikliklerle ilkelere özveride bulunduğu hususundaki bir kısım görüşlere tam olarak katılmıyorsa da; bunların hiç değilse gerçeğin önemli bir kısmını yansıttığı söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesini izleyen yıllarda bütün Avrupa ülkelerinde büyük ivme kazanması nedeniyle, demokratikleşmenin, ceza muhakemeleri usulünde geniş değişiklikleri getirmesi ise kaçınılmazdır. Uluslararası alanda gerçekleştirilen ve insan hak ve özgürlüklerine ilişkin bulunan çok taraflı sözleşmeler de demokratikleşmeyi teşvik ve tahrik etmektedir. Türkiye, Birleşmiş Milletler düzeyinde insan hak ve hürriyetlerine ilişkin sözleşmeleri ve İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeyi (kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini) kabul etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Bu sözleşmelerde, adil yargılanma hakkı ve bunun gerekleri olan suçsuzluk karinesi, susma hakkı, silâhların eşitliği ilkeleri ve savunma hakları gibi hükümler yer almaktadır. Bu hükümler, bugün artık Türk iç hukukunun uyulması zorunlu kısımları hâline gelmişlerdir. Söz konusu sözleşme hükümleri, Yargıtay ve mahkemelerimiz tarafından doğrudan uygulanmakta, Anayasa Mahkemesince de destek norm olarak kullanılmaktadır.

Hâl böyle iken, Türkiye'nin hızla artan nüfusu, Dünyanın küreselleşmesi, milyonlarca Türk vatandaşının Avrupa ülkelerinde çalışmaları ve hatta yerleşmeleri, Ülkemizde işlenen suçları hem miktar ve hem de nitelik itibarıyla değiştirmiş, ceza adalet sistemi büyük bir baskı altına girmiş, davaların sonuçlandırılması makul süreleri aşmıştır. Davaların uzamasının önlenmesi için millî ve uluslararası çalışmalar yapılmaktadır.

Bu durum karşısında, ceza usul mevzuatında davalara hız kazandırmak düşüncesi, kamu hak ve özgürlüklerine göre daha fazla etkili olmuş ve yapılan kanun değişiklikleri bazen ilkelere özveride bulunulmasını sonuçlamış, bu hâl Kanunun sistematüğünü de bir ölçüde etkilemiştir. Ancak, 1992 yılında, çağdaş ceza usulünde temel ilkeyi oluşturan ve savunmayı sağlayan "silâhların eşitliği" çerçevesinde Kanunda değişiklikler yapılarak savunma hakkı, hatta Batı ülkelerinden de ileri gidilerek, güçlendirilmiştir.

Ceza muhakemesi hukukunun ve bunun ifadesini oluşturan ana kanunun temel amacı "gerçeğe ulaşmaktır"; ancak bu hedef, insan hak ve özgürlüklerini vurgulayan adil yargılanma hakkına uygun biçimde gerçekleştirilmelidir.

Özetle açıklanması gerekirse, 1412 sayılı Kanunun noksanlarının çok sayıda olduğu belirtilmelidir: Söz gelimi, koruma tedbirleri çağdaş gelişmeleri izleyememiş; telekomünikasyona müdahalede, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce saptanan koşullara uyulması sağlanamamış; tanık dinlenmesi ve güvencesine, bilirkişiliğe, kamu davasının açılmasında maksada uygunluk sistemine bir ölçüde yer verilmesini zorunlu kılan hâller karşılanamamış; beden muayenesi ve moleküler genetik inceleme hususundaki hükümlere, tanığın ve hatta hâkimin korunmasına ilişkin esaslara ve her şeyden önemlisi davanın bir duruşmada bitirilmesini sağlayacak hüküm ve tedbirlere, kaçakların yargılanmasına ilişkin yeni hükümlere, uzlaşma usulünün uygulanmasına, bazı suçlar hakkında özel tedbirlere ve diğerlerine yer verilmemiştir. Yabancı ülkelerde, özellikle Almanya,

Fransa, Belçika, İtalya ve İspanya'da 1960'lı yıllardan beri adil yargılanma hakkını daha güçlü hâle getirmek amacıyla kanunlarında gerçekleştirilen yoğun değişikliklere 1412 sayılı Kanun uydurulmamış; yukarıda açıklandığı üzere daha ziyade davaların hızlandırılmasını sağlamak amacıyla ve bazen silâhların eşitliği ilkesiyle bağdaşması zor, Kanunun sistematizğini de bozucu nitelikte bir kısım değişikliklere yer verilmesiyle yetinilmiştir. Kanun yolları arasında istinaf kanun yolunun tesis edilmemiş olması ise, artık adil yargılama esası ile bağdaşmamaktadır. İçine dahil bulunduğumuz romano-cermanik hukuk sistemine dahil ülkeler yukarıda belirlenen ilkeleri güçlendiren kanun değişikliklerini sürekli olarak yapmaktadırlar. 15/6/2000 tarihinde Fransa, Ceza Usul Kanununun 140 kusura maddesini değiştirmiştir.

Ancak, ceza muhakemeleri usulünün amacı sadece sanık haklarını korumaktan ibaret değildir:

Gerçekten, çağdaş hukukta ve ceza muhakemeleri usulü hukukuna egemen olan temel strateji, sosyal düzenin korunması ile bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle gerçeği ortaya çıkarmak ve adil yargılama ilkesine uyarak adil yaptırımlara hükmedip uygulamaktır. Söz konusu stratejinin asıl ulaşmak istediği hedef, gerçeği meydana çıkarmaktır; ancak, gerçeğin adil yargılanma hakkına uyularak meydana çıkarılması temel koşuldur. Ceza adalet sistemi, bu denge üzerine kurulmalıdır. Dengeyi sağlayacak esas güvenceler bugün artık anayasalarda ve uluslararası hukuk metinlerinde yer almaktadır.

"Adil, hakkaniyete uygun yargılanma hakkı"na saygılı olmak ve bunun gerektirdiği usul hükümlerine Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yer vermek, söz konusu dengenin, bireyin hak ve özgürlüklerine ilişkin kısmını karşılamaktadır: Kişinin, kanunun belirlediği, açıkça tanımladığı usullere göre itham edilebilmesi; güvencelere saygı göstererek yakalanabilmesi, gözaltında tutulabilmesi, tutuklanabilmesi; şüpheli veya sanığın aleyhindeki ithamları önceden bilmesi, savunmanın gerektirdiği bütün olanakların davanın tüm evre ve aşamalarında tanınması (sanık veya avukatın savunmasını hazırlamak için zorunlu vasıtalara ve zamana sahip kılınması, avukatın, müvekkili ile temas etmek ve dosyaya ulaşmak olanağının her evrede kabul edilmesi, sanık olmadan duruşma yapılıp hüküm verilememesi, susma hakkı kullanıldığında bunun şüpheli veya sanık aleyhinde sonuç meydana getirememesi, adli işlemlere katılmak olanağı, zorunlu avukatlık ilkesinin mümkün olduğunca genişletilmesi ve diğerleri); silâhların eşitliğinin gerekli hükümlerle saptanması; suçsuzluk karinesi, susma hakkı, davanın bağımsız ve tarafsız, kanunla kurulmuş mahkemelerde alenen görülmesi ve makul bir süre içinde bitirilmesi; yakalama, adli kontrol, tutuklama gibi önleyici tedbirlerin ancak çok sıkı koşullar altında ve itiraz hakları kabul edilerek uygulanabilmesi; tutuklamaya seçenek olarak adli kontrolün kabulü; hukuka aykırı olarak elde edilen delil, iz, eser ve emarelerin hükümsüz sayılması, hazırlık evresinden kovuşturma evresine geçilirken bir orta evrenin kabulü ve diğerleri ...

Dengenin sosyal düzenin korunmasına ilişkin faydasının saptanmasında iki temel direktif vardır:

Bunlardan birincisi, insan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi zorunluğunu saklı kalmak koşulu ile maddî gerçeği ortaya çıkarmayı sağlayacak tedbirleri almaya yönelik yetkileri kabul etmek, hürriyeti kısıtlayıcı tedbirlere ancak çok zorunlu hâllerde başvurmak ve kesin ihtiyaç ölçüsünde kısıtlama yapmak; ikincisi ise, bu yetkilerin ancak sonuncu bir çare olarak kullanılmasını benimsemek ve bunun koşullarını belirlemektir. Bu yetkilerin kullanılmasının genel olarak ve çok kere tâbi kılındığı koşul "gecikmesinde sakınca bulunan hâl" ölçüsüdür.

Bu iki temel direktif çerçevesinde, yukarıda belirtilen stratejinin gerektirdiği, sosyal düzenin korunmasına yönelik karakteristik sayılabilecek kavram, hüküm ve tedbirlerin önemlileri şunlardır: Gecikmesinde sakınca bulunan hâl kavramının tanımlanması ve yetkilerin genişlemesini sağlayan bu hâllerin belirlenmesi; uyuşturucu maddeler, terör suçları bakımından özel hükümler getirilmesi; duruşmalara gelmeyen kaçakların hazır bulunmalarını sağlayıcı zorlayıcı tedbirler alınması; şüpheliden, sanıktan veya mağdurdan yahut üçüncü kişilerden kıl, salgi, kan ve benzerleri gibi kısım veya parçaların alınabilmesi; beden muayenesini sağlayan yetkilerin tanınması; moleküler genetik incelemenin yapılabilmesi; telekomünikasyona müdahale ile belirli bilgi veya verilere elkonulabilmesi; kişiyi tanıklıkta bulunmaya zorlayacak ve tanığın korunmasını sağlayacak tedbirler getirilmesi; kolluk elemanlarının meslekî sırlarının korunması, memurların tanıklıklarında istisna oluşturabilecek esasların gösterilmesi; zorunlu hâllerde evvelce tutulmuş tutanakların duruşmada okunabilmesi; kamu davasının açılmasında veya sürdürülmesinde kamu yararı öngörülerek bazen de olsa maksada uygunluk sisteminin uygulanabilmesi, kaçaklar hakkında özel usul hükümlerine yer verilmesi; çağımız ceza ve usul hukukunun temel ilkelerinden birisi mağduru korumak olduğundan, ceza davasının bütün aşamalarında mağdura bir kısım haklar ve yetkiler tanınması ve diğerleri ...

Yukarıda belirtilen temel stratejinin direktiflerine uygun olarak Tasarıda gerçeğin adil yargılanma, ceza davasına muhatap olma hakkına saygılı olarak meydana çıkarılmasını sağlayacak ve yukarıda kısmen değinilen kavram, ilke ve esaslara tam olarak yer verilmesine çalışılmıştır. Bu maksatla Tasarı meydana getirilirken geniş bir karşılaştırmalı ceza usul hukuku araştırmasına girilmiştir; Alman Kanununun bugün aldığı son şekil bütünüyle Türkçeye çevrilmiş, Fransız Ceza Usulü Kanununun pek çok maddesi de son değişiklikler dahil, keza Türkçeye çevrilerek Komisyon üyelerinin incelemesine sunulmuş, İtalyan hukuku ve Common Law sistemi gözden geçirilmiş ve karşılaştırmalı ceza usul hukukunda yerleşmiş uluslararası Siraküza Suç Bilimleri Uluslararası Yüksek Enstitüsünün etkinlikleri çerçevesinde ve idaresi altında düzenlenmiş uluslararası beş ayrı mukayeseli seminer çalışmalarına sunulan raporların sentezi özellikle ve özenle değerlendirilmiş, Yargıtay ve Askerî Yargıtayın yerleşmiş kararları göz önünde bulundurulmuş ve bunun dışında burada zikredilmesi güç sayılabilecek diğer kaynaklara da başvurularak karşılaştırmalar yapılmıştır.

İlk Tasarı metni ve gerekçesi, hazırlandıktan sonra Tasarı Adalet Bakanlığınca, Yargıtaya, Askerî Yargıtaya, bütün bakanlıklara, ilgili Devlet kurumlarına, bütün barolara, üniversitelere, savcılıklara, adliyelere gönderilerek mütalâa, görüş ve eleştirileri alınmıştır. Bütün bunlar Komisyon-da değerlendirilerek, uygun görüldüğünde değişiklikler yapılmıştır.

Tasarının dilinde, Yargıtay ve Askerî Yargıtayın uygulamaları ve kararları ile Türk hukuk öğretisi göz önünde bulundurulmuş ve hükümlerin, açık ve halk tarafından anlaşılacak tarzda biçimlendirilmesine özen gösterilerek duru Türkçe vurgulanmıştır. Anayasanın içerdiği ve diğer yerleşmiş terimler elbette ki, aynen korunmuştur.

1412 sayılı Kanunun tasnifinin esasta amaca tam uygun olduğunu söylemek olanağı yoktur. Bir usul kanununun aslında ceza adalet sistemini yürüten mekanizmanın işleyişini yansıtan bir tasnifi içermesi ve ceza davasının evre ve aşamalarına göre düzenlenmiş bulunması uygun olur. Böylece, kişi, sahibi bulunduğu adil yargılanma hakkından yararlanıp yararlanmadığını kolayca saptayacak ve hakkında yürütülecek kovuşturma ve davanın gelişmelerini, algılamak olanağına kavuşmuş bulunacaktır. 1412 sayılı Kanunun aslında aynı kitap, kısım, fasıl veya bölümde bulunması gerekli hükümleri değişik yerlerde toplamış olan tasnifi, bu bakımdan eleştirilebilecek nitelikte görülmüş ve Tasarı özette aşağıda belirtilen biçimde bir tasnifi uygun saymıştır:

Tasarı, sekiz kitap ve 389 maddeden oluşmaktadır. Kitaplar kısımlara ve kısımlar da bölümlere ayrılmış bulunmaktadır.

Tasarının madde sayısı, 426 madde ve 6 ek maddeden oluşan 1412 sayılı Kanuna göre daha azdır. Oysa Tasarı, kişisel dava usulünü kaldırmış ve dolayısıyla bu konuya ilişkin maddeler metinde yer almamış bulunmasına karşın içerdiği hükümler itibarıyla 1412 sayılı Kanuna göre çok daha zengin ve ayrıntılıdır. Haksız tutuklama veya yakalamaya tazminat, yasak hakların geri verilmesi gibi hükümlerin geliştirilerek Tasarının içine alınmış bulunmaları dışında, aşağıda açıklanacak 98 yeni konu ve bunlarla ilgili hüküm ve maddelere metin içerisinde yer verildiği gibi, 1412 sayılı Kanunun bazen birleştirilerek, bazen ayrılarak Tasarıya alınan bütün hükümlerinde değişiklikler yapılmış ve bazı hükümler çıkarılırken bazı yeni hükümler de eklenmiştir.

Tasarının maddeleri ve özellikle ayrıntılı biçimde kaleme alınmış gerekçeleri incelendiğinde, bu konular belirlenmiş ve işlevleri anlaşılmış olacaktır. Bu itibarla, söz konusu 98 konuyu burada ayrıca izah etmek gereksiz bir tekrar sayılmış, sadece bu konuların listesinin aşağıda belirtilmesi yeterli görülmüştür.

- 1) Kanunun kapsamı ve yorumunda uyulması gerekli ilkeleri belirten hüküm,
- 2) Kanunda geçen terimlerin tanımları,
- 3) Tebligat ve yazışma usulü,
- 4) Cumhuriyet savcılığına yapılan tebligat,
- 5) Meslek ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinme,
- 6) Bilirkişilik konusunda yepyeni ve çok ayrıntılı düzenlemeler,
- 7) Bilirkişilerin atanmaları ve incelemelerin yürütülmesi,
- 8) Bilirkişi raporu,
- 9) Duruşmada bilirkişilerin açıklama usulleri,
- 10) Tanık bilirkişi,
- 11) Şüpheli veya sanığın beden muayenesi,
- 12) Diğer kişilerin bedeninin muayenesi,
- 13) Kadının muayenesi,
- 14) Moleküler genetik incelemeler,
- 15) Fizik kimliğin saptanması,
- 16) Telekomünikasyon yoluyla yapılan haberleşmeye girmeye ilişkin hükümler,
- 17) Telekomünikasyon yoluyla yapılan haberleşmeye girmeye ilişkin kararların yerine getirilmesi,
- 18) Avukatın büro ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçlarına ilişkin istisnalar,
- 19) Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve geçici elkoymaya ait hükümler,
- 20) Arama, kopyalama ve geçici elkoymada uluslararası yardımlaşma,
- 21) Adli kontrol,
- 22) Adli kontrol kararı ve hükmedecek merciler,

- 23) Adli kontrol kararının kaldırılması,
- 24) Adli kontrol tedbirlerine uymamanın yaptırımları,
- 25) Güvence,
- 26) Önceden ödetme,
- 27) Güvencenin geri verilmesi,
- 28) Tutuklama kararı,
- 29) Şüpheli ve sanığın salıverilme istemleri,
- 30) Adli kontrolün veya tutuklamanın tamamen veya kısmen kaldırılması usulü,
- 31) Salıverilenin yükümleri,
- 32) Geçici salıverilme,
- 33) Gözaltı işlemlerinin denetimi,
- 34) Yakalanan veya tutuklanan kişilerin nakli,
- 35) Yakalama tutanağı,
- 36) Tazminat istemi ve tazminat davası koşulları,
- 37) Tazminatın geri alınması,
- 38) Tazminat isteyemeyecek kişiler,
- 39) İfade ve sorgunun tarzı,
- 40) Avukatın atanmasında temel ilke ve usul,
- 41) Soruşturmanın gizliliği,
- 42) Soruşturma evresinin sona ermesi,
- 43) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi,
- 44) Kamu davasının açılması,
- 45) İddianamenin değiştirilmesi veya geri alınması,
- 46) İddianamenin iadesi,
- 47) İddianamenin reddi,
- 48) İddianamenin iadesi ve reddi kararlarına itiraz,
- 49) İddianamenin kabulü,
- 50) Duruşmada ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı,
- 51) Duruşma sırasında işlenen suçlar hakkında işlem yapılması,
- 52) Hükmün geri bırakılması ve denetimli serbestlik,
- 53) Suçun mağduru ile şikâyetçinin çağrılmaları ve hakları,
- 54) Suçun mağduru ile şikâyetçinin davete uymamaları,
- 55) Suçun mağduru ile şikâyetçinin dinlenmeleri,
- 56) Suçun mağduru ile şikâyetçinin tazminat ve giderleri,
- 57) Katılanın hakları,

- 58) Katılmanın hükümsüz kalması,
- 59) Yargılamada tüzel kişiler hakkında uygulanacak hükümler,
- 60) Tüzel kişilerin yargılanmasında yetkili mahkeme,
- 61) Tüzel kişiliğin kamu davasında temsili,
- 62) Tüzel kişinin temsilcisi hakkında uygulanacak hükümler,
- 63) Tüzel kişiye uygulanacak hükümler,
- 64) Önödeme,
- 65) Uzlaşma,
- 66) Hâkim tarafından uzlaştırma,
- 67) Birden çok fail hâlinde uzlaşma,
- 68) Uyuşturucu madde suçları hakkında özel usul,
- 69) Uyuşturucu maddelerin tespiti, aranması, elkoyma ve şartla salıverilme,
- 70) Uyuşturucu madde suçlarının gözlenmeleri ve hukuka uygunluk nedenleri,
- 71) Uyuşturucu madde suçlarının işlendiği yerlerin kapatılması,
- 72) Fuhuş için aracılık, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarının takibinde özel hükümler,
- 73) Fuhuş için aracılık, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarının tesbiti, arama ve elkoymada usuller ve kapatma tedbiri,
- 74) Fuhuş için aracılık, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarını işleyen yabancıların yurt dışına çıkarılması,
- 75) Fuhuş yaptırınların zararları tazmini,
- 76) Kaçağın tanımı,
- 77) Kaçaklar hakkında alınabilecek tedbirler,
- 78) Tedbirlerin ilân ve tescili,
- 79) Tedbirlerin süresi,
- 80) İstinaf yoluna başvurulabilecek hükümler,
- 81) İstinaf istemi ve süresi,
- 82) Eski hâle getirme süresi içinde istinaf yoluna başvuru süresinin işlemesi,
- 83) İstinaf dilekçesinin etkisi,
- 84) İstinaf isteminin hükmü veren mahkemece reddi,
- 85) İstinaf isteminin tebliği ve cevabı,
- 86) Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısının görevi,
- 87) Bölge adliye mahkemesinin dosya üzerinde ön incelemesi,
- 88) Bölge adliye mahkemesinde inceleme ve kovuşturma,
- 89) Bölge adliye mahkemesinde duruşma hazırlığı,
- 90) Bölge adliye mahkemesinde duruşmayla ilgili istisnalar,
- 91) Bölge adliye mahkemesine sanık lehine başvuru hâlinde verilecek hüküm,

- 92) Bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı direnme yasağı ve özel kanunların temyize ilişkin hükümleri,
- 93) Bölge adliye mahkemelerinde karar düzeltme ve usulü,
- 94) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kanun yararına başvurusu,
- 95) Hüriyeti bağlayıcı cezanın bölünerek infazı,
- 96) Şartla salıverilmede usul,
- 97) Şartla salıverilen hakkındaki hacir kararının etkisizliği,
- 98) Yasaklanmış hakların geri verilmesi usulü ve koşulları.

Yukarıda yer alan listenin 80 ilâ 93 numaralarında Tasarının getirdiği istinaf yoluna ilişkin yenilikler belirtilmiştir. Gerçekten, bu Tasarının getirdiği en önemli yenilik, adli yargı ilk derece mahkemelerinden verilen kararların doğrudan temyiz edilemeyeceği ve bunlar aleyhine istinaf yoluna gidileceğidir. Bilindiği üzere, hükmün maddî, ispat yönünden ve aynı zamanda hukukî bakımdan kontrolünü yapan yargı merciine öteden beri "istinaf" denilmiştir. Tasarı, bu kanun yolunu kabul etmiş bulunmakta ve bunu "istinaf yolu"; bu incelemeyi yapacak mahkemeleri de bölge idare mahkemelerine paralel olarak "bölge adliye mahkemesi" biçiminde adlandırmaktadır. Tasarı, bu hükümleriyle ceza mevzuatımızın büyük bir noksanını ortadan kaldırmış olmaktadır.

Böyle bir kanun yolunun kabulü davanın adil yargılama ilkesine göre yürütülmesi ilkesi yönünden de büyük bir boşluğu ortadan kaldırmış olacaktır:

Bilindiği gibi, esas mahkemesi tarafından verilen hüküm iki sorunu çözer: (a) fiilin sanık tarafından işlenip işlenmediği (maddî mesele) sorunu, (b) sanık tarafından gerçekleştirilmiş olan eyleme hangi cezanın verilmesi gerektiği, fiilin suç oluşturup oluşturmadığı sorunu ve nasıl muhakeme yapılacağı (hukukî mesele) sorunu.

Maddî ve hukukî meselenin kanun yolu mahkemesi tarafından incelenmesi kabul edilmiş ise, bu kanun yoluna verilen isim Tasarıya göre "istinaf yolu"dur.

Temyizi bundan ayıran özellik, temyizde delillerle temas edilerek öğrenme muhakemesi yapılamamasına karşılık, istinaf yolunda gerektiğinde deliller de incelenerek esas hakkında yeni bir karar verilmesi; yeni bir olay yargılaması yapılarak hata saptanırsa, esas mahkemesi tarafından verilmiş olan ilk hükmün düzeltilmesidir.

Bölge adliye mahkemesi, hatayı saptadıktan sonra esas hakkındaki kararı da verir. Buna karşılık, temyizdeki kural, bozmadır. Yargıtay delillerle bizzat temasa geçerek olay yargılaması yapamaz. Yargıtayın ülkede içtihat birliğini sağlamak amacıyla kurulmuş bulunmasından kaynaklanan "tek mahkeme oluş" özelliği vardır. Yargıtayın delillerle tekrar temasa geçerek maddî meseleyi denetleyebilmesi aslında kabul olunmaz.

İstinaf yolunun işleyişi ve kuruluşu ülkelere göre değişiklik göstermektedir: Almanya'da bu yola başvurmak bir dereceye kadar savcının elindedir. Savcı, Mahkemelerin Kuruluş Kanununun verdiği yetkiye dayanarak (GVG m.24/1,3), önemli gördüğü davaları eyalet mahkemesinin ceza dairesi önünde açabilmektedir.

Türkiye'de 1839 Tanzimat Fermanından önceki dönemde mahkemeler İslâm hukuku ilkelerine göre kurulmuşlardı ve "şeriat mahkemeleri" adını taşıyan bu kuruluşlar tek hâkimli ve tek dereceliydiler: Mahkeme kararlarına karşı, kural olarak, kanun yolu tanınmış değildi; "istinaf" fonksiyonu görece üst mahkemeler olmadığı gibi, hukuk birliğini sağlayacak bir mahkeme de yoktu. "Divan-ı Hümayun" bazı hâllerde bir yüksek mahkeme olarak görev yapabiliyordu.

Tanzimat Fermanından sonra, Avrupa'dan alınan kuralları uygulamak üzere "Nizamiye Mahkemeleri" kuruldu.

1864 yılında şeriat hükümlerini ilgilendiren davalar dışında kalan ceza ve hukuk davalarına bakmak üzere, Tuna Vilayetinde tecrübe niteliğinde mahkemeler kuruldu. Bu uygulama 1864 yılında diğer vilayetleri de kapsar hâle getirildi. Ayrıca kadılar tarafından verilen hükümleri inceleyen "şer'i tetkikat meclisleri" de meydana getirildi.

1885 yılında anılan Kanunun Temyiz Mahkemesi Faslı genişletildi. 1907 yılında vilayetlerin adli teşkilâtı değiştirilmiş, 1913 yılında Edirne Vilayetinde tek hâkim esası konmuş ve buradaki istinaf mahkemesi iki üyeli yapılmıştır. Edirne'de uygulanan tek hâkim sistemi tatmin edici netice verince, 6 ay sonra çıkarılan bir kanunla, bu uygulama bütün yurdu kapsar hâle getirilmiştir.

24/4/1924 tarihli ve 469 sayılı Kanun ile laik temellere dayanması gereken hukuk sistemimizin içinde yeri olmadığı için şer'iyet mahkemeleri ilga edilirken, istinaf mahkemeleri de kaldırılmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Tanzimattan sonra kurulan nizamiye mahkemelerinden bidayet mahkemelerine bir Müslüman, bir Hristiyan, istinaf mahkemelerine de iki Müslüman ve iki Hristiyan üye tayin ediliyordu. Bu arada, nizamiye mahkemeleri kurulmuş olmakla birlikte, şeriat mahkemeleri kaldırılamamıştı. "Tefriki Vezaif Nizamnamesi" ile görev bölümü yapılmıştı, ama şeriat mahkemeleri yine de kendilerini her işte yetkili sayıp yargılama yapıyor ve kararları yerine getiriliyordu.

Ağır cezalı işlerin hepsi tutuklu olarak görüldüğünden, cinayet davalarına öncelik tanınıyor ve istinaf davaları ihmal ediliyordu. Müstakil kuruluşu olan yerlerde de istinaf mahkemeleri ihtiyacı karşılayacak kadar geniş değildi.

İstinafta ehil hâkim azdı. İstinaf mahkemelerindeki hâkimler zabıt katipliğinden hatta mübaşirlikten gelme eski hâkimlerdi. İlk mahkemelerde ise, hukuk mezunu ve yeni hukuku okumuş genç hâkimler bulunuyordu. 1924 yılında temyiz çoğunlukla, ilk mahkeme kararlarını doğru bulmakta, istinaf mahkemesi kararlarını ise bozmakta idi. İstinafta ilk muhakeme tekrarlandığı için işler birikiyordu.

Cumhuriyet Döneminde hukuk devrimi gerçekleştirilirken, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu alınmış, fakat istinaf kurumuna yer verilmemiştir.

1879 Kanununda yapılan değişiklikle istinaf mahkemeleri ilga edildikten sonra, bu mahkemelerin tekrar kurulmasını amaçlayan fakat çeşitli nedenlerle kanunlaşamayan tasarılar hazırlandı. Bunların amacı, mahkemeler kuruluşunu tek bir kanunla düzenlemek ve maddî meselenin incelenmesine olanak sağlamaktı.

İlk tasarı 1932 yılında hazırlandı. Bunu, tasarı üzerinde yapılan değişikliklerden meydana gelen ikinci tasarı izledi. 1948 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulup, 11 maddesi Adalet Komisyonunda görüşülen bu tasarı, Bakanlıkça geri alındı ve 1932 tasarısı gibi kanunlaşamadı.

1952 yılında Yargıtayın işlevlerini yerine getirebilmesi için zemin hazırlamak amacı ile istinaf mahkemelerinin kurulmasını öneren bir tasarı daha hazırlandı. Bu tasarı da, Adalet Komisyonunca bazı değişikliklerle kabul edilmiş olduğu hâlde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemine alınmamıştır. 1963 yılında "Üst Mahkemeler" adı altında bu mahkemelerin kurulmasını öneren yeni bir tasarı hazırlandı; ancak bu da diğerleri gibi kanunlaşamadı.

Yargıtay, Adalet Bakanlığının isteği üzerine 1975 yılında bir rapor hazırlamış, bunu 1977 yılında Yüksek Hâkimler Kurulunun hazırladığı tasarı izlemiştir. Yine 1977 yılında, Adalet Bakanının uyarısı doğrultusunda Bakanlıkça bir tasarı hazırlanmış ve ağır ceza mahkemelerine bir tür istinaf fonksiyonu verilmek istenmiştir. 1978 yılında da Adalet Bakanlığı, Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından 1977 yılında hazırlanmış olan tasarı üzerinde çalışmak suretiyle bir metin hazırlamış ve üniversitelerin görüşlerine sunmuştu.

Bu konudaki diğer bir çalışma, 1993 yılında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan "Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" ile "1412 Sayılı Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"dır.

İstinaf yolunun aleyhinde olanlar istinafin yerel mahkemeleri zayıflatmak ve merkezî bir mahkemeyi kuvvetlendirmek, yani siyasal amaç ile kabul edilmiş olduğunu ileri sürerek ve onu bir "krallık" kurumu gibi tanımlarlar.

İlk mahkemeler bilgili ve tecrübeli hâkimlerle kurulmalıdır.

Tasarının getirdiği sistem davaları uzatmayacaktır. Basit ve orta ağırlıktaki suçlarda duruşmanın yeniden yapılması fazla zaman almayacaktır.

Doğru bir karar elde etme olasılığını çoğaltmak için, maddî meselenin de kontrol edilebileceği bir kanun yolunun kabulü zorunludur. Bugünkü sistemimiz maddî meselenin kontrolüne yasal olarak sağlamadığı için değiştirilmelidir. Yargıtayın esas fonksiyonunu görmesini sağlayacak şekilde, bir sistem değişikliği yapılması gereklidir: Bir tek kanun yolu mahkemesi kabul edip bütün ilk derece mahkemelerinden verilen son kararları ona incelettirmek Yargıtayı aşırı iş yükü ile karşı karşıya bırakmıştır. Yargıtayın hukuk yaratmasına olanak verecek şekilde işlerinin azaltılması ve böylece teminata zarar vermeksizin muhakemenin çabuklaştırılması gereklidir.

Tasarıda, adli kontrole ilişkin hükümlere ve bu hükümler cümlesinden olmak üzere kefâlete yer verildiğinden, 1412 sayılı Kanunda düzenlenmiş olan, tutuklunun kefâletle saltverilmesine ilişkin hükümler Tasarıya alınmamıştır.

Ayrıca, davaların sür'atle sonuçlandırılması amacını güden bu Tasarıda, mahkeme ve hâkim kararlarına karşı itiraz yolunun açık tutulması ilkesinin dengelenmesi için, itiraz ve acele itiraz ayırımı muhafaza edilmekle birlikte, itiraz olunabilecek kararlar ilgili maddesinde teker teker belirtilmekte, acele itiraz süresi yedi günden üç güne indirilmekte, acele itiraz dışındaki itirazların süresi ise kanunda ayrıca hüküm konulmamış hâller bakımından yedi gün olarak belirlenmektedir.

Tasarının getirdiği çok önemli bir yenilik "uzlaşma" kurumunun kabul edilmiş olmasıdır. Bu hususta ayrıntılı bilgiler 265 inci maddenin gerekçesinde verilmiştir.

Bunların yanında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı nedeniyle hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesine ilişkin hüküm getirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine paralel olarak 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 36 ncı maddesine "adil yargılanma" hakkı eklenmiştir. Adil yargılanma hakkının bir uygulaması olarak yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin veya eki protokollerin ihlâli nedeniyle verilen mahkûmiyet kararları da dahil edilmek suretiyle Sözleşme veya eki protokollerin hükümlerinin iç hukuka yansıtılması sağlanmıştır.

Öte yandan, Tasarı, her suçtan dolayı zarar görenin Devlet olduğu gerçeğinden hareketle, dava açmanın bir kamu görevi olması gerektiğini benimsemiş ve bireyin ceza davası açmasını içeren kişisel dava usulünü kaldırmıştır. Bu konu, hukuk çevrelerinde yıllardan beri tartışılmaktadır. Kişisel davanın kaldırılmasının lehinde ve aleyhinde olanlar da vardır. Tasarı, günümüzde artık suçların kamusal ve özlük olarak ikiye ayrılmadığını, açılan ceza davasına katılma, Cumhuriyet savcısının dava açılmasına yer olmadığına dair kararına itiraz olanaklarını geniş ölçüde kabul etmiş bulunduğuna göre, uygulamada çok kere mahkemeleri işgal eden, zaman israfına neden olan kişisel davaya, Tasarıda yer verilmemiştir. Kişisel dava, suçtan zarar gören kimse için gerçekten külfetlidir. Ceza muhakemeleri usulü hukukunda eser vermiş ünlü hukukçular da bu usulün kaldırılması görüşündedir.

Getirilen veya değiştirilen kurum ve hükümler hakkındaki gerekçeler ayrıntılı olarak maddelere ilişkin gerekçelerde gösterilmiş olup, Tasarı yukarıda açıklanan ilke ve düşünceler esas alınarak hazırlanmıştır.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1. - Maddenin (1) numaralı fıkrası Kanunun kapsamını göstermektedir. Bir suçun işlenmesiyle birlikte Devlet ile fail arasında, değişik evre ve aşamaları kapsayan, bir ilişkinin oluştuğu bilinmektedir. Bu ilişki suçun ve failinin saptanmasından başlayarak verilecek hükmün kesinleşmesine ve hatta bazı hâllerde uygulanacak yaptırımların infazına kadar uzanmaktadır. Devletle fail arasında oluşan bu ilişkinin adil yargılama ilkesine tam uyularak sürdürülmesi, Anayasanın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme (kısaça Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ve diğer uluslararası hukuk metinlerinin gereğidir. Bu hususlara maddenin izleyen fıkralarında daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

Ceza muhakemeleri usulü kanunları, suç işleyenle Devlet arasındaki bu ilişkinin adil yargılama esaslarına uygun olarak yürütülmesini sağlayan bağlayıcı hukuk kurallarını içermektedir; vurgulanması istenen esas da budur. Böylece Tasarı kamu davası bakımından Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun temel bir kanun olduğunu belirtmiş ve diğer kanunlarda yer alan özel usullerin ise saklı bulunduğunu açıklamıştır. O halde diğer kanunlarda yer alan özel usuller yönünden de, Tasarının hükümlerinin tamamlayıcı nitelik taşıyacağı böylece açıklanmak istenilmiştir. Yabancı kanunlarda da benzeri hükümler yer alıyor: Sözgelimi Fransız Ceza Usulü Kanununun 1 inci maddesinde "Cezaların uygulanması maksadıyla açılan kamu davası, hakimler veya kanunla yetkili kılınmış görevliler tarafından harekete geçirilir ve yürütülür. Bu dava, suçtan zarar görenlerce de, bu Kanunun belirlediği koşullar altında harekete geçirilebilir" denilmektedir.

Adil yargılama ilkesi ve cezanın amaçları yönünden ortaya çıkan yeni eğilimler nedeniyle ceza davasında yer alan organların, aktörlerin, ajanların sayısı artmıştır. Zira içerdiği değişik evreler ve aşamalar yönünden ceza davası daha karmaşık hâle gelmiştir. Dava, hâkime aynı zamanda yardım sağlayan savcılar, avukatlar, kolluk unsurları ve diğer elemanlar nedeniyle adeta ortak bir eser niteliğindedir. Madde bütün bu karmaşık mekanizmanın nasıl yürütüleceğini gösteren hükümlerin esas amacını belirtmektedir.

Maddenin (2) ilâ (4) numaralı fıkraları, Türk hukukunda ve hatta Batı hukukunda ceza usulü bakımından meydana getirilmiş gerçekten büyük bir yeniliği ve çağdaş hukuk düzenlerinde insan hakları ve özgürlükleri, suçsuzluk karinesi bakımından her zaman uyulması gerekli esasları göstermekte ve Kanunun uygulanmasında, uyulması zorunlu yorum direktiflerini açıklamaktadır. Madde bu şekilde 15 Haziran 2000 tarihinde Fransız Ceza Usul Kanununun 1 inci giriş maddesinde gerçekleştirilen değişiklikleri, eklemeleri esas itibarıyla yansıtmaktadır. Avrupa ceza muhakemeleri usulü sistemlerinin hiçbirisinde, henüz belirtildiği biçimde bir ilkeler bütünü, bir giriş maddesi yer almış değildir. Bazı anayasalarda, şari'larda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve diğer hak sözleşmelerinde değişik yerlerde belirtilmiş ilkeler, bu suretle ana kanunun 1 inci maddesinde, bir "giriş maddesi" olarak yer almıştır. Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı söz konusu hükme 1 inci maddesinde yer vermek suretiyle ceza usul hukukunda, Fransız hukukuyla birlikte büyük bir yeniliği gerçekleştirmiş ve Avrupa hukukuna göre öncelik kazanmış bulunmaktadır.

(2) numaralı fıkra, Kanunun uygulanmasında daima ne gibi esasların göz önünde bulundurulacağını açıklamaktadır: Bu esaslar adil yargılama, tartışmalılık, iddia ve savunma haklarının dengeliliği yani öteden beri kabul edilen terminolojisi ile silâhların eşitliğidir. Bu ilkelerin uygulanması bakımından, elbette ki, Kanunda yer almış bulunan hükümler esastır ve bunlara uyulacaktır. Ancak yorum gerektiği bütün hâllerde söz konusu ilkeler temel olacaktır.

(2) numaralı fıkranın ikinci paragrafında, ceza usulünün, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin mutlaka birbirinden ayrılması ve işlemlerin böylece meydana getirilmesi hususundaki temel ilke vurgulanmıştır. Bu itibarla soruşturma evresinde bir işlemi gerçekleştirmiş bulunan görevli, aynı suç nedeniyle kovuşturma evresinde herhangi bir işleme katılamayacaktır.

(2) numaralı fıkranın üçüncü paragrafı, ceza kanunlarının ve usul kanunlarının uygulanmasında uyulması gerekli ve insanlar arasında daima gözetilmesi zorunlu eşitlik ilkesini vurgulamıştır. Böylece bir bakıma, tabii hâkim ilkesi de vurgulanmış olmaktadır. Ancak yargılama zorunlulukları nedeniyle kanunların kabul edebilecekleri istisnalar saklıdır. O hâlde istisnalar dışında bu konuda eşitlik kuralı mutlakdır.

Maddenin (3) numaralı fıkrasında, kamu davasının bütün aşamalarında mağdur haklarının saptanması ve güvence altında tutulması, görevliler ve adli merciler için temel bir görev olarak kabul edilmiştir; mağdurun hakları hem saptanacak ve hem de güvence altında tutulacaktır. İlgililer ve görevliler, iş ister kolluk ister savcılık veya yargı mercileri düzeyinde olsun, bu hususta gerekli dikkati ve özeni göstermekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu itibarla, mağdur haklarının belirlenmesi sonucunda bunların kayba uğramaları için dikkat sarf edilecektir.

Maddenin (4) numaralı fıkrasının birinci paragrafında, çağdaş anayasa hukukunun ve bütünüyle hukuk düzeninin insan hak ve özgürlükleri bakımından en büyük güvencesini oluşturduğu kabul edilen suçsuzluk karinesi vurgulanmaktadır. Suçsuzluk karinesinin sadece anayasalarda veya uluslararası hak beyannamelerinde veya sözleşmelerinde yer almış bulunması yeterli değildir. Fakat insan haklarının en başında gelen bu karineye başta basının, medyanın, Devlet ve siyaset adamlarının, adli yargı içinde yer almış bulunan herkesin saygılı olması, ihlâllerin engellenmesi, bu hususta hukukî korumaların sağlanması ve yaptırımların ciddiyetle uygulanması gereklidir. Kişilerin, suçsuzluk haklarına yöneltilmiş saldırıların sebep olduğu zararlar giderilmeli ve bu hakkın ihlâline mani olunmalıdır. Fıkra, bu konudaki ilkeyi ve direktifi belirtmiş oluyor. İhlâllerin ayrıca suç oluşturduğu hâllerde ise, ilgili hükümlerin ve müeyyidelerin gerekli usullerine uygun olarak işlem yapılacaktır.

(4) numaralı fıkranın ikinci paragrafında, uygar ve insan haklarına saygılı bir ceza usulünün mutlaka uygulanması gerekli ilke ve direktiflerine yer verilmiştir. Şüpheli ve sanık hakları bakımından temel olan bu iki ilkenin birincisi şüpheli veya sanıklara, haklarındaki iddiaların usulü üzere bildirilmesi hakkındaki zorunluluktur. Adı geçenlere haklarındaki iddia açık olarak bildirilmedikçe hiçbir hukuk işleminin, kovuşturma veya soruşturmanın yapılamaması esastır. Bu kural, suça ilişkin her çeşit işlem veya girişim bakımından da zorunludur. Bir kimsenin, söz gelimi bir karakola davetinde de, hakkındaki iddia, isnat ve talebin usulü üzere bildirilmesi zorunludur.

İkinci temel ilke, kişinin dava veya usul işlemlerinin hangi aşamasında olursa olsun bir avukatın yardımından yararlanmasının hiçbir suretle engellenemeyeceğidir. Doğal olarak avukatın müvekkili ile görüşmesi, dosyayı incelemesi ve diğer işlemler yönünden Kanunun gösterdiği kural- lar geçerlidir ve uygulanacaktır. Ancak, ne olursa olsun, bir şüpheli veya sanığın, müdafininin (avukatın) yardımından yoksun hâle getirilmesi olanaklı bulunmayacaktır.

(4) numaralı fıkranın üçüncü paragrafı, çağdaş uygar ceza hukukunun şüpheli veya sanıklar hakkında uygulanabilmesi olanağını verdiği zorlayıcı tedbirlerin ne gibi koşullar altında ve ne derecelerde geçerli olabileceğini göstermektedir. Böylece usul zorunlulukları, genel ölçüde belirlen- mekte ve ölçüler açıklanmaktadır. Bu bakımdan ilk kural kanunların öngördüğü zorlayıcı tedbirlerin

ancak hâkim kararı ile ve ikinci olarak yine hâkimlerin etkin denetimleri altında uygulanabilmesidir. Üçüncü olarak tedbirlere ancak kanun ve usullerin zorunlu kıldığı hâllerde ve zorunluluk ölçüsüne sıkı biçimde ve özenle uyulması suretiyle başvurulabilecektir. Zorunluluk yoksa, zorlayıcı tedbirlere başvurulamayacaktır. Ancak zorunluluk hâllerinde de, bu hâlin olanak verdiği ölçülere sıkı suretle uyulması koşulu gözetilerek uygulama yapılacak ve bu bakımdan her türlü özen gösterilecektir.

Diğer bir temel kural, uygulamanın dikkat ve özenle, makul bir süre aşılmadan sürdürülebilmesidir. Herhalde uygulamada kişilik onuru zedelenmeyecektir.

Nihayet (4) numaralı fıkranın son paragrafı mahkûm edilen herkesin, kanunların belirlediği istisnalar dışında, hakkındaki hükmü diğer bir yargı merciinde incelemek hakkına sahip bulunduğu açıklamaktadır.

Madde 2. - Madde Kanununun değişik yerlerinde sürekli olarak kullanılan terimlerden ne anlaşılması gerektiğini baştan belirlemek amacı ile kaleme alınmıştır. Aşağıda bu kavramlar gösterilmiş ve bir kısım açıklamalar yapılmıştır.

1. Şüpheli:

Yürürlükteki Kanunun kaynağını oluşturan Alman Kanununda suç işlediği sanılan kişi üzerindeki şüphenin kuvvet derecesine göre, değişik terimler kullanılmaktadır. Sanı (zehap) derecesindeki basit şüphe, somut fiilî olgularla desteklenirse, kişi "şüpheli" statüsüne sokulmaktadır. Tasarıda, basit şüphe-kuvvetli şüphe ayırımının, insan hakları açısından taşıdığı önem dikkate alınarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadı da değerlendirilmek suretiyle, hakkında soruşturma yapılan kişi "şüpheli" olarak nitelendirilmiştir.

2. Sanık:

Sanık, iddianamenin kabulüne karar verilmesinden sonra şüphelinin aldığı sıfattır. Kaynak Kanun da, bu ayırımı yer vermiş ve 157 nci maddesinde kamu davası açıldıktan sonra şüphelinin artık "suçlanan kişi" olduğunu belirtmiştir. Kamu davası açıldıktan sonra işin mahkeme önüne gitmesi için "son soruşturmanın açılması kararı"nın verilmesi gerektiğinden, bundan sonra, failin "ceza davalısı" olacağını hükme bağlamıştır. Tasarıda ise, "iddianamenin reddi" kurumu kabul edilmiş olduğundan, iddianamenin kabulüne karar verilmesinden sonra, yeknesak bir terim olarak "sanık" terimi benimsenmiştir. Böylece, soruşturma evresinde hakkında suç şüphesi ile adli işlem yapılan kişilere "şüpheli", kamu davasının açılmasından ve iddianamenin kabulüne karar verilmesinden sonra ise "sanık" denilmesi kabul edilmiştir.

3. Avukat:

Tasarı, değişik maddelerinde belirttiği şüpheli, sanık, katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişileri müdafî olarak veya vekil sıfatı ile temsil eden meslek mensuplarını, avukat olarak tanımlamış ve belirlemiştir. Herhangi bir tereddüde yer vermemek üzere, avukatın, şüpheli ve sanık bakımından müdafî ve katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiler bakımından da vekili ifade ettiği (3) numaralı bentte ayrıca belirtilmiştir.

4. Soruşturma:

Tasarının 1 inci maddesinde de açıklandığı üzere, kamu davasında iki temel evre kabul edilmiş bulunmaktadır. Davanın hazırlanmasına ilişkin olup, işlenen suçta ilk müdahaleden başlayarak iddianamenin mahkemeye verilmesine kadar geçen bütün işlemleri kapsayan evre, soruşturma olarak isimlendirilmiştir. Elbette ki, bu evre içerisinde birtakım aşamalar da vardır.

5. Kovuşturma:

Kovuşturma ise mahkemenin iddianamenin kabulü kararını verdikten sonra, sanığın beraatine veya hükümlü sıfatını almasına veya davayı sona erdiren diğer nedenlerin gerçekleşmesine kadar geçen evredir. Bu evre kamu davasının en karmaşık dönemini kapsamakta ve karşılaştırmalı hukuk yönünden de çok değişik işlemlerin yapıldığı ve çözümlere ulaşıldığı kısmını oluşturmaktadır.

6. Malen sorumlu:

Malen sorumlu, bentte açıklandığı gibi, işlenmiş olan suçun hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, maddî ve malî sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katılacak kişidir. Tasarının 249 uncu maddesine göre de malen sorumlu kamu davasına katılabilecektir.

7. Gece vakti:

Mevzuat tarafından benimsenmiş olan bu tanımın güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat öncesine kadar geçen süreyi belirttiği yönündeki uygulama aynen korunmuştur.

8. Gecikmesinde sakınca bulunan hâl:

Tasarının değişik maddelerinde belirtildiği üzere, delil, iz, eser ve emarelerin saptanması bakımından adli mercilerce yetkilerin ne suretle kullanılacağı, insan haklarına saygı ve adil yargılama esasları çerçevesinde gösterilmiştir. Ancak, bir kısım Batı kanunlarında da gösterilmiş olduğu üzere "gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde" bu işlemlerin kolluk tarafından da yapılabilmesi öngörülmüştür. Fakat, bu tür istisnai uygulama kural hâlini alabildiğinden "gecikmesinde sakınca bulunan hâl" in bu maddede tanımlanması ve bu uygulamanın, gerektiği durumlarda, maddesinde açıkça gösterilmesi uygun görülmüştür. Maddeye göre temel koşul derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun, delil, iz, eser ve emarelerinin ortadan kaybolması olasılığının ortaya çıkmasıdır. Bu hâlin ilgililerce bir takdiri gerektirdiği muhakkaktır. Bu takdirin ölçüsü maddede böylece gösterilmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hâl kavramı ceza davasının makul süre içinde bitirilmesi hususunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinin bir tür teminatı olmaktadır.

9. Suçüstü:

Suçüstü (meşhut suç) konusunda verilen tanımlarda 4/4/1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "İşlenmekte olan suç, meşhut suçtur" ve dördüncü fıkrasında yer alan "Henüz işlenmiş olan suç ile suçun işlenmesinden hemen sonra zabıta veya suçtan zarar gören şahıs yahut başkaları tarafından takip edilerek veya suçun pek az evvel işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suç da meşhut suç sayılır." hükümleri benimsenmiş ve sistematik hâle getirilmiştir. Böylece uygulamada kolaylık sağlanması hedeflenmiştir.

10. Toplu suç:

Tasarının bazı maddelerinde ve 1/3/1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu dahil, ceza hükümlerini kapsayan diğer mevzuatta yer alan "toplu suç" kavramı bazen iştirak hâli ile karıştırılmakta olduğundan buna ait bir tanımın verilmesi uygun sayılmıştır. Aralarında Türk Ceza Kanununa göre iştirakin önemli koşulunu oluşturan iştirak iradesi bulunmasa da fiilin üç veya daha fazla fail tarafından işlenmesi hâlinde toplu suçun varlığı kabul edilecek ve buna ilişkin hükümler uygulanabilecektir.

11. Disiplin hapsi:

Kısmi bir düzeni, örneğin mahkemenin, disiplin, düzen ve yüceliğini (mehâbetini) veya yargılamanın esenlikle yürütülmesini sağlamak üzere mahkeme başkanı veya hâkime verilmiş olan hapis cezası yaptırımını uygulamak yetkisinin anlam ve sonuçlarını belirtmek üzere bu yaptırımın disiplin hapsi olduğunun her hâlde ayrıca belirlenmesi uygun görülmüş ve niteliği açıklanmıştır. Nitelikleri belirtmek üzere tanımda yer alan sözcük ve cümleler yeterli derecede açıktır.

12. Ağır cezalı işler:

Ağır cezalı işler deyimi, ölüm, ağır hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren cürümlere ilişkin davaları belirtmektedir.

Madde 3. - Kamu davasını gören merci, elbette ki, mahkemedir. Türk sisteminde de mahkemelerle ilgili hususlar mahkemeler teşkilâtı hakkındaki kanunlarda yer almalıdır. Burada sadece mahkemelerin görevleri ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu hükümlerin, genel hükümler arasında yani soruşturma ve kovuşturma evrelerine ortak Birinci Kitabın Birinci Kısımında yer almış bulunmasının nedeni, böylece Cumhuriyet savcılarının da yetkisinin dolayısıyla belirlenmiş olmasıdır.

Maddede "madde bakımından yetki" türü düzenlenmiş olup, bu hükümle Anayasanın 142 nci maddesindeki ilke de ayrıca vurgulanmaktadır.

Madde 4. - Görev, kamu düzeniyle doğrudan ilgilidir ve şüpheli ve sanık yönünden de tabii hâkim ilkesine göre güvence oluşturur. Bu nedenle görev "madde bakımından yetki" sorununun, Cumhuriyet savcısı, katılan ve sanık ileri sürmese de mahkemece kovuşturmanın her aşamasında re'sen göz önünde bulundurulması gerekir. Ancak, iddianamenin kabulünden sonra, suçun yargılama sürecinin alt dereceli bir mahkemeye ait olduğundan söz edilerek görevsizlik kararı verilemeyeceğine ilişkin 5 inci madde hükmü saklıdır. Maddenin birinci fıkrası bu kuralı açıklamaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, mahkemeler arasında olumlu veya olumsuz görev uyuşmazlığı çıktığında görevli mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkemenin belirleyeceği hükme bağlanmıştır. Bu fıkra çerçevesinde, aynı yargı sistemi içinde yer alan mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlıkları söz konusudur.

Madde 5. - Bu madde ile 4 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan ilkeye bir istisna getirilmektedir. Tasarının temel amaçlarından birisi, adil yargılama esas olmakla beraber, davaların sür'atle sonuçlandırılması olduğundan 181 inci maddeye göre iddianamenin kabulü kararı verildikten sonra, suçun yargılama sürecinin madde itibarıyla alt dereceli bir mahkemenin yetkisinde olduğundan söz edilerek görevsizlik kararı verilemeyecek, madde itibarıyla yüksek dereceli mahkeme artık yargılamayı sürdürerek kovuşturma evresindeki işlemleri gerçekleştirerek davayı hükme ulaştıracaktır. Doğal olarak, iddianamenin iadesine bu nedenle karar verildiğinde görevli mahkeme de gösterilecektir.

Madde 6. - Madde, suçun davayı gören mahkemenin görevini aştığının veya dışında kaldığının saptandığı hâllerde, işin derhâl görevli mahkemeye gönderilmesini öngörmektedir. Böylece hem sanığın güvencesi saklı kalmış ve hem de gecikmeyi gidermek olanağı sağlanmış bulunmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında bu karara karşı Cumhuriyet savcısının acele itiraz yoluna gidebileceği açıklanmıştır.

Madde 7. - Anayasanın 145 inci maddesinde, askerî yargı düzenlenmiştir. Öte yandan, 25/10/1963 tarihli ve 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 9 uncu maddesinde, kanunlarda aksi yazılı olmadıkça, asker kişilerin askerî olan suçları ile bunların

asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ilişkin davalara askerî mahkemelerde bakılacağı, 10 uncu maddesinde, Kanunun uygulanmasında kimlerin asker kişi sayılacağı, 11 inci maddesinde asker olmayan kişilerin hangi suçlar bakımından askerî mahkemelerde yargılanabilecekleri açıklanmıştır.

Bu özel Kanun hükümleri saklı tutulmakla beraber asker kişilerin askerî yargıya tâbi olmayan suçlarına adliye mahkemelerinde bakılacağı maddede belirtilmiştir.

Madde 8. - Maddede "murtabıt" yerine "bağlantılı" sözcüğü kullanılmıştır. Madde iki fıkradan oluşmaktadır. Birinci fıkra, 1412 sayılı Kanunun 3 üncü maddesini tekrarlamakta, ikinci fıkraya ise bağlantı kavramını genişletmekte ve aynı Kanunun 230 uncu maddesinin söz konusu ettiği olanağı somutlaştırmaktadır. Böylece ikinci fıkrada, suçun işlenmesinden sonra faile yardım etme, suçun delil, iz, eser ve emarelerini ortadan kaldırma veya suç failine yataklık etme fiillerinin de bağlantılı suç sayıldığı açıklanmıştır.

Madde 9. - 1412 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrası hükmü, günümüzün diline uygun hâle getirilerek bu maddeye alınmıştır.

Bu maddeyi karşılayan 1412 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bu mahkeme, birleştirilmiş ceza davalarının ayrılmasına da karar verebilir" ibaresine 10 uncu maddede yer verilmiştir.

Madde 10. - Madde, davanın her aşamasında aralarında bağlantı bulunan davaların yüksek görevli mahkemece re'sen birleştirilerek yargılamaya devam edilebileceğini veya birleştirilen davaların gerek görüldüğünde aynı şekilde ayrılabilirliğini belirtmektedir. Cumhuriyet savcısı veya taraflar da bu hususu mahkemeden isteyebilirler; ancak mahkeme takdirine göre gerekli kararı verecektir.

Dava ekonomisinin sağlanması, yargılamanın sür'atlendirilmesi amacı ile öngörülen bu madde düzenlenirken ikinci fıkrada işin esasına girildikten sonra ayırma kararı verildiğinde, ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunması kabul edilmiştir. Davanın esasına girmeden maksat, iddianamenin okunmasından sonraki aşamalıdır.

Madde 11. - 10 uncu maddede, soruşturması ve kovuşturulması ayrı ayrı yürütülen davaların sonradan birleştirilmesine veya daha önce birleştirilen davaların ayrılmasına karar vermek yetkisinin yüksek görevli mahkemeye ait olduğu belirtildiğinden ve kovuşturma yüksek görevli mahkemede yapılacağından, izlenecek yargılama usulünün, bu mahkemenin tâbi bulunduğu usul olması davaların sür'atle sonuçlandırılması ilkesi gereği uygun görülmüştür.

Madde 12. - Madde, 8 inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan hâlleri de kapsamak üzere, bağlantı kavramını genişletmiştir.

Madde 13. - Madde, sadece yer bakımından yetki konusunu düzenlemektedir. Esasta Cumhuriyet savcısı, yer bakımından yetkili mahkeme önünde dava açmak zorundadır. Bu hususta hata varsa, mahkeme bunu araştırır. Madde yargılamanın engelsiz, kesintisiz olarak yürütülmesini sağlamak için düzenlenmiştir.

Tasarı, derece derece tahsis yetkisini kabul eden İtalyan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundan bu konuda esinlenmiş ve yetkili mahkemeleri sırasıyla belirlemiştir. Suçun işlenmesinden en çok ilgilenen, delillerin bulunması ve kolaylıkla toplanabilmesi yönünden kuşkusuz önemli olan yer, suçun işlendiği yerdir. Ayrıca önemli suçlarda, suçun işlendiği yerde kamuoyunun duyarlılığı daha fazladır. Bunun için, suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili sayılmış ve yetkide ana kural, maddenin birinci fıkrasında belirtilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, teşebbüs hâlinde kalan suçlarla, mütemadî ve müteselsil suçlarda yetki kuralı düzenlenmiştir.

Üçüncü fıkrada ise, suçun, ülkede yayımlanan basılı bir eserin içeriğinde yer aldığı hâllerde, basılı eserin yayın merkezi olan yer mahkemesinin yetkili bulunduğu hükme bağlanmaktadır. Ancak, uygulamada eserin birden çok yerde basıldığı ve bu baskılarda da içerik farklılığı olduğu, bazı durumlarda ise yayın merkezindeki basıda suç unsuru bulunmayan bir basılı eserin, başka yerdeki basısında suç unsuru taşıdığı görülmektedir. Bu itibarla, basın davalarının en kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamak üzere yetkili mahkemenin, içeriği suç oluşturan eserin basıldığı yerdeki mahkeme olması kabul edilmiştir.

Maddenin dördüncü fıkrasında, basılı eser ile yayın merkezinin dışında ikamet eden bir kimseye karşı kovuşturulması şikâyete bağlı hakaret ve sövmecî fiilleri işlendiğinde ve eser o kimsenin yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, o yer mahkemesinin de yetkili olması hakkaniyete uygun sayılmıştır. Zira, saldırılan kimsenin basılı eserin yayın merkezi olan yer mahkemesine gidip davasını takip etmesi kendisi için büyük bir yük oluşturacaktır.

Maddenin beşinci fıkrasında ise, görsel ve işitsel yayınlarla işlenen suçlarda da, basılı eserle işlenen suçlara ilişkin yetki kuralının uygulanması öngörülmüştür. Görsel ve işitsel yayınlarla suçun işlenmesi hâlinde, bunun saldırıya uğrayan nezdinde yaptığı etki diğer suç vasıtalarına göre daha hızlı bir şekilde ortaya çıkacağından görsel ve işitsel yayın, saldırıya uğrayan kimsenin yerleşim yerinde veya oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkili olacaktır. Öte yandan, saldırıya uğrayanın yerleşim yerindeki mahkemeye yetki verilmesi suça karşı duyulan tepkinin giderilmesini ve adaletin daha çabuk gerçekleştirilmesini sağlayacak, daha süratli bir yargılama olanağını ortaya çıkaracaktır.

Maddenin son fıkrası önemli bir yenilik getirmektedir: Karşılaştırmalı ceza yargılama usulü yönünden temel ilke sanığın mutlaka, hükmü verecek mahkemede ifadesinin alınması, belirli istisnalar dışında duruşmalarda hazır bulunması ve savunmasını yapmasıdır. Ülkemizde belirli güvenlik nedenleri ile bazı sanıklar, yargılamayı yapan mahkemeden çok uzaktaki tutukevlerinde bulduklarından ifade ve savunmaları yerel mahkeme tarafından istinabe suretiyle alınıp aslı yani suçun işlendiği yer mahkemelerine gönderilmekte ve bunlar da göz önüne alınarak hüküm verilmektedir. Oysa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin değişik kararlarında bu uygulama adil yargılama ilkelerine aykırı görülmüştür. İşte bu nedenlerle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları doğrultusunda, esas hakkındaki hükmü veren mahkemenin sanığı şahsen dinleyebilmesi amacıyla ikili yetki kabul edilmiştir.

Madde 14. - Maddede, delil elde etme ölçütünden yola çıkılarak, 13 üncü maddeye göre yetkinin saptanması olanağı bulunmayan hâllerde, yetkili mahkemenin ne suretle belirleneceği gösterilmektedir. Delillerin en iyi toplanabileceği yer, esas itibarıyla suçun işlendiği yerdir. Fakat bu yer belli değilse veya saptanamıyorsa, suç delillerinin en iyi toplanabileceği yer olarak ona en yakın yer mahkemesi yetkili sayılmıştır. Buna göre suçun işlendiği yer belli değilse sanığın yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri, o da yoksa en son oturduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır. Bütün bu seçeneklere göre de yetkili mahkeme belirlenemiyorsa, yargılama usulüne ilişkin ilk işlemin yapıldığı yer mahkemesi yetkili olacaktır. Böylece basamaklı bir yetki sistemi kurularak çekişmelerin ortaya çıkması önlenmek istenilmiştir.

Madde 15. - Maddede yabancı ülkede işlenen suçtan söz edildiğine göre bundan icra hareketi veya doğrudan neticesi Türkiye'de meydana gelmeyen fiiller anlaşılacaktır. Yurt dışında işlenen ve Türk Ceza Kanununun 4, 5, 6, 7 ve 8 inci madde hükümleri gereğince, sanığa veya mağdura göre kişiselik veya adalet, gerçeklik ilkelerine göre Türkiye'de soruşturulması ve kovuşturulması gereken bu suçlarda sanığın Türkiye'de yakalandığı ve yakalanmamışsa Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. Sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa, Türkiye'de en son oturduğu yer mahkemesi yetkilidir.

Ancak yargılama hukuku gerekleri açısından yukarıdaki kurallara göre belirlenen mahkeme yerine, suçun işlendiği yabancı ülkeye coğrafi bakımdan daha yakın yer mahkemesinin yetkili kılınmasına Cumhuriyet Başsavcısının veya sanığın istemi üzerine, Yargıtay tarafından karar verilebilir.

Maddenin üçüncü fıkrasına göre sanığın yabancı olması veya yurt dışında doğup yaşamış bir Türk olması gibi nedenlerle Türkiye'de yakalanamaması veya Türkiye'de yerleşim yeri veya en son oturduğu yer bulunmaması hâlinde yetkili mahkeme Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenir.

Maddenin son fıkrasına göre ise, yabancı ülkelerde bulunup da 1961 tarihli Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi gibi çok taraflı veya ikili sözleşmelere veya uluslararası hukukun karşılıklılık, örf ve adet hukuku kurallarına göre buldukları yerde diplomatik bağışıklıklardan yararlanmaları nedeniyle haklarında soruşturma yapılamayan Türk memurlarının kişisel suçları ile görev suçları Ankara mahkemesince kovuşturulur.

Yabancı ülkede bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk memurlarının görevleri sebebiyle işledikleri suçlarından dolayı soruşturma ve kovuşturma; 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı "Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun"a göre yapılacaktır. Yetkili soruşturma ve kovuşturma makamları da buna göre belirlenecektir. Örneğin, büyükelçiler hakkında ilgili bakan tarafından izin verildikten sonra, soruşturma yapma yetkisi, 4483 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin (a) bendi uyarınca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcivekiline ait olup, davaya bakmaya yetkili ve görevli mahkeme ise, aynı Kanunun 13 üncü maddesi uyarınca Yargıtayın ilgili ceza dairesidir. Ancak, görevleri ve sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tâbi olanlara ilişkin kanun hükümleri ile suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin hükümler saklıdır. Örneğin, suçun niteliği bakımından, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar bakımından, yetkili mahkeme, bu kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine göre belirlenir.

Madde 16. - Maddede, deniz ve hava taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki, ayrı fıkralar hâlinde düzenlenmiştir.

Üçüncü fıkrada, çevreyi kirletme suçlarında hangi mahkemenin yetkili olacağı gösterilmiştir. Türk kara suları dışında, yabancı gemi tarafından denizin kirletildiği ve kirlenmenin etkisinin, Türk kara sularında görüldüğü hâllerde, Türk mahkemelerinin yetkili olacağı ve suçun işlendiği yere yakınlığına göre fıkrada gösterilen liman şehirlerindeki mahkemelerden işe ilk elkoyan mahkemenin yer bakımından yetkili bulunacakları açıklanmıştır.

Madde 17. - Maddede, değişik mahkemelerin yer itibarıyla yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davalarının, bu mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilerek görülebilmesi hükme bağlanmıştır. Bir sanığın ayrı ayrı yerlerde suç işlemesi hâlinde kural, her suç için suçun işlendiği yerde yargılama yapılmasıdır. Ancak bağlantılı suçların birleştirilmesinde ve uyumsuzluğun tek bir mahkemede çözülmesinde yarar umulduğu için bu kuraldan ayrılmak zorunluluğu varsa bu tür suçlara ilişkin ceza davalarının mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilmesine olanak sağlanmıştır.

Bağlantılı yargılamalar Cumhuriyet savcılarının anlaşması ile davaların birlikte açılması suretiyle gerçekleştirilebileceği gibi görülmekte olan bir dava ile birleştirilmek üzere ikinci davanın açılması suretiyle de bu yola gidilebilir. Hatta açılmış olan davaların sonradan birleştirilmesi olanaklıdır. Ancak ayrı ayrı açılmış olan davaların birleştirilmesi için bu davalardan her birini kanunen soruşturmaya yetkili Cumhuriyet savcılarının davaların birleştirilerek görülmesi isteminde ittifak etmeleri, mahkemelerin de bu konuda anlaşmaları gerekir.

Maddenin üçüncü fıkrasında birleştirme için uyuşma olmaması hâlinde başvurulabilecek işlem gösterilmiştir: Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye yer olmadığına veya birleştirmeye, birleştirilecek mahkemeyi de belirlemek suretiyle, karar verecektir.

Maddenin son fıkrasında birleştirilmiş olan davaların ayrılmasının da aynı usule tâbi olduğu açıklanmıştır.

Madde 18. - Madde olumlu veya olumsuz yetki uyumsuzluğunun nasıl çözüleceğini göstermektedir. Madde bu tür uyumsuzlukların çözümü yetkisini ortak yüksek görevli mahkemeye vermektedir.

Madde 19. - Tasarımın temel amacı, davanın işlemler sürdürülerek gerek ilk derece mahkemelerinde ve gerek bölge adliye mahkemelerinde bir duruşmada bitirilmesi olduğundan ve davanın ertelenmesine neden olabilecek hususları önlemek zorunlu sayıldığından, yetkisizlik iddiasının, ilk derece mahkemelerinde duruşmanın başlangıcında iddianame okunmadan, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce ileri sürülebilmesi kabul edilmiştir; bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunamayacağı gibi anılan mahkemelerde de yetkisizlik kararı verilemeyecek, davaya bakmayı sürdüreceklerdir.

İlk derece mahkemelerinde yukarıda açıklanan zaman ve koşullara göre yetkisizlik kararı verilebileceği gibi 178 inci madde gereğince iddianame Cumhuriyet savcılığına iade de edilebilecektir.

Madde 20. - Madde davanın naklini düzenlemiştir. Tabii hâkim kavramı ile olan ilişki nedeniyle madde, davanın nakline ilişkin koşulları özenle belirlemiştir. Madde metnine göre dava aynı derecede olan bir mahkemeye nakledilebilir. Davanın nakline karar verilebilmesi için, mahkemenin hukukî veya fiilî nedenlerle görevini yerine getiremeyecek hâlde bulunması veya kovuşturmanın esas yetkili mahkemede yapılmasının kamu güvenliği için tehlikeli olması gerekir.

Kovuşturmanın esas görevli ve yetkili mahkemede yapılmasının kamu güvenliği için tehlikeli olması hususunun takdiri, ister istemez Devletin icra gücünün işlevi içinde olacağından, bu hâlde nakil isteminin Adalet Bakanı tarafından yapılması uygun görülmüştür.

Hukukî veya fiilî nedenlerle görevin yerine getirilememesi durumunda davanın nakline yüksek görevli mahkemece, kamu güvenliği gerekçesiyle nakle ise yalnızca Yargıtay tarafından karar verilecektir.

Bu hükmün sadece kovuşturma evresini ilgilendirdiği açıktır.

Madde 21. - Madde yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemlerin, hukuki değerini belirleyen ilkeyi saptamaktadır. Buna göre yetkili olmayan hâkim veya mahkemenin işlemleri, yetkili merci tarafından sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmayacaktır. Bunun anlamı, yetkili mercii söz konusu işlemleri değerlendireceği ve takdirine göre bunları geçerli sayabileceğidir. Böylece madde, söz konusu hükümlerin, sadece şekli bakımdan hükümsüz sayılmayacağını belirtmiş olmaktadır.

Madde 22. - 21 inci maddede kendisini, hatalı olarak yetkili sayan hâkim veya mahkemenin yaptığı araştırma işlemlerinin sonuçları belirtilmiştir. Bu maddede ise yetkili olmadığını bile bile bu işlemi yapmak zorunluluğunda kalan hâkim veya mahkemenin durumu düzenlenmektedir. Gerçekten burada, ivediliğin getirdiği zorunluluktan kaynaklanan bir hâl söz konusudur; ancak bu hâl yalnızca yetki bakımından geçerli olup, görev yönünden uygulanmaz.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâl kavramı için 2 nci maddenin (8) numaralı bendi ve gerekçesine bakılmalıdır. Somut olarak, söz gelimi yetkili olmayan mahkeme, usul işlemini yapmasa idi, o işlem ya hiç yapılamayacak veya bu konuda esası zorluklar ortaya çıkacaktır.

İlke olarak Cumhuriyet savcısının acele işlemin yapılmasını istemesi gerekecektir. Ancak, hâkim veya mahkeme, acil hâllerde istem olmasa da re'sen bu hususta karar verebilecektir.

Madde 23. - Madde, Anayasamızda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtilen yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına almanın, adil yargılama kurallarının gereği olarak Tasarıda yer almıştır. Bu çerçevede hâkimin gördüğü dava ile kişisel ilişkisinin bulunması, taraf tutma açısından mutlak bir karine olarak kabul edilmiş ve bu nedenle hâkimin davaya bakamayacağı hâller sayılmıştır. Bu hâller, ceza davasının özelliklerinden kaynaklanmakta ve bu nedenle 18/6/1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinden kısmen farklılık göstermektedir.

Maddede beş bent hâlinde sayılan hâllerde hâkimin davadan kendiliğinden çekilmesi gerekmektedir; kamu düzeninden sayılan bu hâller yargılamanın her aşamasında geçerlidir ve sonuç doğuracaktır.

Bu hâller:

1. Suçtan zarar görenin bizzat hâkimin kendisi olması,
2. Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik veya vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunması,
3. Şüpheli, sanık veya mağdurun kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy ve altsoy veya bunlarla evlât edinme bağlantısı veya şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan hısımlığı veya kendisi ile kayın hısımlığından ileri gelen evlilik kalmasa bile aralarında ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) sebepten yansoy hısımlığı olması,
4. Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevini veya şüpheli veya sanık veya mağdurun avukatlığını yapmış olması,
5. Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmiş bulunması, olarak belirlenmiştir.

Madde 24. - Madde, hâkimi bazı yargısal işlemleri yapmaktan yasaklamaktadır. Maddede yer alan bu hüküm "kamu davasını açmakla ve bu husustaki işlemleri yürütmekle görevli olanlarla, hüküm mercileri arasındaki kesin ayırım"ın muhafaza edilmesine ilişkin ilkeyi vurgulamaktadır.

1412 sayılı Kanunun 22 nci maddesinde "hüküm"den söz edilmektedir. Bu maddeye ilişkin gerekçede bu sözcüğün hem hükmü, hem de kararı tanımlayan geniş anlamda kullanıldığı belirtilmiş olmakla birlikte, uygulamada tereddüt ve yanılgıya ortam bırakmamak için maddede "karar veya hüküm" denilerek her iki sözcüğe de yer verilmiştir.

Hâkim, vermiş olduğu ve itiraz yoluna başvurulmuş kararı veya temyiz edilmiş hükmü inceleyecek yüksek görevli mahkemedeki karara katılamaz. Toplanan delilleri tartışıp suçun nitelendirilmesini yapmak suretiyle görevsizlik kararı veren hâkim de yargılamayı yapacak yüksek görevli mahkemede görev alamaz.

Karşılaştırmalı yargılama hukukunda bu konu daha kapsamlı olarak ele alınmıştır; Genel ilke, hâkimlerin önceden aynı işte soruşturmaya katılmamış olmalarıdır. Hâkimlerin, bir işe müdahale ettiklerinde önceden bir fikir veya düşüncelerinin olmaması gereklidir ve tarafsız kalmanın bir koşulu da budur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin 6 ncı maddesine dayanarak hâkimin önce soruşturmasını veya bir soruşturma işlemini yaptığı davadaki usul işlemlerine katılmasını hukuka aykırı saymıştır. Avrupa usul kanunlarında da benzeri hükümler yer almaktadır. Ancak, pratik nedenlerle ilkeyi ihlâl eden kanunlar varsa da bu istisnalar Avrupa hukuklarında giderek gerilemektedir.

Madde 25. - Maddede, hâkimin davaya bakmaktan yasaklı olduğu hâller ve tarafsızlığı konusunda kuşku yaratacak diğer nedenlerle reddinin istenebilmesi kabul edilmiş, böylece taraflar yönünden güvence sağlanması amaçlanmıştır.

Hâkimin davaya bakmaktan yasaklı olduğu, görevini yapamayacağı hâller 23 üncü maddede sayılmıştır. Tarafsızlık konusunda kuşku yaratacak diğer nedenleri önceden belirleme olanağı bulunmadığından, öne sürülecek hâllerin değerlendirilmesi, reddi inceleyecek mercie bırakılmıştır. Ancak ileri sürülecek ret nedeninin nesnel ve akla uygun olması gerekir.

Maddenin ikinci fıkrasında hâkimin ret isteminde bulunabilecekler açıklanmıştır. Kişisel dava usulü Tasarıda kabul edilmediği için, buna metinde yer verilmemiştir.

Hâkimlerin isimlerinin istendiğinde bildirilmesi, taraflar için ek bir güvence oluşturmakta ve ayrıca, ret işlemlerinin ciddiliğini sağlayabilecek bir tedbir niteliğini göstermektedir.

Madde 26. - Hâkimin davaya bakmaktan yasaklı olduğu hâllerde ret istemleri yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir. Oysa, kanun, tarafsızlığı konusunda kuşku yaratan nedenlerden dolayı hâkimin reddi için zaman bakımından sınırlama getirmiş, reddin ilk derece mahkemelerinde iddianame okununcaya, duruşmalı işlerde bölge adliye mahkemelerinde inceleme raporu ve Yargıtayda görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından yazılmış olan rapor üyelere açıklanuncaya, diğer hâllerde de inceleme başlayuncaya kadar istenmesi gerektiği öngörülmüştür; bu sürelerin geçirilmesi durumunda istem dikkate alınmayacaktır.

Madde, yalnızca kovuşturma evresinde uygulanmak amacıyla düzenlenmiş olmakla birlikte, hâkimin tarafsızlığının yargılamanın tüm evrelerinde korunması zorunlu bulunmaktadır.

Sonradan ortaya çıkan nedenlere dayanılarak, duruşma bitinceye kadar, tarafsızlık konusunda kuşku yaratan nedenin öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde hâkimin reddinin istenebilmesi Tasarının getirdiği yeni bir hüküm niteliğindedir. İstem yedi gün içinde ileri sürülmesi koşulu, davanın uzatılmasına yönelik çabaları önlemek için gerekli ve yararlı sayılmıştır.

Madde 27. - Ret isteminin nasıl yapılacağı ve hangi kurallara uyulacağına ilişkin maddenin birinci fıkrasında, mahkemeye dilekçe verme veya zabıt kâtibine konu ile ilgili sözlü başvuruda bulunma ve onun tutanak düzenlemesini sağlama olarak iki yol öngörülmüştür.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, reddi isteyen taraf öğrendiği ret nedenlerinin tümünü, süresi içinde, inandırıcı biçimde ve bir defada açıklamak zorundadır. Böylece bir önceki maddedeki düzenlemeyle birlikte, hâkimin reddi istemleriyle duruşmaların sürüncemede kalmaması sağlanmak istenmiştir.

Her şeyin delil olabileceğini ilke olarak benimseyen ceza yargılamasında, hâkimin reddi bakımından yeminin kanıt olmayacağına madde metnine ayrıca yazılmasına gerek görülmemiştir.

Maddenin son fıkrasında ise, reddi istenen hâkimin ret nedenleri hakkındaki görüşlerini yazılı olarak bildireceği hükme bağlanmıştır.

Madde 28. - Maddenin birinci ve ikinci fıkralarında hâkimin reddi istemini inceleyip karara bağlayacak mahkemeler, uygulamada tereddüde yer bırakmayacak bir açıklıkla belirtilmiştir. 1412 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesinde yer alan "Ret olunan hâkim, ret talebinin haklı olduğunu kabul ederse ret talebi hakkında bir karar verilmez." hükmüne yer verilmiş, böylece, her hâlde merciin karar vermesi zorunluğu kabul edilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasında ise bölge adliye mahkemesi ceza dairesi başkan ve üyelerinin reddi isteminin, reddedilen başkan ve üye katılmaksızın görevli olduğu dairece incelenerek karara bağlanacağı ve dairelerin toplantılarını engelleyen toplu ret istemlerinin dinlenmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Hâkimin reddi hususunda ileri sürülen nedenlerin geçersiz olmasından dolayı istemin kabul edilmemesi hâlinde beşyüzmilyon liraya kadar hafif para cezasına hükmedilebilmesine olanak sağlamıştır.

Geçerli nedenlerle hâkimi reddetmek yetkisi yasal bir hakttır. Ancak, taraflar için güvence sağlayan bu hakkın kötüye kullanılması ve bu yolla hâkimin kişilik haklarına saldırıda bulunulması veya kendisine karşı suç işlenmesi hâllerinde, hâkimin de herkes gibi dava ve şikâyette bulunma hakkı olduğundan 1412 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinin son fıkrası gibi bir hükme maddede ayrıca yer verilmemiştir.

Madde 29. - Hâkimin tarafsızlığını yargılamanın tüm evrelerinde sürdürmesi gerekli olduğundan, hâkimin reddi istemi de kovuşturma evresinin öncesinde veya içinde yapılabilir.

Maddede hâkimin reddi istemi kovuşturmanın hangi aşamasında ileri sürülürse sürülsün kabulüne ilişkin kararın kesin olduğu, tet isteminin reddi (kabul edilmemesi) kararına karşı ise kanun yolunun açık bulunduğu belirtilmiştir.

Hâkimin reddi isteminin esassız olduğuna dair kovuşturma sırasında verilecek karara karşı hükümle birlikte maddede öngörülen kanun yollarına başvurulabilecektir.

Madde 30. - Madde, reddi istenilen hâkimin, istem hakkında merciince bir karar verilinceye kadar yapabileceği işlemleri ve bunların geçerlilik derecelerini düzenlemektedir.

Hâkimin reddi istemi, 23 üncü maddede yazılı görevi yerine getiremeyeceği yasaklılık hâllerinden birine dayandığı takdirde, istem kovuşturma evresinden önce veya sırasında da ileri sürülmüş olsa da hâkim, kesinlikle hiçbir işlem yapamayacaktır.

26 ncı maddede belirtilen ve hâkimin tarafsızlığı konusunda kuşku yaratan diğer nedenlerle reddi hâlinde yapabileceği işlemler bu maddede gösterilmiştir.

Ret isteği kovuşturma evresinde ileri sürülmüşse hâkim, reddi hakkında bir karar verilinceye kadar yalnızca gecikmesinde sakınca bulunan işlemleri yapabilir; duruşma sırasında reddi hâlinde ise, o duruşmaya devam olunarak 225 inci maddede tanımlanan son iddia, görüş ve savunma dışında, gecikmesinde sakınca bulunan veya bulunmayan diğer tüm yargısal işlemler yerine getirilir. Ancak ret olunan hâkim istemle ilgili bir karar verilmeden, sonraki duruşmaya katılamaz.

Hâkimin reddi isteminin kabul edilmemesi hâlinde yapılmış olan işlemlerin geçerliliğini sürdüreceği açıktır. Ret isteminin kabulüne karar verildiği takdirde, gecikmesinde sakınca olması nedeniyle yapılmış işlemler dışındaki işlemlerin tekrarlanması zorunludur.

Madde 31. - Hâkim, hakkında bir istem bulunmasa da, reddini gerektiren nedenleri kendisi açıklayıp yargılama görevini yapmaktan veya davaya bakmaktan çekindiğini bildirebilir. Çekinme, hâkimin kişisel takdiri içinde olmadığından kendiliğinden sonuç doğurmaz. 28 inci maddede belirtilen reddi incelemeye yetkili mahkeme bildirilen nedenlerin yerinde olup olmadığına karar verecektir. Çekinme nedenleri geçerli görülmediği takdirde hâkimin görevini sürdüreceğinde kuşku yoktur. Mahkeme, çekinmenin yerinde olduğuna karar verirse hâkim işten ef çekeceğinden, bu nedenle davanın aynı mahkemede görülmesi olanaksız hâle gelmiş ise başka bir hâkime tevdi veya mahkemeye nakleder.

Maddenin üçüncü fıkrasında, ayrıca hâkimin reddi istemini veya davaya bakmaktan çekinmesini karara bağlamakla görevli mahkemeyi bir istem veya çekinme olmasa da hâkimin davaya bakamayacağı kuşkusunu uyandıran durumlarda, bu hususu kendiliğinden inceleyip karara bağlamakla da görevlendirmiştir.

Davadan çekinmesi hâlinde, hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan işler hakkında 30 uncu madde hükmünü uygular.

Madde 32. - Madde, uygulamada gerçekleşmesini sağladığı olumlu sonuçlar gözetilerek, 1412 sayılı Kanundan kelime değişiklikleri ile aynen alınmış ve kovuşturma evresine ulaşmış davaların, tarafların iyi niyete dayanmayan ret istemleriyle sürüncemede kalmasını önlemeyi amaçlamıştır. Bu maksatla ret isteminin mutlaka geri çevrileceği hâller: Kovuşturma evresinde ileri sürülen hâkimin reddi isteminin süresinde yapılmaması, ret nedeni veya inandırıcı delilin gösterilmemesi, duruşmayı uzatmak için ileri sürüldüğünün açıkça anlaşılmasıdır. Bu hâllerde istem reddedilen hâkim tarafından doğrudan doğruya veya onun katılımıyla mahkemeye geri çevrilir.

"Geri çevirme" kararına karşı hükümlerle birlikte, ilk derece mahkemesince verilmişse istinaf yoluna, bölge adliye mahkemesince verilmişse temyiz yoluna başvurulabilir.

Madde 33. - Maddede, yargılama işlemlerinde tutanakların düzenlenmesinde hâkimin yardımcısı olarak görev yapan zabıt kâtiplerinin, yerine getirdikleri görevin önemi gözetilerek ret veya davadan çekinme yönünden hâkimlerle aynı hükümlere tâbi olmaları öngörülmüştür.

Zabıt kâtibinin reddi veya çekindiğini bildirmesi hâllerinde, nedenlerin yerinde olup olmadığını inceleme ve karara bağlama yetkisi, yanında görev yaptığı başkan veya hâkime aittir. Hâkim ve zabıt kâtibisi birlikte reddedilmiş veya davadan çekinmişlerse; karar verecek mahkeme hâkime göre belirlenir.

Madde 34. - Madde, kararların nasıl verileceği hususundaki temel usul ilkesini belirtmektedir. Buna göre, kovuşturma evresinde duruşmada verilecek kararlar Cumhuriyet savcısı ve taraflar dinlendikten sonra verilecektir. Kanunun, taraflar hazır bulunmasalar da duruşma yapılabileceğini belirttiği hâllerde ise, elbette ki, sadece hazır bulunan taraflar dinlenecek ve karar verilecektir.

Duruşma dışında verilecek kararlar için ise, sadece Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alınacaktır.

Madde 35. - Madde, her türlü kararların ve karşı oyların gerekçeli yazılması zorunluğunu getirmiştir. Anayasa gerekçe zorunluğunu koymaktadır. "Karar" terimi, hâkimlik kararı ve mahkeme hükmünü kapsamaktadır.

Hüküm ve kararlara ne suretle ve ne ölçüde gerekçe getirmek gerektiği konusu, karşılaştırmalı ceza usul hukukunda tartışılan bir konudur. Gerekçe getirmenin, ceza davalarının görülmesinde önemli bir gecikme nedeni oluşturduğu kabul edilmekte ve bu sorun giderek gerilemektedir: Hollanda usul hukukuna göre temyiz başvurusu önemli bir hukuk sorunu getirmemiştir. Yüksek mahkemenin gerekçesiz bir ret kararı verebileceği kabul edilmektedir. 1996 yılında çıkarılan bu kanun, özet hükümlerin uygulanmasını resmîleştirmiş ve bu tür kararlarda sadece delillerin kaynaklarının gösterilmesini yeterli saymıştır. İsviçre'de hemen verilen hükümlerin sadece sözlü olacağı ve itiraz hâlinde gerekçeye yer verilmesi öngörülmüştür. Yukarıda da açıklandığı üzere, Anayasa hükümleri karşısında bizde bu tür uygulamalara yer verilemez.

Madde 36. - Madde, kararların açıklanması ve tebliği zorunluğuna ilişkin temel ilkeyi içermektedir.

Son fıkrada, haklarını daha etkin bir biçimde kullanabilmesini sağlamak amacıyla, ilgili taraf serbest olmayan bir kişi veya tutuklu olduğunda tebliğ edilen kararın, adı geçenin istemi hâlinde kendisine okunacağı ve anlatılacağı belirtilmiştir. Böylece söz gelimi, başvurulabilecek olan kanun yolu, süresi, mercii ve şekil koşulu konusunda açıklamada bulunulması zorunlu hâle getirilmiştir.

Maddede geçen serbest olmayan bir kişiden maksat, Kanunun öngördüğü işlemler çerçevesinde yakalanmış, gözaltına alınmış veya bu maksatla bir yerden başka bir yere götürülmekte olan kişinin durumudur.

Madde 37. - 1412 sayılı Kanunun 34 üncü maddesinde tebligat işlerinin Cumhuriyet savcılığı tarafından yapılacağı hükme bağlanmışken, bu maddeyle, mahkeme ile ilgili tebligat işlerinin doğrudan doğruya mahkeme tarafından yapılması kabul edilerek, adaletin işleyişi hızlandırılmıştır. Genel olarak bütün hâkimlere verilen bu yetki, elbette ki, sulh ceza hâkimini de kapsamaktadır.

İnfaz edilecek kararlar ise, Cumhuriyet savcılığına verilecek ve Cumhuriyet savcısı bu görevini yerine getirmek üzere gerekli bütün tedbirleri alacaktır. Ancak maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere, duruşma düzeninin sağlanması yönünden bütün tedbirlere ilişkin kararlar doğrudan mahkeme başkanı veya hâkim tarafından alınacak ve bu hususla ilgili tedbirler de onlar tarafından yerine getirilecektir.

Madde 38. - Mevzuatımızda adli işlerde tebligatın ne suretle yapılacağı, buna ilişkin hâller 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununda düzenlemiştir. Bu açıdan Tasarıda da, esas olarak ceza yargılaması işlemlerinin tebliğinin aynı Kanun hükümleri uyarınca yapılması kabul edilmiştir. Ancak yargılama işlemlerinin ilgililere bildirimini konusunda genel kurallar Tebligat Kanununda yer almakla birlikte, mevzuatımızda gerek 1412 sayılı Kanunda gerek başka özel ceza kanunlarında tebligata ilişkin hükümlerin yer aldığı göz önüne alınarak, Tasarının bu maddesinin birinci fıkrasında, tebligatın kanunlarda ayrı hüküm bulunması hâlinde bunlara göre yapılacağı kabul edilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında da, 1412 sayılı Kanunun 35 inci maddesinden farklı olarak, uluslararası anlaşmaların kabul ettiği hâllerde doğrudan iadeli taahhütlü posta ile yargılama işlemlerinin ilgililere tebliği öngörülmüştür. Tebligat Kanunu hükümlerine göre, yargılama işlemlerinin yabancı ülkede bulunan kişilere tebliği, çeşitli resmî makamlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu, yargılamaların uzamasına neden olabilecek bir usuldür. Bu bakımdan Tasarıda getirilen düzenlemeyle ikili ya da çok taraflı uluslararası anlaşmaların öngörmesi hâlinde, ilgili yabancı ülkelere tebligatın doğrudan postayla veya diğer iletişim araçları ile yapılması kabul edilmiştir.

Madde 39. - Maddeye göre, Cumhuriyet savcılığına yapılacak tebligat, tebliği gereken yazının aslının verilmesi suretiyle yapılacaktır.

Tebliğ ile başlayan sürelerin başladığı tarihe açıklık getirilmesi amacıyla, Cumhuriyet savcılığına verildiği günün, verilen yazının aslına kaydedilmesi zorunluğuna maddede yer verilmiştir.

Madde 40. - Madde, sürelerin başlayacağı günü göstermektedir. Buna göre, Tebligat Kanununa göre yapılacak tebligattan sonra süre, tebligatın yapıldığının ertesi günü başlayacaktır.

Madde 41. - Madde, hafta veya ay olarak belirlenmiş sürelerin ne zaman sona ereceğini göstermektedir: Hafta olarak belirlenen süreler, takip eden hafta veya haftaların, sürenin işlemeye başladığı günün isim itibarıyla karşılığı olan günde sona erecektir. Ay itibarıyla belirlenen süreler ise izleyen ay veya aylarda sayı itibarıyla karşılığı olan günde, sürenin son bulunduğu ayda o sayıda gün yoksa, örneğin sürenin işlemeye başladığı ay 31 gün ise, izleyen ay veya ayların son gününde sona erecektir. Ancak son gün bir tatile rastlarsa, süre, tatilin ertesi günü yani tatilin bittiği günün ertesi günü sona erecektir.

Ülkemizde, kanunlarla belirli olan tatil günleri dışında, bazen "idari izin" de verilmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında yer alan hüküm, bu tür izinleri de kapsamaktadır.

Maddenin son fıkrasında, kendisine süre verilen kimsenin yerleşim yeri işlem yapacağı yerden uzaksa, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 164 üncü maddesinin uygulanacağı bir madde hükmü olarak yer almaktadır.

Madde 42. - Madde, başta eski hâle getirme kurumunu ve koşullarını belirlemektedir: Eski hâle getirme, esasında bir süreye uyamayan kişinin kaybettiği hakkı ona yeniden sağlama olanağını veren bir kurumdur; koşulları, kişinin mücbir nedenler, yani dıştan gelen, failin bilinç ve iradesinin sonucu olmayan ve failin karşı koyamayacağı ve önleyemeyeceği bir kuvvetin etkisiyle veya failin sakınması olanağı bulunmayan kaza, rastlantı, maddî zorlama gibi olaylar sonucu süreye uyamamış olmasıdır. Böyle bir hâl nedeniyle süreye uyamamış bulunan kişi eski hâle getirme isteminde bulunacaktır.

Maddenin ikinci fıkrasında yasal olarak beklenilmeyen ve sakınılması olanağı bulunmayan iki hâl gösterilmiştir. Bunlar, bir tebliğden kusuru olmaksızın bilgi edinilememesi veya kanun yoluna başvurma hakkının bildirilmemesidir.

Madde 43. - Madde, eski hâle getirmenin usulünü göstermektedir: Buna göre bir dilekçe usule ilişkin işlemleri yapacak olan mahkemeye verilecek ve dilekçede süreye uyulmamasının nedenleri açıkça ve inandırıcı bir biçimde yani ciddiyetle ve özenle bildirilecektir, gerektiğinde belgeler de eklenecektir. Kişi dilekçesini vermekle beraber aynı anda usule ilişkin olarak, 42 nci maddede belirlenen nedenlerle yapmadığı işlemleri de yerine getirecektir.

Madde 44. - Maddenin birinci fıkrası eski hâle getirme dilekçesinin verileceği mahkemeyi belirlemektedir. Bu mahkeme, usul işlemi süresi içinde yapılsa idi esasa hükmedecek olan mahkemedir ve istemin kabul veya reddi hakkında karar verecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında eski hâle getirme isteminin kabulü hakkındaki kararın kesin olduğu belirtilmektedir. Karşılaştırmalı usul hukukunda lehe olan hak doğurucu bu tür kararlar aleyhine kanun yoluna gidilemeyeceği eğilimi vardır. Ret kararına karşı ise acele itiraz yoluna gidilebilir.

Maddenin üçüncü fıkrasında verilen dilekçenin hukukî sonuçları açıklanmıştır. Eski hâle getirme dilekçesi, kararın yerine getirilmesini durdurmaz. Buna karşılık dilekçe üzerine mahkeme kararını yerine getirilmesini, merciince karar verilinceye kadar erteleyebilir.

Madde 45. - Madde, en önemli delillerden birisini oluşturan tanıklık konusunda yenilikler getirmektedir. Tanıklık, kamu yararının ağırlık taşıdığı toplumsal bir görev olup kişiler bu görevi yerine getirmekle yükümlüdürler.

Tanıkların bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri için öncelikle davetiye ile çağrılmaları gerekir. Esas bu olmakla beraber yargılamada sür'ati sağlamak amacı ile telefon, telgraf, faks ve benzeri haberleşme araçlarından da yararlanılması uygun görülmüş ve davetin bu araçlarla da yapılabilmesi kabul edilmiştir. Karşılaştırmalı ceza yargılama hukukunda da bu usullere yer verilmiştir.

Davet üzerine gelmemenin yasal sonuçları, davetiye, telgraf, faks gibi yazı ile yapılan çağrılarda yazılı ve telefonla gerçekleştirilen çağrıda sözlü olarak tanığa bildirilecektir. Tebligatın yapıldığı ve yasal sonuçlarının bildirildiği çağrının türüne göre ilgilinin imzasının alınması veya görevli tarafından tutanak düzenlenmesi suretiyle belgelendirilecektir.

Mahkeme tutuklu veya ivedi işler ile davanın özelliği ve niteliği bakımından zorunlu gördüğü hâllerde, açıklanan kuraldan ayrılarak tanıklar için ihzar müzekkeresi verebilecek, müzekkerede zorla getirmenin nedenleri gösterilecek ve davetiye ile gelen tanıklarla ilgili hükümler uygulanacaktır.

Mahkeme, duruşma sürerken gelmemiş olan veya o aşamada davayla ilgisi bulunduğunu belirlediği bir kişinin dinlenmesi hâlinde davanın hüküm aşamasına ulaşabileceğini saptayabilir. Davaların kısa sürede sonuçlanmasına olanak sağlamak için maddenin üçüncü fıkrası bu ve benzeri durumlarda, mahkemenin, görevlilere tanığı duruşmaya getirmeleri konusunda yazılı olarak emir verebileceğini kabul etmiştir.

Maddenin dördüncü fıkrasında Cumhurbaşkanının tanıklığı ile ilgili çağırma ve ifade alma yönünden özel hükümlere yer verilmiştir: Cumhurbaşkanının tanık olarak çağrılmaması esas kuraldır; tanık sıfatıyla beyanı konutuna gidilerek alınacaktır. Cumhurbaşkanı isterse beyanını yazılı olarak da gönderebilir; ancak esas, beyanın hâkim tarafından tutanağa geçirilmesidir.

Maddenin son fıkrasına göre Başbakan, bakanlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri esas itibarıyla yetkili mahkeme veya merci tarafından dinleneceklerdir; ancak Ankara mahkemelerinde de dinlenebilirler.

Madde 46. - Madde çağrıyla uymayan tanıklar hakkında uygulanacak işlem ve yaptırımları göstermektedir. Usulüne uygun olarak çağrılmış tanık gelmediğinde zorla getirilecektir. Ancak gelmeyen tanık önceden mazeretini bildirmiş ve bu mazereti kabul edilmiş ise zorla getirilmez ve yeniden davet olunur. Mazeretini bildirmeyen tanık, zorla getirilmesi dışında, gelmemesinin neden olduğu giderler ile beraber yüzmilyon liradan beşyüzmilyon liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilecektir.

Önceden mazeretini bildirmedeği veya bildirdiği mazereti kabul olunmadığı için zorla getirilen ve ceza ve giderlere mahkûm edilmiş bulunan tanık, gelmemesini haklı gösterecek nedenleri derhâl açıklar ve bunları ispat ederse, hükmedilen gider ve cezalar kaldırılacaktır.

Mahkemenin verdiği bu karara itiraz olunabilir.

Maddenin ilk üç fıkrasında yer alan bu hükümleri istinabe olunan mahkeme, naip hâkim ve soruşturma sırasında sulh ceza hâkimleri de uygulamak yetkisine sahiptirler.

Filti hizmette bulunan askerlere davetiye, Tebligat Kanunu hükümlerince tebliğ olunacaktır. Ancak ihzar müzekkereleri askerî makamlar aracılığı ile yerine getirilecektir.

Madde 47. - Tanık, bildiklerini söylemek zorundadır. Ancak, bazı hâllerde bu zorunluk biyolojik gerçeklere veya sosyo psikolojik ilişkilere ters düşmektedir. Nitekim, kendisinin veya bir yakınının cezalandırılması sonucuna götürecek zorunluk, tanığı yalan beyana zorlama anlamını taşıyacaktır. Oysa tanıklık gerçeğin öğrenilmesi için bir araçtır. Bunun en iyi şekilde elde edilmesi, samimi, doğru tanıklıkla gerçeğe ulaşılması gerekmektedir. Bunun için tanığa yemin verilir; tarafsızlığını sağlamaya çalışılır. Tarafsız olmayacağını bile bile kişiyi tanıklığa mecbur tutmak bu gerçeklerle bağdaşmayacağı için bu madde ile, aşağıda belirtilen kimselere tanıklıktan çekinme olanağı tanınmıştır.

Şüpheli veya sanığın:

1. Nişanlısı,
2. Evlilik bağı kalmasa bile karısı veya kocası,
3. Kan hısımlığı veya kayın hısımlığından üstsoy ve altsoyu,
4. Üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil), kan hısımlığından yansoy hısımlığı ile evlilik bağı kalmasa bile üçüncü dereceye kadar bu derece dahil kayın hısımlığından yansoy hısımlığı,
5. Evlâtlığı veya evlât edineni.

Maddede sözü edilen kayın hısımlığı sadece eşlerden biri ile diğerinin kan hısımları arasındaki bağıdır. Baldız ile görümce, iki kayınpeder arasında böyle bir bağ bulunmadığı için adı geçenler madde kapsamına girmeyecekleri gibi, tanınmama veya babalığa hükmedilmeme sonucu hukuken koca ile hısımlık ilişkisi kurulmayan kişi ile sanık durumunda bulunan kadın arasında da kişisel hısımlık bulunmadığı için sözü edilen kişi, sanık durumundaki analığı hakkında tanıklıktan çekinmeyecektir. Bunun dışındaki kişiler analığı veya babalığı ile kayın hısımlığı olduklarından madde kapsamı içinde olacaklardır.

Maddede tanıklıktan çekinmenin isteğe bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir. Şu kadar ki, tanığın beyanını takdir hâkime ait bulunduğundan, tanıklık yapmak isteyenlere yemin gerekip gerekmeyeceğine yine hâkim karar verecektir. Maddenin (2) numaralı fıkrasına göre yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin anlamını kavrayamayacak kişiler yasal temsilcilerinin rızasıyla tanık olarak dinlenebilirler. Yasal temsilci şüpheli veya sanık ise, çekinme hususunda karar veremez.

Bu husus bildirilmeden alınan beyanın hükmü yoktur. Mahkeme tarafından, tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilecektir.

Madde 48. - Madde, esasta meslek ve sürekli uğraşlar nedeniyle tanıklıktan çekinmeyi düzenlemektedir. Bu bakımdan tanıklıktan çekinme, hizmet sunulan kişilere güven verdikleri takdirde hizmet verebilecek meslek grupları bakımından kabul edilmiştir. Madde tanıklıktan çekinebilecek meslek gruplarının sayısını çoğaltmıştır. Bu hususta göz önünde tutulan ölçüt, "güven ilişkisi"dir; "orantılılık" ilkesi gereğince maddi gerçeğin ortaya çıkarılması hedefi ile güven ilişkisinin korunmasından doğan yarar tartılmış ve maddede kabul edilen hâllerde güven ilişkisinin daha ağır bastığı kabul edilmiştir.

Meslekî sır tutma nedeniyle, karşılaştırmalı ceza yargılama hukukunda avukatların, hekimlerin veya din görevlilerinin, sıfatları nedeniyle öğrendikleri müvekkillerinin, hastalarının, kendilerine itirafta bulunmuş din cemaatleri mensuplarının sırları hakkında tanıklıktan çekinebilmeleri kabul edilmektedir. Buna karşılık meslekî sır gazeteciler için genel olarak kabul edilmemektedir. Kolluk

mensuplarının meslekî sırları konusu ise tartışmalı olmakla beraber, İtalyan Ceza Usulü Kanununun 201 inci maddesi ile, Fransa'da, mahkeme içtihatları ile kamu yararına bağlılığın kabul edildiği İngiltere'de, kolluk mensuplarının kendilerine sürekli bilgi getiren kişilerin (indicateur) isimlerini açıklamayı reddedebilecekleri kabul edilmiştir.

Maddede, değişik ülkelerin karşılaştırmalı kanun ve içtihatları ve bu husustaki eğilimler göz önünde bulundurulmak suretiyle dört meslek grubu mensupları bakımından belirli koşullarla meslekî sırdan dolayı tanıklıktan çekinme kabul edilmiştir.

1. Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi nedeniyle öğrendikleri sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler.

Görülüyor ki, avukatın meslekî sırrı koruma yükümü, avukatın sıfatı veya yüklendiği yargı görevi nedeniyle elde ettiği bütün sırları kapsamaktadır. Bu itibarla avukatın müvekkili ile bütün haberleşmesi de meslekî sır içindedir. Meslekî sıfat dolayısıyla veya yargı görevi nedeniyle elde edilmemiş olan bilgiler bakımından tanıklıktan çekinilemeyecektir. Hâkimin, bilginin ne suretle elde edildiğine dair beyanları takdir yetkisi vardır.

2. Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensupları, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ile bunların yakınlarına ait öğrendikleri sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler.

3. Malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterler, hizmet verdikleri kişilerin, sıfatları dolayısıyla öğrendikleri sırları hakkında tanıklıktan çekinebileceklerdir.

4. Kolluk mensupları, bu sıfatları nedeniyle üç grup kişi hakkında öğrendikleri bazı bilgiler hususunda tanıklıktan vazgeçebileceklerdir. Bu hüküm, Türk hukukunda tam bir yeniliktir ve suçla mücadelede etkin bir araç oluşturabilecek niteliktedir.

Gruplar şunlardır:

- a) Kolluk mensubu, kendilerinin veya yakınlarının hayat ve sağlıklarını korumak amacıyla kimliklerini açıklamayı reddetmiş bulunan tanıkların kimliklerini açıklamaktan çekinebilir.
- b) Aynı nedenle suçu ihbar etmiş olanların kimlikleri hususunda da tanıklıktan çekinilebilir.
- c) Kolluğa suçlar ve suçlular hakkında sürekli bilgi veren kimselerin de kimliklerini kolluk mensupları açıklamaktan çekinebilirler.

Görülüyor ki, çekinme sadece bu üç grup kişinin kimliklerini kapsamaktadır.

Yukarıda açıklanan (1) ilâ (3) numaralı bentlerde belirtilen kişilerin tanıklıktan çekinmeleri zorunlulukları matlaktır; bunlar ilgilinin rızası bulunsa bile belirtilen hususlarda tanıklık yapamazlar. (4) numaralı bentte yazılı hâlde ise ilgilinin rızası varsa çekinme zorunlu değildir; ancak kolluk mensubu takdirine göre yine de tanıklıktan çekinebilecektir.

Ancak maddenin son fıkrasında belirtildiği üzere, bilginin verilmemesinin suç sayıldığı hâllerde çekinmede bulunulamaz. Fakat bu fıkra, avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları hakkında, hiçbir hâlde uygulanmayacaktır.

Madde 49. - Madde, Devlet memurları ve diğer kamu görevlilerinin, görevleri nedeniyle öğrendikleri ve saklamakla yükümlü oldukları Devletin güvenliği veya temel dış yararlarına ilişkin sırlar hakkında, ne gibi koşullarla tanıklıkta bulunabileceklerini göstermektedir.

Adı geçenlerin tanık sıfatıyla dinlenmeleri sırtın ait olduğu makam âmirinin iznine bağlıdır. Âmirin olumsuz beyanına karşı mahkeme, bu tanıklığın davanın sonuca ulaştırılabilmesi için zorunlu olduğu gerekçesiyle ilgili bakana başvurabilir. Âmirin veya onun olumsuz beyanına karşı başvuru bakanın izni olmadıkça hâkimin bu kişileri dinlemek yetkisi yoktur. Hâkimin izin almadan saptayacağı tanık anlatımı hukuka aykırı olarak elde edilmiş olacağından hükme esas teşkil edemeyecektir.

Bütün bu değişikliklerin amacı, etkin bir ceza sisteminin oluşturulmasıdır. Bu yapılırken, Devlet sırrı da korunmakta ve yararların dengelenmesine çalışılmaktadır.

Maddenin son fıkrasında izinle tanıklıkta bulunabilecek kişilerin, görevleri sona ermiş olsa da, bu koşul ile bağlı kalmakta devam edecekleri açıklanmıştır.

Madde 50. - Madde, evrensel kural olan ve Anayasanın 38 inci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." biçimindeki ilkeyi iç hukukta yinelemektedir.

Getirilen kuralın anlamı esasta beyanda bulunan tanığın maddede söz konusu olanağı bazı sorular yönünden kullanabilmesidir. Yakınların kim olduğu 47 nci maddenin (1) numaralı fıkrasında gösterilmiştir.

Her hâlde tanığa tanıklıktan çekinebileceği ve sorulara cevap vermeyebileceği önceden bildirilecektir. Kişiye, haklarının yargı mercii tarafından hatırlatılması, adil yargılama yönünden çok esash bir güvence sayılmaktadır.

Madde 51. - Maddede düzenlenen husus, mahkeme başkanının, hâkim veya Cumhuriyet savcısının, gerekli gördüğünde tanıği çekinmesinin nedenlerini bildirmeye davet etmeleri ve nedenler hakkında yemin de verilebilmeleridir. Nedenler, tanığin tanıklıktan çekinmesini dayandırdığı olaylardır; mesleğinin icrası sırasında veya mesleği nedeniyle öğrenmiş olduğu olaylar gibi.

Madde, istem üzerine bildirmeyi öngörmüştür. Böyle bir istemi sadece ifadeyi alan (hâkim veya savcı) kişiler yapabilir. Bir başka deyişle diğer sülceler, bunu uygulayamazlar. Söz gelimi katılana bu yetki tanınmamıştır.

Esas dava hâkimi, tanığin yaptığı bazı açıklamaları, tanıklıktan çekinmeyi gerektirici nitelikte olup olmadığını bizzat kendisi değerlendirebilir. Ancak bu konuda şüpheye düştüğü takdirde tanıği yemine davet edecektir.

Tanık, vereceği ifadelerin kendisini veya yakınlarını suçlayıcı sonuçlar doğuracağını düşünürse, bu konuda hâkim kendisinden neden göstermesini istememelidir. Aksi takdirde 50 nci maddenin ratio legis'ine uyulmamış bulunulur. Bu düşünce ile maddede "tarafından gerekli görüldüğünde" sözcüklerine yer verilmiştir.

Madde 52. - Tasarının 56 ilâ 59 uncu maddeleri tanıklara verilmesi gerekli yemini düzenlemektedir.

Ceza usul hukukuna göre tanığin ilke olarak üç yükümü vardır: Çağrıya uyarak hazır bulunmak, beyanda bulunmak ve verilecek yemini cda etmek. Yemin, tanığin anlatacakları hususunda vicdanına hitap edilerek doğru söylemesini ve adalet yararına olarak tanığin beyanının içtenliğini sağlamak amacı ile verildiğinden, kamu düzenine ilişkindir.

Açıklanan nedenlerle bazı kişiler tanık olarak yemin etme yükümü altında değildirler. Bu kişiler, maddenin (1) ilâ (3) numaralı bentlerinde sayılı olarak gösterilmişlerdir. Yeminden ayrık tutulmuş bulunan bu kişilerin bir kısmı hakkında psikolojik noksanlık veya zaaf karinesi vardır; maddenin (1) ve (2) numaralı bentlerinde gösterilmiş bulunanlar gibi. (1) numaralı bende göre tanığin olay sırasındaki değil ve fakat beyanda bulunduğu sıradaki yaşı onbeşi aşmamış bulunacaktır.

Diğer bir neden akli veya ruhsal noksanlıktır. Maddenin (2) numaralı bendinde bunlar "ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar" olarak belirlenmiştir.

Nihayet (3) numaralı bendinde yeminden ayrık tutulmuş kişiler bakımından neden, taraf tutabilme olasılığıdır.

Madde 53. - Madde, 47 nci madde gereğince tanıklıktan çekinebileceklere yemin verilip verilmemesini hâkim veya mahkemenin takdirine bırakmıştır. Ancak madde ile tanığa yemin etmekten çekinme olanağı da verilmiş ve bu hususun hâkim veya mahkeme tarafından bildirilmesi zorunlu hâle getirilmiştir. Bu hatırlatma yapılmadan yemin ettirilen ve yalan beyanda bulunan kişi suçlu sayılamaz.

Madde 54. - Tanıklar, dava konusu olay hakkında bildiklerini doğru ve eksiksiz anlatmakla yükümlü olduklarından, madde bunun gerçekleşmesi için tanıkların birbirlerini etkilememeleri ve yönlendirmemeleri maksadıyla her tanığın ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenmesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

Soruşturma evresi, delillerin toplandığı ve esasta gizliliğin egemen olduğu, kovuşturma ise, açıklık ilkesinin ışığında tarafların yüzlerine karşı delillerin tartışılıp değerlendirilmesinin yapıldığı bir evredir. Bu kapsamda; mahkemeye tanık anlatımlarını ayrıntılı olarak ve serbestçe değerlendirme olanağını sağlamak üzere, tanıkların birbirleri veya sanıkla yüzleştirilmeleri kovuşturma evresinde yapılabilir. Soruşturma evresinde tanıklar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimlik belirleme zorunluğu doğan hâllerde yüzleştirilebilirler.

Madde 55. - Tanık içtenlikle beyanda bulunmak yasal yükümü altındadır. Bununla birlikte Tasarı bu hususu açıklayan bir hüküm getirmek yerine, gerçekçi davranarak, tanığın doğruyu söylemesini sağlayacak tedbirlerin alınmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Bu madde söz konusu tedbirlerden birisini içermektedir. Madde, tanıkların doğruyu söylemeleri için yetkili tarafından uyarılmalarını, gerektiğinde kendilerine yemin verileceğinin hatırlatılmasını ve mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceğinin bildirilmesini emretmektedir. Yetkili, uyarmanın içeriğini belirler ve bu arada yalan tanıklığın cezalandırılacağını belirtebilir.

Madde 56. - Madde, yeminin esas itibarıyla tanıklıktan önce verileceğini kabul etmiştir; yeminin, cezaî sonuçları önceden bilinirse doğrunun daha büyük bir olasılıkla söyleneceği düşünülmüştür.

Yeminin önemini, anlamını kavraması için, hâkim yemin edecek olanlara, dinlenmeden önce yeminin önemini anlatmalıdır.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının tanığa yemin verebilmesi ayrık hâllerde olasıdır. Zira esas hakkında hüküm verecek olan hâkim tanığı bizzat dinlemelidir. Tasarının sisteminde hastalık gibi bir nedenle, tanığın duruşmada bulunamayacağının anlaşıldığı hâllerde istinabe yolu ile tanığın dinlenmesi istinaen kabul edilmiştir.

İstisna, doğrudan doğrularlık kuralına aykırı olmakla birlikte davaları hızlandırmak amacı ile tanığın Cumhuriyet savcısı huzurunda da ceza tehdidi altında doğruyu söylemesi için, Cumhuriyet savcısının da yemin verebilmesi kabul edilmiştir.

Cumhuriyet savcısının yemin verebilmesi, hukukumuzda ilk soruşturmanın kaldırılmış olmasının bir sonucu olarak da kabul edilebilir.

Madde 57. - Madde yeminin biçimini belirtmektedir. 1412 sayılı Kanunun 57 nci maddesine göre yemin formülü daha kısadır; yeminin duyurması gerekli duyguları ifade edebilmesi ve mahkemenin görkamliliği (mahabeti) korunarak ruhsal etkiyi yapabilmesinin bu suretle kolaylaşacağı düşünülmüştür.

Yemin, toplumbilim yönünden bir tür sosyal tören olduğundan eda edilirken herkesin ayağa kalkması uygun görülmüştür. Ancak uygulamada bu hususa dikkat gösterildiğinde istenilen sonuçlar elde edilebilecektir.

Madde 58. - Madde, yeminin nasıl yerine getirileceğini göstermektedir; önce hâkim yemin biçimini tekrarlayacak, sonra tanık yüksek sesle bunları tekrarlayacaktır. Hâkim veya yetkili yemin biçimini söyledikten sonra tanığın "ederim" sözcüğünü söylemesi yeterli değildir.

Sağır ve dilsizler, yemin şeklini yazıp imzalarını koyunca yemini yerine getirmiş sayılırlar, okuma yazma bilmiyorlarsa, işaretle yemin ederler. Bu takdirde işaretlerden anlayan bir kimsenin aracılığına başvurulur. Geçici olarak konuşma yeteneğini kaybetmiş olanlar hakkında da aynı usule başvurulur. Kişi, sağır ve dilsiz olmadığı hâlde, sağır ve dilsiz gibi hareket ederek yemin etmiş ise ettiği yemin geçerli sayılmamıştır.

Madde 59. - Aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde tanığın tekrar dinlenmesi gerektiğinde eski yemini hatırlatılarak yeniden yemin ettirilmeyebilir. Yemin, 57 nci madde gerekçesinde de açıklandığı üzere bir tür sosyal tören olduğundan, aynı kişiye tekrar tekrar ettirilirse ruhsal etkisi kaybolabileceğinden bu madde kaleme alınmıştır. Böylece aynı gün içinde birkaç kez yemin ettirilmesi önlenmek istenmiştir. Ancak soruşturma evresinde yemin verilen tanığa, kovuşturma evresine geçildiğinde tekrar yemin verilmesi zorunludur.

Madde 60. - Maddede, tanıkların dinlenmesinde çok önemli dört husus yer almıştır:

1. Birinci fıkrada her tanığa özellikle sorulacak hususlar yer almaktadır: Tanığa, her şeyden önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyeri veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numarası özellikle sorulacaktır. Bunlardan sonra, yine tanıklık konusuna geçilmeden önce şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular sorulacaktır. Bu sorularla tanığın beyanına ne dereceye kadar güvenilebileceğinin belirlenmesine çalışılacaktır.

2. Ceza yargılaması süreçlerinde kanıtlanmış olan ve bu nedenle gözardı edilmeyecek gerçeklerden biri de kişilerin tanıklık etmekte gösterdikleri çekingenliktir. Özellikle son zamanlarda suç işlemek amacı ile artan örgütlenmeler, giderek büyüyen kent rantlarını paylaşım için oluşturulan çeteler, suçun ve suçlunun izlenmesinde yeterince özenli ve etkili davranılmadığı yolundaki bir kısım medyadaki beyanlar, tanıklığın bir işe yaramayacağı doğrultusundaki olumsuz değerlendirmeler, "mafya" denilen suç şebekelerine ilişkin günlük haberler ve bunlara eklenebilecek diğer psikolojik etkenlerle kişiler tanıklık yapmada çekingenlik göstermekte ve hatta korkmaktadır. Bu olumsuz etkilerin giderilmesi yolu, tanıkların güvenliklerinin eksiksiz sağlanmasıdır. Bu nedenle gerek kendi gerek bir başka kişi örneğın, ailesi yönünden sakınca görülmesi hâlinde, tanığın adreslerini gizleyebilmesi için Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkimin kendisine davetiyenin ulaşabileceği bir başka adresi göstermesine izin verebilmesi, ikinci fıkrada kabul edilmiştir.

3. Tanığın kimliğini açıklaması, kendisinin veya başka bir kişinin beden bütünlüğünü veya özgürlüğünü tehlikeye düşüreceği yolunda bir kuşkuya yol açıyorsa kimliğini açıklamadan kaçınabilmesine Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından izin verilebilecektir. Ancak tanığın, tanıklık ettiği olayları hangi neden ve vesile ile öğrenmiş bulunduğunu açıklaması zorunludur.

Böylece anlatımının gerçeğe uygunluk denetiminin yapılabilmesi ve sanığın da savunma olanaklarını uygun biçimde kullanabilmesi sağlanmış ve çıkarlar arasında denge gözetilmiş olmaktadır.

4. Tanığın dinlenilmesi sırasında kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında hâkim kararıyla 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesinde gösterilen "koruma tedbirleri" uygulanabilecektir. Bu tedbirlere ancak tanığın kimliğinin açıklanmasının kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike oluşturması hâlinde başvurulabilecektir.

Getirilen düzenleme ile ceza yargılamasında özellikle "kovuşturma evresi"nde önemli bir yer tutan, "tanık beyan delili"nin daha kolay ve güvenli bir şekilde elde edilmesi amaçlanmıştır. Gerçeğin ortaya çıkarılmasında beyanı ile katkıda bulunan tanığın Devletçe korunması, hem Anayasa, hem evrensel insan hakları normlarının gereğidir.

5. Tanığın kimliğine ilişkin bilgilerin tanıklık etmekle doğan veya varsayılan sakıncaların ortadan kalkmasına değin, dosyaya konulmayarak Cumhuriyet savcılığında ve kovuşturma evresinde mahkemede saklanması ve engelin ortadan kalkması ile birlikte dosyaya konulması maddenin beşinci fıkrasının emri gereğidir.

6. Tanığın kimlik ve adresine ilişkin bilgileri bu madde hükümlerine aykırı olarak açıklayanlara verilecek ceza, maddenin son fıkrasında hükme bağlanmaktadır.

Madde 61. - Maddenin koyduğu temel kural, tanığa, kovuşturmanın konusunu ve sanık kişinin kim olduğunu açıklamaktır. Bu kural, gerek mahkemece yapılan ifade almalarda, gerek istinabe yolu ile alınan ifadelerde ve savcının ifade almaya yetkili olduğu hâllerde geçerlidir. Ancak, polislin aldığı ifadelerde bu kural uygulanmaz. Çünkü polislin araştırma çerçevesi cümlesinden olarak aldığı ifadelerde, suç olayının ortaya çıkarılması için başvuru taktik nedenleri ağırlık kazanacaktır. Bu nedenle tanığın polişçe ifadesinin alınmasında, soruşturmanın konusu söylenmeyebilir.

Tanığın bildiklerini söylemeye davet olunması ve sözünün kesilmemesi kuralı ihlâl olduğunda bir kanun yoluna başvuru nedeni doğabilir, çünkü bu durum hukuka aykırılık anlamındadır. Ancak bozma kararı vermek için doğal olarak nedensellik bağı da araştırılacak ve aksi hâlde bu aykırılık bir bozma nedeni olmayacaktır.

Tanığa, dinlenmesinden önce davanın anlatılması, sanık hazır ise, onun gösterilmesi, düzenleyici bir kuraldır, ihlâl edilmesi kanun yolu nedeni olmaz.

Maddenin ikinci fıkrasında, tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve adı geçenin bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca sorular da yöneltebilir. Maddenin amacı gerçeği bulmak, ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle yetkililer bu amaç doğrultusundaki soruları, elbette ki, yöneltebileceklerdir.

Madde 62. - Maddede tanıklıktan ve yeminden çekinmenin yaptırımları ve uygulama koşulları yer almıştır. Ceza muhakemesi faaliyeti süreklilik arz ettiğinden ve en kısa sürede bitirilmesi gerektiğinden tanığın gelmemesi, bu iki hedefe ulaşılmasını engelleyecektir. Bu nedenle, gelmeyen tanığa, o celsenin giderlerinin yüklenmesi âdil ve etkili bir yaptırımdır. Mazeretsiz gelmemenin büyük ölçüde önünün alınması böylece söz konusu olabilecektir.

Tanımlardaki düzenleme doğrultusunda "hapis yolu ile tazyik" yerine "disiplin hapsi" kelimesi kullanılmıştır.

Beyanda bulunmaktan veya yeminden kaçınan tanığın, üç ayı geçmemek ve herhâlde dava hakkında hüküm verilinceye kadar disiplin hapsine konacağı maddede belirtilmiştir. Disiplin hapsi için 2 nci maddenin gerekçesine bakılmalıdır. Süre kabahatlere ilişkin davalarda en çok bir aydır.

Maddenin üçüncü fıkrasında açıklandığı üzere disiplin hapsi aynı işte yeniden verilse bile tümü için cürümlerde üç, kabahatlerde bir ayı aşamaz.

Disiplin hapsine karşı itiraz yolu açıktır.

Madde 63. - Maddede tanığa verdiği hizmet dolayısıyla ödenecek tazminat ve giderler düzenlenmiştir. Tazminatın belirlenmesinde mahrum kalınan kâr, zorunlu yol masrafları, beslenme giderleri, duruşmaya gelmek için olağandışı giderler göz önünde tutulmakla beraber esas, Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifedir.

Tanık görevini yerine getirebilmek için seyahat etmek durumunda kalmış ise yol giderleri ile ikamet giderleri de karşılanacaktır.

1412 sayılı Kanunun 64 üncü maddesinde de davet olunan tanığın "...tarifeye göre kaybettiği vakit ile mütenasip bir tazminat istihsaline hakkı vardır..." hükmü yer almış, ancak sözü edilen tarifenin hangi merci tarafından hazırlanacağı ve ne kadar süre için geçerli olacağı belirtilmemiştir. Maddede yapılan düzenleme ile sözü edilen tarifenin Adalet Bakanlığınca her yıl için hazırlanacağı vurgulanmak suretiyle belirsizlik giderilmiştir.

Diğer yandan ceza yargılamasında tanıklığın önemi dikkate alınarak bu görevin herhangi bir parasal kaygı duyulmaksızın yapılmasını sağlamak için tanığa ödenecek tazminat ve giderlerin her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğu hususuna ikinci fıkrada yer verilmiştir.

Madde 64. - Bu madde ile başlayan hükümler bilirkişilik konusunda 1412 sayılı Kanuna göre çok önemli değişiklikler getirmiş bulunmaktadır. Bunlara aşağıda yer alan madde gerekçelerinde değinilecektir.

Bu madde, genel bir hüküm getirmekte ve esas olarak bilirkişilikte Birinci Kitabın Üçüncü Kısımının İkinci Bölümünde yer alan hükümlerin uygulanacağını, ancak bu hükümlere aykırı olmayan tanıklığa ilişkin Birinci Bölümde yer alan hükümlerin de uygulanacağını açıklamaktadır; söz gelimi tanıkların çağırılması hakkındaki hükümler bilirkişiler hakkında da uygulanacaktır. Tasarı bazı hâllerde ise, 73 ve 74 üncü maddelerde olduğu gibi, doğrudan doğruya ve madde numarası açıklayarak tanıklık hakkındaki hükümlere yollama yapmaktadır.

Bilirkişiliğin kendisi bir delil olmamakla birlikte, bilirkişi incelemesi sonucu elde edilen delil, iz, eser ve emare delildir. Başka bir deyişle bilirkişilik, delillere ulaşmak için bir araçtır. Bu hususlar göz önüne alınarak bilirkişi incelemesi ile ilgili hükümler bu Bölümde düzenlenmiştir.

Madde 65. - Madde, ilke olarak bilirkişinin ne gibi hâllerde atanabileceğini göstermektedir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel (yani herkese ortak toplumsal kültür verileri) ve hukukî bilgilerle çözümlenmesi olanaklı konularda bilirkişi atanamayacak ve dinlenemeyecektir. Böylece, uygulamada bazen görüldüğü üzere, örneğin "filin hangi suçu oluşturduğunu" belirlemek amacı ile bilirkişi atanması söz konusu olamayacaktır.

Madde bu hususu açıklamakla yetinmemiş ve fakat ayrıca bilirkişi oy ve görüşünün hangi hâllerde alınabileceğini de açıklamıştır: Çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hâllerde re'sen, Cumhuriyet savcısının, tarafların veya avukatlarının istemi üzerine bilirkişi atanabilecektir. Açıklanmalıdır ki, bu ölçü çerçevesinde bugün bilirkişiye başvurulması gerekli konular çok geniştir ve genişlemektedir: Psikiyatri ve adli tıp bilgileri, ceset üzerinde incelemeler, parmak izleri ve benzeri metodlar, toksikoloji, bilimsel polis, silâhlar, daktilolar, biyoloji, kimya, muhasebe, mimarî, mekanik, trafik, arkeoloji, yabancı dil, Türkiye'de eski harfler.

Maddeye göre bilirkişiyi atamak yetkisi soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısına, kovuşturma evresinde ise hâkim veya mahkemeye aittir. Bilirkişinin sayısının belirlenmesi de hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmıştır. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemin reddinde de aynı usul uygulanacaktır.

1412 sayılı Kanunun 66 ncı maddesine göre Cumhuriyet savcısının bilirkişi atama yetkisinin, hâkim ile aynı düzeye getirilmesinin nedeni, soruşturmanın noksatsız yapılmasını sağlamaktır.

Madde ile güdülen amaç (maddenin "ratio legis") bilirkişiyi gerçek rolüne döndürmek ve bilirkişi adaleti olarak adlandırılan uygulamalara son vermektir.

Madde 66. - Madde, esas itibarıyla bilirkişi olarak kimlerin atanabileceklerini göstermektedir. Aslında bilirkişi bir sanat adamı, bir uzmandır. 65 inci madde ne gibi hâllerde bilirkişi atanacağını gösterirken dolayısıyla bilirkişinin niteliğini de göstermiştir: Bilirkişi özel bir bilgiye veya teknik bilgiye sahip bulunan bir kişi ve genellikle bir teknisyendir. Ancak teknisyen olmak bilirkişinin tanımı için yeterli değildir. Zira bilirkişi yalnız bir saptama değil aynı zamanda bir takdirde bulunacak, bir değerlendirme de yapacaktır. Bu itibarla bilirkişinin bilgi ve teknik alanında belirli bir deney sahibi olmuş kişilerden seçilmesi ve bu bakımdan adli otoritenin, bir tür tasvibini (agrément) elde etmiş bulunması gerekir. İşte bu nedenle madde birinci fıkrasında her yıl il adli yargı adalet komisyonlarının bir liste hazırlanmasını ve yukarıda belirtilen niteliklere sahip bilirkişilere bu listede yer verilmesini uygun görmüştür. Madde listelerin meydana getirilmesi ve listelerde yer verilenlerin, listelerden çıkarılmaları hususundaki esas ve usullerin, Adalet Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikte belirlenmesini uygun görmüştür. Bilirkişiler ilke olarak bu listelerde yer alan kişiler arasından seçileceklerdir: Listelerde gerçek ve tüzel kişilere yer verilecektir. Üçüncü fıkrada bilirkişi olarak bir tüzel kişi seçildiğinde (Örneğin bir araştırma veya muhasebe şirketi gibi) incelemeyi yapacak kişi veya kişilerin isimleri atayan mercie bildirilecek ve bunlar yargı merciinin onayından sonra işlerine başlayacaklardır; onaylanmadıklarında ise istem olursa yeniden isim bildirebileceklerdir. Böylece madde, çok yerinde olarak bilirkişilerin, önceden bir elemeyden geçirilerek atanmalarına olanak sağlamış bulunmaktadır; bu suretle bilirkişilik kurumuna disiplin sağlanması ile kalınmayacak ayrıca bilirkişinin hâkim gibi görev yapması da önlenmiş olacaktır.

Sistem esasta böylece işleyecektir; ancak, işin özelliği gereği listeye dahil olmayanlar arasından da bilirkişi atanması gerekebilir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere de maddenin ikinci fıkrasında, istisnâ olarak ve gerekçesi de gösterilmek suretiyle, listelere girmeyenler arasından da bilirkişi seçilebilmesi olanağı tanınmıştır. Diğer yandan kanunların özel olarak görevlendirdiği resmi bilirkişiler varsa bunlar öncelikle atanacaklardır. Ancak yetkili merci sunulan görüş veya oydan tatmin olmazsa listeden ve liste dışından yeni bilirkişi atayabilecektir.

Maddenin beşinci ve izleyen fıkralarında bilirkişilerin yemin şekli, ne suretle yemin edecekleri, yemini saptayan tutanağın nasıl düzenleneceği gösterilmiştir.

Cumhuriyet savcısı ve hâkimler, yalnız buldukları il bakımından yapılmış listelerden değil ve fakat diğer illerde oluşturulmuş listelerden de bilirkişi seçebilirler.

Madde 67. - Numara verilmiş altı fıkraya ve fıkralar içerisinde yer alan paragraflardan oluşan bu madde bilirkişilikle ilgili önemli sorunlara çözüm yolları getirmektedir. Bu çözüm yolları aşağıda fıkraya sıralanmasında gösterilmiştir.

1. Bilirkişi incelemesine ilişkin karar: (1) numaralı fıkrada yer alan hükme göre karar iki hususu içerecektir:

a) İnceleme konusu belirtilecek ve bu konu teknik nitelikte veya özel bilgilerle çözülebilecek nitelikte olacaktır. Bunlar dışındaki sorunlar için bilirkişi incelemesi kararı verilemeyecektir.

b) Bilirkişinin görevini yerine getireceği süre belirtilecektir yani bilirkişiye belirli bir süre verilecektir. Özel nedenler zorunlu kılmadıkça bilirkişi görevini bu süre içinde bitirmekle yükümlüdür. (2) numaralı fıkrada da belirtildiği üzere bu bilirkişi hemen değiştirilebilir. Ancak yetkili merci özel nedenleri kabul ettiğinde ve bilirkişinin de istemi varsa, süre bütün bu hususları belirten gerekçeli bir kararla en çok üç ay daha uzatılabilir.

2. Bilirkişinin süresi içinde görevini bitirememesi hâli: Bilirkişi, belirlenen süre içinde raporunu vermemiş ve süre de uzatılmamış ise yine de merciiine bir rapor vermek ve bunda o ana kadar giriştiği işlemleri açıklamak ve görevi nedeniyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri derhâl geri vermekle yükümlüdür. Bu bilirkişi, bilirkişiler listesinden çıkarılabilir. Fıkrada görevlerini zamanında yerine getirmemiş bulunan bilirkişinin bu yüzden uğranılan zararları tazmine mahkûm edilip edilmemeleri, kendilerini atayan merciiin takdirine bırakılmıştır.

3. Bilirkişinin görevini yerine getirmesi biçimi: Birinci olarak görevin, atayan merci ile ilişki kurularak yerine getirilmesi, örneğin bazı konularda hâkim veya Cumhuriyet savcısından ek bilgi istenebilmesi esastır. İkinci olarak bilirkişi gerektiğinde incelemelerinin gelişmeleri hakkında merciiine bilgi verecektir; böylece bilirkişinin görevini ihmal etmesi önlenmek istenilmektedir. Bilirkişi yararlı gördüğü tedbirlerin alınmasını da merciden isteyebilecektir.

4. Bilirkişinin bazı kimselerle teması: Bilirkişi görevin yerine getirilmesi gerektiriyorsa şüpheli veya sanığın bilgisine başvurabileceği gibi (aşağıda 5 numaraya bakınız) aynı maksatla sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişinin, uzmanlığına girmeyen bir hususta aydınlanma gereksinimi duyduğu hâllerde, hâkime veya mahkemeye veya Cumhuriyet savcısına başvurması ve gereksinimi bildirmesi hâlinde adı geçenlerin, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmelerine izin vermeleri (4) numaralı fıkrada öngörülmüştür. Böylece çağırılan kişiler de yemin edecekler ve rapor vereceklerdir. Bu rapor bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir kısmı sayılacaktır. Cumhuriyet savcısı ve taraflar da hâkimden aynı nitelikteki istemde bulunabileceklerdir.

5. Bilirkişinin şüpheli veya sanığa soru yöneltmesi: Bilirkişinin şüpheli veya sanığa soru yöneltmesi mahkeme başkanı veya hâkim veya Cumhuriyet savcısının iznine bağlıdır. Adı geçenler bu hususta gerekçeli bir karar ile izin vereceklerdir. İzin verilmezse sorular mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile yani onlar tarafından yöneltilir.

Cumhuriyet savcısı veya taraflar, bilirkişiye sorularını hâkim aracılığı ile sorarlar; ancak hâkim adı geçenlere doğrudan soru yöneltmek yetkisini verebilir. Ancak hekim bilirkişiler muayene yaparken, zorunlu saydıkları soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve avukat bulunmadan da doğrudan şüpheli veya sanığa yöneltebilirler.

6. Bilirkişiye eşyanın veya belgelerin verilmesi: Bilirkişilere, incelemek üzere şeyler mühür altında verilmeden önce sayım yapılır ve bir liste meydana getirilir. Bütün bu hususlar tutanağa bağlanır; mühürlerin açılması ve yeniden konulması yine bir tutanağa bağlanır ve bir liste düzenlenir. Bu ikinci liste ve tutanak bilirkişilerce düzenlenecektir.

Madde 68. - Madde, bilirkişinin düzenleyeceği raporun yazılış biçimini, merciiine verilmesini, rapor hakkındaki itirazları, yeni bilirkişi atanması konularını düzenlemektedir.

Rapor, bilirkişilerin yaptıkları işlemleri, vardıkları sonuçları içerecek, incelemelerin bizzat bilirkişilerce yapıldığını ifade edecektir. Birden çok bilirkişi atanmış ve değişik görüşler yansıtılmış ise bu görüşler, ortak sonuçlar üzerinde ayrı görüşler varsa bunlar da gerekçeleri ile birlikte rapora geçirilecektir. Sonra rapor ve mühür altındaki şeyler kaleme verilecek ve bu hususu belirten bir tutanağa bağlanacaktır.

Rapor örnekleri duruşma aşamasında Cumhuriyet savcısına, taraflara ve avukatlara verilebileceği gibi adı geçenlere iadeli taahhütlü bir mektup ile de gönderilebilecektir.

Bu işlem yerine getirilmekle beraber Cumhuriyet savcısı ve taraflara itirazlarını veya yeni bir bilirkişi incelemesi isteyip istemediklerini bildirmek üzere bir süre verilecek, bunu hâkim veya mahkeme belirleyecektir.

Mahkeme veya hâkim bu istemleri inceleyecek ve reddi hâlinde üç gün içinde gerekçeli bir karar verecektir.

Madde 69. - Kovuşturma evresinin, hemen hemen bütün mukayeseli mevzuatta ortak olan özellikleri sözlülük, tartışmalılık, işi bir duruşmada bitirmedi. Bunlardan sözlülük (şifahilik) esastır ve başta gelir. Bu esas çerçevesinde bilirkişilerin duruşmada açıklama yapmak üzere çağırılması, bu madde ile öngörülmüş ve düzenlenmiştir.

Bilirkişilerin duruşma aşamasında raporlarını verdikten sonra hazır bulunmaları zorunluğu yoktur. Ancak mahkeme re'sen veya Cumhuriyet savcısının veya tarafların veya avukatların istemi üzerine adı geçenleri, açıklamalarda bulunmak üzere çağırabilir. Bu hâlde not ve raporlarına bakarak cevap verebilecek olan bilirkişilere, görevleri kapsamındaki bütün sorular yöneltilebilir.

Bilirkişi açıklaması ile tanık olarak veya bilgi edinilmesi için dinlenen kişilerin beyanları arasında çelişki ortaya çıkarsa, mahkeme gerekçeli bir kararla duruşmanın devamına veya işin ileri bir tarihe bırakılmasına karar verebilir.

Madde 70. - Madde, bilirkişinin reddini düzenlemektedir. Ret nedenleri, hâkimler bakımından söz konusu olanların aynıdır. Bu hususta 23 üncü ve izleyen maddelerin gerekçelerine bakılmalıdır.

Madde ikinci fıkrasında tanıklığın bilirkişi olarak atanmaya engel olmadığını belirtmiş ve ret hakkına sahip bulunanları göstermiştir.

Üçüncü fıkrafta ret istemini inceleyecek merciler soruşturma ve kovuşturma evreleri için ayrı ayrı gösterilmiştir.

1412 sayılı Kanunda geçen ve reddi isteyenin nedenleri "ispat" etmesine ilişkin ifade yerine "inandırıcı bir şekilde açıklama" ibaresine yer verildiğinden ayrıca, "yemin delil olmaz" hükmü uygun görülmemiştir.

Madde 71. - Maddede, belirtilen kişi ve kurumların bilirkişilik görevini kabul etmek zorunluğunda olduğu açıklanmaktadır. Bunlar; resmen bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve il adalet komisyonlarının her yıl düzenlenen listede yer alan gerçek ve tüzel kişiler, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ile inceleme için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlardır.

Madde 72. - Belli bir muayeneyi veya incelemeyi yaparken değişme ve gelişmelere tanıklık yapan kişi tanık gibidir. Bu çeşit bilirkişiyi "tanık bilirkişi" denilir. Geçmişte gerçekleşmiş olan bir olay veya durumu, sahip olduğu özel bilgi ile açıklayıp raporunu yazan bilirkişi, bu olayın adeta tanığı olmaktadır. Bu gibi hâllerde hem uzmanlık derecesindeki bilgi nedeniyle bilirkişi, hem de

belli olay veya durumlara ait bilgisi nedeniyle tanıdığı olduğu için bilirkişiye ayrı bir statü verilmesi gerekli sayılmıştır. Talât Paşa'nın öldürülmesi ile ilgili olarak yıllar sonraki bir davada dinlenen bilirkişi bunun tipik örneğidir.

Yukarıda açıklandığı üzere bilirkişi saptama ve değerlendirme yapan kişidir; burada ise yapılan iş adeta tarihe tanıklık yapmak gibidir. Bu nedenle söz konusu kişiler hakkında tanıklığa ait hükümlerin uygulanmasını madde kabul etmiştir.

Madde 73. - Madde, bilirkişilikten çekinme bakımından üç grup neden belirlemektedir:

1. Tanıklıktan çekinmeyi gerektiren nedenler, bilirkişiler için de geçerlidir.

2. Ancak bilirkişi geçerli diğer nedenlerle de, söz gelimi ideolojik yapısı veya sanığa karşı duyduğu şefkat derecesi gibi nedenlerle de çekinebilir.

3. Memur veya diğer kamu görevlileri de, mensup buldukları dairece bilirkişiliklerinin memuriyetin yarar ve gereklerine zarar vereceği bildirildiğinde, bilirkişi olarak dinlenemezler.

Madde 74. - Madde usulünce çağrıldığı hâlde gelmeyen veya yemin etmekten veya görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında, tanıklar hakkında uygulanan zorlama tedbirlerinin uygulanmasını kabul etmiştir. Bilirkişilikten çekinildiğinde ve çekinme mercii tarafından kabul edildiğinde, elbette ki, bu hüküm uygulanmayacaktır.

Madde 75. - Ceza yargılamasında, kriminoloji ve teknolojiideki gelişmelerden yararlanılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu durumda teknik bilirkişinin önemi ve vazgeçilmezliği bir defa daha ortaya çıkmaktadır. Maddede sağlıklı bir yargılama ve doğru bir hüküm tesisi için çaba gösteren ehliyetli kişilere bu görevlerinin karşılığı olarak yapılacak ödemeler düzenlenmektedir.

Madde 76. - Madde, para ve Devlet tarafından çıkarılan tahvil ve Hazine bonusu gibi değerler üzerinde işlenen sahtecilik suçlarında, gerektiğinde bu şeylerin, asıllarını tedavüle çıkaran makamlara inceletirilmesini öngörmektedir. Madde, ayrıca bu makamların hangi hususlarda görüş bildireceklerini de belirtmektedir. Taklit veya sahteciliğin neden ibaret bulunduğu ve ne suretle gerçekleştirildiği ve eserlerinin neden ibaret bulunduğu görüşte yer alacaktır.

Yabancı devletlerin paraları ve değerlerinin her türü için de yetkili Türk makamlarının görüşleri mutlaka alınacaktır.

Madde 77. - 1412 sayılı Kanununun 74 üncü maddesinin birinci fıkrasında "tedavi ve muhafazaya hükmolunması veya Ceza Kanununun 47 nci maddesinin uygulanması bakımından yapılan incelemede" ibaresine yer verilmiştir. Tasarının bu maddesiyle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ile Türk Ceza Kanunu arasında uyum sağlanmıştır.

İkinci fıkrasında, "Birinci fıkra hükmü, ancak şüpheli veya sanığın fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler varsa uygulanabilir" hükmü yer almaktadır. Böylece, Anayasanın 19 uncu maddesinde belirtilen gözlem altına alma gibi kişi hürriyeti ve güvenliğini ve Anayasanın 17 nci maddesinde belirtilen kişi dokunulmazlığını çok yakından ilgilendiren ağır bir işlemin ancak kuvvetli şüphelerin bulunması hâlinde söz konusu olabilmesi uygun sayılmıştır ve ayrıca çağdaş ceza muhakemesinin evrensel ilkelerinden biri olan orantılılık ilkesine de gereken önem verilmiştir.

Üçüncü fıkra, şüpheli veya sanık hakkında alınacak bu tedbirin kişi haklarını, adeta tutuklama gibi ihlâl edici nitelikte bulunması nedeniyle, bu hâlde zorunlu avukat atanması esasını getirmiştir.

Dördüncü fıkra, gözlem altında bulundurmaya belirli sürelerle kısıtlamış bulunmaktadır. Bu kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilecek ve itiraz kararın yerine getirilmesini durduracaktır.

Fiili işlediği zaman şuur ve hareket serbestliği yerinde olan sanığın, sonradan bilincini veya hareket serbestliğini tamamen kaldırarak veya önemli derecede azaltacak surette akli malûliyet hâli ortaya çıkarsa, hakkında kovuşturma yapılamıyacağından, bu madde hükmü gereğince işlem yapılması ve sonucuna göre yargılamanın durması kararının verilmesi gerekir.

Madde 78. - Beden muayenesi, 1412 sayılı Kanunda ayrıntılı olarak düzenlenmiş değildir, 1412 sayılı Kanunun 66 ncı maddesinin son fıkrasında yer alan düzenlemenin, gerek maddî gerçeğe ulaşılması ve gerek şüpheli ve sanığın insan hakları açısından yeterli olmadığı açıktır. Tasarı bu konuyu geniş şekilde düzenlemeyi uygun görmüştür.

Karşılaştırmalı hukukta bedenden parça alınması hususunda değişik düzenlemeler vardır: İngiltere'de ilgilinin rızası olmadıkça parça alınmaz; ancak geçerli bir neden olmadığı hâlde rıza açıklanmaması durumunda hâkim, sanığa karşı bir suçluluk emaresi çıkarabilir. İtalya'da ise parça alma hem yasaktır ve hem de rıza olmaması hâlinde hâkim bundan sonuç çıkaramaz. Almanya'da ise ilgilinin rızası olmadan bedenden parça ve kısım alınabilir. Bu işlem hâkim, savcı ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde polis tarafından gerçekleştirilebilir. Ancak ön koşul kişinin sağlığının bir riskle karşılaşmaması ve işin ağır bir tıbbî müdahaleyi gerektirmemesidir; 15/6/2000 tarihli olup, Fransız Ceza Usul Kanununun 142 nci maddesinde ve diğer bir kısım kanunlarda değişiklik yapan Kanun bu konuda şu hükmü getirmiştir: "Gözüne alınmış bir kimse üzerinde dahili bedensel tahkik işlemlerine girişmek için bir hekime başvurmak zorunludur. Bu tür bir işleme, araştırma bakımından zorunlu olduğu hâllerde başvurulabilir".

Tasarı, Alman sistemine yakın ve fakat ona göre daha güvenceli bir usulü kabul etmiştir: Birinci olarak delil elde etmek, bazı vaktaları ve olayları, örneğin yaraları, iz ve eserleri belirlemek amacıyla muayene yapılabilecek, beden boşlukları incelenebilecektir.

İkinci olarak bedenden kan, cinsel salgı, saç, vücut kılları, tırnak, tükürük, nefes, deri döküntüsü, gaita, sümük, balgam gibi örneklerin alınması mümkün olacaktır. Bu yolla örneğin gen teknolojisi ceza muhakemesinin hizmetine sokulmuş olacaktır.

Üçüncü olarak işlemin ilgilinin sağlığını tehlikeye düşürmemesi temel ön koşuldur. Bu itibarla muayene veya parça almak maksadıyla, hiçbir suretle, cerrahî müdahalede bulunulamaz. Cerrahî müdahalenin ne olduğunu, sağlıkla ilgili mevzuat belirtmektedir.

Dördüncü olarak bu işleme ultima ratio olarak yani başka suretle delil elde etme olasılığı bulunmayan hâllerde başvurulabilecektir.

Beşinci olarak işleme, mutlaka şüpheli veya sanığın avukatının dinlenmesinden sonra hâkim tarafından karar verilebilecektir. Cumhuriyet savcısı veya mağdur bu hususta istemde bulunabileceklerdir.

Altıncı olarak gerekli işlemler hâkimin görevlendireceği bir hekim veya diğer bir görevli tarafından yapılacaktır.

Yedinci olarak alınan örneklerin, kişilik haklarının korunması için olayla ilgisi bulunmayan başka yargılamalarda kullanılması mümkün olmayacaktır.

Bu maksatla alınan kararlara karşı itiraz edilebileceği maddenin son fıkrasında hüküm altına alınmıştır.

Madde 79. - Maddî gerçeğin araştırılması bakımından şüpheli veya sanıktan başka kişilerin de beden muayenesi gerekli olabilir. Örneğin, mağdur üzerinde yapılacak olan incelemeler, iddia ve

savunma açısından önemli bulguları ortaya koyabilir. Bu nedenle maddede, 78 inci maddede yer alan usulün şüpheli veya sanık dışındaki kişiler bakımından da uygulanabilmesi öngörülmüştür. Ancak bu gibi hâllerde 78 inci maddenin saptadığı bütün koşullara uyulacaktır. Beden muayenesinin veya bedenden kısım alınmasının amacı suça ait delil, iz, eser ve emarelerin bulunup bulunmadığını saptamak veya irisiyeti belirlemek olacaktır.

Tanıklıktan çekinme haklarına sahip olanlar beden muayenesini yaptırmayı veya bedenden parça alınmasını kabul etmeyebilirler. Bu durumda bulunan çocuk veya akıl hastaları hakkında çekinme hakkını bunlar yerine yasal temsilcileri kullanırlar. Ancak yasal temsilci de şüpheli veya sanık ise çekinme hakkı konusunda kararı hâkim verecektir. Yasal temsilci değiştiğinde veya davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık sıfatı kalktığında, evvelce elde edilmiş delil, iz, eser ve emareler, adı geçen rızası olmadığında kullanılamayacaktır.

Bu maddenin uygulanması yönünden diğer önemli bir koşul bedenden alınan örneklerin ancak olayın yargılanmasında veya bununla bağlantılı yargılamalarda kullanılmasıdır. Kullanılmasına gerek kalmayan örnekler, derhal yok edilecektir.

Madde, bu madde gereğince alınacak kararlara itiraz edilebileceğini saptamıştır.

Madde 80. - Madde, kadının muayenesine ilişkin olup, genel ahlâk anlayışına uygun bir düzenleme getirmiştir.

Madde 81. - Maddede moleküler genetik incelemelerin esasları belirlenmektedir. Bu madde ve 82 nci maddedeki düzenlemeler, Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 81 a ilâ 81 f paragraflarına paralel bir niteliktedir. Çoğu kez soybağı veya ele geçirilen materyalin şüpheliye, sanığa veya mağdura ait olup olmadığı konusunda duyulan kuşular, moleküler genetik incelemeler yapılmaksızın giderilememektedir. Bu nedenle maddede moleküler genetik incelemelerin esasları ve sınırları düzenlenmektedir.

Madde 82. - Madde uyarınca moleküler genetik incelemeler yapılmasına sadece hâkim karar verebilecek, yazılı kararda incelemeyi yapacak bilirkişi de gösterilecektir. Maddede, bilirkişi olarak görevlendirilecek kişilerin nitelikleri, yasak genetik incelemelerin yapılmaması ve elde edilecek bilgilerin dışarıya sızmaması için alınması gerekli tedbirlerle ilgili hükümler konulmaktadır.

Madde 83. - Madde, fizik kimliğin saptanmasına ilişkin esasları ve saptanacak hususları göstermektedir.

Fizik kimliğin saptanması esasta soruşturma evresinde yapılması gereken alıştılgelmiş bir koluk işlemidir ve şüpheliler ile sanıkların soruşturma ve kovuşturma makamlarınca tanınmasını amaçlamaktadır. Kişiler hakkındaki belirli bilgiler, esasta özel hayata ilişkin bulunduğu ve hukukun koruması altında kaldığından bu husustaki bilgi ve bulguların ancak belirli ağırlığı olan suçlar bakımından saptanması ve kovuşturmaya yer olmadığına veya beraate karar verildiğinde kayıtların dosyadan çıkarılıp yok edilmesi uygun görülmüştür.

Madde 84. - 78 ilâ 83 üncü maddelerde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili esas ve usullerin, Adalet Bakanlığınca Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir.

Madde 85. - Madde, yargılamanın amacına erişmek için olay ve durumun oluş nedenlerini anlayabilmek üzere yerinde inceleme yapmak hususunu düzenlemektedir. Bu amaçla yapılacak incelemeye muhakeme hukukunda keşif denilmektedir. Keşif, delil içeriğinin öğrenilmesine, toplan-

miş delillerin değerlendirilmesine yaradığı gibi, icra edildiği yerde var olan durum ile olayın özelliğine göre varlığı umulup da bulunamayan eserlerin ve izlerin yokluğunu saptama bakımından da önemlidir.

Hâkim tarafından ve alınan bir karara dayanılarak icra edilen keşif, olay yerinde, olay saati ve meteorolojik koşullara uygun biçimde yapıldığında amaca daha uygun olur. Diğer muhakeme işlemlerinde olduğu gibi keşif, naip hâkim ya da istinabe olunan mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilecektir.

Keşfin, hâkim tarafından yapılması gereği, vicdanî delil sisteminde hâkimin, ispat araçları ile doğrudan teması ve duruşmadan edineceği kanaate göre karar vermesi ilkesi bakımından önemli olduğu kadar, davanın sonucuna etkili bir durum saptamasının, tarafların hazır bulunabileceği yargılama aşamasında yapılması açısından da yararlı olup "adil yargılama" ilkesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu konuda 86 ncı maddenin gerekçesine de bakılmalıdır.

Madde 86. - Madde, keşifte, tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde hazır bulunabilecek kişileri göstermektedir.

Yargılamanın yüzüzelik (vicahîlik) yani sözlülük ilkesi, iddia ve savunma dengesinin korunmasının gerektirdiği ölçüde, sanığın yargılama faaliyetlerine katılmasını gerektirir. Tanıkların dinlenilmesinde sanığın, tanık beyanlarını tartışıp çürütmek, onlara gerekli soruları gerekli zamanda yöneltmek hakkı adil yargılama bağlamında ne kadar önemli ise, davanın, sonucuna etki yapabilecek nitelikteki keşif işlemlerinde de sanığın hazır bulunup, bu yargılama faaliyetlerine katılması da aynı açıdan gereklidir. Bu nedenlerle keşfin, ilke olarak hâkim tarafından yapılması yararlı sayılmıştır.

Bir olayın soruşturmasında incelemenin hemen yapılmasının zorunlu olduğu, diğer bir deyişle gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından da keşif yapılabilecektir. Kolluğun veya Cumhuriyet savcısının, delil olabilecek şeyleri arayıp bulmak için yaptığı araştırma ve bu husustaki saptamalar ile "keşif" işlemini birbirine karıştırmamak gerekir. Cumhuriyet savcısı belirtilen şekildeki saptamayla yetinmeyip, gecikmesinde sakınca bulunması nedeniyle keşfin hemen yapılmasını gerekli gördüğü hâllerde, bunun hâkim tarafından yapılması gereken bir yargılama işlemi olduğunu dikkate alarak, duruşmada hazır bulunabilecek kişileri, kendisinin yaptığı keşif işleminde de hazır bulundurulmalıdır. Böylece kendisine suç isnat edilen de keşif mahallinde bulunup inceleme işlemlerine katılmış ve duruşmada da incelenecek bu belgeye karşı itirazlarını yapabilecek bir durumda olacağından savunma hakkı kısıtlanmamış olacaktır. Bu konuda 85 inci maddenin gerekçesine de bakılmalıdır.

Madde birinci fıkrasında, keşifte şüpheli, sanık, mağdur ve avukatlarının hazır bulunabileceklerini, ikinci fıkrada ise tanık veya bilirkişinin dinlenmelerinde hangi hâllerde adı geçenlerin hazır bulunabileceklerini göstermektedir.

Üçüncü fıkrada ise, şüpheli veya sanığın hazır bulunmasının men olunabileceği bir hâl yer almaktadır. Adı geçenlerin hazır bulunmaları, tanığın gerçeğe uygun beyanını engelleyebilecekse, örneğin tanık, sanığın etkisi altında kalıyorsa, tanığın dinlenmesinde sanığın hazır bulunmamasına karar verilebilir.

Maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında, hazır bulunma hakkına sahip olanların ne şekilde haberdar edileceklerine, işin başka güne bırakılmasını isteyemeyeceklerine, tutukluların ancak mahkeme binası içerisindeki işlerde hazır bulunabileceklerine ilişkin hükümler yer almaktadır. Ancak

beşinci fıkranın ikinci cümlesi, zorunlu sayılan hâllerde, tutuklu, şüpheli veya sanığın, hâkim kararı ile mahkeme binası dışında da yapılacak işlemlerde hazır bulunmasına karar verilebilmesine de olanak sağlamıştır. Bu gibi hâllerde, hâkim tarafından re'sen karar verilmediğinde, kolluğun istemi üzerine Cumhuriyet savcısı, tutuklama kararını vermiş olan hâkimden bu hususta karar vermesini isteyebilecektir.

Madde 87. - Madde ölünün kimliğini belirleme ve adli muayeneyi düzenlemektedir. 88 inci maddede de otopsi düzenlenmiştir. Keşif ve bilirkişiliğe ilişkin genel hükümler varken bu iki konunun ayrıca ele alınmasının nedeni, ceset iyi muayene edilmezse çürüyeceğinden ve otopsi iyi yapılmadığında ceset dağılacak ve deliller de kaybolacağından, bu işlemlerin iyi ve doğru bir tarzda yapılmasını sağlamak üzere konuyu ayrıca düzenleme gereğidir.

Her şeyden önce ölünün kimliği saptanacaktır. Bu amaçla her şey yapılabilecek ve özellikle, ölen kişiyi tanıyanlara ceset gösterilecek veya bilgilerine başvurulacaktır. Şüpheli veya sanığa da ölü gösterilecektir. Maddede sayılı hususlar dışında da, soruşturmayı yapan, gerekli gördüğü yerlerden bilgi toplayabilecektir.

Ölünün kimliği saptandıktan sonra, adli muayenesi yapılacaktır. Bu muayenede, tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanacaktır. Adli muayene, sırf olayı saptamak ve delil, iz, eser ve emare bulmak amacı ile yapılan işlemdir.

Cesedin adli muayenesi esasta zorunludur ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine buna hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde buna Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir ve bir hekim görevlendirilerek, hâkim veya Cumhuriyet savcısının huzuru ile işlem gerçekleştirilir. Ancak ölüm nedeni açık ise veya delil, iz, eser ve emarelerin elde edilmesi için hekime gereksinim yoksa, hekim görevlendirilmesinden vazgeçilebilir ve saptamaları hâkim veya Cumhuriyet savcısı kendisi yapar.

Madde 88. - 87 nci maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, keşif ve bilirkişiliğe ilişkin genel hükümler varken önemi nedeniyle otopsi ayrıca düzenlenmiştir.

Maddenin kapsadığı esaslar şunlardır:

1. Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnının açılması suretiyle yapılan tıbbî bir müdahaledir. İlke olarak birisi adli tabip diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Avukat tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir; böylece "adil yargılanma hakkı" güçlendirilmektedir ve ayrıca soruşturmada, sağlam delillerin elde edilmesi, davanın bir duruşmada bitirilmesi için gerekli olduğundan, avukatın bu evrede belli delillerin saptanmasında katkıda bulunması sağlanmaktadır.

Kural böyle olmakla beraber, ülkemizin bazı bölgelerindeki koşullar göz önüne alınarak, zorunluk bulunduğu işlemin bir hekim tarafından yapılabilmesi de kabul edilmiştir.

Ölümünden önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan hekime otopsi yapma görevi verilemeyeceği, ancak adı geçen otopsi sırasında hazır bulundurularak hastalığın seyri hakkında bilgi vermesinin istenebileceği kabul edilmiştir.

2. Otopsi Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkimin, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının huzurunda yapılacaktır.

3. Gömülmüş bir cesedin çıkarılıp muayenesi ve ceset üzerinde otopsi yapılması için gerekli karar hâkim tarafından verilecektir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl varsa Cumhuriyet savcısı tarafından da bu hususta karar verilebilecektir.

4. Mezarın cesedin çıkarılması kararı ilke olarak ölünün bir yakınına hemen bildirilecektir; ancak bildirme, araştırmanın amacını tehlikeye düşürecekse, örneğin cesedin yok edilmesi olasılığı varsa veya yakınına ulaşılması zor ise, gerçekleştirilmeyecektir.

5. Maddede belirtilen işlemler yapılırken olanaklar ölçüsünde cesedin fotoğrafı da alınacaktır.

Madde 89. - Madde, yeni doğanın adli muayenesi ve otopsi hakkında özel hüküm getirmekte ve araştırılacak hususları belirtmektedir: Bunlar, yeni doğanın yaşayıp yaşamadığı, vaktinde doğup doğmadığı, yaşama yeteneği, doğumdan sonra yaşama süresi ve ölüm zamanı ile ölüm nedenlerini kapsamaktadır.

Yeni doğanın cesedi üzerinde yapılacak adli muayene veya otopsi işleminin amacı çocuğun doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşayıp yaşamadığını, yaşam bulgularının var olup olmadığını veya biyolojik olarak ananın bedeni dışında yaşamını sürdürüp sürdüremeyeceğini saptamaktır yani yaşama yeteneğini taşıyıp taşımadığını belirlemektir. Demek oluyor ki, Tasarının bu maddesi ile getirilen bir başka yenilik, yeni doğanın yaşama hakkının bir belirtisi olarak, klâsik adli muayene veya otopsi işlemlerinin yapılmasından beklenen amacın ötesinde, ananın bedeni dışında yaşamının olgunlaşıp olgunlaşmadığının veya yaşama yeteneğinin bulunup bulunmadığının da saptanmasının zorunlu hâle getirilmesidir.

Madde 90. - Madde, zehirlenerek öldüğünden şüphe edilen kişinin otopsisinde ne gibi hususların, mutlaka göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir:

1. Organlardan parça alınırken organın görünen şekli tanımlanacaktır.

2. Organda rastlanan tahribat belirlenip, tanımlanacaktır.

3. Ölüde veya diğer yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler toplanacak ve bunların, bir uzmana veya resmen görevlendirilmiş bir makama incelettirilerek tahlilleri yaptırılacaktır.

4. Bu analizin bir hekimin katılmasıyla veya onun idaresinde yaptırılmasına da karar verilebilecektir.

Madde 91. - Madde, kamu davasında suçun ispatı bakımından yararlı görülen veya müsadereye veya Devletin mülkiyetine geçmesi yaptırımına tâbi olan eşyanın muhafazası veya başka bir şekilde güvence altına alınması yetkisini vermektedir. Eşyanın önce yanında bulundurandan teslimi istenecek, vermezse eşyaya elkonulabilecektir. Elkoyma terimi Tasarıda zapt yerine kullanılmakta ve rıza bulunmayan hâllerde zorla şeyi alma yetkisini ifade etmektedir.

Madde böylece önemli bir koruma tedbirine yer vermiş olmaktadır.

İstenen eşyayı vermeyenler hakkındaki yaptırım 92 nci maddede gösterilmiştir.

Madde 92. - Madde, 91 inci maddede yer alan koruma tedbirine uymayanlara uygulanacak yaptırımları göstermektedir.

Maddeye göre teslimi istenen şeyleri yanında bulunduranlar, istem üzerine bu şeyi göstermez veya teslim etmezlerse, haklarında 62 nci maddede yer alan disiplin hapsi uygulanacaktır.

Tanıklıktan çekinebilecek olan kişilere tanınan ayrıcalık, Anayasamızın 38 inci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan, "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." kuralının ifadesi olduğundan, tanıklıktan çekinebilecekler hakkında disiplin hapsinin uygulanamayacağı son fıkrada açıkça belirtilmiştir.

Madde 93. - Bu madde, resmî dairelerdeki dosya ve diğer belgelerin delil olarak mahkemelerde kullanılabilmesi açısından önemli değişiklikler getirmiş ve öncelikle Devletin güvenliği veya temel dış yararları unsurları kullanılmıştır.

Ayrıca, izin verme konusu netleştirilmiş ve doğrudan doğruya ilgili bakana yetki verilmiştir. Ayrıca bakanın kararına karşı itiraz yolu da açılarak, Başbakanlığa başvurulabilmesi kabul edilmiştir.

Bütün bu yeniliklerin amacı, etkin bir ceza yargılama sisteminin oluşturulmasıdır. Bu yapılrken, Devlet sırrı da korunmakta ve yararların dengelenmesine çalışılmaktadır.

İlgili makam veya resmî memur, bakanın kararı olmadan Devletin güvenliği veya temel dış yararlarına karşı ağır sonuçlar meydana getirecek dosya ve belgeleri verecek olursa, mahkeme bunları hükme esas alamayacaktır.

Madde 94. - Madde, elkonulamayacak mektup ve belgeleri göstermektedir.

Bunlar:

1. Şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekinebilecek olan kişiler arasındaki mektuplar ve belgelerdir.
2. Ancak elkonulamaması için bunların adı geçenlerin nezdinde bulunması gerekir. Nezdinde bulunmaktan maksat yalnız kişinin üzeri olmayıp, mektup ve belgelerin yerleşim yerinde veya iş yerinde bulunması da, kavramın kapsamı içindedir.
3. Mektup ve belgeler, tanıklıktan çekinebilecek olanlarla, şüpheli veya sanık arasındaki muhabere kapsamında ise ve çekinme hakkına sahip olanların nezdinde bulunuyorlarsa bunlara elkonulamaz. Ancak, tanıklıktan çekinebilecek olanların soruşturulan veya kovuşturulan suça iştirak veya yataklık etmiş olmaları şüphesi varsa, söz konusu mektup veya belgelere elkonulabilecektir.

Maddenin "ratio legis"i tanıklıktan çekinme olanağının korunmasıdır.

Madde 95. - İspat aracı olarak yararlı görülen veya müsadereye tâbi eşyayı yanında bulunduran kişi bunu rızası ile teslim etmediği takdirde bu tür eşyaya zor kullanılarak elkonulabileceği yukarıdaki maddelerde belirtilmiştir.

Maddede bu eşyaya hangi merciin kararı ile elkonulacağı gösterilmektedir. Maddenin birinci fıkrasına göre, zor kullanılarak elkoymaya esasta hâkim karar verecektir. Kişinin rızası olmadan eşyasına elkonulması o eşya üzerindeki tasarruf hakkını kaldırmış olacağından, zorla elkoymaya hâkim karar vermelidir. Diğer yönden elkoyma, delilleri koruma açısından önemli olduğu için, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı ve bunların yardımcısı sıfatıyla emirlerini yerine getirmeye memur olan kolluk görevlileri de Cumhuriyet savcısının veya kolluk amirinin yazılı emri ile zor kullanarak elkoyma işlemini gerçekleştirebileceklerdir. Elkoyma ile ilgili düzenlenecek tutanağa bu işlemi yapan kolluk görevlisinin açık kimliği yazılacaktır. Elkoyma hâkim kararı olmadan, yetkili merciin başka bir ifadeyle Cumhuriyet savcısının veya kolluk amirinin yazılı emriyle gerçekleştirilmiş ise bu karar yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulacaktır. Onaya sunma durumunda hâkimin kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklayacağı aksi hâlde elkoymanın kendiliğinden kalkacağı da birinci fıkrada ayrıca belirtilmek suretiyle 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 20 nci maddesinde yapılan değişikliğe uygulama yeteneği kazandırılması amaçlanmıştır.

Hâkimin kararı olmaksızın yapılan elkoyma işleminin, birinci fıkrada belirtilenler dışında hangi hâllerde hâkimin onayına sunulacağı hangi hâllerde hâkimden bu hususta bir karar vermesinin istenebileceği maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında gösterilmiştir. Elkoyma işlemi sırasında ilgili

kişi veya bunun ayırt etme gücüne sahip hısımlarından birinin hazır bulunmadığı veya bunlardan biri veya avukatı hazır bulunup da elkoyma işlemine karşı çıktığı takdirde, elkoyma işlemi yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, elkonulan eşya yanında bulunan kişi, kendi nezdindeki eşyaya elkonulduğu, dolayısıyla tasarruf yetkisinin kaldırılmasından etkilendiği için, hâkime başvurarak bu hususta yani elkoymanın gerekip gerekmediği hakkında bir karar vermesini isteyebilecektir.

Maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen hâllerde:

1. Kamu davası açılmış ise karar verme yetkisi, kuşkusuz kamu davasına bakan hâkim veya mahkemeye aittir.

2. Henüz kamu davası açılmamış ise karar verme yetkisi, elkoyma işleminin yapıldığı yerin sulh ceza hâkimine ait olacaktır.

Kamu davası açıldıktan sonra da, delillerin korunmasının zorunlu olduğu hâllerde, Cumhuriyet savcısı ve bunların yardımcısı sıfatıyla emirlerini yerine getirmeye memur olan kolluk görevlileri tarafından bir kısım eşyaya elkonulabilecektir. Bu takdirde davaya bakan hâkim veya mahkemeye hemen ve her hâlde en geç yirmidört saat içinde bilgi verilecek ve eşya, hâkim veya mahkemenin emri gereğince işleme tâbi tutulmak üzere hazır bulundurulacaktır. Maddenin beşinci fıkrası bu hususu düzenlemektedir.

Maddenin altıncı fıkrası ise askerî mahâlde yapılacak elkoymaya ilişkin hükümleri düzenlemektedir: "Askerî mahal" başta Anayasa olmak üzere mevzuata girmiş bir kavramdır. Anayasanın 145 inci ve Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 9 uncu maddelerinde, asker kişilerin "askerî mahallerde" işledikleri suçlara da askerî mahkemelerde bakılacağı belirtilmiştir. Bu hâle göre askerî yargının görevinin belirlenmesinde yasal esaslardan biri olan "askerî mahal" uygulamada yerleşmiş bir deyim olup, bugüne kadar askerî yargı ve uyuşmazlık mahkemesi kararlarında açıklığa kavuşmuş ve herhangi bir tereddüde neden olmamıştır.

4/1/1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12 nci maddesinde tarif edilen, kıta, taktik birlik, idarî birlik, karargâh ve askerî kurumlar ile aynı Kanunun 51 inci maddesinde açıklanan kışla ve benzeri yerler bu nitelikleri bakımından askerî mahallerdir. Aynı Kanunun 100 üncü maddesinde askerî mahal olma durumları uygulamada tereddütlere neden olabileceği düşünülen "orduevleri, askerî gazinolar ve kışla gazinoları"nın da askerî bina olup askerî mahal niteliğini haiz olduğu açıklanmıştır.

Öte yandan, 9/7/1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 21 inci maddesinin son fıkrasında, Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı askerî mahaller açıklanmıştır.

Madde 96. - 1412 sayılı Kanunun 91 inci maddesinde iki ayrı fıkrada düzenlenen sanığa gönderilen veya sanık tarafından gönderilen mektuplara ait hükümler birleştirilerek tek fıkrada ele alınmıştır. Postayla gönderilen bilgi kavramı açıklanmış ve elektromanyetik araçlarla gönderilenler de buna dahil edilmiştir.

Yapılan diğer bir yenilik 1412 sayılı Kanunun 91 ilâ 93 üncü maddelerinin birleştirilmesinden oluşmaktadır; böylece, birbirleri ile ilgili olan maddelerin bir araya toplanması yoluyla, daha sistemli bir kanun elde etme amacı güdülmüştür.

Madde, postada elkoyma konusunu, haberleşme özgürlüğünün demokratik hayat biçimindeki çok önemli üstün değeri dolayısıyla ayrıca düzenlemiş bulunmaktadır. Postada bulunan mektup, telgraf

veya elektromanyetik araçlarla gönderilmiş bilgileri içeren yazı, belge veya diğer gönderilere (merculelere) elkonulabilmesi için:

1. Bunların suçun delil, iz, eser ve emarelerini oluşturduğundan şüphe edilmesi temel koşuldur.
2. Ancak, bu yeterli olmayıp ayrıca adliyenin eli altında olması zorunlu sayılmalıdır.

Haberleşme özgürlüğünü güvence altında bulundurmaya üzere madde ayrıca, tamamlayıcı tedbirlere ve bunları sağlayan hükümlere yer vermiş bulunmaktadır:

1. Elkoymaya esasta hâkim karar verecektir,

2. Cumhuriyet savcısı ancak gecikmesinde sakınca olan hâllerde elkoyma emrini verebilecektir. Ancak elkoydukları şeyleri açmadan hemen yetkili hâkime teslim edecektir.

3. Kolluk memurları sadece hâkim kararını veya Cumhuriyet savcısının emrini yerine getirebilecekler; ancak zarf veya paketleri hiçbir suretle açamayacak, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile bunları mühür altına alacaklar ve hemen, yerine göre hâkime veya Cumhuriyet savcısına teslim edeceklerdir.

4. Böylece kendisine teslim edilen mühür altındaki şeyleri açıp açamamak hususundaki karar hâkim tarafından verilecektir. Hâkimin bu husustaki kararı, maddenin birinci fıkrasında belirtilen koşulların var olup olmadığına dayanacaktır. Açıldıktan sonra adliyenin eli altında tutulmasına gerek bulunmadığı anlaşılan şeyler hemen ilgililerine teslim olunacaktır. Buna karşılık birinci fıkradaki koşulları kapsayan şeyler Cumhuriyet savcısına teslim edilecektir. Cumhuriyet savcısı soruşturma sonunda suçla ilgili bulunmadığını saptadığı şeyleri bir tutanak düzenleyerek ilgisine teslim edecektir.

Bütün bu hükümler Anayasada öngörülen özel hayatın gizliliğini korumaya yöneliktir.

Madde 97. - 97 ilâ 106 ncı maddeler, insan haklarının en önemlilerinden birisini oluşturan özel hayatın dokunulmazlığı ile çok ilgili olan bir usul işleminin, aramanın koşullarını belirlemektedir.

Maddeye göre arama:

1. Suç işlediği sanılan, şerik oldukları veya yataklık ettiği düşünülen kişilerin konutlarında, adı geçenlere ait diğer yerlerde, üstlerinde veya bunlara ait eşyada,

2. Suç işlediği sanılan kişinin yakalanması, suçun delil, iz, eser ve emarelerinin bulunması, suçla ilgili eşyanın elde edilmesi için,

yapılabilir.

Yukarıda belirtilen yerlerde arama yapılabilmesi için, buralarda aramanın amacının gerçekleşebileceğinin sanılması ve doğal olarak bu sanıyı haklı kılacak durumların var olması gerekir.

Ayrıca aramanın yapılabilmesi için kişinin özellikle şüpheli veya sanık statüsüne girmiş bulunması da gerekmez; tahmin yeterlidir.

Madde, aramada kamusal yarar ile kişisel haklar arasındaki dengeyi bu suretle kurmaya çalışmaktadır.

Madde 98. - 97 nci maddede suç ile ilgili bulunan kişilerin nezdinde yapılacak aramaya ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Bu maddede ise adı geçenler dışında kalan kimseler yönünden aramanın koşulları gösterilmektedir. Özel hayatın dokunulmazlığı itibarıyla, suçla ilgisi bulunmayan kişilerin nezdinde arama daha da sıkı bir kısım koşullara tâbi kılınmıştır. Arama yine de 97 nci maddede gösterilen koşullar varsa yapılabilir; ancak, maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere suçla il-

gisi olmayan kişilerin nezdinde arama, aranılan kişinin ve suçun delil, iz, eser ve emarelerinin veya elkonulacak eşyanın oralarda bulunduğunu kabul ettirebilecek olayların varlığına yani bu hususun saptanmış olmasına bağlıdır. Bu koşulu, arama yetkisini kullananların çok dikkatle saptamış bulunmaları gerekir. Ancak, üçüncü fıkrada belirtildiği üzere şüpheli veya sanığın yakalandığı veya izlendiği sırada girdiği yerler bakımından bu koşul aranmayacaktır.

Madde 99. - Madde, ilke olarak konutta, iş yerlerinde ve diğer kapalı yerlerde aramanın yapılacağı zamanı ve her zaman arama yapılabilecek hâlleri göstermektedir: İlke, söz konusu yerlerde gece vaktinde aramanın yapılmamasıdır. Tasarımın 2 nci maddesinin (7) numaralı bendinde gece vakti tanımlanmıştır. Birinci fıkrada belirtilen yerler dışında arama günün her saatinde yapılabilecektir.

Madde birinci fıkrasında belirlediği bu ilkeye, yine birinci ve ikinci fıkralarında istisnalar getirilmektedir.

İstisnalar şunlardır:

1. Suçüstü cürüm,
2. Gecikmesinde sakınca bulunan hâller, (bu terim için 2 nci maddenin gerekçesine bakılmalıdır.)
3. Firar eden kişi ile tutuklu ve hükümlünün tekrar yakalanması durumları,
4. Geceleyin herkesin girip çıkabileceği yerler,
5. Mahkûmların toplanma veya sığınma yerleri,
6. Suç ile elde edilen şeyleri saklama yerleri,
7. Gizli kumar yerleri,
8. Genelevler.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve yukarıda 4 ilâ 8 inci sıra numaralarında belirlenen mahaller gibi yani bunların benzeri olan ve kollukça bilinen yerlerde de her zaman arama yapılabilecektir.

Madde 100. - Madde, arama kararının kimler tarafından, nasıl verileceğini, karar veya emirde ne gibi hususların yer alması gerektiğini, aramanın yapılmasında uyulması gerekli hususları ve istisnalarını göstermektedir. Madde, 1412 sayılı Kanunun konuya ilişkin 97 nci maddesine göre esaslı sayılabilecek değişiklikler getirmiştir. Maddenin temel yapısı aşağıdaki şemada gösterilmiştir:

1. Arama kararı, ilke olarak hâkim tarafından verilecektir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcıları veya kolluk amirlerinin yazılı emri üzerine kolluk memurları da arama yapabilirler.

2. Arama kararında veya Cumhuriyet savcının veya kolluk amirinin verdiği yazılı emirde mutlaka aramanın nedenini oluşturan fiil, delil, iz, eser ve emarelerin ne olduğu, aranacak kişi, karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi gösterilecektir. Ayrıca yapılan arama üzerine düzenlenecek arama tutanağına bu işlemi yapanların açık kimlikleri yazılacaktır.

3. Konutlarda veya iş görmeye özgü yerlerde veya kapalı yerlerde aramada o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi hazır bulundurulacaktır. Ancak arama doğrudan doğruya hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığında bu koşulun yerine getirilmesine gerek yoktur. Keza, 99 uncu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen yerlerde arama yapılırken de bu koşula uyum gereği yoktur.

4. Askerî mahallerde yapılacak aramalar için hâkim veya Cumhuriyet savcısı istemde bulunacaktır. Bu istem üzerine arama askerî makamlar tarafından yapılacaktır. Ancak, bu işleme hâkim veya Cumhuriyet savcısı mutlaka katılacaktır. Bu katılım sadece hazır bulunmaktan ibaret olmayıp fiilen katılma olarak düşünölmüştür; bunun anlamı adı geçenlerin istemlerinin askerî makamlarca yerine getirilmesidir.

Madde 101. - Madde, avukat bürolarında arama, elkoyma ve avukatlarla ilişkili postada yapılacak belge ve varakalara elkoyma ile ilgili ve suç nedeniyle yapılacak işlemleri ayrı ve genel hükümlere göre farklı usullere ve özel hükümlere bağlamış bulunmaktadır. Böylece ayrı ve istisnai usuller getirilmesinin temel nedeni, savunma hakkını sağlam tutmaktır: Avukat ile müvekkilli arasındaki ilişkilerin tam bir gizlilik içerisinde yürütölmesi, savunma hakkını sağlam tutmanın ve avukatın meslekî sırlarının korunmasının temel koşuludur. İşte bu nedenle özel hükümler meydana getirilmiştir.

1. Avukat büroları ancak mahkeme kararı ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde aranabilecektir ve aramaya baro başkanı mutlaka çağırılacak veya kendisi yahut onu temsil eden bir avukat aramada mutlaka hazır bulundurulacaktır.

2. Maddenin (2) numaralı fıkrasına göre bürosunda arama yapılan avukat ile müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olan şeylere elkonulamaz. Arama sırasında avukat veya baro başkanı yahut temsilcisi elkonulmak istenilen şeyin avukat ile müvekkili arasındaki ilişkiye ait olduğunu öne sürerek bunlara elkonulmasına karşı koyduklarında, bu şey ayrı bir zarf veya paket içerisine konulacak ve hazır bulunanlarca mühürlenecektir. İşlem soruşturma evresi sırasında yapılmakta ise paket sulh ceza hâkimine verilecek ve adı geçen gerekli incelemeleri yaparak yirmidört saat içinde bu husustaki kararı verecektir; işlem kovuşturma evresi içinde gerçekleştirilmiş ise bu takdirde, yine yirmidört saat içinde gerekli karar, 298 inci maddede gösterilen merci tarafında verilecektir.

Her iki hâlde yetkili hâkim, elkonulan şeyin avukat ile müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olduğunu saptadığında bunu derhal avukata iade etmekle beraber, yapılan işlemi belirten bütün tutanakların ortadan kaldırılmasına karar verecektir. Aksi hâlde ise şeyler ilgili savcıya veya hâkim veya mahkemeye verilecektir.

3. Maddenin (3) numaralı fıkrası, postada elkoyma durumunu düzenlemektedir; bu hâlde de avukat, baro başkanı veya adı geçeni temsil eden avukatın şeylere elkonulmasına karşı koyması hâlinde, maddenin (2) numaralı fıkrasında belirtilen hükümlerin uygulanması suretiyle sorun çözülecektir.

Madde 102. - Madde aramada, yasal olarak bulundurulması zorunlu kişiler dışında kimlerin hazır bulunabileceklerini göstermektedir:

Aranan yerin sahibi veya aranan eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir. Adı geçenler hazır bulunmadıklarında, temsilcileri veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından birisi veya kendisi ile beraber oturmakta bulunan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulacaktır. Ancak dikkat edilmelidir ki, yerin sahibi veya eşyanın zilyedi, orada bulunmakla beraber aramaya katılmazlar veya çıkıp gidecek olurlarsa, diğer kişiler onlar yerine hazır bulundurulmazlar. Arama, 98 inci maddenin birinci fıkrası gereğince suç ile ilişkili olmayan kimselerin nezdinde yapılıyorsa, bu maddenin birinci fıkrasına göre aramada bulunabilecek kişiye veya adı geçenler yerine çağrılanlara aramanın amacı hakkında, işleme girişmeden önce bilgi verilir. Ancak, 99 uncu maddenin ikinci fıkrasında gösterilen yerlerin zilyetlerine, arama hakkında bilgi vermek zorunluluğu yoktur.

Avukatın arama için çağrılması zorunlu değildir; ancak kendiliğinden geldiğinde aramada hazır bulunabilecektir.

Madde 103. - Madde, hakkında arama işleminin uygulandığı kimseye işlemin sona ermesinden sonra verilmesi gerekli belgeleri göstermekte ve bunların içeriğine ait bazı hususları belirlemektedir: Verilecek bu belgede cezalandırılacak fiilin niteliği gösterilecek ve elkonulan veya koruma altına alınan şeyler varsa bunların listesini içeren tam bir defter düzenlenerek isterse ilgiliye verilecektir. Ayrıca, elkonulan veya koruma altına alınan eşya mühür altına alınacak veya eşyayı belirlemeye olanak verecek bir işaret eşya üzerine konulacaktır. Arama sonucunda, aramanın gerekçesini oluşturan şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilememiş ise bunu belirten bir belge de, istemi hâlinde ilgiliye verilecektir.

Maddenin ikinci fıkrası, elkonulan eşyanın mülkiyetine dair olmak üzere hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin görüş ve iddialarına belgede yer verilmesini öngörmüştür. Üçüncü şahısların iddiaları varsa bunların da belgeye geçirilmesi uygun olacaktır.

Madde 104. - Madde, arama esnasında, aramanın esasını oluşturan soruşturma ile ilgisi bulunmayan ve fakat diğer bir suç şüphesini harekete geçirecek şeylerin bulunması hâlinde yapılacak işlemi göstermektedir. Bu eşyaya geçici olarak elkonulacak ve durum Cumhuriyet savcılığına, geciktirilmeksizin bildirilecektir.

Madde 105. - Madde, aramada ele geçirilen kağıtların (evrakın) incelenmesi yetkisini mühasıran hâkime vermiş ve 1412 sayılı Kanunda yer alan, rıza hâlinde kağıtları kolluğun da inceleyebilmesi olanağını kaldırmıştır. Amaç, özel hayatı korumaktır.

Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlileri belirtilen nitelikte kağıtlara rastladıklarında, bunları ilgilinin rızası olsa bile okumayarak bir zarfa koyacak ve zarfı mühürleyerek hâkime teslim edeceklerdir. Kağıtların ziyeydi veya onun temsilcisi isterse kendi mühürünü de koyabilecek veya imzasını atabilecektir. Yukarıda da açıklandığı üzere hükmün amacı, ilgilinin suçla ilişkisi olmayan ve onun özel hayat ve ilişkileri ile ilgili yazıların, ne suretle olursa olsun başkaları tarafından okunamamasını sağlamak ve böylece özel hayatın dokunulmazlığını güvence altında tutmaktır. Hâkim kendisine teslim olunan kağıtları inceledikten sonra bir ayırım yapacak ve sadece suçla ilgili olanları Cumhuriyet savcısına verecektir. Kağıtların geri kalan kısmı ise, elbette ki, ilgiliye geri verilecektir. Böylece hâkim, kişinin özel hayatını koruyucu önemli bir rolü yerine getirmiş olacaktır. Madde bu hususa o derecede önem vermektedir ki, hâkim tarafından mühür kaldırılırken ve kağıtlar incelenirken ziyet veya temsilcisi veya avukatının çağrılmasını öngörmüş bulunmaktadır. Çağrıyla uyulmadığında gerekli işlem yapılacaktır.

Madde 106. - Suç nedeniyle alınmış olan eşyanın geri verilmesi uygulamada sıkıntılara yol açtığından, madde, konuyu yeniden düzenlemiş ve 1412 sayılı Kanunun 103 üncü maddesinde yer alan düzenlemenin yetersizliğini gidermiştir.

1412 sayılı Kanunun 103 üncü maddesinde sadece mağdura yer verilmiş, sanıktan ve üçüncü kişilerden söz edilmemiştir. Oysa, örneğin sanıktan alınıp da müsaderesine karar verilmeyeceği anlaşılan veya delil olarak bulundurulmasına gerek duyulmayan eşyanın da, mülkiyet hakkına duyulan saygı gereği geri verilmesi mümkün olmalıdır. Bu sorun, özellikle cürüm eşyasını satın alma suçu münasebetiyle kuyumculardan alınan "emsal altın"ın, soruşturma için bir önemi kalmadığı hâllerde de adliyenin eli altında bulundurulmaya devam edilmesiyle mülkiyet hakkının ihlâline yol açan bir nitelik kazanmıştır.

Alınmış olan şeylerin soruşturma veya kovuşturma yönünden muhafazasına gerek kalmadığı merciiince görüldüğünde, bunların re'sen veya istem üzerine geri verilmesine karar verilecektir. İstemin reddi hâlinde karara karşı itiraz yoluna gidilebilecektir.

İlgililer, eşyanın geri verilmesi için hukuk davası da açabileceklerdir.

Madde 107. - Telekomünikasyon yoluyla yapılan haberleşmeye girme, mevzuatımızda sadece 30/7/1999 tarihli ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda belirli örgütlü suçlar için düzenlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına uygun genel bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tasarı 107 ilâ 111 inci maddeler ile Türk usul hukukundaki bu önemli boşluğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına uygun olarak doldurmaktadır.

Gerçekten gerek ikrar, gerek işlenen suça ait diğer delil, iz, eser ve emareler, suçu işleyen, şerikleri, yataklık edenler ile diğer kişiler arasında cereyan eden telefon muhaverelerinin (karşılıklı konuşmaların) dinlenmesi veya sinyalleri, yazıları, resimleri, görüntü veya sesleri veya diğer nitelikteki bilgileri kablo, radyo veya diğer elektromanyetik sistemlerle veya tek yönlü sistemlerle alan ve ileten araçlara girilerek elde edilebilir. Modern teknik bu hususta kolaylıklar ve olanaklar sağlamış bulunmaktadır.

Ancak burada, çok açık olan ve örneğin uyuşturucu madde trafiğinde olduğu gibi başka suretle delilini bulmak olanağının çok az olduğu suçları ve faillerini meydana çıkarmak gibi önemli toplumsal yarar ile haberleşme özgürlüğü, özel hayatın dokunulmazlığı gibi temel insan haklarına saygının çatıştığı açık olduğundan Batı ülkeleri bu konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarına uygun biçimde düzenlemişlerdir. Bunun tipik örneğini Fransız Ceza Usulü Kanununun 100 ilâ 100-7 nci maddeleri oluşturmaktadır. Tasarının 107 ilâ 111 inci maddeleri kaleme alınırken sözü edilen mevzuattan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarından esinlenilmiştir.

Madde telefon konuşmalarına veya maddede sayılan diğer iletişim araçlarına müdahale edilmesi, girilebilmesi için koşulları şu suretle saptamıştır:

1. Soruşturulan suçun beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir cürüm olması gerekmektedir.

2. Yapılan soruşturmada başka suretle delil, iz, eser veya emare elde edilemeyeceği anlaşılmış olmalıdır yani bu yola "ultima ratio" olarak başvurulabilecektir.

3. Bu husustaki karar Cumhuriyet savcısının istemi üzerine soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından verilecektir.

4. Hâkim, müdahale kararını sadece hakkında soruşturma açılmış kişiler için değil ve fakat, iletişimlerine girildiğinde soruşturma yapılan suç ve suçlular bakımından delil, iz, eser ve emare elde edilebilecek diğer kişiler hakkında da verebilecektir. Telefonla sürekli rahatsız edildikleri için, polise başvurarak telefonlarının dinlenmelerini istemiş bulunan kişiler bakımından, elbette ki, bu usul uygulanmayacaktır.

5. Verilecek kararda maddenin ikinci fıkrasında açıklandığı üzere, dinlenecek telefonun numarası veya diğer iletişim araçları bakımından hattın sahibinin veya kullananın kim olduğu, bu hususlara ait bütün unsurlar ve suçun türü ile üç aydan fazla olmamak üzere müdahale süresi, gösterilecektir. Özetle karar, telekomünikasyonda müdahale edilecek hattı, cihazı belirlemeye

yarayacak bütün unsurları, başvurulmayı gerekli kılan suçu ve müdahale süresini içerecektir. Müdahale; yukarıda açıklanan usul ve koşullara uyularak en çok iki defa üçer aydan fazla olmamak üzere uzatılabilecektir.

Madde ile getirilen düzenleme belirtildiği gibi bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyaç nedeniyle konu diğer ülkelerin kanunlarında da düzenlenmiştir. Bununla birlikte insan hakları bakımından önemi dikkate alınarak bu usulün uygulanması için Fransız Ceza Usul Kanununda işlenen cürmün cezasının "iki yıl" olarak öngörülmüş bulunmasına karşılık, Tasarımın bu maddesinde "beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren cürümlerde" bu usulün uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemeyle de insan hakları bakımından önemli bir koruma getirilmiştir.

Böylece getirilen metin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında belirtilen bütün kayıt ve koşulları içermektedir.

Madde 108. - Madde, 107 nci madde gereğince alınacak kararların nasıl yerine getirileceği hakkındaki usulleri, icra ile görevli olanların neler yapacakları, kayıtların metin hâline getirilmesi, toplanan bilgilerin yargısal değeri, kayıtların muhafazası konularını düzenlemektedir.

Buna göre:

1. Cumhuriyet savcısı veya onun görevlendireceği kolluk memuru, istediğinde resmen telekomünikasyonlarla görevli olanlar veya böyle bir hizmeti yerine getirmek hususunda yetkili bulunanlar, kararın uygulanması için gerekli bütün faaliyetleri derhâl yerine getirmekle yükümlüdürler. İşin başladığı ve bitirildiği tarih ve saatler saptanarak bir tutanağa bağlanır. Kolluk, işlemleri bizzat kendisi de gerçekleştirebilir.

2. Elde edilen kayıtlar, Cumhuriyet savcılığınca veya görevlendireceği kolluk memuru tarafından çözülür ve metin hâline getirilir; yabancı dildeki kayıtlar da Türkçe'ye çevirtirilir. Kayıtlar ise zarflara konularak mühürlenir.

3. İlgilinin 147 nci maddede, ifade almada ve sorguda, isnat açıklandıktan, susma hakkı tanıldıktan sonra, serbest irade ile yapılan açıklamaların delil niteliği kazandığı belirtildiği için, gizlice yapılan telefon ve benzeri dinlemelerde, ilgilinin beyanda bulunması, ikrar delili değil, bir belirti delili olarak anlam kazanır. İkrar, suçun doğrudan doğruya ispatı açısından elverişli bir delil olduğu hâlde, emare delili, parmak izi gibi dolaylı bir ispat gücüne sahiptir ve başka delillerle bütünleşmeden tek başına ispat bakımından yeterli olmaz. Bu nedenle maddenin üçüncü fıkrasında kayıt ve saptamaların yargılamada sanığın ikrarına ilişkin delil olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.

4. Maddenin dördüncü fıkrasında, toplu kaset kullanılmış ise, ilgili kaydın örneğinin çıkarılacağı ve bu hususta bir tutanağın düzenlenerek dosyasına gönderileceği açıklanmıştır. Böylece mühür altına alınan kayıt ve saptamaların kamu davası zamanasını gerçekleşinceye kadar muhafaza olunacağı, bu tarihte Cumhuriyet savcısının denetimi ve gözetimi altında imha edileceği; işlemin bir tutanağa bağlanacağı ve keyfiyetin ilgiliye bildirileceği hususlarına yer verilmiştir.

Madde 109. - Maddede, avukatın bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telefon, faks, bilgisayar gibi telekomünikasyon araçları hakkında, savunmasını üstlendiği şüpheli veya sanığın işlediği suç nedeniyle, 107 nci maddenin uygulanamayacağı açıklanmıştır. Gerçekten avukatın savunmasını üstlendiği şüpheli veya sanık ile haberleşmesi denetlenemez. Bunun dışında, avukatın kendisi suç işleme şüphesi altındaysa ve diğer dinleme koşulları varsa 107 nci madde uygulanabilecektir.

Madde 110. - Madde, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve geçici elkoyma konularını düzenlemektedir. Bireye ait kişisel bilgiler üzerindeki hak, temel insan haklarından olduğundan hakkın kısıtlanabilmesi için yasal düzenleme gerekeceği açıktır.

Ancak bilgisayarlardaki kayıtların gerçeğin açığa çıkarılması yönünden, ceza davasında delil, iz, eser ve emare oluşturacağı ortadadır. Bu itibarla madde hem bu olanağı sağlamak ve hem de bireysel yararları saklı tutmak amacıyla bilgisayar program ve kütüklerinde arama yapılmasını aşağıdaki belirli koşullara tâbi kılmış bulunmaktadır;

1. İki yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren cürümler hakkında yapılan soruşturmalarda bilgisayarda, bilgisayar programlarında ve bilgisayar kütüklerinde arama, kopyalama ve aygıtta geçici olarak elkoyma yapılabilir.

2. Bunun için, söz konusu işleme başvurulmasının zorunlu olması yani bunun bir "ultima ratio" çare oluşturması gereklidir.

3. Bu husustaki kararın mutlaka hâkim tarafından ve gizli olarak verilmesi gerekir. Bu karar, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından gizli olarak verilecektir.

4. Arama sonucu, suçla ilgili bilgi metin hâline getirilecektir.

5. Bilgiler şifreye bağlanmış ise ve bu nedenle giriş yapılamıyorsa, çözümün yapılabilmesi için araç ve gereçlere, aygıtta geçici olarak elkonulabilir. Çözümünden hemen sonra bilgisayardaki bilgilere zarar vermeden aygıtın ilgisine hemen geri verilmesi gerekir.

Dikkat edilmelidir ki, bu maddenin amacı 107 nci maddeden farklıdır. 107 nci maddede bilgisayar işlemekte iken içeri girilmekte ve ilgilinin bundan haberi olmamaktadır. Bu maddede ise, durağan hâldeki aygıtta araştırma, arama yapılmaktadır.

Maddenin öngördüğü geçici elkoyma işlemine itiraz edilebilecektir.

Madde 111. - Madde, özellikle çıkar amaçlı örgütlü suçla mücadele açısından önem taşıyan bir hükmü içermektedir. Yabancı ülkelerden alınacak kişisel bilgilerin hukuka uygun bir şekilde delil olarak kullanılması böylece olanaklı hâle getirilmiş olmaktadır. Başvuru için uluslararası adli yardımlaşma esas ve kuralları uygulanacaktır. Bu madde hükmünün 107 nci madde kapsamındaki işlemler bakımından da geçerli olduğu maddenin ikinci fıkrasında açıklanmıştır.

Madde 112. - Yalnız başına tutuklama, hâkimi, şüpheli veya sanık hakkında ya bütünüyle hürriyetten yoksunluğa ya da tam serbest bırakmaya mecbur kılan bir tedbirdir; adı geçenler ya bir yere kapatılacaklar veya tam serbest kalacaklardır. Tasarı bu maddesi ile bu iki durum arasında adli kontrol kurumunu getirmiş bulunmaktadır. Söz konusu kurum tesis edilirken Alman, İtalyan ve özellikle Fransız hukuku göz önünde bulundurulmuştur. Kurum ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tâbi kılmaktadır; böylece kişinin kaçması riski azaltılırken hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu yeni kurumun hem özgürlükçü ve hem de kamu düzenini koruyucu nitelikte bulunduğu söylenebilir. Bu kurumdan sonra tutukluluk uygulaması istisnai hâle gelmektedir. Kurum şüpheliyi hürriyetten yoksun hâle getirmemekle birlikte, aynı sonuçların elde edilebileceği hâllerde adli kontrole hükmetmek gerekecektir.

Adli kontrolün soruşturma evresinde uygulanmasında üç temel koşul vardır:

1. Şüphelinin işlediği iddia olunan fiilin 119 uncu maddeye göre tutuklamayı gerektirebilecek bir suçu oluşturması,

2. Cumhuriyet savcısının istemde bulunması,
3. Sulh ceza hâkiminin kararı.

Adli kontrole tâbi tutulan şüphelinin veya 113 üncü maddenin son fıkrası gereğince kovuşturma evresinde sanığın maddede on altı bentte ayrı ayrı gösterilmiş yükümlülüklerden hangilerine yani bunlardan birine veya birden çoğuna tâbi tutulacağı hâkim veya mahkemenin kararında belirtilecektir.

Yukarıda (1) numarada belirtilen koşulun anlamı adli kontrol kararı verebilmek için 119 uncu maddedeki tutuklama koşullarının var olması demektir. 119 uncu maddenin son fıkrası hükmü, adli kontrol bakımından da geçerli olup bu kurumun uygulanabilmesi için şüpheli veya sanığın suçluluğu ve tutuklama nedenlerinin varlığı hakkında kuvvetli belirtilerin saptanmış olması gerekecektir. Dikkat edilmelidir ki, 112 nci maddeyi uygularken hâkim 119 uncu maddeyi daima göz önünde bulundurmalıdır.

Madde 113. - Madde, adli kontrol kararının soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi ile sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise görevli ve yetkili yargı mercii tarafından hükümlenacağını belirtmektedir.

Hâkim veya mahkeme 112 nci maddede belirtilen yükümlülükleri madde hükmünü göz önünde bulundurarak belirleyecektir. Cumhuriyet savcısının istemi hâlinde bu yükümlülükleri azaltabilecek, çoğaltılabilecek veya bütünü ile kaldırmayacaktır.

Böylece, amaca yönelik olarak tam bir esneklik sağlanarak insancılık ilkesi vurgulanmıştır.

Madde 114. - Madde, 113 üncü maddede Cumhuriyet savcısına verdiği yetki ile orantılı olarak şüpheli ve sanığa da her zaman adli kontrolün kaldırılmasını istemek olanağını tanımıştır. Böyle bir istek ileri sürüldüğünde hâkim önce Cumhuriyet savcısının görüşünü alacak ve sonra 113 üncü maddenin ikinci fıkrasında yer alan yetkilerini kullanacaktır. Bu husus, maddede ayrıca tekrarlanmıştır.

Hâkim, istem üzerine yukarıda belirtilen içerikteki kararlarını beş gün içinde verecektir.

Maddenin son fıkrasında, adli kontrol kararlarına itiraz edilebileceği hükmü yer almış bulunmaktadır.

Madde 115. - Madde, adli kontrol gereği hükmedilmiş yükümlülüklere uymayan şüpheli veya sanık hakkında uygulanacak yaptırımları göstermektedir: Böyle bir hâlde yetkili yargı mercii, yükümlülüğü ihlâl eden hakkında derhâl tutukluluk müzekkeresi kesebilecek ve hükmedilebilecek hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi göz önüne alınmayacak, yani 119 uncu maddedeki sınırlara uymak zorunlu olmayacaktır. Tasarı, şüpheli veya sanığın, kendisine sağlanan olanağı kötüye kullanmış olmasını göz önünde bulundurarak böyle bir yaptırımı uygun saymıştır. Bu gibi hâllerde tutuklanmaya itiraza ilişkin hükümler, elbette ki, geçerlidir.

Madde 116. - Madde 112 nci maddenin ikinci fıkrasının (11) ve (15) numaralı bentlerinde yer alan güvencelerin hangi hususları güvence altına alacağını belirtmektedir.

Maddenin (1) numaralı bendine göre güvence, birinci olarak şüpheli veya sanığın, hazır bulunması gerekli bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya hâlen veya sonradan altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunmasının güvencesini oluşturacak yani ihlâl hâlinde Hazineye gelir kaydedilecektir.

İkinci olarak güvence (2) numaralı bendin gösterdiği sıra dahilinde olmak üzere bir kısım masrafların, zararların, nafaka borçlarının, kamusal giderlerin, para cezalarının karşılığını oluşturacaktır.

Başlangıçta 112 nci maddenin (11) ve (15) numaralı bentlerini uygulayan merci, güvencenin karşılayacağı kısımları da, (2) numaralı bentteki sıraya göre kararında gösterecektir.

Madde 117. - Madde, mağdurun korunması ile ilgili bulunan ve karşılaştırmalı hukukta artık vatandaşlık hakkını kazanmış olan bu yaklaşım ve cereyana uyarak, niteliği itibarıyla bir hukukî ve mağdurun kişisel haklarını güvence altına alan bir hükmü Türk hukukuna getirmiş bulunmaktadır: Hâkim veya mahkeme ya da Cumhuriyet savcısı henüz hüküm verilmeden güvencenin mağdurun haklarını güvence altına alan veya nafaka borcuna ilişkin olan kısmının, mağdura veya nafaka alacaklısına verilmesini emredebilecektir. Ancak bu emrin verilmesi iki koşulunun gerçekleştirilmesine bağlı tutulmuştur; (1) mağdur veya nafaka alacaklısı bunu istemeli, (2) şüpheli veya sanık bu hususta rızalarını ifade etmiş olmalıdırlar. Ancak soruşturma veya kovuşturmanın konusu ile ilgili olaylar nedeniyle, bir yargı mercii mağdur veya nafaka alacaklısı lehine bir karar vermiş ise yukarıdaki birinci koşulun gerçekleşmesine gerek olmayacaktır.

Madde 118. - Madde, güvencenin ne gibi hâllerde hükümlüye geri verileceğini veya Hazineye irat kaydedileceğini göstermektedir; esaslar şöylece belirlenmiştir:

1. Hükümlü, 116 ncı maddenin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde yazılı bütün yükümlülükleri yerine getirdiğinde güvencenin (1) numaralı bendi karşılayan ve güvenceyi belirleyen kararda gösterilen kısmı kendisine geri verilecektir.

2. Güvencenin suç mağduruna veya nafaka borçlusuna verilmemiş olan ve 116 ncı maddenin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde belirtilen kısmı, kovuşturmaya yer olmadığı kararı veya beraat hükmü verildiğinde şüpheli veya sanığa geri verilecek, hükmün kesinleşmesi beklenmeyecektir.

3. Diğer hâllerde, geçerli mazereti dışında, örneğin beraat eden kişinin geçerli sayılan nedenlerle bir adli işleminde bulunamamış olması gibi hâller dışında güvence Hazineye gelir yazılacaktır.

4. Sanığın mahkûm edildiği hâlde ise güvence 116 ncı maddenin birinci fıkrasının (2) numaralı bendindeki hükümlere göre kullanılacak ve fazlası kendisine geri verilecektir.

Madde 119. - Tasarı, adli kontrol kurumunu kabul etmiş bulunması nedeniyle, tutuklama tedbirini bütünü ile yeniden ele almış ve konuya 119 ilâ 129 uncu maddeleri kapsayan bağımsız bir bölüm ayrılmış, mevzuatımızda yeni hükümler getirmiştir. Tasarıya göre tutuklama, artık istisnai niteliktedir ve önce düşünülmesi gerekli husus, adli kontrolün uygulanmasının gerekip gerekmediğidir.

Tutuklamanın neden ve koşullarını gösteren bu madde, birinci fıkrasında açık olarak "112 ncı maddede gösterilen adli kontrol altına alınma kararı verilmemiş ise....." demek suretiyle önceliğin adli kontrole verilmesi gerektiğini ve tutuklamanın istisna oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Maddeye göre tutuklamanın birarada bulunması gereken iki temel koşulu şunlardır:

1. Suçun suçüstü hâlinde cezasının üst sınırının bir yıl veya daha fazla hapis ve diğer hâllerde iki yıl veya daha fazla hapis gerektirmesi veya ağır cezalı işlerden olması,

2. Şüpheli veya sanığın suçluluğu ve maddenin içerdiği (1) ilâ (9) numaralı bentlerde gösterilen nedenlerin varlığı hususunda kuvvetli belirtilerin saptanmış bulunmasıdır.

Maddenin (1) ilâ (9) numaralı bentlerinde yer almış bulunan nedenler, 1412 sayılı Kanuna göre daha kapsamlıdır ve çağdaş Batı kanunları tarafından kabul edilmişlerdir. Bu nedenleri, Fransız Ceza Usul Kanunu 15/6/2000 tarihli değişiklikler daha da belirgin hâle getirmiştir. Genel bir tasnife tâbi tutulacak olursa, maddenin içerdiği nedenlerin şüpheli veya sanığın kaçmalarını veya delillerin karartılmasını önlemeye, kamu düzenini korumaya, şüpheli ve sanıkları korumaya, suçlara son vermeye, suçun yinelenmesini engellemeye yönelik oldukları görülecektir. Bu genel maksat çerçevesi içerisinde olmak üzere, suçun ağırlığının, işlendiği koşulların ve zararın çok ağır olmasının kamu düzenini ısrarlı ve istisnai biçimde düzensizliğe uğratması karşısında, düzeni iade zorunluluğunu sağlamak amacı ile tutuklama kararı verilebileceği kabul edilmiştir.

1412 sayılı Kanununun 104 üncü maddesinde yer alan tutuklama nedenleri dışında maddede, şüpheli ve sanığın saklanması, kamu düzeninin suçun neden olduğu ve olabileceği ağır zararlardan korunması, şüpheli veya sanığın kendilerine karşı gelişebilecek hukuka aykırı tepkilerden korunması, suça son verilmesi, suçun yinelenmesine engel olunması biçiminde belirtilen nedenler tutuklama nedeni olarak gösterilmiştir. Buna karşılık 1412 sayılı Kanununun 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan karine, sırf karineye dayanarak kişi özgürlüğünün kısıtlanmaması gerektiği düşünülerek maddeye alınmamıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, birinci fıkrada belirtilen bir ve iki yıllık sürelerden daha az hafif hapis veya hapis cezası öngörülen suçlardan dolayı ancak ikinci fıkranın (1), (6) ve (9) numaralı bentlerindeki nedenlerden birinin bulunması hâlinde tutuklama kararı verilebileceği hükme bağlanmaktadır. Bunun uygulanmasında da maddenin son fıkrasında ifade edilen kuvvetli belirtilerin aranacağı muhakkaktır.

Madde 120. - Madde, adli kontrol kurumu ile de bağlantılı olarak tutuklama kararının verilmesi usulünü şüpheli veya sanığa ciddi güvence sağlamak suretiyle göstermektedir.

Tutuklamaya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme karar verecektir. Bu kararda, tutuklamanın hukukî ve fiilî nedenleri gösterilecek ve karar şüpheli ve sanığa sözlü olarak bildirilecektir. Tutuklamanın koşulları 119 uncu maddede gösterilmiştir. Görüleceği üzere bunların bir kısmı hukukî (maddenin birinci fıkrasında yer alan ön koşullar gibi), bir kısmı ise fiildir, (yani failin işlediği suçun sonuç ve olası sonuca etkilerini kapsamaktadır).

Tutuklama kararının verilebilmesi için şüpheli veya sanığın, kendileri tarafından atanmış avukatları yoksa, yetkili merci adı geçenlere bir avukatın yardımından yararlanmaları gerektiğini hatırlatacak ve baro tarafından seçilmiş bir avukat, tutuklama duruşmasında mutlaka hazır bulundurulacaktır.

Hâkim veya mahkeme karar vermeden önce ilgiliye savunmasını hazırlamak üzere süre isteminde bulunabileceğini hatırlatacaktır.

Süre istendiğinde ilgililere beş günü aşmayacak bir süre verilecek ve bu süre içinde adı geçen muhafaza altında tutulabilecektir. Hâkim veya mahkeme gerekli gördüğünde muhafaza altına alma kararı verebilecektir. Beş günlük süre içinde, şüpheli, sanık ve avukatları ne zaman isterlerse Cumhuriyet savcısı dinlendikten sonra savunmalarını yapacaklar ve bundan sonra da karar verilecektir. Tutuklanması önerilmiş veya öngörülmüş şüpheli veya sanığa ve avukatına savunmalarını yapmaları için en çok beş günlük bir süre tanınabilecek ve böylece savunma hakkına gereken önem verilmiş olacaktır. Ancak bunun karşılığı olarak hâkim veya mahkemenin, şüpheli veya sanığı savunmasını yapmaya kadar muhafaza altına alabilmesi olanağı tanınmıştır. Böyle bir karar verip vermemek hâkimin takdiri içindedir. Şüpheli veya sanık, tutuklanmayacakları kanaatini taşıyorlarsa derhal savunmalarını yaparlar ve böylece ya serbest bırakılır veya tutuklanırlar. Hukuk düzeni tutuklanması düşünülen kişiye hazırlanarak savunma yapmak olanağını tanıırken adı geçen kaçıp gitmesini engelleyecek tedbirleri de alabilecektir; çağdaş ceza usulünde dengeliklik ve orantılılık ilkeleri egemendir.

Savunma için süre alan kişi, ne zaman savunma yapacağını bildirirse hâkim veya mahkeme derhal gerekeni yapacak ve hiçbir gecikmeye yer bırakılmayacaktır.

Maddenin altıncı fıkrasına göre muhafaza altında tutulma, bu hususta hazırlanacak yönetmeliğe göre uygulanacaktır. Böylece yönetmelik, kişinin nerede, ne gibi koşullara uyulması suretiyle muhafaza altında tutulacağını gösterecektir.

Muhafaza süresi, 121 inci maddede belirtilen ve sınırlandırılmış olan tutuklama süresinden indirilecektir. Bu düzenlemenin amacı, sanık haklarını (savunmayı) güçlendirmektir.

Gıyabı tutuklama kararı verilmesi usulü maddenin dokuzuncu fıkrasında belirtilen bir istisna ile, adli kontrol ile birlikte kaldırılmış olduğu için, tutuklama kararı verilmesinden önce, şüpheli veya sanığın savunmalarının hazırlanması olanak dahiline girmiştir.

"Muhafaza altına alınma" yeni bir kurumdur; savunma için bir güvencedir. Böylece sanığa hak tanınırken, etkin bir adalet sisteminin işleyişi de, dengeli ve orantılı bir biçimde sağlanmak istenmiştir.

Maddenin sekizinci fıkrası, tutuklama ile ilgili, insancıl bir hükme yer vermiş bulunmaktadır: Hakkında tutuklama kararı verilmeden önce, kişinin velâyeti altında bulunan onbeş yaşından küçük çocukların durumu değerlendirilecektir yani gerektiğinde bu çocukların akıbeti bakımından tutukluluğun neden olabileceği zararlar öngörülecek ve buna göre gerekli kararlar alınacaktır.

Dokuzuncu fıkra, Tasarının tutuklama usulü yönünden getirdiği yeni esaslar dolayısıyla maddede yer almaktadır. Yeni usule göre, insan özgürlüğü bakımından tutukluluk kararının verilmesi, şüpheli ile avukatının hâkim huzurunda hazır bulunmalarına bağlıdır. Tasarı, kaçan şüpheli veya sanığın getirilmesi bakımından yakalama müzekkeresi çıkarmak yetkisinin yeterli olacağını kabul etmiş ve bu nedenle hâkime yakalama müzekkeresi çıkarmak yetkisi tanınmıştır. Ancak yurt dışına kaçmış olanlar bakımından iade usulünün cereyanı itibarıyla tutuklama müzekkeresi gerekli olduğundan dokuzuncu fıkra bu hâle özgü olmak üzere kurala bir istisna getirmiştir.

Maddenin son fıkrasında bu madde ile 119 uncu madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebileceği hükme bağlanmıştır.

Madde 121. - Tutuklamada geçen sürenin, makul olması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5 inci maddesinde öngörülmüş bir temel ilkedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bazı kararlarında görüldüğü gibi, tutukluluğun bu makul süreyi aşması, tazminat ödenmesini gerektirmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği kararların, tüm Avrupa ülkelerince göz önünde tutularak, kanunlarında gerekli değişikliklerin yapıldığı bilinmektedir.

Bu hususlar göz önünde tutularak maddede;

1. Cezasının üst sınırı beş yıl ve daha az hapis olan suçlarda en fazla altı ay,
2. Cezasının üst sınırı beş yıldan fazla hapis olan suçlarda ise en çok bir yıl tutukluluk süresi öngörülmüştür.

Bununla birlikte, etkin adalet sistemi ve sanık haklarına önem veren Tasarı, bu maddede, makul dengeyi korumuş ve beş yıldan fazla hapis cezası verilebilecek hâllerde tutukluluk süresinin altı aya kadar uzatılabileceğini kabul etmiştir. Cürmün cezasının beş yılı aşmaması hâlinde ise uzatma dört ay olabilecektir.

Ağır cezalı işlerde ise en fazla iki yıl tutuklama süresi öngörülmüştür.

Uzatma kararlarının verilmesinde Cumhuriyet savcısının ve savunmanın görüşlerinin alınması zorunluluğu getirilmiştir.

Kabahatler bakımından ise maddenin son fıkrasında en çok üç ay tutuklama süresi öngörülmüştür.

Madde, bütünü ile şüpheli ve sanık haklarını koruma amacına yöneliktir.

Madde 122. - Madde, birinci fıkrasında soruşturma evresinde hakkında Cumhuriyet savcısının istemi ile tutuklama kararı verilmiş olan şüpheli hakkındaki bu kararın adli kontrol tedbirine çevrilmesi olanağını vermektedir. Cumhuriyet savcısı veya şüpheli ve avukatı sulh ceza hâkiminden tutuklanmanın adli kontrole çevrilmesini isteyebileceklerdir. Böyle bir istem hâlinde hâkim adı geçenleri dinleyecek ve beş gün içinde bu kararı verecektir.

Dikkat edilmelidir ki, bu usul tutuklanmanın adli kontrole çevrilmesinde uygulanacaktır. Yoksa maddenin ikinci fıkrasına göre Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde adli kontrole veya tutuklamaya gerek kalmadığı kanısına varacak olursa şüpheliyi kendisi serbest bırakabilir; bu hususta ayrıca hâkim kararına gerek yoktur. Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığı kararını verdiğiinde ise şüpheli kendiliğinden serbest kalır.

Madde 123. - Maddenin birinci fıkrasına göre şüpheli veya sanık, tutuklandıktan sonra salıverilmelerini her zaman istemek hakkına sahiptirler.

1412 sayılı Kanundan farklı olarak Tasarı, adı geçenlere soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında yani her zaman salıverilmeyi istemek yetkisini vermiştir.

Bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay aşamalarında tutuklu bulunan sanığın salıverilme istemi hakkındaki karar, incelemeyi yapan bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay dairesince veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilecektir. Tasarı, ayrıca bu mercilerin inceleme sırasında sanıkların salıverilmelerine re'sen de karar verebileceklerini öngörmüştür.

Her iki hâlde de inceleme dosya üzerinden yapılır. Böylece dosyanın esas mahkemesine gönderilmesine kadar geçecek olan sürenin sanığın zararına sonuç doğurması önlenmiş olmaktadır.

Madde 124. - Madde, adli kontrolün kaldırılması veya tutuklunun salıverilmesine ilişkin usulü düzenlemektedir. Salıverilme isteminin reddi veya kabulü hakkındaki karar Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya avukatları dinlendikten sonra verilecektir; böylece savunma hakkına verilen önem vurgulanmıştır.

Yeni getirilen adli kontrol hâllerinde, kişi tutuklu olmadığı için karar verilmeden önce dinlenmesi de zorunlu olduğundan, çağırılması ve bunun iadeli taahhütlü mektup veya telefonla yapılması kabul edilmiş ve böylece adaletin işlerliği ve etkinliği yolunda yeni bir adım daha atılmıştır.

Madde 125. - Adli kontrol mekanizmasının iyi işlemesi ve özellikle davaların makul bir sürede sonuca bağlanabilmesi için, sanığın usul işlemlerinde hazır bulunması gereklidir. Çoğunlukla adresi bilinmediği için şüpheli veya sanığa tekrar ulaşmak, güçlükler yaratmakta ve davalar bu nedenle uzamaktadır. Bu nedenle madde, salıverilen şüpheli veya sanığa, adres değişikliklerini bildirme zorunluluğunu getirmiş ve bilinen adrese yapılacak tebliğlerin şahsına yapılmış sayılacağı şüpheliye veya sanığa ihtar edilmesi; ayrıca, maddenin ikinci fıkrasına göre şüpheli veya sanığa soruşturma veya kovuşturma sona erinceye kadar, önce bildirdiği adreste değişiklik olursa bunu da iadeli taahhütlü mektup ile salıverilme kararı veren mercie bildirilmesinin ihtarını öngörmüştür.

Tutuklu iken tahliye edilen sanık, yukarıda belirtilen bilgiyi tutukevi müdürüne verecek müdür de ihtarların yapıldığını ve yeni adresleri içeren tutanak ve belgenin asıl veya örneğini yargı mercisine gönderecektir.

Bu hükümlerin amacı, davaların gecikmesinde etkin neden oluşturan bir hâli gidermektir.

Madde 126. - Tutuklama, ceza olmayıp delillerin karartılması veya şüpheli veya sanığın kaçmasını önlemek üzere zorunlu nedenle uygulanabilen bir tedbirdir ve zorunluluğun gerektiği ölçüde

kullanılması insançıl yaklaşımın sonucudur. Bu nedenle tedbirin amacına aykırı olmadığı hâllerde, soruşturmada Cumhuriyet savcısının veya kovuşturmada mahkemenin her tür suçta şüpheli veya sanığa geçici çıkış izni verme yetkisi kabul edilmiştir. Hürriyeti bağlayıcı ceza uygulanırken kabul edilen bu tür bir uygulamanın tutuklamada geçerli olmaması kabul edilemez. Böyle bir karar, elbette ki, gündelik, alışılmış uygulama durumuna getirilmemeli ve ancak istisnai olarak gerektiği zaman uygulanmalıdır. Uygulama gözetim altında cereyan edecektir.

Madde 127. - Maddede tutuklamanın kimlere bildirileceği düzenlenmektedir. Maddede, tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verileceği hükme bağlanmaktadır. Ayrıca soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirme olanağı da getirilmiştir. Maddenin birinci ve ikinci fıkraları 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 19 uncu maddesinde yapılan değişikliğe uygulama yeteneği kazandırılması amacıyla 6/2/2002 tarihli ve 4744 sayılı Kanunla 1412 sayılı Kanunun 107 nci maddesinde yapılan değişiklikten aynen alınmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında şüpheli veya sanık yabancı olduğunda tutuklanma durumunun vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna bildirileceği hükme bağlanmak suretiyle yabancı kişiler bakımından yeni bir düzenleme getirilmektedir.

Madde 128. - Madde, gerek soruşturma, gerek kovuşturma evrelerinde tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunun, merciince belirli aralıklarla mutlaka incelenmesini zorunlu kılmakta ve böylece tutuklama gibi kişi özgürlüğünü geçici olarak yok eden bir tedbirin gereksiz olarak uzamasını önlemek amacını gütmektedir.

Soruşturma evresinde, şüpheli veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmediğini inceleyecek ve bu hususta bir karar verecektir.

Kovuşturma evresinde ise, her duruşmada bu hususta bir karar re'sen verilecektir. Duruşma aralarında da keza, bu hususta karar verilebilecektir. Tasarı davanın bir duruşmada bitirilmesini ilke olarak kabul etmiş bulunduğundan kovuşturma evresinde durum daha da kolay olacaktır.

Tutukluluk hâlinin devamı gerekmediği hususunda karar verilirken hâkim veya mahkeme 119 uncu maddedeki koşulların devam etmediği hususunda gerekli incelemeleri yapacak ve bu husustaki kararını gerekçeli olarak açıklayacaktır. Tutukluluk hâlinin incelenmesinde 361 inci madde hükmünün de dikkate alınacağı maddede belirtilmektedir. Bu nedenle, 361 inci maddede hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının ertelenme nedenleri de tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmediği konusunda dikkate alınacaktır.

Madde 129. - Madde, tutukluluk rejimi ve tutuklu hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları konusundaki temel ilkeleri koymaktadır.

Tutuklu ile hükümlüler, bir arada tutulmayacaklardır. Bu, statü farklılığının doğurduğu doğal bir sonuçtur.

Tutuklunun 119 uncu maddede gösterilen nedenler ile özgürlüğü kısıtlanmış fakat suçu ispat edilmemiş bir kişi olmasından dolayı şahsi hürriyeti dışındaki haklarının belirli tehlikelerin önlenmesi açısından sınırlanabileceği göz önünde tutulmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, verdiği kararlarda bu noktayı özenle gözler önüne sermektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında, tutukevinde kişinin tâbi kılınacağı kayıtlamalarda geçerli ilke ve ölçü gösterilmiştir; kişi, ancak tutuklamanın amacını ve tutukevinin düzenini sağlamak yönünden zorunlu olduğu kadar kayıtlamalara tâbi tutulabilecek ve belirli koşullara uymak koşuluyla ve masrafı kendisine ait olmak üzere istirahat ve uğraşını düzenleyebilecektir.

Üçüncü fıkrada, tutuklunun ne gibi hâllerde, sağlığına zarar veremeyecek tedbirlere tâbi tutulabileceği gösterilmiştir. Bu hâller kişinin tutukevinde ciddi bir tehlike oluşturması, intihara veya kaçıma kalkışması veya bu yolda hazırlıkta bulunduğu veya diğer tutukluların güvenliği için bir zorunluluğun saptanmasıdır. Ancak uygulanabilecek disiplin cezaları tüzükte belirtilecektir.

Tutuklunun hakları yönünden çok önemli olan bir hükme beşinci fıkrada yer verilmiştir. Bu hükme göre, ister disiplin cezaları ister önlemler, yetkili kurul veya yerine göre memurlar tarafından alınmakla beraber mutlaka infaz hâkiminin onayına sunulacak ve onaydan sonra uygulanabilecektir; ancak, ivedi hâllerde önlemlerin hemen uygulanabilmesi öngörülmüş ve sonra derhâl infaz hâkiminin onayına sunulması da hükme bağlanmıştır.

Tutuklu duruşmaya bağlı olmayarak yani kelepçesiz çıkarılacaktır; duruşmanın düzen ve disiplinini ile görevli yargı merciinin bu Kanundan aldığı yetkiler saklıdır.

Madde 130. - Madde, yakalamayı düzenleyen temel ilkeleri sistemli bir şekilde açıklamaktadır. Maddede herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilecek hâller ile kolluk memurlarının yakalama yapabilecekleri durumlar ve soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda yakalama, üç ayrı fıkra hâlinde düzenlenmiştir.

(1) numaralı fıkrada herkes tarafından yakalama yapılabilecek iki hâl yer almıştır:

1. Suç işlerken kişiye rastlanması ve kişinin bu hâlde iken görülmesi,
2. Suçüstü bir fiilden dolayı kişinin izlenmekte olması. Bu ikinci hâlde herkesin yakalama yapabilmesi için şu iki koşuldan birisinin varlığı yeterlidir:

- a) Bu kişinin kaçması olasılığı varsa,
- b) Hemen kimliği belirlenemiyorsa.

(2) numaralı fıkraya göre ise iki hâlde Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı taktirde kolluk memurları yakalama yapabilirler.

120 nci maddenin tutuklama kararının sanık veya şüphelinin gıyabında verilmesini kabul etmediği evvelce açıklanmıştır. Bu madde gereğince soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı ve kovuşturma evresinde mahkeme kişinin yakalanıp getirilmesini kolluktan isteyebileceklerdir.

Maddenin (3) numaralı fıkrasında soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda yakalamanın koşulları gösterilmiştir: Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda, şikâyet olmadan yakalama mümkün olmayacaktır. Ancak, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü cürümlerde yakalama için şikâyet aranmayacaktır. Bu hüküm herkes için geçerlidir. Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı cürüm suçüstü değilse o zaman kanunların gösterdiği şekilde ve kimseler tarafından şikâyetin yapılmış olması, yakalamanın koşulunu oluşturmaktadır.

Maddenin (4) numaralı fıkrasına göre, yakalanıp kolluğa teslim edilen kişi hakkında görevliler gerekli soruşturma belgesini düzenledikten sonra kişiyi hemen Cumhuriyet savcılığına göndereceklerdir.

Madde 131. - Maddede, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesiyle Kurulu Bulunan Denetim Mekanizmasını Yeniden Yapılandıran 11 Nolu Protokol ile daha da güçlenen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kişi özgürlüğü ve güvenliği ile ilgili 5 inci maddesine getirdiği yorum ve içtihatlar göz önüne alınmıştır. Öte yandan, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 19 uncu maddesinde yapılan değişikliğe uygulama yeteneği kazandırılması amacıyla 6/2/2002 tarihli ve 4744 sayılı Kanunla 1412 sayılı Kanununun 128 inci maddesinde yapılan değişiklik de maddeye yansıtılmış olup, yakalama ve gözaltı süresi makul bir ölçüyü aşmayacak hâle getirilmiştir. Ancak bu süreler en çok süreler olup, her olayın kendi özellikleri içinde gerektiği kadar süre ile sınırlandırılarak kullanılmalıdır. Gözaltı süresi, bireysel suçlarda, Cumhuriyet savcılığının bu husustaki kararından itibaren yirmidört saattir.

Cumhuriyet savcısının gözaltına alma hususunda karar vermesi, gözaltına alma tedbirinin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlıdır; yoksa bu iki koşulun varlığı değerlendirilmeden gözaltına alma kararının verilmesi hukuken olanaksızdır. Buna karşılık, üç veya daha fazla kişinin bir suça iştiraki suretiyle toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu ve benzeri nedenlerle Cumhuriyet savcısına bu sürenin dört güne kadar uzatılması için yazılı emir verme yetkisi tanınmıştır. Böylece gözaltı süresi en çok dört gün olacaktır.

Cumhuriyet savcısı, yakalamayı, gözaltına alınmayı gerektiren bir hâl görmez veya yakalama nedenleri ortadan kalkmış bulunursa, yakalanan kişinin bırakılmasına karar verecektir. Ancak gözaltına alınma, elbette ki, keyfi takdirlere bırakılamaz. Bu itibarla madde metninde gözaltına almanın veya süresinin uzatılmasının, suçun ve failerin araştırılması yönünden zorunlu olmasına ve kişinin suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlı olduğu ifadesine yer verilmiştir.

Öte yandan, gözaltında tutma süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine veya yakalama işlemine karşı, yakalanan kişi ve avukatı veya yasal temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilirler. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmi dört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya süre uzatmanın yerinde olduğu kanısına varırsa, başvuruyu reddeder ya da yakalananın derhâl soruşturma evrakı ile Cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulmasına karar verir.

Karşılaştırmalı hukukta gözaltı süresinin kısa tutulması genel kural olarak gözükmektedir. Bazı mevzuatta bir tek süre kabul edilmiştir ve uzatılmamaktadır: Kanada'da yirmidört saat, Almanya'da kişinin yakalandığı günü izleyen günün sonuna kadardır yani kırksekiz saattir. Rusya'da ise bu süre yetmişiki saate kadar uzayabilmektedir. İtalya'da süre beş güne kadar uzayabilmektedir. Hollanda'da üç defa yirmidört saat olabilmektedir. Terörizm suçlarında ise daha uzun bir süre kabul edilmektedir.

Maddede öngörülen bir diğer güvence ise gözaltı süresinin dolması veya hâkimin serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya konu olan fiil sebebiyle yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha bu madde hükmünün uygulanamamasıdır.

Maddenin son fıkrasının içerdiği temel güvenceden birisi de sulh ceza hâkimi huzuruna yukarıda açıklanan süre içinde çıkarıldığında kişinin isterse sorgusunda bir avukatı bulundurabilmesidir.

Şüpheli veya sanığı gözaltında bulundurabilme süresi böylece maddede yazılı koşulların varlığı hâlinde dört güne kadar çıkabilmektedir.

Madde 132. - Maddede Cumhuriyet savcılarının esasen görevleri içinde bulunan hususlar daha ayrıntılı olarak yinelenmekte ve bu suretle var olan tereddütlere açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır: Adli görevleri, nezarethanelerin ve buralardaki işlemlerin özenle gözetlenmesini gerektirdiğinden Cumhuriyet savcıları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, gözaltına alınan kişinin durumlarını, gözaltına alma neden ve sürelerini ve gözaltına almaya ilişkin bütün kayıt ve işlemleri inceleyecek ve araştıracaklardır. Bu suretle yerli yersiz öne sürülen işkence iddiaları da ortadan kaldırılmış olacaktır. Cumhuriyet savcısı inceleme ve araştırmaları sonuçlarını Nezarethaneye Alınanlar Defterine kayıt edecektir. Böylece kolluk, astızsız iddialardan da kurtarılmış olacaktır.

Madde 133. - Madde yakalanan veya tutuklanan kimseye, bir yerden diğer bir yere naklinde ne gibi koşullarla kelepçe takılabileceğini göstermektedir.

1. Kişinin kaçacağı hususunda kuvvetli emareler bulunması,

2. Kişinin kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından tehlike belirttiğine dair emarelerin varlığı

durumunda kelepçe takılabilecektir.

Tasarımın I inci maddesinde de belirtildiği üzere, zorlayıcı tedbirlerin ancak zorunluluk hâlinde uygulanmaları mümkün olduğundan, kelepçe vurulması gibi aslında onur kırıcı bir işlemin ancak bu hâllerde uygulanması Tasarı tarafından öngörülmüştür.

Madde 134. - Madde, yakalanan kişinin hakkında kamu davası açılmış olması hâlinde derhâl yetkili mahkemeye sevkini öngörmektedir; kişi önceden sulh ceza hâkiminin huzuruna çıkarılmış ise bu hâkimin kararı ile yetkili mahkemeye götürülecektir.

Böylece huzuruna sevk olunan kişiyi mahkeme aynı gün serbest bırakabileceği gibi, usulüne uygun olarak adli kontrol altına alma veya tutuklama kararı da verebilir.

Madde 135. - 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 19 uncu maddesinde yapılan değişikliğe paralel olarak, 6/2/2002 tarihli ve 4744 sayılı Kanunla 1412 sayılı Kanunun 128 inci maddesinin altıncı fıkrasında yapılan değişiklik ile Tasarıda gözaltına alınan da ayrıca düzenlendiği dikkate alınmak suretiyle yakalama ve gözaltına alınan kimlere bildirileceği ayrı bir maddede şeklinde düzenlenmiştir.

Maddeye göre, kişinin yakalandığı, gözaltına alındığı veya gözaltı süresinin uzatıldığı Cumhuriyet savcılığınca bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilecektir; yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise durumu vatandaşı olduğu devletin konsolosluluğuna bildirilecektir.

Madde 136. - 130 uncu maddenin (3) numaralı fıkrasında soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçların fıkranın belirttiği kişilere karşı işlenmesi hâlinde yakalama için şikâyete gereksinim bulunmadığı belirtilmiştir. Bu madde, söz konusu hâllerde şikâyete hakkı olan kimselere veya bunlardan hiç değilse birine yakalamadan haber verme zorunluğunu getirmiş bulunmaktadır.

Madde 137. - Soruşturma ve kovuşturma evrelerinde kolluk, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkemece yapılan işlemlerin bir belge, rapor veya tutanağa bağlanması gereklidir. Bunlar hukuka ve sürelerle ilişkin usul hükümlerine uygun davranıldığını gösterir.

Maddeyle yakalama işleminin de bir tutanağa bağlanması öngörülmüştür. Yakalama işlemlerinin sağlıklı biçimde saptanıp izlenebilmesi için tutanakta; şüphelinin hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığını gösterilecektir.

8/6/1936 tarihli ve 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu hükümlerinin saklı olduğu da maddede belirtilmiştir.

Madde 138. - Madde, yakalama müzekkeresinin ne gibi hâllerde çıkarılacağını ve bu hususta yetkili mercileri göstermektedir. Tasarı gıyabî tutuklama kararı verilmesini esasta kaldırmış ve sadece bir istisnayı 120 nci maddenin dokuzuncu fıkrasında kabul etmiş bulunduğundan 1412 sayılı Kanunun 131 inci maddesinde yer alan tutuklama müzekkeresine dayanılarak yapılacak yakalamaya maddede yer verilmemiştir. Bunun doğurabileceği sakıncaları ortadan kaldırmak amacıyla, hâkime "yakalama müzekkeresi" düzenleme yetkisi verilmiştir.

Birinci fıkraya göre soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, şüphelinin kaçak olması veya saklanması hâlinde, Cumhuriyet savcısının istemi ile yakalama müzekkeresi verebilecektir.

İkinci fıkraya ise belirli hâllerde Cumhuriyet savcısının ve kolluk kuvvetlerinin yakalama müzekkeresi verebileceklerini hüküm altına almıştır. Bu hâller yakalanmış kişinin kolluk görevlisinin elinden kaçması ya da ceza infaz kurumu veya tutukevinden kaçmış bulunmasıdır. Bu hüküm kaçan şüpheli, tutuklu veya hükümlü için geçerlidir.

Üçüncü fıkraya, kovuşturma evresinde kaçan veya saklanan sanık hakkında mahkemece re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi ile yakalama müzekkeresi verilebileceğini ifade etmektedir.

Dördüncü fıkraya, yakalama müzekkeresinin ne gibi kayıtları içereceğini göstermektedir. Buna göre: Kişinin açıkça eşkâli, bilindiğinde kimliği, adı geçene yöneltilen suç ve yakalandığında nereye gönderileceği müzekkerede gösterilecektir.

Madde 139. - Maddenin (1) numaralı fıkrası 133 üncü madde hükmüyle bağlantılıdır. Hakkında henüz bir kesin mahkûmiyet hükmü bulunmayan şüphelinin kelepçelenmiş veya hareketleri kısıtlanmış durumda iken resmini çekmek ve bunları yayınlamak suçsuzluk karinesinin ihlâlini oluşturur. Bu nedenle resim çeken veya resimleri bir suretle yayanlara ağır para cezası verilecektir. Ayrıca kelepçeli şüpheli veya sanığa nezaret edenlerin de resim alınmaması için gerekli tedbirleri sağlamakla yükümlü olduklarını fıkraya öngörmektedir.

Maddenin (2) numaralı fıkrası suçsuzluk karinesini güçlendirmek üzere, yakalanan veya tutuklanan veya hakkında soruşturma açılan kişilerin suçluluk yahut sorumluluklarına ilişkin olarak kamuoyu yoklaması yapılmasını, görüşlerin toplanmasını veya bunların sonuçlarının yayınlanmasını suç hâline getirmiş bulunmaktadır.

Bu suçlardan dolayı tüzel kişilerin de sorumlu oldukları maddede hükme bağlanmaktadır.

Madde 140. - Maddeye göre gözaltına alınan kişilerin içerisinde bulundurulacakları nezarethanelere ve kişilerin durumları ile yakalama işlemlerine ilişkin olmak üzere bir yönetmelik hazırlanacaktır. Yönetmelikte düzenlenecek hususlar şunlardır:

1. Nezarethanelerin maddi koşulları,
2. Gözaltına alınmış olan kişi hakkındaki soruşturmanın kim tarafından yürütüleceği,
3. Bu kişinin hangi görevlinin muhafazasına tevdi edileceği,
4. Bedensel ve tıbbi muayenesinin nasıl yapılacağı,
5. Gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı,
6. Gözaltına alınırken ve işleme son verilirken hangi tutanakların tutulacağı,
7. Gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği,
8. Kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin uygulanmasında uyulacak kurallar.

Yönetmelik bütün bu hususları ayrıntıları ile belirtecektir. Böylece gözaltına alınan ve yakalamanın insancıl koşullar içerisinde sürdürülmesi, güvence altına alınmış olacaktır.

Madde 141. - Usul kurallarına uymama veya keyfî adli işlemler nedeniyle, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişilerin uğrayabilecekleri maddî veya manevî zarar hâllerini, maddenin (1) ilâ (8) numaralı bentleri teker teker göstermektedir. Bu hâller gerçekleştiğinde zarar gören kişiler Devleti dava etmek ve zararlarının giderilmesini istemek hakkına sahiptirler. Maddî tazminat istemini haklı kılan hâller şunlardır:

Kişinin:

1. Kanunların belirlediği koşullar dışında yakalanması veya tutuklanması yahut tutukluluğunun devamına karar verilmiş olması,

2. Yasal gözaltı süresi içinde hâkim huzuruna çıkarılmaması ve böylece 131 inci maddenin gereklerinin yerine getirilmemiş olması,

3. Yasal hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanması,

4. Tutuklandıktan sonra makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmaması veya makul süre içinde hüküm verilmemesi,

5. Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra, hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatine karar verilmiş olması,

6. Mahkûm olduktan sonra, hükümlülük süresinin gözaltı ve tutuklulukta geçirilen süreden az olması veya kişinin sadece para cezası ile mahkûmiyetinin hukuken zorunlu olması,

7. Yakalama veya tutuklama nedenlerinin ve suçlamalarının kendisine yazılı veya olanaklı bulunmadığı hâllerde sözlü olarak açıklanmaması,

8. Yakalanması veya tutuklanmasının yakınlarına bildirilmemiş olması.

Yukarıda (1) ilâ (6) numaralı bentlerde belirtilen hâllerde, usulsüz işlemlere muhatap olmuş veya bu gibi hâllerle karşılaşmış bulunan kişi, uğradığı her türlü maddî ve manevî zararlarını Devletten dava etmek, isteyebilmek hakkına sahip olacaktır. (7) ve (8) numaralı bentlerde ise manevî zararlarını istemek ve dava etmek hakkını kullanabilecektir.

Maddenin son fıkrasına göre (5) ve (6) numaralı bentlerde belirlenen kararları veren merciler, esas kararları verirken ilgiliye tazminat hakları bulunduğunu bildireceklerdir; bu husus karara ayrıca geçirilecektir.

Madde 142. - Maddenin birinci fıkrasına göre, tazminat davasının açılması, ilgili kişi hakkındaki kararın veya hükmün kesinleşmesiyle olanaklı hâle gelecektir.

Kesinleşme, ilgisine veya varsa vekiline tebliğ edildiğinde, tebellüğden itibaren üç ay içinde dava açılabilir. Karar veya hükmün, tebliğ edilememesi veya tebliğinin herhangi bir nedenle gerçekleştirilmemiş bulunması durumunda dava hakkı, karar veya hükmün kesinleşmesinden itibaren nihayet bir yıllık sürenin sona ermesiyle düşecektir.

Tazminat istemeye hak sahibi olan kimsenin hakkındaki soruşturma ve kovuşturmanın akıbetini ve kesin sonuca bağlanışını takip ederek dava hakkını gecikmeden kullanması öngörüldüğünden bir yıllık hak düşürücü süre benimsemiştir.

Dava zarara uğrayanın kendisi, yasal temsilcisi veya özel yetkili vekili tarafından açılacak, Devleti temsilen Hazine davalı gösterilecektir.

Tazminat davasında yetkili ve görevli mahkeme, davacının oturduğu yer ağır ceza mahkemesidir. Böylece kanuna aykırı işleminden zarar gören kişinin en kolay biçimde ve en masrafsız yöntemle hakkına kavuşabilmesi amaçlanmıştır.

Tazminata konu asıl işlem, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesince yapılmış ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi varsa dava o dairede çözülecek, bu hususta Kanunun genel düzenlemesi gözetilip numara itibarıyla izleyen daire yetkili olacaktır.

Tazminatı gerektiren asıl işlem, davacının oturduğu yer ağır ceza mahkemesi tarafından yapılmışsa ve o yerde başka bir ağır ceza dairesi de yoksa, yer itibarıyla en yakın ağır ceza mahkemesi davayı görecektir. Kuşku yok ki, hâkimin çekilmesi veya reddi hususundaki genel kurallar bu dava türünde de geçerliliğini koruyacaktır.

Yetkili ağır ceza mahkemesi, inceleme ve değerlendirmesini duruşma yapmaksızın dosya üzerinde tamamlayacak ve davayı öncelikle ve ivedilikle karara bağlayacaktır.

Davanın dosya üzerinden yürütülmesi davacıya önemli sorumluluk yüklemekte, dava dilekçesine açık kimliğini ve oturduğu yer adresini, Devlet Hazinesinin davalı olduğunu, zarara uğramasına ve tazminata hak kazanmasına hangi soruşturma veya kovuşturmanın neden olduğunu, maddi veya manevî zararının nitelik ve niceliğini açık biçimde yazması gerekmektedir.

Davacı, gözaltı veya tutuklamayla ilişkili dosyada belgelenenler dışında, her türlü zararını ispat belgelerini de dilekçesine ekleyecektir.

Dilekçe ve ekindeki bilgi ve belgelerin yetersizliği durumunda mahkeme, eksikliğinin neden ibaret olduğunu ve duyuru tarihinden itibaren bir ay zarfında tamamlanıp mahkemeye ulaştırılmadıkça davanın reddedileceğini, davacıya veya davayı açan temsilci veya vekiline duyuracaktır. Bu duyuruda esas alınacak adres dilekçede belirtilen adres olup, bu adresin yetersizlik yahut yanlışlığı veya bildirilmeyen adres değişikliği nedeniyle tebliğin yapılamaması hâllerinde mahkemece adres araştırılmasına girişilmeyecektir. Duyurulan yahut belirtilen nedenle duyurulma olanaksızlığından dolayı giderilmemiş olan eksiklik karşısında dava dilekçesi mahkemece Cumhuriyet savcısının yazılı görüşü alınarak reddedilecektir. Bu karara karşı itiraz olunabilecektir.

Dilekçe ve eki belgelerin yeterliliği durumunda mahkeme, gözaltı veya tutuklamayla ilişkili dosyayı getirtilip inceleyecek, sıfat, işlem ve süre itibarıyla davanın görülebilir olduğunu öncelikle saptayacak, olumlu sonuca vardığında davacı tarafın sunduğu dilekçe ve belge örneklerini davalı Devlet Hazinesinin kendi yargı çevresindeki temsilcisine tebliğ edecek, varsa beyan ve itirazlarını duyurudan itibaren otuz gün içinde bildirmesini isteyecektir. Devlet Hazinesi temsilcisinin illerde defterdarlık, ilçelerde mal müdürlüğü olduğu gözetilecektir.

Mahkeme, istemin ve delil niteliğindeki belgelerin ve davalı Devlet Hazinesinin karşı bildirimlerinin değerlendirilmesinde ve verilecek maddi ve manevî tazminatın saptanmasında, gerekli görüldüğü her türlü araştırmayı yapmaya, hatta bilirkişi incelemesi yaptırmaya yetkilidir.

Dosya üzerindeki her türlü inceleme ve değerlendirmeyi mahkeme, dilerse heyet hâlinde yapacak, dilerse başkanı veya üyelerinden birini görevlendirerek, Cumhuriyet savcısının yazılı görüşünü aldıktan sonra heyet hâlinde karara bağlayacaktır.

Esasa ilişkin karara karşı Cumhuriyet savcısı, davacı veya davalı Devlet Hazinesi, kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurma hakkını kullanabilecektir. İnceleme öncelikle ve ivedilikle yapılacaktır.

Madde 143. - Tazminat, haksız olarak hürriyetinden veya hakkından yoksun bırakılmanın karşılığı olmak üzere ödendiğine göre:

1. "Kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar"ı itiraz üzerine veya kamu davası açılmasını haklı saydıracak yeterlikteki delillerin sonradan elde edilmesi ile kaldırılan ve hakkında kamu davası açılan sanık,

2. Beraat eden, ancak, aleyhinde yargılamanın yenilenmesi dolayısıyla yeniden yargılanan sanık mahkûm olup, bu kararı kesinleştiğinde, Devletten aldığı tazminatı yine Devlete geri vermek zorunda kalacaktır.

Tazminatın geri verilmesinin gerekçesi, verilmesine neden sayılan işlemin, hukuka aykırı olmadığının sonradan ortaya çıkması ve kişinin haksız zenginleştiğinin hükümlerle belgelenmesidir.

Geri alma işlemi, cezaların tümü esas alınarak, gözaltı ve tutukluluk süreleri, mahkûmiyet süresini aşkın değilse ödenen tazminat bütünüyle geri istenecek, aşkın ise o sürenin karşılığı kişiye bırakılıp, hukuka uygunluğu tartışmasız olan gözaltı ve tutukluluğun karşılığı olarak ödenen bedel geri alınacaktır.

Kişiyi tazminat verilmesi keyfiyeti, dosyasında belgelenmiş olacağından, geri isteme koşulları gerçekleştiğinde Cumhuriyet savcısı, Devlet Hazinesinin istemini beklemeden, tazminata karar veren mahkemeye yazılı olarak başvurmak suretiyle tazminatın geri alınması için karar verilmesini isteyecektir.

Mahkeme dosya üzerinde incelemesini yapacak, geri isteme koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirecek, tazminatın kısmen geri verilmesi gereken hâllerde gerekçeli hesaplamayı yaparak kararını verip taraflara ve Cumhuriyet savcısına tebliğ edecektir.

Tazminatın geri alınmasında, 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Âmme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda yazılı yöntem uygulanacaktır.

Karara karşı Cumhuriyet savcısının ve tarafların itiraz hakları vardır.

Öte yandan bir başka olasılık, tazminatı gerektiren hürriyet veya hak kaybının, kötü niyetli bir muhbir veya şikâyetçinin ihbar veya suç duyurusundan veya tanık olarak dinlenen bir kimsenin yalancı tanıklığından kaynaklanmasıdır. Bu gibi durumlarda haksız ihbar, şikâyet veya tanıklığın hürriyet ve hak kaybına etkisi mahkemesince değerlendirilecek, bu etkinin varlığı saptandığında ödemek zorunda kaldığı tazminat nedeniyle Devletin, o kişi veya kişilere rücu hüküm altına alınacaktır. Tazminat ödenmesine kusuruyla neden olan görevlilere de Devletin rücu etme imkanı bulunduğu ikinci fıkrada belirtilmiştir.

Madde 144. - Bu madde ile, kimlerin tazminat isteyemeyecekleri tam bir açıklıkla hüküm altına alınmakta, uluslararası normlar, öğretide benimsenmiş görüşler ve Yargıtay içtihatları gözetilerek uygulamada doğabilecek tereddütlerin giderilmesi hedeflenmektedir.

Bu düzenlemeye göre, kanuna uygun olarak gözaltına alınan veya tutuklanan kimse:

1. Gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süresini, mahkûmiyetle sonuçlanan bir başka hükümlülüğünden indirme kararı alabildiğinde, indirme konu bu sürenin karşılığında tazminat istemeyecektir. Kalan "artık süre" için istemde bulunabileceği ise tartışmasızdır.

2. Sonradan yürürlüğe giren ve getirdiği lehte düzenlemeler ile fiili suç olmaktan çıkarma veya ceza yaptırımını hafifletme gibi sonuçlar öngören kanunu gerekçe göstererek tazminat istemeyecektir.

3. Tazminat, haksızlığın bir karar veya hükümlerle belgelenmesini gerekli kıldığından, böyle bir belgelemeyi olanaksız hâle sokması nedeniyle, ölüm, genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, zamanasımı ve benzeri nedenlerle hakkındaki kamu davasının düşürüldüğünden veya ortadan kaldırıldığından veya kovuşturmasına yer olmadığına karar verildiğinden bahisle tazminat istemeyecek, evlenme nedeniyle hakkındaki kamu davasının ertelendiğini veya düşürüldüğünü ileri sürerek tazminat isteminde bulunamayacaktır.

4. Ceza ehliyetsizliği nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği gerekçe gösterilerek tazminat istemeyecektir.

5. Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suçu işlediğini veya suça katıldığını ifade ederek gözaltı veya tutuklamaya şahsî kusuruyla neden olmuş ise tazminat istemeye hak kazanamayacaktır.

Madde 145. - Maddenin saptadığı ilke, ifadesinin alınması veya sorgusunun yapılması için, kişinin davetiye ile çağırılmasıdır. Ancak madde, kişi gelmezse zorla getirilebileceğinin davetiye yazılabildiğini de öngörmektedir.

Madde 146. - Madde, ihzar kurumunun içeriği ve uygulanması bakımından, usul hukukumuz itibarıyla önemli değişiklikler getirmiş bulunmaktadır.

Birinci fıkraya göre, ilke olarak, hakkında tutuklama kararı verilebilmesi veya yakalama müzakeresi kesilebilmesi için yeterli nedenler bulunan şüphelinin veya sanığın ihzarına karar verilebilecektir. Uygulamada önemli olan husus ihzar müzakeresinin yerine getirilmesidir; bu nedenle son fıkra, ihmalleri ile ihzarı gerçekleştirilmeyen sorumluların saptanmasını olanaklı kılmak üzere, yerine getirmemenin nedenlerinin saptanmasını ve bunların, köy veya mahalle muhtarları ile kolluk görevlisi tarafından düzenlenecek bir tutanağa geçirilmesini öngörmüş bulunmaktadır.

İhzar müzakeresinin içeriği ikinci fıkrada belirlenmiştir: Müzakerede şüpheli veya sanığın açıkça kim olduğu, kendisi ile ilgili suçu, gerekiyorsa eşkali (fizliğini belirleyen özellikleri) belirlenecek ve asıl önemlisi, zorla getirilmesine neden olan hususlar belirtilecektir. Bu müzakerenin bir örneği şüpheli veya sanığa verilecektir. Bu nedenle müzakerer kopyalı olarak kolluk görevlisine gönderilmelidir. Böylece düzenlenecek müzakerenin hangi süre içinde geçerli olacağı maddenin beşinci fıkrasında yer almıştır; ihzar belirli ölçüde zor kullanmayı gerektirebileceğinden geçerli olduğu sürenin belirlenmesi, özgürlüklerin korunması yönünden önemlidir. Esasen dördüncü fıkra, bu bakımdan diğer bir teminatı da içermektedir: İhzar edilen şüpheli veya sanık, ilke olarak derhâl, olanaklı bulunmadığı takdirde, yol süresi hariç en geç yirmidört saat içinde çağırılan mercilerin önüne götürülecek ve yine derhâl sorguya çekilecek ve ifadesi alınacaktır.

Süreye gelince, beşinci fıkraya göre ihzar, getirme bakımından haklı sayılacak bir saatte başlayacak ve çağırılan mercilerin sorguyu yapmaları veya ifade almaları ile sona erecektir.

Madde 147. - Madde, karşılaştırmalı ceza usul hukukunda, kişi özgürlüğü bakımından artık yerleşmiş bulunan temel ilkelere uygundur. Üzerine suç atılan veya şüphe altına sokulan kimse için savunma hakkını güvence altına almak amacıyla madde, sorgunun veya ifade alınmanın ne suretle icra edileceğini, ayrıntıları ile göstermektedir. Konulan esaslar, hâkim, mahkeme, Cumhuriyet savcısı,

koşulluk âmir ve memurları hakkında aynı derecede olmak üzere geçerlidir. Maddenin, şüpheli veya sanığın haklarını saptayan ve sonra sorgu yapacak ve ifade alacak yetkililere hitap eden iki kategori hükmü içermesi uygun görülmüştür.

Önce hakları belirlenebilir:

1. Şüpheli veya sanığın ifadelerinin alınması veya sorguya çekilmeleri bakımından tesis edilen hakların başında birinci fıkranın (5) numaralı bendinde yer alan susma hakkı geliyor. Susma hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde yer alıp en temel insan haklarından birisini oluşturan suçsuzluk karinesinin tamamlayıcı unsurudur. Ancak susma hakkı, "isnat edilen suç hakkında açıklamada bulunmamayı" kapsamaktadır. Yoksa kişi, (1) numaralı bentte açıkça beyan olduğu üzere "kimliğe ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmak zorundadır."

2. Sorguya çekilecek veya ifadesi alınacak şüpheli veya sanığın yararlandığı ikinci temel savunma hakkı, avukat bulundurabilmektir. İfade alma veya sorgudan önce adı geçenlere bu hakları hatırlatacak, avukat atayabilecek durumda değilse baroca seçilecek bir avukat isteyebilecekleri ve onun hukuki yardımından yararlanabilecekleri ve bu avukatın vekâletname aranmaksızın ifade ve sorguda hazır bulunabileceği bildirilecektir.

3. Üçüncü hak, yakalanan kişinin yakınlara yakalandığını bildirmesinin sağlanmasıdır.

4. Dördüncü hak, adı geçenlerin somut delillerin toplanmasını isteyebileceğinin hatırlatılmasıdır. Bu husus sorgu ve ifade alma sırasında, şüpheli veya sanığa şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağının sağlanmasını emreden ve (6) numaralı bentte yer alan hükümde, güvence altına alınmıştır.

5. (2) numaralı bentte yer alan ve şüpheli veya sanığa isnat edilen suçun da anlatılacağını saptayan hüküm de esaslı bir güvence oluşturmaktadır.

Maddenin ifade alacak veya sorgulama yapacak yetkililere hitap eden hükümleri ve yükümleri ise, yukarıda şüpheli veya sanığın haklarına ilişkin yükümlere ek olarak şunlardır:

1. Kimliğin saptanması,

2. İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel durumu hakkında bilgi alınması,

3. İfade veya sorgunun bir tutanağa bağlanmasıdır. Bu tutanakta aşağıdaki hususlar yer alır:

a) İşlemin yapıldığı yer ve tarih,

b) İşlemden hazır bulunanların isim ve sıfatları ve işleme tâbi tutulanların açık kimlikleri,

c) Maddede yer alan işlem veya yükümlülüklerin ifade almada veya sorguda yerine getirildiği, getirilmemiş ise nedenleri,

d) Tutanağın bütün hazır bulunanlarca okunarak imzalanması ve bu hususun beyanı,

e) İmzadan çekilme hâlinde bunun nedenleri.

Madde 148. - Madde, ifade almada veya sorguda başvurulmaması gereken ve bazen kanunlara göre suç oluşturacak olan yasak usulleri göstermektedir.

İfadesi alınan veya sorguya çekilen kişinin belli bir şekilde suçlanan bir kişi olması nedeniyle, şüpheli veya sanık statüsünde olduğu konusunda kuşku yoktur.

Madde, şüpheli veya sanığın beyanının hür iradesine dayanması gerektiği ilkesini koymaktadır. Böyle olunca, özgür iradeyi engelleyici nitelikte hiçbir davranışa başvurulamaz. Birinci fıkranın

ikinci tümcesinde yer alan ve özgür iradeyi engelleyici nitelikteki eylemler aslında örnek olarak gösterilmektedir. Kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddet gibi bazı araçlar uygulanamaz. Bu hâllerin ortak nitelikleri ruhsal veya bedensel müdahale olarak, iradeyi bozmalardır. Ayrıca ikinci fıkra, iradeyi bozacak nitelikte kanuna aykırı yarar vaat edilemeyeceğini de hükme bağlamıştır.

Maddenin son fıkrası, birinci fıkrada yer alan yasakların, usul bakımından sonucunu belirtmektedir. Böylece elde edilmiş ifadeler delil olarak değerlendirile-meyecektir yani nazara alınmayacaktır. Madde bu hususa o derecede önem vermektedir ki, ifadelerin, ilgilinin rızası olsa bile geçerli sayılması usul yönünden yasaklanmıştır.

Madde 149. - Çağdaş karşılaştırmalı ceza usul hukuku, suç nedeni ile takibatta bulunan ve takip edilen arasında çok daha büyük bir eşitlik tesis edecek surette şüpheli ve sanığın haklarını düzenlemiş bulunmaktadır. Bugün savcı, şüpheli ve sanık öğrenmek, katılmak ve eleştirmek haklarına sahiptirler. Ancak bu haklar ve özellikle öğrenmek hakkı, geçen yüzyılın sonunda elde edilmiştir ve bir zafer olarak nitelendirilmelidir. Avrupa hukukunda geçen yüzyılın sonunda kanun koyucular, ilgilinin bir avukatın yardımından yararlanabilmesini öngörmüşlerdir. Ancak avukatın dosyayı bilmek, ona ulaşmak hakkını, bazı kanunlar değişik tarzda düzenlemiş bulunuyorlar.

Bu madde, şüpheli veya sanığın soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında bir veya birden fazla avukatın yardımından yararlanabileceğini kabul ediyor ve avukat sayısı bakımından bazı Batı kanunlarından farklı olarak buna kovuşturma evresinde bir sınırlama da getirmiyor. Ancak soruşturma evresinde bu sayı üçü geçemeyecektir.

Maddenin son fıkrası, avukatın şüpheli veya sanıkla olan ilişkisini ve haklarını belirtmektedir. Bu haklar:

1. Soruşturma veya kovuşturmanın her aşamasında şüpheli veya sanıkla görüşebilmesi,
2. İfade alma ve sorgu süresince adı geçenlerin yanında bulunabilmesi,
3. İlgiliye hukuki yardımda bulunabilmesidir.

Bunlar elbette ki, şüpheli ve sanığın da haklarıdır. Bu hakları engelleyici veya kısıtlayıcı her eylem yasaktır ve savunma haklarının ihlâlini oluşturacaktır.

Madde, bu hükümleri itibarıyla, Batı kanunlarının sağladıklarına göre avukata daha geniş haklar sağlamış bulunmaktadır.

Madde 150. - Madde, ceza soruşturmasında veya davasında avukat atanmasıyla ilgili temel esasları içermektedir. Ashında ceza davasında bir avukattan yararlanabilmesi temel bir haktır. Ancak bunun sağlanması, ülkenin koşullarıyla orantılıdır.

Maddeye göre avukatın seçilmesi ve atanması şüpheli veya sanığın iradesine bağlıdır. Ancak adı geçenler bu seçimi yapabilecek durumda değilse, istemleri hâlinde kendilerine 156 ncı maddede uyarınca avukat seçilir ve atanır.

İkinci fıkra, zorunlu olarak avukat atanmasını gerektiren hâlleri göstermektedir. Bunlar, şüpheli veya sanığın:

1. On sekiz yaşını doldurmamış,
2. Sağır veya dilsiz,
3. Kendisini savunamayacak derecede malûl olmasıdır.

Bu kişilerin avukatı yoksa bunlara istemleri aranmaksızın avukat atanacaktır.

Madde 151. - Madde, 150 nci madde gereğince atanan avukatın görevine ilişkindir. Bu avukat duruşmaları noksatsız izleyecek, görevinin gereklerini yerine getirecektir. Görevini gereğince yerine getirmeyerek duruşmada hazır bulunmaz veya vaktisiz olarak duruşmadan çekilecek olursa hâkim veya mahkeme hemen başka bir avukat atayacaktır. Böylece 156 ncı maddeye bir istisna getirilmekte ve avukatın atanması ile birlikte seçimi de hâkim veya mahkeme tarafından yapılmaktadır. Bu hâl duruşmanın ertelenmesi nedeni de olabilecektir.

Tasarıya göre ceza davasının bir duruşmada bitirilmesi esas kuraldır. Ancak ikinci fıkra, birinci fıkranın öngördüğü hâlde davanın erteleneceği bir hâli göstermektedir: Bu hâl avukatın savunmasını hazırlamak üzere yeterli zaman olmadığını açıklamasıdır.

Son fıkra, birinci fıkradaki karar ve atamaya neden olan avukat hakkında iki yaptırım öngörmüştür:

1. Avukat hakkında baroca disiplin cezası verilebilecek,
2. Ertelemeden doğan giderler, hâkim veya mahkeme kararı ile adı geçene yüklenecektir.

Madde hükmü yalnızca duruşmaya ilişkin olarak düzenlenmiştir.

Madde 152. - Madde, ceza davasının, hakkaniyete uygun tarzda adil yargılama ilkesine uygun olarak yürütülebilmesi için, savunma yönünden çok önemli olan bir ilkeyi belirtmektedir: Avukatın, aynı davada birden fazla sanığı veya soruşturmada birden fazla şüpheliyi savunma görevi alabileceği kabul edilmiştir. Ancak bunun koşulu, bu kişilerin davanın savunulmasındaki yararlarının çelişkili olmaması yani birbirine uygun bulunması olarak saptanmıştır.

Madde 153. - Madde, savunma hakkı ve silâhların eşitliği ilkeleri bakımından büyük önem taşıyan, avukatın "bilgilere ulaşabilmesi" konusunu düzenlemektedir. Cumhuriyet savcısı, araştırma evresinde dosya esasen elinde bulunduğundan, her türlü bilgiye sahiptir. Avukatın dosyaya ulaşabilmesi hakkı ise, karşılaştırmalı mevzuatta birbirine göre farklı şekillerde düzenlenmiştir. Esas ilke, avukatın delillerin araştırılması yönünden bir tehlike arz etmediği hâllerde dosyaya ulaşabilmesidir. İspanyol Usul Kanununun 302 nci ve Alman Usul Kanununun 143 üncü maddeleri bu esası kabul etmişlerdir. Buna karşılık Doğu Avrupa ülkelerinde dosyayı inceleme hakkı, ilke olarak soruşturma evresi sona erdikten sonra başlamakta, çocuk ve malûller hakkında ise ilk ithamdan itibaren bu hak kullanılabilir.

Esasta 1412 sayılı Kanunun 18/11/1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanunla değişik 143 üncü maddesindeki düzenlemeye bağlı kalan Tasarının sistemi şöyledir:

1. Kural olarak avukat, soruşturma evresine ilişkin dosyanın tüm içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

2. Avukatın dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetki sınırlanabilir.

3. Ancak avukatın soruşturma evresinde şüphelinin ifade veya sorgusunu içeren tutanakları, bilirkişi raporlarını, müvekkilinin hazır bulunmaya yetkili olduğu işlemlere ilişkin tutanak ve belgeleri incelemek ve harç ödemedi bunların örneklerini alma hakkı mutlaklıdır. Bunlar hakkında ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

4. Dördüncü fıkra gereğince soruşturma evresinin sona erdiği hususunda Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararın dosyaya kaydolunduğu tarihten itibaren henüz iddianame yazılmış bulunmasa da avukat bütün dosyayı incelemek hakkına sahiptir.

5. Beşinci fıkraya göre, iddianamenin mahkemeye verilmesinden sonra avukat dosyanın bütün içeriğini yani maddî bütün delil, iz, eser ve emareleri, eşyayı, bilgisayar içeriklerini, velhasıl dosyaya dahil her şeye ulaşabilmek ve tutanak ve belgelerin örneklerini harç ödmeden alma hakkına sahiptir.

Maddenin içerdiği haklardan, suçtan zarar görenin avukatı da, altıncı fıkraya göre yararlanabilecektir. Ancak bu koşul, şüpheli veya sanığın korunmaya değer üstün yararlarının ağır basmaması yani bu konuda suçtan zarar görenin yararları ile sanığın yararları çatıştığında ağır basanın sanığın yararları olmamasıdır.

Maddenin son fıkrasında, kamu davası açılıncaya kadar, soruşturma evresinde oluşturulan dosya içeriği hakkında avukat tarafından kamuya herhangi bir açıklamada bulunulamayacağı kabul edilmiştir. Bu hüküm, soruşturma evresinin gizliliği hakkındaki ilkenin doğal bir sonucudur. Adaletin adil olarak işleminde sistemin, savcı gibi, önemli bir yargı unsurunu oluşturan avukatın dosya içeriğine ulaşabilmesi, elbette ki uygundur. Ancak adalet sisteminin, hâkim ve savcı gibi bir yapısal unsurunu oluşturan avukat gizlilik ilkesine sadık kalacak ve bunun sonucu olarak dosya içeriğini sadece kanuna göre savunma işlevini yerine getirirken kullanacak, ancak işlevi dışı olan maksatlarla bunları kullanamayacak ve açıklamalarda bulunmayacaktır.

Madde 154. - Madde, avukatın, vekâletnamesinin bulunup bulunmadığının araştırılmasına gerek olmadan yakalanan, gözaltına alınan, muhafaza altına alınan veya tutuklu bulunan şüpheli veya sanık ile her zaman görüşebileceği ilkesini getirmiş bulunmaktadır. Bu hâlde tutukevinin iç düzenine, elbette ki uyulacaktır.

Maddede, görüşmenin, savunma hakkının gereğine uygun olarak cereyan edebilmesi için gerekli maddî koşullar da gösterilmiştir. İdare tarafından başkalarının duyamayacağı bir ortamın görüşmede sağlanması zorunludur. Ayrıca ilgilinin avukatı ile olan yazışmaları hiçbir suretle denetimden geçirilmeyecektir.

Madde 155. - Madde, sanığın yasal temsilcisine duruşma gün ve saatinin bildirileceği ve adı geçen duruşmaya kabul edilerek isterse dinleneceği hükmünü getirmiştir. Böylece yasal temsilci duruşmanın sonuna kadar hazır bulunmak ve gerektiğinde dinlenmesini istemek hakkına sahip olmaktadır.

İkinci fıkraya göre sanığın eşi, karı ve koca olsun, birinci fıkranın verdiği hakkı kullanabilecektir. Ancak adı geçenlere, bu hakkı kullanabilmeleri için tebligat yapılması gerekmemektedir.

Madde 156. - 150 nci maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yazılı hâllerde soruşturma evresinde şüphelinin avukatı doğrudan baro tarafından seçilir. Kovuşturma evresinde ise atama mahkemece, seçim baroca yapılır.

Madde, Tasarımın değişik maddelerinde yer alan ve avukatın yardımından istifade ettirilmenin kanun gereği mecburî olduğu hâllerde işlemin ne suretle gerçekleştirileceğini göstermektedir: İlke, avukat atanması kararının hâkim veya mahkeme tarafından verilmesi, avukatın seçiminin ise baro tarafından yapılmasıdır. Avukat seçiminin de hâkim veya mahkeme tarafından yapılacağını belirten kanun hükümleri saklıdır.

Seçimi yapacak olan soruşturma veya kovuşturmanın yapıldığı yerdeki barodur.

Şüpheli veya sanık sonradan bir avukat seçerse önceden seçilmiş avukatın görevi son bulur.

Madde 157. - Madde, baro tarafından seçilen veya görevlendirilen avukata verilecek ücretlerin nasıl ödeneceğini göstermektedir: Avukata, avukatlık asgarî ücret tarifesine göre ücret ödenecek,

buna ek olarak da Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunca 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 168 inci maddesinde belirtilen esas ve usullere uygun olarak düzenlenecek tarifeye göre bir ücret ödenecektir. Bu tarifeler her yıl yeniden düzenlenecektir.

Böylece avukata ödenen ücretler beraat eden sanıktan hiçbir suretle istenemeyecektir. Ancak yargılama giderleri ile de mahkûm edilen sanıklara, avukata ödenen ücretler için, baronun rücu hakkı vardır. Ancak bu hak yargılama giderlerine mahkûm edilmiş olsa da ücreti karşılayabilecek durumda olanlara karşı kullanılabilir.

Madde 158. - Madde, 157 nci madde gereğince avukata ödenecek olan ücretlerin kaynağını göstermektedir:

1. 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa bağlı (1) ve (3) sayılı tarifelere göre alınan harçların yüzde yirmisi,

2. İdarî nitelikteki para cezaları dışındaki para cezalarının yüzde yirmisi

Yıl içinde Maliye Bakanlığınca Türkiye Barolar Birliği hesabına aktarılacaktır. Ancak bu miktarlar Kesin Hesap Kanunu çıkıncaya kadar tayin edilemeyeceğinden, her mali yıl başında, içinde bulunulan yılın Bütçe Kanununda yer alan rakamlar esas alınarak bir miktar hesaplanacak ve bunun yüzde yetmişbeşi avans olarak Türkiye Barolar Birliğine ödenecektir.

157 nci madde gereğince ödenecek gider ve ücretler bu hesaptan alınacaktır.

Türkiye Barolar Birliği, kendisine aktarılan bu hesaptan barolara yapılacak tahsisleri ve ayrıca harcamaların nerelere ve ne suretle yapılacağına ilişkin esas ve usulleri göstermek üzere bir yönetmelik meydana getirecektir.

Madde 159. - Soruşturma evresinin içeriği ve sınırları, bu evrenin ne suretle cereyan edeceği, aktörleri ve yetkileri Tasarıda saptanmıştır. Soruşturma evresi genel olarak ve esas itibarıyla kamuya karşı gizli biçimde cereyan eder. Usul kanunlarının gösterdiği ve belirli işlemler itibarıyla gizli cereyan edeceği saptanan özel hâllerde ihlalleri ayrıca cezalandıran hükümler vardır. Bu maddede söz konusu olan soruşturma evresindeki gizlilik ilke veya kuralının ihlali hâllerinde uygulanacak yaptırımın belirlenmesidir.

Soruşturma evresinin gizliliği, ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması için bir zorunluluktur. Ancak her şeyden önce suçsuzluk karinesinin sağlam tutulabilmesi yönünden de vazgeçilemez niteliktedir. Aksi takdirde, bizde ve yabancı ülkelerde örneklerine rastlandığı üzere yargısız infazlar sonucu insanlar ıstıraplara sürüklenmekte ve suçsuzluk karinesi böylece lafta kalmaktadır.

Tasarı, soruşturma evresinde tarafların ve özellikle şüphelinin ve avukatının yetkilerini belirtmektedir. Avukat, belirli istisnalarla soruşturma dosyasını incelemek olanağına sahiptir. Ancak avukat adalete hizmet eden bir mesleğin mensubu olarak dosyadan elde ettiği bilgileri sadece müvekkilini, kanunun verdiği olanaklar çerçevesinde savunması için kullanacak, bunları yayınlamak, örneğin medyaya vermek gibi eylemlere girişmeyecektir. Ancak, elbette ki, soruşturması yapılan suçlar hakkında, halkın bilgi sahibi olmak ihtiyacı da vardır. Medya bu suçlar hakkında bilgilenerken halkın bilgi edinmek ihtiyacını karşılamak görevindedir. Medya mensupları, bu konularda doğru haber elde edemediklerinde öteden beriden devşirilen ve çoğu kez yanlış olan bilgileri halka yansıtmakta ve insanların en temel hakkı olan suçsuzluk karinesi böylece ihlâl edilmektedir.

Bu sakıncayı gidermek üzere, maddenin ikinci fıkrasında Cumhuriyet savcıları için kamuyu aydınlatma olanağı tanınmıştır. Ancak Cumhuriyet savcısı bu gereği yerine getirirken soruşturmanın gizlilik ve selâmetine zarar vermeyecek bir üslûbu veya anlatım tarzını seçecek ve bir takım tebliğler vasıtası ile kamuoyuna açıklamalarda bulunabilecektir.

Soruşturma evresinde gerçekleştirilen işlemlere katılanlar, gizlilik ilkesine aykırı hareket ettiklerinde Türk Ceza Kanununun bu fülleri cezalandıran hükümlerine göre cezalandırılacaklardır.

Ayrıca 153 üncü maddenin gerekçesine de bakılmalıdır.

Madde 160. - Tasarının soruşturmaya ilişkin İkinci Kitabının Birinci Kısımının Birinci Bölümünün bu maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında, suçlara ait ihbar ve şikâyetlerin hangi mercilere yapılacağı, üçüncü ve izleyen fıkraları ise ihbar veya şikâyetin yapılmasına ilişkin usul kuraları göstermektedir.

İhbarlar Cumhuriyet savcılığına, kolluk makam ve memurlarına ve sulh ceza hâkimlerine, vali ve kaymakamlara, yurt dışında işlenip Türkiye'de takibi gereken yani Türk Ceza Kanununun 3 ilâ 7 nci maddelerinde belirtilen suçlar hakkında Türkiye'nin eiçilik veya konsolosluklarına yapılabilecektir.

İhbarlar sözlü veya yazılı olabilirler. Sözlü yapıldığında hemen tutanağa bağlanacaktır. İhbarı alan ve yukarıda belirtilen bu merciler ihbarı hemen, yerine göre yasal veya adli mercilere vereceklerdir.

Şikâyet usulünü dördüncü ve beşinci fıkralar göstermektedir:

Suç soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı ise şikâyet, Cumhuriyet savcılığına, mahkemeye veya yukarıda gösterilen idarî mercilere yapılabilecektir. Şikâyet yazı ile yapılabileceği gibi sözlü olarak da ifade edilebilir. Bu ikinci hâlde şikâyet, başvuru mercii tarafından bir tutanağa bağlanacaktır.

Maddenin beşinci fıkrasıyla, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda önceden usulüne uygun bir şikâyet bulunmasa da hak düşümü süresi içinde olmak koşuluyla mahkemeye yazı ile veya duruşma tutanağına geçirilecek beyanla yapılacak şikâyetin, şikâyet yokluğunu ortadan kaldıracığı kabul edilmiştir.

Maddenin son fıkrası, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda ihbarın şikâyet hükmünde olduğunu beyan ile bu husustaki Yargıtay içtihadını kanun hükmü hâline getirmiştir.

Madde 161. - Madde, ölümün, Cumhuriyet savcılığına veya sulh ceza hâkimine bildirilmesini, belirli merciler için zorunlu kılan hâlleri göstermektedir. Bu hâller ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak emarelerin varlığı veya ölümün kimliğinin belirlenememesidir. Bu iki hâlde kolluk, belediye memurları veya köy muhtarları durumu derhâl Cumhuriyet savcılığına veya sulh ceza hâkimine bildirmekle yükümlü kılınmışlardır.

Bu ihbar üzerine, ceset hakkında ne gibi işlemlerin yapılması gerektiğini adı geçen merciler takdir edecekler ve defin ancak onların verecekleri yazılı ruhsat ile yapılabilecektir.

Madde 162. - Madde, Cumhuriyet savcısının temel görevini belirtmektedir. Cumhuriyet savcısı bir suçun işlendiği görünümünü veren bir hâli öğrenir öğrenmez hemen gerçeği saptamak üzere harekete geçecektir; hedefi kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermektir. Demek oluyor ki, ilk iş şüphe karşısında gerçeği belirlemeye çalışmaktır. Bu aşamada kolluk Cumhuriyet savcısının temel yardımcıdır. Batı hukukunda, kolluğun temelde işi yürüttüğü bu aşamaya araştırma (enquête) denilmektedir. Cumhuriyet savcısı, esaslı ihbar üzerine işin gerçeğini araştıracaktır ama, ihbarın, daha başlangıçtan esaslız olduğu anlaşılıyorsa, araştırmaya yine de girilmesi gerektiği söylenemez.

Esasta madde, soruşturma evresinin açılmasını belirtmektedir. Tasarı bazı Batı kanunlarından farklı olarak soruşturma evresini açmak görevini Cumhuriyet savcısına vermiştir. Özel kişiler ihbar yolu ile sadece soruşturma evresinin açılmasını tahrik edebileceklerdir. Kolluğun rolü Cumhuriyet savcısının yardımcısı olmaktan ibarettir. Bu bakımdan Tasarı Batı'daki bazı görüş ve uygulamalardan farklıdır.

Maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde, diğer bazı Batı kanunlarında da olduğu gibi, Cumhuriyet savcısının adli kolluk ve amir ve memurlarının bütün yetkilerini kullanabileceği belirtilmiştir. Bu yetki, adli işlemlerin gözetim ve denetimini elbette ki ifade etmektedir.

Cumhuriyet savcısının temel görevi, suç işlendiği izlenimini veren bir hâli görüp öğrendiğinde gerçeği araştırarak işe girişmek olduğundan ikinci fıkrada bir direktif yer almaktadır. Cumhuriyet savcısı, şüphelinin aleyhine ve lehine olan hususları eşit bir çaba göstererek araştıracaktır. Aynı zamanda suça ait delil, iz, eser ve emareler toplanacak ve muhafaza altına alınacaktır.

Bilindiği üzere, soruşturma evresinde temel görevi yerine getiren organın faaliyetlerinde üç ilke egemen olmalıdır: Bunlar etkinlik, sür'at, dürüstlük ve hakkaniyettir. Maddenin ikinci fıkrasında yer alan hüküm dürüstlük ilkesinin gereğidir. Bu ilkeyi Alman Usul Kanununun 160 ncı maddesi de, bizde olduğu gibi ifade etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine göre her kişinin, davasının adil olarak görülmesini istemek hakkı vardır. Soruşturma organı delilleri ah-lâkîliğe uygun olarak toplamakla yükümlüdür.

Madde 163. - Madde, soruşturma evresinde gerekli araştırmalar yapılırken görevli kolluk elemanları, diğer memurlar ve kamu hizmeti yapmakla görevli olanlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

Maddenin birinci fıkrasında belirtilen ilke Cumhuriyet savcısının, 162 nci maddede belirtilen amaca ulaşmak üzere her türlü araştırmayı yapabilmesidir. Bu amaçla Cumhuriyet savcısı, 162 nci maddede gösterilen sonuçlara varmak amacı ile bütün memurlardan ve kamu hizmeti yapmakla görevli olanlardan her türlü bilgiyi isteyebilecektir. Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereği, mensup olduğu mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıktığında, o yere giderek gerekli işlemi yapabilecektir; o yer Cumhuriyet savcısına da işlemi havale edebilir, ancak kendisi giderek yaparsa o yer Cumhuriyet savcısını durumundan haberdar edecektir.

Soruşturma evresi, gerçeğin araştırılması amacıyla gerçekleştirilen işlemlerden oluşmaktadır.

162 nci maddenin gerekçesinde de açıklandığı üzere bu araştırmalarda yetkili o yer Cumhuriyet savcısıdır. Maddenin ikinci fıkrası, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığı ile kolluk ilişkilerini düzenlemektedir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığı bakımından karşılaştırmalı usul hukukunda değişik sistemler vardır: Esas itibarıyla kolluğun araştırmaları yürütmesi, kolluk ile savcılığın iştirak hâlinde soruşturmayı yürütmeleri, kolluğun soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığına bağlı olması.

Tasarının kabul ettiği sistemde kolluk, soruşturma işlemlerinin yürütülmesinde Cumhuriyet savcısının emrindedir. Bu sistem çerçevesinde fıkra şu esasları koymuştur. Kolluk amir ve memurları:

1. Suçun işlenmesi nedeniyle el koydukları olayları, yakalanan kişileri uygulanan tedbirleri hemen Cumhuriyet savcılığına bildireceklerdir.

2. Cumhuriyet savcısının, adliyeye ilişkin yazılı ve ivedi hâllerde sözlü ve kolluk amirinin de haberdar edildiği, emirlerini derhâl yerine getireceklerdir.

3. Cumhuriyet savcısının yazılı emri üzerine yakalanan kişileri, olayın şüphelisi veya tanıkları belirtilen gün, saat ve yerde hazır bulunduracaktır.

4. Aynı suretle yapılan işlemlere ilişkin evrak da hazır bulundurulacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, adliye ile ilgili olarak kanun dairesinde kendilerinden istenen işlerde ve görevlerde ihmal veya kötüye kullanmaları görülen memur ve kamu görevlileri hakkında Cumhuriyet savcılığınca doğrudan doğruya soruşturma açılacağı açıklanmış ve vali ve kaymakamlar müstesna, bunlar hakkında, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı kabul edilmiştir. Kolluk âmir ve memurları hakkında da aynı esas uygulanacaktır.

Maddenin son fıkrasında, vali ve kaymakamların kişisel suçlarından dolayı haklarında genel hükümlere göre soruşturma yapılacağı hükmüne yer verilmiştir. Ancak soruşturma, kaymakamların mensup oldukları il ve valilerin buldukları il'e en yakın il Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacaktır. Kovuşturma da aynı yerdeki görevli mahkemede yapılacaktır. Adı geçenlerin kişisel suçları ağır cezalı ise ve suçüstü olarak işlenmişse o zaman kanunun genel hükümleri uygulanacak, bu istisna hükmü uygulanmayacaktır.

Madde 164. - Tasarının kabul ettiği sistemde soruşturmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması ve kolluğun yardımından yararlanılması esastır. Ancak soruşturma işlemleri kişi özgürlüklerine ve özel hayata müdahaleyi gerektirdiğinde hâkime başvurulması esastır. Cumhuriyet savcısı bir araştırma işleminin hâkim tarafından yapılmasının zorunlu olduğunu da takdir edebilir. Sorgu hâkimi bulunmayan sistemlerde bu husus zorunluk da arz edebilir.

İşte madde bu ihtiyacı karşılamak amacıyla kaleme alınmıştır: Cumhuriyet savcısı ancak hâkim tarafından yapılabilecek bir soruşturma işlemine gerek görürse, bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine başvuracaktır. Böyle bir hâlde hâkim önce istenen işlemin kanuna uygun olup olmadığını inceleyecektir; uygun ise olumlu kararı vermekle beraber gereğini yerine getirecektir.

Böylece madde soruşturma işlemlerinde hâkim kararına bağlı olanların ne suretle yerine getirilebileceğini saptamış bulunmaktadır.

Madde 165. - İfade almada usul konusunu düzenleyen bu madde sorgu ve ifade alma ayrımını netleştirmektedir. Sorgu, hâkim tarafından yapılan bir işlemdir; ifade alma ise Cumhuriyet savcısı ve kolluk tarafından yapılır. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısı ve kolluk tarafından yapılacak olan ifade almalarda yasak sorgu metotlarının geçerli olmadığı yeniden vurgulanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasında vurgulanan hüküm, tutuklanan şüphelinin kolluk tarafından yeniden ifadesinin alınamayacağını belirtmektedir; ancak, kolluk araştırmaları yönünden böyle bir ihtiyacı saptadığında, Cumhuriyet savcısına durumu bildirecek ve ihtiyaç dairesinde ifade Cumhuriyet savcısı tarafından alınacaktır.

Madde 166. - Madde, suç karşısında kolluk âmir ve memurlarının temel görevini belirtmektedir; bu görevlerin yerine getirilmesi için Cumhuriyet savcısından emir alınmasına gerek yoktur.

Görev, suçluları aramak ve işin aydınlatılması için ivedi tedbirleri almaktır. Böylece suç karşısında kolluğa düşen araştırma fonksiyonunun yerine getirilmesine derhâl girişileceği açıklanmış olmaktadır.

Söz konusu görevler yerine getirilirken düzenlenecek evrak herhangi bir gecikmeye neden olunmaksızın hemen Cumhuriyet savcılığına gönderilecektir. Böylece madde araştırma görevinin çerçeve ve kapsamını, kolluğun Cumhuriyet savcılığına niyabeten ilk araştırmaları yaptığını ifade etmiş olmaktadır.

Madde 167. - Madde, 166 ncı maddenin belirttiği görevin icrasında ortaya çıkabilecek (engellenecek) olaylar karşısında kolluğun yetkisini belirtmektedir. Olay yerinde kolluk, görevini yaparken giriştiği işlemleri kasten ihlâl eden veya yetkili olarak aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri gerektiğinde kuvvet de kullanarak zorla bu eylemlerinden men edecektir. Bu men ediş, işlemler sonuçlanıncaya kadar devam edebilecektir.

1412 sayılı Kanununun 157 nci maddesinde bu gibi hâllerde gözüaltına alma yetkisinin uygulanması söz konusudur. Tasarı bunun yerine işlemleri engelleyen eylemleri zor kullanarak giderme yetkisini ikâme etmiş ve böylece hem soruşturmanın etkinliği ve hem de kişi özgürlüğü ilkelerine yer verilmiştir. Maddenin yasakladığı eylemler nedeniyle koşulları varsa Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesi uygulanabilecektir.

Madde 168. - Bu madde, bir bakıma 164 üncü maddede yer alan hükümlerin tamamlayıcısı niteliğindedir. Soruşturma evresinde temel yetkili Cumhuriyet savcısıdır. Ancak, bu maddeye göre, suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısına erişilemediğinde soruşturma işlemleri sulh ceza hâkimi tarafından yapılabilir.

Madde, üçüncü bir hâl olarak da, olayın genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının gücünü aşmasını öngörmüştür.

Sulh ceza hâkiminin, bu madde gereğince soruşturma yaptığı hâllerde kolluk âmîr ve memurları 163 üncü madde gereğince yükümlü oldukları görevleri yapacaklar ve onun tarafından emredilen tedbirleri alacaklar ve araştırmaları yerine getireceklerdir.

Bu madde gereğince sulh ceza hâkimi adeta bir Cumhuriyet savcısı gibi yetki kullandığından düzenlediği dosyayı Cumhuriyet savcısına göndermesi ve soruşturma sırasındaki kararların onun tarafından verilmesi gerekir.

Madde 169. - Madde 162 nci maddenin ikinci fıkrasında yer almış bulunan direktifin bir bakıma tekrarı, bir bakıma ise uygulanmasına ilişkin bir görevi içermektedir.

168 inci maddenin gerekçesinde de açıklandığı üzere, belirli hâllerde soruşturma yapabilen sulh ceza hâkimine de 162 nci maddenin ikinci fıkrası hitap etmekte bulunduğundan hâkim bu hükme uyacaktır.

Madde, sulh ceza hâkiminin suç failinin ifadesini alırken, fail suçsuzluğu yönünde bazı delil, iz, eser ve emareler gösterir ve hâkim de bunu yerinde görürse bunları toplayacaktır. Aynı suretle sözü geçen hususlar tutuklu şüphelinin serbest bırakılmasını gerektirir nitelikte ise yine bunları toplayacaktır. Sulh ceza hâkiminin hiçbir işlem olmasa da bunları toplayabileceği açıktır.

Söz konusu delil, iz, eser ve emareler, başka bir mahkemenin yargı çevresinde ise bunların toplanmasına ilişkin işlemlerin yerine getirilmesi o yer sulh ceza hâkiminden istenecektir.

Madde 170. - Esas soruşturma görevi Cumhuriyet savcısına ait olduğundan, 168 inci ve 169 uncu maddelerde kendisine verilen görevi yerine getiren sulh ceza hâkimi soruşturmaya son verme kararını vermeden dosyayı ve topladığı bütün delil, iz, eser ve emareleri yetkili Cumhuriyet savcısına tevdi edecek ve sonraki işler yetkili Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak ve kararlar verilecektir. Esasen doğal olan bu hususu madde ayrıca vurgulamaktadır.

Madde 171. - Madde, soruşturma evresinde yapılacak işlemlerin icrası yönünde bir temel koşulu göstermekte ve işlemlerin tutanağa bağlanması usulünü düzenlemiş bulunmaktadır.

Soruşturma işlemleri yapılırken mutlaka bir zabıt kâtibi bulunacaktır; aksi takdirde işlem hukuken yok sayılır. Zabıt kâtibi kanun ve nizamlara göre atanmış bir Devlet memuru olacaktır; ancak ivedi hâllerde, Cumhuriyet savcısı veya o yer sulh ceza hâkimi, yemin vererek diğer bir kimseye, istisnaen, zabıt kâtibi görevini verebilirler. Arz olunan koşulun sonucu her işlem, ikinci fıkranın da belirttiği üzere bir tutanağa bağlanacaktır. Tutanağın hüküm taşıması için ise işlemi gerçekleştiren Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile zabıt kâtibinin imzalarını taşıması ve hazır bulunduğu işlemlerde avukatın isim ve imzasına yer verilmesi zorunludur. Ayrıca işlemde hazır bulunan ilgililere, düzenlenen tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunacak yahut okumaları için kendilerine verilecek ve bunları onamaları istenecektir. Ayrıca bütün bu hususların yerine getirildiği tutanağa geçirilecektir. Adı geçenler tutanağı imzadan kaçınacak olurlarsa, kaçınma nedenleri de tutanağa geçirilecektir.

Madde 172. - Madde, soruşturma evresinde bütün işlemler yerine getirildikten ve gerçeğin meydana çıkarılması için her türlü çabaların gösterilmesinden sonra Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma evresinin sona erdiğine dair bir karar verilmesini ve bunun dosyaya kaydolunmasını ve takip eden kararların ondan sonra alınmasını öngörmüş bulunmaktadır.

Bu kararın meydana getirdiği bir sonuç 153 üncü maddenin dördüncü fıkrasında yer almış bulunmaktadır.

Madde 173. - Tasarı bu maddesi ile kamu davasını açmak görevini, doğrudan doğruya Cumhuriyet savcısına vermiş bulunmaktadır. Kanunların gösterdiği istisnalar dışında dava Cumhuriyet savcısı tarafından açılacaktır.

Bu konuda karşılaştırmalı mevzuatta birbirinden farklı usullere başvurulduğu görülüyor. Türkiye'nin de dahil bulunduğu tipteki mevzuatlar, soruşturmayı yürütenin kamu davasını da açmasını kabul etmektedir. Alman Usul Kanunu 170 nci maddesinde bu usulü kabul etmiş bulunuyor. Şüpheli bakımından daha fazla güvence oluşturmak amacı ile soruşturma ajanı ile, soruşturma sonuçlarına göre kamu davası açacak olan ajanları ayıran ülke mevzuatı da vardır; Fransa, Belçika gibi. Common Law ülkelerinde davanın açılmasına duruşmalı bir aşamayı gerçekleştiren ayrı bir merci karar vermektedir.

Tasarının bu maddesinin ikinci fıkrası, soruşturma evresinin sona ermesi kararından sonra Cumhuriyet savcısının bir iddianame ile kamu davasını açmasını kabul etmiştir; toplanan delil, iz, eser ve emareler, adı geçenin kanaatine göre, kamu davasının açılmasını gerektirecek nitelik ve yeterlikte ise yani söz konusu esaslar şüpheyi "yeterli güçte şüphe" saydıracak düzeyde ise, kamu davası açılacaktır. Ancak kamu davasının, münhasıran Cumhuriyet savcısının kararı ile açılması, kişi bakımından tam bir güvence oluşturmadığından ve ayrıca noksan soruşturma ile açılan davaların kovuşturma evresinin uzamasına neden olarak bir duruşmada davayı neticelendirme ilkesini ihlâl ettiğinden, Tasarıda Türkiye'nin koşullarına uygun olarak soruşturma ve kovuşturma evreleri arasında bir "orta aşama" kabul edilmiştir. Almanya'da da benzeri bir usul kabul edilmektedir. Soruşturma ile dava açma evre ve aşamalarını ayıran ülkelerde bu tür bir orta aşama yoktur.

Orta aşamayı oluşturan hükümler 178 ilâ 181 inci maddelerde yer almış olduğundan bu hususta söz konusu maddelerin gerekçelerine bakılmalıdır.

Böylece Tasarı, kamu davasının açılması yönünden yasallık sistemini benimsemiş, yani yeterli kuvvette şüphe hâlinde Cumhuriyet savcısını kamu davasını açmaya mecbur kılmıştır. Oysa yasallık sistemi, günümüz Batı hukukunda gittikçe yer kaybetmekte ve maksada uygunluk sistemi gelişmekte olduğundan 172 nci maddede yasallık sistemini yumuşatıcı bir istisna kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu hususta sözü geçen maddenin gerekçesine bakılmalıdır.

Maddenin dördüncü fıkrası iddianamesini veren Cumhuriyet savcısına duruşmaya başlanmadan önce, yeni hâller ve nedenlerle sanık lehine olarak iddianamesini değiştirmek veya geri almak yetkisini vermektedir.

Maddenin beşinci fıkrasında Adalet Bakanının Cumhuriyet savcısından davayı açmasını isteyebileceği ve bu istemin yerine getirileceği kaydedilmiştir. Maddenin son fıkrasına göre, valiler de Adalet Bakanından bu yetkisini kullanmasını isteyebileceklerdir.

Madde 174. - Günümüz karşılaştırmalı ceza muhakemesi hukukunda önemli bir sorun da Cumhuriyet savcısının soruşturma yapmak, kamu davasını açmak veya açmamak yetkisine sahip olup olmamasıdır. Bunun anlamı yasallık sistemi yanında maksada uygunluk sistemine ne derecede veya ölçüde yer verilebileceğidir. Yasallık anlayışı Almanya, İtalya, İspanya'da, İsviçre'nin bazı kantonlarında ve hemen bütün doğu Avrupa ülkelerinde ve bugüne kadar ülkemizde geçerlidir.

Hemen açıklanmalıdır ki, yasallık sisteminin anlamı da hemen davayı açmak hususunda Cumhuriyet savcısını bir otomatizme sevk etmek değildir: Birinci olarak Cumhuriyet savcısı bazen kamu davasının harekete getirilip getirilmeyeceğini, kendisine ulaşan olayların bir temeli bulunup bulunmadığını, söz gelimi ihbarın anonim olup olmadığını belirlemek için şekli olmayan bir araştırma yapar ve bunun sonucunda soruşturmayı sürdürmemeye karar verebilir yani yasallık otomatiklik anlamını taşımaz.

İkinci olarak örneğin İsviçre kantonları sosyal yarar zorunlu kılmadıkça, soruşturma yapmanın mecburi olmadığını kabul etmektedirler.

Çağdaş eğilim, yasallık ve maksada uygunluk sistemleri arasında bir yakınlaşmayı ifade etmektedir.

Tasarının temel amacı yargılamanın, adil yargılama ilkesine tam sadık kalınarak sür'atlendirilmesi ve kovuşturmanın duruşmadan duruşmaya sürüklenmesini ve böylece parçalı adaleti önlemek olduğundan ve bu amaca ulaşmanın bir çaresi de ceza adalet sistemini, olanak ölçüsünde boşaltmak, soruşturma evresindeki filtreyi etkinleştirmek olduğundan değişik hükümler getirilmiş ve bunlardan önemli birisini de bu madde oluşturmuştur.

Maddeye göre, belirli koşullarla Cumhuriyet savcısı, soruşturmasını tamamladığı suçtan dolayı davanın açılmasını kabahatlerde bir yıl, cürümlerde üç yıl süre ile erteleyebilecek ve bu süreler içinde fail aynı cins veya daha ağır bir suç işlemeyecek olursa kovuşturmaya yer olmadığına karar verecektir; aynı cins veya daha ağır yeni bir suç işlenecek olursa hemen kamu davası açılacaktır ve belirtilen süreler içinde zamanaşımı işlemeyecektir.

Ertelemenin koşulları ise şunlardır:

1. Fiil için kanunda öngörülen ceza üç ay ile iki yıl arasında hürriyeti bağlayıcı bir ceza olmalıdır. Üç aya kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezalarda önödeme uygulaması zorunlu bulunduğu bilinmektedir.

2. Fail daha önce bir hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmemiş olmalıdır.

3. Erteleme hâlinde, yeniden suç işlenmeyeceğini soruşturma sonuçları ortaya koymuş olmalıdır.

4. Ertelemenin şüpheli ve toplum bakımlarından daha yararlı olacağı anlaşılmış bulunmalıdır.

5. Fail, suçtan meydana gelen ve Cumhuriyet savcısının saptayacağı zararı ödemelidir.

Bütün bu koşullar gerçekleştiğinde Cumhuriyet savcısı davanın açılmasının ertelenmesini asliye ceza hâkiminin onamasına sunacak ve hâkim bu husustaki kararını beş gün içinde verecektir. Görülüyor ki, Cumhuriyet savcısı öneride bulunmakta ve esas karar hâkim tarafından verilmektedir.

Madde 175. - 1412 sayılı Kanununun 164 üncü maddesinde, yeterli delil bulunmaması veya key-fiyetin takibe değer görülmemesi hâlinde, takipsizlik kararı verilmesine dair hüküm yer almaktadır. Tasarı ilk olarak bu işlemi belirlemek üzere "kovuşturmaya yer olmadığına dair karar" terimini getirmiştir. Soruşturma evresinden kovuşturmaya geçip geçmeme söz konusu olduğundan bu terim değişikliği uygun görülmüştür. Madde ayrıca kamu davasının açılması için şüpheliyi haklı kılacak yeterlikte ve kuvvette delil, iz, eser ve emarenin elde edilmemesi ölçütünü kullanmaktadır. Yeterli kuvvette makul şüphe bulunduğuna anlaşılacak olursa, kovuşturma evresine geçilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra, kamu davasının, aynı eylem ve aynı kişi hakkında açılabilmesi yeni delil, iz, eser ve emarenin meydana çıkmasına veya şüphe nedenlerinin takdirinde ağır hata olmasına bağlanmıştır. Böylece kovuştur-maya yer olmadığına dair kararların zamanaşımı süresince şüphelinin başında, tâbir yerinde ise Demoklesin Kılıcı gibi durması ve onun özgürlükler bakımından bir tehdit oluşturması önlenmek istenmektedir. Bazı usul kanunlarında mahkemelerin beraat kararlarının temyize tâbi tutulmadığı görülmüyor.

Bu yeni düzenleme neticesinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair bir karar verdikten sonra yeni delil, iz, eser ve emare bulunmadıkça artık Adalet Bakanı da Cumhuriyet savcısından kamu davası açmasını isteyemeyecektir. Maddenin son fıkrasında yeni delil, iz, eser ve emarenin ne olduğu tanımlanarak uygulama açısından açıklık getirilmiştir.

Madde 176. - Madde, Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlarına karşı itirazı ve bunun incelenmesi ile görevli mercii ve usulü göstermektedir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlara karşı maslahata uygunluk sistemini kabul eden ülkelerde de Cumhuriyet savcısının vereceği takipsizlik kararlarına karşı kanun yoluna başvurulabilmesi kabul edilmektedir. Tasarı 175 inci maddesinde kovuşturmaya yer olmadığı hakkındaki kararların, yeni delil, iz, eser ve emare olmadan değiştirilemeyeceğini kabul etmiş olduğundan, itiraz olanağı daha fazla önem taşımaktadır.

Madde, itiraz hakkını esasta suçtan zarar gören şikâyetçiye ve şikâyetçisi bulunmayan hâller-de karar veren Cumhuriyet savcısının bağlı olduğu ağır ceza mahkemesi nezdindeki Cumhuriyet başsavcısına vermiş bulunmaktadır. İtiraz süresi, kararın tebliği tarihinden itibaren onbeş gündür. İtiraz mercii, Cumhuriyet savcısının mensup olduğu ağır ceza işlerini gören mahkeme dairesine en yakın bulunan ağır ceza işlerini gören mahkemenin başkanıdır.

İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını haklı gösterebilecek olaylar, delil, iz, eser ve emarelerin gösterilip açıklanması zorunludur. Aksi takdirde işlem hemen ret olunur. Usulüne uygun şekilde düzenlenerek süresi içinde verilmiş dilekçe veya yetkili Cumhuriyet başsavcısının yazısı üzerine başkan kararını vermek için şu işlemleri gerçekleştirebilir:

1. Cumhuriyet savcısından soruşturma dosyasını göndermesini isteyebilir.
2. Bir diyeceği varsa bildirmesi için, bir süre belirleyerek dilekçeyi şüpheliye tebliğ edebilir.
3. Gerekli görürse, soruşturmanın genişletilmesi için sulh ceza hâkimini görevlendirebilir. Ancak bu hâlde, hangi hususta soruşturma yapılacağını görevlendirme kararında göstermelidir.

Bu incelemesi sonunda başkan şu iki karardan birisini verecektir:

1. İstemin geçerli olduğu hususunda kanaat getirecek olursa, kamu davasının yeni kovuşturmanın açılmasına karar verecektir.

2. Bu kanaate varamazsa, istemi gerekçeli olarak ret edecektir yani istemin dayandığı hususları neden dolayı geçerli görmediğini kararında belirtecektir. Bu hâlde, istemde bulunan suçtan zarar görmüş şikâyetçi ise adı geçeni giderleri ödemeye mahkûm edecek ve kararını Cumhuriyet savcısına ve şüpheliye bildirecektir.

Maddenin (3) numaralı fıkrasına göre, Cumhuriyet savcısının yeni delil, iz, eser ve emarelerin varlığı nedeniyle kamu davası açması ağır ceza mahkemesi başkanının bu hususta karar vermesi koşuluna bağlanmıştır. Bu düzenlemenin nedeni 175 inci maddede kovuşturma açılmaması kararına bağlanan otoritedir.

Madde 177. - Ceza adalet sisteminin işleminde, temelde soruşturma ve kovuşturma evreleri arasında bir orta aşama (Almanların Zwischenvorfahren adını verdikleri) bulunduğu 173 üncü maddenin gerekçesinde açıklanmıştır. Ayrıntılar için söz konusu maddenin gerekçesine bakılmalıdır. Orta aşamada yapılacak işlemler için 178 ilâ 181 inci maddelere ve gerekçelerine bakılmalıdır.

Tasarı bu orta aşamayı kovuşturma evresi kapsamında kabul ettiği için, iddianamenin verilmesi ile kamu davası açılmış olacak ve iddianamenin kabulünü takiben duruşma hazırlığı aşaması başlamış bulunacaktır.

Madde 178. - Cumhuriyet savcısının iddianamesini vermesi ile kamu davası açılırsa da, işin esasta bir duruşmada çözülebilmesini sağlayacak bir soruşturmadan sonra kovuşturma evresine sevk edilmiş olup olmadığını araştırmak üzere hukuk sistemlerinde 173 ve 177 nci maddelerde ve gerekçelerinde açıklanan bir orta aşama kabul edildiği açıklanmıştır. 1412 sayılı Kanunda 1985 yılında yapılan değişiklikten önce benimsenen ilk soruşturma, bu işlevi yerine getiriyordu. Hâlen temyiz davasının açılmasında, kişisel davada, yargılamanın yenilenmesinde aynı sistem söz konusudur. Mahkeme önüne giden davalarda Türkiye'ye özgü yüksek beraat kararı oranlarının (%30) ortaya koyduğu gerçek, davaların, olgunlaşmadan ve soruşturmada yeterli delil, iz, eser ve emareler toplanmadan, basit şüpheler üzerine açıldığıdır. Tasarı, bu maddesinde iddianamenin iadesi ve 179 uncu maddesinde iddianamenin reddi konularını, bu gerçek dolayısıyla kabul etmiştir.

İddianamenin iadesini düzenleyen bu maddeye göre, davaya bakacak olan mahkeme kamu davasının açılması için delillerin yeterli şüpheyi ortaya koymasına karşın, iddianamede bazı fazla önemli olmayan noksanlık saptarsa, örneğin şüphelinin açık kimliğinin belirtilmemesi, uygulanması gereken kanun maddesinin gösterilmemesi, bütün delillerin mahkemeye verilmemiş olması ve benzeri gibi, iddianameyi tamamlaması için Cumhuriyet savcılığına geri verilmesine karar verecektir. Geri verilme nedenleri maddede dokuz ayrı benite gösterilmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet savcısı eksikleri tamamlayarak aynı iddianameyi veya gerekiyorsa yeniden düzenleyeceği iddianameyi mahkemeye sunacaktır. Amaç, davanın bir duruşmada sonuçlanmasını sağlayacak alt yapıyı oluşturmaktır.

Önödemeğe bağlı bir suç hakkında yanlışlıkla dava açılmış ise, bu da iddianamenin iadesi nedeni sayılmıştır. Cumhuriyet savcısı bu gibi hâllerde dosyayı gerekli kararı vermesi için yetkili mercie gönderecek ve Yargıtaya kadar gidip de yıllar sonra bozma kararı verilmesini önleyerek davaların önemli surette hızlanmasına katkıda bulunacaktır.

Madde 179. - Tasarı, davanın tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen duruşmalarla ve olanaklı ise bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirebilmek amacıyla; iddianamenin, hukuken geçerli ve yeterli delillerin toplanmasından ve dava açma koşullarının gerçekleşmesinden sonra, tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak, suçun kanıtlanmasına yardım edecek belge ve şeylerle birlikte mahkemeye verilmesini sağlamak üzere iddianamenin reddi konusunu bu madde ile düzenlemiştir. Böylece soruşturmanın gereğince tamamlanmadan dava açılmasının sakıncaları, duruşmaların uzaması ve ertelenmesi önlenmek istenmiştir.

Mahkeme, kendisine verilen iddianame ve hazırlık soruşturması belgelerini beş gün içinde inceleyip, iddianamede; şüphelinin açık kimliğinin veya en azından onu başkalarından ayırt etmeyi sağlayacak özelliklerinin belirtilmediğini, yükletilen suçun ne olduğunun açıklanmadığını, suçun yasal unsurları ile uygulanması gereken kanun maddelerinin gösterilmediğini, suçun delil, iz, eser ve emareleriyle duruşmanın yapılacağı yetkili ve görevli mahkemenin gösterilmemiş veya eksik veya hatalı gösterilmiş olduğunu, hazırlık soruşturmasının verdiği esaslı sonuçların yazılmadığını, varsa gözaltı, tutukluluk ve salıverme tarihlerinin veya suç tarihi ve yerinin açıklanmadığını, suçun ispatlanmasına yardım edecek belge ve şeylerin verilmemiş bulunduğunu, öndemeyi, yargılamanın durmasını veya düşmesini gerektiren hâllerin varlığını, başkaca eksik ve hatalı noktaların bulunduğunu saptarsa, eksik ve hatalı noktaları belirtmek suretiyle ve tamamlanması için iddianamenin 178 inci madde gereğince iadesine karar verebilecektir.

Bu maddede söz konusu edilen hâl ise, yeterli delil, iz, eser ve emareler bulunmadan veya toplanmadan âdeta delilsiz davanın açılmış olması ve bunun sonucu olarak mahkemenin soruşturma yapmak zorunluğunda kalacağı anlaşılmıştır. Bu hâlde mahkeme duruşmaya başlamadan iddianamenin reddine karar verecektir.

Mahkemenin bu kararı üzerine Cumhuriyet savcısı yeniden soruşturma yapacaktır. Mahkemenin kararı böylece, Cumhuriyet savcısının soruşturmaya son verme kararını kaldırmış olmaktadır. Yaptığı bu soruşturma sonunda yeterli delil, iz, eser ve emare saptayabildiğinde Cumhuriyet savcısı yeniden kamu davasını açacak yani tamamladığı dosyayı yeni bir iddianameye bağlayarak kamu davasını açacaktır; yeterli delil, iz, eser ve emare bulamazsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verecektir.

Görüleceği üzere iddianamenin iadesi kararı, iddianamedeki noksanların giderilmesi ve böylece noksanların giderilmesi için mahkemenin zaman kaybetmemesi amacıyla yönelik olduğu hâlde, iddianamenin reddi kararı âdeta delilsiz dava açılmış bulunmasına ve kuvvetli şüpheyi belirtecek hususların eksikliğine dayanmaktadır. Her iki hâlde de ortak amaç, davayı hızlandırmak ve bir duruşmada bitirebilmektir.

Madde 180. - Tasarının benimsendiği sistem, itiraz edilebilen kararları tek tek gösterme olduğu için madde, 178 ve 179 uncu maddeler gereğince verilen kararlara karşı, Cumhuriyet savcısına itiraz hakkını vermiştir. Şüphelinin yararı olmadığı için, onun itiraz hakkı söz konusu olmaz. Suç mağduruna gelince, neticede takipsizlik kararı verilirse, 176 ncı madde uyarınca itiraz hakkı vardır; aksi hâlde ise iş zaten duruşmaya gideceği için suç mağduru bakımından sakıncalı bir netice söz konusu değildir.

Madde 181. - Mahkeme başkanı veya hâkim, 178 ilâ 180 inci maddeler gereğince kararlar vermediği veya ıslahtan sonra verilen iddianamenin geçerli olduğunu saptadığında iddianamenin kabulü kararını verecekler ve sonra duruşma hazırlığına derhâl girişip yargılamanın bir duruşmada

kesintisiz bir şekilde yürüyebilmesi için aşağıdaki maddelerde gösterilen işlemleri gerçekleştirecektir. Duruşma hazırlığında yeniden keşif ve muayene yapma yetkisi 187 nci maddede veya tanık ve bilirkişi dinleme yetkisi 186 ncı maddede verilmiş, duruşma başladıktan sonra soruşturma aşamasında eksik yapıldığı anlaşılan işlemleri yapma yetkisi davanın bir duruşmada bitirilmesi amacıyla kabul edilmiştir.

Maddenin getirdiği önemli yenilik mahkeme başkanı veya hâkime iddianamede yer almayan başkaca ispat araçlarının toplanmasına karar verme yetkisinin kabul edilmesidir. Böylece dosyanın duruşma hazırlığı aşamasında olgunlaşması ile davanın bir duruşmada bitirilmesinin alt yapısı oluşturulmuş bulunmaktadır.

İddianamenin kabulü kararıyla yargılamanın duruşma aşaması başlamakta, hakkında soruşturma yapılan ve bu aşamaya kadar "şüpheli" olarak adlandırılan kişi de "sanık" sıfatını almaktadır.

Aralarında bağlantı bulunması nedeniyle birleştirilerek açılmış olan davalarda, her biri yönünden mahkemece 178 ve 179 uncu maddeler ile 180 inci madde ışığında yapılan değerlendirme sonunda doğru ve tam açılmış bölüm için kabul, diğeri için de iade veya ret kararı verilebilir.

Ayrıca maddenin birinci fıkrasına göre duruşmanın yapılacağı günü mahkeme başkanı veya hâkim belirler; ancak duruşma gününü belirlerken Cumhuriyet savcısının ve sanığın avukatının görüşünü de almak zorundadır. Bu zorunluk hem savunmayı güçlendiren ve hem de davanın bir duruşmada bitirilmesini sağlamaya yönelik diğer bir önlemdir. 1412 sayılı Kanunun 206 ncı maddenin ikinci fıkrasında yer alıp diğerlerinden önce görülecek olan davaları belirleyecek olan hüküm bu nedenle Tasarıya alınmamıştır.

Maddenin getirdiği diğer bir yenilik celplnameleri düzenleme ve tebliğ yetkisinin doğrudan doğruya mahkeme başkanı veya hâkime verilmiş olmasıdır; değişiklik, dosyaya eli değen aktör sayısını azaltmak için yapılmıştır. Gerçekten yapılan araştırmalar dosyanın aynı oda içerisinde bir masadan diğer masaya gittiği hâllerde, bazen günlerle ifade edilebilen bir boşuna bekleme süresinin eklendiğini ortaya koymuştur. Tasarı, bu tür makul olmayan ve davayı uzatan uygulamaları olanaklar ölçüsünde azaltma esasını kabul etmiş bulunmaktadır;

Getirdiği yenilikler yukarıda özetlenen maddenin temel hükümleri şöylece ifade olunabilir:

1. Davanın bir veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen duruşmalarda bitirilmesi ve parçalı adalet uygulamasına son verilmesi.

2. Mahkeme başkanı veya hâkimin, davada yer alan kişileri doğrudan doğruya davet etmesi, duruşmanın bir günde bitmeyeceği anlaşılırsa, ilgilileri, hemen izleyen duruşmaya çağırabilmesi.

Madde 182. - Maddenin birinci fıkrasına göre iddianame, bütün ceza yargılamalarında, sulh ceza işleri de dahil olmak üzere sanığa davetiye ile birlikte tebliğ edilecektir. Sanığın, ne ile suçlandığını öğrenmesi temel haklardan olduğundan, madde bu hakkı sağlama amacına yönelik olarak düzenlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrası, 1412 sayılı Kanunun 209 uncu maddesindeki mazereti olmaksızın gelmeyen sanığın tutuklanacağı deyimi yerine yakalama müzekkeresi çıkarılmasını öngörmüştür. Bu hüküm, Tasarının kabul ettiği tutuklama sistemi gereğidir.

Diğer yandan, maddenin üçüncü fıkrasında tutuklu sanığa savunma hakkının tam olarak sağlanması amacıyla, işlemin "zabıt kâtibi" tarafından değil, mahkeme önüne getirilerek saptanması zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu düzenleme Tasarının sanık haklarına ve savunmaya verdiği

önemin sonucudur. Getirilen sanıktan, savunma için bir istemde bulunup bulunmayacağı, bulunacaksa bunları bildirmesi istenecektir. Sanığın bunları nasıl bildireceği ise 183 üncü maddede gösterilmiştir.

Davetiyenin tebliği ile duruşma günü arasında en aşağı bir hafta geçmesi zorunludur. Savunma hakkının kısıtlanması mutlak bir bozma nedeni olduğu için gerekli sürenin verilmediği anlaşıldığında süre verilerek duruşmaya ara verilmesi gerekir.

Savunma hakkı yönünden maddenin üçüncü fıkrasına göre, tutuklu sanık duruşma günü tebliğ edilerek çağırılacaktır.

Madde 183. - 182 nci madde gereğince sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya bazı savunma delillerinin toplanmasını isteyecek olursa, duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanı veya hâkime bir dilekçe ile bunları ve istemine ilişkin olayları bildirecektir. Mahkeme başkanı veya hâkim bu dilekçeyi hemen inceleyerek kararını verecek ve kararını sanığa bildirecektir. Sanığın kabul edilen istemleri ise aynı surette Cumhuriyet savcısına da bildirilecektir.

Madde 184. - Madde, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından, bir kimsenin daveti hakkında 183 üncü maddeye göre sanık tarafından yapılan istemin, reddine ilişkindir.

Madde ret hâlinde sanığa iki hak vermektedir.

1. Sanık, o kimseyi doğrudan doğruya davet ettirebilir. Bu hâlde sanık bir dilekçe ile başvurur ve o kimsenin yol giderleri ile tarifesine göre ödenmesi gerekli tazminat bedelini mahkeme kalemine yatırır. Bunun üzerine kişi mahkemeye çağırılır ve davetiye ile birlikte yatırılan para kendisine verilir. Adı geçen artık davete uymakla yükümlüdür. Sözü geçen para tebligat sırasında verilmemekle beraber mahkeme kalemine yatırıldığı tebligatta kaydedilmiş olursa yine hazır bulunmakla yükümlü olur.

2. İkinci hâl sanığın, davet edilmesini istediği kimseyi kendisinin getirmesidir. Bu kişinin açıklamaları olayın aydınlatılmasına yarayacak olursa, mahkeme, gider ve tazminatın Devlet Hazinesinden ödenmesine karar verebilecektir.

Madde 185. - Maddenin birinci fıkrası, yargılanan sanığı, silâhların eşitliği ilkelerini göz önünde bulundurmak suretiyle ve savunma hakkının gereği olarak, doğrudan doğruya davet ettireceği ve getireceği bilirkişi ve tanıkların ad ve adreslerini, Cumhuriyet savcısına makul bir süre içinde bildirmekle yükümlü tutmuştur. Cumhuriyet savcısı böylece bir sürpriz ile karşı karşıya kalmayacaktır.

İkinci fıkra, yine silâhların eşitliği ilkesini uygulamış ve bu defa Cumhuriyet savcısının, iddianamede gösterilen veya sanığın istemi üzerine davet edilen tanık ve bilirkişiler dışında gerek mahkeme başkanı veya hâkim kararıyla, gerek kendiliğinden başka kimseleri davet ettirecek ise birinci fıkrada belirtilen şekilde sanığa makul süre içinde bildirmesi hükmünü getirmiştir.

Madde 186. - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde yer alan "adil yargılama" ve "sözlülük" ilkeleri gereği ve bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları doğrultusunda; esas hakkında hükmü verecek olan mahkemenin tanığı (ve özellikle sanığı) bizzat kendisinin duruşmada dinlenmesi zorunludur.

Maddede bu kuralın kabul edilebilen ender istisnalarından birisi düzenlenmiştir. Madde gereğince tanık veya bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenebileceği hâller şunlardır:

1. Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan bir nedenle tanık veya bilirkişinin uzun veya önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunamayacağıın anlaşılması,

2. Tanık veya bilirkişinin konutlarının uzak bulunmasından dolayı davet edilmelerinin zor olması.

Maddenin dördüncü fıkrasında, davaların uzamasına neden olan bir uygulamayı ortadan kaldırmak amacı ile, istinabe edilen ilgili mahkemenin, büyükşehir belediye sınırları içerisinde kendi yargı çevresinde bulunmasa bile, istinabe evrakını geri çeviremeyeceği ve gereğini yapacağı açıklanmış ve üçüncü fıkrada da ayrıca büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, avukat, tanık ve bilirkişilerin istinabe yolu ile değil, doğrudan davet edilerek dinlenecekleri hükmü getirilmiştir.

Tanık veya bilirkişinin istinabe yoluyla dinlenmelerinden doğabilecek sakıncaları ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için, esas hakkında hükmü verecek mahkemece de görüntülü biçimde izlenip soruların da sorulabileceği video marifetiyle yayın yönteminin olanak buldukça uygulanması gerekli görülmüştür. Bu sistemin, nasıl kurulup işletileceğine ve buna olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanılmasına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte düzenlenecektir.

Madde 187. - Madde, gecikmeye neden olup olmayacağını göz önüne almaksızın tanık ve bilirkişinin dinleneceği günü bildirme zorunluluğunu getirmiştir. Belirlenen gün Cumhuriyet savcısına, sanığa ve avukatına bildirilecektir. Düzenlenen tutanağın örneği de hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve avukata verilecektir. Ayrıca duruşma hazırlığı aşamasında mahkeme yeniden keşif veya muayene yaparak dosyayı olgunlaştırmak ve duruşmaya tam olarak hazırlamak gereksinimini duyarsa, bundan Cumhuriyet savcısını, sanığı ve avukatı haberdar edecektir. Bu yeni düzenleme, Tasarımın ana fikri olan silâhlarda eşitlik sağlanması yolu ile savunmanın güçlendirilmesi ve etkin bir ceza adaleti sisteminin oluşturulması ilkelerine uygundur. Gerçekten duruşma hazırlığı aşamasında avukatın da hazır bulunduğu bir tanık dinleme, keşif, bilirkişi incelemesi işlemi yapıldığı takdirde, bunlara karşı olan görüşler bu aşamada ileri sürülerek çözülebileceğinden, duruşma hazırlığı aşaması uzarsa da, aslında bu yolla duruşma aşaması hızlanabilecek ve Tasarımın gerçekleştirmeye çalıştığı davanın bir duruşmada bitirilmesi sistemine kavuşmada önemli bir katkıda bulunmuş olacaktır.

Maddenin son fıkrasına göre tutuklu, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak bu tür işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilecektir. Ancak hâkim veya mahkeme, gerekli ve zorunlu gördüğünde, şüpheli veya sanığın bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verebilecektir. Doğal olarak tutuklu ve avukatı bu gibi hâllerde talepte de bulunabileceklerdir.

Madde 188. - Duruşma aşamasının genel karakterleri, bütün karşılaştırmalı ceza usulü mevzuatında, açıklık, sözlülük (şifahlılık), tartışmalılık (diyalog) ve işi bir duruşmada bitirme (Fransızca deyimini ile concentration) dir. Açıklık, şifahlılık, tartışmalılık usulde egemen ithamî niteliğe bağlıdır.

Duruşmanın açıklığı; hem iyi bir adaletin güvencesidir ve hem de suç yönünden genel önlemeyi sağlar.

Madde, açıklık kuralını duruşmayı ilgilendiren bir kurum olduğu için sistematik açıdan duruşma bölümünün başına almıştır. 1412 sayılı Kanunun kaynağı Alman Kanunu, 1929 yılında kabul edilirken, ayrıca Alman Mahkemeler Teşkilâtı Kanunu alınmadığı için, Almanya'da Mahkemeler Teşkilâtı Kanununda düzenlenmiş olan açıklık kuralı, 1412 sayılı Kanunun arkasına genel sistematığe aykırı bir biçimde yerleştirilmişti.

Madde, başta Anayasanın ve uluslararası sözleşmelerin kabul ettiği bir esası tekrarlamakta ve açıklığı tanımlamaktadır: Açıklık duruşmanın herkese açık olması demektir; tabii olarak maddî olanakların zorunlu kıldığı hâller saklıdır. Başka bir deyişle açıklık, mahkeme salonuna alabildiği kadar kişinin, kabul koşullarına tâbi tutulmaksızın girebilmesi demektir. Herkese açık olmak, bir olayda tâbi tutulmadan, mahkeme salonuna kişinin girebilmesi anlamını taşır.

İkinci fıkra, iki hâlde duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılabilmesine olanak vermektedir:

1. Genel ahlâk,
2. Kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kılması.

Maddeye göre bu iki hâlde kapalılığa mahkemece karar verilecektir. Bu karar mutlaka gerekçeli olacak ve hüküm herhâlde açık duruşmada açıklanacaktır.

Çocukların yargılanmasına ilişkin hükümler saklıdır. Duruşmanın kapalı olarak yapılabileceği diğer hâller 191 inci maddede gösterilmiştir. Bu maddenin gerekçesine de bakılmalıdır.

Madde 189. - Madde, ülkemiz bakımından yeni bir hüküm getirmiş olmaktadır. İtalya, İspanya, Polonya'da, bazen duruşmalar kayda alınarak veya kısmen televizyonda yaylanmakta ve bu yayınların halkın haber alma gereksinimini karşılması veya eğitim amacıyla yapıldığı öne sürülmektedir. Ancak öğreti, bu tür yayınların suçsuzluk karinesini ihlâl ettiğini, mahkeme salonuna şiddet getirdiğini, adaletin koşulu olan sükûneti bozduğunu, savunmayı güçleştirdiğini, adalet siyasetin karıştırılmasını tahrik ettiğini ileri sürmekte ve mahkeme salonlarına kameraların sokulmasının yasaklanmasını istemektedir.

Fransız kanun koyucusu duruşmalarda televizyon kayıtlarını ancak adli tarih yönünden arşiv kurnak amacı ile ve istisnaî olarak kabul etmektedir. (11 Temmuz 1985 Kanunu)

Maddede, 186 ncı maddenin son fıkrası ile 202 nci maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere duruşma salonunda ve adliye binasının içerisinde ses veya görüntü kaydedici aletlerin kullanılması yasaklanmaktadır. Hüküm, Fransız ve Alman Kanunlarından esinlenerek düzenlenmiştir. Duruşmanın açıklığı, kullanılacağı duruşma salonunun alabildiği kadar kişiye açık bir duruşma yapılması demektir. Naklen yayın şeklinde duruşmanın yaylanması açıklığın gereği değildir. Bu tür yayınlar sanığın suçsuzluk karinesinin ihlâli niteliğinde görülmüştür. Yasak, adliye binası dışındaki diğer adli işlemlerin icrası sırasında da uygulanacaktır. Diğer bir ifadeyle hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan keşif veya polis tarafından istisnaî hâllerde yapılabilen yer gösterme işlemlerinde de ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasaklanmaktadır. Tutanak düzenlenmesi amacıyla yapılan ve yasanın izin verdiği ses ve görüntü kayıtlarının bu yasak kapsamına girmeyeceği açıktır.

Madde, her türlü sesli ve görüntülü kayıt ve nakil olanağı sağlayan aletleri yasakladığından fotoğraf çekilmesine engel yoktur. Ancak mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın amacını ihlâl edecek surette abartılı biçimde fotoğraf cihazlarının kullanılmasını yargılamanın düzenini sağlamak hususundaki yetkisine dayanarak menedebilir. Adliye binası içerisinde söz konusu aletler mutlak olarak kullanılmayacak, bu suretle adliye koridorlarında taraflar arasındaki dövüşmeleri tahrik edebilecek faaliyetlere son verilecektir. Duruşma salonunda ise duruşma başladıktan sonra söz konusu aletlerle görüntü alınması yasaklanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, birinci fıkra hükmüne aykırı hareket edenler veya bu suretle elde edilmiş ses ve görüntüleri yayınlayanlar hakkında beşyüzmilyon liradan yirmimilyar liraya kadar para cezasına hükmedilecektir.

Madde 190. - Madde, 188 inci madde gereğince açıklığın kaldırılması istemine ilişkin olarak yapılacak duruşmanın esasta açık olacağını, istem hâlinde veya mahkemenin takdirine göre kapalı da yapılabileceğini kabul etmektedir.

Madde 191. - Madde sanığın yaş küçüklüğü nedeniyle duruşmanın kapalı yapılacağı hâli göstermektedir. Tasarı, onsekiz yaşını doldurmamış olanların duruşmalarının kapalı olacağını kabul etmiştir. Bu hâlde, hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Maddenin ikinci fıkrası, cezalardan ayrı olarak hükmedilebilecek güvenlik tedbirlerine ilişkin duruşmaların da kapalı olarak yapılmasını kabul etmiştir. Gerçekten güvenlik tedbirleri münhasıran kişinin lehine yönelik olduğundan, adı geçenleri açıklığın neden olabileceği damgalama (stigmatizasyon) sürecinden korumak gerekli sayılmaktadır.

Madde 192. - Açıklık, adil yargılama yönünden duruşmanın temel karakterini oluşturduğundan ve açıklığın kaldırılması ancak zorunlu ve Kanunun belirlediği hâllerde söz konusu olabileceğinden, açıklığı kaldırma kararının bütün nedenleriyle birlikte tutanağa geçirilmesi kabul edilmektedir.

Madde 193. - Madde, kapalı duruşmalarda hazır bulunabilecek kimseleri ve bu konudaki yayın yasaklarını düzenlemiş bulunmaktadır:

Mahkeme, bazı kişilerin duruşmada hazır bulunmasına izin verebilir. Bu kişiler duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamaları için mahkeme başkanı veya hâkim tarafından uyarılırlar; uyarıldıkları tutanağa geçirilir. Bu duruşmaların içeriğinin yayınlanması dördüncü fıkradaki ağır para cezasının uygulamasını gerektiren bir cürüm oluşturur.

Bu yayın yasağı üçüncü fıkranın öngördüğü hâllerde, açık duruşmaların içeriği bakımından da cezayı gerektiren bir cürüm oluşturmaktadır. Söz konusu hâller duruşma içeriğinin, milli güvenliğe, genel ahlâka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunması, suç işlemeğe kısırtacak nitelikte olmasıdır. Bu hâllerin takdiri mahkemeye aittir. Mahkeme, bu takdirini kullanırken sözü geçen olası sonuçları önlemek amacıyla göz önünde bulundurarak, gerektiğinde içeriğin kısmen veya tamamen yayınlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar. Böylece yasağın bütün yayın organlarını kapsamı sağlanmış olacaktır.

Maddede geçen "yayımlanamaz" sözcüğü, yazılı, görsel ve işitsel nitelikteki bütün iletişim araçlarını kapsamaktadır.

Madde 194. - Maddenin birinci fıkrası duruşmada mutlaka bulunmaları zorunlu olan usul aktörlerini belirlemektedir. Tasarı, sulh ceza mahkemelerindeki duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmaması hakkındaki uygulamayı sürdürmektedir. Yabancı ülkelerin bazılarında bu tür basit ve hafif suçları yargılayan mahkemelerde polisin iddialı olarak bulunması yeterli sayılmaktadır.

Maddenin son fıkrası, hukukumuz yönünden çok önemli bir konuyla ilgilidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına ve adil yargılama ilkesine göre bütün kovuşturma evresinde aynı hâkimlerin görev yapmaları ve hükmü vermeleri gerekir; doğru olan da budur. Ülkemizde uzun süren parçalı yargılama uygulaması, maalesef bir dava görülürken hâkimlerin değişmesine neden olmaktadır. Bu gibi hâllerde, yeni hâkim huzurunda bütün usul işlemlerinin yenilenmesi adil yargılama gereğidir. Tasarı, davanın bir duruşmada ve bir günde görülmesini ilke olarak kabul etmiştir; dolayısıyla parçalı yargı uygulaması ortadan kalkacaktır. Bununla birlikte maddenin son fıkrası, bir duruşmada bitmeyecek davada, herhangi bir nedenle bulunamayacak üyenin yerini almak ve oya katılmak üzere yedek üye bulundurulabilmesini öngörmüştür. Personel sıkıntısı, bazı Batı ülkelerinde olduğu gibi bu hükmün zorunlu hâle getirilmesini engellemiştir.

Yedek üyenin hazır bulunduğu tutanağa geçirecektir. Yedek üye, duruşma sırasında herhangi bir müdahalede bulunamaz ve fakat duruşmaları dikkatle izler.

Madde 195. - Madde duruşmaya katılacak Cumhuriyet savcısı ve avukat sayısı bakımından herhangi bir kısıtlama getirilemeyeceğini hükme bağlamış bulunmaktadır. Bazı ülkelerde kabul edilmiş olan bu kısıtlama olanağını Tasarı uygun görmemiştir.

Madde 196. - Maddenin kabul ettiği ilke, duruşmaya ara verilmeksizin devam olunması ve hüküm verilmesidir; zorunlu hâllerde en kısa süre ile ara verilebilecektir.

Sanık, avukatının mazeretinin bulunması nedeniyle duruşmaya ara verilmesini isteyemez; ancak avukat zorunlu vekil ise, yani Kanunun zorunlu avukatlığı kabul ettiği bir hâl varsa, duruşmaya ara verme isteminin kabulü gerekir. Bu hâlde de en kısa sürenin verilmesi birinci fıkranın hükmü gereğidir. Ancak bu yeni avukatın dosyayı incelemesi ve sanık ile temasını mümkün kılmak üzere sürenin makul olması gerekir.

Böylece madde, Kaynak Kanunda mevcut bulunan ve 1412 sayılı Kanunun da, önceden benimsediği tehir ve talik ayrımına yani uzun süreli ara vermelerde (talik) duruşmaya yeniden başlanması kuralına yer vermeksizin düzenlenmiş ve 1412 sayılı Kanunun 222 nci maddesi zorunluluk olmadıkça sekiz günden fazla ara vermeme kuralına uygulamada esasen uyulmadığından, Tasarıya alınmamış ve bunun yerine en kısa süre formülü benimsenmiştir.

Madde 197. - Duruşmanın başlamasına ilişkin bu madde ile, 1412 sayılı Kanunun 236 ncı maddesine göre yapılan değişiklikler aşağıda belirtilmiştir:

Sanığa iddianame okunduktan sonra susma ve yüklenen suç hakkında konuşmama hakkı olduğunun bildirilmesi yeni bir ektir. Yeni maddeye göre, sanığa haklarının gerçekten anlayabileceği bir biçimde açıklanarak anlatılması zorunlu hâle getirilmiştir.

Getirilen yeni ve önemli hüküm, iddianamenin kabulü kararının okunmasıdır. Bu okunma anı büyük önem taşımaktadır. Zira bazı yetkiler bundan sonra kullanılmaktadır ve duruşmanın başlamasına bağlıdır yani yetkiler duruşmanın açılmasıyla kullanılabilir veya kullanılamazlar.

İddianamenin kabulü kararının, soruşturmadan kovuşturma evresine geçişin sınır taşıını oluşturduğu evvelce açıklanmıştı. İddianame kabul edilince kovuşturma evresi başlamakta ve duruşma hazırlığına girilmektedir. İddianamenin kabulü ile duruşmanın başladığının salonunda mahkeme başkanı veya hâkim tarafından açıklanarak iddianamenin kabulü kararının okunması ile dar anlamda duruşma başlar ve bunun birbirini izleyen usul işlemlerinin ara vermeksizin aynı yerde yoğun bir biçimde yapılmasının sonunda, aynı hâkim tarafından hükmün verilmesi, dar anlamda duruşma aşamasını oluşturacaktır.

Bundan sonra sanığın ve avukatının hazır bulunup bulunmadığı saptanacaktır. Tasarının temel hedeflerinden biri, savunmayı güçlendirmek olduğundan bu hüküm getirilmiştir.

Daha sonra mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın açık kimliğini ve kişisel durumunu saptayacak, iddianame veya iddianame yerine geçen belge okunacak ve sanığa "susma hakkı" ve "yüklenen suçla ilgili konuşmama hakkı" olduğu bildirilecektir.

Madde 198. - Madde, bütünü ile duruşmayı yönetme ve sanığı sorguya çekme görevini mahkeme başkanı veya hâkime vermiş bulunmaktadır. Delillerin ikame edilmesini, sırasını ve belirlenmesini, tartışılmasını da yine mahkeme başkanı sağlayacaktır. Ancak mahkeme başkanı tarafından emrolunan bir tedbire taraflardan birisi itiraz ederek, böyle bir tedbirin kabul edilemeyeceğini iddia edecek olursa, o zaman mahkemenin bir karar vermesi gerekecektir. Görülüyor ki, ikinci fıkraya hüküm ancak toplu mahkemelerde söz konusu olacak, tek hâkimli mahkemede, hâkim itiraz hakkında kendisi karar verecektir.

Madde 199. - Madde, kovuşturma evresinin sözlülüğü ve tartışmalılığı ilkesini vurgulamaktadır. Sanık hazır bulunmadan duruşma yapılacak olursa bu ilkeler uygulanmış olamaz. Ancak hukuk düzeni çok ayrıık hâllerde ve değişik nedenlerle sanık bulunmadan duruşma yapılacak hâlleri göstermiş bulunuyor.

Temel esas sanığın huzuru ile duruşma yapılması olduğundan, sanık gelmemesinin geçerli nedenlerini ispat edemezse ihtarına karar verilebilecektir. Alman Kanunu, sanığın duruşmada bulunmasını güvence altına almak üzere hakkında kamu davası açılan her kişinin tutuklanacağını hüküm altına almıştır.

Üçüncü fıkra, birinci fıkrada yer alan kanunun ayrıık tuttuğu hâller bakımından belirli bir hâli düzenlemektedir: Yargılandığı suçtan dolayı verilmiş tutuklama kararından sonra firar eden sanık, duruşmada sorguya çekilmiş ve artık duruşmada hazır bulunması mahkemece gerekli görülmemiş ise, dava yokluğunda görülüp bitirilebilecektir. Ancak bunun için sanığın mutlaka bir avukatının bulunması, avukatı yoksa bir avukat atanmasına karar verilmesi ve avukatın baro tarafından seçilmesi; adı geçenlerin özellikle duruşmada bulunmaları şarttır.

Madde 200. - Maddenin birinci fıkrasına göre, gelen sanığın duruşma süresince hazır bulunmasının sağlanması için gereken tedbirlerin alınması, mahkeme başkanı veya hâkimin görevidir. Bu amaçla, mahkeme başkanı veya hâkim sanığın bir yerde gözetim altında tutulmasına da karar verebilecektir.

İkinci fıkrada, sanığın savunması veya ara vermeyi izleyen duruşmaya gelmemesi hâlinde, sorguya çekilmiş olması ve artık huzuruna mahkemece gerek görülmemesi koşuluna ek olarak, sanığa diğer bir güvence sağlanması amacıyla, mahkemece bir avukatın atanması zorunluluğu kabul edilmiştir. Böylece mahkeme, savunma hakkındaki davayı yokluğunda bitirmek istiyorsa, ona zorunlu olarak bir avukat atayacaktır. Avukatı baro seçecektir.

Sanığın kendisini bilerek ve isteyerek yargılanabilme ehliyetinden yoksun bir duruma soktuğu hâllerde, duruşmaların sona erdirilmesi önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun yasa ile çözümlenmesi amacıyla, Alman Ceza Usul Kanunundaki düzenlemelerden yararlanılarak, kendisini yargılanabilme ehliyetinden yoksun duruma sokan sanıkların bu durumu, bilirkişi incelemesi sonucunda sabit olduğu ve sanığın durumunun duruşmanın adı geçen huzuru ile yürütülmesine veya devamına engel oluşturduğu hâllerde mahkemenin, sanığın duruşmada hazır bulunmasını gerekli görmemesi koşuluyla, bir avukat atayarak duruşmayı sürdürme ve hüküm verme yetkisi kabul edilmiştir. Ancak savunma hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun bir şekilde sağlanmış olması amacıyla, sanığın iddianamede yer alan iddialar hakkında, gerekli açıklamaları hâkim huzurunda yapmak olanağına sahip olması koşulu da hükme bir fıkra olarak eklenmiştir. Burada önemli olan savunma hakkının sanığa Devlet tarafından fiilen tanınmış ve bu olanağın onun yararlanmasına sunulmuş olmasıdır. Tüm bu olanaklar sağlandığı hâlde, sanığın bunları kullanmaması, onun tercihinin bırakılmaktadır.

Maddenin son fıkrasında, sanığın yargılanabilme ehliyetini henüz hüküm verilmeden önce elde etmesi hâlinde duruşmaya kabul edileceği ve duruşmaya yeniden alındığında yokluğunda yapılan işlemlerin ona açıklanacağı belirtilmektedir.

Madde 201. - Madde, sanık bulunmadan yargılama yapılabilecek olan bir hâli göstermekte ve gıyabî yargılamayı bu hâlde kabul etmektedir; bu hâl suçun sadece para, hafif hapis ve müsadere cezalarını gerektirmesidir. Sanığın hazır bulunabileceği açık olduğundan, kendisine elbette ki, tebligat yapılacak ve davetiyede gelme de duruşmanın yapılacağı yazılacaktır.

Madde 202. - Maddenin birinci fıkrasında, mahkemece sorgusu yapılmış olmak koşuluyla sanığın, kendisinin veya bu hususta sanık tarafından yetkili kılındığı hâllerde avukatının istemi ile duruşmada hazır bulunmaktan vareste tutulabileceği kabul edilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, sanığın kendisine ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulduktan sonra istinabe suretiyle sorgusu yapılabilir. Ancak üst sınırı beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda istinabe suretiyle sorgu yapılamaz.

Sanığın istinabe yoluyla sorgusunun yapılabileceği hâllerde sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısı ile avukata bildirilir; ancak bunların sorgu sırasında hazır bulunmaları zorunlu değildir.

186 ncı maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi sorgunun istinabe yoluyla yapılmasının neden olacağı sakıncaların giderilmesi veya en aza indirilebilmesi için, olanak bulundukça esas hâkimlikte hükmü verecek mahkemece görüntülü olarak izlenip gerekli soruların da sorulabileceği video marifetiyle yayın yönteminden yararlanılması uygun görülmüştür.

Böylece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde konu edilen "adil yargılanma hakkı" ilkesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu konudaki kararı gözetilerek, hâkimlerin hüküm vermeden önce sanığı bizzat görmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Maddenin son fıkrasında ise, sorgusu yapılmış olmak koşuluyla duruşmaya getirilmemesine karar verilebilecek sanıklara ilişkin 1412 sayılı Kanunun 226 ncı maddesinin son fıkrasındaki hükme yer verilmiştir.

Madde 203. - Uygulamada bazı hâllerde, duruşmaya gelmeyen sanıkların, gelmeleri için zorlanmaları düşüncesiyle, sanık yoksa avukatın duruşmaya kabul edilmediği görülmektedir. Savunma hakkının özünün kısıtlanması anlamına gelen bu uygulamaya son verilmesi için, daha önce 1973 yılında 1412 sayılı Kanunun 227 ncı maddesi değiştirilmişse de, uygulamanın tam olarak sona ermediği görüldüğünden bu defa daha net ve açık bir şekilde, bu madde getirilmiştir.

Madde 204. - Madde, usulün yüzyüzeliliği, sözlülüğü, tartışılabilirliği ve adil yargılama ilkelerini birlikte olarak güvence altına alan bir hükme birinci fıkrasında yer vermiş bulunmaktadır. Sanık, kendi istemi üzerine duruşmada hazır bulunmak zorunluğuna tâbi tutulmamış ve avukatı ile temsil edilmek yetkisini kullanmamış olduğu takdirde, hazır bulunmaksızın duruşma yapılmış, adli işlemler yerine getirilmiş ise, karar ve işlemlerin kendisine tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde, sürenin geçmesinden doğan sonuçları gidermek için yasal nedenlere dayanarak karar ve işlemler hakkında eski hâle getirme isteminde bulunabilecektir; sanığın kendi istemi ile bulunmaması ve avukatı ile temsil olunduğu hâllerde ise bu yetkisi söz konusu olmayacaktır.

Madde 205. - Maddeye göre, kovuşturma evresinin yüzyüze, sözlü, tartışılmalı olması gereği hazır bulunmamasına önceden karar verilmiş olsa da, sanığın hazır bulunmasına her zaman karar verilebilecek ve hakkında ihzar veya yakalama müzekkeresi kesilerek zorla getirilmesi sağlanacaktır.

Madde 206. - Duruşmanın yüzyüze, sözlü ve tartışılmalı olması ilkelerine uygun olarak sanığın huzuru zorunludur. Ancak sanığın suç ortaklarından birisinin adı geçenin yüzüne karşı gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme sorgu ve dinleme sırasında sanığın dışarı çıkarılmasına karar verebilecektir. Bu hususta karar verip vermemek sadece mahkemenin takdiri içindedir; tabii olarak Cumhuriyet savcısı veya taraflar da böyle bir istemde bulunabilirler.

Dinleme sona erdikten sonra sanık içeriye alınacak ve gıyabında sarf edilen ve yapılan işler kendisine mahkeme başkanı veya hâkim tarafından bildirilip anlatılacaktır.

Madde 207. - Madde, Türk hukuku bakımından çok önemli bir yenilik getirmiş bulunmaktadır. Common Law sisteminde ve Avrupa'da İtalyan hukukunda ceza davasının taraf muhakemesi şeklinde cereyan ettiği ve bu nedenle çapraz sorgu sisteminin uygulandığı bilinmektedir. Mahkemenin delil araştırma yetkisine sahip bulunduğu Kontinental sistemlerde, tam bir çapraz sorgulamanın kabulünün Tasarının bütünü ile bağdaşmayacağı bilindiğinden, savunma hakkını sağlam tutmak amacı ile bu madde getirilmiştir. Bu madde ile Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık ve avukatların mahkeme başkanı veya hâkimden söz isteyerek, tanıklara, katılana, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere, doğrudan soru yöneltebilecekleri kabul edilmiştir. Yine sanık ve katılanın da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile aynı kişilere soru yöneltebilmeleri olanaklı kılınmıştır. Aynı kişilere sorulan soruya karşı gelme hakkı tanınmıştır; madde de karşı gelmeye "itiraz" denilmekte ise de, teknik anlamda kanun yolundaki itiraz olmayıp, karşı gelme, bu konuda hâkimin karar vermesini istemek niteliğindedir. Bu hâlde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, 214 üncü maddedeki usule göre mahkeme karar verecektir. Dikkat edileceği üzere maddenin getirdiği esas, Common Law sistemine yakın ise de, bundan farklıdır. Tasarının 197 nci maddesinde açıklandığı üzere, duruşma hâkimin sorgusu ile başlamaktadır. Common Law sisteminde ise ceza davası taraf muhakemesi şeklinde cereyan ettiğinden, hâkim tam tarafsızdır ve sorgu yapamayacağı gibi, çok istisnai hâllerde tanıklara soru da soramaz; sadece taraflar arasında soru yöneltmeden kaynaklanan karşı koymaları çözüme bağlar.

Tasarının sistemi o derecede farklıdır ki, 208 inci madde mahkeme üyelerine de soru sormak hakkını tanımaktadır. Kaldı ki, Common Law sisteminde duruşmada sanık sorguya çekilmez; ancak istemi olduğunda tanık gibi dinlenir ve hatta kendisine bu hâlde yemin verilir.

Netice olarak getirilen madde, savunma hakkını güçlendirici ve avukatın daha enerjik ve etkin olmasını sağlayan bir hüküm niteliğindedir.

Madde 208. - Madde, duruşmada mahkeme üyelerinin de tanıklara veya bilirkişilere soru yönelmelerine olanak tanıyacağı yani üyelerin tanıklara veya bilirkişilere soru sorma yetkisine sahip bulduklarını ifade etmektedir.

Madde 209. - Madde, Tasarının kabul etmiş bulunduğu, mağdurun korunması ilkesine de yer vermek suretiyle savunma hakkını pekiştirmek amacını vurgulamaktadır. Böylece Türkçe bilmeyen sanığa veya mağdura, bir eşitlik içinde dosya içeriğinin savunma için gerekli ve yararlı olan kısımlarının, bunların dillerine bir tercüman tarafından çevrilerek anlatılması kabul edilmiştir.

Sağır ve dilsiz olan sanığa veya suç mağduruna yapılacak açıklamalar yazı ile bildirilecek, adı geçenler okumayı bilmiyorlarsa 58 inci maddede yemin bakımından kullanılan usul ve araçlara başvurulacaktır.

Madde 210. - Maddeyle duruşmada bulunmaları uygun görülmeyen çocukların salondan uzaklaştırılmalarına ilişkin düzenlemeye açıklık getirilmiş ve bunların onsekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar olduğu açıklanmıştır.

1412 sayılı Kanunun 379 üncü maddesinde yer alan disiplin cezaları değiştirilmiştir. Hâlen bir haftaya kadar olan "disiplin hapsi" yedi günden onbeş güne kadar çıkarılmış ve yine 1412 sayılı Kanunun 379 üncü maddesinde öngörülmüş bulunan hafif para cezasına ilişkin hüküm Tasarının ilgili maddesine alınmıştır.

Maddede, duruşmanın düzen ve disiplinin sağlanması konusunda getirilen hükümlerle duruşmanın düzen ve disiplinin bozulmasına neden olabilecek olayların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Esaslar şöylece ifade olunabilir:

1. Mahkeme başkanı veya hâkim duruşmanın düzen ve disiplini sağlayacaktır; bu amaçla, hâlin gerekli kıldığı tedbirleri alabilecek ve uyarıları yapabilecektir.

2. Duruşma sırasında ne suretle olursa olsun düzeni bozan dinleyici, tanık, bilirkişi, katılan, malen sorumlu ve diğer kişilerin salondan çıkarılmasını görevlilere emredecektir.

3. Dışarı çıkarılması sırasında direnç gösteren veya karışıklıklara neden olanların yakalanmalarını emretmekle beraber bunların yedi günden onbeş güne kadar disiplin hapsine konulmalarına karar verecektir.

4. Onsekiz yaşını doldurmamış olan çocukların veya bunlardan bazılarının duruşmada bulunmalarına karar verebilecektir.

Madde 211. - Maddenin birinci fıkrası duruşmada sanığın mutlaka hazır bulundurulması ilkesine önemli bir istisna getirmektedir: Davranışları nedeniyle hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığı takdirde sanığın duruşma salonundan çıkartılmasına karar verilecektir. Hâkim veya mahkeme böylece çıkarılmış olan sanığın duruşmada hazır bulunmasını savunması bakımından zorunlu görmezse, bir avukatı bulunmadığı takdirde, kendisine bir avukat atanması suretiyle duruşmaya devam edip bitirecektir; dikkat edilmelidir ki, bu hâlde avukatın huzuru temel koşuldur.

Dışarı çıkarılan sanığın duruşmaya yeniden alınabilmesini sağlamak üzere, bu hususta görevli olanlar tarafından duruşmanın sonuna kadar adı geçen muhafaza altında tutulacak ve kendisine her duruşma sonunda zabıt kâtabi tarafından bulunmadığı duruşmaya ilişkin tutanaklar okunacaktır. Ayrıca Cumhuriyet savcısının iddiaları ile sanığın bulunmadığı döneme ilişkin kararlar tebliğ edilecektir.

Madde 212. - Madde, esasta Common Law hukukunda yer almış bulunan ve bugün bir kısım Avrupa hukukunda da benimsenmiş olan, İngilizce deyim ile "Contempt of Court" "mahkemeye saygısızlık" suçunu hukukumuza getirmektedir. Duruşma sırasında işlenen suçların yargılanmasında Batı hukukunda var olan özellikler Tasarıya yansıtılmıştır.

Duruşma sırasında işlenmiş bulunan suçların soruşturma evresine tâbi tutulmadan, bizzat mahkeme tarafından yargılanması ve hükme bağlanması bugün Batı hukukunda kabul edilmiş ilkelerdendir. Hüküm mercilerinin duruşma yapılırken huzurlarında işlenen suçlara hemen elkoymak yetkisine sahip olmaları, tarafsızlık ilkesine de aykırı sayılmamaktadır.

Madde, duruşma yapılırken kim tarafından işlenirse işlensin bu suçların faileri hakkında mahkemenin neler yapacağını üç ayrı olasılığı nazara alarak düzenlemektedir:

1. İşlenen suç kabahat türünden ise mahkeme, işlenen suçtu hemen bir tutanağa bağlayacak suçun failini, gerektiğinde olaya tanık olanları, Cumhuriyet savcısını, varsa avukatı dinleyecek ve sonra kanunun öngördüğü cezaya hükmedebilecektir. Mahkeme belirtilen işlemleri yerine getirdikten sonra, gereği için işin evrakını sanık ile birlikte Cumhuriyet savcısına da sevk edebilir.

2. İşlenen suç cürüm türünden ise mahkeme, suçun failinin yakalanmasını hemen emreder, sorguyu yapar, olayı bir tutanağa bağlar ve kişiyi, hemen soruşturma açması için evrakı ile birlikte Cumhuriyet savcılığına sevk eder.

3. İşlenen suç mahkemeye veya üyelerden birisine karşı işlenmiş veya Cumhuriyet savcısına saldırı niteliğinde ise mahkemece olay bir tutanağa bağlanır ve fail ve evrak hemen Cumhuriyet savcısına gönderilir. Ancak bu suçların yargılanmasında saldırtıya uğramış hâkim ve Cumhuriyet savcılarının görev alamazlar.

4. Yukarıda arzolunan suçları işleyenler hakkında hâkim veya mahkeme, elbette ki, 210 uncu maddede yer alan tedbir ve yaptırımları kendisi ayrıca uygulayabilecektir.

Avukatlar hakkında Avukatlık Kanununa göre işlem yapılacağı, 210 uncu maddedeki istisnanın geçerli olduğu son fıkrada açıklanmıştır.

Madde 213. - Delil, ceza yargılama usulünün bütün dallarının en çok ve en karmaşık kısmıdır. Bir yazarın doğru olarak açıkladığı gibi delil iki karşılıklı, belki de birbirine zıt mantığın kesişme noktasında bulunmaktadır. Bir tarafta bireyin hakları diğer yanda ise toplumun hakları söz konusudur.

Delillerin türleri, koşulları, elde edilme usulleri Tasarının geçen kısımlarında ve özellikle Birinci Kitapta, Üçüncü Kitabın Dördüncü Bölümünde ise delillerin ikamesi hususundaki kurallar 213 ilâ 227 nci maddelerde yer almış bulunmaktadır.

Madde, birinci fıkrasında delillerin ikamesi kavramını tanımlamaktadır: İkame, tanıkların ve bilirkişinin dinlenmesi ve diğer ispat araçlarının ortaya konulmasıdır; yani delillerin açıklanması, ortaya konulması ve tartışılabilirliğinin sağlanması, delilin ikamesi kapsamındadır.

Asıl olan bütün delillerin, ispat araçlarının soruşturma ve duruşma hazırlığı evre ve aşamalarında bir araya getirilmesi ve böylece davanın bir duruşmada bitirilmesi.

Maddenin ikinci fıkrasında sanığın sorgusunun bitirilmesinden sonra delillerin ikamesine yani incelemesine ve irdelenmesine geçileceği belirtiliyor. Delillerin ikamesine sanığın sorgusundan sonra geçilmesi kural olmakla birlikte, çeşitli nedenlerle sanığın sorgusu yapılamamış ise bu keyfiyet delillerin ikamesine engel olmayacaktır.

Üçüncü fıkranın (a) ilâ (g) bentlerinde, ret olunacak deliller teker teker gösterilmiştir. İstemde bulunan iyi niyetle hareket etmiş olsa da, mahkemenin takdirine göre gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmaksızın yargılamanın ertelenmesini gerektirecek nitelikte ise, istem ret olunabilecektir.

Maddenin dördüncü fıkrasına göre, üçüncü fıkranın (a) ilâ (g) bentlerinde belirtilen hâller, esas olarak duruşma hazırlığında, böyle olmazsa ilk duruşmada hükme bağlanmalıdır.

Beşinci fıkra, bir tanığın, bilirkişinin veya başka herhangi bir delilin ikamesinden vazgeçilebilmesini Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık veya avukatının birlikte açıklayacakları rızalarına bağlamış bulunmaktadır. Son fıkraya göre katılan, yalnız kişisel haklarını ispat için gösterdiği delilden her zaman vazgeçebilecektir.

Kabahat derecesindeki suçlarda ise mahkeme delillerin hangi sınırlar içinde ikame edileceğini belirlemek hususunda mutlak yetkiye sahip bulunmaktadır.

Madde 214. - Maddenin birinci fıkrasına göre, bir delilin ikamesi hususundaki istemin Cumhuriyet savcısı veya taraflardan birisi tarafından reddi hâlinde veya bazı delillerin ikamesinin yargılamanın ertelenmesini gerektireceğinin anlaşılması durumunda, gerekli kararlar mahkemece verilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında ifade edildiği üzere ceza davasında ilk ve aslı hedef gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu nedenle Tasarı delil serbestliği ilkesini kabul etmiştir. İlke delil serbestliği olunca mahkeme, re'sen veya istem üzerine bütün ispat araçlarının hazırlanmasına ve ortaya konulmasına karar verebilecektir.

Madde 215. - Madde, birinci fıkrasında bir delilin toplanması isteminin, delil veya olayın geç bildirilmiş olması nedenine dayalı olarak ret edilemeyeceğini belirtmektedir; ancak, Tasarının davanın bir duruşmada bitirilip hükme bağlanması ilkesine zıt olan bu hüküm çok dikkatle ve 213 ve 214 üncü maddelerdeki hükümler göz önünde bulundurularak uygulanmalıdır.

İkinci fıkra ise, tanık veya bilirkişinin adının veya ispatı gerekli olayın Cumhuriyet savcısına, sanığa ve katılana geç bildirilmesi hâlinde duruşmanın ertelenebileceğini beyan etmektedir. Ancak, bu erteleme delillerin ikamesi sona erinceye kadar yapılabilecektir. Aynı hak üçüncü fıkraya göre mahkeme başkanı veya hâkimin emri ile davet olunacak tanık ve bilirkişiler hakkında da geçerli olacaktır.

Maddenin içerdiği bütün istemler hakkında mahkemece karar verilmesi zorunludur.

Madde 216. - Madde, dinlenmiş bulunan tanıkların ilke olarak, duruşma sona erinceye kadar mahkeme salonunda kalacakları ve ancak mahkeme başkanı veya hâkimin, önce Cumhuriyet savcısına, sonra taraflara ve avukatlarına sorduktan sonra, vereceği izin ile duruşma salonundan çıkabileceklerini kabul etmiş bulunmaktadır.

Mahkemece, dinlenmesine karar verilmiş bilirkişiler hakkında 69 uncu madde hükümlerinin uygulanacağı ikinci fıkrada belirtilmektedir.

Madde 217. - Madde, duruşmada okunması zorunlu belge ve tutanakları düzenlemektedir. Maddeye göre:

1. Bir belge veya yazının delil olarak kullanılabilmesi duruşmada okunmasına bağlıdır.
2. Önceden verilmiş mahkûmiyet ilâmları ile adli sicil özetleri ve kişisel hâl sicilleri duruşmada okunacaktır.
3. Keşif, muayene ve naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifadesine ilişkin tutanaklar okunacaktır.
4. Sanığın sorgusunun naip veya istinabe yoluyla yapıldığı hâllerde sorgu tutanağı duruşmada okunacaktır.

Yukarıda (3) ve (4) numaralarda belirtilen hâllerde bu tutanakların okunması ancak kanunun naip veya istinabe yoluyla ifade alınmasına veya sorgu yapılmasına cevaz verdiği hâllerde söz konusu olabilir. Aksi hâlde duruşma aşamasının yüzyüzelik (vicahî); sözlülük (şifahî) ve tartışılabilir olması ilkeleri yok edilmiş olur.

Madde 218. - 217 nci maddenin gerekçesinde de açıklandığı üzere, delillerin hükmü verecek mahkeme huzurunda ortaya konulması, tartışılması ve irdelenmesi adil yargılama ilkesinin temel gereklerindedir. Bu itibarla, duruşmada sanık ve tanığın ifadesine ait tutanakların okunması ile yetinilmesi, ancak zorunlu hâllerde kabul olunabilir, 219 uncu maddede söz konusu hâllerde olduğu gibi. Madde, üç fıkra hâlinde tutanakların okunamayacağı hâlleri göstermektedir:

1. Olayın delili bir tanığın bilgi veya görgüsünden ibaret ise bu tanığın duruşmada dinlenmesi zorunludur.

2. Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi duruşmada çekinecek olursa, önceki ifadesini içeren tutanak okunamaz.

3. Sanığın tavır ve hareketine ilişkin açıklamaları içeren belgeler duruşmada dosyada yer alsa da, okunamaz.

Madde 219. - Bu maddede, 218 inci maddeden farklı olarak tanık, bilirkişi ve sanığın suç ortağının dinlenmesi yerine tutanağın okunabileceği hâller gösterilmiştir. Sanığın suç ortağı hakkında başka bir mahkemede dava açılmamış bulunması söz konusudur; sanığın suç ortağı hakkındaki dava, elbette ki, birleştirilerek görülecektir.

Tanık veya sanığın suç ortağının dinlenmesi yerine daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın okunmasına bu hâllerde olanak vardır; bu hâllerde okuma mahkemenin takdirine bağlıdır:

1. Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş veya hâlen bulunduğu yer öğrenilememiş ise,

2. Hastalık, sakatlık veya ortadan kaldırılamayan başka bir engel nedeniyle tanık veya sanığın suç ortağının belli olmayan bir süre içinde duruşmada bulunması olanağı yoksa,

3. Tanığın duruşmada hazır bulunması ifadesinin önem derecesi yönünden gerekli sayılmıyorsa, örneğin tanık diğer tanıkların beyanını tekrarlamaktan başka bir şey yapmamış veya teferruata ilişkin, esası ilgilendirmeyen bir hususta beyanda bulunmuş ise,

4. Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık veya avukat, tutanakların okunmasına rıza göstermişlerse. Bu hâlde mahkeme, gerekli görürse tanığın veya sanığın suç ortağının dinlenmesine yine karar verebilecektir.

Bütün bu hâllerde, son fıkraya göre mahkemece açıklanmış biçimde gerekçeli bir karar verilecektir.

Madde 220. - Bilindiği gibi, suç olarak nitelenen olay hakkında beş duyu marifetiyle öğrendiklerini, kovuşturma makamlarına anlatan üçüncü kişilere tanık, bunların yaptıkları açıklamalara da tanık açıklamaları denilmektedir. Bu açıklamalar yapılırken, kural olarak, tanıkların notlarına bakmasına izin verilmeyeceği gibi, daha önce alınan ifadelerine ilişkin tutanaklar da okunamaz. Bu husus tanık kavramından, vasıtasızlık ve sözlülük ilkelerinden kaynaklanan bir kuraldır. Ancak bu kuralın Kıt'a Avrupası Hukukunda iki istisnası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, tanığın bir hususu hatırlayamadığını beyan etmesi, ikincisi de önceki ve duruşmadaki açıklamalar arasında çelişkinin ortaya çıkmasıdır. Bu istisnaların temel nedeni ceza muhakemesinde maddî gerçeğin araştırılması, şekli gerçeğe yetinilmemesidir.

Maddeye göre, açıklanan esaslardan hareketle, tanık bir hususu hatırlamadığını söylediğinde, hafızasını harekete geçirmek üzere mahkeme başkanı veya hâkim, önceki, örneğin kollukta veya Cumhuriyet savcılığında alınmış ifadesine ilişkin tutanağın bütününe değil ve fakat ilgili kısmını okuyarak tanığın hatırlamasına yardım edecektir. İki ifade arasında çelişki saptandığında ise evvelce alınan ifade bütünüyle okunarak çelişkinin giderilmesi için çaba gösterilecektir. Ancak, bu çabanın tanığın serbest iradesini zedeleyecek telkin niteliğinde olmaması gerekir.

Madde 221. - Sanığın, yüklenen suçu işlediğini hâkim huzurunda kabul etmesine ikrar denilmektedir. Böyle bir kabul hâkim huzurunda olmamışsa ikrardan bahsedilemez. Ancak, bunlar ikrar sayılmasalar da "sanık açıklamaları" delili olarak ceza yargılamasında değer taşırlar. Hâkim,

tutanakları aynı davanın duruşmasında sanığın ikrarına delil olmak üzere okuyabilir. Buna karşılık, Cumhuriyet savcılığında, kollukta ve diğer soruşturma organlarında yapılan bu tür açıklamalar ikrar sayılmayacağından, bu açıklamalara ilişkin tutanaklar da ikrara delil olmak üzere duruşmada okunamaz. Böyle bir hükmün konulmasının temel nedeni, insan haklarına gösterilen saygıdır; zira ancak hâkim tarafından düzenlenen tutanak tam olarak güvenilir olabilir.

Sanık açıklamaları sadece ikrardan ibaret değildir. İkrar dışında sanık tarafından yapılan diğer açıklamalar arasında bir çelişkinin bulunması hâlinde, bu açıklamalara ait tutanaklar duruşmada okunabilir.

Madde 222. - Ceza muhakemesinde esas olan vasıtasızlık ilkesidir. Duruşmada sanıklar ve tanıklar dinlenecek, tutanak gibi dolaylı araçlara başvurulmayacaktır. Ancak 220 ve 221 inci maddelerde öngörülen hâllerde sanık ve tanıkların önceki ifadelerine ait tutanakların okunması gerekebilir. Bu gibi durumlarda okuma ve nedenleri tutanağa yazılacaktır. Bu suretle, ilgili işlemlerin denetimine olanak bulunacaktır.

Madde 223. - Maddeye göre, açıklama veya görüşü içeren resmî belge ve diğer yazılar, örneğin açılan bir davada Emniyet Genel Müdürlüğü'nün açıklama niteliğindeki resmî yazısı veya fennî muayene ve doktor raporlarının okunmasından sonra bunlarda imzası bulunanlar açıklamada bulunmak üzere duruşmaya çağırılabilirler. Esasen 69 uncu madde, birlikteli olduklarında, muayene yapan ve rapor yazan doktorların davet edilerek dinlenmelerine olanak tanımış bulunmaktadır.

Bir kurul tarafından söz konusu yazıların kaleme alınması hâlinde, kurulun görüşünü açıklama görevini üyelerden birisine vermesi kurula önerilebilecektir. Bu hususta 66 ncı maddenin dördüncü fıkrasına ve 214 üncü madde gerekçelerine bakılmalıdır.

Madde 224. - Maddeye göre, tanığın, birlikteliğin veya sanığın suç ortağının dinlenmesinden veya herhangi bir belgenin okunmasından sonra Cumhuriyet savcısına, hazır bulunuyorsa katılana, sanığa ve avukatına, söylenenlere karşı diyecekleri sorulacaktır.

Madde, ceza davasının adil yargılama ilkesini güçlendiren yeni bir katkı olarak kabul edilmelidir.

Madde 225. - Delillerin ikamesi ve tartışılması bitince, maddî olayın ispatına ve niteliğine ilişkin iddia ve savunmaların bildirilmesi aşamasına ulaşılar.

Bu konuda önce davaya katılana iddia ve isteklerini bildirmesi için olanak tanımır. Sonra Cumhuriyet savcısı esas hakkındaki görüşünü bildirir. Bundan hemen sonra sanığa söz verilir. Varsa sanığın savunmasını avukatı da yapabilecektir.

Katılan terimine, suçtan zarar görenler ile malen sorumlu dahil olup, 249 uncu madde uyarınca katılan sıfatını kazananların tümü girmektedir.

İddialar ve savunma nedeniyle Cumhuriyet savcısı sanığa, sanık ve avukatı Cumhuriyet savcısına cevap verebilirler; başkanın izniyle katılan da her ikisine cevap verebilir. Ancak son söz mutlaka sanığa aittir. Savunma sanık adına avukatınca yapılmış olsa da buna ekleyecek bir şey olup olmadığı sanığa sorulacaktır.

Katılan veya sanık sayısı birden fazla ise bunların iddialarını veya savunmalarını bildirme sıralarını başkan düzenleyecektir.

Tasarımın davanın bir veya birbirini izleyen duruşmalarda sonuçlandırılması amacına uygun olarak katılan, Cumhuriyet savcısı, sanık ve varsa avukatının duruşmaya hazırlıklı gelmeleri; duruşmanın ertelenmesi sonucunu doğuracak söz ve davranışlardan kaçınmaları gerekir. Duruşma

gününün belirlenmesinde, başkanın, Cumhuriyet savcısı ve sanık avukatının görüşünü almasının nedeni, adı geçenlerin duruşmaya hazırlıklı gelmelerini sağlamaktır. Durumun gerektirdiği ve haklı istemlerin kabulü esas olmakla beraber, mahkeme başkanı veya hâkim davanın bir duruşmada bitirilmesini sağlayacak önlemleri elbette ki alacaktır.

Madde 226. - Ceza davasında ulaşılmış amaçlanan temel hedef, gerçeğin meydana çıkarılmasıdır. Madde, gerçeğe ulaşmak bakımından delillerin serbestliği ilkesini kabul etmiş bulunmaktadır. Türk sistemi, maddenin birinci fıkrasında ifade edildiği üzere, suçun varlığının ve sanığın sorumluluğunun, kanunun ayrıca hüküm koyduğu hâller dışında, her türlü delille saptanabileceğini kabul etmiş bulunmaktadır. Aynı hüküm Fransız Kanununun 427 nci ve Portekiz Kanununun 125 inci maddelerinde de, değişik kelimelerle ifade edilmektedir. İtalyan Kanunu 189 uncu maddesinde, hâkimin olayların, eylemlerin gerçeğini ortaya koyabilecek nitelikte olduğunu düşündüğünde, kanunun öngörmediği bir delili de kabul edebileceğini beyan etmektedir. Tasarı, delil, iz, eser ve emareleri de ayrıca zikretmek suretiyle Alman usulünden ayrılmış bulunmaktadır.

Maddenin birinci fıkrasında yer almış ikinci temel ilke, hâkimin kararını, ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayalı vicdanî kanaatine dayandırabileceğidir. Fransız Kanununun 353 üncü maddesi vicdanî kanaati "akla dayalı izlenim" olarak tanımlamaktadır. Portekiz Kanunu vicdanî kanaati "tecrübe kurallarına göre bir takdir" deyimi ile ifade etmektedir.

Maddenin ikinci fıkrası, hâkimin, ceza davasının hükme bağlanması, idarî düzenleyici işlemlerin veya emirlerin uygulanmasına bağlı olduğu hâllerde, bunların yasallığını takdir ederek ve yasallıkları yönünden değerlendirerek sonucuna göre hüküm vermek yetkisine sahip bulunduğunu açıklamaktadır. Hâkimin takdir hakkına aidiyeti itibarıyla, hükme bu maddede yer verilmesi uygun görülmüştür.

Maddenin son fıkrası, usul hukuku yönünden olağanüstü önem taşıyan ve adil yargılama ile bağlantılı bir ilkeyi belirtmektedir. İlke, delilin doğruluğunu, haklılığını hakkaniyete uygunluğunu sağlamak amacını gütmektedir. Böylece ister soruşturma ister kovuşturma evrelerinde olsun, hukuka aykırı olarak, örneğin, işkence, narko analiz, hataya sürükleyici eylemler, sorgulamalar, baskılar, kişinin fizik ve moral bütünlüğüne saldırılar yolu ile elde edilmiş deliller hükme esas alınamayacaktır.

Böylece son fıkra soruşturma ve kovuşturma ile görevli olanların hukuka aykırı şekilde elde ettikleri delillerin hükme esas almamayacağını belirterek bunlara ilişkin usul yaptırımını düzenlemiş olmaktadır. Son fıkra ayrıca, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 38 inci maddesinde yapılan değişikliğin Tasarıya yansıtılması niteliğindedir. Delili böylece elde etmiş olanlar hakkında ceza ve disiplin soruşturması da yapılması gerekeceği ise açıktır.

Ayrıca şu hususa işaret edilmelidir ki, hukuka aykırı olarak elde edilen delilin geçersiz sayılacağı hâlleri sınırlandırmak amacı ile de, bazı hukuk sistemlerinde çaba gösterilmektedir: Söz gelimi İngiltere'de delilin geçersiz sayılması, ağır kusur, kabulünün davanın adillğine, hakkaniyete zarar vereceği anlaşıldığı hâllerde söz konusu olmakta, yani mahkemeye bir takdir yetkisi tanınmaktadır.

Anayasal hakları ihlâl suretiyle yapılmış soruşturma işlemlerinin geçersiz olduğunu kabul eden Amerika Birleşik Devletleri hukuku bu hususta iki sınırlama getiriyor: Kanuna aykırı eylemlere hedef kılman kişi sanık değilse, kanuna aykırı olarak elde edilen delil geçersiz sayılmamaktadır. Delil, her ne suretle olursa olsun keşif olunacak idi ise geçerli sayılmaktadır.

Madde 227. - Dava konusu uyuşmazlığın çözülmesi, diğer bir deyişle bir eylemin suç olup olmadığının veya niteliğinin saptanması, ceza hukukunun kapsamına girmeyen bir meselenin çözümüne bağlı ise ceza mahkemesinin önünde üç seçenek bulunmaktadır:

1. Ceza davasının bir an önce sonuca ulaşmasını sağlamak için bu sorun hakkında da ceza hukukundaki usul ve deliller için geçerli kurallara göre karar vermek.

Kuşkusuz ceza mahkemesinin bu sorun hakkında verdiği karar, sadece dava konusu uyuşmazlık yönünden geçerli olmak üzere ve esas dava bakımından gerekli olduğu ölçüde verilmiş bir karar sayılacaktır.

2. Çözülmesi uzmanlığı gerektiren bir sorunun söz konusu olduğunu saptadığında, mahkeme yargılamaya ara vererek sorunun konusuna göre hukuk davası veya idarî dava açılması için ilgililere süre verebilecektir.

3. Yetkili mahkemede bu hususta bir dava açılmışsa bu mahkemenin kararını da bekleyebilecektir.

Özetlemek gerekirse, ceza mahkemesi dava konusu uyuşmazlığın çözümünde etkili bulunan ve ceza hukuku dışında kalan bir sorun hakkında gerekli hâllerde kendisi karar verecek, sorunun nitelik ve kapsamına göre bu sorunun çözümünü bekletici sorun kabul ederek ilgililere süre de verecektir.

Duruşma sırasında, suçtan zarar görenlerle sanıkların yaşları bakımından gerekli görülecek düzeltmelerin yerine getirilmesi 5/5/1972 tarihli ve 1587 sayılı Nüfus Kanunundaki usullere göre ceza mahkemesince yapılacaktır. Bu hususta verilecek karara karşı maddede yazılı kanun yollarına başvuru hakkı tanınmıştır.

Ancak yukarıda (2) numaralı paragrafta da açıklandığı üzere, mahkemenin ceza davasını beklemeye alması, ancak çok zorunlu ve uzmanlığa ilişkin bir husus söz konusu olduğunda karar verilebilecek bir hâl sayılmalıdır. Aksi takdirde davanın makul sürede bitirilmesi ilkesi ihlâl edilmiş olur.

Madde 228. - Duruşmada yapılan işlemleri belgelemek üzere bir tutanak tutulması gereklidir. 228 ilâ 231 inci maddeler sırasıyla duruşma tutanağını, içereceği hususları ve duruşma tutanağının ispat gücünü düzenlemektedir.

Teknolojideki gelişmelerden duruşmalarda da yararlanılmasını sağlamak için, mahkemece gerekli görüldüğünde bu hususta teknik araçlardan yararlanılabileceği hükmü getirilmiştir.

Tutanak mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtabi tarafından imzalanacaktır. Toplu mahkemelerde mahkeme başkanının mazeretinin bulunması hâlinde tutanak en kıdemli üye ile zabıt kâtabi tarafından imzalanacaktır.

Teknik araçlardan yararlanması hâlinde bunlarla yapılan saptamalara göre sonradan düzenlenecek duruşma tutanaklarının, duruşma aşamalarına uygun olduğu mahkeme başkanı veya hâkim ile bu tutanağı düzenleyen zabıt kâtabi tarafından açıkça tutanağa kaydedilerek imzalanacaktır.

Madde 229. - Maddede gösterilen sırayla yapılan işlemleri içeren duruşma tutanağı düzenlenecektir. Duruşma genel olarak mahkeme başkanının veya hâkimin söylemesi ve zabıt kâtabinin yazmasıyla tutanağa bağlanır. 228 inci maddenin belirttiği olanağın kullanılması hâlinde de bu maddenin belirttiği hususlara mutlaka yer verilecektir.

Madde duruşma tutanağının içereceği şekle ilişkin hususları ayrıntılı biçimde göstermiştir.

Buna göre tutanakta, duruşmanın yapıldığı yerin ve tarihin, hâkimlerin, Cumhuriyet savcısının, zabıt kâtibinin ve varsa tercümanın adlarının, iddianamede nitelendirildiği şekliyle suçun ne olduğunun, sanıkların, avukatların, davaya katılanların adlarının, yargılamanın açık mı yoksa kapalı mı yapıldığının belirtilmesi zorunludur.

Madde 230. - 229 uncu madde özellikle duruşmaya başlarken yapılması gerekli saptamaları ve durumları içermektedir. Bu madde ise duruşmanın seyri ve sonuçlarının dayandırılacağı duruşmaya ilişkin ana hatları düzenlemektedir. Kanunun öngördüğü yasal şekillere uyulup uyulmadığı tutanağın gözlenmesi ile anlaşılacağından, tutanakta bu hususlara açık bir biçimde yer verilmelidir.

Ayrıca tutanakta, okunan yazılar ile okunmasından vazgeçilen yazılar da belirtilir. Duruşmada alınan ifadelerin ana hatları da tutanağa geçirilir.

Duruşma tutanağında, duruşma sırasında öne sürülen istemler, verilen kararlar ve hüküm fıkrası yer alır.

Maddede ayrıca bir olayın saptanması veya bir ifadenin ve açıklamanın kelime kelime saptanmasının önem kazanması durumunda, yapılan duruşmanın tam olarak tutanağa geçirilmesine ilişkin esaslar da belirtilmektedir.

Maddenin son fıkrası, hüküm fıkrasının tutanağa yazılmadan tebliğ edilmeyeceğini belirtmektedir.

Madde 231. - Madde ile, duruşmada yasal şekil ve usullere uyulup uyulmadığının tutanaka ispat edileceği, tutulan bu tutanağa karşı sadece "sahtecilik" iddiasında bulunulabileceği hüküm altına alınmıştır.

Tasarının bu düzenlemesi olumlu ve olumsuz iki karine getirmektedir: Tutanağa yazılmış olan her şekli kuralın uygulanmış ve buna karşılık tutanakta yer almayan noktaların gerçekleşmemiş olduğu kabul edilmiştir.

Maddeden açıkça anlaşılacağı gibi, tutanağın bu ispat gücü sadece Tasarının 229 uncu maddesi ile 230 uncu maddenin birinci fıkrasındaki, "duruşmanın seyrini ve sonuçlarını ana çizgileriyle yansıtan ve yargılama usulünün bütün temel kurallarına uyulduğunu" göstermesi bakımından geçerlidir. Buna karşılık, tutanakta yazılan diğer hususlar bakımından geçerli değildir. İspat gücü sadece "duruşma tutanağı" için kabul edilmiştir. Sulh ceza hâkimi veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma evresinde hazırlanan tutanakların böyle bir ispat gücü yoktur. Bu nedenle, "yasal şekil ve usuller" dışında kalan ve tutanakta yer alan açıklamalar bakımından genel kurallar uygulanır ve vicdanî delil sistemine göre, sahtelik iddiasına gerek olmadan o husus ispat edilebilir. Tasarı ile duruşma tutanakları, yukarıda açıklanan gerekçelerle, sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli bir yazılı belge olarak kabul edilmiştir. Kabul edilen bu yasal karinenin çürütülmesi için, duruşma tutanağının sahte olduğunun ispat edilmesi şart koşulmuştur. Ancak şunu da hatırlatmak gerekir ki, karinenin sağlam sayılması, onu yasal delil hâline getirmeyecektir. Hâkimler, makul sınırlar içinde kalmak koşulu ile delillerle bağlı tutulamazlar.

Alman hukukunda hâkim veya zabıt kâtibi tarafından "tutanağın hatalı olduğu açıklanır" yasal merasim bakımından da sahtelik iddiasına gerek olmadığı kabul edilmektedir.

Madde 232. - Maddede duruşmaya son veren, mahkemenin işten el çektiği kararların; beraat, mahkûmiyet, davanın reddi, davanın ortadan kaldırılması veya düşmesi, yargılamanın durması, görevsizlik, yetkisizlik, hükmün geri bırakılması, ceza ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı, tedbir, evlenme nedeniyle davanın veya cezanın ertelenmesi olduğu belirtilmiştir. Bunlar-

dan uyuşmazlığın esasını çözen; beraat, mahkûmiyet, davanın reddi, davanın ortadan kaldırılması veya düşmesi, adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik, ceza ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı, tedbir, evlenme nedeniyle dava ve cezanın ertelenmesi kararlarının hüküm niteliğinde buldukları açıklanmıştır.

Bu ayırım aynı zamanda hüküm ve kararların tâbi oldukları kanun yolunun belirlenmesinde de kolaylık sağlamaktadır. Hükümlere karşı istinaf yolu ve bunların dışında kalan yargılamanın durması, adli yargı içerisinde kalan görevsizlik, yetkisizlik ve hükmün geri bırakılması kararlarına karşı da itiraz yolu açıktır.

Böylece yargılamanın durması kararının tâbi olacağı kanun yolu konusunda uygulamada zaman zaman çıkan tereddütler ortadan kaldırılmış, Yargıtay İctihadi Birleştirme Genel Kurulunun 17/12/1930 gün ve 23/31 sayılı kararı doğrultusunda bu konunun itirazı kabil kararlardan olması benimsenmiştir.

Davayı sona erdiren kararlar kural olarak duruşma sonunda verilir. Ancak davanın reddi, ortadan kaldırılması veya düşürülmesi, yargılamanın durması, görevsizlik, yetkisizlik ve maddenin yedinci fıkrasında tanımlanan derhâl beraat kararlarının, duruşma açılmadan, duruşma hazırlığı aşamasında verilmesi olanağı vardır.

Maddenin dördüncü fıkrasında, davanın reddine karar verilebilecek hâller, beşinci fıkrasında yargılamanın durması koşulları gösterilmiştir.

Madde, ayrıca davanın ortadan kaldırılması veya düşmesi hâllerinin varlığı veya yargılama koşulunun gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde doğrudan ortadan kaldırma veya düşme kararı verilmesi gerektiğini de hükme bağlamıştır.

Filil suç oluşturmaması veya yeni bir yasal düzenleme ile suç olmaktan çıkarılması gibi herhangi bir araştırmayı gerektirmeyen hâllerde derhâl beraat kararı verilmesi gerekir.

Madde 233. - Maddede yer alan "hükmün geri bırakılması" bugün hemen bütün Batı ülkelerinin ceza mevzuatında yer alan bir kurumdur. Özellikle 1950'li yıllardan sonra Kara Avrupası ceza hukukuna girmiş ve bugün gerek Batı ve gerek Doğu Avrupa ülkeleri ceza sistemlerindeki yerini almıştır. "Hükmün geri bırakılması" kurumu önce Anglo-Sakson hukukunda ortaya çıkmış ve daha sonra Kara Avrupası hukukunu etkileyerek ceza kanunlarına girmiştir. Nitekim Fransız hukukunda bu kurum, ilk önce 2/2/1945 tarihli Kanunla çocuk suçlular hakkında uygulanmaya başlanmış, daha sonra 1975 yılında yapılan değişiklikle yetişkinleri de kapsamına almıştır. Belçika'da aynı kurum 29/6/1964 tarihli bir Kanunla hukuk sistemine getirilmiştir. Bu örneği, Hollanda, Japonya, Polonya, İsviçre gibi ülkelerde de görmek olanaklıdır.

Hükmün geri bırakılması kurumu Anglo-Sakson hukuk sisteminde yargılanması tamamlanmış olan sanığın belli bir süre denetim altında tutulması "probation" esasına dayanır. Hâkim, sanığın suçluluk ve kusurluluğunu saptamakla beraber cezaya hükmetmeyi geri bırakmakta ve onu belirli bir süre içinde denetim altında tutmaktadır. Davranışları, tâbi tutulduğu denetim süresi içinde olumlu bulunduğu takdirde suçlu için bir mahkûmiyet kararı verilmemektedir. Böylece deneme süresini başarıyla geçirmiş olan suçlu, damgalama süreci dışına çıkarılmakta, bir yargı kararına muhatap olmamaktadır. Bu kurum, çağdaş ceza hukukunun amaçlarından biri olan kişiyi mümkün olduğu kadar damgalamamayı ve toplum ile uyum sağlanmasını gerçekleştirici bir uygulama niteliğindedir.

İşte çağdaş ceza hukukunda vatandaşlık hakkını kazanmış olan bu kurum, bu Tasarıyla Türk hukukuna getirilmektedir. Böylece Türk ceza uygulamasında yeni bir döneme girildiğini söylemek olanağı vardır.

Tasarının bu maddesinde yer aldığı şekliyle hükmün geri bırakılması konusunda hâkime tam bir takdir hakkı verilmiştir. Maddede, hükmün geri bırakılması ile ilgili koşulların somut olayda gerçekleşmiş olması sanık hakkında hükmün geri bırakılması için bir hak oluşturmamaktadır.

Hükmün geri bırakılması kurumunun uygulanması için suçlunun yargılanması ve işlediği fiil karşılığında kanunda para cezası, hafif hapis veya en çok üç yıla kadar (üç yıl dahil) hapis cezasının öngörülmüş bulunması gereklidir; dikkate alınacak ceza, kanunda fiil karşılığında öngörülmüş bulunan soyut cezadır.

Hâkim yargılamakta olduğu suçla ilgili olarak sanığın kişisel durumunu, işlediği fiili bütün yönleriyle inceleyerek, delilleri toplayacak ve yargılamayı bitirecektir. Ancak son hükmü açıklayamayacaktır. Bunun yanı sıra hâkim sanığa bir ilâ iki yıllık bir denetim süresi içinde, denetimli serbestliğe tâbi tutulacağını ve hükmün geri bırakıldığını bildirecektir. Ancak bu süre içinde dava zamanasını duracaktır.

Hâkimin tamamen takdir yetkisi içinde kalan bu kurumun uygulanabilmesi için beş koşulun var olması gerekmektedir:

1. Sanık aleyhine bir suç nedeniyle ilk defa kamu davası açılmış olması,
2. Sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat oluşması,
3. Sanık hakkında kişilik özellikleri itibarıyla cezaya hükmedilmesine gerek görülmemesi; daha açık ifadeyle gerekli ise, ceza ile amaçlanan sonucun esasen var olmaması,
4. Suçun neden olduğu zararın giderilmiş olması,
5. Suçla bozulan huzur ve sükûnun yeniden sağlanmış bulunması.

Maddede yer alan diğer koşullar ise cezanın ertelenmesine ait koşullarla benzerlik göstermektedir.

Hakkında verilecek hüküm geri bırakılmış olan sanık, tâbi tutulduğu denetim süresi içinde bir cürüm işlediği veya denetimli serbestlik tedbirinin gerektirdiği davranış kurallarını ısrarla ihlâl ettiği takdirde hâkim, yargılama sonunda ulaştığı hükmü açıklayacaktır.

Buna karşılık sanık, denetim süresi içinde denetim koşullarına uygun olarak hareket ettiğinde hâkim, adı geçen hakkında açılmış bulunan kamu davasının düşmesine karar verecektir. Böylece hükmün geri bırakılmasına tâbi tutulan kişiye suçlu damgası vurulmamış olacaktır. Ancak yargılama sonunda bazı şeylerin müsaderesine karar verilmiş veya bir kısım eşyanın mülkiyeti Devlete geçmiş ise, davanın düşmesine karar verilse de bu şeyler geri verilmeyecektir.

Maddede, ayrıca bu karara karşı kanun yolu da gösterilmiş bulunmaktadır. Hükmün geri bırakılması kararına karşı ilgililerin itiraz yoluna başvurma hakları vardır. Davanın düşmesine karar verildiği hâllerde de genel hükümlere göre istinaf yolu açık bulunmaktadır.

Madde 234. - Birden çok hâkimin katılmasıyla oluşan toplu mahkemelerde, her hâkim mahkemenin karar ve hükümlerine ilişkin oyunu bildirmekle yükümlüdür. Bunun sonucunda karar ve hükümler oybirliği veya oy çokluğu ile verilir.

Oy çokluğu ile verilen karar ve hükümlerde, azınlıkta kalan hâkimin karşı oyu mutlaka tutanakta gösterilir. Karşı oy sahibi hâkimin buna ilişkin gerekçesi de tutanakta gösterilir.

Madde 235. - Mahkeme dava edilmeyen bir fiil hakkında kendiliğinden yargılama yapamaz ve hüküm veremez. Bunun doğal sonucu, iddianamede gösterilen fiil hakkında hüküm kurulmasıdır.

Hükümün konusunu, iddianamede sınırları belirtilerek dava nedeni yapılan maddî olay (fiil) oluşturur. Diğer bir anlatımla, kamu davasının konusu ile hükümün konusu maddî olay (fiil) bakımından aynıdır. Hüküm, iddianamede gösterilen sanık ve ona yükletilen fiil hakkında kurulur.

Ancak mahkeme, fiilin hukukî yorumunda, değerlendirmede tamamen serbesttir; iddia, savunma mahkemeyi bağlamaz. Mahkeme aynı fiili başka suretle yorumlayabilir.

Madde 236. - İddianamede gösterilen fiilin hukuk yönünden değerlendirilmesini yaparken iddia ve savunma ile bağlı olmayan, tümüyle serbest bulunan mahkeme, suçun hukukî niteliğinin değişmesini veya cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren nedenlerin ilk defa duruşmada ortaya çıkması hâlinde sanığı haberdar edecek ve ona bu konuda savunma olanağı sağlayacaktır.

Bu kurala, ilke olarak, suçun hukukî niteliğindeki değişme sanığın yararına da olsa uyulur.

Sanık istemde bulunursa ek savunmasını hazırlaması için kendisine süre verilir. Ayrıca duruşma aşamasında meydana gelen fiilî ve hukukî değişiklikler nedeniyle iddia ve savunmanın gerektiği şekilde hazırlanabilmesi için de istem üzerine veya mahkemece re'sen, duruşmaya ara verilebilir.

Ek savunmaya ilişkin bildirimler varsa sanığın avukatına yapılır. Sanığa tanınmış haklardan avukatı da yararlanır.

Suçun hukukî niteliğinin sanık yararına değişmesi, yani iddianamede gösterilen kanun maddesinin öngördüğü cezadan daha az bir cezanın verilmesi gerektiği hâllerde, sanık ve vekiline bu konuyu açıklayan davetiyenin tebliğine rağmen, duruşmaya gelmedikleri veya kendi kusurları nedeniyle davetiye tebliğ olunamadığı takdirde yokluklarında hüküm kurulabilir.

Madde 237. - Duruşma sırasında sanığın, iddianamede gösterilen suçtan başka bir suç işlemiş olduğu anlaşılırsa, mahkeme ilgili belge ve tutanakları eklemek suretiyle bu konuda suç duyurusunda bulunmakla yetinebileceği gibi, Cumhuriyet savcısının istemi ve sanığın kabulüyle her ikisi birlikte hükmolunmak üzere duruşması yapılmakta olan işle bu suçun yargılanmasını birleştirebilir.

Ancak bu, yeni suçun da yargılamayı yapan mahkemenin yetki ve görevi içinde ve aynı yargılama usulüne tâbi olması hâlinde olanaklıdır.

Yeni suçun yargılanmakta olan suçla birleştirilmesi hâlinde Cumhuriyet savcısının 173 üncü madde uyarınca iddianamede bulunması gereken hususlara göre iddiasını tutanağa yazdırması, mahkemenin de sanığı sorguya çekmeden önce 147 nci maddede yazılı tüm haklarını hatırlatması zorunludur.

Madde 238. - Adli yargı içindeki mahkemelerden, sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri tek hâkimden, ağır ceza mahkemesi üç hâkimden oluşur. Karar ve hükümlerde kanunun belirlediği sayıda hâkimin bulunması zorunludur. Bu hâkimlerin özel kanundaki usule göre atanmış olmaları gerekir.

Mahkemelerin karar ve hükümlerini kanunda belirtilenden az veya çok sayıda hâkimin katılımıyla vermeleri mutlak bozma nedenidir.

Madde 239. - Madde, müzakerelerin sadece karara ve hükme katılacak hâkimler tarafından yapılacağı ilkesini getirmiş bulunmaktadır. Danışma amacıyla olsa bile, başka hiç bir kimse müzakerelere katılamaz. Bu ilke tarafsızlığın zorunlu bir gereğidir. Ancak mahkemede staj yapmakta olan hâkim ve avukat adaylarının müzakerelerde hazır bulunmalarına mahkeme başkanı izin verebilecektir.

Madde 240. - Müzakereyi yönetmek, düzenini sağlamak ve çözümlenecek sorunları belirleyip sıraya koymak görevi mahkeme başkanına aittir.

Sorunlar ve sırası, karar ve hükmün özellik ve türüne göre değişir.

Hükümle ilgili müzakerede sıralamanın; dava koşullarının bulunup bulunmadığı, delillerin tartışılması, kovuşturmanın genişletilmesinin gerekip gerekmediği, ispat, nitelik, cezayı artırıcı veya azaltıcı nedenler, temel ve sonuç cezanın belirlenmesi biçiminde yapılması yararlı olabilir ve madenin gereğidir.

Madde 241. - Toplu mahkemelerde müzakere tamamlandıktan sonra oy verme işlemine girişilecektir.

Kıdemsiz üyenin, kıdemlinin ve tüm üyelerin de mahkeme başkanının etkisinde kalabileceği olasılığına yer bırakmamak için mahkeme başkanı en kıdemsiz üyeden başlamak suretiyle ayrı ayrı oy toplar ve sonunda kendi oyunu açıklar.

Müzakereye katılan hâkimler karar ve hükümle ilgili olarak oy kullanmaktan kaçınmazlar. Mahkeme başkanı ve üyeler bir konu veya sorun hakkında azınlıkta kaldıklarını öne sürerek oylamaya katılmaktan çekinemezler.

Oylama sonunda oybirliği veya oy çokluğu sağlanamaz yani oylar dağılırsa, sanığın en aleyhine olan oy kendisine en yakın oya eklenir. Böylece çoğunluk sağlanmış sayılır.

Madde 242. - Anayasanın 141 inci maddesinin üçüncü fıkrası "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." ilkesini getirmiştir.

Bu madde ise, yargılamanın sonunda verilen hükmün gerekçesinin neleri, hangi sırayla içereceğini, mahkûmiyet, beraat ve bunlar dışında kalanlar bakımından ayrı ayrı belirtmiştir.

Hangi hüküm türüne ilişkin olursa olsun gerekçenin, akla, hukuka ve maddî olaya uygun, yasal, yeterli ve geçerli olması, sonuca ulaştırıcı mantıksal zinciri aralıksız ve boşluksuz göstermesi gerekeceği şüphesizdir.

1. Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde sırayla:

- a) İddia ve savunma, bunların dayandırıldığı ve mahkemece toplanan delillerin neler olduğu,
- b) Delillerin tartışılması, değerlendirilmesi ve reddedilen veya ispat yönünden tercih ve kabul edilen deliller ve nedenleri,
- c) Tüm bunların ışığında ulaşılan kanaat; sanığın suç oluşturduğu kabul edilen eylemi, bunun yasal unsurları ve nitelendirilmesi, uygulanacak kanun maddesi,
- d) Cezayı ağırlatan veya hafifleten yasal veya takdiri nedenlerle, cezayı kaldıran yasal nedenlerin bulunup bulunmadığı, bunlara ilişkin istemlerin kabul veya reddiyle temel cezanın belirlenmesine ilişkin nedenler,
- e) Cezanın ertelenmesine, hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına, tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirinin uygulanmasına ilişkin veya bu konulardaki istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar gösterilecektir.

Maddenin söz ve ruhuna göre, bütün bu hâllerde tüm deliller irdelenip tartışılmalı, değerlendirilmeli, ret ve kabul edilenler ve nedenleri açıklanmalı, sonra ulaşılan kanaat; sanığın suç oluşturduğu kabul edilen eylemi yasal unsurları, niteliği ve uygulanması gereken yasa maddesiyle birlikte belirtilmelidir.

Gereğede, cezayı kaldıran veya hafifletici veya ağırlatıcı yasal ve takdiri hâllerin bulunup bulunmadığı, varsa bu konudaki istemlerin kabul veya ret nedenleriyle temel cezanın belirlenmesine, cezanın ertelenmesine, hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına, tedbirlerden birine çevrilmesine veya bunların yerine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin nedenlere veya bu husustaki istemlerin kabul veya reddine dair dayanaklara özellikle yer verilecektir. Özellikle Türk Ceza Kanununun 29 uncu maddesi hükmü özenli olarak yerine getirilecektir.

2. Beraat hükmü, suç olarak ileri sürülen eylemin işlenmediğine veya failin sanık olduğunun sabit olmamasına veya sanığın fail olmadığına saptanmasına, diğer yönden eylemin sanık tarafından işlendiği sabit olduğu hâlde suçun yasal unsurlarının bulunmamasına dayandırılabilir.

Beraat hükmünün gerekçesinde bunların ve yasal unsurların oluşmaması hâlinin, örneğin sanığın sakınamayacağı bir hata nedeniyle kanunu bilmediği için meşru sanarak suç işlediğini ve bu husustaki yanlış inancının haklılığını kanıtlaması, taksirle işlenenler ve kabahatler ayrık olmak üzere suç kastının bulunmaması, kanuna göre eylemin suç sayılmaması veya suç olmaktan çıkarılması, hukuka aykırılığı kaldıran meşru müdafaa hâlinin bulunması, yasama bağımsızlığında olduğu üzere cezalandırılabilme unsurunun eksikliği gibi nedenlerden hangisine dayandığının açıklanması gerekir.

Uygulamada daima rastlandığı üzere, beraatin gerekçesi olarak, delil yetersizliğinin gösterilmesi, suçsuzluk karinesine uyumsuzluğu ifade edeceğinden bu gibi hâllerde sanığın suçsuzluğunun sabit olduğu şeklinde beraat kararı gerekçelendirilmelidir.

3. Davanın reddine veya ortadan kaldırılmasına, düşmesine ve adli yargı dışındaki bir yargı yerine yönelik görevsizlik hükümlerinin gerekçelerinde de yasal dayanakları ve nedenleri gösterilir.

Madde 243. - Hükmün sonucunu oluşturan hüküm fıkrasının, duruşma sonunda mutlaka tutanağa geçirilmesi gerekir.

Hükmün açıklanması, yazılmışsa gerekçe ve hüküm fıkrasının okunması, gerekçe henüz yazılmamışsa, tutanağa geçirilmiş olan hüküm fıkrasının okunması ve gerekçesinin ana hatlarının sözlü olarak açıklanması suretiyle yapılır.

Hüküm fıkrasının 244 üncü maddede açıklanan hususları içermesi zorunludur.

Sanık hazırta kanun yolları kendisine bildirilir. Kanuna göre olanaklı ise beraat eden sanığa tazminat hakkı bulunduğu da bildirilecektir.

Hüküm açıklanırken mahkeme kurulu ve Cumhuriyet savcısı hariç, duruşma salonunda bulunan herkes ayağa kalkmak zorundadır.

Madde 244. - Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Bu nedenle hükmün başına Türk Milleti adına verildiği yazılacaktır. Hükmün başlık bölümünde ayrıca mahkeme başkanı ve üyeleri veya hâkim, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtabı, katılan, sanık ve avukatların da gösterilmesi zorunludur.

Hükmün gerekçesi tümüyle duruşma tutanağına geçirilmemişse, açıklanmasından itibaren onbeş gün içinde yazılıp dava dosyasına konulur.

Maddeye göre, hükmün gerekçesi ile açıklanan ve hükmün esasını oluşturan hüküm fıkrası (kısa karar) uyumlu olmalı, sonradan yazılan gerekçeye göre kısa karar değiştirilmemelidir.

Açıklanan hüküm fıkrasında, 232 nci maddeye göre kararın ne olduğunun, uygulanan kanun maddelerinin, ceza miktarının, kanun yollarına başvurma olanağının bulunup bulunmadığının, başvuru olanağı varsa süresi ve merciiinin açıkça ve tereddüde yer vermeyecek şekilde belirtilmesi maddenin altıncı fıkrasının emridir. Maddenin altıncı fıkrasında getirilen bu hükümle, 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişiklik sonucu, Devletin, işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilerine başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorunda olduğuna ilişkin Anayasa hükmüne uygulama yeteneği kazandırılmıştır.

Karar ve hükümler bunlara katılan hâkimlerce imzalanır.

Hükümlerin nüshaları ve özetleri de mahkeme başkanı veya hâkim ve zabıt kâtibi tarafından imzalanır ve mühür konulur.

Hâkimlerden biri geçerli bir mazereti nedeniyle karar ve hükmü imzalayamayacak durumda ise engelin nedeni mahkeme başkanı tarafından ve aynı nedenle yokluğunda ise hükme katılan hâkimlerden en kıdemlisi tarafından hükmün altına yazılacaktır.

Madde 245. - Şikâyetçi ve mağdur soruşturma veya kovuşturma evrelerinde Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından davetiye ile çağrılarak dinlenecektir. Davet konusunda tanıklara ilişkin kurallar geçerli olacaktır.

Madde 246. - Tasarıda kişisel davaya yer verilmemiştir; ancak şikâyetçi ve mağdura tanınan bazı önemli haklar ile bunların hukukî durumları, kişisel davacıya göre daha iyi bir düzeye getirilmiştir. Bundan böyle şikâyetçi ve mağdur soruşturma evresinde de aktif olabilecek, kolluk ve Cumhuriyet savcılığından delil toplanmasını, soruşturmanın selâmetini bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteyebilecek, 153 üncü maddenin altıncı fıkrasına uygun olarak avukat vasıtasıyla soruşturma belgelerini ve muhafaza altına alınan eşyayı inceletebilecek, Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararın denetlenmesini isteyebilecektir. Mağdur ve şikâyetçiye son soruşturmada, yani kovuşturma evresinde de, duruşmadan haberdar edilme, kamu davasına katılabilmek, katıldığı kamu davasında kişisel haklarını isteyebilme, tutanak ve belgelerden örnek isteyebilme, tanıkların davetini isteyebilme, avukatı yoksa, 251 inci madde gereğince baro tarafından bir avukat atanmasını isteyebilme, davaya katılmış ise kanun yollarına başvurabilme hakları tanınmıştır. Bütün bu haklar, mağdur ve şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa geçirilir.

Madde 247. - Dilekçede veya tutanağa geçirilmiş olan beyanda belirtilen adrese yapılan tebligata rağmen gelmeyen mağdur veya şikâyetçiye bir kez daha tebligat yapılmaz. Aksi tutum, yargılamanın gereksiz yere uzamasına yol açardı. Ancak, bu kişilerin mutlaka dinlenmesi gerekiyorsa, ceza yargılamasında maddî gerçek araştırıldığı, şekli gerçeğe yetinilmediği için, mağdur bir şekilde aranıp bulunacaktır. Bu husus maddenin son fıkrasında açıklanmış bulunmaktadır.

Madde 248. - Suçun mağdur ve şikâyetçisi olayın tarafı durumunda buldukları için yeminsiz dinlenmeleri kuraldır. Ancak, Cumhuriyet savcısı veya hâkim gerekli görürse yani delil olma değeri itibarıyla yemin verebilir. Yeminli beyan tanık beyanına ilişkin hükümlere tâbidir.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, yemin altında dinlenen mağdur ile şikâyetçiye ödenecek tazminat ve giderler bakımından da 63 üncü maddede belirtilen tanıklara ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Madde 249. - Maddeye göre, yalnızca gerçek kişiler değil, tüzel kişiler de kamu davasına katılabileceklerdir. İlk olarak katılma ilk derece mahkemelerinde ve kovuşturma evresinde hüküm verilinceye kadar mümkün olabilecektir. Bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay aşamalarında yapılacak katılma istekleri kabul edilmeyecektir. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülmüş olup da karara bağlanmayan veya reddolunan katılma istekleri, istinaf yoluna başvurulduğunda açıkça belirtilmiş olması koşuluyla incelenip bölge adliye mahkemesince karara bağlanacaktır.

Bu düzenlemeyle, katılmanın ne zamana kadar ve hangi aşamalarda istenebileceği sorusuna yasal düzeyde açık cevap verilmektedir. Kamu davasına katılanlar kişisel haklarını da isteyebilecekler; başka bir anlatımla kişisel hak isteminde bulunabileceklerdir.

Madde 250. - Madde, katılma yöntemini belirtmektedir; katılma bir dilekçe vermek veya duruşmada sözlü katılma başvurusunun tutanağa geçirilmesi suretiyle yapılacaktır. Sanığa hakları hatırlatıldığına göre, burada mağdura da hakları söylenecek, duruşma sırasında suçtan zarar görene katılma hakkı hatırlatılacaktır. Katılma istemi üzerine karar, Cumhuriyet savcısı, sanık ve varsa avukatının bu hususta dinlenmelerinden sonra verilecek ve tabii olarak istemin Kanuna uygun bulunup bulunmadığını içerecektir. Bu kararlara itiraz olanağı yoktur. Ancak esas hükümle birlikte istinaf veya temyiz yollarına gidilebilecektir.

Sulh ceza mahkemelerinde görülen davalarda Cumhuriyet savcısının görüşü alınmayacaktır.

Madde 251. - Tasarının dayandığı temel ilkelere birisinin de mağduru korunması olduğuna ilgili madde gerekçelerinde değinilmiştir. Bu madde, söz konusu ilkenin hayata geçirilmesini ifade eden önemli bir hüküm getirmekte; mağdura tanınan haklar çerçevesinde, maddî ve hukukî durumu elverişli olmayan katılanlara, istemleri hâlinde baro tarafından avukat seçimini öngörmektedir. Eğer katılan onsekiz yaşını henüz doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunmayacak derecede malûl ve avukatı da yoksa, avukat atanması için istem aranmaz, bu husus re'sen yerine getirilir. Türk hukukunda insan hakları alanında önemli bir anlayış değişikliğini ortaya koyan bu modern hüküm, suç ile mağdur duruma düşürülen kimselerin bir de yargılamada mağdur olmalarının önüne geçecek bir tedbir oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Madde 252. - Katılma Tasarında, mağduru korumanın da bir aracı olarak tesis edilmiş ve buna dayalı hükümler getirilmiş olmakla birlikte bu hususta istemde bulunmuş olan kimsenin hakkını kullanmaya devam etmeye zorlanamayacağı açıktır. Bu nedenle katılma davayı durdurmayacağı gibi, gecikmesine de neden olmayacaktır. Katılanın gelmemesi veya gecikmede sakınca bulunan durumlarda çağırılmaması yüzünden ceza muhakemesi işlemlerinin geciktirilmesi kabul edilmeyeceğinden ikinci fıkra bu gibi hâllerde işlemlerin belirli gününde yapılacağını açıklamıştır. Davanın asıl takipçisi Cumhuriyet savcısı olduğundan hüküm böylece düzenlenmiştir.

Madde 253. - Katılmadan önce verilen ve Cumhuriyet savcısına bildirilen kararlar katılana tebliğ edilmez. Bu tür kararlara karşı Cumhuriyet savcısı için kabul edilen denetim muhakemesine başvurma süreleri katılan için de geçerlidir. Bunun dışındaki kararlar katılana da bildirilecektir.

Madde 254. - Katılan, bir muhakeme hukuku süjesi olarak, Cumhuriyet savcısından bağımsız biçimde denetim muhakemesi yoluna gidebilir. Katılmanın başvurusu olumlu sonuçlanırsa, Cumhuriyet savcısı işi yeniden takip edecektir. Bu durum kovuşturma zorunluluğu ilkesinin doğal bir sonucudur.

Madde 255. - Madde, katılanın vazgeçmesi veya ölümü hâlinde katılmanın hükümsüz sayılacağını kabul etmiştir. Bu niteliği itibarıyla katılma hakkı, kişiye sıkı surette bağlı haklardan-

dır. Maddede ayrıca, mirasçılarım, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilecekleri ve hükmün tarihi ile hükmün kesinleşmesi tarihi arasında katılanın ölmesi hâlinde tebligatın mirasçılara yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Madde 256. - Maddenin birinci fıkrası gaibi tanımlamaktadır; bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bir ülkede bulunup da yetkili bir mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır. Bu durumda, kural olarak, kendisine ulaşılamayan bir sanık söz konusudur. Öyle ki, sanık, hakkında yargılama yapılmakta olduğunu bile bilemeyebilir. Mahkemenin daha yüzünü bile görmediği bir sanığı, gıyabında, savunmasız olarak yargılayıp mahkûm etmesi kabul edilemez. Bu nedenle Tasarı, gaiplik hâlinde sadece delillerin muhafaza altına alınması ile yetinilmesini öngörmüş, gıyapta hüküm verilmesine izin vermemiştir.

Sanığın yokluğu durumlarını ifade için de "gıyap" ibaresi kullanılmaktadır. Oysa sanığın yokluğu kavramı, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gaiplikten farklıdır. Gerçekten gaiplik hâlinde kendisine ulaşılamayan bir sanık var iken, sanığın yokluğu durumlarında, örneğin sanığın duruşmadan varestede tutulmasında olduğu gibi, kural olarak, sanığa ulaşmak her zaman olanaklıdır; ancak hazır bulunmasına gerek görülmemektedir. Bu nedenle de sanığın yokluğunda yargılama yapılabilmesi daha kolay kabul edilebilmektedir.

Gaiplik, kaçak (fırat) olmaktan da farklıdır. Mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan, hakkında yapılan yargılamanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla böyle bir durum yaratan ve bu nedenle yurt içinde saklanan veya yabancı bir ülkede bulunan kişiye kaçak denilmektedir. Görüldüğü gibi, gerek gaiplik ve gerek kaçaklıkta kendisine ulaşılamayan bir sanık söz konusudur; ancak gaiplikte bu durum bilinçli bir şekilde yaratılmış değil iken kaçaklık durumunda sanık bunu her zaman bilerek ve isteyerek gerçekleştirmektedir. Gaipliği kaçaklıktan ayıran en önemli ölçüt budur. Zaten Tasarı kaçaklar hakkında uygulanabilecek ayrı bir yargılama usulüne 286 ilâ 289 uncu maddelerinde yer vermiş bulunmaktadır.

Böyle bir gaip sanık hakkında duruşma açılmaz; sadece deliller toplanarak muhafaza altına alınır ve gaibin ortaya çıkması veya çıkarılması beklenir. Bir naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme tarafından da yapılabilecek olan delillerin toplanması ve muhafazası işlemleri sırasında avukat, yasal temsilci veya gaibin eşi hazır bulunabilir. Hatta gerektiğinde mahkeme re'sen bir avukat da atayabilecektir.

Madde 257. - Madde, konutu bilinmediği için kendisine ulaşılamayan gaibe her türlü iletişim araçları ile ihtar yapılabileceğini kabul etmektedir. Amaç gaibin ortaya çıkmasını sağlamaktır.

Madde 258. - Madde, gaibin yargılamaya gelmesini sağlamak amacı ile kendisine tutuklanmayacağına dair güvence verilebilmesini öngörmektedir. Bu güvence bir belge ile verilecektir ve ortaya çıkması hâlinde gaip sanığa, tutuklanmayacağı yolunda teminat sağlanmış olacaktır. Almanya'da devlete karşı işlenen suçların yargılanmasında kıyasen kaçaklar hakkında da kullanılan bu araç, aslında adil bir şekilde yargılanmayı isteyip de tutuklanmaktan korkarak ortaya çıkmayan gaip sanıkların yargılama makamının huzuruna çıkmasını sağladığı için yararlı bir araç sayılmaktadır.

Gaip sanıkların kaçak durumuna düşmelerine engel olması, bu belgenin bir başka önemli yararlarıdır. Burada, kural olarak, kaçaklık söz konusu değildir. Hakkında yargılama yapıldığını bilmeyen, bilse de hukukî ve fiilî nedenlerle yetkili mahkeme huzuruna gidemeyen, bu nedenle de hakkındaki kovuşturmayı sonuçsuz bırakmak gibi bir amacı olmayan sanığa, Devletin verdiği bir olanak söz konusudur.

Güvence belgesinin iki türü vardır. Bunlardan biri sanığa, diğeri de suça verilen güvence belgesidir. Sanığa verilen güvence belgesi, sanığı, işlediği iddia edilen bütün suçlardan tutuklanmaktan kurtarıırken; suça verilen güvence belgesi, hangi suç için verilmişse o suç bakımından geçerli olacaktır. Böylece sanık, örneğin başka bir suç oluşturan ruhsatsız silâh taşımak suçundan tutuklanabilecektir.

Tasarı, suça güvence belgesi sistemini kabul etmiştir. Bu güvence belgesi, örneğin mağdurun zararını giderme gibi koşullara bağlanabilecektir.

Sanık hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm olur veya kaçma hazırlığında bulunur veya güvence belgesinin bağlı olduğu koşullara uymazsa belge hükümsüz kalır.

Madde 259. - Madde, tüzel kişilerin yargılamalarında izlenecek usulü düzenlemektedir. Tüzel kişilerin yargılamalarında izlenecek yargılama usulü, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere bu Kanunda yer alan hükümlerdir. Ancak bu hükümler dışında, Tasarının genel hükümlerinin uygulanması gerektiği maddede belirtilmiştir.

Bu Bölüm ile, hukuk sistemimizdeki önemli bir boşluk giderilmiş olmaktadır.

Madde 260. - Madde, tüzel kişinin suç işlemesi durumunda hangi Cumhuriyet savcısının ve mahkemenin yetkili olacağını belirtmektedir. Tüzel kişiye bir suç yüklendiğinde soruşturma, tüzel kişinin suç işlediği veya merkezinin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet savcısınca yapılacak, yetkili mahkeme de Cumhuriyet savcısının bulunduğu yerdeki mahkeme olacaktır.

Ekonomik ve malî suçlar hakkında diğer kanunlar ile getirilmiş özel hükümler saklı tutulmuştur.

Tasarının 13 üncü maddesinde belirtilen genel yetki kuralından farklı olarak tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer Cumhuriyet savcısını ve mahkemesini bu madde hükmüyle yetkili kılmak, tüzel kişilerin gerçek kişilere göre hukukî durumlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Tüzel kişilerin uğraşı alanlarının değişik bölge ve yerlerde olması, genel yetki kuralından ayrılmayı zorunlu kılmaktadır.

Madde 261. - Maddeye göre, tüzel kişilere yönelik suç iddiasında kamu davası, tüzel kişiliği temsilen yasal temsilciye karşı açılacaktır yani adı geçen şüpheli veya sanık sayılacaktır; her türlü tebligat ona yapılacak ve işlemlere tüzel kişi adına yasal temsilci muhatap olacaktır. Tüzel kişinin temsilcisi aynı zamanda işlenen suçta gerçek kişi olarak sanık durumunda ise, tüzel kişiliğe, davaya bakan mahkemece kayyım atanacak ve tüzel kişiliği mahkemede bu kayyım temsil edecektir. Ancak maddenin birinci fıkrasının üçüncü cümlesindeki olanak saklıdır. Demek ki kayyım, bu cümlede söz konusu edilen olanak kullanılmadığında veya kabul edilmediğinde atanabilecektir.

Temsilci değişikliğinde de aynı hükümler uygulanacaktır.

Yetkili bir temsilci bulunmadığı takdirde mahkeme, Cumhuriyet savcısının veya davaya katılanın istemi üzerine tüzel kişiyi temsil etmek üzere kayyım atayabilecektir.

Madde 262. - Madde, tüzel kişinin temsilcileri hakkında bu sıfatları nedeniyle uygulanacak tedbirleri göstermektedir. Bu tedbirler, tanıklar için uygulanan hükümler olacak ve bunlar dışında hiçbir tedbir alınmayacaktır. Tüzel kişi temsilcilerine şüpheli ve sanıktan ayrı hükümler uygulanması, temsilcilerin hukukî durumlarından kaynaklanmakta ve ceza sorumluluğunun aslında tüzel kişiliğe ait olmasından ileri gelmektedir. Tanıklar duruşmaya nasıl çağrılıyor ve haklarında ne şekilde hükümler uygulanıyorsa yasal temsilciye de benzeri durumlarda aynı hükümler uygulanacaktır.

Madde 263. - Maddeyle, 112 nci maddede belirtilen adli kontrol yükümlülüklerinin bazılarının tüzel kişilere de uygulanmasına olanak sağlanmakta ve mağduru koruma ilkesinin varlığı ortaya konmakta, yargılama yapılırken, adli kontrol yükümlülüklerinden hangilerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Gerçek kişilere uygulanan adli kontrol tedbirlerinden farklı olarak, tüzel kişilere uygulanacak tedbirler malî niteliktedir.

Bu tedbirler;

1. Mahkeme başkanı veya hâkim tarafından miktarı ve ödeme koşulları saptanacak bir güvencenin yatırılması,

2. Mağdurun veya zarar görenin haklarını güvence altına almak amacı ile kişisel veya aynı bir güvencenin tesis edilmesi,

3. Tüzel kişinin, lehine keşide edilmiş çekleri tahsil etmek veya kredi kartıyla ödeme yapmak dışında, çek kullanmasına yasak getirilmesi,

4. Fiil, mesleğin icrası veya herhangi bir etkinlik yoluyla işlenirse bu mesleğin icrası veya etkinliklerin icra edilememesidir.

Adli kontrol tedbirinin süre ve kullanımı gibi hâllerde bu husustaki genel hükümlerin uygulanacağı doğaldır.

Maddenin son fıkrası, (3) ve (4) numaralı bentlerde öngörülen yasaklara, verilebilecek cezalar ölçüsünde hükmedileceği açıklanmıştır. Özellikle (4) numaralı bent bakımından böylece hâkimin takdir hakkına bir sınır getirilmiş olmaktadır.

Madde 264. - Ceza Kanunumuza geçen yıllarda girmiş bulunan ve niteliği yönünden hem maddi ceza hukukunu ve aynı zamanda, hatta daha ziyade usul hukukunu ilgilendiren önödeme kurumu, büyük yük altında bulunan mahkemelerimiz yönünden çok yararlı etkiler yaptı. Batı ülkelerinde de, değişik şekil ve koşullarla uygulanan bu kurum yanında ve bazen bunun yerini almak üzere "uzlaşma"ya da yer verilmiş bulunmaktadır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısının 17 nci maddesiyle, Türk Ceza Kanununa eklenmesi öngörülen 118/a maddesi ile uzlaşma kabul edilmekte ve çok yerinde olarak önödemenin sınırı bir miktar daraltılmakta ve böylece kurumun işlevinin bir kısmını kısmen de olsa uzlaşma almaktadır.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısının 18 inci maddesiyle de, Türk Ceza Kanununun 119 uncu maddesi değiştirilerek önödeme yapılabilecek hâller gösterilmekte ve koşulları yerine getiren kimse hakkında kamu davasının açılmayacağı belirtilmektedir.

Maddenin birinci fıkrasında Türk Ceza Kanununun önödeme yönündeki maddî hukuk bakımından koşullarına yollama yapıldıktan sonra, usul işlemlerinin ne suretle yürütüleceği, ne gibi kararlar alınacağı belirtilmekte ve bu bakımdan soruşturma ve kovuşturma evreleri ayrılarak çözüm yolları açıklanmaktadır:

1. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, önödeme yapılabilecek hâllerde, şüpheliye aşağıdaki hususları içeren bir tebligatta bulunacaktır:

a) Şüpheli üzerine atılan suç ve ilgili kanun maddesi,

b) Tebligattan itibaren on gün içinde ödenecek para miktarı ve soruşturma giderleri,

c) (b) bendinde bildirilen yükümlülükler yerine getirildiğinde kovuşturmaya yer olmadığı kararının verileceği ve aksi takdirde kamu davasının açılacağı.

Fail belirtilen uyarıları içeren tebligata uyarak on gün içinde, kendisine bildirilen yükümlülükleri yerine getirdiğinde, yukarıda (c) bendinde belirtilen karar kendisine tebliğ olunacaktır.

2. Cumhuriyet savcısı maddenin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen hükümlere göre işlem yapmayarak, doğrudan doğruya kamu davasını açarsa, kovuşturma evresinde görevli mahkeme veya hâkim şu suretle işlem yapacaktır:

a) Yapılan usulsüzlüğü belirtmek suretiyle iddianameyi Cumhuriyet savcısına iade edebilecektir.

b) Bu işlemi yapmadığında, yukarıda (1) (a) ve (b) bentlerinde yazılı hususları içeren tebligatı, yükümlülükler yerine getirildiğinde davanın ortadan kaldırılacağı ve yerine getirilmezse kamu davasına devam olunacağı ve suçu içeren kanun maddesinde yazılı cezaların belirlenerek hükmedileceği bildirilecektir.

Aşağıdaki iki hâlde de aynı usule mahkemece başvurulacaktır:

1. Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan doğruya mahkemeye gönderilmiş olması,

2. Duruşma aşamasında işin niteliğinin değişmesi ve fiilin önödeme yapılacak hâllerden birisine dönüşmesi.

Madde 265. - Bu maddede yer alan uzlaşma, aslında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda düzenlenmesi gereken yeni bir kurumdur. Ancak söz konusu kurumun, esas maddi ceza hukukuna ilişkin hükmünün, Türk Ceza Kanunu içinde yer alması zorunludur. Bu nedenle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Tasarısının 17 nci maddesiyle Türk Ceza Kanununa eklenmesi öngörülen 118/a maddesiyle uzlaşmanın maddi ceza hukukuna ilişkin hükmüne Türk Ceza Kanununda yer verilmektedir. Böylece 262 nci madde uzlaşmanın nasıl uygulanacağına dair usul esaslarını belirlemektedir. Aslında Tasarının bu maddesi ile mevzuatımıza bugün artık Batı hukukunun kabul ettiği ve Birleşmiş Milletlerce mevzuata sokulması tavsiye edilen yepyeni bir kurum, uzlaşma (mediation) getirilmiş olmaktadır.

Suç mağdurlarına karşı ceza adalet sisteminde onların yararlarını korumak amacıyla güden bir duyarlılığın gittikçe güçlenerek ortaya çıktığı görülüyor. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bugüne kadar mağdurlara karşı gösterilen özel dikkat sadece bazı adam öldürme, terör ve örgütlü suçlarda ve cezaların ertelenmesi gibi bazı kurumlar yönünden söz konusu olabiliyordu. Oysa bugün Batı ülkelerinde özel kanunlarla suç mağdurlarına veya ailelerine devletin tazminat ödemesi bile öngörülmektedir. XXI. Yüzyıl adalet sistemi, ceza adaleti yerine getirilirken, mağdurun tatmin edilmesini de ön plâna çıkarmış bulunmaktadır. Suça karşı sadece ceza yaptırımını yeterli değildir; zararın giderilmesi ve onarım en başta gelen amaç sayılmalıdır.

İşte böylece uzlaşmanın hedefi suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, hâkim veya Cumhuriyet savcısının ya da onların atayacakları bir uzlaştırmacının girişimleriyle çözmek hem adaleti sağlamak ve hem de mağduru tatmin etmektir. Böylece zarar giderilince fail ile mağdur arasında barış sağlanabilecektir. Gerçi uzlaşma dışındaki bir kısım yollarla da tazminatın sağlanması olanağı vardır. Ancak uzlaşma kurumunda zararın giderilmesi onarım yanında ayrıca bir moral unsurun da sağlanmasını olanaklı kılmaktadır. Uzlaşma böylece özel önleme işlevine yardım ettiği gibi genel olarak kamunun yararlarının korunmasını da sağlamaktadır. Uzlaşma ile fail işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek, suçun sonuçlarını

da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olmaktadır. Failin ceza sorumluluğu saptanıp zararın giderilmesi için gereken de yapılmış bulunacağından hem adalet yerine getirilmiş olacak, fiille ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliği vurgulanacak ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edilecek ve ayrıca devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı birçok masraftan da kurtulmuş olacaktır. Bu çeşit uygulamalara "onarıcı adalet" denilmektedir.

Tasarının kabul ettiği sisteme göre uzlaşma aşağıdaki esaslar çerçevesinde gerçekleştirilecektir:

Türk Ceza Kanununa eklenmesi öngörülen 118/a maddesinde uzlaşmanın hangi suçlarda uygulanabileceği belirlendiğinden bu hâllerde Cumhuriyet savcısı, Kanunun saptadığı usule göre faili davet edecek ve aşağıdaki işlemleri gerçekleştirecektir:

1. Suç failine, fiilinden dolayı sorumluluğu kabul edip etmediğini soracaktır.

2. Fail sorumluluğu kabullendiğinde ikinci olarak fiilin neden olduğu maddî ve manevî zararların tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabul edip etmediğini keza soracaktır; cevap olumlu ise,

3. Durumu mağdura veya varsa yasal temsilcisine bildirecektir.

4. Mağdur, özgür iradesiyle uzlaşacağını bildirdiğinde dosya zararın uzlaşmaya uygun olarak giderilmesine kadar muhafaza edilecektir. Zarar uzlaşma çerçevesinde giderilmezse kamu davası derhal açılacaktır.

5. Zarar giderildiğinde Cumhuriyet savcısınca kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir.

Suç faili ve mağdur arasındaki maddî ve manevî zararı giderme, bazen müzakereyi gerektirebilir. Böyle bir olasılığı karşılamak üzere dördüncü fıkra Cumhuriyet savcısının uzlaşma işlemlerini idare ederek tarafları birleştirip bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere bir veya birden çok uzlaştırıcı atamasını öngörmüştür. Uzlaştırıcı bir avukat olacaktır. Adı geçen derhal işe koyulacak ve atanmasından itibaren on gün içinde müdahalelerini ve sonuçlarını belirten bir raporu Cumhuriyet savcısına sunacaktır.

Uzlaştırma işlerinin giderleri, uzlaştırıcı avukata verilecek ücret dahil, suç faili tarafından ödenmeden kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmeyecektir.

Madde 266. - Uzlaşma işlemi uygulanabilecek bir suç nedeniyle Cumhuriyet savcısı 265 inci maddeye uygun olarak işlem yapmaksızın kamu davasını açtığında hâkim söz konusu maddede yer alan ve Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilmesi gereken bütün işlemleri yapar ve tazminat, madde gereğince ödendiğinde davanın ortadan kaldırılmasına karar verir.

Bu hâlde de bütün uzlaştırma giderleri suç faili tarafından ödenecek ve bunlar ödenmedikçe davanın ortadan kaldırılmasına karar verilmeyecektir.

Madde 267. - İştirak hâlinde işlenen suçlarda, şeriklerin uzlaşmadan yararlanabilmeleri için, neden oldukları zararı birlikte ortadan kaldırmış ve maddî ve manevî zararları ödemiş bulunmaları gerekir. İşlemlerin giderleri hakkında da aynı esaslar geçerlidir.

Şikâyet hakkı olan mağdurun, ödeme çabasında bulunmayan şerikler hakkında, şikâyetten vazgeçmesi olanağı elbette ki vardır.

Madde 268. - Ceza karnamesi, ceza adalet sisteminden bazı olay ve fiilleri çıkarmak suretiyle, hâkimin diğer davaları daha sür'atli olarak sonuçlandırmasını sağlayacak zamanı ona kazandırmak üzere düşünülmüş ve Batı hukukunda uygulanmakta olan usul veya çarelerden birisidir. Mad-

de ile getirilen ceza kararname, bütün kovuşturma evresini ortadan kaldıran çabuklaştırıcı bir usuldür. Almanya, İsviçre, Polonya ve İtalya'da uygulanan bu usul çerçevesinde hâkim birkaç saat içinde onlarca kararname çıkarabilmektedir.

Madde, ceza kararname ile hüküm kurulmasını kısıtlı hâllerde ve hafif suçlarda kabul etmiş bulunmaktadır:

Maddeye göre ceza kararname ile sadece sulh ceza mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlar hakkında Cumhuriyet savcısının istemi ile veya re'sen hüküm kurulabilecektir. Hâkim, duruşma yapmaksızın hüküm tesis edecektir.

Bu usulde hâkim, Cumhuriyet savcısının istemine uymak zorunda değildir. Zira bu usulde hâkimin yetkisi sınırlıdır. Oysa hâkim olayın daha etkin cezayı gerektirdiği görüşünde de olabilir.

Ceza kararname ile hükmedilebilecek cezalara gelince, ikinci fıkraya göre para cezaları, altı aya kadar hafif hapis veya bir meslek veya sanat veya ticaretin icrasının durdurulması, müsadere ve suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesidir. Bunlardan birine veya bir kaçına hükmedilebilir. Üçüncü fıkrada da belirttiği üzere, hafif hapis cezası 13/7/1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun gereğince para cezasına çevrilerek de hükmedilebilecektir.

Bugün Yargıtay içtihatlarında onbeş yaşından küçük olanlar hakkında ceza kararnameyle hüküm verilemeyeceği kabul edilmektedir. Çocukların durumu dikkate alınarak ve bunların haklarının daha iyi korunması amacıyla onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında bu usulün uygulanamayacağı maddenin son fıkrasında hükme bağlanmıştır.

270 inci maddede belirtildiği üzere karnameye, hakkında cezaya hükmedilmiş olan kişi "itiraz edebilir"; bu hakkın kabul edilmiş olması, bu usulü Anayasaya ve insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere aykırı olmaktan çıkarmaktadır. Bu nedenle 1412 sayılı Kanundan farklı olarak yalnız hafif hapis hâlinde değil bütün cezalara karşı, itiraz hakkı kabul edilmiş bulunmaktadır.

Madde yukarıda açıkladığı üzere 1412 sayılı Kanuna göre bu Kısımda esaslı değişiklikler yapılmış bulunmaktadır.

Madde 269. - Madde, kendisinden ceza kararname düzenlenmesi istenen hâkimin bu hususta otomatik bir tutum içerisine girmemesini sağlamak üzere kaleme alınmış bulunmaktadır. Hâkim, duruşma yapmaksızın, malî ve maddî nitelikte bir cezayı, olayın özelliğine göre uygun saymazsa, duruşma açacak ve duruşma gününü, usulü üzere belirleyecektir. Bu hâlde Cumhuriyet savcısının istemi iddianame rolünü oynayacaktır.

Madde 270. - Madde, ceza kararnameinin içermesi gereken hususları ve özellikleri göstermektedir:

Ceza kararname, başta verilecek cezayı, bundan sonra fiili, uygulanan kanun maddelerini ve ispat araçlarını gösterecektir.

Bütün bunların gösterilmesi ile birlikte mutlaka, karnameinin tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde sulh ceza mahkemesine verilecek bir dilekçe veya bir tutanak düzenlenmesi için zabıt kâtibine yapılacak bir beyan ile karnameye itiraz edilebileceğini ve itiraz edilmezse karnameinin yerine getirileceği kaydı içerecektir. Bu kayıtları içermeyen bir karnameinin infaz edilebilme yeteneği yoktur. Tutanak düzenlendiğinde, hâkimin bunu onaylaması şarttır.

Madde 271. - Madde yedi günlük süre içinde itiraz edilmeyen ceza kararnameilerinin kesinleşeceğini bir defa daha vurgulamaktadır.

Madde 272. - Madde, itiraz hâlinde uygulanacak usule ilişkin bazı esasları göstermektedir. Buna göre, itiraz hâlinde duruşma yapılacak ve sanık hazır bulunmasa da avukatın huzuru ile yürütülecektir.

İtiraz isteminin süresi içinde yapılmaması veya itiraz edenin buna hak ve yetkisinin bulunmaması hâlinde duruşma açılmaması ve itirazın ret edilmesi benimsenmiş olup, bu karara karşı acele itiraz yoluna gidilebileceği kabul edilmiştir. Buradaki acele itiraz kanun yolu olan kurumdur.

Maddenin 1412 sayılı Kanundaki şeklinde, hâkimin itiraz üzerine vereceği karar için önceki karar ile bağlı kalmadığı yazılı olup, bu hükmün taşıdığı olası sakıncalar göz önünde bulundurularak, itiraz üzerine verilen kararın, itiraz edilen kararnamenin içerdiği yaptırımlardan daha ağır olmayacağı kuralı getirilmekle, kişilerin ceza kararnamelerine itiraz hâlinde hukukî güvence altında bulundurulmaları ve itiraz haklarını da çekinmeden kullanmaları sağlanmak istenmiştir.

İtiraz cezanın türüne bakılmaksızın aynı sulh ceza mahkemesinde görülecektir.

Madde 273. - Ceza davasının bir duruşmada ve makul süre içinde bitirilmesi temel ilke olduğundan madde, sanığın mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi ve bir avukat da göndermemesi hâlinde, hiçbir inceleme yapılmayacağını ve istemin ret olunacağını açıklamaktadır.

İkinci fıkrada ise, yedi günlük süreyi geçirmiş ve fakat eski hâle getirme istemi kabul edilmiş olan sanık, bu defa yine duruşmaya gelmez ve bu nedenle istemi birinci fıkra gereğince ret olunursa, buna karşı bir daha eski hâle getirme isteminde bulunamayacağı açıklanmıştır.

Madde 274. - Madde, kanunlara göre belirli eşyanın müsadere veya imhası veya kullanımdan kaldırılması gerekli olan hâllerde, bu tedbirlerin her türlü takipten ayrı olarak alınabilmesi için gerekli usulü düzenlemektedir. Gerçekten belirtilen şeyler hakkında söz konusu tedbirlerin alınabilmesi için kamu davası açılmamış veya açılmışsa da bu hususlarda esasla beraber bir karar verilmemiş olabilir işte bu gibi bir hâlde yapılması gerekenler maddede yer almaktadır.

Ashında, ceza davası açıldığında müsadere veya imha veya kullanımdan kaldırmanın gerektiği hâllerde, ceza davası ile birlikte müsadereye veya diğer işlemlere de karar verilecektir.

Ancak kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olup da esasla birlikte bu hususta bir karar verilmemiş ise Cumhuriyet savcısı ve katılan tarafından bu tedbirlerin her türlü kovuşturmadan ayrı olarak alınması için esas davayı görmekte olan mahkemeden istemde bulunulabilecektir.

Söz konusu olan kararların alınması için Cumhuriyet savcısı veya katılan, esas davayı görmekle yetkili mahkemeye başvuracaktır.

Madde 275. - Madde, 274 üncü maddede belirtilen tedbirlerin alınmasındaki usulü göstermektedir. Duruşma ve karar hakkında duruşmaya ilişkin kurallar uygulanacaktır.

Müsadere veya imha olunacak veya kullanımdan kaldırılacak eşya üzerinde hakkı olan kişiler de olanak varsa duruşmaya çağrılacaklar ve sanığın sahip olduğu bütün hakları kullanabileceklerdir. Adı geçenlerin mahkeme tarafından bu konuda yapılan çağrıya uymamaları duruşmanın ertelenmesine neden ve hükmün verilmesine engel olmayacaktır. Böylece tedbirlere karar verilmesinin sürüncemede bırakılmaması düşünülmüştür.

Madde 276. - 274 üncü maddeye göre verilecek kararlar hakkında Cumhuriyet savcısı, davaya katılan ve eşya üzerinde hakkı olanlar istinaf yoluna başvurabileceklerdir.

Madde 277. - Madde, 274 üncü maddeden farklı olarak, suç konusu olmayan ve fakat sadece müsadereye tâbi bulunan eşyanın müsaderesine sulh ceza hâkimi tarafından karar verileceğini hüküm altına almıştır. İstem üzerine hâkim duruşma yapmadan evrak üzerinden karar verecektir. Ancak bu kararlara karşı ilgililer acele itiraz yoluna gidebilecektir.

Madde 278. - Beşinci Kitabın Üçüncü Kısımında, toplumsal bakımdan büyük önem taşıyan bazı suç gruplarının yargılanmasına ilişkin özel hükümler getirilerek, bunlarla mücadelede daha etkin bir soruşturma ve kovuşturmanın sağlanması hedeflenmiştir. Nitekim terör suçları hakkında özel usul hükümlerini de içeren 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun varlığı bilinmektedir. Bu Kısımın Birinci Bölümü uyuşturucu maddelere ilişkin hükümleri içermektedir.

Madde, Türk Ceza Kanununun 403 üncü maddesinin (1) ilâ (11) numaralı fıkralarında, 404 üncü maddesinin (1) numaralı fıkrasında, 405, 406 ve 407 nci maddelerinde yazılı suçları işleyenlerle, bunları işlemek üzere örgüt kuranlar ve kurulmuş örgütlere katılanlar hakkında, Tasarının bu Bölümünde yazılı olan hükümlerin uygulanacağını öngörmüş bulunmaktadır. Bu Bölümde ise genel hükümlerden farklı bazı yeni hüküm ve tedbirler yer almış bulunmaktadır.

Madde 279. - Madde, birinci olarak 278 inci maddede sayılan suçlar ile bunlarla bağlantılı diğer suçları, örneğin adam öldürme cürümlerini yargılayacak ağır ceza mahkemelerinin, bu konularda uzmanlık deneyimini elde etmelerini sağlamak amacıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirleneceği hükmünü getiriyor.

İkinci olarak bu suçlardan dolayı tespit, arama, elkoyma işlemleri gece ve gündüz günün her saatinde yetkililerce yapılabilecektir.

Üçüncü olarak, müsadere, suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesi ve para cezası yaptırımlarının infazını güvence altına almak üzere Cumhuriyet savcısına, davaya bakmakta olan mahkemeye, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimine başvurabilmesi yetkisini vermiş bulunmaktadır. Bu hâlde mahkeme başkanı veya sulh ceza hâkimi, hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan kişinin her türlü hesaplarına veya mallarına geçici olarak elkonulmasına karar vermekle birlikte gerekli bütün tedbirleri de alabilecektir.

Ancak kovuşturmaya yer olmadığı, beraat, davanın düşmesi, ortadan kaldırılması veya reddi kararları verildiğinde tedbirler kendiliğinden, yani ayrıca bir karar verilmesine gereksinim olmadan kalkacaktır.

Dördüncü olarak, bu suçlarda şartla salıverilme kararının verilebilmesi hükmedilmiş para cezalarının ödenmiş olmasına bağlanmıştır.

Madde 280. - Madde, 278 inci maddede yer alan suçların ve faillerinin meydana çıkarılması hususunda bu suçları soruşturma ile görevli kolluk mensuplarına işlerini etkin biçimde yerine getirebilmelerini sağlamak üzere şu yetkileri vermektedir:

1. Kolluk mensupları, uyuşturucu maddelerin veya suçların işlenmesinden meydana gelen mal ve paranın tespiti için, bazı yerleri ve kişileri gizli olarak, gözlem altına alabileceklerdir. Ancak bunu yapabilmek için önce Cumhuriyet savcısına bilgi vereceklerdir.

2. Kolluk mensupları, yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak ve fiilleri tespit ederek failleri yakalayabilmek için bir kısım uyuşturucu maddeleri depo edebilecekler, elde bulundurabilecekler, nakledebilecekler ve suçları işleyenleri yakalayabilmek için söz konusu malları bunlara verebilecekler ve bütün bunlardan dolayı sorumlu olmayacaklardır. Ancak bu hukuka uygunluk nedenlerinden yararlanabilmeleri için Cumhuriyet savcısının iznini almış bulunmaları zorunludur.

Maddenin son fıkrası uyuşturucu maddelerin kanun dışı üretimlerinde kullanılan diğer maddelerin ele geçirilmesi bakımından da geçerli olduğunu ifade etmektedir.

Madde 281. - Madde, 278 inci madde kapsamına giren suçlarda soruşturmanın sağlık ve etkinlik içinde yürütülebilmesini sağlamak üzere bir tedbirin daha alınabilmesi olanağını vermiş bulunmaktadır: Uyuşturucu madde suçlarının işlendiği hususunda kuvvetli belirtiler bulunan otel, pansiyon, meyhane, lokanta, kulüp, dans veya temaşa yerleri ya da bunların eklentilerinin veya benzeri yerlerin kapatılmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi karar verebilecektir; süre en çok altı aydır. Bu süre aynı koşullarla üç aya kadar da uzatılabilecek, dava açıldığında yetkili mahkeme bu husustaki kararı verebilecektir.

Kapatma kararlarına itiraz edilebilecektir.

Madde 282. - 278 inci maddenin gerekçesinde Beşinci Kitabın Üçüncü Kısımının içerdiği bölümlerde, bazı suç grupları hakkında Tasarının getirdiği özel usul hükümlerinin niteliklerine değinilmiştir.

Bu madde, aynı suretle Türk Ceza Kanununun 201/a, 201/b, 435 ve 436 ncı maddelerinde yer alan fiillerle, bunları işlemek amacı ile örgüt kurma suçları hakkında İkinci Bölümdeki hükümlerin öncelikle uygulanacağını, söz konusu hükümler dışında ise Tasarının bütün hükümlerinin geçerli olmakta devam edeceğini belirtmektedir.

Madde 283. - Maddeyle, fuhuş için aracılık, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarına ilişkin olarak getirilmiş olan özel hükümler şunlardır:

1. Yukarıda Türk Ceza Kanununun bazı maddelerine yollama yapılarak belirtilen suçların ve faillerinin araştırılması ve belirlenmesi için yapılacak tespit, arama ve elkoyma işlemleri, fuhuşla uğraşan kişilerin bulunmayı alışıklık hâline getirdikleri veya eylemlerini sürdürdükleri yerlerde günün her saatinde yapılabilecektir.

2. Takipte olan kişilerin bulunduğu yer veya personelinin delilleri yok etme veya karartma olasılığının var olduğu hâllerde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi otel, pansiyon, meyhane, lokanta, kulüp, dans veya temaşa yerleri ya da bunların eklentilerinin veya benzeri yerlerin altı ayı geçmemek üzere kapatılmalarına karar verebilecek ve bu süre, aynı koşullarla üç ay daha uzatılabilecektir.

Kamu davası açıldıktan sonra işe bakan mahkeme kapatma kararları bakımından yetkili olan tek mercidir; aynı koşullara uyularak kapatma kararlarının sürdürülmesine veya son verilmesine karar verebilecektir.

Madde bütün kapatma kararlarına karşı itiraz edilebileceğini kabul etmektedir.

Madde 284. - Maddede, 283 üncü maddede belirtilen kararlardan ayrı olarak, mahkeme tarafından bu suçlardan mahkûm edilen kişilerin derhâl yurt dışına çıkarılmalarına da karar verilebileceği öngörülmektedir.

Madde 285. - İçinde fuhuş yapılmasına alışılmış yerleri işletenlerin, komşularının bu nedenle uğradıkları zararların tazmin edilmesine istem üzerine mahkemece karar verileceği maddede hükme bağlanmaktadır.

Madde 286. - Tasarının temel ilkesi, sanığın duruşmada hazır bulunmasının hüküm verilebilmesi için zorunlu olmasıdır. Ancak sanığın kovuşturma evresinin açılmasından itibaren duruşmalara gelmemesi olasılığı vardır. Bu Bölümde yer alan dört maddede kaçak sanığın duruşmaya gelmesini sağlamak üzere mahkemece alınabilecek tedbirler ve bunların infazı hususundaki esas ve usuller gösterilmiştir.

Bu madde, yukarıda açıklanan durumdaki sanık hakkında kaçak kararının verilebileceğini ve bunun usulünü göstermektedir. Kamu davası açılmış ve kovuşturma evresine geçilmiş bulunan sanık hakkında kaçak kararının verilebilmesi ve bu sıfatla ilgili tedbirlerin uygulanabilmesi için koşullar şunlardır:

1. Taksirle işlenen suçların faileri hakkında söz konusu tedbirler uygulanamaz.
2. Suçun üst sınırının beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi temel koşuldur.
3. Türk Ceza Kanununun 404 üncü maddesinin (2), (3) ve (4) numaralı fıkraları yani uyuşturucu maddeleri kullanma suçu hariç, Türk Ceza Kanununun saptadığı bütün uyuşturucu madde suçları tedbirler kapsamı içindedir.
4. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Sekizinci Babının Üçüncü Faslında yer alan suçların faileri hakkında da kaçak kararı verilebilir.
5. Cezasının üst sınırı ne olursa olsun ihaleye fesat karıştırma suçunun faileri maddenin kapsamına dahildir.
6. Toplu veya örgütlü olarak işlenmiş suçların faillerinin de, koşulları varsa kaçak olduklarına karar verilebilir.

Bu suçlardan dolayı, fail hakkında mahkemece verilecek karara göre sanığın kaçak sayılabilmesi ise şu usule tâbidir:

Sanık önce Tasarının gösterdiği usule ve Tebligat Kanununa göre davet olunacaktır; bu çağrıya uymadığında hakkında ihzar kararı verilecektir. Bu karara da uymadığında keyfiyet gazete ile ilân edilecek ve bu ilânda on gün içinde gelmediği takdirde hakkında kaçak kararı verilebileceği ve bu hâlde uygulanabilecek tedbirler gösterilecektir. Bu ilân aynen, sanığın bilinen konutunun kapısına ve mahkeme divanhanesine de asılacaktır.

Madde 287. - Madde, 286 ncı madde gereğince kaçak olduğuna karar verilen sanık hakkında mahkemece bütünüyle veya kısmen alınabilecek tedbirleri göstermektedir. Mahkeme, sanığın değerlendireceği durumuna göre bu tedbirlerin tümüne veya bir kısmına veya tedbiri kısmen ön-görerek hüküm verebilecektir.

Tedbirler şunlardır:

1. Sanığın, Türkiye yargı mercileri huzurunda hukuk ve ceza davası açması, ceza davasına katılması, açılmış davalarını sürdürmesi yasaklanabilecektir. Mahkeme, kaçığın açmış bulunduğu hukuk veya ceza davalarının sürdürülmesinin yasaklandığı hâllerde, kaçığın yakınlarının büyük zarar görebileceğini saptadığında bu tedbire hükmetmeyebileceği gibi alınmış tedbiri kaldırabilir. Söz gelimi dava açmak yasağını kaldırabilir veya görülmekte olan dava bakımından bir yasak koymayabilir.
2. İkinci tedbir, kaçığın kamu hizmetlerinden yasaklanma cezasının içeriğini oluşturan yoksunlukların bütününe veya bir kısmına tâbi tutulabilmesidir.
3. Genel veya yerel seçimlerde seçmen olmak veya seçilmek hakkının kaldırılması da uygulanabilecek tedbirlerdendir.
4. Maddenin söz konusu ettiği en önemli tedbir, sanığa ait taşınır veya taşınmaz mallara veya banka hesaplarına elkonulmasıdır. Taşınır mallara, elbette ki, sanığın söz gelimi her türlü taşıtları, kıymetli eşyası, hisse senetleri, tahvil ve benzerleri girmektedir.

Taşınmaz mallara konulacak tedbir, bunlar üzerindeki her türlü tasarrufun yasaklanacağını, ayrıca bunların gelirlerinin de kayyım tarafından tahsil edilerek mahkemece saptanacak yere yatırılmasını ifade etmektedir.

Bütün bu malların idaresi için mahkeme tarafından bir kayyım atanacaktır. Kayyım, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununa göre atanmış bir vasi gibi hareket etmek ve mahkemeye hesap vermekle yükümlü olacaktır. Mahkeme kayyımın tahsil ettiği gelirleri nereye yatıracağını, elbette ki, kararında gösterecektir. Bir iktisadi işletme söz konusu ise, kayyım bu işletmeyi müdebbir bir tacir gibi idare edecektir; gerekli basiretin gösterilip gösterilmediğini mahkeme denetleyecektir.

Tedbirlerin alınması nedeniyle sanığın yasal olarak bakmakla yükümlü bulunduğu yakınları alınan tedbirlerden dolayı yoksul duruma düştüklerinde kendilerine geçimlerini sağlayacak miktarda ve sosyal durumları ile orantılı yardımda bulunulması hususunda mahkemece kayyımın emir verebilmesi de öngörülmüştür. Bu yardım muntazam bir ödenek şeklinde de olabilir.

Madde son fıkrasında, tedbir kararlarına sanığın yasal bakımdan bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin itiraz edebileceklerini kabul etmiştir. Buna karşılık sanığın itiraz hakkı yoktur. Hukukun verdiği güvenceden yararlanmak isteyenlerin bizzat kendilerinin hukuka saygılı olmaları ve duruşmaya gelmeleri gereklidir.

Madde 288. - Madde, tedbirlere ilişkin kararların özetinin bir gazete ile ilânına karar verilebilmesini mahkemenin takdirine bırakmıştır. Aslında bu karar, üçüncü şahısların korunması amacına yönelik olduğu kadar aynı zamanda tedbirlerle ilgili makam ve mercileri de bunlardan haberdar etmek gereğini karşılamaktadır. Taşınmaz mallar hakkında alınmış bulunan tedbirler de tapu siciline kaydolunmaları için malın bulunduğu yer tapu sicil müdürüne mahkemece bildirilecektir.

Tedbirler kısmen veya tamamen kaldırıldığında durumun yeniden ilân edilmesi veya tapuya bildirilmesi gerekecektir.

Madde 289. - 287 nci madde gereğince alınacak tedbirlerin temel amacı sanığın duruşmada hazır bulunmasını olanaklı kılmaktır. Bugün, özellikle, Devlete veya kamu kuruluşlarına ait mal veya değerlere karşı suç işleyenler, yurt dışına kaçmakta, Türkiye'deki mallarının gelirinden istifade ile yurt dışında rahat yaşamakta, ceza davasında da kendilerini avukatlarla temsil ettirebilmektedirler. Böyle bir durumu önlemek amacıyla güden Fransız Ceza Usulü Kanunu, bu kişiler hakkında davanın gıyapta görülmesini, hüküm verilmesini, mameleke ilişkin cezaların uygulanmasını, davaya avukat kabul edilmemesini, hürriyeti bağlayıcı cezaya da hükmedilebilmesini, hükmün temyiz olunamamasını kabul etmiş ancak sanık ele geçirildiğinde verilen hükmün batıl olacağını ve yeniden yargılama yapılacağını ayrıca saptamıştır.

Avukat kabul edilmemesi hususundaki hükmün Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğuna Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince karar verilmiş ise de, Fransa henüz bu kararla ilgili olarak Kanununda bir değişiklik yapmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hâkimlerinden karara muhalefet şerhi veren Petiti bu hususta şöyle diyor: "Her sanığın kendisini, seçtiği veya resmen atanan bir avukat marifetiyle savunma hakkı, etkili biçimde ve hukuka uygun olarak çağırıldığı hâlde, duruşmada bulunmaktan özürsüz ve isteyerek kaçan sanığın, tartışmalılık ilkesine dayalı bir yargılama nedeniyle bir avukat marifetiyle temsil olunmasını gerektirmez. Duruşmaya gelmeyi reddeden sanık böyle bir hakka sahip değildir. Ceza hukuku, niteliği gereği bir cezalandırıcı sistemdir ve düzenin korunmasıyla insan haklarını bağdaştırmalıdır; yoksa sadece sanıkların savunması hukuku değildir... Sanık, mağdurun kendisi ile karşılaşmasını engellemek amacıyla duruşmada bulunmamayı hukukileştiremez."

Tasarının kabul ettiği çözüme göre amaç sanığın gelmesinin sağlanması için, zorlanmasıdır; tedbirlerin esas amacı budur. Bu nedenle sanık ele geçirildiğinde mahkeme, tedbirlerin tümünün kaldırılmasına karar verecektir.

Madde 290. - Madde, birinci fıkrasında, insan hakları ve adil yargılama ilkesi bakımından büyük önem taşıyan bir hususu kural olarak açıklamaktadır: Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı kanun yolları açık olup, bu konudaki başvurular ayrı bir hâkim veya mahkeme tarafından incelenecektir. Böylece, varsa, hukuka aykırılık veya yanlışlıkların giderilmesi, doğru ve adalete uygun kararlarla, taraflarda ve toplumda güven duygusunun güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Kanun yolunun kapalı olduğu hâller ile incelemenin kararı veren hâkim veya mahkemece yapılabileceği istisnalar, yerinde ve açık hükümlerle belirtilmiştir.

Madde gereğince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre davaya katılan sıfatını almış olanlar ile bu konudaki istekleri mahkemece reddedilmiş veya 249 uncu madde kapsamında bulunup duruşmadan haberdar edilmemiş suçtan zarar görmüş kişiler de kanun yollarına başvuru hakkına sahiptirler. Cumhuriyet savcısı sanık lehine olarak da kanun yoluna başvurabilir.

Şüpheli, sanık ve davaya katılan ile katılma istemi reddedilmiş veya duruşmadan haberdar edilmemiş olan suçtan zarar görenler ancak hukukî çıkarlarını ihlâl etmiş olan karara karşı kanun yoluna başvurabilirler; aksi hâlde yetkileri yoktur.

Ayrıca ikinci fıkrayla, asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet savcılarının, mahkemelerinin yargı çevresindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemeleri Cumhuriyet savcılarının ağır ceza mahkemesinin yargı alanı çevresindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının da bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilecekleri kabul edilmiştir.

Madde 291. - Madde, 290 uncu maddede belirtilenlerden şüpheli, sanık ve davaya katılan tarafından görevlendirilen veya mahkeme ya da baro tarafından atanan avukatın, kendilerini görevlendirenlerin açık isteklerine aykırı olmamak koşuluyla, kanun yollarına başvurabilecekleri hükümünü getirmiştir.

Madde 292. - Madde uyarınca yasal temsilci ve karı-koca arasında ayırım gözetilmeksizin eş, bu sıfatları devam ettiği sürece şüpheli ve sanığa açık bulunan kanun yollarına onlardan bağımsız olarak, kendiliklerinden başvurabilirler. Görülüyor ki, belirtilen kişilerin başvuru yetkileri 291 inci maddede avukatlar için tanıyan yetkiden farklı olarak, koşulsuz kabul edilmiştir.

Davaya katılanın yasal temsilcisi de bu sıfatı süresince kanun yollarına başvurabilecektir. Ancak, katılanın eşine bu hak tanınmamıştır.

Şüpheli veya sanığın yasal temsilcisiyle eşi ve davaya katılanın yasal temsilcisinin süresinde yaptıkları başvurular hakkında, şüpheli, sanık ve katılanın başvurusuna ilişkin hükümler uygulanacaktır. Başvuruyu izleyen işlemler bakımından da aynı hükümler uygulanacaktır.

Madde 293. - Madde ile, tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın kanun yollarına başvurusu kolaylaştırılmak, başvurunun zamanında yapıp yapılmadığı, sürelerin kesilip kesilmediği konusundaki tereddütler de ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Buna göre tutuklu bulunan, şüpheli veya sanık sözlü olarak tutuklu bulunduğu kurum müdürüne veya kararı veren mahkemenin zabıt kâtibine başvurabilir. Bu başvuruyu dilekçeyle de yapabilir. Her iki hâlde de başvurular önce ilgili deftere kaydedilir, sonra bu konuda tutanak düzenlenir ve tutanağın bir örneği tutukluya verilir.

Kurum müdürlüğünce gönderilen dilekçe ve tutanak mahkeme kâtibince de ayrıca deftere kaydedilir.

Zabit kâtibi veya kurum müdürünün başvuru ile ilgili yaptığı işlemlerle kanunun öngördüğü süreler kesilmiş olur.

Madde 294. - Tasarı, hâkim ve mahkeme kararlarında hukuka aykırılık ve yanlışlık olabileceğini kabul ve bunlara karşı kanun yollarını açık tutarken, Cumhuriyet savcısı dahil başvuru hakkı olanların da mercide veya kanun yolunun belirlenmesinde yanılığa düşebileceklerini öngörmüş ve bunu karşılamak üzere bu maddeyi getirmiştir.

Madde uyarınca, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanığın, avukatın, davaya katılanın, yasal temsilcinin veya eşin kabulü gerekli bir kanun yolu istemi salt mercii veya kanun yolunun belirlenmesinde yanılığın nedeniyle, başvuranın hukukunu ihlâl etmeyecek, dilekçe veya tutanağın verildiği merci bunu, zaman yitirmeden, yetkili ve görevli mercie gönderecektir.

Cumhuriyet savcılarının yoğun ve ağır bir iş yükü altında bulunmaları nedeniyle yanılığa düşmeleri olasıdır. Öte yandan, Cumhuriyet savcılarının kanun yolu başvurularının toplum yararına, toplumun hukukunu bozan bir durumun düzeltilmesini sağlama amacına yönelik olduğu ve sanık lehine de başvurabilecekleri düşüncesiyle, bu konuda sınırlama koyan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 22/1/1962 gün ve 211 sayılı kararını aşmak üzere, madde açık hüküm getirmiştir.

Madde 295. - Madde, Cumhuriyet savcısının kanunun olanak verdiği durumlarda hâkim ve mahkeme kararlarına karşı şüpheli veya sanığın aleyhine veya lehine kanun yoluna başvurabileceğini açıklamakta ve bu konuyu düzenlemektedir.

Cumhuriyet savcısı aleyhe kanun yoluna başvurduğunda, bunu inceleyen yetkili merci istemle bağlı olmaksızın kararı şüpheli veya sanığın lehine bozabilir veya değiştirebilir.

Bu ilke davaya katılanın başvurusunda da geçerlidir.

Ancak Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvurusu şüpheli veya sanığın lehine ise, karar aleyhe bozulamaz ve değiştirilemez.

Madde 296. - Kanun yoluna başvuru hakkı olanlar bu haklarını kullanmayabilirler ve kanunun öngördüğü sürenin dolmasıyla karar kesinleşir.

Tasarı, 1412 sayılı Kanununun 295 inci maddesinde yer alan kanun yoluna başvuru hakkından vazgeçmeyi benimsememiş, yalnızca başvurulduktan sonra geri almayı düzenlemiştir. Buna göre, kanun yoluna süresinde başvurulduktan sonra mercii tarafından karar verilmeye kadar bu başvurudan vazgeçilebilir.

Cumhuriyet savcısı, sanık lehine veya aleyhine kanun yoluna gidebileceğinden bu hususun başvurusunda açıkça belirtilmesi gerekir. Belirtilmemişse Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 17/12/1930 gün ve 26/32 sayılı kararında da vurgulandığı gibi başvuru sanık lehine sayılır. Cumhuriyet savcısı sanık aleyhine başvurusunu kendiliğinden geri alabilirse de, lehe başvurusundan vazgeçmesinin geçerli olması sanığın bunu kabul etmesi koşuluna bağlı tutulmuştur.

Katılan, şüpheli veya sanık avukatı, vekâletnameyle verilmiş açık yetki varsa kanun yoluna başvuruyu geri alabilirler.

Ancak, 150 nci maddenin ikinci fıkrasıyla onsekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malû olanlara avukat atanması zorunluğu, kendilerini yeterince savunamayacakları gerekçesine dayalı olduğundan bu durumdaki şüpheli veya sanıklar yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvurudan vazgeçildiğinde avukatın seçimi geçerli olacaktır.

Madde 297. - Tasarı hâkim ve mahkeme kararlarına karşı itiraz ve acele itiraz ayrımını bazı değişikliklerle muhafaza etmiş, 1412 sayılı Kanundan farklı olarak acele itiraza tâbi kararların yanında itiraz olunabilecek diğer kararları da ilgili maddesinde teker teker belirtmek yöntemini seçmiştir.

İlgili maddelerinde itiraz veya acele itiraz yolunun açık olduğu yazılı olmayan kararlar ise esas hükümle birlikte istinaf yoluna götürülecektir.

Bu nedenle madde, kanunun gösterdiği hâllerde, hâkim ve mahkeme kararlarına karşı itiraz veya acele itiraz yoluna gidilebileceğini belirtmeyi yeterli görmüştür.

Madde 298. - İtiraz edilebilecek kararları ilgili maddesinde gösteren Tasarı, bazen kararların özelliği bakımından itiraz süresini de maddesinde belirtmiştir. Belirtilmeyen hâllerde ise itiraz süresi kural olarak 36 ncı maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gündür.

Cumhuriyet savcısı ve taraflarca itiraz, kararı veren hâkim veya mahkemeye sunulacak dilekçe ile veya tutanağa geçirilmek koşuluyla zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Tutanakla saptanan beyan ve imza mahkeme başkanı veya hâkim tarafından onaylanır.

Kararına itiraz olunan hâkim veya mahkeme itirazı uygun görürse kararını düzeltir. Aksi hâlde en çok üç gün içinde, acele itiraz hâllerinde ise, incelenmeksizin derhal itirazı incelemeye yetkili mercie göndermek zorundadır.

İtirazı inceleme görevi:

1. Sulh ceza hâkiminin kararına karşı yargı çevresinde bulunduğu asliye ceza mahkemesi hâkimine,

2. Sulh ceza işleri asliye ceza hâkimince görülüyorsa ağır ceza mahkemesi başkanına,

3. Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara karşı yargı çevresinde buldukları ağır ceza mahkemesine,

4. Ağır ceza mahkemesi ile başkanınca verilen kararlar hakkında, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine,

5. Naip hâkim kararlarına yapılacak itirazların incelenmesi mensup oldukları ağır ceza mahkemesi başkanına, istinabe olunan mahkeme kararına karşı yapılacak itirazların incelenmesi maddenin (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde gösterilen esaslara göre buldukları yerdeki mahkeme başkanı veya mahkemeye,

aittir.

6. Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay ceza dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalardaki ilk ve son duruşmalarda verilen kararlara itirazları;

a) Üyelerin kararlarına karşı görevli olduğu daire başkanı,

b) Daire başkanının kararı ile dairenin kararına karşı diğer daire,

inceler.

Bu incelemede sayı itibarıyla izleyen daire veya başkan ve sonuncu daire söz konusu ise birinci daire başkanı veya ceza dairesi görevlidir. O yerde bölge adliye mahkemesinin tek ceza dairesi varsa o itirazın incelenmesi en yakın bölge adliye mahkemesi ceza dairesine aittir.

Madde 299. - Maddeye göre itiraz, kural olarak, kararın yerine getirilmesini kendiliğinden önlemeyecektir.

Ancak, gözlem altına alınma kararına karşı yapılan acele itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurur (madde 77). Ayrıca tutuklanması istenen şüpheli ve sanık hakkında tutuklama kararı verilmezse derhâl serbest bırakılır (madde 120); itiraz salıvermeyi engellemez.

Bu istisnalar dışında da, kararına itiraz olunan hâkim veya mahkeme veya inceleme mercii icramın ertelenmesine isteğe bağlı olmaksızın karar verebilir.

Madde 300. - Ceza yargılamasının amacı gerçeği araştırmak ve bulmaktır. Kamu adına görev yapan ve yargılama işlevinin en önemli öğelerinden olan Cumhuriyet savcısı bu amaç doğrultusunda işlevlerini yerine getirir. Şüpheli veya sanığın yararına da kanun yoluna başvurabilir. Bu nedenlerle Cumhuriyet savcısı taraf değildir. Madde bunu vurgulamak için Cumhuriyet savcısını taraflardan ayrı olarak belirtmiştir.

İtirazı inceleyecek merci, gerekli görürse, yazı ile cevap verilmek üzere itirazı Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir; tanık dinlenmesi, keşif yapılması, bilirkişi görüşünün alınması gibi eksik gördüğü soruşturma işlemlerinin yapılmasını isteyebileceği gibi kendisi de bunları yapabilir.

Madde 301. - Madde, birinci fıkrasında kural olarak itiraz hakkında belgeler üzerinde inceleme yapılarak ve duruşmasız karar verilmesini kabul etmiştir.

İnceleme mercii itirazı yerinde bulursa hukuka aykırı olarak değerlendirdiği kararı kaldırır ve itiraz konusu hakkında da karar verir. İtiraz, yerinde görülmezse ret olunur.

Karar, inceleme, araştırma ve değerlendirme için gerekli makul süre gözetilerek, olanak bulunan en kısa zamanda verilmelidir.

İtiraz üzerine verilecek kararlar tutuklamaya ilişkin olanlar dışında kesindir. Tutuklamaya ilişkin kararlara karşı ise acele itiraz yoluna gidilebilir.

Madde 302. - Maddeye göre, acele itiraz, 36 ncı maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren üç gün içinde yapılacaktır.

Hâkim ve mahkemeler, aleyhine acele itiraz yoluna başvuru kararları kendileri değiştiremezler.

Madde 303. - Madde ile, ilke olarak, ilk derece ceza mahkemelerinden verilen hüküm ve kararlara karşı istinaf yolu açık tutulmuş, bunlardan onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezalarına ait hükümlerin bölge adliye mahkemesince re'sen incelenmesi uygun görülmüştür. Bu düzenleme ile ilk derece mahkemelerince verilen hükümlerin, doğrudan doğruya temyiz edilemeyeceği, yalnızca istinaf yoluna başvurulabileceği benimsenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan kararlara karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulacağı açıklanmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında bentler hâlinde istinaf yoluna başvurulamayacak, diğer bir anlamıyla kesin nitelikte olan kararlar açıklanmıştır.

İstinaf yolu hakkında ayrıntılı bilgiler için Genel Gereğe bakılmalıdır.

Madde 304. - İstinaf incelemesi, onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezalarına ait hükümler ayrık, başvuru hakkına sahip olanın istemi üzerine yapılır. Başvuru, hükümü veren mahkemeye dilekçe verilmesi veya zabıt kâtibine beyanda bulunulması şeklinde olur. Beyan tutanağa geçirilir ve hâkime onaylatılır.

Tutuklu sanık 293 üncü madde uyarınca başvurusunu, tutuklu bulunduğu kurum müdürüne de yapabilir.

İstinaf yoluna başvuru süresi yedi gün olup, bu süre hükmün açıklanması, açıklama kanun yoluna başvuru hakkı olanların yokluğunda yapılmış ise süre hükmün tebliği tarihinden itibaren başlayacaktır.

Asliye ceza mahkemelerinde görevli Cumhuriyet savcıları, bu mahkemenin yargı çevresine dahil olan sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemelerinin Cumhuriyet savcıları da, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içerisinde yer alan asliye ve sulh ceza mahkemelerinin hükümlerine karşı, kararın kendilerine geliş tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurabilirler.

Maddenin dördüncü fıkrasına göre sanık, katılan, katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görenler istinaf yoluna başvuru dilekçelerinde veya beyanlarında başvuru nedenlerini gösterebilecekleri gibi, göstermemiş olmaları inceleme yapılmasına engel değildir. Hükmün, istinaf yoluna başvurulabilir olması ve başvuranın buna hakkının bulunması incelenmesi için yeterlidir. Ancak, beşinci fıkra gereğince Cumhuriyet savcılarının istinaf yoluna başvuru nedenlerini yazılı istemlerinde gerekçeleriyle birlikte ve açıkça göstermeleri zorunludur.

Madde 305. - Maddeye göre sanık, yokluğunda verilen ve aleyhine olan hükümlerle ilgili olarak eski hâle getirme isteğinde bulunabilir. Bu istem 42 nci ve 43 üncü maddelerde açıklanan koşullara ve süreye bağlıdır.

Eski hâle getirme süresi içinde istinaf süresi de işler. Bu nedenle istinaf yoluna başvurma hakkının korunabilmesi için eski hâle getirme isteminde bulunulduğunda ayrıca istinaf başvurusunun da yapılması gerekir.

Bu durumda istinaf yoluna başvuruyla ilişkili işler, eski hâle getirme istemi hakkında karar verilinceye kadar ertelenir. Önce eski hâle getirme istemi ve buna göre de istinaf istemi karara bağlanır.

Madde 306. - Maddeye göre 304 üncü maddede belirtilen süre içinde yapılan ve geçerli olan istinaf başvurusu tüm yönleriyle hükmün kesinleşmesini önleyecektir.

Duruşmada yalnızca hüküm fıkrası açıklanmış diğer bir anlatımla gerekçesi tümüyle açıklanmamışsa; hükme karşı istinaf yoluna başvurulduğunun mahkemece öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde gerekçesinin tebliğ edilmesi gerekecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında öngörülen yedi günlük sürenin, 244 üncü maddenin üçüncü fıkrası gereğince hükmün gerekçesinin yazılıp dosyaya konulmasından itibaren başlayacağında kuşku yoktur.

Madde 307. - Hükmü veren mahkeme, başvuruyu, yasal sürede yapılıp yapılmadığı, hükmün istinaf yoluna başvurulabilir nitelikte olup olmadığı, istinaf yoluna başvuranın buna hakkı bulunup bulunmadığı hususlarıyla sınırlı biçimde inceler.

İstinaf yoluna başvuru isteminin yasal sürenin geçmesinden sonra yapıldığı veya hükme karşı istinaf yoluna başvuru olanağının bulunmadığı veya başvuranın buna hakkı olmadığı saptanırsa dilekçenin reddine karar verilir. Karar ilgiliye tebliğ olunur.

Cumhuriyet savcısı veya taraf, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren yedi gün içinde bölge adliye mahkemesinden bu konuda bir karar verilmesini isteyebilirler. Bu durumda dosya bölge adliye mahkemesine gönderilir. Ancak bu işlem hükmün infazının ertelenmesine neden olmaz. Bölge adliye mahkemesinin bu konuda vereceği karar kesin olup, bu karara karşı temyiz yoluna gidilemez.

Madde 308. - Hükmü veren mahkemece 307 nci maddeye göre ret nedeni bulunmayan istinaf dilekçesi veya beyanının bir örneği Cumhuriyet savcısı veya karşı tarafa tebliğ olunacaktır.

Karşı taraf buna yedi gün içinde yazı ile yanıt verebilir. Ancak karşı taraf sanık ise bu hususta zabıt kâtibine tutanağa geçirilmek üzere yanıtını sözle de bildirebilir.

Sanığın yasal temsilcisi ve eşi 292 nci ve tutuklu sanık 293 üncü madde hükümlerinden yararlanabilirler.

Yanıtlar verildikten veya öngörülen süre bittikten sonra dava dosyası, bölge adliye mahkemesine sunulmak üzere, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

Madde 309. - Madde, istinaf yoluna başvuru olan dava dosyalarının bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi üzerine yapılacak işlemleri düzenlemektedir.

Dosyanın incelenmek veya duruşma yapılmak üzere bölge adliye mahkemesi ceza dairesine gönderilmeden önce, varsa tebligata, belge ve delillere ilişkin eksikliklerin giderilmesi, yazılı düşüncüyü içeren bir tebliğnamenin de eklenmesi gerekli görülmüştür.

Maddenin son cümlesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları dikkate alınarak bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca düzenlenen tebliğnamenin taraflara tebliğ edilmesi öngörülmüştür.

Madde 310. - Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca düzenlenen tebliğnameye bağlı dava dosyası ilgili ceza dairesine ulaştığında, öncelikle bölge adliye mahkemesinin yetkili olup olmadığının araştırılarak yetkili olmadığı anlaşılırsa dosyanın yetkili bölge adliye mahkemesine derhal gönderilmesine, yetkili olduğunun anlaşılmasından sonra ise başvurusunun süresi içinde yapıp yapılmadığı, kararın bölge adliye mahkemesince incelenebilecek kararlardan olup olmadığı, başvuranın buna hakkı bulunup bulunmadığı araştırılacak, süresi içinde yapılmadığı, incelenebilecek kararlardan olmadığı, başvuranın buna hakkı bulunmadığı anlaşıldığında işin esasına girilmeden istinaf başvurusunun reddine karar verilecektir.

Madde 311. - Ön inceleme sonunda haklarında yetkisizlik veya istinaf başvurusunun reddine kararları verilmeyen dava dosyaları delilleriyle birlikte incelenir.

İlk derece mahkemesi kararının usul ve esas yönünden eksiksiz ve hukuka uygun olduğu saptandığında, istinaf başvurusunun esastan reddine; ilk derece mahkemesinin kararında 320 nci maddede sayılan hukuka kesin aykırılık hâllerinin bulunması durumunda, hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükümlenmek üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilir.

İncelemenin duruşmalı yapılması zorunlu görüldüğünde, gerekirse sanığın tutukluluğuna karar verilerek veya adli kontrole ilişkin tedbirler alınarak duruşma hazırlığına başlanır.

Madde 312. - Bölge adliye mahkemesinde duruşma hazırlığı başkan veya görevlendireceği üye tarafından yapılır. Duruşma günü saptanır ve gerekli çağrılar yapılır. Tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda, kendi başvurusu üzerine açılan davanın duruşmasına gelmediği takdirde davanın reddi kararı verileceği bildirilir. Yine bu aşamada mahkemece, tanıkların, bilirkişilerin dinlenilmesine ve keşif yapılmasına karar verilir. Böylece davanın bir duruşmada sonuçlandırılmasını sağlayıcı önlemler alınır.

Madde 313. - Bölge adliye mahkemesi duruşmasında, ilke olarak, bu Tasarının duruşmaya ilişkin hükümleri uygulanır. Bunlardan ayrı olarak, bölge adliye mahkemesinde duruşma başladıktan

hemen sonra görevlendirilen üyenin inceleme raporu okunur, gerekli görüldüğünde ilk derece mahkemesinin gerekçeli hükmü de okunabilir. Duruşmanın genel hükümlerinden ayrılarak ilk derece mahkemesinde, tanık ifadelerini içeren tutanaklar, bilirkişi raporları, keşif tutanakları ile duruşma hazırlığı aşamasında aynı doğrultuda yapılan işlemlere ait tutanaklar okunmakla yetinilir.

Dosya içeriğine göre duruşmada dinlenmeleri gerekli görülen tanık ve bilirkişiler mahkemece duruşmaya çağrılıp dinlenebilirler.

Madde 314. - Hükme karşı, yalnız sanık veya avukatı veya 292 nci madde uyarınca yasal temsilcisi ve eşi veya Cumhuriyet savcısı tarafından sanık yararına olarak istinaf yoluna başvurulmuşsa, bölge adliye mahkemesince yeniden verilecek hüküm, ilk derece mahkemesince belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamayacaktır. Bu kural, gerek cezanın türü ve gerek süresi bakımından geçerli olup, suç niteliğine etkisi yoktur.

Madde 315. - Bölge adliye mahkemesince yalnızca 320 nci maddede sayılan hukuka kesin aykırılık hâllerinde bozma kararı verilebileceğinden, bu bozma kararlarına karşı ilk derece mahkemelerine direnme hakkı tanınmamış, bunlara karşı herhangi bir kanun yolu da öngörülmemiştir. İtiraz ve temyize ilişkin hükümler saklı tutulmuştur.

Madde 316. - Tasarı ile, ilk derece mahkemelerinin hükümlerine karşı yalnızca istinaf yolu benimsenmiş bulunduğundan, özel kanunlarda temyiz edilebileceği veya haklarında Yargıtaya başvurulabileceği belirtilmiş ve bölge adliye mahkemelerinin görev alanına giren karar ve hükümlere karşı istinaf yoluna gidilebilecektir. Böylece, özel kanunlarda yazılı hükümler bakımından tereddüt giderilmek istenmiştir.

Madde 317. - 303 üncü maddede ve gerekçesinde açıklandığı üzere; ilk derece mahkemelerinden verilen, anılan maddenin üçüncü fıkrasında belirtilenler dışında kalan ve davayı sona erdiren beraat, mahkûmiyet, davanın reddi, davanın ortadan kaldırılması veya düşmesi, adli yargı dışındaki bir yargı yerine yönelik görevsizlik, ceza ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı, tedbir, evlenme nedeniyle dava veya cezanın ertelenmesi hükümlerine karşı yalnızca istinaf yoluna başvurma olanağı sağlanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasında sekiz bent olarak sayılan hâllerde, ilk derece mahkemesi hükümleri de bölge adliye mahkemesi kararıyla kesinlik kazanacağından ve 315 inci maddenin açık hükmü nedeniyle bölge adliye mahkemesinin bozma kararlarına direnilemeyeceğinden, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin belirtilenler dışındaki diğer hükümleri temyiz edilebilecektir.

Madde 318. - Tasarının 297 nci maddesinde Kanunun gösterdiği hâllerde hâkim ve mahkeme kararlarına itiraz edilebileceği açıklanmıştır. Diğer yönden, duruşmanın kesintisizliği ilkesi uyarınca hükme etkili olacak, itiraz da edilemeyen ara kararlarına karşı hükümden önce başka bir kanun yoluna başvurma olanağı yoktur.

Madde, gerek hükme etkili olan ve bu nedenle de hükme esas oluşturan ara kararlarının ve gerek itiraz yolu tanınmamış mahkeme kararlarının kanun denetimi dışında kalmasını uygun görmediğinden bu nitelikteki ilk derece mahkeme kararlarına karşı hükümle birlikte istinaf yoluna gidilebileceğini ve bölge adliye mahkemesinin benzer kararlarının da temyiz olunabileceği belirtmiştir.

İlk derece mahkemelerince hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden ve başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan kararlarına karşı hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulduğunda, bu mahkemece gerekirse yeniden duruşma yapılarak çekişme çözülebilecektir.

Doğal olarak taraflar bölge adliye mahkemelerinin aynı tür kararları bakımından da Yargıtaya başvurma hakkına sahiptirler.

Madde 319. - Tasarı, 1412 sayılı Kanundan ayrılarak "kanuna aykırılık" yerine daha geniş anlamli ve amaca uygun olan "hukuka aykırılık" sözcüklerine yer vermiştir.

Yargılamanın konusunu oluşturan cezaî uyumsuzluk çözüldükten ve maddi gerçeğe ulaşıldıktan sonra ilgili hukuk kuralının eksik veya yanlış uygulanması veya hiç uygulanmaması, hukuka aykırılığı oluşturur.

Hukuk kuralı deyimi, temel hukuk ilkelerini, yazılı olan ve olmayan hukuk kurallarını, yargılama hukukuna ilişkin kurullarla maddî hukuka ilişkin kurulların tümünü kapsar.

Temyiz başvurusunun hükmün hukuka aykırı olması nedenine dayandırılması gerekir. Delillerin yanlış değerlendirilmesi, kurulların yorumunu ve eylemin gerçek niteliğinin saptanmasını etkilediğinde, elbette ki, hukuka aykırılık oluşturur.

Madde 320. - Madde, kesin temyiz veya kesin bozma nedenleri de denilen hukuka kesin aykırılık hâllerini göstermektedir. Bu hâller varsa aykırılığın hükme etki ettiği kabul edilecektir. Temyiz merciinin artık bunların bozmayı gerektirip gerektirmediğini araştırma ve takdir yetkisi olmayacaktır.

Bu hâller:

1. Mahkemenin kanunun belirttiğinden çok veya eksik veya yetkili olmayan hâkimin katılımıyla oluşması; böylece kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması,

2. 23 ve 24 üncü maddelerde açıklanan hâkimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hâkimin hükme katılması,

3. 25 inci ve izleyen maddelerde belirtilen geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi ileri sürülmüş ve kabul edilmiş olan veya bu konudaki istem kanuna aykırı olarak reddedilmiş hâkimin hükme katılması,

4. Mahkemenin, davaya bakmak kendi görevini aştığı veya dışında kaldığı (örneğin; davaya özel görevli mahkemenin veya adli yargı dışında bir yargı yerinin bakması gerektiği) hâlde kendisini görevli kabul etmesi veya süresinde yapılmış yetkisizlik iddiasını yasaya aykırı olarak ret ve kendini yetkili saymış bulunması,

5. Sulh ceza mahkemeleri hariç Cumhuriyet savcısı, 194 üncü maddede belirtilen zabıt kâtibi, kanunun kabul ettiği durumlarda zorunlu avukat ile yasanın olanak sağlamadığı hâllerde sanığın yokluğunda duruşma yapılması,

6. Duruşmanın kapalı yapılabileceği ve hükmün de kapalı duruşmada açıklanabileceği belirtilen hâller ve uyulması gereken kurullar dışında, gerek yargılamada gerek hükümde açıklık kuralına aykırı davranılması,

7. Hükmün 242 nci maddede türlerine göre ve ayrıntılı olarak açıklanan biçimde gerekçeyi içermemesi,

8. Savunma hakkının hükmü etkileyecek nitelikte ve derecede sınırlandırılmış olmasıdır.

Madde 321. - Madde uyarınca, Cumhuriyet savcısı gerçeğin araştırılması amacına yönelik veya kamu yararına ilişkin olmayan, yalnızca sanık yararına kabul edilmiş bir hukuk kuralının uygulanmaması, eksik veya yanlış uygulanmış bulunması nedeniyle hükmün sanık aleyhine bozulması için temyiz yoluna başvuramaz.

Madde 322. - Temyiz incelemesi, buna yetkisi olanın isteği üzerine yapılır. Başvuru, hükmü veren bölge adliye mahkemesi ceza dairesine dilekçe sunulması veya zabıt kâtibine beyanda bulunulması şeklinde olur. Beyan tutanağa geçirilir ve hâkime onaylatılır.

Tutuklu sanık 293 üncü madde uyarınca başvurusunu tutuklu bulunduğu kurum müdürüne de yapabilir.

Temyiz süresi yedi gün olup bu süre hükmün açıklanması tarihinden başlar. Açıklama kanun yoluna başvuru hakkı olanların yokluğunda yapılmış ise süre tebliğ tarihinden itibaren başlayacaktır.

Tasarının 303 üncü maddesi, bölge adliye mahkemesince re'sen incelenmesi kabul edilen on-beş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezaları hakkındaki hükümlerin temyiz yolunda incelenebilmesini tarafların başvurusuna bağlı kılmıştır.

Madde 323. - Sanığın aleyhine yokluğunda verilen hükümlerde eski hâle getirme istemi ile ilgili kural ve işlemler Tasarının 305 inci maddesinde istinaf yoluna başvuru hususunda düzenlenmiş olup, aynı kural ve işlemler temyiz yolunda da geçerlidir.

Madde 324. - Maddeye göre 322 nci maddede belirtilen süre içinde yapılan ve geçerli olan temyiz başvurusu tüm yönleriyle hükmün kesinleşmesini önleyecektir.

Duruşmada yalnızca hüküm fıkrası açıklanmış, diğer bir anlatımla gerekçesi tümüyle açıklanmamışsa, hükmün temyiz edildiğinin mahkemeye öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde gerekçenin Cumhuriyet savcısına veya taraflara tebliğ edilmesi gerekecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında öngörülen yedi günlük sürenin, 244 üncü maddenin üçüncü fıkrası gereğince hükmün gerekçesinin yazılıp dosyaya konulmasından itibaren başlayacağı şüphesizdir.

Madde 325. - Madde, temyiz dilekçesi veya beyanın içerdiği hususları göstermektedir.

Cumhuriyet savcısı veya taraflar, hükmün hangi nedenlerle bozulmasını istediklerini temyiz dilekçesinde veya zabıt kâtibine yapacakları beyanlarında belirtebilecekleri gibi sonradan ek dilekçede de gösterebilirler.

Temyiz nedenlerinin gösterilmesi zorunlu olup, bunlar ancak hükmün hukukî yönüne ilişkin olabilir.

Tasarı ile istinaf yolu kabul edilmiş olduğundan ve davanın gerek maddî, gerek hukukî yönü bölge adliye mahkemesinde tartışılıp karara bağlanacağından, Yargıtay yalnızca hukukî yönden denetim yapacak, böylece tam bir içtihat mahkemesi niteliğini elde edecektir.

Madde 326. - Madde, temyiz nedenlerinin temyiz dilekçesinde veya beyanında veya ek dilekçede belirtileceğini kabul etmiş bulunmaktadır.

Ancak Cumhuriyet savcısı veya taraflar, temyiz nedenlerini dilekçe veya beyanda bildirmemişlerse, yüze karşı açıklanan hükümlerde temyiz süresinin bitmesinden veya gıyapta verilen gerekçeli kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde hükmü veren mahkemeye, temyiz nedenlerini içeren ek dilekçe sunacaklardır.

Cumhuriyet savcısı temyiz dilekçesinde, temyiz nedenlerinin yanında, temyiz isteğinin sanığın yararına veya aleyhine olduğunu açıkça belirtmelidir.

Avukatı bulunmayan sanık, temyiz başvurusundan sonra zabıt kâtibine tutanağa geçirilmek üzere yapacağı beyanda gerekçelerini bildirebilir. Bu tutanak başkan veya hâkime onaylatılır. Avukatı varsa hazırlanacak ek dilekçenin, kendisi veya avukatı tarafından imza edilerek verilmesi gerekir.

Sanığın yasal temsilcisi ve eşi de 292 nci madde uyarınca sanığa tanınmış bu haklardan yararlanabilirler. Tutuklu sanık tüm başvurularını 293 üncü maddede açıklandığı gibi tutuklu bulunduğu kurum müdürüne yapabilir.

Madde 327. - Hükmü temyiz edilen mahkeme, başvuruyu, yasal sürede yapıp yapılmadığı, hükmün temyiz edilebilir olup olmadığı, temyiz edenin buna hakkı bulunup bulunmadığı hususlarıyla sınırlı biçimde inceler.

Temyiz isteminin yasal sürenin geçmesinden sonra yapıldığı veya hükmün temyiz yeteneğinin bulunmadığı veya temyiz edenin buna hakkı olmadığı saptanırsa temyiz dilekçesinin reddine karar verilir. Karar ilgiliye tebliğ olunur.

Cumhuriyet savcısı veya taraf, ret kararının kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde Yargıtaydan bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir. Bu durumda dosya Yargıtaya gönderilir. Ancak bu işlem hükmün infazının ertelenmesine neden olmaz.

Madde 328. - Hükmü veren mahkemece 327 nci maddeye göre ret nedeni bulunmayan temyiz dilekçesi veya beyanın bir örneği Cumhuriyet savcısı veya karşı tarafa tebliğ olunacaktır.

Karşı taraf buna yedi gün içinde yazı ile yanıt verebilir. Ancak karşı taraf sanık ise bu hususta zabıt kâtibine tutanağa geçirilmek üzere yanıtını sözle de bildirebilir.

Sanığın yasal temsilcisi ve eşi 292 nci ve tutuklu sanık 293 üncü madde hükümlerinden yararlanabilirler.

Yanıtlar verildikten veya öngörülen süre bittikten sonra dava dosyası bölge adliye mahkemesince Cumhuriyet başsavcılığına iletilir. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı da Yargıtaya sunulmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı dosya üzerinde 4/2/1983 tarihli ve 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 27 ve 28 inci maddelerine göre işlem yapacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının bir gereği olarak, tebliğname hükmü temyiz etmeleri veya aleyhlerine sonuç doğurabilecek görüş içermesi hâlinde sanık veya müdafii ile müdahil, şahsi davacı veya vekillerine tebliğ olunacaktır. Kendisine tebliğ olunan taraf tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde tebliğnameye yazılı olarak cevap verebilecektir.

Tebliğnamenin tebliğinde ortaya çıkabilecek sorunları gidermek amacıyla, maddenin son fıkrasında da üçüncü fıkraya uyarınca yapılacak tebligatların, Tebligat Kanununun 35 inci maddesine göre ilgililerin dava dosyasından belirlenen son adreslerine yapılmasıyla geçerli olacağı hükme bağlanmaktadır.

Madde 329. - Hükmü temyiz edilen mahkemenin 327 nci madde uyarınca temyiz istemini, kabule değer olup olmaması yönünden inceleyip nedenleri varsa temyiz dilekçesinin reddine karar vermesi ve buna karşı başvuru yapılırsa dosyanın Yargıtaya yollanması gerekmekte ise de, uygulamada böyle bir inceleme yapılmadan da Yargıtaya yollandığı ve böylece hükmün işleme hâle geldiği görülmektedir.

Madde, bu durumda zaman ve emek kaybına yer vermemek için dosyanın mahkemesine geri gönderilmesi yerine temyiz isteminin kabule değer olup olmadığı hususunun Yargıtayca doğrudan incelenmesine olanak sağlamıştır.

1. Dosya, hükmü temyiz olunan mahkemece verilen temyiz dilekçesinin reddi kararına karşı başvuru üzerine yollanmışsa Yargıtayca;

a) Ret kararı doğruysa bu karara karşı yapılan başvurunun reddine karar verilip dosya mahkemesine geri gönderilir,

b) Ret kararı yanlışsa, bu karar kaldırılıp hüküm esastan incelenir.

2. Dosya, temyiz istemi mahkemece 327 nci maddeye göre incelenmeden doğrudan yollanmışsa Yargıtayca;

a) Temyiz isteminin yasal süreden sonra yapıldığı veya hükmün temyiz yeteneğinin bulunmadığı, temyiz edenin buna hakkı olmadığı veya temyiz dilekçe, beyan veya lâyihasının temyiz nedenlerini içermediği saptanırsa temyiz isteminin reddine karar verilir.

b) Temyiz isteminin reddi nedenleri yoksa temyiz incelemesi yapılır.

Madde 330. - Temyiz incelemesi kural olarak dosya üzerinden yapılacaktır. Tasarı, onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölümlü cezalarına ilişkin hükümlerin incelenmelerinin duruşmalı yapılabilmesini uygun görmüştür.

Yargıtay, re'sen ya da sanık veya avukatının isteği üzerine zorunlu olarak, duruşmalı inceleme yapacaktır.

Duruşma isteme yetkisi yalnızca sanık ve avukatına tanınmıştır. Duruşma isteğinin temyiz dilekçesinde, sonradan da olsa mutlaka temyiz süresi içinde ileri sürülmesi gerekir.

Hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren birden çok suç işlenmişse, suçların toplanması (içtima) hükümlerinin uygulanmasından önce her bir eylem için verilmiş cezaya göre duruşma istenebilir; cezaların toplamı üzerinden istenemez.

Duruşma günü sanığa ve isteği üzerine avukatına bildirilir. Sanık duruşmada hazır bulunabileceği gibi kendisini bir avukatla da temsil ettirebilir. Sanık duruşmaya gelmez, avukat da göndermezse inceleme duruşmasız yapılır.

Tutuklu sanık duruşmaya katılmak isteminde bulunamaz.

Maddenin son fıkrasıyla; Yargıtayca re'sen veya sanık avukatının süresindeki istemi üzerine incelemenin duruşmalı yapılmasına karar verildiğinde, hükmü temyiz etmiş olması koşuluyla katılanın da duruşmaya çağırılmasına olanak sağlanmıştır.

Madde 331. - Duruşmalı inceleme yapılacak dosya önce bir üye veya tetkik hâkimine verilecektir. Görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından dosya incelenip rapor düzenlenip üyelere açıklanacaktır. Üyeler gerekli görürlerse kendileri de dosyayı inceleyebileceklerdir.

Bu hususlar gerçekleştikten sonra duruşma açılır.

Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının veya yerine görevlendirdiği bir Yargıtay Cumhuriyet savcısının hazır bulunması gereklidir.

Temyiz isteminde bulunan tarafa önce söz verilmek suretiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya onu temsil eden savcı, sanık, katılan ve avukatları iddia ve savunmalarını açıklar.

Son söz mutlaka sanığa verilir.

Madde 332. - Yargıtay, yalnız temyiz dilekçesi veya beyanında maddi hukuk kurallarına aykırılık nedeniyle ileri sürülen hususlarla, temyiz istemi yargılama hukukuna ilişkin kuralların uygulanmaması veya eksik veya yanlış uygulanmasından dolayı yapılmışsa, bu olgular hakkında inceleme yapar.

Madde 333. - Yargıtay temyiz olunan hükmün hukuka uygun olduğunu belirlediğinde temyiz isteminin esastan reddine karar verecektir. Yargıtay, temyiz edilen hükmün temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olan hukuka aykırılıklar içerdiğini saptar ve bunlar hükme etki edecek

nitelikte olursa bozma kararı verir. Hükme etki edecek nitelikte bulunmayan hukuka aykırılıkların, bazı önemsiz usul hatalarının Yargıtay kararında gösterilmekle birlikte hükmün bozulmasına neden sayılmadığı belirtilmelidir. Ancak, ilâmda bozulan hususların hepsinin nedenleriyle birlikte ayrı ayrı açıklanması gerekir.

Bozmaya neden olan hukuka aykırılık, hükmün dayandırıldığı işlemlerden kaynaklanmışsa, aynı zamanda bu işlemler de bozulur.

Mahkemenin temyize konu hükmü birden çok bölümden oluşmuş ve bunlardan bir veya birkaçı için ayrıca temyiz isteminin esaslan reddine karar verilmemişse tümü bozulmuş sayılır. Bozma ile hüküm ortadan kalkar.

Temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olmasa da 320 nci maddede açıklanan hukuka kesin aykırılık hâlleri varsa hüküm mutlaka bozulur.

Madde 334. - Maddeye göre, temyiz olunan hükmün, maddî hukuk kurallarının veya yargılama hukukuna ilişkin kuralların uygulanmaması, eksik veya yanlış uygulanması hâlinde Yargıtayca bozulması kuraldır. Ancak, istisna olarak, hükme esas kabul edilen maddî olaylara hukuk kurallarının uygulanmasında hata yapılması nedeniyle hüküm bozulmuşsa ve yeniden yargılama yapılması gerekmiyorsa, mahkemeye bırakılmış serbest değerlendirme yetkisi söz konusu değilse maddede dokuz bent hâlinde ve sınırlı olarak sayılan durumlarda davanın esasına hükmedebilecek veya hükümdeki hukuka aykırılık Yargıtayca düzeltebilecektir.

Madde 335. - Yargıtay, 333 üncü maddenin (1) numaralı fıkrası uyarınca temyiz istemini esaslan reddettiğinde veya 334 üncü madde uyarınca hükümdeki hukuka aykırılığı düzelttiğinde dosyayı, hükmü veren bölge adliye mahkemesine gönderilmesi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verecek; bölge adliye mahkemesi de Yargıtaydan geldiği tarihten itibaren yedi gün içinde dosyayı ilk derece mahkemesine gönderilmesi için bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına verecektir. İlk derece mahkemesi ise gelen bu dosya hakkında infaz veya gereken diğer işlemleri yapacaktır.

Yargıtay, 334 üncü maddede belirtilen hâllerin dışında hükmü bozduğunda ise dosyayı yeniden incelenmek ve hükmolünmek üzere hükmü bozulan bölge adliye mahkemesine veya diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderecektir.

Yargıtay, mahkemenin kendisini hukuka aykırı olarak görevli veya yetkili kabul etmesi nedeniyle hükmü bozmuşsa, dosyayı hükmü bozulan mahkeme yerine doğrudan doğruya görevli veya yetkili mahkemeye gönderecektir.

Yargıtayın hükmü yetki yönünden bozması, yetki itirazının, 19 uncu maddede belirtilen sürede yapılmış ve mahkemece hukuka aykırı olarak reddedilmiş bulunması durumunda olanaklıdır.

Hükmü veren mahkemenin, Yargıtayın görev veya yetki konularında verdiği bozma kararlarına karşı direnme hakkı yoktur.

Madde 336. - Yargıtayda hükmün açıklanması, 330 uncu ve 331 inci maddelerde açıklandığı üzere incelemenin duruşmalı yapıldığı hâllerde söz konusudur.

İlke olarak hükmün açıklanması duruşma biter bitmez 243 üncü madde hükümlerine göre yapılır. Ancak madde, kararın her zaman aynı gün verilmesine olanak bulunmadığını göz önünde tutarak duruşmanın bitiminden itibaren yedi gün içinde verilmesini uygun görmüştür.

Madde 337. - Mahkemece verilen hüküm, temyiz etmeyen sanık yönünden kesinleşir ve infaz edilebilir hâle gelir. Kural bu olmakla beraber aynı mahkemece aynı hükümlü cezalandırılan sanıklar hakkında birbiriyle çelişen sonuçların doğmasının önlenmesi, adalet düşüncesiyle ve bazı koşullarda Yargıtayın bozma kararından temyiz etmeyen sanıkların da yararlandırılması uygun görülmüştür.

Bunun için;

1. Aynı mahkemece aynı kararlar birden çok sanığın hükümlendirilmesi,
2. Sanıkların fiilinde 8 inci maddede tanımlanan nitelikte bağlantı bulunması,
3. Hükümün Cumhuriyet savcısı, katılan veya sanıklardan bir veya birkaçınca ve sanıkların tümünü kapsamayacak şekilde temyiz edilmiş olması,
4. Hükümün cezanın belirlenmesinde hukuka aykırılık nedeniyle sanık yararına bozulması,
5. Bu bozmanın hükmü temyiz etmeyen veya kendileriyle ilgili temyiz bulunmayan sanıklara da uygulanma olanağına sahip olması gerekecektir.

Suç unsurlarının oluşmaması, fiilin suç olmaması, cezanın azaltılması veya ortadan kaldırılmasını gerektiren nedenler de cezanın belirlenmesinde hukuka aykırılıktır.

Temyiz etmeyen deyimine; temyiz yoluna hiç başvurmayan, süresinden sonra başvuran, temyiz istemi reddolunanlar dahildir.

Yargıtay, bozma kararında, temyiz etmeyen sanıklardan hangilerinin yararlanacağını gösterir; ancak gösterilmemiş olması yararlanmayı önlemez. Mahkeme kanun gereği olarak bu durumu gözetmek zorundadır.

Bu bozmayla temyiz yoluna başvurmayan sanıklar hakkında kesinleşen hüküm de ortadan kalır, aynı sanıklarla ilgili olarak yeniden hüküm kurmak gerekir.

Madde 338. - Bozma ilâmına bağlı dava dosyası Yargıtayca 335 inci maddenin ikinci veya üçüncü fıkrası uyarınca kendisine gönderilen mahkeme ilk iş olarak duruşma gününü belirleyecek ve taraflara çağrı yapacaktır. Duruşmada Yargıtay bozma kararı okunarak Cumhuriyet savcısı, katılan ile sanık ve avukatlarından bozmaya karşı diyecekleri sorulur.

Katılan, sanık ve avukatları davetiye tebliğine rağmen duruşmaya gelmezler veya bunlara, dosyada bilinen adreslerinde tebligat yapılamazsa duruşma sürdürülerek yokluklarında dava bitirilebilir.

Ancak bozma sanığın aleyhine, diğer bir anlatımla verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise, avukatının gelip bozmaya karşı görüşünü açıklamış olması durumunda da, sanığın herhâlde mahkeme önünde veya istinabe yoluyla dinlenilmesi zorunludur.

Bu hususlar tamamlandıktan sonra bölge adliye mahkemesince;

1. Daha önce verilmiş olan hükmün doğru, hukuka uygun olduğu konusunda ise, direnme kararı verilir. Yargıtayın bozması birden çok fıkralardan oluşuyorsa mahkemenin bunlardan bir bölümüne uyması diğerleri hakkında direnme kararı vermesi de olanaklıdır.

Direnme kararı temyiz edilirse inceleme Yargıtay Ceza Genel Kurulunca yapılır. Direnme kararına karşı yapılan temyiz başvurusunun reddi durumunda hüküm kesinleşir. Yargıtay Ceza Genel Kurulunca direnme üzerine verilen bozma kararlarına karşı direnme söz konusu olmaz; bunlara mahkemece uyulması gereklidir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, mahkemece direnme kararı verilmeden önce son sözün herhâlde sanığa ait olması gerektiği görüşündedir.

2. Yargıtayın bozma nedenleri yerinde görüldüğü takdirde ise uyma kararı verilir. Uyma, bu konuda verilen bir ara karar ile veya bozma nedenleri yerine getirilmek suretiyle eylemli şekilde olabilir.

Bozmaya uyma üzerine yargılamaya yeniden başlanır. Yargıtayca saptanan hukuka aykırılıklar giderilir, eksiklikler tamamlanır. İlk kararlar da veya bozma ile de bağımlı olmaksızın yeniden hüküm kurulur.

Bozmaya uyan bölge adliye mahkemesi sonradan bundan dönerek direnme kararı veremez.

Hüküm yalnız sanık veya avukatı veya 292 nci madde uyarınca yasal temsilcisi ve eşi veya Cumhuriyet savcısı tarafından sanık yararına temyiz edilmişse, bozmadan sonra yapılan yargılama sonunda verilecek ceza, önceki hükümdeki cezadan daha ağır olamaz.

Bu kural gerek cezanın türü ve gerekse süresi bakımından geçerli olup, suç niteliği yönünden uygulama yeri bulunmamaktadır.

Madde 339. - Madde, olağanüstü bir kanun yolu olarak karar düzeltme usulünü kabul etmiş bulunmaktadır. Karar düzeltme, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin 317 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı kararları ile Yargıtay ceza daireleri ve Ceza Genel Kurulu kararlarında bulunabilecek hataların giderilebilmesi için kabul edilmiştir.

Bu maddede ve 340 ıncı maddede bölge adliye mahkemesinde, 341 ve 342 nci maddelerde de Yargıtayda karar düzeltme ve usulü düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bu kurum olağanüstü bir kanun yolu oluşturduğundan ancak istinaf nedeni olarak bildirilmiş ve esasa etkili olabilecek bir hususun, inceleme dışı bırakılması gibi önemli maddî hatalarla sınırlı biçimde bu yola başvurulabilir.

Bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin istinaf başvurusu üzerine verdiği kararlarda, hükmün ve kararın özüne ve niteliğine doğrudan doğruya etkili olmak üzere istinaf dilekçesi veya beyanın da ya da tebliğnamede belirtilmiş bir hususun, göz önüne alınmayarak değinilmemiş olması hâliyle sınırlı olarak karar düzeltme yoluna gidilebilecektir.

Madde 340. - Bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin 317 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı kararlarına karşı karar düzeltme isteminde bulunma yetkisi bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına aittir.

İlgililer doğrudan doğruya veya yerel Cumhuriyet savcısı aracılığı ile karar düzeltme isteminde bulunması için bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına başvurabilirler. Yerel Cumhuriyet savcısı da aynı konuda kendiliğinden istemde bulunabileceği gibi ilgililerin başvurularını yazılı düşüncesini de belirterek bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına iletir.

İstinaf yoluna başvurulması üzerine bölge adliye mahkemesi ceza dairesine iletilen dava dosyaları ilâma bağlandığında bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına verilir. Hükümlü aleyhine karar düzeltme, sayılan tüm bu hâllerde bölge adliye mahkemesi ceza dairesi kararının bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde istenebilir.

Hükümlü lehine karar düzeltme istemi herhangi bir süreye bağlı değildir.

İlgililerin veya Cumhuriyet savcısının başvuruları infazın geri bırakılmasını gerektirmez.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı karar düzeltme istemlerini yerinde görmezse ret kararıyla dosyayı yerine geri gönderir. İlgililer ancak yeni nedenlerle istemlerini yenileyebilirler.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı doğrudan doğruya veya tarafların veya yerel Cumhuriyet savcısının başvuruları üzerine karar düzeltme istemini uygun görürse infazın geri bırakılmasına karar verir ve yerel Cumhuriyet savcısına hemen bildirir.

Karar düzeltme istemi bölge adliye mahkemesi ceza dairesince reddedilirse bir daha bu yola başvurulamaz.

Madde 341. - Madde, olağanüstü bir kanun yolu olarak Yargıtayda karar düzeltme usulünü düzenlemektedir. Maddede, Yargıtay ceza daireleri ile Ceza Genel Kurulu kararlarında bulunabilecek hataların giderilebilmesi için karar düzeltme hükmüne bağlanmaktadır.

Bu kurum olağanüstü bir kanun yolu oluşturduğundan ancak önemli maddi hatalarla sınırlı biçimde bu yola başvurulabilir: Temyiz nedeni olarak bildirilmiş ve esasa etkili olabilecek bir hususun, duruşma isteğinin gözden kaçırılması, inceleme dışı bırakılması maddi bir hatadır.

Yargıtayın temyiz başvurusu üzerine verdiği kararlarda, hükmün ve kararın özüne ve niteliğine doğrudan doğruya etkili olmak üzere temyiz dilekçesi veya beyanında ya da tebliğnamede belirtilmiş bir hususun, göz önüne alınmayarak değinilmemiş olması hâliyle sınırlı olarak karar düzeltme yoluna gidilebilecektir.

Madde 342. - Yargıtay ceza dairesi ve Genel Kurul kararlarına karşı karar düzeltme isteminde bulunma yetkisi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına aittir.

İlgililer doğrudan doğruya ya da yerel Cumhuriyet savcısı veya bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısı aracılığı ile karar düzeltme isteminde bulunması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına başvurabilirler. Yerel Cumhuriyet savcısı veya bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısı da aynı konuda kendiliğinden istemde bulunabileceği gibi ilgililerin başvurularını yazılı düşüncesini de belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına iletir.

Temyiz edilmeleri üzerine ilgili ceza dairesi veya Ceza Genel Kuruluna iletilen dava dosyaları ilâma bağlandığında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilir. Hükümlü aleyhine karar düzeltme, sayılan tüm bu hâllerde özel daire veya Ceza Genel Kurulu kararının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde istenebilir.

Hükümlü lehine karar düzeltme istemi herhangi bir süreye bağlı değildir.

İlgililerin veya Cumhuriyet savcısının başvuruları infazın geri bırakılmasını gerektirmez.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı karar düzeltme istemlerini yerinde görmezse ret kararıyla dosyayı yerine geri gönderir. İlgililer ancak yeni nedenlerle istemlerini yenileyebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı doğrudan doğruya veya tarafların veya Cumhuriyet savcısının başvuruları üzerine karar düzeltme istemini uygun görürse infazın geri bırakılmasına karar verir ve yerel Cumhuriyet savcısına hemen bildirir.

Karar düzeltme istemi Yargıtay ilgili ceza dairesi veya Ceza Genel Kurulunca reddedilirse bir daha bu yola başvurulamaz.

Madde 343. - Maddeye göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, ceza dairelerinin kararlarına karşı ilâmın veya düzeltme istemine ilişkin özel daire kararının kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde Ceza Genel Kuruluna itiraz edebilecektir.

İtiraz, daire kararında gerek maddî ve gerek usul hukukuna aykırı olduğu saptanan hususlara yönelik olabilir. İtiraz nedenlerinin açık ve gerekçeleriyle yazılı olarak bildirilmesi gerekir.

Ceza Genel Kurulu itirazda ileri sürülen nedenlerle bağlı olmaksızın kararı usul ve esas yönünden inceler.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, itirazın süresinde yapıp yapılmadığını, ileri sürülen nedenin itiraz konusu olup olmayacağını inceledikten sonra, itiraz süresi geçmiş veya konu itiraz edilebilir değilse usulden ret kararı verir. Süresinde ve itiraz edilebilir olduğu saptanırsa karar esastan incelenir. İtiraz yerinde bulunmazsa esastan ret kararı verilir; yerinde görülürse karar yerine geçecek ve itiraz doğrultusunda, kurulun gördüğü nedenle karar verilir.

Madde 344. - Maddeye göre, hâkim veya mahkemece verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık olduğunu öğrenen Adalet Bakanı, o karar veya hükmün Yargıtayca bozulması istemini, yasal nedenlerini açıklayarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirecektir.

Olğanüstü temyiz de denilen bu kanun yoluna, istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş bulunan kararlarda, gerek maddî hukuka ve gerek usul hukukuna ilişkin aykırılıkların giderilmesi için başvurulabilir.

Böylece kanunun eşit uygulanması ve sanığın aleyhine olmamak koşuluyla, hukuka aykırılıkların, toplum ve birey açısından hukuk yararına giderilmesi amaçlanmıştır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Adalet Bakanınca bildirilen nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtay ceza dairesine verir.

Yargıtay ileri sürülen nedenleri yerinde görmezse istemi reddeder, yerinde görürse karar veya hükmü kanun yararına bozar.

Bozma,

1. 232 nci maddede belirtilen ve davanın esasını çözmeyen bir karara ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme gerekli inceleme ve araştırmayı yapar, buna göre yeniden karar verir.

2. Mahkûmiyet hükmünün davanın esasını çözmeyen yönüne veya savunma hakkını kaldırma veya kısıtlama sonucunu doğurmuş usul işlemlerine ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme yeniden yargılama yapıp önceki mahkûmiyetten daha ağır olmamak koşuluyla yargılama sonucuna göre hüküm kurar.

3. Davanın esasını çözen, ancak mahkûmiyet dışında kalan hükümlere ilişkin bozmalar aleyhte sonuç doğurmaz ve yeniden yargılama yapılmasını gerektirmez.

4. Eğer hükümlünün cezasının kaldırılması veya daha hafif bir cezanın verilmesi gerekiyorsa, Yargıtay bu hususta doğrudan hüküm verir.

Kanun yararına başvuru üzerine verilen bozma kararlarına karşı ilk derece mahkemelerinin direnme hakları yoktur.

Madde 345. - Maddeye göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmünün içerdiği cezanın kaldırılması veya hükümlüye daha hafif bir cezanın verilmesi gerektiğini, Adalet Bakanının 344 üncü madde gereğince yaptığı başvuru dışında doğrudan doğruya veya uyarı üzerine öğrendiğinde kanun yararına olarak Yargıtay ilgili ceza dairesine re'sen başvurabilecektir, ancak başvuru 344 üncü maddenin dördüncü fıkrasının (4) numaralı bendinde yazılı hâlde yapılabilecektir. Ancak bu konuda Adalet Bakanının başvurusu varsa yetki artık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısınca kullanılamaz.

Madde 346. - Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş hükümlere karşı kabul edilmiş olağanüstü bir kanun yoludur. Böylece hükümlerdeki maddi soruna ilişkin fiilî hataların giderilebilmesine olanak sağlanmıştır.

Tasarı, hükümlülerin lehine olan yargılamanın yenilenmesi nedenlerini geniş, aleyhine olan nedenleri ise 1412 sayılı Kanundan daha da dar olarak düzenlemiştir. Bazı Batı kanunlarında aleyh-te olarak yargılamanın yenilenmesi, esasen kabul edilmemektedir.

Yargılamanın yenilenmesi nedenleri maddede beş bent hâlinde gösterilmiştir. Bu nedenler şunlardır:

1. Duruşmada kullanılan ve mahkemenin ispat, nitelendirme veya cezayı belirlemede dayandığı, böylece hükmü etkileyen bir belgenin sahteliğinin anlaşılması;

2. Yemin verilerek dinlenmiş bir tanık veya rapor düzenlemiş bir bilirkişi veya tercümanın hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçeğe aykırı tanıklık veya bilirkişilik veya çeviri yaptığının belirlenmesi;

3. Hükümlü tarafından doğrudan ve onun yönlendirdiği bir kişi aracılığıyla neden olunması hâli ayrı, hükme katılan hâkimlerden birinin, aleyhine ceza kovuşturmasını ve bir cezayla hükümlülüğünü gerektirecek nitelikte görevini yerine getirmede kusurlu olması;

4. Ceza hükümlülüğü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayanılarak kurulmuş, ancak hukuk mahkemesinin bu kararının yeni ve kesinleşmiş bir hükümle ortadan kaldırılmış bulunması;

5. Hüküm verildiği tarihte mahkemece bilinmeyen, yalnız başına veya önceden sunulmuş delillerle birlikte göz önüne alındıklarında hükümlünün beraatini veya hakkında daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanmasını gerektiren yeni olay veya delillerinin ortaya çıkması.

6. Ceza hükmünün İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi için maddede sayılan ilk beş neden bakımından bir süre öngörülmemiş olmasına karşılık, (6) numaralı bentte sayılan neden yönünden başvuruda bulunma süresi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren hak düşürücü süre niteliğindeki bir yıla sınırlanılmaktadır. Bu süre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 44 üncü maddesi anlamında kararın kesin nitelik kazandığı tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır.

Madde 347. - Yargılamanın yenilenmesi istemi kendiliğinden hükmün infazını engellemeyecektir; ancak istemi karara bağlayacak mahkeme hemen veya yargılamanın yenilenmesi aşamalarındaki gelişmelere göre infazın geri bırakılmasına, başlanmışsa durdurulmasına karar vermeye yetkilidir.

Madde 348. - Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi süre koşuluna bağlanmamıştır. Bu konuda cezanın infazından ve hükümlünün ölümünden sonra da istemde bulunulabilir.

Ölenin eşi, üstsoyu, altsoyu ve kardeşleri birlikte veya tek başlarına yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilirler.

Cumhuriyet savcısının hükümlü lehine her zaman yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabileceği konusunda kuşku yoktur.

Tasarı ayrıca, ikinci fıkrada belirtilen kişilerin yokluğu hâlinde, Adalet Bakanının da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabileceği hükmünü getirmiştir.

Madde 349. - Tasarı, sanığın veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenlerini 1412 sayılı Kanuna göre daha da sınırlandırmış olup, yalnızca, duruşmada sanığın veya hükümlünün yararına kullanılan ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliğinin anlaşılması veya hükme katılmış hâkimlerden birinin, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir cezayla hükümlülüğünü gerektirecek nitelikte sanık veya hükümlü yararına görevini yerine getirmekte kusurlu olması yahut sanığın beraat ettikten sonra suça ilişkin olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunması hâllerinde istenebileceğini kabul etmiştir. Böylece Batı kanunlarında kabul edilmiş esaslara yaklaşmıştır.

Madde 350. - Yargılamanın yenilenmesi ancak kesinleşmiş hükümlere karşı olanaklıdır ve adaletin gereğini yerine getirmek maksadını güttüğü için, aslında kesin hüküm kavramına aykırı nitelikteki bu kurum kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu nedenle bir hükme karşı gidilebilecek veya hatanın giderilmesini sağlayacak başka bir yol varsa yargılamanın yenilenmesinin istenemeyeceği kabul edilmiştir.

Aynı nedenle, fiil ve niteliği değişmedikçe buna uygun kanun hükmünde öngörülen alt ve üst sınırlar içinde yer alan cezanın değiştirilmesi, artırılması veya eksiltilmesi için de yargılamanın yenilenmesi kabul edilmemiştir.

Madde 351. - Bir suç iddiasına dayanan yenileme istemi ancak, bu fiilden dolayı kesinleşmiş bir hüküm bulunması veya bu fiil hakkında kuvvetli delil bulunmamasından başka bir nedenle bir ceza soruşturmasına başlanamamış veya başlanan soruşturma ve kovuşturmaya devam edilememiş olması hâllerinde kabul edilebilecektir.

Bu hüküm karşısında, örneğin aleyhte tanıklık yapan bir kimsenin, yalan tanıklıktan kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olması veya bu suçtan dolayı kuvvetli delil bulunmaması dışında bir nedenle hakkında ceza soruşturmasına başlanamamış veya devam edilememiş olması hâlinde, yenileme talebinde bulunulabilecektir.

Bu örnekte olduğu gibi yalan tanıklığı ispata yarayan yeni olaylar ve deliller varsa, yenileme istemi 346 ncı maddenin (5) numaralı bendine dayandırılacaktır.

Madde 352. - Maddeye göre yargılamanın yenilenmesi için başvuru konusunda açık hüküm (Örneğin 348 inci madde) bulunan hâller dışında, başvurma hakkı ve biçimiyle ilgili olarak olağan kanun yoluna dair genel hükümler uygulanacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi istemini içeren başvuruda, buna ilişkin yasal nedenlerin ve delillerin belirtilmesi zorunludur.

Madde 353. - Yargılamanın yenilenmesi esas hükmü veren mahkemeden istenir. Bu konuda hükmün temyiz edilmemesi veya Yargıtaydan geçmek suretiyle kesinleşmiş olması arasında fark yoktur. Yargıtayca temyiz isteminin esaslan reddine karar verilmesi veya 334 üncü madde uyarınca davanın esasına hükmolunması hâllerinde de başvurunun esas hükmü vermiş olan mahkemeye yapılması gerekir.

Hükmü ilk derece mahkemesi sıfatıyla Yargıtay dairesi kurmuşsa yenileme istemini inceleme yetkisinin de ona ait bulunacağı kuşkusuzdur; ancak 334 üncü madde gereğince temyiz mercii doğrudan hüküm koymuş ise, yenileme istemi esas hükmü veren mahkemeye sunulacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi istemi 346 ncı maddenin (3) numaralı ve 349 uncu maddenin (2) numaralı bendinde açıklanan nedenlere dayalı ise sorun "hâkimin davaya bakmaması ve reddi"ne ilişkin hükümlere göre çözülecektir.

Bu olağanüstü kanun yolunun birinci aşamasını, yenileme isteminin kabule değer olup olmadığını belirlemek için yapılacak inceleme oluşturur. İstem yerinde olup olmadığına duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verilecektir.

Madde 354. - Yargılamanın yenilenmesi istemi buna hakkı olmayan kimse tarafından yapılmış veya hak sahibi olan kanunda belirlenen şekle uymamış ya da yargılamanın yenilenmesini gerektirecek hiçbir neden gösterilmemiş veya gösterilen nedenler kanunda sınırlı olarak sayılanlardan değilse, neden gösterilmiş ancak bunu doğuracak deliller açıklanmamışsa, mahkeme istemi kabule değer olmadığından reddeder.

Mahkemece yenileme isteğinin kabule değer olduğuna karar verilirse, yargılamanın yenilenmesi istemi, yedi gün içinde diyeceklerini bildirmeleri için Cumhuriyet savcısı ve ilgili tarafa tebliğ olunur.

Bu madde uyarınca verilen karara karşı itiraz yoluna başvurulabilir.

Madde 355. - Maddenin birinci fıkrasına göre mahkeme, önce yargılamanın yenilenmesi isteminin yerinde olup olmadığına bakacak ve yerinde sayarsa soruşturmaya ilişkin hükümler çerçevesinde delillerin toplanması ve bunların esaslı olup olmadıklarının değerlendirilmesi yani bu kanun yolunun ikinci aşamasına geçecektir.

Mahkeme, delilleri kendisi toplayabileceği gibi bu görevi naip hâkime veya istinabe olunan mahkemeye de verebilir.

Bu aşamada tanık, bilirkişi dinlenebilir, arama ve elkoyma işlemi, keşif yapılabilir. Sunulan delillerin inandırıcılığını değerlendirmek için mahkeme kendiliğinden uygun gördüğü her türlü delili toplamaya yetkilidir ve bu hususta soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Deliller toplandıktan, bu konudaki soruşturma ve araştırmalar tamamlandıktan sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş kişiden yedi gün içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir; ancak bu sürede görüş ve düşünceler bildirilmese de mahkeme konuya ilişkin kararını verir.

Madde 356. - Yargılamanın yenilenmesi isteminde sunulan deliller ileri sürülen iddiaları yeterince doğrulamıyor veya ilk hükmün dayandığı delil ve nedentlerle mahkemece kendiliğinden toplanan yeni deliller bunların inandırıcılığını ortadan kaldıramıyorsa, yenileme istemi 346 ncı maddenin (1) ve (2) numaralı bentleriyle 349 uncu maddenin (1) numaralı bendinde yazılı belgenin sahteliği veya tanık, bilirkişinin gerçeğe aykırı tanıklık, görüş bildirildiği hususlarına dayandırılmış olup da bunların önceki hükme hiçbir etkisi olmadığı anlaşılırsa, yargılamanın yenilenmesi isteminin esaslı olması nedeniyle reddine karar verilir.

Mahkeme yargılamanın yenilenmesi istemini esaslı ve kabul edilebilir bulursa, yargılamanın yenilenmesine ve duruşma açılmasına karar verir.

Bu maddeye göre kararlar duruşma yapılmaksızın verilir. Ancak kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Madde 357. - Madde, duruşma yapılmaksızın yargılamanın sonuçlandırılacağı iki hâli göstermekte ve düzenlemektedir. 356 ncı madde gereğince yargılamanın yenilenmesine ve duruşmanın açılmasına karar verilmekle üçüncü ve son aşamaya ulaşılabılır.

Mahkeme bu aşamada da yenileme nedenleri ile bağlı olmayıp gerekli gördüğü delilleri toplayabilir.

Yargılamanın yenilenmesi kural olarak duruşma yapılarak sonuçlandırılır. Madde bu kuralın iki istisnasını düzenlemiştir:

1. Hükümlü ölmüşse mahkeme duruşma yapmaz. Toplanmış olan ve gerekli görerek toplanacağı deliller ışığında, istem yerindeyse hükümlünün beraatine, değilse yenileme isteminin reddine karar verir.

2. Hükümlünün ölümü dışında, mevcut deliller, yeniden delil toplamaya gerek olmaksızın hükümlünün derhâl beraatine karar verilebilecek açıklık ve nitelikteyse Cumhuriyet savcısının da uygun görüşüyle duruşma yapmaksızın beraat kararı verilebilir.

Cumhuriyet savcısı uygun görüş bildirmezse duruşma açmak gerekir.

Her iki hâlde de mahkeme beraat kararı verdiğinde ayrıca önceki hükmün iptaline de karar verir.

Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunanın isteği hâlinde önceki hükmün iptaline ilişkin karar Resmî Gazete ve mahkemenin takdirine göre diğer gazetelerde de ilân edilebilir. İlân giderleri Devlet Hazinesince karşılanır.

Madde 358. - Yargılamanın yenilenmesinin kabulü üzerine yeni duruşma kural olarak esas hükümü veren mahkemede yapılacaktır. Yeni duruşma ilkinden ayrı ve bağımsızdır. Mahkeme, gerek eski delillerin takdirinde gerek yeniden delil toplamada ve bunları birlikte değerlendirmede önceki hükümlle bağlı değildir. Bu aşamada duruşmaya ilişkin tüm hükümler uygulanmak suretiyle gerçekleştirilir.

Duruşma sonunda önceki hükmün doğru olduğu kanısına ulaşırsa mahkeme onun onaylanmasına karar verir. Aksine önceki kararın hatalı olduğunu saptarsa ilk hükmün iptaline karar verir ve yeniden hüküm kurar.

Yargılamanın yenilenmesi hükümlü yararına istenmişse, yeniden verilecek hükümdeki ceza, önceki cezadan daha ağır olamaz.

Duruşma sonunda verilen kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilir.

Madde 359. - Madde mahkûmiyet hükümlerinin infaz koşulunu belirtmektedir.

Bir mahkûmiyet kararının infazına başlanabilmesi için onun kesinleşmiş olması gerekmektedir. Kesinleşmeyen kararların değişebilmesi ihtimaline karşılık infaz edilen cezanın meydana getirdiği zararın karşılanmasına olanak bulunmadığından, kesinleşme koşulunun kabul edilmesi yerinde ve insan haklarının gereği olan bir ilkedir.

Ölüm cezası bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisince Anayasanın 87 nci maddesi uyarınca verilebilecek "yerine getirme kararı" ise bu ceza bakımından bir infaz koşulu olmaktadır.

Madde 360. - Madde ile infazın dayanakları ve hangi merci tarafından yerine getirileceği açıklanmaktadır.

Mahkeme kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet savcısına gönderecektir. Cumhuriyet savcısı cezanın infazını izlemekle görevlidir. Demek oluyor ki, Cumhuriyet savcısı, söz gelimi hürriyeti bağlayıcı cezanın, mevzuata uygun olarak infaz edilmesini denetlemekle yükümlüdür.

Madde 361. - Madde, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının ertelenme nedenlerini düzenlemektedir. Maddenin erteleme nedeni olarak gösterdiği hâller: Cezanın amacı dışında etki yaratabileceği veya cezanın infazı ile maksada ulaşamayacağı anlaşılan hâllerdir.

Maddenin birinci fıkrasına göre, hükümlünün akıl hastalığına tutulması hâlinde hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı, hastalığın geçmesine kadar ertelenecektir. Ayrıca akıl hastalığı dışında tıbben tedavisine olanak bulunmayan veya tedavisi uzun sürebilecek bir takım hastalıkların varlığı da öngörülerek, ikinci fıkrada, diğer hastalık hâlleri cezanın infazında hükümlünün hayatı için kesin bir tehlike oluşturuyorsa birinci fıkra hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır yani bu hâlde de cezanın infazı ertelenecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, hastalık nedeniyle mahkûmun cezasının infazının geri bırakılması kararından sonra, geri bırakma süresince mahkûm hakkında Cumhuriyet savcılığınca alınabilecek önlemler ile mahkûmun uyması gereken kurallar gösterilmektedir. Buna göre birinci ve ikinci fıkralarda düzenlenen hürriyeti bağlayıcı cezanın infazının hastalık nedeniyle geri bırakılması belirli koşulların uygulanması kaydıyla verilebilecek; bu koşulların yerine getirilmemesi veya ihlâli hâlinde geri bırakma kararı kaldırılacaktır.

Gebelik ve yeni doğum hâlleri de hürriyeti bağlayıcı cezanın infazının geri bırakılması nedeni olarak son fıkrada düzenlenmiştir. Gebe olan veya doğumdan itibaren altı ay geçmemiş bulunan hükümlünün cezasının infazı geri bırakılacaktır. Demek oluyor ki, gebelik süresine ek olarak altı ay zarfında hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı geri bırakılacaktır. Çocuk ölmüş veya anasından başkasına verilmiş olursa, infaz doğumdan itibaren iki ay geri bırakılır.

128 inci madde hükmü uyarınca, bu maddede öngörülen koşulların varlığı, tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği konusunda karar verilirken de dikkate alınacaktır.

Madde 362. - Madde, hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesini düzenlemektedir.

Birinci fıkra, ağır hapis hariç olmak üzere, üç yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların derhâl infazının hükümlü veya ailesi için mahkûmiyetin amacı dışında ağır bir zarara neden olacağı anlaşılırsa, hükümlünün istemi üzerine infazın en fazla altı ay ertelenebileceğini belirtmektedir.

Ertelene isteminin kabulü, bir güvence gösterilmesine veya başka bir koşula bağlanabilecektir.

Madde 363. - Madde ile, ceza yargılaması hukukumuzda yeni bir kurum olarak, hürriyeti bağlayıcı cezaların maddenin belirttiği hâllerde bölünerek infaz edilebilmesi olanağı getirilmiştir.

Çağdaş ceza hukukunda cezanın, suçluyu yoksunluklara tâbi kılıcı ve dolayısıyla eylem ve ızdırıp verici bir araç olmak vasfı çok yumuşaltmış ve bu nitelikler olumlu ve yapıcı amaçların elde edilmesine yöneltmiştir. Nitekim, tarihsel süreçte cezaların infaz şekillerinin izlediği gelişme bu gözlemi kuvvetlendirmektedir. Hapis cezaları, sırf hücre hapsi şeklinden çıkıp, gelişmeci (müterakki) rejim şekline dönüşmekte ve ayrıca hürriyeti kısıtlayıcı cezalar denetimli serbestlik (probation) cezanın ertelenmesi ve başkaları gibi kurumlara tamamlanmaktadır. Çağımızda "yeni sosyal savunma" anlayışı çerçevesinde cezanın kefaretilik teşkil edici ve mutlak adalet gereği uygulanan bir yaptırım olduğu görüşü terk edilmektedir. Cezanın amacı yerine göre suçluda bir şok etkisi meydana getirmek olmakla beraber, esas hedef suçluyu vurmaktır değil; fakat onu "tekrar sosyalleştirilmesi amacıyla belirli kurumların uygulanması rejimi"ne tâbi kılmaktır. Ceza, bastırma değil, fakat sosyal savunma amacını gütmelidir.

Çağdaş ceza hukukunda yeni sosyal savunma öğretisi, suçlunun ceza infazında koşullara uygun bir iyileştirmeyle, onuruna saygılı, zorunlu bir yardım sağlanarak doğru yola sokulmasıdır.

Temel amaç, toplumun savunulması suretiyle suçluluğu geriletme; ancak etkin savunma, suçluların topluma yeniden uyumunu sağlamaktır.

İşte bu çağdaş düşüncelerin infaz rejimine yansıtılması amacı ile ağır hapis hariç olmak üzere, üç yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların bölünerek infaz edilebilmesi kabul edilmiştir. Madde, ağır hapis hariç olmak üzere, üç yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, mahkûmun yüksek öğrenimini bitirebilmesi, anne, baba, eş veya çocuklarının ölümü veya bunların sürekli hastalık veya malûllükleri nedeniyle ailenin tarım topraklarının işlenmesinin olanaksız hâle gelmesi veya hükümlünün hastalığının sürekli tedaviyi gerektirmesi gibi zorunlu ve çok ivedi hâllerde, cezanın infazına hükmü veren mahkemece altı ayı geçmeyen sürelerle ara verilerek infaz olanaklı hâle getirilmiştir.

Madde 364. - Madde ile cezasını çekmeye gelmeyen veya kaçacağından şüphe edilen hükümlülere ne gibi işlem yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Hükümlü cezasını çekmek üzere yapılan davete rağmen gelmez ya da kaçacağı hakkında şüphe uyandırır, kaçar veya saklınırsa Cumhuriyet savcısı hürriyeti bağlayıcı cezanın infazını sağlamak için yakalama müzakeresi çıkartacaktır.

Madde 365. - Madde ile infazı söz konusu olabilen yani kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararının yorumunda, içeriğinin belirlenmesinde veya çektirilecek cezanın hesabında tereddüt edilirse yahut hükümlünün adının yanlış yazılması gibi bir nedenle cezanın infaz olunmayacağı ileri sürülürse veya sonradan yürürlüğe giren kanun lehe ise yerine getirilecek cezanın belirlenmesi veya tereddütün giderilmesi için, bir karar alınmak üzere yargılama makamına başvurulması hususları düzenlenmiştir.

Açıklama yargılaması da denilen bu kurum, medenî muhakemedeki hükümlerin tavzihi (açıklanması) ne benzemektedir. Açıklama yargılaması ancak mahkûmiyet kararları hakkında söz konusu olabilmektedir. Başvuruyu, infaza memur olan Cumhuriyet savcısı yapabileceği gibi hükümlü avukatı ve hakkında yanlışlıkla infaza geçilen kimse de yapabilir.

Başvuru, yorumunda veya cezanın hesabında tereddüt edilen mahkûmiyet kararını vermiş olan mahkemeye yapılır. Açıklama yargılaması Yargıtayın islah ederek veya esas mahkeme olarak verdiği mahkûmiyet kararlarında da olanaklıdır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, bu başvurular nedeniyle infazın ertelenemeyeceği veya durdurulamayacağı açıklanmıştır. Ancak mahkeme infazın ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilir.

Madde 366. - Madde, birden fazla kesinleşmiş hükümlere ait cezaların ne suretle toplanacağını (içtima ettirileceğini) göstermektedir.

Bir kimse hakkında birden fazla hüküm verilmiş ve mahkemece cezaların toplanmasına (içtimaina) ilişkin hükümler uygulanmamış olursa, infaz için cezaların toplanması gerekeceğinden, mahkemeye başvurmak gerekecektir. Türk Ceza Kanununda 1953 yılında yapılan tadil ile "hukukî içtima" sistemi terk edilerek "cezaların toplanması" sistemi kabul edildiğinden ve 1965 yılında kabul edilen Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ile de infaz bakımından hürriyeti bağlayıcı cezalar birleştirildiğinden, cezaların gerçek içtimainın uygulama alanı hayli azalmıştır. Ancak toplamada yukarı sınırlar kabul edildiğinden yine de cezaların toplanması (içtimai) için başvuru gerekebilecektir. Bu başvuruyu, Cumhuriyet savcısı veya sanık yapabilecektir.

Madde 367. - Bu maddede ceza muhakemesinde yapılan "mahsup muhakemesinin" bir türü olarak, hastanede geçen sürenin cezadan indirilmesi hüküm altına alınmıştır.

Birinci fıkraya hükmünün uygulanabilmesi için, infaz sırasında hükümlünün akıl hastalığı veya yaşama için ağır bir tehlike oluşturan bir hastalığa tutulması gerekir. Hasta hükümlüler için önce cezaevi revirinde veya cezaevi hastanelerinde tedavi olanağı aranmalıdır; olanaklı bulunmadığında hasta hükümlü başka bir hastaneye kaldırılmalıdır.

Dışarıdaki bir hastanede geçen sürenin, hükümlünün hastalığa kendisinin neden olmasından dolayı cezadan mahsup yapılamayacağı iddia edilmesi hâlinde Cumhuriyet savcısı ikinci fıkraya hükmü gereğince mahkemeden bir karar almak zorundadır. Bu hâlde mahkemenin iddianın doğru olup olmadığını incelemesi ve hastalık süresinin cezaya mahsup edilip edilmeyeceği hususunda bir karar vermesi gerekir.

Madde 368. - Madde, cezanın infazı sırasında hükmün açıklanması gereksinimi ortaya çıktığında veya cezanın infazında tereddüt edildiğinde veya birden fazla hükümlerdeki cezaların toplanması ve hastanede geçen sürelerin cezadan indirilmesi için verilecek kararlarda, mercii ve usulü göstermektedir.

1. Cezanın infazı sırasında 365 ilâ 367 nci maddeler gereğince mahkemece duruşma yapılmaksızın karar verilecektir. Mercii, Cumhuriyet savcısının ve hükümlünün iddialarının nedenlerini yazılı olarak bildirmelerini isteyebilecektir.

2. 366 ncı madde gereğince cezaların toplanmasına dair karar verme yetkisi en ağır türden cezaya hükmetmiş mahkemeye aittir; cezalar aynı türden ise en fazla cezaya hükmetmiş bulunan mahkeme yetkilidir. Bu durumda bulunan birden fazla mahkeme varsa son hükmü veren mahkeme yetkilidir.

Hükümlerden birisi doğrudan doğruya bölge adliye mahkemesi veya Yargıtaydan verilmiş ise, cezaların toplanması kuralının uygulanması yetkisi bölge adliye mahkemesi veya Yargıtaya aittir.

Bölge adliye mahkemesi veya Yargıtaydan başka diğer mahkemelerin bu konudaki kararlarına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Madde 369. - Maddede, "şartla salıverilme" ve "şartla salıverilmenin geri alınması"na ilişkin usul hükümleri gösterilmiştir.

Buna göre;

1. Cezaevi idaresince hükümlünün şartla salıverilmesi hakkında gerekçeli bir rapor düzenlenerek hükmü veren mahkemeye, hükümlü başka yerde bulunuyorsa, bu yerdeki aynı derecedeki mahkemeye sunulacaktır. Mahkeme incelediği raporu uygun bulursa şartla salıverilmesine, uygun bulmazsa gerekçeli olarak istemin reddine karar verecektir.

2. Şartla salıverilme kararının geri alınması iki nedenle olanaklıdır. Şartla salıverilen hükümlünün, hak ederek salıverilme tarihine kadar sürecek deneme süresi içinde (kasıtlı bir cürümden dolayı hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmesi) veya (bağlı tutulduğu yükümleri yerine getirmemesi) hâllerinde şartla salıverilmenin geri alınması söz konusu olacaktır.

a) Deneme süresi içinde işlenen kasıtlı bir cürüm nedeniyle ve hürriyeti bağlayıcı cezaya hükümlenmesi durumunda, bu mahkemece yeni cürüm için kurulan hükümler birlikte şartla salıverilmenin geri alınmasına da karar verilecektir. Bu karara karşı esas hükmle birlikte istinaf yoluna, hüküm bölge adliye mahkemesince verilmişse ve olanak varsa Yargıtaya başvurulabilir.

b) Şartla salıverilmenin geri alınma nedeni bağlı tutulduğu yükümlerin yerine getirilmemesi hâli ise, şartla salıverilme kararının dayanağı olan esas hükmü veren mahkeme veya şartla salıverilme kararını vermiş olan mahkemece bu hususta karar verilir.

Maddenin (1) numaralı fıkrası uyarınca verilen karara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Madde 370. - Türk Medenî Kanununun 407 nci maddesi uyarınca; bir yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayla mahkûm edilenler sulh hukuk mahkemesince kısıtlanır.

Maddede, şartla salıverilen hükümlülere hakkındaki bu kısıtlama kararının deneme süresi içinde uygulanmayacağı; şartla salıverilme kararı geri alındığı takdirde de kısıtlama kararının kendiliğinden yürürlüğe gireceği açıklanmaktadır.

Madde 371. - Madde yasaklanmış hakların geri verilmesi koşullarını düzenlemektedir.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi ceza mahkûmiyetinden doğan süresiz (müebbet) yasaklılık ve ehliyetsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayan ve bu suretle sözü geçen yasak ve ehliyetsizliklerden kurtulmak isteyen kimseyi dürüst bir şekilde yaşamaya teşvik eden bir kurumdur.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi yolu ile ortadan kaldırılmasına olanak bulunan ehliyetsizlik ve yasaklar, süresiz olanlardır; zira geçici olanlar ya infaz edilmek ya da zamanaşımı süreleri geçmek suretiyle esasen ve kendiliğinden sona erip, bunları ortadan kaldırmak bakımından ayrıca bir karar verilmesine gerek bulunmamaktadır. Maddede kullanılan "kamu hizmetlerinden müebbet yasaklanma"nın belirli bir suç karşılığı olarak kanunda yazılı bir ceza sıfatıyla hükmolunması veya diğer bir cezanın yasal neticesi olarak doğmuş bulunması, yasak hakların geri verilmesi bakımından farklıdır. Yine maddede geçen "diğer müebbet ehliyetsizlikler" ise, mahkûmiyetten doğmuş olmak kaydıyla, kişinin ehliyetini her ne suretle olursa olsun kısıtlayan müeyyide ve tedbirleri belirler. Böylece, bu ehliyetsizliklerin Türk Ceza Kanununda yer alması şart olmayıp, mahkûmiyet hükmünün başka kanunlar gereğince ve hatta ceza hukukunun dışında kalan alanlarda meydana getirdiği kısıtlılıklardan da meydana gelmesi olanaklıdır. Keza mahkûmiyet dolayısıyla belirli bir mesleğe giremeyen örneğin Avukatlık Kanunu gereğince avukat olamayan kimse, yasaklanmış hakların geri verilmesinden sonra, bu ehliyeti de kazanmış olur.

Maddenin ikinci fıkrasında yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin koşullara yer verilmiştir.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi için koşullar gerçekleştiğinde, mahkûm için sözü geçen geri verilmeyi isteme hususunda sübjektif bir hak doğar. Bu hakkın sahibi, daha önce kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olan ve bu mahkûmiyetten doğmuş bir takım ehliyetsizliklerin etkisi altında bulunan kimsedir. Yasaklanmış hakların geri verilmesi için iki koşulun birarada bulunması gerekir. Bunlardan ilki, iyi hâl koşuludur. İkinci ise, isteme ilişkin koşuldur. İyi hâl koşulunun oluşabilmesi için, failin sadece iyi hâl göstermesi yeterli olmayıp, bu iyi hâlin daha önce işlenen suçtan dolayı gerçek bir pişmanlığı da ifade etmesi gerekir. Böylece, mahkûmiyet tarihinden istem tarihine kadar geçen süre içinde mahkûmun sürdürdüğü iyi hâlin, onun pişmanlığını göstermesi, bu süre içinde mahkûmun pişmanlığını gösterecek olumlu fiil ve hareketlerde bulunmuş olması gerekir. İsteme ilişkin koşul ise, asli cezanın ortadan kalkması ve belirli bir sürenin geçmesidir. Asli cezadan amaç, kamu hizmetlerinden yasaklılık ve benzeri ehliyetsizlikten başka bütün cezalardır. Bu itibarla hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile birlikte para cezasına hükmedilmesi hâlinde, sadece bunlardan birinin infazla veya diğer bir şekilde ortadan kalkması yeterli olmayıp, her ikisinin de tamamıyla infaz edilmiş olması gerekir. Asli cezanın, infaz ile veya infaz ilişkisini düşüren nedenlerden biri ile ortadan kalkması arasında fark yoktur. Madde ile ayrıca, mahkûmun iyi hâli hakkında yeterli bilgi edinilmesine elverişli olacak bir sürenin geçmesi koşulu öngörülmüştür. Bu sürenin saptanması bakımından, kamu hizmetlerinden müebbet yasaklığın veya diğer ehliyetsizliğin asli bir cezaya bağlı olup olmadığı arasında bir ayırım yapılmıştır.

Süreler asıl cezanın çekildiği veya ceza af ile ortadan kalktığı tarihten itibaren üç ve zamanasını ile düştüğü tarihten itibaren beş yıldır.

Müstakilen hükümlenen yoksunluk ve ehliyetsizlikler için süre ise hükmün kesinleştiği tarihten itibaren beş yıldır.

Madde 372. - Hükümlünün yasaklanmış haklarının geri verilmesini isteyebilmesi için belirli bir deneme süresini, pişmanlık duyduğunu gösterecek surette iyi hâlde geçirmiş olması ve bunu kanıtlaması gerekir.

Bu husustaki bilgi, belge ve her türlü delile en kısa yoldan ve doğru olarak ulaşabilme olanağını sağladığından, isteği inceleyip karara bağlamakla hükümlünün yerleşim yerindeki ağır ceza işlerini gören mahkemenin görevlendirmesi uygun görülmüştür. Ayrıca, hükümlü ve toplum yararına olan bu kurumun iyi suretle ve kolaylıkla işlemesi de öngörülmüştür.

Madde gereğince hükümlü, yasaklanmış haklarının geri verilmesini yerleşim yerindeki ağır ceza işleri gören mahkemeye bir dilekçe vermek suretiyle isteyebilecektir. Ancak hüküm bölge adliye mahkemesince verilmiş ise, görevli ve yetkili mahkeme o hükmü veren bölge adliye mahkemesi olacağından, dilekçe de belirtilen bölge adliye mahkemesine verilecektir.

Madde 373. - Maddeye göre, hükümlünün dilekçesinde yasaklanmış hakların geri verilmesini istediğini tereddüde yer bırakmayacak açıklıkla belirtmesi, dilekçeye ekleyeceği mahkûmiyeti gösteren karar örneğinin onaylı bulunması, kesinleşme tarihini göstermesi ve gerekçeli kararın tamamından oluşması gerekir.

Ayrıca cezanın infaz edildiğini veya yasal nedenlerle düştüğünü ve tarihlerini belirten belgelerle yargılama giderlerinin ve hükümlünmüşsa kişisel hakkın ödendiğini (veya ibra edildiğini) ve işlemiş olduğu suçtan pişmanlık duyduğunu gösterecek biçimde iyi hâlli olduğuna dair belgeleri de dilekçeye eklemesi gerekir.

Cezanın infaz tarihi, hürriyeti bağlayıcı cezanın hak ederek salıverilme (bihakkın tahliye) ve para cezasının tamamının, taksitlendirilmişse son taksidin ödendiği tarihtir.

İyi hâl belgeleri, resmî veya özel kurumlardan alınan, hükümlünün deneme süresi içindeki tutum ve davranışlarına ilişkin bilgi ve saptamaları bildiren yazılardır.

Madde 374. - Maddeye göre, verilecek dilekçe üzerine ağır ceza mahkemesince üyelerinden birisi bunu incelemekle görevlendirilecektir.

Görevlendirilen üye dilekçe ve eklerini inceler, deneme sürelerinin geçip geçmediğini hesaplar, hükümlüye ait adli sicil kayıtlarını getirir. Gerekli gördüğü tüm bilgileri toplar. Özellikle pişmanlığa ve iyi hâlliliğe ve daha önce aynı konuda bir başvuru ve karar bulunup bulunmadığına ilişkin hususları araştırır. Görevlendirilen üye, hükümlünün mahkûmiyetine esas oluşturan dosyayı getirebilir; tamamlanan evrakı Cumhuriyet savcılığına yollar.

Mahkeme Cumhuriyet savcısının gerekçeli yazılı görüşü üzerine evrakı inceler. Görevlendirilen üyenin araştırmalarını yeterli görmezse eksiklerin tamamlanması için soruşturmanın genişletilmesi yönüne gider. Bu konuda aynı veya başka bir üyeyi görevlendirebilir. Araştırmaları yeterli görürse duruşma yapmaksızın kararını verir. Kararlara karşı ağır ceza mahkemesinden verilmiş ise istinaf yolu, bölge adliye mahkemesinden verilmiş ise temyiz yolu açıktır.

Mahkemenin kendisine yapılan başvurudan ve kararından mahkûmiyet hükmünü vermiş olan mahkemeyi bilgilendirmesinde hatta kararından bir örneği yollamasında yarar vardır.

Madde 375. - Yasaklanmış hakların geri verilmesi istemi, iyi hâlin bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmişse, yeni bir deneme süresi geçmeden yasaklanmış hakların geri verilmesi istemi tekrarlanamaz. İstem, şekil noksanından, örneğin dilekçeye eklenmesi gereken bazı belgelerin bulunmaması nedeniyle reddedilmişse, yeni bir sürenin geçmesi beklenmez; şekil noksanı tamamlanarak, istem yenilenebilir. Deneme süresinin dolmamış olması dolayısıyla verilen ret kararı, şekil noksanından doğmuş sayılmalı ve tamam olmayan süre doldurulunca istemin yenilenmesine cevaz verilmelidir.

İsteğin kabulüne ilişkin karar, kesinleşmesi ile birlikte kendiliğinden sonuçlarını doğurur. Bu kararın bir örneği, 22/11/1990 tarihli ve 3682 sayılı Adli Sicil Kanununun 4 üncü maddesi gereğince Adli Sicil Genel Müdürlüğüne yollanır.

Madde 376. - İsteğin kabulüne ilişkin karar kesinleştiğinde yasaklanmış hakları hükümlüye geri verilmiş olur, Hükümlü bunun herkesçe öğrenilmesini isterse, masrafını ödemek koşuluyla karar Resmî Gazete ile ilân olunur.

Madde 377. - Bu Bölümde yargılama giderlerinin neleri kapsayacağı, kimin tarafından belirleneceği, kime ve nasıl yükletileceği hususları düzenlenmiş, maddede uygulamada tereddüde yer bırakmayacak şekilde tanımlanmıştır.

Soruşturma ve kovuşturma evrelerinde, kamu davasının gerektirdiği yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesi ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderlerini oluşturur. Avukatlara, bilirkişi ve tamklara verilen gündelik, yolluk ve ücretlerle keşif, muayene, tahlil ve posta giderleri yanında harçlar, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre taraflara ödenmesi gereken avukatlık ücretleri de yargılama giderlerine dahildir.

Yargılama giderlerinin ve taraflardan birinin diğerine ödemesi gereken paranın miktarını hâkim veya mahkeme başkanı belirler. Bunların hüküm, karar ve ceza kararnamelerinde ayrıntıları ve dayanakları ile gösterilmesi, kimlere yükletildiğinin de belirtilmesi gereklidir.

Kesinleşen hüküm, karar ve ceza kararnamelerinde yazılı yargılama giderlerinden Devlete ait olanlar Harçlar Kanunu, kişisel haklara ilişkin olanlar ise 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yerine getirilirler.

Maddenin son fıkrasında yargılama giderinin istisnasına yer verilmiş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/3-e maddesi ile Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 20/11/1995 günlü 11619/12124 sayılı (YKD.96/2-304) ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 12/3/1996 günlü 2/33 sayılı (YKD. 96/4-621) kararları da değerlendirilerek, Türkçe bilmeyen ya da sağır veya dilsiz olan şüpheli veya sanık için görevlendirilen tercümanın giderlerinin yargılama giderleri sayılmayacağı, bu giderlerin Devlet Hazinesince karşılanacağı hükme bağlanmıştır.

Madde 378. - Yargılama giderinin haksız çıkan tarafından ödenmesi ilkesi ışığında sanığa yükletilmesi, ceza yargılamasının mahkûmiyet veya buna eş bir hükümlü sonuçlanmış olmasına bağlıdır.

Sanığın ceza veya güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi, hükmün geri bırakılması, cezanın veya davanın ertelenmesine karar verilmesi hâllerinde 377 nci maddenin son fıkrasında açıklanan tercüman giderleri ayrı olmak üzere tüm yargılama giderleri hükümlüye yükletilir. Ancak kamu davasının gerekli kılmadığı veya yanlışlıkla yapılan işlemlerin giderlerinden hükümlünün sorumlu tutulmaması gerekir.

Öte yandan, yargılama evrelerinde yapılan ve ödemelere neden olan araştırma ve işlemler sanık lehine sonuçlar ortaya çıkarmış, hâkim bu giderlerin sanığa yükletilmesinin hak ve adalete uygun olmayacağı kanısına ulaşmış ise kısmen veya tümüyle Devlet Hazinesine yükletilmesine karar verebilir.

Sanığın savunmalarının doğruluğunu desteklemesi, eylemin niteliğinde daha az cezayı gerektiren değişikliği veya yasal hafifletici nedenlerin belirlenmesini sağlaması, araştırma ve işlemlerin lehe sonuç ortaya çıkarmasına örnek olarak gösterilebilir.

Tüm bunların sonucunda sanığa verilen ceza ile yapılan gider arasında aleyhe aşırı ve adalet duygusuna aykırı ölçüsüzlük doğabilir. İşte hâkim bu durumları objektif ölçülerle ve gerekçesini de göstererek takdir hakkını, yargılama giderlerinin bir kısmı veya tamamını Devlet Hazinesine yüklemek biçiminde kullanabilecektir.

Hüküm kesinleşmeden yerine getirilmesi olanağı bulunmadığından, kesinleşmeden önce hükümlünün ölmesi durumunda mirasçıları yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulmazlar.

Tasarı, maddenin son fıkrasıyla, dava sırasında içtenlikle, maddi gerçeğe uygun olarak suçunu itiraf eden veya ikrarda bulunan, böylece adaletin gerçekleşmesine hizmet ve yardımda bulunan sanığın yargılama giderinden başışık tutulmasını, ona yargılama gideri yükletilmemesini uygun görmüştür.

Madde 379. - Yargılama giderlerinin ödenmesi mahkûmiyet koşuluna bağlı olduğundan, hakkında birden çok suçtan dava açılan sanık bunların bir bölümünden mahkûm olmuş, diğerlerinden beraat etmiş ise, beraat ettiği suçlar nedeniyle yapılmış yargılama giderleri kendisine yükletilmez.

Tasarıda, 1412 sayılı Kanunda yer alan yanlış anlama ve hatalı uygulamalara neden olan "müşterek fail olmak üzere" sözcükleri yerine "iştirak nedeniyle" sözcükleri kullanılmış, aynı suçtan dolayı iştirak nedeniyle (asfî veya fer'î fail olarak) yargılanıp hükümlendirilenlerin yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu oldukları belirtilmiştir.

Ancak bu hüküm şeriklerin tutuklanmalarından ve cezalarının infazından doğan giderler konusunda uygulanmaz; bireysel sorumlulukları esastır.

Madde 380. - Yargılama giderlerinin ödenmesini mahkûmiyet koşuluna bağlayan ilkenin doğal sonucu olarak hakkında kamu davası açılan kimsenin beraat etmesi, ceza veya güvenlik tedbiriyle hükümlendirilmemiş olması durumunda giderler Devlet Hazinesine aittir.

Beraat edenin yargılama evrelerinde davanın gerekli kıldığı zorunlu ödemeleri de Devlet Hazinesince üstlenilir.

Kural bu olmakla birlikte, hakkında kamu davası açılmış olan kişi savsama ve kusuruyla bilir-kişi veya tanıkların dinleneceği veya yüzleştirme yapılacak duruşmaya katılmaması ve bu işlemlerin yenilenmesinin gerekmesi, kendisini suçlama gibi nedenlerden kaynaklanan giderlerden sorumludur.

Madde 381. - Karşılıklı hakaret hâlinde mahkeme, gerektiğinde iki taraf veya hangi tarafın neden olduğunu göz önüne alarak yalnız biri hakkındaki cezayı kaldırabilecektir. Bu durumda yargılama giderinin bunlardan birine veya her ikisine yüklenmesine de karar verilmesi gereklidir.

Madde 382. - Suç uydurma veya iftira suretiyle veya iyice araştırmadan, ağır bir savsama ve kusurla gerçeğe aykırı ihbarda bulunan kimse, adliye dışında olsa bile, soruşturmanın yapılmasına neden olmuşsa, bu soruşturmadan dolayı Devlet Hazinesi ile sanık tarafından yapılan zorunlu giderleri ödemeye mahkûm edilebilir.

Bu karar, soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılmasına gerek görülmediğinde Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kamu davası açılmış ve durum kovuşturma evresinde anlaşılmış ise davaya bakan mahkemece verilir.

İhbarıda bulunan kimsenin her iki hâlde de dinlenilmesi zorunludur. Karara karşı şüpheli veya sanık, ihbar eden kimse, Cumhuriyet savcısı acele itiraz yoluna başvurabilirler.

Madde 383. - Kanun yollarından birine başvuran, bu başvurunun geri alınması veya isteminin reddi hâlinde giderleri öder; kanun yollarına Cumhuriyet savcısı başvurmuşsa, sanığın ödemek zorunda bulunduğu giderler Devlet Hazinesine yükletilir.

Gerçekleşen giderler:

1. Katılan veya onun adına avukatınca kanun yoluna başvurulmuş olup da başvuru geri alınmış veya istem reddedilmişse katılına, kabul edilmişse sanığa yükletilir.

2. Sanık veya onun adına avukatının başvurusu geri alınmış veya istem reddedilmişse sanığa, sanığın yasal temsilcisinin veya eşinin başvuruyu geri almaları veya başvurularının reddi hâlinde kendilerine, gerek sanık ve avukatının gerek yasal temsilcisi veya eşinin istemleri kabul edilmişse Devlet Hazine yükletilir.

3. Cumhuriyet savcısı kanun yoluna başvurusunu geri almış veya sanık lehine başvurusu ret veya kabul, sanık aleyhine başvurusu reddedilmişse Devlet Hazinesine, sanık aleyhine başvurusu kabul edilmişse sanığa yükletilir.

4. Kanun yoluna başvuranın isteminin bir bölümü kabul olunmuşsa mahkeme kabul ve reddolunan bölümlerin önemini de gözeterek gideri taraflar arasında bölüştürebileceği gibi, bir tarafı gideri ödemekten bağışık da tutabilir.

5. Hükümlü veya avukatının lehe yargılamanın yenilenmesi istemi, kabule değer olmaması veya esasız olması nedenleriyle reddolunmuş veya önceki hükmün onaylanmasına karar verilmişse giderler hükümlüye, ölen hükümlü için eşi, üstsoyu altsoyu veya kardeşlerinin başvuruları reddolunmuşsa kendilerine, kabulü ile beraate karar verilmişse Devlet Hazinesine yükletilir.

6. Aleyhe yargılamanın yenilenmesinin kabulü ile mahkûmiyete karar verildiğinde sanığa, reddi durumunda ise Devlet Hazinesine yükletilir.

Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabulü ile sonuçta daha az cezaya hükümlenmişse mahkemece giderler bölüştürülür.

Eski hâle getirme isteminden kaynaklanan giderler kural olarak istemde bulunana yükletilir. Ancak buna, karşı tarafın esasa dayanmayan karşı koyması neden olmuşsa istemde bulunana değil karşı tarafa ödettirilir.

Madde 384. - Madde, adli tatilde, ceza işlerini gören makam ve memurların görevleri ile ilişkilerini ve ceza işlerinde bütünü ile tatil konusunu düzenlemektedir:

Bir kere Temmuzun yirmisinden Eylülün beşine kadar, söz konusu merciler tatil yapacaklardır. Ancak, soruşturmalar ile tutuklu işlere ait kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde de sürdürülmesi veya bu işlere başlanılması zorunlu olduğundan bunların tatil süresince nasıl ve hangi merciler tarafından yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenecektir. Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtayda da yalnız tutuklu ve hükümlülere ilişkin ve Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununa göre görülmüş işler incelenecektir.

Tatil süresince yargılamaya ilişkin süreler işlemeyecektir; ayrıca tatilin bittiği günden itibaren bu süreler üç gün uzatılmış sayılacaktır.

Madde 385. - Tasarı, değişik konularda kavramları bu günün duru Türkçesine uygun ve herkes tarafından anlaşılabilir sözcüklerle belirlemiştir. Tasarıda geçen terim ve deyimler hâlen yürürlükteki kanunların içerdiklerinin yerini almış bulunmaktadır.

Madde 386. - Ceza muhakemeleri sistemimizde evvelce var olan "ilk tahkikat"a ilişkin yolların, Tasarının soruşturma evresine yapılmış sayılacağı bu maddede belirtilmiştir. Tasarının 173 üncü ve izleyen maddelerindeki hükümler soruşturmayı yapanlarca uygulanacaktır.

Madde 387. - Maddede, yürürlükten kaldırılan kanunlar ile kanun hükümleri gösterilmektedir.

Madde 388. - Yürürlük maddesidir.

Madde 389. - Yürütme maddesidir.

T.C.
Başbakanlık
Kanunlar ve Kararlar
Genel Müdürlüğü
Sayı : B.02.0.KKG/196-279/5965

11.12.2002

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Önceki yasama döneminde hazırlanıp Başkanlığınıza sunulan ve İçtüzüğü'nün 77 nci maddesi uyarınca hükümsüz sayılan ilişik listede adları belirtilen kanun tasarılarının yenilenmesi Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür.

Gereğini arz ederim.

Abdullah Gül
Başbakan

T.C.
Başbakanlık
Kanunlar ve Kararlar
Genel Müdürlüğü
Sayı : B.02.0.KKG/196-342/2695

22.6.1999

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Önceki yasama döneminde hazırlanıp Başkanlığınıza sunulan ve İçtüzüğü'nün 77 nci maddesi uyarınca hükümsüz sayılan ilişik listede adları belirtilen kanun tasarılarının yenilenmesi Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür.

Gereğini arz ederim.

Bülent Ecevit
Başbakan

1/839 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

T.C.
Başbakanlık
Kanunlar ve Kararlar
Genel Müdürlüğü
Sayı : B.02.0.KKG.0.11/101-611/6109

2.11.1998

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 7.10.1998 tarihinde kararlaştırılan "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı" ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Mesut Yılmaz
Başbakan

GENEL GEREKÇE

Soruşturma veya kovuşturmada gerçeğin ortaya çıkarılması, kullanılan yöntemlerin insan haklarına uygun olması ve bu hakların etkili bir şekilde korunması amacıyla 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda bazı değişiklikler yapılması zorunluğu duyulmuştur.

1. Tanıklık, külfetli ve bazen riskli bir kamu görevi olmasına rağmen; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda tanıkların korunmasına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Mevzuatımızda sadece 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesinde terör suçları ile ilgili tanıklar için koruma tedbirleri öngörülmüştür.

Hazırlanan Tasarı ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa tanıkların korunmasına yönelik hükümler getiren 63/a maddesi eklenmiş; ayrıca aynı Kanunun 64 üncü maddesinde tanıklara tanıklık yapmaları nedeniyle kaybettikleri zamanla orantılı bir tazminat ödenmesi, yol, iaşe ve ikamet giderlerinin karşılanması amacıyla değişiklik yapılmıştır.

2. Bedenî muayene ve müdahaleler ile moleküler genetik incelemeler, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa 78 inci maddesinden sonra gelmek üzere eklenen altı madde ile düzenlenmektedir.

Kanunun 66 ncı maddesinin son fıkrasında "Hazırlık soruşturmasında muayeneleri icap eden kimselerin muayeneleri Cumhuriyet savcılarının talebi ile yapılır" hükmü yer almakla birlikte, muayenenin kapsamı ve şartları belirtilmemiştir.

Anayasamızın 17 nci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz".

Hazırlanan Tasarı ile şüpheli veya sanığın veya olayla ilgili diğer kişilerin bedenî muayenesi, vücutlarından biyolojik örnek alınması veya diğer bedenî müdahaleler yapılması konularında Anayasal çerçeve içinde belirleyici ve sınırlayıcı hükümler getirilmektedir. Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 81a-81f paragraflarına paralel olarak, bedenî muayene ve bedenî müdahale tedbirlerine belirli şartlarda başvurulması ve bu konuda karar almaya kural olarak hâkimin, muayene sonucunun gecikme sebebiyle tehlikeye düşmesi halinde ise Cumhuriyet savcısının yetkili olması öngörülmektedir.

Tasarı ile ayrıca şüpheli veya sanığın fotoğraf ve parmak izlerinin alınması ve diğer tespitlerin yapılması, şüpheli veya sanıktan başka kişilerin muayene edilmesi veya vücutlarından biyolojik örnek alınması, kadının muayenesi ve moleküler genetik incelemeler yapılması konuları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmek suretiyle hukukumuzda önemli bir boşluk doldurulmaktadır.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1. - Bu madde ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 63 üncü maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 63/a maddesi ile tanığın korunmak için alınacak tedbirler gösterilmiştir. Bu tedbirlerin alınabilmesi için tanığın kimliğinin, konutunun veya ikametgâhının bilinmesinin kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike oluşturması gerekmektedir.

Bu durumda hâkim kararıyla 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesinde gösterilen koruma tedbirleri uygulanabilecektir. Bu tedbire ceza yargılamasında önemli bir yer tutan tanık beyanı delilinin daha kolay ve güvenli bir şekilde elde edilmesi amacıyla başvurulacaktır. Gerçeğin ortaya çıkmasına beyanı ile katkıda bulunan tanığın Devletçe korunması, hem Anayasa, hem evrensel insan hakları normlarının gereğidir.

Madde 2. - Tanıklık kamu görevi olmakla birlikte; bu görevin tanıklık edeceklere zarar vermemesi için, kendilerine kaybettikleri zamanla orantılı bir tazminat ödenmesi, ayrıca yol, iâşe ve ikamet giderlerinin karşılanması gerekir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 64 üncü maddesi, bunu sağlamak amacıyla değiştirilmektedir.

Yeni düzenlemede tazminatın her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanacak tarifeye göre hesaplanacağı, ayrıca tazminat ile yol, iâşe ve ikamet giderlerinin duruşmadan hemen sonra ödeneceği açıkça ifade edilmiştir.

Madde 3. - Bu madde ile vücut muayeneleri, bedeni müdahaleler ve moleküler genetik incelemelerle ilgili olarak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa altı madde eklenmektedir. Bu tür muayene veya müdahaleler, sadece iddia açısından değil, savunma bakımından da son derece önemlidir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda şüpheli veya sanığın vücut muayenesi konusunda ayrıntılı bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanunun 66 ncı maddesinin son fıkrası hükmü, ceza yargılamasının amacı olan maddî gerçeğin ortaya çıkarılması için sanık ve insan hakları açısından yeterli olmadığından, yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tasarı ile getirilen hükümler, sırasıyla şu gerekçelere dayanmaktadır:

a) 78/a maddesi olarak önerilen düzenlemeye göre, şüpheli veya sanığın vücudu, soruşturma veya kovuşturma için önem taşıyan vakıaların tespiti amacıyla muayene edilebilecek veya vücudundan biyolojik örnek alınabilecek; tıp sanatının kurallarına göre bir hekim eliyle diğer bedeni müdahaleler yapılabilecektir.

Bu tür muayene ve müdahaleler, kural olarak, ilgilinin rızasıyla yapılmakta birlikte, şüpheli veya sanığın sağlığı açısından sakınca bulunmadığı takdirde kendisinin rızası olmaksızın da gerçekleştirilebilecektir. Şüpheli veya sanığın muayene edilmesi, vücudundan biyolojik örnek alınması veya diğer bedeni müdahalelerde bulunulması, kural olarak hâkim kararıyla olacak; ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı da bu kararı verebilecektir.

Ayrıca şüpheli veya sanıktan alınan biyolojik örnekler, kişilik haklarının korunması amacıyla, devam etmekte olan soruşturma ve kovuşturmalarda kullanılmayacak ve bunlara duyulan ihtiyaç ortadan kalktığında hemen imha edilecektir.

b) 78/b maddesi, şüpheli veya sanığın fotoğraf ve parmak izlerinin alınması ve diğer tespitlerin yapılmasına ilişkin düzenlemeyi içermektedir. Ceza yargılamasında maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından sanığın parmak izlerinin ve fotoğraflarının alınmasının ve diğer tespitlerin yapılmasının önemi büyüktür.

Önerilen düzenlemeye göre, soruşturma veya kovuşturmanın yürütülmesi için zorunluluk duyulan ölçüde, kendisinin rızası olmasa da şüpheli veya sanığın fotoğraf ve parmak izleri alınabilecek; üzerinde ölçme ve benzeri işlemler yapılabilecektir.

c) 78/c maddesi ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa şüpheli veya sanıktan başka kişilerin bedeni muayenesi veya vücutlarından biyolojik örnek alınması ile ilgili yeni bir düzenleme eklenmektedir.

Ceza yargılamasında amaç, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması olduğu için, bu amacı gerçekleştirmek bakımından bazı hallerde şüpheli veya sanık dışındaki kişilerin de vücudunun muayenesine gerek duyulabilir. Örneğin mağdur üzerinde yapılacak olan böyle bir muayeneden çok önemli sonuçlar alınabilir.

Maddenin birinci fıkrasında gerçeğin ortaya çıkarılması açısından şüpheli veya sanıktan başka kişilerin vücutlarında bir suçun iz veya sonucunun tespiti için zorunlu olduğu takdirde muayenelerinin yapılmasına imkân sağlanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre şüpheli veya sanıktan başka kişiler, sağlıkları açısından sakınca bulunmaması ve gerçeğin ortaya çıkarılması açısından kaçınılmaz nitelikte olması durumunda nesebin tespiti için muayene edilebilecek veya vücutlarından biyolojik örnek alınabilecektir.

Üçüncü fıkraya göre bu işlemler, sadece hekim tarafından veya hekim gözetiminde yapılabilecektir.

Dördüncü fıkraya göre, tanıklıktan çekinme sebeplerinin varlığı halinde muayene veya biyolojik örnek alınması reddedilebilecektir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayamayacak olanlar hakkında bu karar kanunî temsilcileri verebilecektir. Kanunî temsilcinin sanık olması veya başka sebeplerle zamanında karar veremeyecek durumda bulunması, buna karşılık delillerin muhafazası için derhal muayene yapılması veya biyolojik örnek alınmasının zorunlu olması hallerinde ise bu işlemler, ancak hâkimin kararıyla yapılabilecektir.

Maddenin diğer fıkralarında bu işlemlerin ilgilinin katlanamayacağı nitelikte olması halinde yapılamayacağı, muayene veya biyolojik örnek alınmasına ancak hâkim veya Cumhuriyet savcısının karar verebileceği belirtilmiş; ilgilinin muayene ve biyolojik örnek vermekten kaçınması halinde uygulanacak yaptırımlar gösterilmiştir.

d) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenmesi önerilen 78/d maddesi, kadının bedeni muayenesine ilişkin olup, toplumun ahlâk anlayışına uygun bir düzenleme getirilmiştir.

e) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenmesi önerilen 78/e maddesi ile moleküler genetik inceleme esasları belirlenmiştir. Çoğu kez nesep veya ele geçirilen materyalin sanığa veya mağdura ait olup olmadığı konusunda duyulan kuşku, moleküler genetik inceleme yapılmaksızın giderilememektedir. O nedenle bu maddede moleküler genetik incelemenin esasları ve sınırları düzenlenmiştir.

f) 78/f maddesi uyarınca moleküler genetik incelemeye sadece hâkim karar verebilecek, yazılı kararda incelemeyi yapacak bilirkişi de gösterilecektir. Maddede bilirkişi olarak görevlendirilecek kişilerin nitelikleri, yasak genetik incelemelerin yapılmaması ve elde edilecek bilgilerin dışarıya sızmaması için alınması gerekli tedbirlerde ilgili hükümler konulmuştur.

g) 78/a-78/f maddelerinde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili usul ve esasların Adalet Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte düzenleneceği belirtilmektedir.

Madde 4. - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 66 ncı maddesinin son fıkrasında öngörülen muayeneler, Tasarı ile önerilen maddelerde ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği için söz konusu fıkranın Kanunda muhafazasına gerek kalmamıştır.

Geçici Madde 1. - 3 üncü madde ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenen 78/g maddesinde öngörülen yönetmeliğin bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde yürürlüğe konacağı belirtilmektedir.

Madde 5. - Yürürlük maddesidir.

Madde 6. - Yürütme maddesidir.

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN
CEZA MUHAKEMLERİ USULÜ KANUNUNUN BİR MADDESİNDE DEĞİŞİKLİK
YAPILMASI VE BU KANUNA BAZI MADDELER EKLENMESİ HAKKINDA
KANUN TASARISI

MADDE 1. - 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa 63 üncü maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

“Tanığın korunması

MADDE 63/a - Tanığın kimliğinin veya konutunun yahut ikametgâhının bilinmesi, kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike ihtimalini ortaya çıkardığı takdirde hâkim, talepte bulunan tanık hakkında söz konusu tehlike süresince uygulanmak üzere, 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesinde öngörülen koruma tedbirlerinin alınmasına karar verebilir.”

MADDE 2. - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 64 üncü maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Tanığa ödenecek tazminat ve giderler

Madde 64. - Hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından çağrılan her tanığa, Adalet Bakanlığınca her yıl hazırlanan tarifeyle göre kaybettiği zamanla orantılı bir tazminat ödenir. Çağrılan tanık, hazır bulunmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa; belgelendireceği yol giderleri ile tanıklığa çağrıldığı yerdeki iâşe ve ikamet giderleri de karşılanır.

Tazminat ve giderler, Adalet Bakanlığı bütçesinde bu amaçla açılacak tertipten, duruşmadan hemen sonra ödenir.”

MADDE 3. - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa 78 inci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki maddeler eklenmiştir.

“Bedeni muayene ve müdahaleler

MADDE 78/a- Şüpheli veya sanığın vücudu, soruşturma veya kovuşturma için önem taşıyan vakıaların tespiti amacıyla muayene edilebilir. Bu amaçla şüpheli veya sanığın vücudundan kan, saç, kıl, tükürük, tırnak ve benzeri biyolojik örnekler alınabilir veya bir hekim tarafından tıp sanatının inceleme kurallarına göre gerçekleştirilecek diğer bedeni müdahaleler yapılabilir. Şüpheli veya sanığın sağlığı açısından sakınca bulunmadığı takdirde bu müdahaleler, kendisinin rızası olmasa da gerçekleştirilebilir.

Muayene veya müdahaleye hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı karar verir.

Şüpheli veya sanıktan alınan biyolojik örnekler, yalnız bunların alınmasını gerektiren veya devam etmekte olan başka bir soruşturma veya kovuşturmada kullanılabilir. Bu örnekler, kullanılmalarına gerek kalmadığı zaman derhal imha edilir.”

“Fotoğraf, parmak izleri ve diğer tespitler

MADDE 78/b- Soruşturma veya kovuşturmanın yürütülmesi için zorunlu olduğu ölçüde, kendisinin rızası olmasa da şüpheli veya sanığın fotoğraf ve parmak izleri alınabilir; üzerinde ölçme ve benzeri işlemler yapılabilir.”

“Şüpheli veya sanık dışındaki kişilerin muayenesi

MADDE 78/c- Şüpheli veya sanık dışındaki kişiler, soruşturma veya kovuşturmada gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından vücutlarında bir suçun iz veya sonucunun bulunup bulunmadığının tespiti için zorunlu olduğu ölçüde muayeneye tâbi tutulabilirler veya vücutlarından biyolojik örnek alınabilir.

Şüpheli veya sanık dışındaki kişiler, sağlıkları açısından sakınca bulunmadığı ve soruşturma veya kovuşturmada gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından kaçınılmaz olduğu takdirde nesebin tespiti için muayene edilebilirler veya vücutlarından biyolojik örnek alınabilir.

Muayene veya biyolojik örnek alma, sadece hekim tarafından veya hekim gözetiminde gerçekleştirilebilir.

Muayene veya biyolojik örnek verilmesinden tanıklıktan çekinme sebepleri ile kaçınılabilir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle tanıklıktan çekinmenin önemini yeterince kavrayamayacak olanlar bakımından kanunî temsilcileri karar verir. Kanunî temsilcinin sanık olması veya başka sebeplerden dolayı zamanında karar veremeyecek durumda bulunması ve delillerin emniyet altına alınması bakımından derhal muayene yapılması veya biyolojik örnek alınmasının zorunlu görülmesi hallerinde bu işlemler, ancak hâkimin kararıyla gerçekleştirilebilir. Bu karara itiraz edilemez. Şu kadar ki, bu şekilde elde edilen deliller, soruşturma veya kovuşturmanın sonraki safhalarında ancak sanık olmayan kanunî temsilcinin izni ile kullanılabilir.

Birinci ve ikinci fıkralardaki işlemlerin yapılması, bütün şartların değerlendirilmesi halinde ilgilinin katlanamayacağı nitelikte ise caiz değildir.

Muayene veya biyolojik örnek alınmasına hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı karar verir.

İlgilinin muayeneden veya biyolojik örnek vermektan kaçınması halinde 63 üncü maddenin birinci fıkrası uygulanır. Masraflara ve para cezasına hükmedilmesine rağmen ilgilinin kaçınmada direnmesi halinde aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları hükümlerinin uygulanmasına karar verilebilir.”

“Kadının muayenesi

MADDE 78/d- Bir kadının vücudunun muayenesi utanma duygusunu rencide edecekse, muayene ile bir kadın hekim görevlendirilir. Buna imkân bulunmadığı takdirde muayene edilecek kadının isteği üzerine, bir yakınının veya başka bir kadının muayene sırasında hazır bulunmasına müsaade edilir.”

“Moleküler genetik incelemeler

MADDE 78/c- 78/a maddesinin birinci fıkrası ile 78/c maddesinde öngörülen işlemlerle elde edilen materyal üzerinde, nesebin veya bulunan delil materyalinin şüpheli veya sanığa veya mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması halinde, moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

Birinci fıkra uyarınca yapılabilen incelemeler, bulunan, emniyet altına alınan veya müsadere edilen diğer delil materyali üzerinde de yapılabilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi ile 78/a maddesinin üçüncü fıkrasının birinci cümlesi, bu halde de uygulanır.”

“Hâkimin kararı ve inceleme yapılması

MADDE 78/f- 78/e maddesine göre moleküler genetik incelemeler yapılmasına sadece hâkim karar verebilir. Kararda inceleme ile görevlendirilen bilirkişi de gösterilir.

78/e maddesine göre yapılacak incelemeler için resmen tayin edilen veya bilirkişilikle yükümlü olan yahut soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden teşkilât yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine mensup olan görevliler, bilirkişi olarak görevlendirilebilirler. Bu kişiler, teknik ve teşkilât bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik incelemelerin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlüdürler. İncelenecek materyal, bilirkişiye ilgilinin adı, adresi, doğum günü ve ayı bildirilmeksizin verilir.”

Yönetmelik

MADDE 78/g. - 78/a-78/f maddelerinde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili usul ve esaslar, Adalet Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.”

MADDE 4. - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 66 ncı maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1. - Bu Kanunun 3 üncü maddesi ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenen 78/g maddesinde öngörülen Yönetmelik, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde yürürlüğe konulur.

MADDE 5. - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6. - Bu Kanun hükümlerinin Bakanlar Kurulu yürütür.

Mesut Yılmaz

Başbakan

B. Ecevit

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

H. Özkan

Devlet Bakanı

Prof. Dr. H. S. Türk

Devlet Bakanı

M. Gündere

Devlet Bakanı

Dr. İ. Çelebi

Devlet Bakanı

B. Kara

Devlet Bakanı

R. K. Yücelen

Devlet Bakanı

H. Denizkurdu

Adalet Bakanı

Z. Temizel

Maliye Bakanı

H. İ. Özsoy

Sağlık Bakanı

Prof. Dr. N. Çağan

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı

İ. Talay

Kültür Bakanı

İ. Sezgin

Milli Sav. Bak. ve Başb. Yrd.

Y. Seçkiner

Devlet Bakanı

Prof. Dr. S. Yıldırım

Devlet Bakanı

H. Uluğbay

Devlet Bakanı V.

M. Yılmaz

Devlet Bakanı

C. Kavak

Devlet Bakanı

H. Gemici

Devlet Bakanı

K. Aktay

İçişleri Bakanı

H. Uluğbay

Millî Eğitim Bakanı

A. A. Denizolgun

Ulaştırma Bakanı

Y. Erez

Sanayi ve Ticaret Bakanı

İ. Gürdal

Turizm Bakanı

Dr. İ. Aykut

Çevre Bakanı

A. Andican

Devlet Bakanı V.

İ. Saygın

Devlet Bakanı

R. Serdaroğlu

Devlet Bakanı

Prof. Dr. A. Andican

Devlet Bakanı

Y. Aktuna

Devlet Bakanı

C. Kavak

Devlet Bakanı V.

M. Batallı

Devlet Bakanı

İ. Cem

Dışişleri Bakanı

Y. Topçu

Bayındırlık ve İskân Bakanı

M. Taşar

Tarım ve Köyüşleri Bakanı

M. C. Ersümer

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

E. Taranoğlu

Orman Bakanı

Adalet Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Adalet Komisyonu

1.12.2004

Esas No : 1/535, 1/292

Karar No. : 65

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınız tarafından 7.3.2003 tarihinde esas komisyon olarak Komisyonumuza havale edilmiş olan "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı (1/535)" ile 19.12.2002 tarihinde havale edilmiş olan "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı (1/292)" Komisyonumuzun 27.10.2004 tarihli 2 nci birleşiminde görüşülmüş, geneli üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasından sonra maddelerine geçilmesi kabul edilmiş, ancak tasarıların birleştirilerek maddelerin daha ayrıntılı bir biçimde incelenerek gerekli düzenlemelerin yapılması için beş kişilik bir alt komisyona havale edilmiş, Alt Komisyon, ilgili temsilcilerin de katılmalarıyla yaptığı yoğun çalışmalar sonucu hazırladığı raporu ve buna bağlı metni Komisyonumuza sunmuştur.

Ülkemizin, dönemine göre ilk modern Ceza Muhakemesi Kanunu, 1808 tarihli Fransız Ceza Usulü Kanununun bir tercümesi olan 25 Haziran 1879 (5 Recep 1296) tarihli "Usulü Muhakemati Cezaîye Kanunu Muvakkati"dir. Bu Kanunu yürürlükten kaldıran 4/4/1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 1789 devriminin liberal ve özgürlükçü anlayışını yansıtan ve bugünkü anlamda sanık haklarından söz eden 1877 tarihli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu esas alınarak meydana getirilmiştir. Kaynak Alman Kanunu, yürürlüğe girdiğinden bu yana pek çok değişikliğe uğramıştır. Türkiye, özellikle 1935 yılında totaliter yönetim tarafından yapılan ve İkinci Dünya savaşının bitiminden hemen sonra kanundan çıkarılan kapsamlı değişikliklerin hiçbirine iltifat etmemiştir. 1960'lı yıllardan sonra yapılan değişikliklerin sayısı ve kapsamı, insan hak ve hürriyetlerini korumak ve bireyin adil yargılanma hakkını sağlamlaştırmak yönünde genişlemiştir. 1990 lı yıllarda Almanya'yı da etkisine alan organize suçlulukla mücadele edebilmek amacıyla, Kanuna bazı yeni soruşturma yöntemleri alınmıştır. ABD'de yaşanan 11 Eylül 2002 terör saldırıları, Kıt'a Avrupası ülkelerini, ABD ve İngiltere'nin aksine özgürlükçü çizgiden büyük ölçüde ayırmamıştır. Komisyonumuz, Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısını hazırlarken Kıt'a Avrupası ülkelerinin çizgisinden ayrılmamıştır.

1412 sayılı Kanunun yerine yeni bir Ceza Muhakemesi Kanunu yapılması hususunda, bu Kanundan önce iki girişimde bulunulmuştur. 1946 yılında hazırlanmaya çalışılan tasarı üzerindeki çalışmalara devam edilmemiştir. 1951 yılında başka bir tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş olmasına rağmen kanunlaşmamıştır.

1412 sayılı Kanunun, Almanya'daki kadar yoğun bir değişime tâbi tutulmadığı söylene bile, yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar 27 kez yapılan değişiklikler sonucu çok sayıda maddesi değiştirilmiştir. Bu değişikliklerde, kaynak Kanunun ait olduğu devletin gerçekleştirdiği yenilikler ile evrensel ilkelerin gelişen gerekleri izlenememiş, bunun yerine uygulama esas alınarak bazı değişiklikler yapılmış; yapılan bu değişiklikler, ilkelere özeride bulunulmasına yol açmıştır.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesini izleyen yıllarda bütün Avrupa ülkelerinde insan hakları, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesi ile demokratikleşme ilkelerinin hayata geçirilmesi amaç haline getirilmişti. Bu çabalar çerçevesinde, ceza muhakemesinde de geniş değişikliklerin yapılması kaçınılmazdı. Uluslararası alanda gerçekleştirilen ve insan hak ve özgürlüklerine ilişkin bulunan çok taraflı sözleşmeler de demokratikleşmeyi teşvik etmekteydi.

Komisyonumuz, 21 inci yüzyılın sembolü haline gelen insan haklarını ve temel hak ve özgürlükler ile Ceza Muhakemesi Hukukunun evrensel ilkelerini çalışmalarını sırasında daima göz önünde bulundurmıştır.

Türkiye, insan hak ve hürriyetlerine ilişkin sözleşmeleri imzalayıp onaylamıştır. Bu arada, insan hakları ihlallerinin yargısal denetimini öngören İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeyi (kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini) kabul etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Bu sözleşmelerde, adil yargılanma hakkı ve bunun gerekleri olan suçsuzluk karinesi, susma hakkı, silâhların eşitliği ilkeleri ve savunma hakları gibi hükümler yer almaktadır. Bu hükümler, bugün artık Türk iç hukukunun doğrudan uyulması zorunlu kuralları hâline gelmiştir.

Ceza Muhakemesi Hukukunun ve bunun ifadesini oluşturan ana kanunun temel amacı, "insan hakları ihlallerine yol açmadan gerçeğe ulaşmaktır". Bunun için Kanun, savcının gözetiminde delilden samîa gidebilen bir adli kolluk sisteminin oluşturulmasını ve ülkemizde adil yargılama ilkesinin gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

İnsan hakları çağımızın en önemli değerlerinden biridir. Bunların bir bölümü, ulusal yargı güvencesine, bir bölümü de uluslararası yargı güvencesine kavuşmuştur. İnsan hak ve özgürlükleri alanında önemli olan, bu hak ve özgürlüklerin kuramsal alandan çıkıp, uygulama alanına girmesi, etkili bir güvence sistemine kavuşturulmasıdır. İnsan haklarının korunması ve güvence altına alınması, İkinci Dünya Savaşına kadar, esas itibarıyla bir iç hukuk, bir anayasa sorunu olarak görülmüştür. İnsan hak ve özgürlüklerinin anayasal güvenceye kavuşturulması için çaba harcanmıştır. Yirminci Yüzyılda insan hakları alanında en önemli gelişmenin, bireyin ulusal hukuk öznesi olmasının yanında, uluslararası hukuk öznesi durumuna gelmeye başlamasıdır. İkinci Dünya Savaşı doğurduğu acı sonucun, insanın insan olarak değerini, insanlar arasındaki eşitliği reddeden görüşün yeniden ortaya çıkmaması için, insan haklarına saygılı bir düzenin kurulması zorunlu görülmüştür.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yaptığı siyasal, toplumsal ve ekonomik çöküntü, yeni bir Avrupa'nın kurulması düşüncesinin benimsenmesine yol açmıştır. Avrupada kurulacak birliğin, yeni diktatörlüklerin doğmasını, Avrupa'nın yok edici bir savaşın içine yeniden düşmesini önleyeceği inancı devlet adamları arasında egemen olmuştur. Bu anlayış içinde Avrupa'nın ilk siyasal kuruluşu olan Avrupa Konseyine ilişkin statü, on devlet tarafından 5.5.1949'da Londra'da imzalanmış ve 3.8.1949'da yürürlüğe girmiştir. Konsey Statüsünün Türkiye tarafından onaylamasına ilişkin 5456 sayılı Yasa, 12.12.1949'da kabul edilmiş ve Türkiye Avrupa Konseyi Statüsüne katıldığı 8.8.1949 tarihinden geçerli olmak üzere, Avrupa Konseyi üyesi olmuştur. Avrupa Konseyi, kurulur kurulmaz, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi sorununa öncelik vermiş, en kısa sürede Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hazırlanmasını sağlamıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950'de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu onbeş devlet tarafından Roma'da imzalanmış, 3.9.1953 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından da 18.5.1954 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşme, çeşitli zamanlarda kabul edilen ek protokollerle geliştirilmekte ve eksiklikleri giderilmektedir. Hemen belirtelim ki, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insan hakları alanında Dünyada mevcut Sözleşmelerin en gelişmiş ve en etkili olanıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi, Afrika İnsan ve Halk Hakları anlaşması gibi bölgesel andlaşmalara da örnek olmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, yalnız insan haklarının korunmasını sağlayan bir belge değil, aynı zamanda Batı demokrasisini somutlaştıran bir belgedir. Sözleşmenin önemi, güvence al-

tına aldığı temel hak ve özgürlüklerden, ya da Avrupa Konseyinin temelini oluşturmasından değil, ortak güvence sistemine dayanan uluslararası yargısal bir denetim mekanizması kurmasından ve bireye sağlanan güvenceyi bir yaptırıma bağlamasından gelir. Sözleşme böylece, insan haklarının korunmasının ulusal düzeyden uluslararası düzeye geçmesini sağlamış ve bireyi, özgürlüklerinin korunması açısından uluslararası hukukta hak sahibi yapmıştır. Bu nedenle, şimdiye kadar yapılanlardan farklı olarak, uluslararası hukukta yeni gelişmelere yol açan bir sözleşmedir. Sözleşme hukuk tekniği açısından uluslararası bir antlaşmadır. Bu sözleşmeyi imza eden devletler, bazı yükümlülükler altına girmişlerdir. Bu sözleşmenin özelliği, alışılmışın dışında, bireylere bazı haklar tanımış olmasıdır. Sözleşme, bireye, haklarını çiğneyen devlete karşı İnsan Hakları Komisyonuna başvurabilme, daha teknik bir ifade ile "bireysel başvuru" yolunu açmıştır.

Komisyonumuz, başta hukuk devleti ilkesi olmak üzere, Ceza Muhakemesi Hukukunun evrensel ilkelerini çalışmalarında sırasında daima göz önünde bulundurmıştır.

1982 Anayasasının 2 nci maddesinde Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğu yazılıdır. İnsan hakları ile ilgili bütün ilkelerin kaynağı durumunda bulunan Hukuk devleti ilkesine göre, yasama, yürütme ve yargı gücünü yani egemenlik adı verilen muazzam gücü Millet adına kullanan Anayasal organlar bu gücü sadece hukukun genel ilkeleri, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde insan haysiyetini korumak, insan hakları ile temel hak ve hürriyetleri gerçekleştirmek, adaleti ve hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla kullanabilirler. Bu onların meşruluğunun temelini teşkil eder. Anayasa Mahkemesinde hukuk devleti kavramını bu şekilde anlamaktadır. Görüldüğü gibi hukuk devleti üç sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunlar: İnsan haklarının gerçekleştirilmesi, adaletin sağlanması ve güvenliğin temin edilmesidir.

Bilindiği gibi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi gibi milletlerarası belgelerle medenî ülkelerin Anayasalarında ve kanunlarında yer alan ve ırk, renk, cins, dil, din, siyasî veya diğer herhangi bir akide, millî veya sosyal menşec, servet, doğuş veya diğer herhangi bir fark gözetilmeksizin, insanın insan olması nedeniyle her insan tarafından yararlanılabilen haklara insan hakları denmektedir. İşte bu hakların uygulamada gerçekten kullanıldığı ülkelere hukuk devleti denmektedir. Son yıllarda en totaliter ülkeler dahi, insan haklarına kayıtsız kalamamakta; bunlara kanunlarında hatta anayasalarında yer vermek durumunda kalmakta; fakat söz konusu hakları uygulamada gereği gibi veya hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle hukuk devletinin ölçüsü insan haklarına sadece mevzuatta yer vermek değil, bunları uygulamada gerçekleştirmektir. Bir devlet, insan haklarını uygulamada gerçekleştirdiği oranda hukuk devletidir. Komisyonumuz, Ceza Muhakemesi Kanununu hazırlarken bu temel düşüncüyü daima göz önünde bulundurmıştır.

Etik ve hukukî bir kavram olan adalet, herkesin fırsat eşitliğinin bulunması; herkesin kanun önünde eşit sayılması; herkese kişiliğini geliştirme olanağının verilmesi; buna engel olan maddî ve manevî engellerin ortadan kaldırılması; her türlü imtiyazın ve keyfiliğin reddedilmesi anlamına gelir. Kısaca ifade edilmek gerekirse, adil olan devlete hukuk devleti denir.

Eşitlikle özgürlük aynı anlama gelmez. Çünkü, bir kısım insanlar baskıcı bir yönetim altında tam anlamda eşit olabilirler. Ne var ki, tarih yönünden özgürlüğün gerçekleşmesi için eşitliğin ortaya çıkması gerekiyordu. Eşitliğin özgürlükle ilgisini açıklamak kolaydır; eşitlik olmayınca ayrıcalıklar türer, ayrıcalıklar ise toplumda bozukluklar, uygunsuzluklar doğurur.

Ülkesinde, toplum halinde yaşamının ilk ve vazgeçilmez şartı olan güvenliği ve sosyal düzeni sağlayamamış olan devlete hukuk devleti denemez. Bir hukuk devletinin varlık sebebi, insan hak-

larına dayalı adil ve güvenli toplumsal bir düzen kurmak ve bunu kesintisiz bir şekilde sürdürmektir. Bunu sağlamak için çeşitli araçlara ihtiyaç bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu bunlar arasında yer alır.

Modern Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunun, daha doğrusu çağdaş hukuk sisteminin бүтүнүнүн temelini Hukuk devleti ilkesi oluşturmaktadır.

Hukuk devletinin bir başka yönü, eylem ve işlemlerinde ölçülü (oranlı) davranan devlet olmasıdır. Oranlılık ilkesi, hukuk devletine hakim olan aşırılık yasağının bir bölümünü oluşturur. Bu ilkeye göre, Ceza Muhakemesi Hukuku işleminin yapılması ile sağlanması beklenen yarar ve verilmesi ihtimal dahilinde bulunan zarar arasında makûl bir oranın (ölçünün) bulunmasını, oransızlık durumunda işlemin yapılmamasını ifade eden ilkeye oranlılık (ölçülülük) ilkesi denir.

Şu husus gözden kaçırılmamalıdır ki, burada eşitlikten değil, oranlılıktan söz edilmektedir. Örneğin, küçük sanıkların tutuklanması, kural olarak, bu ilkeye ters düşer. Yine, başlangıç şüphesi bulunmamasına rağmen soruşturma evresine başlanması da oranlılık ilkesine aykırıdır. Bir hukuk devletinde, ceza takibine yetkili makamların, bir ceza muhakemesi işlemi yaparken devleti veya ferdi "kayıması" kabul edilmez. Çünkü, "ferdin kayırılması anarşiye, devletin kayırılması da baskıcı bir yönetime yol açabilir". Hukuk devleti ilkesinin geçerli olmadığı devletlere totaliter devlet veya polis devleti denmektedir. Böyle bir devlette insan haysiyeti, insan hakları, temel hak ve hürriyetler gibi konular önemli olmadığından, ya sanığa hiç bir hak tanınmaz, ya da bazı haklar hatta tüm haklar tanınır; fakat sanık bunları uygulamada, özellikle iktidar çıkarlarının söz konusu olduğu durumlarda kullanamaz.

Anayasal açıdan ahlaki değil, bağlayıcı bir hukukî değer olan insan haysiyetinden vazgeçmek mümkün değildir. Bu nedenle, örneğin işkence, rızaya dayansa da, kabul edilemez; bu suretle elde edilen deliller ceza muhakemesinde kullanılamaz. "İnsan haysiyeti, bilinçli olma, kendi kaderini tayin etme ve kendi çevresini şekillendirme yeteneği veren ve kişisizliği ortadan kaldıran ruhtur, manevî güçtür." Son bir tahlilde insan haysiyeti adı verilen değer hür irade olduğu söylenebilir. İnsanı obje haline getiren ve kişiliği nedeniyle sahip olduğu değerinkârı anlamına gelen her türlü işlem insan haysiyetine aykırıdır.

Önemle kaydedelim ki, insan haysiyeti, örneğin işkence yasağı gibi bazı durumlarda dokunulmaz olmakla birlikte, sınırsız değildir. Bir hukuk devletinin vatandaşı sadece hakları olan bir vatandaş değildir; onun, sosyal hayatı mümkün kılmak üzere devlet tarafından hukuk devleti ilkeleri esasları çerçevesinde getirilmiş bulunan yükümlülüklerle ve alınmış bulunan tedbirlere uymak, toplumsal hayatın çekilmez hale gelmesini önlemek hususunda öngörülen faaliyetlere katkıda bulunmak görevi vardır. İnsanın sosyal bir yaratık olduğu gerçeği bile, bu görevin temelini açıklamaya yeter. Durum böyle olunca, bir toplumda yaşayan insanların, sosyal hayatı mümkün kılmak, toplumsal hayatı disipline etmek ve insanların düzen içinde, kargaşa olmadan rahat bir hayat sürmelerini temin etmek için Parlamento tarafından hukuk devleti ilkesi esaslarına uygun olarak kanunla konulmuş ve daha sonra herkesin bilmesi temin edilmiş suçları, kendi iradeleri ile, kusurlu olarak işlemeleri halinde bir ceza muhakemesi yapılması, bu yapılırken yakalama, tutuklama gibi bazı koruma tedbirlerine başvurulması ve nihayet adil bir şekilde, Ceza Muhakemesi Hukuku esaslarına uyularak yapılan bir muhakemenin neticesinde bir cezaya hükmedilmesi ve buna mahkûm olan kimsenin cezaevine konması ve cezanın hukuk devleti ilkesi gereklerine göre infaz edilmesi insan haysiyetine aykırı sayılmaz. Aslında otorite ile hürriyet birbirlerine ters düşen kavramlar değildir. Hukuk devleti ilkesi esaslarına uygun bir şekilde teşekkül etmiş demokratik bir otorite ol-

madan hürriyetlerin topyekûn olarak idraki mümkün olmaz. Toplumdaki her fert kendi hürriyetlerinin ve hür alanının sınırlarını kendisi tayin edecek olursa, güçlü olanlar dışında kimse hürriyetlerini idrak edemez.

İnsan haysiyeti, teneffüs ettiğimiz hava gibidir; bulunmadığı zaman varlığını hissederiz. Bu nedenle nelerin insan haysiyetine uygun olduğunu değil, nelerin insan haysiyetine uygun olmadığını göstermek daha kolaydır. Örneğin, her şeyden önce işkence, yani sanığın kendini suçlayıcı beyanlarda bulunmaya zorlanması insan haysiyetine aykırıdır. Bir insandan, onun hür iradesini hiç sayarak, işkence ile ifade alınması, insan haysiyeti ihlallerinin en ağıridir. Burada işkence işleminin tatbiki, ihlâlin varlığı için yeterlidir; hür iradeye yapılan engellemenin derecesinin hiç bir önemi yoktur. 1982 Anayasası m. 17/3'de, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 5'de, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m. 3'de, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 7'de hiç kimseye işkence ve eziyet yapılamaz denilmek suretiyle bu husus açık bir şekilde ifade edilmiştir. Öte yandan TCK işkence ve eziyeti ağır bir suç olarak düzenlenmiştir. Burada İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Sözleşmelerini de unutmamak gerekir. Bir kimsenin yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanması da insan haysiyetine aykırıdır. Anayasamıza göre, hiç kimse... kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Sanığa, kendisi ile ilk temasa geçen yetkili tarafından bazı haklarının, özellikle de "susma hakkı ve bir avukat ile temas kurabilme hakkının" bulunduğu bildirilmemesi suretiyle konuşmasının sağlanması ve kendisini zor duruma sokmasına sebep olunması da insan haysiyetine aykırıdır. Hayatın gizli alanına yapılan müdahaleler de, insan haysiyetinin doğrudan doğruya ihlâlidir.

Adil yargılama, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Ceza muhakemesi işlemlerinin kandırma, yanıltma veya zorlama gibi irade serbestisini engelleyen veya savunmayı kısıtlayan yollara sapılmaksızın, hukuk devleti ilkesine uygun olarak, önceden kanunla öngörülmüş bulunan esaslar çerçevesinde yapılmasıdır. Bir hukuk devletinde bu esasların, asgarî olarak nelerden ibaret bulunduğu Anayasa m.36, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m. 6 ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/1 vd. da gösterilmiştir.

İddia ve savunma makamları arasında, iddia ve savunma faaliyetlerinin gereği gibi yapılmasına engel olacak ayrımlar yapılması; örneğin iddia veya savunma makamının kayırılması, silâh eşitliği olarak anılan ilkeye açık bir aykırılık teşkil eder. Silâh eşitliği demek, ülkemizin de dahil bulunduğu Kıta Avrupa Hukuk Sistemine göre, iddia ve savunma makamlarının her bakımdan eşit olması demek değildir. Bugün silâh eşitliği denilince akla gelen, savunma makamının bir hukuk devletinde kendisine tanınmış bulunan hakları "gerçekten" kullanabilmesidir.

Her hukuk devletinde kabul edilen ve masumluk karinesi ile sıkı bir ilgisi bulunan şüpheden sanık yararlanır ilkesine göre, yapılan ceza muhakemesinin sonunda, fiilin sanık tarafından işlendiği % 100 belliliğe ulaşmadığı takdirde mahkûmiyet kararı verilemeyecektir (Anayasa m. 38/4, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.11, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m.6/2 İHAS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/2). Böyle bir ilkenin kabul edilmesinin sebebi, bin suçunun cezasız kalmasının bir masumun mahkûm olmasına tercih edilmesidir; başka bir ifade ile masumluk karinesidir.

Tarihsel gelişme, ceza muhakemesinin kapalı kapıların arkasında yapılmasının insan hakları açısından ağır sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle özellikle Aydınlanma Dönemi düşünürleri duruşmaların halka açık yapılmasını talep etmişlerdir. Muhakemenin halkın girebileceği yerlerde yapılmasını ve muhakeme tutanaklarının halka açıklanabilmesini ifade eden il-

keye halka açıklık ilkesi denmektedir (Anayasa m. 141/1, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.10, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m.6/1 İHAS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/1). Halka açıklık ilkesi, kovuşturma evresinde geçerli olup, soruşturma evresine, sanığın lekelenmemesi ve maddi gerçeğe ulaşmanın zorlaştırılmaması ve duruşmanın iyi hazırlanabilmesi için önemli ölçüde gizlilik egemendir.

Her demokratik hukuk devletinde fertlere, maddî ve manevî varlıklarını istedikleri gibi geliştiren şekillendirebilecekleri hür bir "hayat alanı" tanınır. Devletin müdahalesinden korunmuş bulunan ve "bireyin küçük dünyası" olarak anılabilecek olan bu alan temel hak ve hürriyetler ve ülkenin siyasi rejimi bakımından hassas bir göstergedir. Bu küçük dünyamız ne kadar geniş ise, ülkede mevcut olan siyasi rejim o kadar hürriyetçi ve demokratik; ne kadar dar ise, o kadar baskıcı ve otoriterdir. Anayasa m. 20, 21 ve 22'de, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.12, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m.8'de, fertlerin devletin müdahalelerinden korunmuş hür bir alana sahip oldukları açıkça ifade edilmiştir. Anayasamıza göre, herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz (m. 20); kimsenin konutuna dokunulamaz (m. 21); herkes haberleşme hürriyetine sahiptir, haberleşmenin gizliliği esastır (m. 22). Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş bir hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları, eşyası ve konutu aranamaz; bu eşya ile konutta bulunan eşyaya el konulamaz; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz (m. 20-22).

Doktrinde, insanın sosyal bir yaratık olduğu ve bu nedenle yaşamını ancak diğer insanlarla birlikte devam ettirebileceği gerçeğinden hareketle, insan hayatının esas itibariyle iki yönünün bulunduğu kabul edilir. Bunlar hayatın genel ve özel yönleridir; hayatın özel yönü de "özel hayat" ve "hayatın gizli alanı" olmak üzere ikiye ayrılır.

Hayatın genel yanının korunacak bir gizliliği bulunmadığından, bir özelliği yoktur. Örneğin, kamuya açık yerlerdeki davranışlarımız ve sözlerimiz herkes tarafından görülüp dinlenebilir. Buna karşılık hayatın özel yanı her hukuk devletinde koruma altına alınmıştır. Hayatın gizli alanı mutlak bir şekilde korunur, hatta dokunulmaz sayılırken, özel hayat nisbî olarak korunmuştur. Özel hayat dar bir çerçevede, örneğin bir aile içinde söz konusu olabilirken, hayatın gizli alanı sadece bireyi ilgilendirir ve ondan başkasının bu alana girebilmesi asla kabul edilemez; bu nedenle de dokunulmazdır. Meselâ bireyin, suç teşkil etmemek şartıyla, cinsel yaşamı tamamen kendisini ilgilendirir. Bugün Batı'da, cinsel hayata ilişkin suçların aydınlatılmasında dahi, tanık veya sanığa insan haysiyetiyle bağdaşmayan soruların sorulamayacağı kabul edilmektedir. Aynı esas Batı'nın değerlerini ve hukuk düzenini benimsemiş bulunan ülkemiz için de geçerlidir. Bilindiği gibi, olayla ilgisi bulunmayan soruların sorulması, delillerin toplanması Ceza Muhakemesi Hukuku esaslarına aykırı olduğu için zaten mümkün değildir. Burada söz konusu olan, olayla ilgisi bulunduğu halde sorulması veya toplanması insan haysiyetine aykırı bulunan sorular ve delillerdir. İnsanın dinî inancı, belli konuda ne düşündüğü vs. hayatın gizli alanı içinde kalır. Anayasa m. 24 de, "... kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..."; m. 25 de de, "... kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..." denilmek suretiyle bu husus dile getirilmiştir.

Ceza Muhakemesinde, şekli gerçeğe yetinilmeyip işin esası araştırılır. Ceza muhakemesinin amacı hiç bir duraksamaya yer vermeden maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırmada, yani gerçeğe ulaşmada mantık yolunun izlenmesi gerekir. Gerçek; akla uygun ve realist, olayın

bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa birtakım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaştırılması, ceza muhakemesinin amacına kesinlikle aykırıdır. Ceza muhakemesinde kuşkunun bulunduğu yerde, mahkûmiyet kararından söz edilemez. Bu ilke evrenselidir. Bir hukuk devletinde, maddî gerçeğin "her ne pahasına olursa olsun" araştırılması kabul edilmemekte; delil yasakları bunların sonucu olarak ortaya çıkan yasak deliller ile bu ilkeye bazı sınırlar getirilmektedir. Hukuk devleti esaslarına uygun bir şekilde yapılandırılmış bulunan bir ceza muhakemesinde delil elde edilmesi ve değerlendirilmesi işlemlerine getirilen sınırlamalara delil yasakları denilmektedir. Örneğin zorla elde edilmiş ikrarın veya kanuna aykırı olarak yapılan arama neticesinde elde edilen eşyanın ceza muhakemesinde delil olarak hükme esas alınması yasaktır.

Bir fiilin yargılanmasına başlanabilmesi için, kural olarak, o fiilin suç teşkil ettiğinin ve failin cezalandırılması gerektiğinin ileri sürülmesini ifade eden ilkeye "davasız yargılama olmaz" ilkesi denmektedir. Bu, iddia, savunma ve yargılama arasında kurulan diyalektik ilişkinin doğal bir sonucudur.

Yargılama makamının iddia ve savunma karşısındaki durumu bakımından üç sistemden söz edilir. Bir kimsenin fail olarak cezalandırılması için başka bir kimse tarafından itham edilmesini ve itham edenin failin suçlu olduğunu ispat etmesini öngören sisteme itham sistemi denir. Bu, ferdiyetçi ve liberal düzenle ilgili bir sistemdir. Bu sistem, Ortaçağda otoriter devletlerin kurulmasıyla yerini tahkik sistemi denilen ve muhakeme makamları sadece yargılama makamlarından ibaret olan ve sanığın muhakeme kişisi değil de muhakeme objesi olarak gören başka bir sisteme bıraktı. Bu iki sistemin yanında bir de karma sistem vardır. Bu sistem 1789 Fransız İhtilâlinde sonra tahkik sistemine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistemin esasları şunlardır: 1) Hâkim işe re'sen elkoyamaz; davasız yargılama olmaz. Dava, kural olarak devletin davasıdır ve bunun için savcılık teşkilâtı kurulmuştur. 2) Hâkim, tarafların delilleriyle bağlı değildir; maddî gerçeğin araştırılması kuraldır. 3) Sanık bir muhakeme objesi değil, muhakeme kişisidir, bazı hakları ve yükümlülükleri vardır. Komisyonumuz temel hak ve özgürlüklerin daha sağlıklı korunabilmesi için, soruşturma evresinde savcının kolluk karşısındaki konumunu güçlendirmiş; karma sistemi ıslah ederek korumuştur.

Mahkemenin, daha doğrusu, hâkimin kararını delillerle doğrudan doğruya, bizzat temasa geçerek vermesini ifade eden ilkeye vasitasızlık ilkesi denmektedir. Yani, kararı verecek olan mahkeme veya hâkim, delil sözlü ise, dinleyecek, yazılı ise, okuyacak, eşya veya iz şeklinde ise, görecektir. Öte yandan bu ilkenin sonucu olarak, tanıkların duruşmada doğrudan doğruya dinlenmeleri aranmıştır. Açıkça yer verilen bazı istisnalar dışında tanıkların önceki ifadelerinin duruşmada okunmasıyla yetinilemez. Yine sanık daha önce sorguya çekilmiş olsa bile duruşmada tekrar sorguya çekilmek zorundadır.

Duruşmada sözlü olarak ne söylenmişse, ancak onun hükme temel kabul edilmesini ifade eden ilkeye de sözlülük ilkesi denmektedir. Bu ilke, kural olarak, kovuşturma evresinde söz konusu olur. Her şey, özellikle sanığın sorgusu, delillerin dinlenmesi, son iddia ve savunmalar hep sözlü yapılacaktır. Duruşmada konuşulmamış hususların hüküm verme sırasında göz önünde tutulması mümkün değildir. Konuşulmamış olmak burada var olmamak, meydana gelmemekle eş anlamlıdır. Basit, hızlı ve açık olması sözlü muhakemenin en çarpıcı özellikleridir ve bütün bunlar aynı zamanda sözlü yargılamanın faydalarını da ifade eder. Bundan başka, sözlü yargılama yazılıya nazaran daha canlı olacağı açıktır. Bu ilke ile vasitasızlık ilkesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Gerçekten, sözlü yargılama aynı zamanda vasitasızlık ilkesinin hakim olduğu bir yargılamadır. Komisyonumuz il-

gilitere doğrudan soru sorma hakkını tanıyarak; çapraz sorguya benzeyen bir müessese oluşturarak sözlülük ilkesini pekiştirmiştir. Yazılılık ilkesi ise, muhakemede yazılı olarak ne söylemişse, ancak onun hükme temel kabul edilmesini ifade eder. Ceza muhakemesinin soruşturma evresine, kural olarak, yazılılık ilkesi hakimdir.

Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, bu fiileri takibe yetkili makamlar tarafından derhal soruşturmaya başlanmasını; bunun neticesinde, ceza veya güvenlik tedbiri gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması, yani şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilmesi ve dava şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda, yetkili makam tarafından kamu davasının açılmasını; nihayet, açılan kamu davasının, muhakeme sonuçlanıncaya kadar savcılıkça yürütülmesini ifade eden ilkeye kovuşturma mecburiyeti ilkesi denir. "Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, bu fiilleri takibe yetkili makamlar tarafından derhal soruşturmaya başlayıp başlamamakta; soruşturma neticesinde ceza ve güvenlik tedbiri gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması yani şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilememesi durumunda savcının kamu davasını açıp açmamakta; ve nihayet kamu davasını muhakeme sonuçlanıncaya kadar yürütüp yürütmemekte takdir yetkisinin bulunduğu" ifade eden ilkeye maslahata (maksada) uygunluk ilkesi veya takdirilik ilkesi denmektedir. Komisyonumuz tasarıda, maslahata uygunluk ilkesine ancak istisna olarak yer vermiştir.

Komisyonumuzun çalışmalarında dikkate aldığı ceza muhakemesi ilkeleri yukarıda açıklananlardan ibaret değildir. Bunlardan başka, "çabukluk ilkesi", "kovuşturmanın resmiliği ilkesi", "delillerin serbest değerlendirilmesi ilkesi" ve "delillerin serbestliği ilkesi" de önemli ilkeler arasındadır.

Ceza muhakemesine ilişkin kanunlarda yer alan kuralların doğrudan doğruya temas ettiği insan haklarına ceza muhakemesinde insan hakları denmektedir. Ceza muhakemesi ile ilgili bir yetkiyi kullananların, örneğin yakalama, tutuklama veya elkoyma yapanların, kanundaki düzenleme dışına çıktıklarında insan hakları ihlallerine yol açabileceklerini bilmeli buna göre hareket etmelidirler. Kanunlarımızın yanında Anayasamızda, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Medeni ve Siyasî Haklar Sözleşmesi özellikle de İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde değişik şekillerde ifadesini bulan bu haklar, "genel insan hakları" ve "ceza muhakemesinin yürüyüşüne ilişkin olan insan hakları" olmak üzere iki gruba ayrılarak ele alınabilirler.

Yakalama, tutuklama, beden muayenesi ve gözlem altına alma gibi ceza muhakemesi işlemlerini yakından ilgilendiren kişi dokunulmazlığı; işkence ve benzeri insanlık dışı muamele yasası; kanunlarda ve usulüne göre yürürlüğe konularak iç hukuk kuralı halinde getirilmiş bulunan milletlerarası sözleşmelerde gösterilen şartlar gerçekleşmedikçe yakalama veya tutuklama yapılamayacağını ifade eden kişi hürriyeti ve güvenliği; ceza muhakemesinde de her türlü ayırmacılığı yasaklayan eşitlik; fertlerin, devletin müdahalelerinden korunmuş hür bir alana yani özel bir hayat alanına sahip buldukları ifade eden özel hayatın gizliliğinin korunması genel anlamda insan hakları olarak komisyon çalışmalarında gözetilmiştir. Ancak muhakemenin yürüyüşüne ilişkin insan hakları da en az genelleri kadar tasarının ruhuna nakşedilmeye çalışılmıştır. Hak arama hakkı, isnadı ve hakları öğrenme hakkı, muhakemenin sonuna kadar suçlu sayılmama hakkı (masumluk karinesi), kimsenin kendisini ve yakınlarını suçlandırıcı beyanlarda bulunmaya zorlanamayacağı ilkesi, kimsenin başkasının fiilinden dolayı yargılanmaması hakkı (ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi), kanunda suç olarak gösterilmemiş bir fiilden dolayı takibata uğramama ve kanunda öngörülmemiş bir cezaya çarptırılmama hakkı (suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi), savunma hakkı, kanunî (olağan) hâkim tarafından yargılanma hakkı, halka açık yargılanma hakkı, tercüman hakkı, sağlıklı bir ortamda yargılama hakkı, temel hak ve hürriyetlerin korunması hakkı,

denetim muhakemesine başvurma hakkı, makûl süre içinde yargılanma hakkı ceza muhakemesinin yürüyüşüne ilişkin haklar olarak tasarıda değerlendirilmiştir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6/1 nci maddesinde, "her şahıs... bir mahkeme tarafından davasının makûl bir süre içinde hakkaniyete uygun ve alenî surette dinlenmesini istemek hakkına haizdir" denilmekte; Anayasamızda da, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının, yargının görevi olduğunu açıklanmaktadır (Anayasa m. 141/ son). Ceza muhakemesinin, hukuk devleti ilkesinden vazgeçmeksizin hızlandırılabilmesi için tasarıda; şahsî dava kaldırılmış, soruşturmanın çok iyi yapılmasını sağlayabilmek ve duruşmalarda "tek oturum" kuralını uygulayabilmek için iddianamenin iadesi imkânı getirilmiş; adli kolluğun kurulması öngörülmüş; mecburî müdafî sistemi büyük ölçüde kurulmuş; sanığın, ifade ve sorgudan itibaren değil suç haberinin alınmasından başlayarak, muhakemenin sonuna kadar müdafî yardımından yararlanabilmesi sağlanmış; yeni Ceza Kanunu ile kabahatler suç olmaktan çıkartılarak idarî yaptırım gerektiren fiiller haline getirilmiş; bitirkişilik büyük ölçüde yenilenmiş; doğrudan soru sorma hakkı yani çapraz sorgu sistemi öngörülmüş; kovuşturma mecburiyeti ilkesi; hukuk devleti ilkesinin fiilen yerleşmesine paralel olarak yumuşatılmış; Bölge Adliye Mahkemeleri kurularak iki dereceli denetim sistemi getirilmiş ve Yargıtayın yalnızca hukuki denetim yaparak içtihat mahkemesi haline gelmesinin yolu açılmıştır.

1412 sayılı Kanunun çok sayıda eksiği olduğu bilinmektedir: Örneğin, koruma tedbirleri çağdaş gelişmeleri izleyememiş; iletişimin dinlenmesi ve tespiti, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce saptanan koşullara uyulması sağlanamamış; tanık dinlenmesi ve güvencesine, bilirkişiliğe, kamu davasının açılmasında maksada uygunluk sistemine bir ölçüde yer verilmesini zorunlu kılan hâller karşılanamamış; beden muayenesi ve moleküler genetik inceleme hususundaki hükümlere, tanığın ve hatta hâkimin korunmasına ilişkin esaslara ve her şeyden önemlisi davanın bir oturumda bitirilmesini sağlayacak hüküm ve tedbirlere, kaçakların yargılanmasına ilişkin yeni hükümlere, uzlaşma usulünün uygulanmasına yer verilmemiştir.

"Adil yargılanma hakkı"na saygılı olmak ve bunun gerektirdiği usul hükümlerine Ceza Muhakemesi Kanununda yer vermek, söz konusu dengenin, bireyin hak ve özgürlüklerine ilişkin kısmını karşılamaktadır: Kişinin, kanunun belirlediği, açıkça tanımladığı usullere göre itham edilebilmesi; güvencelere saygı göstererek yakalanabilmesi, gözaltında tutulabilmesi, tutuklanabilmesi; şüpheli veya sanığın aleyhindeki ithamları önceden bilmesi, savunmanın gerektirdiği bütün olanakların davanın tüm evre ve aşamalarında tamınması (sanık veya müdafinin savunmasını hazırlamak için zorunlu vasıtalara ve zamana sahip kılınması, müdafîin sanık ile temas etmek ve dosyaya ulaşmak olanağının her evrede kabul edilmesi, sanık olmadan duruşma yapıp hüküm verilememesi, susma hakkı kullanıldığında bunun şüpheli veya sanık aleyhinde sonuç meydana getirememesi, adli işlemlere katılmak olanağı, zorunlu avukatlık ilkesinin mümkün olduğunca genişletilmesi ve diğerleri); silâhların eşitliğinin gerekli hükümlerle saptanması; suçsuzluk karinesi, susma hakkı, davanın bağımsız ve tarafsız, kanunla kurulmuş mahkemelerde alenen görülmesi ve makûl bir süre içinde bitirilmesi; yakalama, adli kontrol, tutuklama gibi önleyici tedbirlerin ancak çok sıkı koşullar altında ve itiraz hakları kabul edilerek uygulanabilmesi; tutuklamaya seçenek olarak adli kontrolün kabulü; hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin hükümsüz sayılması ve diğerleri ...

Komisyonumuz suç mağdurlarının yargılama sırasında bir kez daha mağdur olmasının önüne geçmek amacıyla sanıklara tanınan hakların önemli bir kısmına da tanınmış, ayrıca mağdurlara özgü, onları koruyucu hükümlere yer vermiştir.

1412 sayılı Kanunun tasnifinin esasta amaca tam uygun olduğunu söylemek olanağı yoktur. Bir usul kanununun aslında ceza adalet sistemini yürüten mekanizmanın işleyişini yansıtan bir tasnifi içermesi ve ceza davasının evre ve aşamalarına göre düzenlenmiş bulunması uygun olur. Böylece, kişi, sahibi bulunduğu adil yargılanma hakkından yararlanıp yararlanmadığını kolayca saptayacak ve hakkında yürütülecek kovuşturma ve davanın gelişmelerini, algılamak olanağına kavuşmuş bulunacaktır. 1412 sayılı Kanunun aslında aynı kitap, kısım, fasıl veya bölümde bulunması gerekli hükümleri değişik yerlerde toplamış olan tasnifi, bu bakımdan eleştirilebilecek nitelikte görülmüş ve Tasarı yeni bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu arada özellikle koruma tedbirleri arasında var olan uyumsuzluk ortadan kaldırılmıştır.

Tasarıda, adli kontrole ilişkin hükümlere ve bu hükümler cümlesinden olmak üzere kefâlete yer verildiğinden, 1412 sayılı Kanunda düzenlenmiş olan, tutuklunun kefâletle sahverilmesine ilişkin hükümler Tasarıya alınmamıştır.

Tasarının getirdiği çok önemli bir yenilik "uzlaşma" kurumunun kabul edilmiş olmasıdır.

Bunların yanında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı nedeniyle hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesine ilişkin hüküm getirilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine paralel olarak 4709 sayılı Kanunla Anayasanın 36 ncı maddesine "adil yargılanma" hakkı eklenmiştir. Adil yargılanma hakkının bir uygulaması olarak yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin veya eki protokollerin ihlâli nedeniyle verilen mahkûmiyet kararları da dahil edilmek suretiyle Sözleşme veya eki protokollerin hükümlerinin iç hukuka yansıtılması sağlanmıştır.

Getirilen veya değiştirilen kurum ve hükümler hakkındaki gerekçeler ayrıntılı olarak maddelere ilişkin gerekçelerde gösterilmiş olup, Tasarı yukarıda açıklanan ilke ve düşünceler esas alınarak hazırlanmıştır.

Komisyonumuz, Tasarıyı; bu gerekçelerin ışığında 24.11.2004 tarihli 4 üncü, 25.11.2004 5 inci, 26.11.2004 tarihli 6 ncı, 27.11.2004 tarihli 7 nci, 29.11.2004 tarihli 8 inci ve 30.11.2004 tarihli 9 uncu toplantılarında; Adalet Bakanı Sayın Cemil Çiçek ile Adalet ve İçişleri Bakanlıkları, Yargıtay Başkanlığı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı ve Hukuk Fakülteleri öğretim üyelerinin de katılmalarıyla, Alt Komisyon metni esas alınmak suretiyle inceleyp görüşmüş, maddeler üzerindeki kabul, ilave ve değişiklikler sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

Ceza Muhakemesi Hukuku, muhakeme hukukunun bir dalıdır. Muhakeme hukuku, muhakemeyi düzenleyen hukuki normların bütünüdür. Muhakeme ise, hukuki bir uyumsuzluğu çözmek üzere yargılama organlarının yaptıkları faaliyet dolayısıyla meydana gelen hukuki ilişkilerin sujeleri tarafından yapılan işlemlerin bütünüdür. Bu sujelerin erklerini, ödevlerini muhakeme hukuku gösterir.

Muhakeme yanında ayrıca bir de "usul" tabirine yer vermek doğru değildir. 19. yüzyıl anlayışında belki "usul"den söz etmek yerinde idi. Çünkü o dönemde veya daha önceki dönemlerde, Ceza Muhakemesi Kanunları sadece şekiller ve formaliteler kanunu olarak kabul edilmekte idi. Oysa günümüzde, bilimin de gelişmesiyle, Ceza Muhakemesi Kanunlarının, şekillerden ve formalitelerden ayrı olarak, maddi içeriği de olan kanunlar olduğu artık kabul edilmektedir. Muhakeme hukukunun sadece formalitelerden ibaret olmadığını, maddi içeriğinin de bulunduğunu belirtmek üzere "Muhakeme Hukuku" tabiri kullanılmalıdır. Usul; kurallar, hükümler, normlar anlamına geldiğinden ve bu da hukuktan başka bir şey olmadığından, hem "usul" hem "hukuk"dan söz edilmesi mantıklı değildir. Muhakeme hukuku, muhakeme normlarının bütünü demek olduğundan,

muhakeme hukuku tabiri için normları ayrıca belirtmeğe ve dolayısı ile usul kelimesini kullanmağa gerek yoktur. Aynı nedenle muhakeme faaliyetini düzenleyen kanunu da, "Muhakeme Kanunu" yerine Muhakeme Usulü Kanunu olarak isimlendirmek doğru değildir.

Muhakeme hukukunu yargılama hukuku olarak Türkçeleştirmek de doğru değildir, çünkü yargılama "kaza"nın Türkçesidir ve kaza, muhakemeyi oluşturan üç görevden sadece biridir. Muhakeme yerine yargılamayı tercih etmek, kaza yerine de yargı tabirini kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Oysa yargı-yargılama ilişkisi, bir şey ile onu yapan veya alet olarak kullanan kişinin ilişkisidir. Başka bir ifadeyle; yargı, kaza faaliyetini değil, bu faaliyetin sonunda yapılan şeyi veya o faaliyette kullanılan aleti ifade etmektedir. Bu faaliyeti yapan kişi, yani hâkim veya yargıç "yargılar". Dolayısı ile kaza ve muhakeme faaliyetleri farklıdır. Kaza sadece hâkimlerin yaptığı faaliyetin adıdır. Muhakeme ise, davacının, davalının ve hâkimin yaptıklarından oluşan üçlü bir faaliyeti ifade eder.

Muhakeme kavramı yerine "muhakemeler" denmesi de doğru değildir. Bu nedenle burada çeşitli somut faaliyetler değil, onların hepsini ifade eden tek, soyut bir kavram kullanılmalıdır. Nasıl cezalar hukuku denmiyorsa, burada da, ceza muhakemeleri yerine ceza muhakemesi denmesi bilimsel bir tercihtir.

Yukarıda ifade edilen gerekçelerle ve doktrinin de hemen hemen ittifak halindeki tercihi doğrultusunda, tasarı'nın ismi "Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı" şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarı'nın tüm maddeleri, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu sistematigi dikkate alınarak düzenlenmiş, tasarı maddelerinde diğer maddelere yapılan atıflar yeni düzenlemeye paralel olarak değiştirilmiştir.

Tasarı'nın 1 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci paragrafı, kapsam bakımından hem yetersiz hem de karmaşık bulunmuş, bu yetersizliğin ve karmaşıklığın giderilmesi amacıyla, muhakeme sürecine katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerinin de bu Kanunda düzenleneceği ifadesine yer verilmiştir.

Birinci fıkranın ikinci paragrafının metinden çıkarılmasının nedeni, bir yandan Ceza Muhakemesi Kanununun temel kanun olması, diğer yandan ise, saklı tutulduğu belirtilen kanun hükümlerinin hemen hepsinin bu Kanun içerisinde düzenlenmiş olmasıdır.

Sonraki fıkraların tasarı metninden çıkarılmasının gerekçesi ise; buradaki düzenlemelerin anlaşılır olmaması ve ayrıca, burada sayılmayan başka ilkelerin, kanunun yorumunda uyulması gereken ilkelerden olmadığı gibi bir anlayışı beraberinde getirmesidir. Muhakkak ki, Ceza Muhakemesi Kanununun yorumunda uyulması gereken ilkeler tasarıda sayılanlardan ibaret olamaz. Bazı ilkelere diğerleri karşısında daha genel ve üstün bir konum verildiği izlenimi doğuran böyle bir tercihin tasarıda yer alması uygun görülmemiş ve tasarı'nın 1 inci maddesi "Kanunun kapsamı" başlığı altında tek fıkra halinde yeniden düzenlenmiştir.

Tasarı'nın 2 nci maddesi, Kanunun değişik yerlerinde sürekli olarak kullanılan terimlerden ne anlaşılması gerektiğini baştan belirlemek amacı ile yeniden düzenlenmiştir. Tasarıda yer alan bazı tanımlar aynen muhafaza edilmiş, bazı tanımların içeriği değiştirilmiş, ayrıca bazı yeni tanımlara yer verilmiştir.

Şüpheli kavramının içeriğinde bir değişiklik yapılmamış, sadece ifade biçimi düzeltilmiştir. Çünkü burada belirtilen bir kişiye verilen sıfatı karşılayan kavram "şüpheli" değil "şüphelilik"tir. "Sıfat" tabiri bir durumu ifade etmektedir. Oysa tanımlanmak istenen, şüphelinin içinde bulunduğu durum değil, bizzat şüphelinin kendisidir. Bu nedenle bent yeniden formüle edilmiştir.

Aynı gerekçelerle, sanık kavramı da yeniden tanımlanmıştır. Ancak, tasarıdaki bazı boşlukları gidermek ve daha sonraki maddelerde yapılan bazı değişikliklere uyum sağlamak amacıyla, sanık kavramı farklı bir şekilde yeniden tanımlanmıştır. Tasarıda ancak, iddianamenin kabulüne karar verilmesinden sonra, kişi sanık sayılmaktadır. Ancak bu durumda, iddianamenin mahkemeye verilmesi ile kabulü arasında geçen sürede, suç şüphesi altında bulunan kişinin durumunda bir belirsizlik olmaktadır. Çünkü bu ara aşama, ne soruşturma ne de kovuşturma evresine dahil sayılmaktadır. Bu boşluğu gidermek ve muhtemel bazı tartışmaları önlemek amacıyla, "kovuşturmanın başlamasından itibaren" sanıklığın başladığı kabul edilmiştir. Aynı şekilde, tasarıda sanıklığın başladığı an belirtildiği halde, bittiği an konusunda bir hüküm yer almamakta idi. Bu noktada çıkabilecek tereddütleri de gidermek amacıyla, sanıklık statüsü geniş anlaşılmış, dolayısıyla, kanun yolu aşamasında dahi kişinin sanıklık durumunun devam ettiğini vurgulamak için, "hükümün kesinleşmesine kadar" ibaresine yer verilmiştir. Böylece, örneğin, istinaf incelemesinde mahkemenin mahkûmiyet kararı onandığı takdirde kişi sanıklıktan hükümlülüğe geçecek, karar bozularak esas mahkemesine geri gönderildiğinde ise sanık olmaya devam edecektir.

Tasarıdaki avukat kavramı yerine, müdafî ve vekil ayırımı tercih edildiği için, bu ayırımı uygun olarak müdafî ve vekil tanımı yapılmıştır.

Keza soruşturma ve kovuşturma kavramları da, şüpheli ve sanık kavramları ile ilgili açıklamalara paralel olarak yeniden tanımlanmıştır. İddianamenin mahkemeye verilmesi ile bunun mahkeme tarafından kabulü arasındaki aşama, tasarıda ne soruşturma ne de kovuşturma içerisinde değerlendirilmekte idi. İki evre arasında bu şekilde isimsiz bir aşama olamayacağı düşünüldüğünden, soruşturma evresi, bu aşamayı da içine alacak şekilde geniş tanımlanmıştır. Yine, soruşturma evresi, suçun işlenmesi anından değil, suç şüphesinin öğrenilmesi anından başlatılmıştır. Çünkü bu aşamada henüz bir suçun işlendiğinden değil, ancak bir suç iddiasının varlığından söz edilebilir. Aksi takdirde, suçun işlendiğinden bahsedildiği yerde; örneğin şüpheli, sanık, soruşturma, kovuşturma gibi muhakeme hukuku kişi ve kurumlarının, suçlu sayılmama karinesi gibi ilkelerin yeri olamazdı.

İfade alma ve sorgu kavramlarının, ilgili maddelerde metin içerisinde tanımlanması yerine, genel tanım maddesinde bu kavramlara yer verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

"Gecikmesinde sakınca bulunan hal" kavramı, tanımının belirsiz olduğu ve tanımlar maddesinde böyle bir kavrama yer vermenin uygun olmayacağı düşüncesiyle, tasarı metninden çıkarılmıştır.

Diğer kavramlarda; ya hiç değişiklik yapılmamış ya da tasarı bütününde tercih edilen üslûba ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uygun sözcük değişiklikleri ile sistem uyumunu sağlamak amacıyla, fıkra ve bent numaralama sistemi değiştirilmiştir.

Tasarının 3 ve 4 üncü maddeleri aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 5 inci maddesi ile 6 ncı maddenin yer değiştirmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Çünkü mahkeme görev sorununu incelerken, öncelikle, görevsizlik kararı verebileceği bir hal varsa bu kararı vermek suretiyle davayı, görevli saydığı mahkemeye gönderecektir. Ancak mahkeme başta görevsizlik kararı vermemişse ya da görevli olmadığı iddianamenin kabulünden sonra ortaya çıkmışsa, artık, alt dereceli mahkemenin görevli olduğundan bahisle davadan el çekmeyecektir. Bu gerekçeyle tasarı 6 ncı maddesi redaksiyon yapılarak 5 inci madde, 5 inci maddesi redaksiyon yapılarak 6 ncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Tasarının 7 ncı maddesi içerdiği hüküm itibarıyla ilgili kanununda düzenlenmesi uygun görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarıya 6 ncı maddeden sonra gelmek üzere "Görevli olmayan hâkim veya mahkemenin işlemleri" başlığı altında; görevli olmayan hâkim veya mahkemenin işlemlerinin akibetinin doktrin ve uygulamada tartışmaya yol açmasının önüne geçmek amacıyla tasarıya yeni bir 7 ncı madde eklenmiştir.

Tasarının 8 inci maddesinin ikinci fıkrasında, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile uyumun sağlanması amacıyla değişiklik yapılmıştır.

Tasarının 9 uncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 10 uncu ve 11 inci maddeleri birleştirilmiş ve 10 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 12 nci maddesi geniş bağlantı olarak kabul edilen bağlantı çeşidini düzenlediğinden, başlığı "Geniş bağlantı sebebiyle birleştirme" olarak değiştirilmiş ve 11 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 13 üncü maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile uyum sağlanması için kısmen değiştirilmiştir. Dördüncü ve beşinci fıkralarda ayrıca, daha uygun olacağı düşüncesiyle bazı sözcükler değiştirilmiş; örneğin "saldırılan kimse" yerine "mağdur" kavramı tercih edilmiştir. Keza, ilişkisi dolayısıyla, tasarıdaki son fıkra dördüncü fıkra ile birleştirilmiş ve 12 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 14 üncü maddesinin ilk iki fıkrasına, "şüpheli veya" ifadesi eklenmiştir. Böylece bu maddede düzenlenen özel yetki, soruşturma evresinde de uygulanabilir hale getirilmiştir. Ayrıca, bulunduğu üzere, Cumhuriyet savcılarının yer yönünden yetkisini düzenleyen bir hüküm bulunmadığından, bunların yer yönünden yetkisi de mahkemelerin yer yönünden yetkisini düzenleyen kurallara göre belirlenmektedir. Bu nedenle, hangi yer Cumhuriyet savcılığının soruşturmada yetkili olacağını belirleyebilmek bakımından böyle bir ilave gerekli görülmüştür.

İkinci fıkrada ayrıca, en son oturulan yer ibaresinin yanıltıcı ve belirsiz olduğu, kastedilenin, en son adresinin bulunduğu yer olduğu düşüncesiyle, "oturduğu" ibaresi, "adresinin bulunduğu" şeklinde değiştirilmiştir.

Üçüncü fıkrada, "yargılama usulüne ilişkin ilk işlemin" ibaresi, sadece kovuşturma evresini çağrıştırdığından, oysa yer yönünden yetki soruşturma evresi bakımından da geçerli olduğundan, bütün bir muhakemeyi kapsaması için, "ilk usul işleminin" şeklinde değiştirilmiş ve 13 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 15 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, bir önceki maddedeki gerekçelerle, sanık yanında "şüpheli" kavramına da yer verilmiştir.

Yine bir önceki maddedeki gerekçeyle, üçüncü fıkrada "oturduğu yer" kavramı "adres" olarak değiştirilmiş ve fıkranın ifade biçimi düzeltilmiştir.

Son fıkrada ise, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile uyum sağlamak amacıyla "memur" yerine "kamu görevlisi" tabiri kullanılmış; ayrıca, bu kişilerin kişisel suçları ile görev suçları şeklindeki ayırımı son verilerek, her iki suç grubunu da kapsayacak şekilde, sadece "suçlar" ibaresi kullanılmış ve 14 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 16 ncı maddesinin başlığına ve ikinci ve üçüncü fıkralarına "demiryolu taşıtları" ibaresi eklenmiştir.

Tasarıda olmayan bir hüküm üçüncü fıkra olarak eklenmiştir. Böylece kıyas yoluyla uygulanması sağlanmaya çalışılan bir husus düzenlemeye kavuşturulmuştur.

Tasarının üçüncü fıkrası dördüncü fıkra olarak ve yeniden düzenlenmiş ve çevreyi kirletme suçunda yetkili mahkemelerin tek tek sayılması sisteminden vazgeçilerek, bu madde ile uyumlu genel bir yetki kuralına yer verilmiş ve 15 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 17 nci maddesinin ikinci fıkrasında, birden fazla Cumhuriyet savcısı söz konusu olduğundan, "savcısının" yerine "savcılarının" şeklinde düzeltme yapılmış ve 16 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 18 inci maddesi, 17 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Bazen mahkemenin yetkili olup olmadığı, ilk olarak ancak iddianame okunduktan sonra anlaşılabilir. Bu nedenle henüz iddianame görülüp dinlenmeden önce bu iddianın öne sürülmesi imkansız olabilir. Bu gerekçeyle, tasarının 19 uncu maddesinin ikinci fıkrasındaki "iddianamenin okunmasından önce" ibaresi, "saniğin sorgusundan önce" şeklinde değiştirilmiştir. Böylece yetkisizlik iddiasının bildirileceği zaman dilimi makul bir ölçüde genişletilmiştir.

Yetkisizlik kararı bir mahkeme kararı olduğundan ve mahkeme kararlarına ancak kanunda açıkça hüküm bulunduğu hallerde itiraz mümkün olduğundan, bu durumu belirtmek üzere, maddeye, itirazı düzenleyen bir üçüncü fıkra eklenmiş ve 18 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 20 nci maddesinin başlığı "Davanın nakli" olarak değiştirilmiş ve 19 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 21 inci maddesi 20 nci, 22 nci maddesi 21 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 23 üncü maddesi, içeriği değiştirilmeden yeniden düzenlenmiştir. Üçüncü fıkrada sayılan çeşitli ihtimaller ayrı bentler haline getirilmiştir. (4) numaralı bendinin ise, tanımlar maddesine uygun olarak düzeltilmesi yoluna gidilmiş ve 22 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 24 üncü maddesine, yargılamanın yenilenmesi talebi halinde de, önceki yargılamada görev yapan hâkimin aynı işte görev alamayacağı şeklinde üçüncü fıkra eklenmiştir. Böylece, aynı uyumsuzluk hakkında daha önce kanaatini belirtmiş olan hâkimin daha sonra yargılamanın yenilenmesi sürecinde görev yapması önlenerek, hâkim tarafsızlığı bu yönüyle de sağlanmak istenmiş ve 23 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 25 inci maddesi, ifade biçimi yönünden tasarının bütünü ile uyumlu hale getirilmiş, ayrıca ikinci fıkra ikiye bölünerek, iki ayrı fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 24 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 26 ncı maddesinin birinci fıkrası, benzerliğinden dolayı, yetkisizlik iddiası ile ilgili hükümlerle uyumlu olacak şekilde düzeltilmiştir. Buna göre, "iddianame okununcaya" ibaresi yerine "saniğin sorgusu başlayıncaya" ibaresi getirilmiştir.

İkinci fıkrada ise, sonradan ortaya çıkan ret nedenleri yanında, sonradan "öğrenilen" nedenler de eklenmiş ve 25 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 27 nci maddesinin ikinci fıkrasındaki "inandırıcı bir şekilde" ibaresi, teknik hukuk bakımından yerinde ve somut olmadığı düşüncesiyle, "olguları ile birlikte" şeklinde değiştirilmiş ve 26 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 28 inci maddesinin birinci fıkrası, içeriği değiştirilmeksizin, daha kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla bentlere bölünmüştür.

İkinci fıkrada "mensup olduğu" ifadesi yerine "yargı çevresi içinde bulunduğu" ifadesi tercih edilmiştir. Çünkü bir ceza hâkimi veya mahkemesi ile başka bir ceza mahkemesi arasında herhangi bir mensubiyet ilişkisi söz konusu olamaz.

Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısında, ceza hukuku anlamında herhangi bir suç ve cezaya yer verilmesi uygun bulunmadığından, para cezası öngören dördüncü fıkra tasarıdan çıkarılmıştır.

Ancak metinden çıkarılan dördüncü fıkranın yerine başka bir fıkra öngörülmüştür. Böylece hâkimin çekinmesi hükmünde yer alan bir düzenlemenin benzeri buraya da alınmak suretiyle iki hüküm arasında paralellik sağlanmış ve 27 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 29 uncu maddesinin birinci fıkrası korunmuştur. Ancak acele itiraz yolu tasarıdan çıkarıldığından, bu fıkradaki "acele" sözcüğüne de yer verilmemiştir.

Tasarının ikinci fıkrasının bütününi ifade edecek şekilde, birinci fıkraya bir cümle eklenmiştir. Böylece bu hükümlerle ilgili olarak doktrinde ortaya çıkan tereddütler de önlenmek istenmiştir. Gerçekten tasarının bu hükmüne karşılık gelen 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 27 nci maddesinin birinci fıkrasında; ret talebinin kabul edilmemesi kararlarına karşı (acele) itiraz yolu öngörüldükten başka, ikinci fıkrasında, ret talebinin esassız olduğuna dair son soruşturmada verilecek karara karşı da hükümlerle birlikte temyize gidilebileceği belirtilmektedir. Doktrinde haklı olarak, aynı işleme karşı iki olağan kanun yolunun ard arda öngörülmüş olmasının sebebi sorgulanmakta ve ilk fıkradaki itiraz kanun yolunun aslında ilk soruşturma aşaması ile ilgili olduğu, fakat 1985 yılında ilk soruşturma kaldırıldığında bu hükmün burada unutulduğu sonucuna varılmaktadır. Tasarıda yapılan düzenlemeyle bu tartışma önlenmiştir. Ancak aynı işleme karşı itiraz kanun yolundan sonra bir de istinaf veya temyiz kanun yolunun kabul edilmesiyle, itiraz merciiinin kararlarının kesin olduğu kuralına bir istisna getirilmiş bulunmaktadır. Bu gerekçeler doğrultusunda madde tek fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve 28 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 30 uncu maddesinin ikinci fıkrasında, duruşmanın tek olduğu ve birden fazla oturumdan oluşabileceği gerekçesiyle, "duruşma" ibaresi "oturum" ibaresiyle değiştirilmiş ve 29 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 31 inci maddesi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, birinci fıkra iki ayrı ihtimale göre ikiye bölünmüştür: Hâkimde bir yargılama yasağının bulunması, örneğin suçtan kendisinin zarar görmüş olması halinde, sadece bu sebebi bildirerek davaya bakmaktan çekinebilecek, bu sebebin yerinde olup olmadığı merci tarafından ayrıca incelenmeyecektir. Çünkü bu sebepler son derece açık, belli sebepler olup, bunların yerinde olup olmadığına incelenmesi, üzerinde herhangi bir tartışma yapılması gerekmemektedir. Buna karşılık, ikinci fıkra olarak, tarafsızlığı şüpheye düşüren sebepler söz konusu olduğunda, merci, bu sebeplerin yerinde olup olmadığını değerlendirebilecektir.

Her iki halde de, yani birinci fıkraya göre hâkim kendiliğinden çekindiğinde, ikinci fıkraya göre çekinmenin yerinde olduğuna karar verilmesi halinde, merci, davaya bakması için başka bir yargılama makamını görevlendirecektir. Bu hüküm aynen, hâkimin reddi talebinin kabul edilmesi halinde de geçerli olacak şekilde ilgili maddesinde düzenlenmiştir. Bu gerekçelerle üç fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 30 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 32 nci maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde, "inandırıcı" ibaresi metinden çıkarılmıştır. Çünkü ya bir delil vardır ve inandırıcıdır ya da ortada delil yoktur. İnanırcılık delilin özünde olan bir husustur. Delilin inandırıcı olup olmadığına takdir yetkisi ise, delili değerlendirme mevkiinde olan makam veya mercie aittir.

Son fıkradaki kanun yolu değiştirilmiş ve istinaf veya temyiz yerine itiraz kanun yolu tercih edilmiştir. Böylece hâkimin tarafsız olup olmadığı sorunu bir an önce çözümlenerek esasa ilişkin yargılamaya devam edilecek ve yargılama bittikten sonra da hi tarafsızlık sorunu gündeme getirilirden olmaksızın çıkartılacaktır. Bu gerekçelerde değiştirilen madde yeniden düzenlenmiş ve 31 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 33 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki "nedenleri" ibaresi "sebepleri" olarak değiştirilmiş ve 32 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 34 üncü maddesinde "taraf" ibaresi "duruşmada hazır bulunan müdafii, vekil ve diğer ilgililer" olarak değiştirilmiştir. Böylece, Cumhuriyet savcısının ceza muhakemesinde taraf olup olmadığı yönünde doktrindeki bir sonuca ulaşılamayacak olan tartışmalarda, kanunun bir tercihte bulunmaması, bu tartışmaların doktrin bağlamında ele alınması gerektiği düşünülmüştür.

Ayrıca maddenin başlığı da kanun yazım tekniğine daha uygun hale getirilmiş ve 33 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 35 inci maddesinin birinci fıkrasına bir cümle eklenmiştir. Tasarının ilgili maddesinde, hükmün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Özellikle son kararların gerçek anlamda gerekçeden yoksun bir şekilde hazırlandığı gerçeği karşısında, mahkemeleri bu konuda daha dikkatli davranmaya zorlamak amacıyla böyle bir cümlenin eklenmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür.

Ceza muhakemesinde teknik anlamda taraf kavramından söz edilemeyeceği ve tasarıda Cumhuriyet savcısı bu kavram dışında tutulduğu için, hem taraf kavramını kullanmamak hem de Cumhuriyet savcısına da kanun yolu imkanını tanımak düşüncesiyle, " tarafların" sözcüğü ikinci fıkradan çıkarılmış ve 34 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 36 nci maddesi, 35 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 37 nci maddesinin birinci fıkrasındaki "özel tüzel kişiler" ibaresi, düzeltilerek "özel hukuk tüzel kişileri" şeklinde yeniden yazılmıştır.

İkinci fıkrada ise, tasarının bütününde olduğu şekilde, "savcılık" yerine "başsavcılık" ibaresi tercih edilmiş ve 36 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 38 inci maddesinin birinci fıkrasında, genel olarak kanunların tarih ve sayısı ile ismine atıf yapılmaktan kaçınıldığı için, bu konudaki bilgiler çıkarılarak, "ilgili kanun" ifadesine yer verilmiş ve 37 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 39 uncu maddesinde, tasarının bütününde olduğu şekilde, "savcılık" yerine "başsavcılık" ibaresi tercih edilmiş ve 38 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 40 ve 41 inci maddeleri birleştirilmiştir. Çünkü her iki maddede süreleri düzenlemektir. Böylece süreler tek bir maddede toplanmış ve bu bakımdan bütünlük sağlanmıştır.

Ayrıca gün, hafta ve ay olarak düzenlenen süreler ayrı ayrı fıkralarda gösterildiği gibi, ifadeleri daha anlaşılır kılacak bazı sözcük değişikliklerine gidilmiştir.

Tasarının 41 inci maddesinin son fıkrası, günümüz ulaşım imkanları karşısında gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 39 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 42 nci maddesi yeniden formüle edilmiştir.

Tasarının birinci fıkrasında sayılan eski hale getirme sebepleri yerine, bu sebeplerin hepsini kapsayacak şekilde, "kusuru olmaksızın" bir süreye uyulamamış olmasına yer verilmiştir.

İkinci fıkradaki "Bir tebliğden kusuru olmaksızın bilgi edinilememesi" ihtimali, yeni düzenleme karşısında birinci fıkra kapsamına dahil olduğundan, buradan çıkarılmıştır. Böylece ikinci fıkra, sadece, kanun yoluna başvuru hakkının bildirilmemesi şeklindeki özel bir eski hale getirme sebebi ile sınırlı hale gelmiş ve 40 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 43 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki "inandırıcı bir biçimde" ibaresi metinden çıkarılmıştır. Çünkü inandırıcılık ancak delille sağlanabilir. Metinden çıkarılan bu ibarenin yerine, daha somut ve delil kavramıyla daha ilgili olduğu için, "kusuru olmadığına ilişkin olgular" ibaresi tercih edilmiş ve 41 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 44 üncü maddesi, 42 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 45 inci maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine paralel olarak ayrıntılı bir biçimde yeniden düzenlenmiş ve 43 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 46 nci maddesinin birinci fıkrasındaki para cezasına ilişkin hüküm ile buna bağlı olarak metinde yer alan diğer fıkralar çıkarılarak madde redaksiyona tabi tutulmuş, iki fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 44 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 47 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 45 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 48 inci maddesi rıza halinde tanıklıktan çekinme konusunda genel bir yasak hükmü getirmek ve diğer fıkraları redakte edilmek suretiyle 46 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 49 uncu maddesinde yapılan düzenleme ile Devlet sırrı kavramı açıklığa kavuşturulmuş, tanığın mahkeme tarafından dinlenebileceği hükmü getirilmiş ve 47 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 50 ve 51 inci maddelerinde redaksiyon yapılmış, 48 ve 49 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 52 nci maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uygun olarak redakte edilerek, 50 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 53 üncü maddesi, 51 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 54 üncü maddesinin başlığı "Tanıkların dinlenmesi" şeklinde değiştirilmiş, tanığın, mağdurun ve delillerin korunması amacıyla üçüncü ve dördüncü fıkralar eklenmiş ve 52 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 55 inci maddesi daha açık bir şekilde bentler halinde düzenlenmiş ve 53 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 56 ncı maddesi 54 üncü, 57 nci maddesi 55 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 58 inci maddesinin başlığı maddenin içeriğine bağlı olarak değiştirilerek, 56 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 59 uncu maddesi, 57 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 60 inci maddesinin son fıkrası ceza hükmü içerdiği için metinden çıkarılmış, diğer fıkralar tanığın dinlenmesi sırasında tanığı korumaya yönelik olarak ses ve görüntülü aktarma işleminin yapılabilmesine imkan tanıyan ve tanık korumasının örgütlü suçlarla sınırlı olarak yapılabilmesine imkan sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmiş ve 58 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 61 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 59 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 62 nci maddesi başlığı ile birlikte redaksiyona tabi tutulmuş ve 60 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 63 üncü maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 61 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 64 üncü maddesi, 62 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 65 inci maddesinin birinci fıkrasında redaksiyon yapılmış ve 63 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 66 ncı maddesinin üçüncü fıkrasına yapılan ilave ile kamu görevlilerin bağlı oldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacaklarına ilişkin bir hüküm ilave edilmiş ve 64 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü" başlıklı 71 inci maddesi sistematığe uygun olması nedeniyle, 65 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 67 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 66 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 68 inci maddesinin başlığı "Bilirkişi raporu, uzman mütalaaı" şeklinde değiştirilmiş, maddeye hukuki konularda bilirkişi tarafından değerlendirme yasağı getiren üçüncü fıkra ile ilgililerin başka bir uzmandan bilimsel mütalaa alabilmelerine imkan veren altıncı fıkra ilave edilmiş, diğer fıkralarda redaksiyon yapılmış ve 67 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 69 uncu maddesinin birinci fıkrasında redaksiyon yapılmış, ikinci fıkrası aynen kabul edilmiş, eklenen yeni üçüncü fıkra ile taraflara mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenebilmesine imkan tanınmış ve 68 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 70 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 69 uncu madde olarak kabul edilmiştir. Tasarının "Bilirkişiliğin kabul yükümlülüğü" başlıklı 71 inci maddesi daha önce 65 inci madde olarak düzenlendiği için buradan çıkarılmıştır.

Tasarının "Tanık bilirkişi" başlıklı 72 nci maddesi uygulaması olmadığı için gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 73 üncü maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 70 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 74 üncü maddesi, 71 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 75 inci maddesi başlığı ile birlikte redaksiyona tabi tutulmuş ve 72 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 76 ncı maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 73 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 77 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 74 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 78 inci maddesinin başlığı, içeriği ile uyumlu hale getirebilmek için şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması olarak değiştirilmiştir. Ceza muhakemesinde iz, eser ve emare de esasen delil sayıldığından, bu ibareler yerine sadece delil terimini kullanmıştır.

Şüpheli veya sanığın bedeninin tıbbi muayenesine dair düzenlemeler yapılmıştır.

Sanık üzerinde beden muayenesi yapılabilmesine ya da vücuttan kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnek alınabilmesine hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilecek, Cumhuriyet savcısının kararı, yirmidört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunulacaktır. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz. Bu suretle maddede yeni bir delil yasağı daha ihdas edilerek soruşturma ve kovuşturma makamlarının uygulamalarının insan hakları esaslarına uygun olmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Bu işlem her suçta yapılamaz. Bunun için üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektirmeyen bir suçun olması gerekir

Bu madde gereğince alınacak karar mahkeme tarafından da verilse itirazı mümkündür. Bu suretle denetimde çabukluk amaçlanmış, madde bu görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve 75 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 79 uncu maddesinin birinci fıkrası bir önceki maddenin gerekçeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiş, çocuğun soy bağının araştırılmasına gerek duyulması halinde bunun birinci fıkra hükmüne göre yapılacağına ilişkin hüküm ikinci fıkra yeniden düzenlenmiş, ikinci fıkra üçüncü fıkra olarak kabul edilmiş, "delil, iz, eser ve emareler" yerine "deliller" ibaresi kullanılmış, hâkim ve mahkeme kararlarına itiraz edilebileceği konusunda dördüncü fıkra ilave edilmiş ve 76 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 80 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 77 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 81 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 78 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 82 nci maddesinin ikinci fıkrasındaki "materyal" ibaresi "bulgu" olarak değiştirilmiş ve 79 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarıya 79 uncu maddeden sonra gelmek üzere "Genetik inceleme sonuçlarının gizliliği" başlıklı kişilerin özel hayatını korumaya yönelik yeni 80 inci madde ilave edilmiştir.

Tasarının 83, 84, 85 ve 86 ncı maddelerinde redaksiyon yapılmış ve 81, 82, 83 ve 84 üncü maddeler olarak kabul edilmiştir.

Tasarıya 84 üncü maddeden sonra gelmek üzere "Yer gösterme" başlığı altında yer gösterme işleminin bir disiplin altında ve hukuki zemine kavuşturulması amacıyla yeni 85 inci madde eklenmiştir.

Tasarının 87 nci maddesinin üçüncü fıkrası redaksiyona tabi tutulmuş ve son cümlesi de yanlış uygulamalara yol açmamak amacıyla metinden çıkarılmış ve 86 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 88, 89 ve 90 ıncı maddelerinde redaksiyon yapılmış ve 87, 88 ve 89 uncu maddeler olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Birinci Kitap, Dördüncü Kısımında yer alan "Koruma Tedbirleri" sistematik olarak yeniden sıralanmış, bu nedenle bölüm ve madde numaralarında değişiklikler yapılmıştır.

"Yakalama ve Gözaltı" başlıklı Beşinci Bölüm, Birinci Bölüm olarak kabul edilmiş; bu Bölümün ilk maddesi olan 130 uncu maddesine, kolluğun, yakalanan kişiye kanuni haklarını derhal bildireceğine ilişkin bir fıkra eklenmiş, madde beş fıkra halinde redaksiyona tabi tutulmuş ve 90 ıncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 131 inci maddesinde redaksiyon yapılmış, dört gün olan gözaltı süresi muhafaza edilmekle birlikte, her defasında ancak birer gün süreyle üç gün süreyle uzatılması şeklinde bir düzenleme yapılmış ve bir kararla aynı anda dört güne çıkarılmasının önüne geçilmiş ve 91 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 132 nci maddesi, 92 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 133 üncü maddesindeki "emareler" ibaresi "belirtiler" şeklinde değiştirilmiş ve 93 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 134 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış ve 94 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 135 inci maddesinin birinci fıkrasında redaksiyon yapılmış, ikinci fıkrasında Uluslararası sözleşmelere uygun olarak yakalanan veya gözaltına alınan yabancı olması halinde "yazılı olarak karşı çıkmaması" şartı ilave edilmiş ve 95 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 136 ncı maddesinde redaksiyon yapılmış ve 96 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 137 nci maddesinin birinci fıkrasında redaksiyon yapılmış, ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 97 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 138 inci maddesinin başlığı "Yakalama emri ve nedenleri" şeklinde değiştirilmiş, madde içeriğinde de redaksiyon yapılmış ve 98 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Yayın yasakları" başlıklı 139 uncu maddesi ceza hükümleri içerdiği için metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 140 ıncı maddesinde redaksiyon yapılmış ve 99 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Birinci Kitap, Dördüncü Kısımında yer alan "Tutuklama" başlıklı Dördüncü Bölümü sistematik açıdan daha doğru olacağından İkinci Bölüm olarak değiştirilmiş ve bu Bölümün ilk maddesi olan "Tutuklama nedenleri" başlıklı 119 uncu maddesi, tutuklama nedenleri azaltılıp yeniden düzenlenerek, tutuklama nedenleri varsayılabilecek haller katalog halinde belirtilerek, 100 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 120 nci maddesinin dört, beş, altı ve yedinci fıkraları muhafaza altında bulundurma ile ilgili hükümler içermekte olup, bu müesseseye yer verilmesi uygun görülmediğinden metinden çıkarılmış, ancak, beşinci fıkranın son cümlesi dördüncü fıkra olarak muhafaza edilmiş, sekizinci fıkrası gereksiz görülerek, dokuzuncu fıkrası ise kaçaklar bölümünde düzenlendiğinden metinden çıkarılmış, madde redaksiyona tabi tutularak beş fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 101 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 121 inci maddesinin başlığı "Tutuklulukta geçecek süre" şeklinde değiştirilmiş, tutuklama süresi soyut bir ceza süresine bağlı olmak yerine ağır ceza mahkemesinin görevine giren ve girmeyen suçlar ayırımına göre yeniden düzenlenmiş, birinci ve ikinci fıkra birleştirilerek, son fıkra ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyum sağlamak amacıyla metinden çıkarılmış ve redaksiyon yapılarak 102 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 122 nci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 103 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 123 ncü maddesi, 104 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 124 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış ve 105 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 125 inci maddesi, 106 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 126 ncı maddesi Ceza İnfaz Kanununda düzenlenmesinin uygun olacağı düşüncesiyle metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasına açıklık getirilmiş ve 107 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 128 nci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 108 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 129 uncu maddesinin son fıkrası 190 inci maddeye ilave edildiğinden, diğer fıkralar da Ceza İnfaz Kanununda düzenlenmesinin uygun olacağı düşüncesiyle metinden çıkarılmıştır.

Tasarının "Adli kontrol" başlıklı 112 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 109 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 113 üncü maddesi, 110 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 114 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış ve 111 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 115 inci maddesi 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyum sağlamak ve redaksiyon yapılmak suretiyle 112 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 116 ve 117 nci maddeleri, 113 ve 114 üncü maddeler olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 118 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 115 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Birinci Kitap, Dördüncü Kısmında yer alan "Elkoyma ve arama" başlıklı Birinci Bölümünün sistematik açıdan daha doğru olması nedeniyle Dördüncü Bölümde "Arama ve Elkoyma" başlığı ile düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Bu bölümde "Suç işlediği sanılan kişi ile ilgili aramalar" başlıklı 97 nci madde "Şüpheli veya sanıkla ilgili arama" başlığı ile redaksiyona tabi tutulmuş ve bu bölümün ilk maddesi olmak üzere 116 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 98 ve 99 uncu maddeleri redaksiyona tabi tutulmuş, 117 ve 118 inci maddeler olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Arama kararı" başlıklı 100 üncü maddesinin birinci fıkrası kolluk amirlerinin yazılı emir verme yetkisi kabul edilmeksizin yeniden düzenlenmiş, arama kararında bulunması gereken hususları ayrıntılı bir biçimde göstermek üzere ikinci fıkra eklenmiş, diğer fıkraları muhafaza edilerek 119 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 102 nci maddesi başlığı "Aramada hazır bulunabilecekler" şeklinde, madde redaksiyona tabi tutularak 120 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 103 üncü maddesinin başlığı "Arama sonunda verilecek belge" olarak değiştirilmiş, maddede redaksiyon yapılmış ve 121 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 105 inci maddesinin başlığı "Belge veya kağıtları inceleme yetkisi" olarak değiştirilmiş, birinci fıkranın birinci cümlesindeki hâkimin inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısına da verilmiş, yapılan bu ilave karşısında ikinci cümle metinden çıkarılmış, ikinci fıkrada redaksiyon yapılmış ve madde üç fıkra halinde düzenlenmiş ve 122 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 91 inci maddesinin başlığı "Eşya veya kazancın muhafaza altına alınması ve bunlara elkonulması" olarak değiştirilmiş, birinci fıkra 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyumlu hale getirilmiş ve 123 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 92 nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları birleştirilmiş ve redaksiyona tabi tutularak 124 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 93 üncü maddesinin başlığı "İçeriği Devlet sırrı niteliğindeki belgelerin mahkemece incelenmesi" olarak değiştirilmiş, Devlet sırrı, ancak belirli görevliler tarafından vakıf olunabilen, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin güvenliği ve milli savunma bakımından yetkisiz kişilere karşı gizli tutulması gereken bilgilerdir. Güvenlik kuvvetleri tarafından kullanılan teknik donanımlara ya da askeri bakımdan önem arzeden üretim tesislerine ilişkin bilgiler de, devlet sırrı niteliği taşımaktadır.

Maddenin birinci fıkrasında, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 328 inci maddesinin gerekçesinde vurgulanan düşünceye paralel olarak, bir suç olgusuna ilişkin bilgi ve belgelerin, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır.

İkinci fıkra hükmüne göre; devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler mahkeme tarafından incelenebilmekle birlikte, kovuşturma evresine katılma hakkına sahip bulunan diğer kişiler, doğrudan bu bilgilere ulaşamayacaklardır. Ancak, mahkeme tarafından, kovuşturma konusu suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte görülen belgelerin içeriğiyle ilgili olarak, hükümde açıklamaya yer verilmesi gerekir. Böylece, bu bilgilerle ilgili olarak savunma hakkının kullanılabilmesine, ilk defa olağan kanun yoluna başvuru aşamasında imkan tanınmış olacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, bu hükmün ancak, belirli ağırlık derecesine ulaşmış olan suçlarla ilgili olarak uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla, belirlenen ağırlık ölçüsüne ulaşmayan suçlardan dolayı bir bilgi veya belgenin devlet sırrı olduğundan bahisle soruşturma ve kovuşturma sürecinde tartışılmasına sınırlama getirilemeyecektir. Madde bu görüşler doğrultusunda yeniden üç fıkra olarak düzenlenmiş ve 125 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 94 üncü maddesi, 126 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 95 inci maddesinin birinci fıkrası üç fıkra olarak yeniden düzenlenmiş, kolluk amirlerinin yazılı emri ile elkoyma hükmü, Anayasanın 20 ve devamı maddelerinde yapılan düzenlemeye paralel olarak; dört, beş ve son fıkraları genel hükümlerde düzenlenmiş olduğundan gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 127 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarıya "Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma" başlıklı yeni bir hüküm, aşağıdaki gerekçelerle, 128 inci madde olarak eklenmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında sözü edilen taşınmaz, hak, alacak ve diğer malvarlığı değerlerine elkonulabilmesi için;

a) Soruşturma ve kovuşturma konusu suçun işlendiği ve ayrıca,

b) Elkonulması düşünülen taşınmazların, hak ve alacakların soruşturma ve kovuşturma konusu suçun işlenmesi suretiyle elde edildiği,

Hususlarında kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması gerekir. Başka bir deyişle, elkoyma konusu taşınmaz, hak, alacak ve diğer malvarlığı değerlerinin belirli suçların işlenmesi suretiyle elde edildiğine dair somut vakıtalara dayalı kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması gerekir.

Bu taşınmaz, hak, alacak ve diğer malvarlığı değerlerinin mutlaka şüpheli veya sanığa ait olması gerekmektedir. Bunların şüpheli veya sanktan başka kişilerin zilyetliğinde bulunması halinde dahi, elkoyma kararı verilebilir.

Maddenin ikinci fıkrasında, bu elkoyma koruma tedbirine ancak sınırlı sayıda suçlarla ilgili olarak başvurulabileceği hüküm altına alınmıştır.

Maddenin üç ila yedinci fıkralarında bu taşınmaz, hak, alacak ve diğer malvarlığı değerlerine ne suretle elkonulabileceği düzenlenmiştir. İşaret etmek gerekir ki, kara, deniz ve hava ulaşım araçları hakkında verilen elkoyma kararı, bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verildikten sonra; muhafazası için gerekli olması halinde, ulaşım aracının zilyedliğinin ilgili kişinin elinden alınması yoluna da gidilebilir.

Maddenin sekizinci fıkrasında, bu madde hükmüne göre alınan elkoyma kararının gereklerine aykırı hareket edilmesi halinde hangi suçun oluşacağı hususunda hükme yer verilmiştir.

Dokuzuncu fıkrada, bu madde hükmüne göre elkoymaya ancak hâkim tarafından karar verilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Tasarının 96 ncı maddesi redaksiyon yapılarak, 129 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 101 inci maddesi, 130 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 106 ncı maddesinin başlığı "Elkonulan eşyanın iadesi" şeklinde değiştirilmiş, ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış, birinci fıkrası ayrıntılı bir biçimde iki fıkra halinde düzenlenmiş ve 131 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarıya, aşağıdaki gerekçeler doğrultusunda; "*Elkonulan eşyanın muhafazası veya elden çıkarılması*" başlıklı yeni 132 nci madde eklenmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, elkonulan eşyanın elden çıkarılmasına karar verilebilmesi için aranan şartlar belirlenmiştir.

İkinci ve üçüncü fıkralarda, elkonulan eşya ile ilgili elden çıkarma kararını verme yetkisi ve bu kararın verilmesinde izlenecek usul düzenlenmiştir.

Uygulamada, muhafazası açısından gerekli tedbirlerin alınmaması dolayısıyla elkonulan eşyanın zarar görmesi olaylarına tanık olunmaktadır. Bunun önüne geçebilmek amacıyla, maddenin dördüncü fıkrası hükmü kabul edilmiştir.

Elkonulan eşyanın kamu eliyle muhafazası çoğu zaman bir külfet oluşturmaktadır. Bu nedenle, elkonulan eşyanın zilyedliği şüpheliye, sanığa, mağdura veya diğer bir kişiye bırakılarak muhafazası yoluna gidilebilmesi kabul edilmiş ve bunun şartları, maddenin beşinci fıkrasında düzenlenmiştir.

Maddenin altıncı fıkrasında, elkonulan ve müsadere edilebilecek nitelikte olan eşyanın, delil olarak saklanmasına gerek kalmaması halinde, başka bir surette elden çıkarılması usulü düzenlenmiştir. Elkonulan eşya ilgili kişi açısından büyük bir önemi haiz olabilir veya muhafaza altında tutulması büyük bir külfet oluşturabilir. Bu durumda eşya, rayiç değerinin derhal tahsil edilmesi karşılığında, ilgiliye teslim edilebilir. Mahkeme kararı üzerine yapılan bu teslimat halinde, bilahare verilecek olan müsadere kararının konusunu, ödenen rayiç değer oluşturacağı kabul edilmiştir.

Tasarıya aşağıdaki gerekçeler doğrultusunda, "*Şirket yönetimi için kayyım tayini*" başlığı altındaki yeni bir 133 üncü madde eklenmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, şirket yönetimine kayyım tayininin şartları belirlenmiştir. Bunun için öncelikle, soruşturma veya kovuşturma konusu suçun, zincirleme veya kesintisiz suç olarak, bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması gerekir. Ayrıca, şirket yönetimine kayyım tayini, soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olmalıdır. Bu bakımdan bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olsa bile, icrası tamamlanmış olan bir suçla ilgili olarak şirket yönetimine kayyım tayin edilemez. Bir turizm şirketinin faaliyeti çerçevesinde örneğin uyuşturucu madde ticareti, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, fuhuş, kumar oynatma gibi suçların işlendiği; kurulan şirketin, gerçek bir ticari faaliyetin icrası için değil, örneğin banka kaynaklarının zimmete geçirilmesinde bir araç olarak kullanıldığı; kurulan şirketin, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin yurt dışına transfer edilmesinde veya bunların gayrimeşru kaynağını gizlemek ve meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırmak maksadıyla, çeşitli işlemlere tabi tutulmasında araç olarak kullanıldığı hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, bu koruma tedbirine başvurulabilecektir.

Şirket yönetimine kayyım tayini, ancak hâkim veya mahkeme kararıyla olabilir. Hâkim veya mahkeme kararında, yönetim organının karar ve işlemlerinin geçerliliği kayyımın onayına bağlı kılınabilir. Bu durumda, özel hukuk hükümlerine göre görevlendirilmiş olan şirket yönetim kurulu veya müdürleri, görevlerine devam ederler. Ancak, bu kişilerin şirket yönetimiyle ilgili tasarruflarının veya şirket adına üçüncü kişilerle yaptıkları işlemlerin hukukî geçerlilik taşıyabilmesi, atanan kayyımın onayına bağlıdır. Atama kararı ile yönetim organının yetkilerinin tümüyle kayyıma da verilebilir. Bu durumda, özel hukuk hükümlerine göre görevlendirilmiş olan şirket yönetim kurulunun veya müdürlerinin görevleri sona erer. Şirket yönetimine kayyım tayininin üçüncü kişilerle yapılan işlemlerle ilgili olarak bağlayıcı sonuç doğurabilmesi için, hâkim veya mahkeme kararının ticaret sicili gazetesinde ilan edilmesi gerekir. Bu karar örnekleri, ayrıca, ilgili şirketin merkez ve şubelerinde üçüncü kişiler tarafından görülebilecek şekilde asılır. Atanan kayyımın görevi, soruşturma ve kovuşturma sürecinde ve en geç hüküm anına kadar devam edebilir.

Maddenin ikinci fıkrasında, atanan kayyıma ödenecek ücretle ilgili; üçüncü fıkrada ise, kayyımın işlemlerine karşı özel hukuk hükümlerine göre mahkemeye başvurulabilmesine ilişkin, hükümlere yer verilmiştir.

Tasarımın 110 uncu maddesinin birinci fıkrasının başındaki "İki yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren cürümler" ibaresi suç sınırlamasının kaldırılması düşüncesiyle, son fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış, ikinci fıkraya açıklık getirmek üzere bir cümle ilave edilmiş ve 134 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarımın 111 inci maddesi, Uluslararası adli yardımlaşma sözleşmelerinde genel olarak düzenlenmiş olduğundan tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasarımın Birinci Kitap, Dördüncü Kısımındaki "Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan Haberleşmeye Girme" başlıklı İkinci Bölümü, sistematığe uygun olarak, "Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi" başlığı ile Beşinci Bölüm olarak düzenlenmiş ve bu bölümün ilk maddesi olan tasarı "Dinleme ve kayda alma kararı" başlıklı 107 nci maddesi "İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması" şeklinde değiştirilmiş ve aşağıdaki gerekçeler doğrultusunda yeniden düzenlenerek 135 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenleme ile maddenin ifade biçimi düzeltilmiş ve madde içeriğinin anlaşılmasında uygulamada karşılaşılabilecek tereddütlerin giderilmesi amaçlanmıştır.

Birinci fıkrada telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınmasının şartları ve usulü düzenlenmiştir. İletişimin tespiti, belli bir telefon numarasından kimlerin ne zaman arandığı, konuşmanın ne kadar süreyle yapıldığı, elektronik posta yoluyla kimlerle iletişim kurulduğu hususlarının tespitinden ibarettir. İletişimin dinlenmesi, telli veya telsiz telefonla ya da internet üzerinden yapılan konuşmalar açısından geçerlidir. İletişimin kayda alınması ise, telli veya telsiz telefonla ya da internet üzerinden yapılan konuşmalardaki ses veya görüntüler açısından söz konusu olduğu gibi, elektronik posta yoluyla yapılan iletişimin içeriği hakkında da uygulanabilir.

İkinci fıkrada şüphelinin tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimin kayda alınmayacağı, bu durumun kayda alma gerçekleştikten sonra anlaşılması halinde alınan kayıtların derhal yok edileceği hükme bağlanmıştır.

Üçüncü fıkrasında, telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması hususunda verilecek kararın içeriğine ve uygulama süresine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Dördüncü fıkrasında, maddî gerçeğin açıklığa kavuşturulması ya da şüpheli veya sanığın yakalanmasının mümkün kılınması amacıyla yönelik olarak, telsiz telefonla yaptığı konuşmaların yer ve zamanının belirlenmesine ilişkin kararın içeriği ve uygulama süresi hakkında düzenleme yapılmıştır.

Beşinci fıkrada, bu madde hükümlerine göre alınan hâkim veya Cumhuriyet savcısı kararının gizliliği hususunda hükme yer verilmiştir.

Altıncı fıkrasında, bu koruma tedbirine ancak sınırlı sayıda suçlarla ilgili olarak başvurulabileceği, hüküm altına alınmıştır.

Yedinci fıkrada, maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimsenin, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemeyeceği ve kayda alamayacağı hükmü getirilmiştir.

Tasarının 109 uncu maddesinde başlığı ile birlikte redaksiyon yapılmış ve 136 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Kararların yerine getirilmesi" başlıklı 108 inci maddesi aşağıdaki gerekçelerle yeniden düzenlenmiş ve 137 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması işlemlerinin ne suretle icra edileceğine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu fıkraya hükmüne göre, telekomünikasyon hizmeti veren kuruluş görevlilerinin bu kararı yerine getirmemesi halinde kendilerine karşı zor kullanılabilir.

İkinci fıkrada, kayda alınan iletişim içeriklerinin yazıya dökülmesi hususuna ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Üçüncü fıkrada, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması işlemine son verilmesi ve iletişim içeriğine ilişkin kayıtların yok edilmesi hususunda hükümlere yer verilmiştir. Dördüncü fıkrada ise, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınmasından ilgililere bilgi verilmesi hususu düzenlenmiştir.

Tasarının "Geçici elkoyma" başlıklı 104 üncü maddesi, değişik koruma tedbirleri için ortak hüküm haline getirilmek suretiyle "Tesadüfen elde edilen deliller" başlığı altında yeniden düzenlenmiş ve 138 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasariya Birinci Kitap, Dördüncü Kısımındaki "Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi" başlıklı Beşinci Bölümden sonra gelmek üzere "Gizli Soruşturmacı" başlıklı yeni Altıncı Bölüm başlığı altında "Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi" başlıklı yeni 139 uncu madde aşağıdaki gerekçelerle eklenmiştir.

Kışkırtıcı ajan kullanılmasının hukuk devleti ilkesi bakımından büyük sorunlar yaratması karşısında, Batı ülkelerinde giderek artan ve buna paralel olarak da toplum hayatında tamiri kabil olmayan yaralar açan organize suçlulukla mücadelede gizli soruşturma yapan bir görevliden yararlanma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Gizli soruşturmacı, kışkırtıcı ajan değildir. Bunun kışkırtıcı ajandan en önemli farkı, gizli soruşturmacının hiç bir zaman azmettiren durumunda bulunmamasıdır.

Gizli soruşturmacı, görevi sırasında suç işlemeyecektir.

Gizli soruşturmacının, içine girdiği örgüt içerisinde uzun süre kalabilmesi, onun "uydurma kimlik" sahibi olması ve bu kimlik altında bazı işlemlerde bulunabilmesine de bağlıdır.

Karşılaştırmalı hukukta, bu tedbirler vasıtasıyla bireyin temel hak ve özgürlüklerine ağır biçimde müdahale edilmesi nedeniyle, tedbire karar verme yetkisi konusunda özel yetki kuralları öngörülmüştür.

Tasariya eklenen yeni 140 ncı madde ile, maddede sayılan suçları işlediğine dair hakkında kuvvetli şüphe bulunan ve başka surette delil elde edilemeyen kişinin, teknik araçlarla izlenmesine imkan verecek esas ve usuller düzenlenmiştir.

Tasarının Birinci Kitap, Dördüncü Kısım altında yer alan "Haksız Yakalama ve Tutuklama Tazminatı" başlıklı Altıncı Bölümü, sistematığe uygun olarak "Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat" başlığı altında Yedinci Bölüm olarak düzenlenmiştir.

Bu Bölümün "Tazminat istemi" başlıklı 141 inci maddesine, (8) numaralı bentten sonra gelmek üzere arama ve elkoyma ile ilgili tazminat istemine ilişkin iki yeni bent ilave edilmiş ve madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Tasarının 142 nci maddesinde başlığı ile birlikte redaksiyon yapılmıştır.

Tasarının 143 üncü maddesinin ikinci fıkrası, iki ayrı fıkra halinde düzenlenmiş ve madde üç fıkra şeklinde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Tasarının 144 üncü maddesinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uygun olarak redaksiyon yapılmıştır.

Tasarının 145 inci maddesine "çağırılma nedeni açıkça belirtilir" ibaresi eklenerek ve redaksiyon yapılarak kabul edilmiştir.

Tasarının 146 ncı maddesi redaksiyon yapılarak kabul edilmiştir.

Tasarının 147 nci maddesinin birinci fıkrasında tanımlar maddesiyle uyum sağlamak üzere düzenleme yapılmış, ifade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkanlardan yararlanılabilmesini sağlamak üzere bir bent eklenmiş ve redaksiyon yapılmak suretiyle kabul edilmiştir.

Tasarının 148 inci maddesi, redaksiyon yapılarak, kolluk ifadesinin delil değeri hususunda uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek amacıyla dördüncü fıkra, kolluk bakımından yeniden ifade alma yasağı öngörmek üzere beşinci fıkra eklenerek kabul edilmiştir.

Tasarının Birinci Kitap, Altıncı Kısım, Birinci Bölüm başlığı "Müdafî Seçimi, Görevlendirilmesi, Görev ve Yetkileri" olarak değiştirilmiştir.

Tasarının 149 uncu maddesinde başlığı da dahil olmak üzere redaksiyon yapılmak, üçüncü fıkrasının başında yer alan "Kolluk tarafından yapılan araştırma da dahil olmak üzere," ibaresi gereksiz görülerek metinden çıkarılmak suretiyle kabul edilmiştir.

Tasarının 150 nci maddesi, başlığı "Müdafîin görevlendirilmesi" şeklinde değiştirilmek, maddeye üçüncü fıkra olarak, belli bir cezanın üzerindeki suçlarda zorunlu müdafîliği öngören bir düzenleme eklenmek suretiyle kabul edilmiştir.

Tasarının 151, 152, 153, 154 üncü maddeleri, redaksiyon yapılarak kabul edilmiştir.

Tasarının 155 inci maddesinin başlığı, maddenin içeriğine uygun olarak değiştirilmiştir.

Tasarının 156 ncı maddesi, daha açık bir şekilde ifade edilmek üzere redaksiyon yapılarak kabul edilmiştir.

Tasarının Ücret başlıklı İkinci Bölümünde yer alan 157 ve 158 inci maddeler, bu Kanunda düzenlenmesi uygun görülmemekle metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 159 uncu maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek, üçüncü fıkrası ise ceza hükmü içermesi nedeniyle 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlendiğinden metinden çıkarılmış ve 157 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 160 ncı maddesinin başlığı "ihbar ve şikâyet" olarak değiştirilmiş, birinci fıkrada; şikâyet, ihbar ile aynı esaslara bağlanmış, sulh ceza hâkimlerine ihbarda bulunulacağına ilişkin hüküm çıkarılmış, ikinci fıkrada; yeniden düzenleme yapılmış ve elçilik ve konsolosluklara yapılacak ihbar ve şikâyetler bu fıkradan çıkarılarak üçüncü fıkra olarak düzenlenmiş, eklenen dördüncü fıkra ile; kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan ihbar ve şikâyetlerin takipsiz kalmaması için Cumhuriyet Başsavcılığına intikalini sağlayan hükümler getirilmiş, birinci ve üçüncü fıkralardaki

sözlü ihbar ve şikayet beşinci fıkraya olarak düzenlenmiş, suçun soruşturma ve kovuşturmasının şikayete bağlı olduğunun daha sonra anlaşılması halinde doğabilecek hak kaybını önlemek amacıyla yeni altıncı fıkraya eklenmiş, yapılan bu düzenleme karşısında tasarınn beş ve altıncı fıkraları metinden çıkarılmış ve 158 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 161 inci maddesinin birinci fıkrasında "belediye memurları" ve "sulh ceza hâkimi" ile ilgili düzenleme metinden çıkarılmış, "sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler" madde kapsamına alınmış ve maddede redaksiyon yapılmak suretiyle 159 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 162 nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi metinden çıkarılmış, ikinci fıkrası daha anlaşılır bir biçimde redakte edilmiş ve 160 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 163 üncü maddesinin başlığı "Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri" şeklinde değiştirilmiş, birinci ve ikinci fıkraları daha açık bir biçimde redakte edilerek dört fıkraya halinde, son iki fıkrası aynen muhafaza edilerek altı fıkraya halinde düzenlenmiş ve 161 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 164 üncü maddesinin başlığı "Soruşturmada Cumhuriyet savcısının hâkim kararı istemi" şeklinde değiştirilmiş ve 162 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 168 inci maddesi, sistematik açıdan burada düzenlenmesi daha uygun görülerek 163 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 165 inci maddesinin birinci fıkrası genel düzenleme içinde yapıldığından, ikinci fıkrası da 148 inci maddeye beşinci fıkraya olarak eklendiğinden metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 166 nci maddesi, 161 inci maddede düzenlendiğinden metinden çıkarılmıştır.

Tasarıya 163 üncü maddeden sonra gelmek üzere adli kollukla ilgili yeni 164, 165, 166 ve 167 nci maddeler eklenmiştir.

Tasarının 167 nci maddesinin başlığı değiştirilerek ve redaksiyon yapılarak 168 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 169 ve 170 inci maddeleri gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 171 inci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 169 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 172 nci maddesi, gereksiz görülerek tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasarının 172 nci maddesinden sonra gelen İkinci Kısım, Birinci Bölüm başlığı "Kamu Davasının Açılması" şeklinde değiştirilmiştir. Tasarının 173 üncü maddesinin başlığı bölüm başlığına uygun olarak değiştirilmiş, son fıkraya gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve madde daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenerek 170 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 174 üncü maddesi, tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasarıya 170 inci maddeden sonra gelmek üzere "Kamu davasını açmada takdir yetkisi" başlıklı yeni 171 inci madde eklenmiştir.

Tasarının 175 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında redaksiyon yapılmış, son fıkraya gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 172 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 176 nci maddesi, ağır ceza mahkemesi başkanının itiraz dilekçesini şüpheliye göndermesinin işi uzatacağı düşüncesiyle metinden çıkarılmış, Cumhuriyet savcısı soruşturmanın tamamını yapmakla mükellef olduğundan eksiklik varsa sulh ceza hâkimi aracılığıyla tamamlanması yerine takipsizlik kararının kaldırılması cihetine gidilmesinin daha doğru olacağı düşüncesiyle ilgili fıkraya çıkarılmış, şikayet hakkını engelleyeceği düşüncesiyle ceza hükmüne yer verilmekten vazgeçilmiş ve madde redaksiyona tabi tutularak 173 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 177 nci maddesi kamu davası iddianamenin mahkemeye verilmesiyle değil, kabul edilmesiyle açılacağından, bu durum da 181 inci maddede düzenlendiğinden 177 nci madde metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 178 inci maddesi, gerekli kısaltma ve birleştirmeler yapılarak, dört fıkra halinde yeniden düzenlenmiş, soruşturma evresi ile ilgili olduğundan madde İkinci Bölümün sonuna 173 üncü maddeden sonra gelmek üzere 174 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Üçüncü Kitabın başlığı "Kovuşturma Evresi", Birinci Kısımın başlığı "Kamu Davasının Yürütülmesi" şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarının 179 uncu maddesi iddianamenin reddi müessesesi düzenlenmediğinden metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 180 inci maddesi, iddianamenin reddi kabul edilmediğinden, iddianamenin iadesi ile ilgili itiraz da 174 üncü maddenin dördüncü fıkrasında düzenlendiğinden metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 181 inci maddesi başlığı ile birlikte redaksiyona tabi tutulmuş ve 175 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 182 nci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 176 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 183 üncü maddesi 177 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 184 üncü maddesinin madde başlığı değiştirilmiş, birinci fıkra redaksiyona tabi tutulmuş, ikinci ve üçüncü fıkraları gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 178 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 185 inci maddesinin başlığındaki "Davet editen" ibaresi "Çağrılan" şeklinde değiştirilmiş ve 179 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 186 ncı maddesinin beşinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve madde redaksiyona tabi tutulmuş ve 180 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 187 ncı maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 181 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 188 inci maddesi, 182 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 189 uncu maddesinin ikinci fıkrası ceza hükmü içerdiği için metinden çıkarılmış ve 183 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 190 uncu maddesi, 184 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 191 inci maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 185 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 192 ncı maddesi, 186 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 193 üncü maddesinin son fıkrası ceza hükmü içerdiğinden metinden çıkarılmış ve 187 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 194 üncü maddesi, 188 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 195 inci maddesi, 189 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 196 ncı maddesinin ikinci fıkrasında redaksiyon yapılmış ve 190 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 197 ncı maddesi daha açık bir biçimde ifade edilmek amacıyla fıkra ve bentler halinde yeniden düzenlenmiş ve 191 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 198 inci maddesi, 192 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 199 uncu maddesinin son fıkrası kaçaklık ile ilgili maddede düzenlendiğinden metinden çıkarılmış, birinci ve ikinci fıkralar birleştirilerek düzenlenmiş, madde başlığı değiştirilmiş ve 193 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 200 üncü maddesinin üç, dört ve beşinci fıkraları kısmen ilk iki fıkroda, kısmen de genel hükümlerde düzenlendiğinden metinden çıkarılmış ve madde iki fıkra halinde düzenlenmiş ve 194 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 201 inci maddesinde yer alan "para, hafif hapis" ibaresi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunundaki düzenleme dikkate alınarak "adli para" olarak değiştirilmiş ve 195 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 202 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak ve yurt dışında bulunan sanığın sorgusunun ne surette yapılabileceğine dair altıncı fıkra eklenmek suretiyle 196 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 203, 204 ve 205 inci maddelerinde redaksiyon yapılmış ve 197, 198 ve 199 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 206 ncı maddesi, 200 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 207 nci maddesine açıklık getirmek üzere ikinci fıkra eklenmiş ve birinci fıkrada redaksiyon yapılmış ve 201 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 208 inci maddesi, 201 inci maddeye ikinci fıkra olarak eklendiği için metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 209 uncu maddesinin ikinci fıkrasında atıf maddesi kaldırılarak, daha anlaşılır bir biçimde ifade edilerek, 202 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 210 uncu maddesinin başlığı "Hâkim ve başkanın yetkisi" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkradaki yedi günden onbeş güne kadar olan disiplin hapsi dört güne sınırlı tutulmuş, avukatlar ve çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanamayacağına dair bir hüküm ilave edilmiş ve 203 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 211 inci maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış, birinci fıkrası redaksiyona tabi tutulmuş ve 204 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 212 nci maddesi Ceza Muhakemesi Kanununun genel kurallarına istisna olarak düzenlenmiş hükümler metinden çıkarılmış ve madde genel esaslara uygun olarak tek fıkra şeklinde düzenlenmiş ve 205 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Dördüncü Bölümünün "Delillerin İkamesi" olan başlığı "Delillerin Ortaya Konulması ve Tartışılması" olarak değiştirilmiştir.

Tasarının 213 ve 214 üncü maddeleri "Delillerin ortaya konulması ve reddi" başlığı altında birleştirilerek ve 213 üncü maddesindeki birbiriyle örtüşen hususlar birleştirilmek suretiyle daha sade bir biçimde düzenlenmiş ve 206 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 215 inci maddesinin iki, üç ve dördüncü fıkraları gereksiz görülerek metinden çıkarılmış birinci fıkrası 207 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 216 ncı maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesi redaksiyon yapılmış ve 208 inci madde olarak kabul edilmiş, ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 217 nci maddesi daha detaylı bir biçimde iki fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 209 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 218 inci maddesi son fıkra hükmü gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 210 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 219 uncu maddesindeki gereksiz tekrarlar çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmiş ve redaksiyon yapılarak 211 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 220 nci maddesinin ikinci fıkrasındaki "bütünüyle" ibaresi metinden çıkarılmış ve 212 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 221 inci maddesi tek fıkra halinde başlığı ile birlikte redaksiyona tabi tutularak yeniden düzenlenmiş ve 213 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 222 nci maddesi, gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 223 üncü maddesi, 214 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 224 üncü maddesinin başlığı sadeleştirilmiş, madde redaksiyona tabi tutulmuş ve 215 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 225 inci maddesinin "Delillerin tartışılması" olarak değiştirilmiş, madde redaksiyona tabi tutulmuş ve 216 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 226 ncı maddesinin ikinci fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış, birinci ve üçüncü fıkralarda redaksiyon yapılmış ve 217 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 227 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak iki fıkra halinde düzenlenmiş ve 218 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 228 inci maddesinin birinci fıkrasında redaksiyon yapılmış ve 219 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 229 uncu maddesinin birinci fıkrasındaki bazı bentler duruşma tutanağının içeriğine ilişkin olduğu için bir sonraki maddeye alınmış, bu değişikliğe paralel olarak madde başlığı "Duruşma tutanağının başlığı" şeklinde değiştirilmiş ve 220 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 230 uncu maddesinin başlığı "Duruşma tutanağının içeriği" olarak değiştirilmiş ve daha sade ve ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş ve 221 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 231 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 222 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının İkinci Kısım başlığı "Kamu Davasının Sona Ermesi", Birinci Bölüm başlığı "Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm" şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarının 232 nci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki gerekçelerle yeniden düzenlenmiş ve 223 üncü madde olarak kabul edilmiştir:

Maddenin birinci fıkrasında hüküm niteliğindeki mahkeme kararları belirlenmiştir.

İkinci fıkrada, hüküm niteliğindeki kararlardan olan beraat kararının hangi hallerde verilebileceği açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Üçüncü fıkra hükmüne göre, sanık hakkında kusurunun bulunmaması dolayısıyla beraat değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecektir.

Dördüncü fıkrada, işlenen fiil esasen haksızlık teşkil etmesine ve bu fiil dolayısıyla failin kusurlu bulunmasına rağmen, hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilebileceği haller belirlenmiştir.

Bu düzenlemelerde, yeni Türk Ceza Kanununun hükümleri göz önünde bulundurulmuş ve her iki kanunun birbiriyle uyumunun sağlanması amacı güdülmüştür.

Beşinci fıkrada, sanığın müsnet suçu işlediğinin sabit olması halinde hakkında mahkûmiyet kararı verileceği; altıncı fıkrada, mahkûmiyet kararının yanı sıra veya mahkûmiyet kararı yerine güvenlik tedbirine hükmedileceği hususlarında düzenleme yapılmıştır.

Yedinci fıkrada, "non bis in idem" kuralı gereğince davanın reddine karar verilebilecek haller düzenlenmiştir.

Sekizinci fıkrada, davanın düşmesi kararı ile hüküm niteliğinde olmayan davanın durması kararının verilebileceği haller gösterilmiştir. Davanın durması kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurulabileceği de fıkra metninde tasrih edilmiştir.

Dokuzuncu fıkrada, derhal beraat kararının verilebileceği hallerde davanın durması, davanın düşmesi veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilemeyeceği, hüküm altına alınmıştır.

Görevsizlik kararları, hüküm niteliğinde değildir. Ancak, maddenin onuncu fıkrasında, adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararının kanun yolu bakımından hüküm sayılması gerektiği belirtilmiştir.

Tasarının 233 üncü maddesi metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 234 üncü maddesinin son fıkrası gereksiz görülerek metinden çıkarılmış ve 224 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 235 inci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 225 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının İkinci Bölüm başlığı "Suç Niteliğinde Değişiklik" olarak değiştirilmiştir.

Tasarının 236 ncı maddesinin dördüncü fıkrası gereksiz görülerek, son fıkrası İnsan Hakları Mahkemesi Kararları dikkate alınarak metinden çıkarılmış ve 226 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 237 nci maddesi genel hükümlere göre işlem yapılması daha uygun görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 238 inci maddesi gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 239 uncu maddesi 227 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 240 uncu maddesinde redaksiyon yapılmış ve 228 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 241 inci maddesi, 229 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 242 nci maddesi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve bu Kanun hükümlerine uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve 230 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 243 üncü maddesine yapılan ilave ile hüküm fıkrasının, herkes tarafından ayakta dinleneceği hususuna açıklık getirilmiş, maddede redaksiyon yapılmış ve 231 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 244 üncü maddesi daha açık bir şekilde ifade edilmek üzere yeniden düzenlenmiş ve 232 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 245 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 233 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 246 ncı maddesinde redaksiyon yapılmış ve hangi mağdurlara müdafî tayin edileceğine ilişkin fıkra eklenmek suretiyle, 234 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 247 nci maddesi, 235 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 248 inci maddesinin başlığı "Mağdur ile şikayetçinin dinlenmesi" şeklinde değiştirilmiş, ikinci ve üçüncü fıkraları gereksiz görülerek metinden çıkarılmış, yerine iki ve üçüncü fıkra olarak, mağduru korumaya yönelik iki yeni fıkra eklenmiş ve 236 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 249 uncu maddesinin üçüncü fıkrası özel hukuk konusu olduğu için metinden çıkarılmış, birinci ve ikinci fıkralarında redaksiyon yapılmış ve 237 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 250 nci maddesi, 238 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 251 inci maddesi redaksiyon yapılmak suretiyle 239 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 252 nci maddesi, 240 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 253 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış ve 241 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 254 üncü maddesi, 242 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 255 inci maddesinin ikinci fıkrası davanın gereksiz yere uzamasına sebep olacağı düşünüldükçe metinden çıkarılmış ve 243 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, Birinci Kısım başlığı "Gaiplerin ve Kaçakların Yargılanması, Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili" şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarının 256 ncı maddesinde redaksiyon yapılmış ve 244 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 257 nci maddesindeki "konutu" ibaresi "adresini" şeklinde değiştirilmiş ve 245 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 258 inci maddesinin ikinci fıkrası birinci fıkraya ilave edilmiş, üçüncü fıkra 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyumlu hale getirilmiş ve 246 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, Üçüncü Kısım, Üçüncü Bölüm başlığı "Kaçakların Yargılanması" şeklinde değiştirilmiş ve Birinci Kısım İkinci Bölüm olarak alınmıştır.

Tasarının kaçığın tanımını yapan 286 nci maddesi daha açık bir biçimde ifade edilmek üzere üç fıkra halinde düzenlenmiş ve 247 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 287, 288 ve 289 uncu maddeleri "Zorlama amaçlı elkoyma ve teminat belgesi" başlığı altında tek madde halinde yeniden düzenlenmiş ve 248 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, Birinci Kısım, İkinci Bölüm başlığı "Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili" şeklinde değiştirilmiş ve Üçüncü Bölüm olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 259, 260, 261, 262 ve 263 üncü maddeleri tüzel kişilerin sanık olamayacağı ancak, soruşturmada ve kovuşturmada temsiline gerekebileceği düşüncesiyle "Tüzel kişinin temsili" başlığı altında tek madde halinde yeniden düzenlenmiş ve 249 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarıya, Üçüncü Bölümden sonra 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanunla 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenen 394/a ilâ 394/d madde hükümleri 5237 sayılı Türk Ceza Kanunundaki suçlarla ilgili düzenlemeler de göz önünde bulundurularak, 250, 251 ve 252 nci maddeler, "Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme" başlığı altında Dördüncü Bölüm eklenmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, İkinci Kısım Başlığı "Uzlaşma ve Müsadere" şeklinde, Birinci Bölüm başlığı "Uzlaşma" olarak değiştirilmiştir.

Tasarının "Önödeme" başlıklı 264 üncü maddesi, Bölüm başlığındaki değişiklik ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenmiş olması nedeniyle metinden çıkarılmıştır.

Tasarının "Uzlaşma" başlıklı 265 inci maddesi, tasarının madde içeriğine uygun olarak daha ayrıntılı bir biçimde yeniden düzenlenmiş ve 253 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 266 nci maddesinin başlığı "Mahkeme tarafından uzlaştırma" şeklinde değiştirilmiş ve madde 253 üncü maddede yapılan düzenlemeye uygun olarak yeniden değiştirilmiş ve 254 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 267 nci maddesi başlığı ile birlikte redaksiyona tabi tutulmuş ve 255 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, İkinci Kısım, "Ceza Kararnamesi" başlıklı İkinci Bölümü ve bu bölümde yer alan 268, 269, 270, 271, 272 ve 273 üncü maddeleri, ceza kararnamesi ile ilgili bir düzenleme yapılması uygun görülmediğinden metinden çıkarılmıştır.

Tasarının Beşinci Kitap, İkinci Kısım, Üçüncü Bölümü; İkinci Bölüm olarak, başlığı da "Müsadere Usulü" şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarının 274 üncü maddesi İkinci Bölüm başlığında yapılan değişikliğe paralel olarak ve iki fıkra halinde yeniden düzenlenmiş ve 256 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 275 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 257 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 276 nci maddesi, 258 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 277 nci maddesinin son cümlesi itirazla ilgili hükümlere paralel olarak metinden çıkarılmış ve 259 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Beşinci Kitap, Üçüncü Kısım, Birinci Bölüm altındaki 278, 279, 280 ve 281 inci maddeler, İkinci Bölüm altındaki 282, 283, 284 ve 285 inci maddelerle ilgili konular koruma tedbirleri bölümünde düzenlendiği için tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasarının Beşinci Kitap, Üçüncü Kısım, Üçüncü Bölüm altındaki 286, 287, 288 ve 289 uncu maddeler, 247 ve 248 inci madde olarak düzenlenmiş ve Beşinci Kitap, Birinci Kısım, İkinci Bölüm olarak alınmıştır.

Tasarının 290 inci maddesinde, redaksiyon yapılmış ve 260 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 291 inci maddesinde, "kendisini vekil edenlerin" ibaresi yerine "müdafiliğini veya vekillliğini üstlendiği kişilerin" ibaresi getirilmiştir. Çünkü özellikle zorunlu müdafilik halinde, şüpheli veya sanık kendi özgür iradesiyle belirli bir avukatı baştan vekil tayin etmemektedir. Bu nedenle hükmün daha anlaşılır ve tereddüde yer vermeyecek biçimde yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Bunun sonucu olarak şüpheli, sanık ve davaya katılan tarafından seçilen veya hâkim ya da mahkemenin istemi üzerine baro tarafından görevlendirilen avukatın, müdafiliğini veya vekillliğini üstlendiği kişilerin açık isteklerine aykırı olmamak koşuluyla, kanun yollarına başvurabilecekleri belirtilmiş ve 261 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 292 nci maddesi 262 nci, 293 üncü maddesi 263 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 294 üncü maddesinin birinci fıkrasında iki değişiklik yapılmıştır. İlk değişiklik ifadelerin düzeltilmesi şeklindedir. Buna göre; "kabalü gerekli" yerine "kabalü edilebilir", "hukukunu ihlal etmez" yerine "haklarını ortadan kaldırmaz" ibareleri öngörülmüştür. İkinci değişiklik ise, kanun yoluna başvurabilecek olanların tek tek sayılmasından vazgeçilmesidir. Çünkü burada sayılanlardan Cumhuriyet savcısı ve avukat gibi hukukçuların yanılması dahi bir hakkı ortadan kaldırmazken, burada sayılmayan ve kendileri de hukukçu olması gerekmeyen az sayıda hak sahibinin bu imkandan yoksun bırakılmasının makul bir gerekçesi olamaz. Bu nedenlerle birinci fıkra yeniden düzenlenmiş ve 264 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 295 inci maddesinin ikinci cümlesindeki "karar aleyhe bozulamaz" ifadesi "yeniden verilen hüküm önceki hükümde tayin edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez" şeklinde değiştirilmiştir. Çünkü burada yasak olan hükmün aleyhe bozulması değil cezanın aleyhe olacak şekilde artırılmasıdır. Bu nedenle değiştirilen madde 265 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 296 ncı maddesinin ikinci fıkrasında "avukatın" ibaresi tanımlar maddesine uygun olarak "müdafii veya vekilin", üçüncü fıkrasındaki "avukat" ibaresi "müdafii", "asil ile avukatın" ibaresi "şüpheli veya sanık ile müdafii" şeklinde değiştirilmiş ve 266 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 297 nci maddesinde, hâkim kararlarına her zaman, mahkeme kararlarına ise ancak kanunun gösterdiği hallerde itiraz edilmesi mümkün olduğundan madde yeniden düzenlenmiş ve 267 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 298 inci maddesi, redaksiyona tabi tutularak, 268 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 299 uncu maddesi, redaksiyona tabi tutularak 269 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 300 üncü maddesi, 270 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 301 inci maddesi, redaksiyona tabi tutularak 271 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 302 nci maddesi acele itiraz kaldırıldığından gereksiz görülerek metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 303 üncü maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uygun olarak redakte edilmiş ve 272 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 304 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "mahkemeleri" ibareleri "mahkemelerinde bulunan", son fıkradaki "tarafklar" ibareleri "ilgililer" şeklinde değiştirilmiş ve 273 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 305 inci maddesi, 274 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 306 ve 307 nci maddelerinin ikinci fıkralarındaki "tarafklara" ibaresi "ilgililere" şeklinde değiştirilmiş ve 275 ve 276 ncı maddeler olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 308 inci maddesi, 277 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 309 uncu maddesinin sonunda yer alan "tarafalara" ibaresi "ilgililere" şeklinde değiştirilmiş ve 278 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 310 uncu maddesi, 279 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 311 inci maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendinde "iptal ederek" ibaresi "kaldırarak" şeklinde düzeltilmiş ve 280 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 312 nci maddesi 281 inci, 313 üncü maddesi 282 nci, 314 üncü maddesi 283 üncü, 315 inci maddesi 284 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 316 ncı maddesi "özel" ibaresi yerine "Türk Ceza Kanununun 18 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmü hariç; diğer" olarak değiştirilmiş ve 285 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 317 nci maddesinde redaksiyon yapılmış ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları gidermek amacıyla maddede değişiklik yapılmış ve 286 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 318 inci maddesinde yer alan "kararlar" ibaresi "açıklık getirilmek üzere "mahkeme kararları" şeklinde değiştirilmiş ve 287 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 319 uncu maddesi 288 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 320 nci maddesi 289 uncu, 321 inci maddesi 290 ıncı, 322 nci maddesi 291 inci, 323 üncü maddesi 292 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 324 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "temyiz dilekçesi" ibaresi "temyiz başvurusu", ikinci fıkradaki "tarafalara" ibaresi "ilgililere" şeklinde değiştirilmiş ve 293 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 325 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 294 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 326 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki "Temyiz dilekçesi" ibareleri "Temyiz başvurusu", ikinci ve üçüncü fıkralarındaki "avukatı" ibareleri tanımlar maddesiyle uyum sağlamak amacıyla "müdafii" şeklinde değiştirilmiş ve 295 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 327 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 296 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 328 inci maddesi daha anlaşılır bir şekilde ve beş fıkra olarak düzenlenmiş ve 297 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 329 uncu maddesindeki "temyiz dilekçesi ve beyanı" "temyiz başvurusu" olarak değiştirilmiş ve 298 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 330 uncu maddesinin birinci fıkrasında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyum ve diğer maddelerde yapılan değişikliklere paralellik sağlamak amacıyla değişiklik yapılmış ve 299 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 331 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve 300 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 332 nci maddesinde, diğer maddelerde yapılan değişikliğe paralellığın sağlanması amacıyla redaksiyon yapılmış ve 301 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 333 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış ve 302 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 334 üncü maddesinde redaksiyon yapılmış, birinci fıkrasının (7) numaralı bendi metinden çıkarılarak, (8) numaralı bendi ise 765 sayılı Kanuna yapılan atfı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili maddesine yapılarak düzeltilmiş ve 303 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 335 inci maddesinde redaksiyon yapılmış ve ilk derece mahkemesi kararlarında doğrudan temyize gelen dosyalar hakkında verilen karar üzerine izlenecek yöntem hakkında dördüncü fıkra eklenmiş ve 304 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 336 ncı maddesi 305 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 337 nci maddesinde yer alan "cezanın belirlenmesinde hukuka aykırılıktan dolayı" ibaresi hükmün uygulama alanını daralttığı için metinden çıkarılmış ve 306 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 338 inci maddesi redaksiyon yapılarak, ayrıca maddede yer alan bölge adliye mahkemesi ibarelerinin yanında ilk derece mahkemesi ibaresine de yer verilmiş ve 307 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Üçüncü Kısım Birinci Bölüm başlığında yer alan "Karar Düzeltme ve" ibaresi metinden çıkarılmış, bu düzeltmeye paralel olarak karar düzeltme kanun yoluna ilişkin olan 339, 340, 341 ve 342 nci maddeler metinden çıkarılmıştır.

Tasarının 343 üncü maddesinde karar düzeltmenin metinden çıkarılması dolayısıyla "ve eğer karar düzeltme isteminde bulunmuşsa buna ilişkin daire kararının" ibaresi metinden çıkarılarak, "re'sen veya istem üzerine" ibaresi ile "sanığın lehine itirazda süre aranmaz" cümlesi eklenerek, 308 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Kanun yararına bozma" başlıklı 344 üncü maddesi ile "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kanun yararına başvurusu" başlıklı 345 inci maddesi sistematik açıdan daha uygun olacağı düşüncesiyle "Kanun Yararına Bozma" başlıklı İkinci Bölüm altında düzenlenmiştir.

Tasarının 344 üncü maddesi 309 uncu, 345 inci maddesi 310 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 346 ilâ 358 inci maddeleri "Yargılamanın Yenilenmesi" başlıklı Üçüncü Bölüm altında düzenlenmiştir.

Tasarının 346 ncı maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendine "verildiğinin" ibaresinden sonra gelmek üzere bende açıklık getirmek üzere "ve hükmün bu aykırılığa dayandığının" ibaresi eklenmiş, maddeye eklenen ikinci fıkra ile (f) bendi hükümlerinin zaman bakımından uygulanması ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve 311 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 347 nci maddesi 312 nci, 348 inci maddesi 313 üncü, 349 uncu maddesi 314 üncü, 350 nci maddesi 315 inci, 351 inci maddesi 316 ncı, 352 nci maddesi 317 nci, 353 üncü maddesi 318 inci, 354 üncü maddesi 319 uncu, 355 inci maddesi 320 nci, 356 ncı maddesi 321 inci, 357 nci maddesi 322 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 358 inci maddesine, yargılamanın yenilenmesi sonunda daha önce mahkûm olmuş sanığın beraat etmesi veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, bu kişinin mağduriyetini gidermek için tazminat talep edebilmesini mümkün kılmak üzere üçüncü fıkra eklenmiş ve 323 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının Yedinci Kitap Birinci Kısım başlığı altında düzenlenen Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Bölüm başlıkları altında yer alan; 359 ilâ 370 inci maddeleri Ceza Infaz Kanununda düzenlenmesi gereken hükümler olduğundan; Yedinci Kitap İkinci Kısımda yer alan 371 ilâ 376 ncı maddeler, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa uyum sağlamak üzere tasarı metninden çıkarılmış, Kitap, Kısım, Bölüm ve madde başlık ve numaraları buna göre teselsül ettirilmiştir.

Tasarının 377 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ceza kararnamelelerinde" ibaresi, bu kurum tasarıdan çıkarıldığı için metinden çıkarılmış ve 324 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 378 inci maddesinin ikinci fıkrasında "hükmün geri bırakılması" ve "davanın ertelenmesi" ibareleri bu müesseselere tasarıda yer verilmemesi nedeniyle, son fıkrası ise, bazı sanıklara ayrıcalık tanınması uygun görülmeyle metinden çıkarılmış ve 325 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 379 uncu maddesinin başlığı "Bağlantılı davalarda giderler" olarak değiştirilmiş, ikinci fıkrası ise ceza hukuku ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve 326 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 380 inci maddesi, 327 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının 381 inci maddesi redaksiyona tabi tutulmuş ve 328 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 382 nci maddesi sadeleştirilerek tek fıkra halinde düzenlenmiş ve 329 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 383 üncü maddesi, 330 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Tasarının "Adli tatil" başlıklı 384 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "Temmuzun yirmisinden" ibaresi "Ağustosun birinden" şeklinde değiştirilmiş ve 331 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının 385, 386 ve 387 nci maddeleri, bu Kanunun, yürürlük ve uygulanmasına dair kanunda düzenlenmesi uygun görüldüğünden tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasariya, 331 inci maddeden sonra gelmek üzere "Bilgi isteme" başlığı altında 332 nci madde eklenmiştir.

Tasariya, 332 nci maddeden sonra gelmek üzere "Yönetmelik" başlığı altında 333 üncü madde eklenmiştir.

Tasarının "Yürürlük" başlıklı 388 inci maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun yürürlük tarihine uyum sağlamak amacıyla yeniden düzenlenmiş ve 334 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Tasarının "Yürütmeye" ilişkin 389 uncu maddesi, 335 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere saygı ile arz olunur.

Başkan <i>Köksal Toptan</i> Zonguldak Kâtip <i>Hasan Kara</i> Kilis	Başkanvekili <i>Recep Özel</i> Isparta Üye Fehmi Hüsrev Kutlu Adıyaman (İmzada bulunamadı)	Sözcü <i>Ramazan Can</i> Kırıkkale Üye Halil Ünlütepe Afyon (Karşı oy yazısı ektedir, imzada bulunamadı)
Üye <i>Halil Özyolcu</i> Ağrı	Üye <i>Haluk İpek</i> Ankara	Üye <i>Feridun Fikret Baloğlu</i> Antalya (Karşı oy yazısı ektedir)
Üye <i>Yüksel Çorbacıoğlu</i> Artvin (Karşı oy)	Üye <i>Orhan Yıldız</i> Artvin	Üye <i>Mehmet Küçüktaşık</i> Bursa (Karşı oy yazımız ektedir)
Üye <i>Feridun Ayvazoğlu</i> Çorum (Karşı oy)	Üye <i>Muzaffer Külcü</i> Çorum	Üye <i>Mahmut Durdu</i> Gaziantep
Üye <i>Nimet Çubukçu</i> İstanbul	Üye <i>Mehmet Yılmazcan</i> Kahramanmaraş	Üye <i>Hakkı Köylü</i> Kastamonu
Üye <i>Muharrem Kılıç</i> Malatya (Karşı oy ektedir)	Üye <i>Orhan Eraslan</i> Niğde (Karşı oy yazımız ektedir)	Üye <i>Enver Yılmaz</i> Ordu
Üye <i>Mehmet Nuri Saygun</i> Tekirdağ (Karşı oy yazımız ektedir)	Üye <i>Ahmet Çağlayan</i> Uşak	Üye <i>Bekir Bozdağ</i> Yozgat

KARŞI OY YAZISI

Adalet Komisyonunda görüşülerek kabul edilen Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı, dünyada eşi ve benzeri görülmedik bir süratle görüşülen ve kabul edilen bir tasarı olmuştur. Tasarı esas itibarıyla bir "panik tasarısı" olduğundan panik tasarılarında görülen olumsuzlukları da içinde taşımaktadır. Tasarı Adalet Alt Komisyonunda 28.10.2004 - 19.11.2004 tarihleri arasında toplam oniki günde, eşi benzeri dünyada görülmeyecek şekilde kısa ve süratli bir görüşmeyle sonuçlandırılmıştır. Tasarının alt komisyonda ete kemiğe büründürülme süresi sadece ve sadece oniki gündür. Alt komisyondan çıktıktan hemen sonra, henüz alt komisyon raporunu milletvekilleri okuma fırsatı bile elde edemeden, hatta bizim karşı oy yazımızı yazmaya bile zaman tanınmadan, tasarı bu defa da Adalet Komisyonunda görüşülmeye başlanmış ve toplam beş günlük süre içerisinde de Adalet Komisyonunda görüşülerek genel kurula gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu arada tasarının olgunlaştırılması çerçevesinde; ne akademik dünyada, ne hukuk çevrelerinde bir tartışma açılmamıştır. Tasarı toplumun değişik kesimleriyle paylaşılmamıştır. Ya, bu şekilde şekillendirilen tasarıya karşı Ana muhalefet partisi olarak doğrudan doğruya karşı koyarak katkı vermeme yolunu seçecektik, ya da tüm olumsuzluklara rağmen kimi katkılarla; yasanın olumlu hale gelmesi için çaba sarf edecektik. Biz de ikinci yolu tercih ederek, bu kadar temel, bu kadar önemli bir yasa tasarısına izin verildiği ölçüde olumlu katkı sunmaya çalıştık. Ancak, bütün bu çabalara rağmen tasarı iyi yanlarının yanında önemli eksiklikleri de içermektedir.

Bilindiği gibi, Ceza Muhakemesi Kanunu rejimi yapısıyla sıkı sıkıya ilişkilidir. Bu açıdan Muhakeme Kanunu, bir formateler ve şekilci hükümler kanunu değildir. İçeriğe ilişkin ve rejimin niteliğe ilişkin önemli hükümleri ve konuları da düzenlediği bir gerçektir.

Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen hükümlerin çoğu, Anayasanın önemli ilkelerinin uygulanmasına ilişkindir. Bu itibarla, Ceza Muhakemesi Kanununu bir ölçüde Anayasanın yürürlük kanunu sayma olanağı da vardır. Bu kadar önemli bir kanunun toplumun en geniş kesimleriyle paylaşılarak çıkarılması, tüm hukuk çevrelerinin, bilim ve yargı çevrelerinin, baroların katkıda bulunması tercih ve arzu edilen bir durum olması gerekirken, anlamsız bir şekilde ve bir panik içerisinde "Aman! yasa 17 Aralık'a yetişsin..." mantığıyla, bıraktın toplumun geniş kesimleriyle tartışmayı ve mutabakata varmayı, kimi noktalarda Ana Muhalefet partisiyle bile mutabakat aranmamıştır. Bu açıdan belirttiğimiz mahzurları da içerisinde taşıyan bir kanun tasarısı ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Oysa Ceza Muhakemesi Kanunu bir ülkedeki rejimin en temel indikatörlerinden bir tanesidir. Yani rejimin turnusol kâğıdıdır. Zannedildiği gibi Ceza Muhakemesi Kanunu sadece bir usül kanunu olmayıp, tersine temel haklarla ve Anayasa esaslarıyla doğrudan doğruya ilgili hukukî hayata çok geniş etkisi olan bir kanundur. Konunun önemiyle ters orantılı bir görüşme usulü benimsenmiş olması belki de kanunun en zayıf tarafını teşkil etmektedir. Bu tür haklı taleplerimize; iktidar partisi temsilcileri, kanunun 17 Aralık 2004'e yetişmesi gerektiğini, Avrupa Birliği ilerleme raporunda bu hususun yazılmış olduğunu ileri sürerek, mazereti anlayışla karşılamamızı istemişlerdir.

Ceza Muhakemesi Kanununun, İlerleme Raporunda olduğu, çok öncelerden de belliydi. Bu konuyu hukuk çevrelerinin görüşeceği ve tartışacağı, üzerinde akademik çalışma ve sunuşların yapılabileceği yani olgunlaşması için gereken çalışmaların tümünün yapılabileceği makul bir süreye yayılması daha doğru sonuçlar almak bakımından yararlı olacaktı. Unutulmamalıdır ki, Ceza

Muhakemeleri Kanunu gibi, alanı geniş ve etkili bir kanun, kendi ülkemiz ve insanımız için çıkarılması gereken bir kanundur. Öncelikli hareket noktamız bu olmalıdır. Yoksa “Birileri bu kanunda gerekli değişiklikleri yaptılar” denilsin diye, panik tasarılarla yasalaştırma çalışmaları hukuk dünyamıza yarardan çok zarar vermektedir. Bu şekilde yapılan çalışmalar ülkenin bütün temel kodlarını bozmakta, temel kodlar arasında uyumsuzluk hatta aynı temel kodun kendi içerisinde uyumsuzluk doğması neticesini yaratmaktadır. “Aşırı hızlandırılmış” Ceza Muhakemesi Kanununda da ne yazık ki, bu sakıncaların hepsi mevcuttur.

Kanunun komisyonda görüşülmesi sırasında; iktidar partisi temsilcilerinin hukuk devleti kavramını çoğu kez karıştırdıklarını, hatta polis devleti kavramını da karıştırdıklarını izlemiş bulunmaktayız.

Polis devleti deyimindeki polis, zabıta yani kolluk anlamına gelmez. İç kamu kudretini anlatan bir anlam taşır. Polis devleti, devlet kudretinin dizginlenmemiş halidir. Yoksa zabıtayla yani kollukla tek başına özgülennmiş bir bağ değildir. Hukuk devleti de yargıç devleti değildir. Hukuk devleti, hukuku yaratan devlet de demek değildir. Hukuk, devletin emir ve yasaklarından da ibaret değildir. Hukuk devleti, bilimsel, fikri ve felsefi genel bir uyanışın hukuk daına yansımadır. Hukuk, toplumun yapısından ve toplumsal ilişkilerin mantığından doğan ve toplumun temelini teşkil eden kurallardır. Bu itibarla, hukuk devleti kanunlar koyan ve kanunlara uyan devlet olmayıp, adil ve doğru olan, insanı esas alan şeyleri kanunlaştıran ve insanın hizmetinde olduğunu bilen devlettir. Hukuk devleti “asla çoğunluğun dediği olur” fikrine de itibar etmez.

Bu konuda iktidar partisi temsilcilerindeki kavramsal bulanıklık, ne yazık ki tüm çabalarımıza rağmen yer yer tasarıya da yansımıştır. Zaman zaman düşüncelerimize değer verilmiş, zaman zamanda ideolojik tercihleri noktasında çoğunluk olduklarını ve istediklerini yapabileceklerini düşünerek, çok haklı, çok hukuka uygun taleplerimiz oylanarak görmezden gelinmiştir. Bu oylamaların demokrasinin gereği olduğu zannedilmiştir. Oysa, demokratik çoğunluğun istediğini yapabilen dizginsiz bir kuvvet olacağı sanılmamalıdır. Katı anayasa, kuvvetler ayrılığı, insan hakları, özgür basın gibi müesseseler demokratik çoğunluğu belli hudutlar içinde tutabilmek için demokrasinin vazgeçilmez esaslarıdır. Bu itibarla; Anayasanın bir ölçüde yürürlük kanunu da sayılan Ceza Muhakemesi Kanununda toplumda en geniş mutabakatın aranması esas olmalıdır.

Ceza Muhakemesi Kanununun özgürlükleri savunuyor olabilmesi için toplum içindeki ekonomik değerlerin adil dağılımının, vatandaşların büyük iktisadî kuvvetler karşısında ezilmemesinin ve yoksul kimselerin, yarım endişesinden kurtulmasını sağlamaya çalışan sosyal adaletin ve sosyal devletin olması demokratik hukuk devleti için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu durumu gözetmeyen düzenlemelerin hiçbirisi gerçekte özgürlükçü nitelik taşımayacaktır.

Tüm bu anlattıklarımız çerçevesinden, alenacele ve panik içerisinde, Avrupa görsün diye hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanununa hiçbir komplekse kapılmadan elden gelen ölçüler içerisinde olumlu katkı yapmaya çalıştık. Ancak olumlu katkı yapmaya çalışmamız, konunun bir mutabakat ürünü olduğu fikrini vermemelidir.

Öyle ki komisyon görüşmelerinin sonuna kadar TBMM’ye sevk ettiği tasarı üzerinde Bakanlık hiçbir düzeyde elini çekmemiş yürütmenin yasama üzerinde ağır baskısı komisyon görüşmeleri sonuna kadar devam etmiştir. Bu noktada yüzlerce öneriler, antidemokratik bir biçimde idare tarafından iktidar partisi milletvekillerine imzalatılmış, getirilen önerilerin milletvekilleri tarafından red edilmesine rağmen, içtüzük hükümleri yok sayılarak tekrar tekrar oylamalar yaptırılmıştır.

Bu şekilde yapılan görüşmeler sonucu; hukuk devletlerinde vazgeçilmez sayılan Adli Kolluk yasaya girme şansını bulamamıştır. Yine Devlet Güvenlik Mahkemesi tarzında özel yargılama kuralları bir genel kural haline getirilmiş ve doğal yargıç ilkesi zedelenmiştir. İktidar partisi kendi bakış çerçevesinde yasada birtakım düzenlemeler yapmaya çalışmış, kendi yandaşlarını soruşturma ve kovuşturma ve tedbirlerden bağışık tutmak için ince ayarlar yapmaya çalışmıştır. Yasa ülkenin temel kodlarından biri olmasına rağmen buraya iktidar partisinin ideolojik yaklaşımı ve dünya görüşü de yansıtılmaya çalışılmıştır. Kadına ve hekime çarpık bakış soruşturma hukuku içerisinde yer almaması gereken bir biçimde üstelik de Anayasaya aykırı olarak ve ayrımcılık yapılarak yasada yer almıştır. Hükümet tarafından demokratik hukuk devletlerinde olmaması gereken kimi müesseseler yasaya taşınmaya çalışılmıştır. Bu örnekleri tek tek saymak karşı oy yazısı mantığı içerisinde olanaklı değildir.

Kanun kendi içerisinde çelişkileri içeren, kısa zamanda hazırlandığı için teknik olarak birçok kusuru da taşıyan bir kanun olmuştur. Şöyle ki; kanunda tüm kavram ve müesseseler her yerde, her zaman yerli yerine oturmamıştır. Uzun yıllar teoride ve pratikteki uygulamalarla oturan kimi müesseseler gereksiz bir biçimde eski durumlarını koruyamamışlardır. Yeni getirilmek istenen kimi müesseselerin sisteme tam uyumu sağlanamamıştır. Kimi müesseseler ya sistemle uyumsuzluk içindedir, ya da çatışma ve karmaşa çıkabilecek niteliktedir. Kanunun kendi maddeleri arasında çelişkiler vardır. Düzenlenen kataloglar keyfidir. Katalog düzenlemelerinde kıstaslar objektif değildir, ideolojiktir. Tüm bu hususları belirterek karşı oy yazımızda özellikle madde değerlendirmelerinden kaçındık. Madde değerlendirmelerini, alt komisyonunda ve komisyonunda yaptığımız gibi görüşmeler sırasında genel kurulda da yapacağız.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak saygıyla arz ederiz.

Halil Ünlütepe

Afyon

Mehmet Küçükcaşık

Bursa

Orhan Eraslan

Niğde

Feridun F. Baloğlu

Antalya

Feridun Ayvazoğlu

Çorum

Mehmet Nuri Saygun

Tekirdağ

Yüksel Çorbacıoğlu

Artvin

Muharrem Kılıç

Malatya

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN
CEZA MUHALEMELERİ USULÜ KANUNU TASARISI

BİRİNCİ KİTAP

Genel Hükümler

BİRİNCİ KISIM

Kapsam, Tanımlar, Görev ve Yetki

BİRİNCİ BÖLÜM

Kapsam ve Tanımlar

Kanunun kapsamı ve yorumunda uyulması gerekli ilkeler

MADDE 1. - 1. Bu Kanun, suç nedeniyle ceza soruşturma ve kovuşturmasının nasıl yapılacağı, ceza davasının ne suretle açılacağı, yürütüleceği ve sonuca bağlanacağı hususundaki kuralları içerir.

Diğer kanunların, bu konudaki hükümleri saklıdır.

2. Bu Kanunun uygulanmasında, adil yargılama, tarafların iddia ve savunmanın haklarının dengeliği ilkelerine uyulur.

Kamu davasını açmakla ve bu husustaki işlemleri yürütmekle görevli olanlarla, hüküm mercileri arasındaki kesin ayırım her zaman korunur.

Kanunların ayrıca hüküm getirdiği hâller saklı kalmak üzere, birbirine benzer koşullar içinde bulunan ve aynı suçlardan dolayı kovuşturulan kişiler ortak kural ve ilkelere göre yargılanırlar.

3. Ceza adalet sistemi içerisinde yer almış görevliler ve adli merciler kamu davasının bütün aşamalarında mağdurların haklarının saptanması ve güvence altında tutulması hususunda özen göstermekle yükümlüdürler.

4. Şüpheli altında bulunan veya kovuşturulan herkes suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır. Kişilerin suçsuzluk karinesine karşı yöneltilen müdahaleler önlenir ve bu karinenin ihlâli ile neden olunan zararlar giderilir. Kanunların öngördüğü cezalara ayrıca hükmolunur.

Şüpheli veya sanıklara, haklarındaki iddialar bildirilir ve bir avukatın yardımından yararlanmaları hiçbir suretle engellenmez.

Şüpheli veya sanıklar hakkında kanunların öngördüğü zorlayıcı tedbirler, ancak hâkimlerin verecekleri kararlarla ve bunların etkin denetimleri altında karara bağlanır ve uygulanır. Bu tedbirler, kanun ve usullerin zorunlu kıldığı hâllerde ve zorunluluk ölçüsüne sıkı biçimde ve özenle uyulması suretiyle uygulanır. Tedbirler, hiçbir suretle kişilik onurunu zedeleyemez ve ancak makul bir süre ile uygulanabilir.

Mahkûm edilen herkes, kanunun belirttiği istisnalar dışında, hakkındaki hükmü diğer bir yargı merciinde inceletmek hakkına sahiptir.

Tanımlar

MADDE 2. - Bu Kanunun uygulanmasında:

1. Şüpheli: Hakkında soruşturma yapılan kişiye verilen sıfatı,

2. Sanık: İddianamenin kabulüne karar verilmesinden sonra şüpheliye verilen sıfatı,

3. Avukat: Şüpheli veya sanık bakımından müdafii; katılan, suçtan zarar gören, malen sorumlu kişiler bakımından ise vekili,

4. Soruşturma: Kanuna göre yetkili mercilerce suçun işlenmesinden başlayarak iddianamenin mahkemeye verilmesine kadar geçen evrede yapılan işlemleri,

5. Kovuşturma: İddianamenin kabulünden sonra sanığın beraatine veya hükümlü sıfatını almasına veya davayı sona erdiren diğer nedenlerin gerçekleşmesine kadar geçen evreyi,

6. Malen sorumlu: İşlenmiş olan suçun hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, madde ve malî sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katılacak kişiyi,

7. Gece vakti: Güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat öncesine kadar devam eden zaman süresini,

8. Gecikmesinde sakınca bulunan hâl: Derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun delil, iz, eser ve emarelerinin ortadan kaybolması olasılığının ortaya çıkması hâlini,

9. Suçüstü:

a) İşlenmekte olan suç,

b) Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk veya suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç,

c) Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delil, iz, eser ve emarelerle yakalanan kimsenin işlediği suç,

10. Toplu suç: Aralarında iştirak iradesi bulunmasa da üç veya daha fazla kişi tarafından işlenen suç,

11. Disiplin hapsi: Kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil veya hareketler sonucu verilen, tedbire veya para cezasına çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekrerrü esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi,

12. Ağır cezalı işler: Ölüm, ağır hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren cürümlere ilişkin davaları,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Görev

Görev

MADDE 3. - Mahkemelerin görevleri kanunla belirlenir.

Re'sen görev kararı ve görevde uyuşmazlık

MADDE 4. - Davaya bakan mahkeme, görevli olup olmadığına kovuşturma evresinin her aşamasında re'sen karar verebilir. 5 inci madde hükmü saklıdır.

Görev konusunda mahkemeler arasında uyuşmazlık çıktığında, görevli mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkeme belirler.

Görevsizlik kararı verilemeyecek hâl

MADDE 5. - İddianamenin kabulünden sonra, suçun yargılamasının alt dereceli bir mahkemeye ait olduğundan söz edilerek görevsizlik kararı verilemez.

Görevsizlik kararı verilmesi gereken hâl ve sonucu

MADDE 6. - Suçun, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir.

Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı acele itiraz yoluna gidebilir.

Asker kişilerin işlediği suçlar

MADDE 7. - Asker kişilerin, askeri yargının görevine girmeyen suçlarına adliye mahkemelerinde bakılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Bağlantılı Davalar

Bağlantı kavramı

MADDE 8. - Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa bağlantı var sayılır.

Suçun işlenmesinden sonra faile yardım etme, suçun delil, iz, eser ve emarelerini ortadan kaldırma veya suç failine yataklık etme fiilleri de bağlantılı suç sayılır.

Davaların birleştirilerek açılması

MADDE 9. - Bağlantılı suçlardan her biri değişik mahkemelerin görevine giriyorsa, bunlar hakkında birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılabilir.

Görülmekte olan davaların birleştirilmesi ve ayrılması

MADDE 10. - Kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına yüksek görevli mahkemece karar verilebilir.

İşin esasına girdikten sonra ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunur.

Birleştirilen davalarda yargılama usulü

MADDE 11. - Birleştirilen davalarda, bu davaları gören mahkemenin tâbi olduğu yargılama usulü uygulanır.

Birden çok davaların birleştirilmesi

MADDE 12. - Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yetki

Yetkili mahkeme

MADDE 13. - Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir.

Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı, mütemadi ve müteselsil suçlarda temadi ve teselsülün sona erdiği yer mahkemesi yetkilidir.

Suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse yetki, eserin yayın merkezi olan yer mahkemesine aittir. Ancak, aynı eserin birden çok yerde basılması durumunda suç, eserin yayın merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için eserin basıldığı yer mahkemesi de yetkilidir.

Soruşturulması şikâyete bağlı olan hakaret ve sövme suçlarında eser, saldırılan kimsenin yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa oradaki mahkeme de yetkilidir.

Görsel ve işitsel yayınlarda da bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır. Görsel ve işitsel yayım, saldırıya uğrayan kimsenin yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse oradaki mahkeme de yetkilidir.

Kişi, suçun işlendiği yer dışında tutuklu bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.

Özel yetki

MADDE 14. - Suçun işlendiği yer belli değilse sanığın yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

Sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa Türkiye'de en son oturduğu yer mahkemesi yetkilidir.

Mahkemenin bu suretle de belirlenmesi olanağı yoksa, yargılama usulüne ilişkin ilk işlemin yapıldığı yer mahkemesi yetkilidir.

Yabancı ülkede işlenen suçlarda yetki

MADDE 15. - Yabancı ülkede işlenen ve kanun hükümleri uyarınca Türkiye'de soruşturulması ve kovuşturulması gereken suçlarda da yetki, 14 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarına göre belirlenir.

Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının veya sanığın istemi üzerine Yargıtay, suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine yetki verebilir.

Bu gibi suçlarda sanık Türkiye'de yakalanmamışsa veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri veya en son oturduğu yer yoksa yetkili mahkeme, Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenir.

Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk memurlarının kişisel suçları ile görev suçlarından dolayı yetkili mahkeme Ankara mahkemesidir.

Deniz ve hava taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki

MADDE 16. - Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında bulunan mahkeme yetkilidir.

Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği ve fiilin etkisi Türk kara sularında görüldüğü takdirde, suçun işlendiği yere yakınlığına göre Trabzon, Samsun, Zonguldak, İstanbul, Çanakkale, İzmir, Antalya ve Mersin mahkemelerinden işe ilk elkoyan mahkeme yetkilidir.

Bağlantılı suçlarda yetki

MADDE 17. - Yukarıdaki maddelere göre her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davaları, yetkili mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilerek görülebilir.

Bağlantılı ceza davalarının değişik mahkemelerde bakılmasına başlanmış olursa, Cumhuriyet savcısının istemlerine uygun olmak koşuluyla, mahkemeler arasında oluşacak uyuşma üzerine, bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir.

Uyuşulmazsa, Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir.

Birleştirilmiş olan davaların ayrılması da bu suretle olur.

Yetkide olumlu veya olumsuz uyuşmazlık

MADDE 18. - Birkaç hâkim veya mahkeme arasında olumlu veya olumsuz yetki uyuşmazlığı çıkarsa, ortak yüksek görevli mahkeme, yetkili hâkim veya mahkemeyi belirler.

Yetkisizlik iddiası

MADDE 19. - Sanık, yetkisizlik iddiasını, ilk derece mahkemelerinde duruşmanın başlangıcında iddianamenin okunmasından, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirir.

Yetkisizlik iddiasına ilişkin karar, ilk derece mahkemelerinde iddianamenin okunmasından önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunulamayacağı gibi mahkemeler de bu hususta re'sen karar veremez.

Dava nakli

MADDE 20. - Yetkili hâkim veya mahkeme, hukukî veya fiilî nedenlerle görevini yerine getiremeyecek hâlde bulunursa, yüksek görevli mahkeme davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir.

Kovuşturmanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde yapılması kamu güvenliği için tehlikeli olursa davanın naklini Adalet Bakanı Yargıtaydan ister.

Yetkili olmayan hâkim veya mahkemenin işlemleri

MADDE 21. - Yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmaz.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yapılan işlemler

MADDE 22. - Bir hâkim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hâkimin Davaya Bakamaması ve Reddi

Hâkimin davaya bakamayacağı hâller

MADDE 23. - Hâkim, aşağıda yazılı hâllerde hâkimlik görevini yapamaz:

1. Suçtan kendisi zarar görmüşse,

2. Sonradan kalksa bile şüpheli veya sanık veya mağdur ile aralarında evlilik veya vesayet veya kayıymlık ilişkisi bulunmuşsa,

3. Şüpheli veya sanık veya mağdurun kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy ve altsoy veya bunlarla evlât edinme bağlantısı veya şüpheli veya sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan hısımlığı veya kayın hısımlığı meydana getiren evlilik kalmasa bile ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) yansoy hısımlığı olursa,

4. Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevini veya şüpheli veya sanık veya mağdurun avukatlığını yapmış bulunursa,

5. Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse.

Karara katılamayacak hâkim

MADDE 24. - Bir karar veya hükme katılan hâkim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz.

Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hâkim, kovuşturma evresinde görev yapamaz.

Hâkimin reddi nedenleri ve bunları kimlerin isteyebileceği

MADDE 25. - Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer nedenlerden dolayı da reddi istenebilir.

Cumhuriyet savcısı ile şüpheli, sanık, katılan ve bunların avukatları hâkimi ret isteminde bulunabilirler; istedikleri takdirde karar veya hükme katılacak hâkimlerin isimleri kendilerine bildirilir.

Tarafsızlığını şüpheye düşürecek nedenlerden dolayı hâkimin reddi isteminin süresi

MADDE 26. - Tarafsızlığını şüpheye düşürecek nedenlerden dolayı bir hâkimin reddi, ilk derece mahkemelerinde iddianame okununcaya; duruşmalı işlerde bölge adliye mahkemelerinde inceleme raporu ve Yargıtayda görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından yazılmış olan rapor üyelerle açıklanuncaya kadar istenebilir. Diğer hâllerde, inceleme başlayıncaya kadar hâkimin reddi istenebilir.

Sonradan ortaya çıkan nedenlerle duruşma veya inceleme bitinceye kadar da hâkimin reddi istenebilir. Ancak bu istemin, ret nedeninin öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde yapılması gerekir.

Ret isteminin usulü

MADDE 27. - Hâkimin reddi mensup olduğu mahkemeye verilecek dilekçeyle veya bu hususta zabıt kâtibine bir tutanak düzenlenmesi için başvurulması suretiyle yapılır.

Ret isteminde bulunan, öğrendiği ret nedenlerinin tümünü bir defada açıklamak ve süresi içinde inandırıcı bir şekilde ortaya koymakla yükümlüdür.

Reddi istenen hâkim, ret nedenleri hakkındaki görüşlerini yazılı olarak bildirir.

Hâkimin reddi istemine karar verecek mahkeme

MADDE 28. - Hâkimin reddi istemine mensup olduğu mahkemece karar verilir. Ancak, reddi istenen hâkim müzakereye katılamaz. Bu nedenle mahkeme teşekkül edemezse bu hususta karar verilmesi, reddi istenilen hâkim asliye ceza mahkemesine mensup ise bu mahkemenin yargı çevresi içerisinde bulunan ağır ceza mahkemesine, reddi istenen hâkim ağır ceza mahkemesine mensup ise o yerde ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için (1) numaralı daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde ise, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

Ret istemi sulh ceza hâkimine karşı ise, mensup olduğu asliye ceza mahkemesi ve tek hâkime karşı ise, yargı çevresi içerisinde bulunan ağır ceza mahkemesi karar verir.

Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin başkan ve üyelerinin reddi istemi, reddedilen başkan ve üye katılmaksızın görevli olduğu dairece incelenerek karara bağlanır. Dairelerin toplantılarını engelleyen toplu ret istemleri dinlenmez.

Hâkimin reddi istemine esas olan nedenlerin geçerli olmamasından dolayı istemin reddine karar veren merci, duruma göre beşyüzmilyon liraya kadar hafif para cezasına hükmeder.

Ret istemi üzerine verilecek kararlar ve başvurulacak kanun yolları

MADDE 29. - Reddin kabulüne ilişkin kararlar kesindir. Reddin kabul edilmemesine ilişkin kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Hâkimi ret isteminin esassız olduğuna dair kovuşturma sırasında ilk derece mahkemelerince verilecek karara karşı ancak hükümle birlikte istinaf yoluna, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin başkan veya üyelerine yönelik ret isteminin esassız olduğuna dair verilen karara karşı da ancak hükümle birlikte temyiz yoluna başvurulabilir.

Reddi istenilen hâkimin yapabileceği işlemler

MADDE 30. - Reddi istenilen hâkim, ret hakkında bir karar verilinceye kadar yalnız gecikmesinde sakınca olan işlemleri yapar.

Ancak, hâkimin duruşma sırasında reddedilmesi hâlinde, bu konuda bir karar verilebilmesi için duruşmaya ara vermek gerekse bile ara vermeksizin devam olunur. Şu kadar ki, 225 inci madde uyarınca tarafların iddia ve sözlerinin dinlenilmesine geçilemez ve ret konusunda bir karar verilmeden reddedilen hâkim tarafından veya onun katılımıyla bir sonraki duruşmaya başlanamaz.

Ret isteminin kabulüne karar verildiğinde, gecikmesinde sakınca bulunan hâl nedeniyle yapılmış işlemler dışında duruşmanın, ret dilekçesinin verilmesinden sonraki kısmı tekrarlanır.

Hâkimin çekinmesi ve inceleme mercii

MADDE 31. - Hâkim, reddini gerektiren nedenleri bildirerek davaya bakmaktan çekinirse, ret istemini incelemeye yetkili olan merci, bunun yerinde olup olmadığına karar verir.

Karar, hâkimin işten çekilmesini gerektirdiği ve bu nedenle davanın aynı mercide görülmesi olanağı bulunmadığında, karar veren merci davayı başka hâkime tevdi veya başka mahkemeye nakleder.

Hâkimin, davaya bakamayacağı şüphesini uyandıran hâllerde, aynı merci bu hususu re'sen inceleyerek gereken kararı verir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yapılan işler hakkında 30 uncu madde hükmü uygulanır.

Ret isteminin geri çevrilmesi

MADDE 32. - Mahkeme, kovuşturma evresinde ileri sürülen hâkimin reddi istemini aşağıdaki durumlarda geri çevirir:

1. Ret istemi süresinde yapılmamışsa,
2. Ret nedeni veya inandırıcı delil gösterilmemişse,
3. Ret isteminin duruşmayı uzatmak amacı ile yapıldığı açıkça anlaşılıyorsa.

Bu hâllerde ret istemi, toplu mahkemelerde reddedilen hâkimin müzakereye katılmasıyla, tek hâkimli mahkemelerde de reddedilen hâkimin kendisi tarafından geri çevrilir.

Bu konuda ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı, ancak hükümler birlikte istinaf yoluna, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı da yine hükümler birlikte temyiz yoluna başvurulabilir.

Zabıt kâtibinin reddi veya çekinmesi

MADDE 33. - Bu Bölümde yazılı hükümler zabıt kâtipleri hakkında da uygulanır.

Zabıt kâtibinin reddi veya kendisinin reddini gerektiren nedenleri bildirerek görevden çekinmesi hâlinde gereken karar, yanında çalıştığı mahkeme başkanı veya hâkim tarafından verilir.

Aynı işte zabıt kâtibinin hâkim ile birlikte reddi istemi hakkında veya çekinmelerine karar verecek merci, hâkime göre belirlenir.

İKİNCİ KISIM

Kararlar, Açıklanması ve Tebliği, Süreler ve Eski Hâle Getirme

BİRİNCİ BÖLÜM

Kararlar, Açıklanması ve Tebliği

Kararların nasıl verileceği

MADDE 34. - Duruşmada verilecek kararlar, Cumhuriyet savcısı ve taraflar dinlendikten; duruşma dışındaki kararlar Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alındıktan sonra verilir.

Kararların gerekçeli olması

MADDE 35. - Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararları, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.

Kararlarda, tarafların başvurulabilecekleri kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.

Kararların açıklanması ve tebliği

MADDE 36. - İlgili tarafın yüzüne karşı verilen karar kendisine açıklanır ve isterse kararın bir örneği de verilir.

Diğer kararlar tebliğ olunur.

İlgili taraf serbest olmayan bir kişi veya tutuklu ise tebliğ edilen karar, istemi hâlinde kendisine okunup anlatılır.

Tebliğat ve yazışma usulü

MADDE 37. - Mahkeme başkanı veya hâkim, her türlü tebligatı, tüm gerçek veya özel tüzel kişiler veya kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili yazışmaları yapar.

Duruşmanın düzeninin sağlanması ile ilgili kararlar mahkeme başkanı veya hâkim tarafından uygulanır.

İnfaz edilecek kararlar, Cumhuriyet savcılığına verilir.

Tebliğat usulleri

MADDE 38. - Tebligat, kanunlarda belirtilen özel hükümler saklı kalmak koşuluyla 11.2.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır.

Uluslararası andlaşmalar yazılı belgelerin doğrudan doğruya postayla veya diğer iletişim araçlarıyla gönderilmesini kabul ettiğinde, yurt dışına yapılan tebligat iadeli taahhütlü posta veya diğer iletişim araçları ile gerçekleştirilir.

Cumhuriyet savcılığına yapılan tebligat

MADDE 39. - Cumhuriyet savcılığına yapılan tebligat, tebliği gereken evrakın aslının verilmesi suretiyle olur. Tebliğ ile bir süre işlemeye başlıyorsa verildiği gün, Cumhuriyet savcılığı tarafından evrakın aslına yazılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Süreler ve Eski Hâle Getirme

Gün ile belirlenen süreler

MADDE 40. - Gün ile belirlenen süreler, tebligatın yapıldığının ertesi gününden başlar.

Hafta veya ay olarak belirlenen süreler

MADDE 41. - Süre, hafta veya ay olarak belirlenmiş ise işlemeye başladığı gün, son haftada isim ve son ayda sayı itibarıyla karşılığı olan günün tatil saatinde ve ay olarak belirlenmiş sürelerin son bulunduğu ayda sayı itibarıyla karşılığı gün yoksa ayın son gününde biter.

Son gün bir tatile rastlarsa süre, tatilin ertesi günü biter.

Kendisine süre verilen kimsenin yerleşim yeri, işlem yapacağı yerden uzaksa 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 164 üncü maddesi hükmü uygulanır.

Eski hâle getirme

MADDE 42. - Mücbir nedenler veya beklenilmeyen veya sakınılması olanağı bulunmayan olaylar sonucunda, bir süreye uyamayan kişi, sürenin bitmesinden doğacak sonuca karşı eski hâle getirme isteminde bulunabilir.

Bir tebliğden kusuru olmaksızın bilgi edinilememesi veya kanun yoluna başvuru hakkının bildirilmemesi de beklenilmeyen ve sakınılması olanağı bulunmayan hâl sayılır.

Eski hâle getirme dilekçesi

MADDE 43. - Eski hâle getirme dilekçesi, engelin kalkmasından itibaren yedi gün içinde, süreye uyulduğunda usule ilişkin işlemleri yapacak olan mahkemeye verilir.

Dilekçe sahibi, süreye uyamamasının nedenlerini inandırıcı bir biçimde ve gerektiğinde belgelerini de ekleyerek açıklar. Dilekçe verildiği anda usule ilişkin yapılamayan işlemler de yerine getirilir.

Eski hâle getirme dilekçesi üzerine verilecek karar

MADDE 44. - Süresi içinde usul işlemleri yapılsaydı, esasa hangi mahkeme hükmedecek idiyse, eski hâle getirme dilekçesi hakkında da o mahkeme karar verir.

Eski hâle getirme isteminin kabulüne ilişkin karar kesindir; reddine ilişkin karara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Eski hâle getirme dilekçesi, kararın yerine getirilmesini durdurmaz; ancak, mahkeme yerine getirmeyi erteleyebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
Tanıklık, Bilirkişi İncelemesi ve Keşif
BİRİNCİ BÖLÜM
Tanıklık

Tanıkların çağrılması

MADDE 45. - Tanıklar davetiye ile çağrılır. Telefon, telgraf, faks gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de davet yapılabilir. Bu çağrılarda gelmemenin sonuçları bildirilir ve görevlilerce gerek çağırının yapıldığı, gerek yasal sonuçların bildirildiği belgelendirilir.

Tutuklu veya ivedi işler ile mahkemece gerekli görülen diğer hâllerde, yukarıdaki çağrı usullerine başvurulmaksızın tanıklar için ihzar müzekkeresi verilebilir. Müzekkerede bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır.

Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belireceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.

Cumhurbaşkanı tanık sıfatıyla duruşmaya çağrılmaz. Cumhurbaşkanının tanık sıfatıyla beyanı konutunda alınır. Cumhurbaşkanı bu beyanını yazılı olarak gönderebileceği gibi, beyanı hâkim tarafından tutanağa geçirilmek suretiyle de alınabilir.

Başbakan ve bakanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri tanık sıfatıyla Ankara mahkemelerinde de dinlenebilirler.

Çağrıya uymayan tanıklar

MADDE 46. - Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin neden olduğu giderler ile beraber yüzmilyon liradan beşyüzmilyon liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Mazereti kabul olunarak yeniden çağrılmasına karar verilen tanıklara para cezası ve gider hükümlenmez.

Zorla getirilen tanık, gelmemesini haklı gösterecek nedenleri derhâl bildirir ve bu mazeretinin doğruluğunu ispat ederse, hükmedilmiş olan ceza ve giderler kaldırılır.

Bu kararlara itiraz edilebilir.

Birinci fıkra gereğince hükümlenen para cezaları kesinleştiğinde derhâl infaz olunur.

Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanması konusunda istinabe olunan mahkeme ve naip hâkimler ile soruşturma sırasında sulh ceza hâkimleri de yetkilidir.

Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki ihzar müzekkeresi askeri makamlar aracılığıyla infaz olunur.

Tanıklıktan çekinme

MADDE 47. - 1. Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilirler:

a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı,

b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın karısı veya kocası,

c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy ve altsoy veya üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan hısımlığından veya kayın hısımlığından yansoy hısımları ve şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

2. Yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, yasal temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Yasal temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

3. Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.

Meslek ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinme

MADDE 48. - Meslekleri ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır:

1. Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yükledikleri yargı görevi nedeniyle öğrendikleri sırlar,

2. Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri sırlar,

3. Mafî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri sırlar,

4. Kolluk mensupları ile soruşturmaları sırasında, kendisinin veya yakınlarının hayat ve sağlıklarını korumak amacıyla kimliklerini açıklamayı reddetmiş bulunan tanıkların ve suçlu ihbar etmiş olup aynı nedenle kimliklerinin açıklanmasını istemeyenlerin veya suçlar ve suçlular hakkında kolluğa sürekli bilgi veren kimselerin kimlikleri.

Yukarıdaki fıkrada (1) ilâ (3) numaralı bentlerde yer alan konularda ilgilinin rızası olsa da, bu bentlerde sayılan kişiler tanıklıkta bulunamazlar. (4) numaralı bentte yazılı hâlde rıza varsa çekinme zorunlu değildir.

Kanunların, bilginin verilmemesini suç olarak tanımladığı hâllerde, tanıklıktan çekinilemez. Ancak, avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının bu sıfatları dolayısıyla veya yükledikleri yargı görevi nedeniyle öğrendikleri suçlar hakkında bu fıkra hükmü uygulanmaz.

Devlet sırları hakkında ilgililerin tanıklığı

MADDE 49. - Devlet memurları ve diğer kamu görevlilerinin, görevlerinden ayrıldıktan sonra da, saklamakla yükümlü oldukları Devletin güvenliği veya temel dış yararlarına ilişkin sırlar hakkında tanıklık yapabilmeleri, sır ile ilgili makam âmirinin yazılı iznine bağlıdır. Hâkim veya mahkeme, bu tanıklığın davanın sonuçlandırılabilmesi için zorunlu olduğu gerekçesiyle âmirin olumsuz beyanına karşı ilgili bakana başvurabilir.

Birinci fıkrada açıklanan hâllerde bakanlar hakkında Bakanlar Kurulu; milletvekilleri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı tarafından izin verilir. Cumhurbaşkanı, gizliliği kendisi takdir eder ve tanıklıktan çekinebilir.

Yukarıdaki fıkra hükümleri, adı geçenler hakkında, görevleri sona ermiş olsa da uygulanır.

Kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme

MADDE 50. - Tanık, kendisini veya 47 nci maddenin (1) numaralı fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir.

Tanıklıktan çekinme nedeninin bildirilmesi

MADDE 51. - Mahkeme başkanı veya hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından gerekli görüldüğünde 47, 48 ve 50 nci maddelerde gösterilen hâllerde tanık, tanıklıktan çekinmesinin nedenlerini bildirir ve bu hususta kendisine yemin verilir.

Yemin verilmeyen tanıklar

MADDE 52. - Aşağıdaki kimseler yeminsiz dinlenir:

1. Dinlenme sırasında onbeş yaşını doldurmamış olanlar,
2. Ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar,

3. Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle yataklıktan şüpheli veya sanık veya hükümlü olanlar.

Tanıklıktan çekinebilecek kimsenin çekinmemesi

MADDE 53. - 47 nci madde gereğince tanıklıktan çekinebileceklere yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak, tanık yemin etmekten çekinebilir. Bu hususun kendisine bildirilmesi gereklidir.

Tanıkların dinlenmesi ve yüzleştirme

MADDE 54. - Her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir.

Tanıklar, kovuşturma evresine kadar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin hâllerde birbirleri ile ve şüpheli ile yüzleştirilebilirler.

Tanığa görevinin önemini anlatma

MADDE 55. - Tanıklar gerektiğinde dinlenmeden önce gerçeği söylemeleri için uyarılır, kendilerine yemin verileceği ve mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyecekleri bildirilir.

Tanıklara yemin verilmesi

MADDE 56. - Tanıklar, tanıklıktan önce ayrı ayrı yemin ederler. Gerektiğinde veya bir kimsenin tanık sıfatıyla dinlenilmesinin uygun olup olmadığında tereddüt varsa yemin tanıklığından sonraya bırakılabilir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcıları da tanıklara yemin verebilirler.

Yeminin biçimi

MADDE 57. - Tanığa verilecek yemin, tanıklıktan önce "Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." ve 56 ncı maddeye göre tanıklıktan sonra verilmesi hâlinde "Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." biçiminde olur.

Yemin edilirken herkes ayağa kalkar.

Yeminin yerine getirilmesi ve dilsizin yemini

MADDE 58. - Tanık, yüksek sesle tekrar ederek veya okuyarak yemin eder.

Okuma ve yazma bilen sağır ve dilsizler yemin biçimini yazarak ve imzalarını koyarak yemin ederler. Okuma ve yazma bilmeyen sağır ve dilsizler işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretle yemin ederler.

Tanığın tekrar dinlenmesi

MADDE 59. - Yemin ile dinlenen tanığın aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde tekrar dinlenmesi gerektiğinde, yeniden yemin verilmeyip önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir.

Tanığa ilk önce sorulacak hususlar ve tanığın korunması

MADDE 60. - Tanığa, ilk önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numaraları sorulur. Gerekirse tanıklığına ne dereceye kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular yöneltilir.

Birinci fıkrada belirtilen adreslerin açıklanmasının, tanığı veya bir başkasını tehlikeye sokacağından korkuluyorsa tanığın, bunların yerine kendisine ulaşılabilecek başka bir adresi vermesine Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından izin verilebilir.

Tanığın kimliğini açıklaması, kendisinin veya başkasının vücut bütünlüğünü veya özgürlüğünü tehlikeye düşüreceği yolunda bir kuşkuyla yol açıyorsa, kendisine Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim, kimliği konusunda açıklama yapmama izni verebilir. Bununla birlikte tanık, tanıklık ettiği olayları hangi neden ve vesile ile öğrenmiş olduğunu açıklamak zorundadır.

Tanığın dinlenilmesi sırasında kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesindeki hükümlerin uygulanmasına karar verilebilir.

Tanığın gerçek adresi veya adresleri ile kimliğini saptamaya yarayan bilgileri içeren belgeler soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığında, kovuşturma evresinde mahkemede saklanır. Engel ortadan kalktıktan sonra bunlar, dosyaya konur.

Tanığın kimlik ve adresine ilişkin bilgileri bu madde hükümlerine aykırı olarak açıklayanlara bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Tanığa söylenecek şeyler ve sorulacak sorular

MADDE 61. - Tanık, dinlenmeden önce mahkeme başkanı veya hâkim kendisine davayı anlatır; sanık hazır ise onu da gösterir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ve tanıklık ederken sözü kesilmez.

Tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilir.

Tanıklıktan ve yeminden nedensiz çekinme

MADDE 62. - Yasal bir neden olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere ve 46 nci madde gereğince para cezasına hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilmeye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir; kabahatlere ilişkin davalarda süre bir ayı geçemez.

Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir.

Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez.

Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.

Tanığa verilecek tazminat ve giderler

MADDE 63. - Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrılan tanığa istemi hâlinde, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre kaybettiği zaman ile orantılı bir tazminat verilir. Tanık hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa, yol giderleriyle tanıklığa çağrıldığı yerdeki ikamet ve beslenme giderleri de karşılanır.

Tanığa ödenecek tazminat ve giderlerden hiçbir vergi, resim ve harç alınmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilirkişi İncelemesi

Bilirkişilere uygulanacak hükümler

MADDE 64. - Tanıklara ilişkin hükümlerden aşağıdaki maddelere aykırı olmayanlar bilirkişiler hakkında da uygulanır.

Bilirkişinin atanması

MADDE 65. - Çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, tarafların veya avukatlarının istemi üzerine karar verilebilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez.

Bilirkişi atanması ve gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak saptanması, hâkim veya mahkemeye aittir. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de aynı biçimde karar verilir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da bu maddede gösterilen yetkileri kullanabilir.

Bilirkişi olarak atanabilecekler

MADDE 66. - Bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler arasından seçilirler. Cumhuriyet savcıları ve hâkimler, yalnız buldukları il bakımından yapılmış listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de bilirkişi seçilebilirler. Bu listelerin düzenlenmesine veya listelerde yer verilenlerin çıkarılmalarına ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

Atama kararında, gerekçesi de gösterilmek suretiyle, birinci fıkrada belirtilen listelere girmeyenler arasından da bilirkişi seçilebilir.

Kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmî bilirkişiler öncelikle atanırlar.

Bilirkişi olarak atanan bir tüzel kişi ise, kendisi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi veya kişilerin isimlerini, bilirkişi atayacak yargı merciinin onayına sunar.

Listelere kaydedilen bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda "Görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." sözlerini tekrarlayarak yemin ederler. Bu bilirkişilere görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmez.

Listelerde yer almamış bilirkişiler, görevlendirildiklerinde kendilerini atamış olan merci huzurunda yukarıdaki fıkrada öngörülen biçimde yemin ederler. Yeminin yapıldığına ilişkin tutanak hâkim veya Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtibi ve bilirkişi tarafından imzalanır.

Engel bulunan hâllerde yemin yazılı olarak verilebilir ve metni dosyaya konulur. Ancak bu hâle ilişkin gerekçenin kararda gösterilmesi zorunludur.

Atama kararı ve incelemelerin yürütülmesi

MADDE 67. - 1. Bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda, cevaplandırılması özel ve teknik bilgiyi gerektiren sorularla inceleme konusu ve görevin yerine getirileceği süre belirtilir. Bu süre, işin niteliğine göre üç ay geçemez. Özel nedenler zorunlu kıldığında bu süre, bilirkişilerin istemi üzerine, kendilerini atayan merciin gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabilir.

2. Belirlenen süre içinde raporlarını vermeyen bilirkişiler hemen değiştirilebilirler. Bu durumda adı geçenler, o ana kadar girişmiş buldukları işlemleri açıklayan bir rapor sunar ve görevleri nedeniyle kendilerine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verirler. Bu bilirkişiler, 66 ncı maddede öngörülen listelerden çıkarılabileceği gibi, gecikme dolayısıyla uğranılmış zararları ödemelerine de karar verilebilir.

3. Bilirkişiler, görevlerini, kendilerini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilirler.

4. Bilirkişiler, görevlerini yerine getirmek amacıyla bilgi elde etmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilirler. Bilirkişiler, uzmanlıklarına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmalarını isteyecek olurlarsa; hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmelerine izin verebilir. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin ederler ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur.

Cumhuriyet savcısı ve taraflar da merciinden, incelemeler yapılırken bilirkişilere teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişileri dinlemeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteyebilirler.

5. Bilirkişiler, şüpheli veya sanığa soru yöneltmeyi gerekli gördüklerinde mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından gerekçeli olarak verilebilecek izin dışında, soruların mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile yöneltilmesi gerekir.

Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişiler, görevlerini yerine getirirken zorunlu saydıkları soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve avukat bulunmadan da şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilirler.

6. Bilirkişilere inceleyecekleri şeyler mühür altında verilmeden önce bunların listesi ve sayımı yapılır. Bu hususlar bir tutanakla belirlenir. Bilirkişiler, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını yine tutanakla belirtmek ve bir liste düzenlemekle yükümlüdürler.

Bilirkişi raporu

MADDE 68. - İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişiler yaptıkları işlemleri ve vardıkları sonuçları açıklayan bir raporu, kendilerinden istenen incelemeleri şahsen yaptıklarını ayrıca belirterek, imzalayıp kaleme verirler. Mühür altındaki şeyler de kaleme verilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır.

Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar.

Bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örnekleri, duruşma sırasında Cumhuriyet savcısı, taraflar veya avukatlarına doğrudan verilebileceği gibi; kendilerine iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir.

Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, yeni bilirkişi incelemesi yapılması veya itirazların bildirilmesi için istemde bulunabilmelerini sağlamak üzere Cumhuriyet savcısı, taraflar veya avukatlara süre verilir.

Cumhuriyet savcısı, taraflar veya avukatların istemleri reddedildiğinde, üç gün içinde bu hususta gerekçeli bir karar verilir.

Duruşmada bilirkişinin açıklaması

MADDE 69. - Bilirkişiler duruşma sırasında açıklamalarda bulunmak üzere re'sen veya istem üzerine duruşmaya çağırılabilirler. Bu durumda, raporlarına ve eklerine bakar ve bu hususta önceden alabilecekleri notları da kullanarak açıklamalar yaparlar.

Yaptıkları açıklamalardan sonra mahkeme başkanı veya hâkim, çekilmelerine izin vermedikçe, bilirkişiler duruşma salonunda kalırlar; ancak salona teker teker alınıp birbirinden ayrı olarak dinlenmeleri zorunlu değildir.

Duruşma sırasında tanık olarak veya bilgi edinilmesi için dinlenen kişilerin beyanları, bilirkişinin görüşü ile çelişir ve teknik bakımdan yeni bazı hususları ortaya çıkarırsa mahkeme başkanı veya hâkim, Cumhuriyet savcısına, taraflara veya avukatlara bu hususta söz verir. Mahkeme bu hâlde gerekçeli bir kararla duruşmaya devam veya işin ilerdeki bir tarihe bırakılmasına veya bilirkişi incelemeleri hakkında uygun göreceği tedbirlerin alınmasına karar verir.

Bilirkişinin reddi

MADDE 70. - Hâkimin reddini gerektiren nedenler bilirkişi hakkında da geçerlidir.

Tanıklık, bilirkişi olmaya engel değildir. Cumhuriyet savcısı, katılan, şüpheli ve sanık ret hakkını kullanabilirler. Hâkim veya mahkeme tarafından atanan bilirkişinin adı ve soyadı, engel nedenler olmadıkça ret hakkına sahip olanlara bildirilir.

Ret istemini davayı görmekte olan hâkim veya mahkeme inceler. Soruşturma evresinde ret istemi sulh ceza hâkimince incelenir. Reddi isteyen taraf, nedenini inandırıcı bir biçimde açıklamakla yükümlüdür.

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü

MADDE 71. - Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler:

1. Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 66 ncı maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar,

2. İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler,
3. İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar.

Tanık bilirkişi

MADDE 72. - Özel bilgi elde edilmeksizin değerlendirilemeyen geçmiş olayları saptamak için bilirkişi sıfatıyla dinlenmeleri gerekli olanlar hakkında tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır.

Bilirkişilikten çekinme, bilirkişi olarak dinlenemeyenler

MADDE 73. - Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek nedenler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer nedenlerle de görüş bildirmekten çekinebilir.

Bilirkişi sıfatıyla dinlenmeleri, bağlı oldukları dairece memuriyetin yarar ve gereklerine zarar vereceği açıklanan Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri bilirkişi olarak dinlenemezler.

Görevini yapmayan bilirkişi hakkındaki işlem

MADDE 74. - Usulünce çağrıldığı hâlde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 62 nci maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

Bilirkişi tazminat, gider ve ücreti

MADDE 75. - Bilirkişiye kaybettiği zaman için alacağı tazminattan başka inceleme ve soyahat gideri ile çalışmasıyla orantılı diğer ücretler ödenir.

Sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler

MADDE 76. - Para ve Devlet tarafından çıkarılan tahvil ve Hazine bonosu gibi değerler üzerinde işlenen sahtecilik suçlarında, elkonulan para ve değerler, gerekli görüldüğünde bunların asıllarını tedavüle çıkaran makamlara inceletirilir. Bu makamlar, para veya değerlerin taklidi ve bunlar üzerinde sahteciliğin ne suretle yapıldığı ve eserlerinin neler olduğu hakkında görüş bildirirler.

Yabancı devletlerin paraları ve değerleri hakkında da yetkili Türk makamlarının görüşlerinin alınmasına karar verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gözlem Altına Alınma, Muayene, Keşif ve Otopsi

Gözlem altına alınma

MADDE 77. - Şüpheli veya sanığın fiili işlediği zaman bilincini veya hareket serbestliğini tamamen kaldıracak veya önemli derecede azaltacak akli malûliyet içinde bulunup bulunmadığını saptamak için, bilirkişinin önerisi üzerine, Cumhuriyet savcısının ve avukatının dinlenmesinden sonra şüphelinin veya sanığın resmî bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilebilir.

Birinci fıkra hükmü, ancak şüpheli veya sanığın fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler varsa uygulanabilir.

Şüpheli veya sanığın avukatı yoksa kendisine bir avukat atanır.

Gözlem süresi üç haftayı geçemez. Bu sürenin yetmeyeceği anlaşılırsa resmî sağlık kurumunun istemi üzerine, her seferinde üç haftayı geçmemek üzere ek süreler verilebilir; ancak sürelerin toplamı üç ayı geçemez.

Gözlem altına alınma kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir; itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurur.

Bu madde hükmü, 232 nci maddenin beşinci fıkrası gereğince yargılamanın durması kararı verilmesi gereken hâllerde de uygulanır.

Şüpheli veya sanığın beden muayenesi

MADDE 78. - İşlenmiş bir suçun delil, iz, eser ve emarelerinin saptanması amacıyla, şüpheli veya sanığın beden muayenesine, sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahî bir müdahalede bulun-

mamak koşuluyla, kendisinden kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı ve benzeri örneklerin alınmasına, çok zorunlu veya başka suretle delil elde etme olanağı bulunmayan hâllerde Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Bu hususta karar verilmeden önce şüpheli veya sanığın avukatı dinlenir. Gerekli işlemler hâkim veya mahkemenin, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının görevlendirdiği hekim veya diğer bir görevli tarafından yapılır.

Alınan örnekler, örnek alınmasını gerekli kılan olayla ilgili yargılama ve bununla bağlantılı olarak yapılan diğer yargılamalar dışında kullanılamaz. Kullanılmalarına gerek kalmayan örnekler hemen yok edilir.

Bu madde gereğince alınacak kararlara itiraz edilebilir.

Diğer kişilerin beden muayenesi

MADDE 79. - İşlenmiş suç dolayısıyla bedenlerinde delil, iz, eser ve emarelerin bulunup bulunmadığını saptamak veya soybağını belirleyebilmek amacıyla ve sağlıklarını tehlikeye düşürmemek ve cerrahî bir müdahalede bulunmamak koşuluyla, şüpheli veya sanıktan başka kişilerin de bedenlerinin muayenesine ve gerektiğinde örnek alınmasına 78 inci maddenin birinci fıkrasına göre karar verilebilir.

Tanıklıktan çekinme nedenleri ile muayeneden veya bedenden örnek alınmasından kaçınılabılır. Çocuklar ve akıl hastalarının çekinmesi konusunda yasal temsilcileri karar verirler. Yasal temsilci de şüpheli veya sanık ise bu konuda hâkim tarafından karar verilir. Ancak, bu hâlde elde edilen delil, iz, eser ve emareler davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan yasal temsilcinin izni olmadıkça kullanılamaz.

78 inci maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları, bu hâlde de uygulanır.

Kadının muayenesi

MADDE 80. - Kadının muayenesi, olanaklar elverdiğinde bir kadın hekim tarafından yapılır. Buna olanak bulunmadığında, muayene edilecek kadının bir yakını veya başka bir kadın muayene sırasında hazır bulundurulur.

Moleküler genetik incelemeler

MADDE 81. - 78 ve 79 uncu maddelerde öngörülen işlemlerle elde edilen materyal üzerinde, soybağının veya bulunan delil materyalinin şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması hâlinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

Birinci fıkra uyarınca yapılabilen incelemeler, bulunan, emniyet altına alınan veya müsadere edilen diğer delil materyali üzerinde de yapılabilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi ile 78 inci maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları, bu hâlde de uygulanır.

Hâkimin kararı ve inceleme yapılması

MADDE 82. - 81 inci madde uyarınca moleküler genetik incelemeler yapılmasına sadece hâkim karar verebilir. Kararda inceleme ile görevlendirilen bilirkişi de gösterilir.

Yapılacak incelemeler için resmen atanan veya bilirkişilikle yükümlü olan ya da soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden teşkilât yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine mensup olan görevliler, bilirkişi olarak görevlendirilebilirler. Bu kişiler, teknik ve teşkilât bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik incelemelerin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlüdürler. İncelenecek materyal, bilirkişiye ilgilinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihi bildirilmeksizin verilir.

Fizik kimliğin saptanması

MADDE 83. - İşlenen suçun cezasının üst sınırının iki yıl hapis, ağır hapis veya daha ağır cezayı gerektirdiği hâllerde, soruşturma ve kovuşturma makamlarınca şüpheli veya sanığın kimliğinin tanısına olanak veren fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve ayak izi, bedeninde yer almış olup tanısını kolaylaştıracak diğer özellikleri ile olanak bulunduğu takdirde sesi ve video görüntüleri alınır.

Kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararı verilmesi hâllerinde söz konusu kayıtlar dosyadan çıkartılıp yok edilir.

Yönetmelik

MADDE 84. - 78 ilâ 83 ncü maddelerde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili esas ve usul-ler, Adalet Bakanlığınca Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

Keşif

MADDE 85. - Keşif, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır.

Keşif yapıldığında bununla ilgili olarak düzenlenecek tutanaklara var olan durum ile olayın özel niteliğine göre varlığı umulup da elde edilemeyen delil, iz, eser ve emarelerin yokluğu yazılır.

Keşifte, tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde bulunabilecekler

MADDE 86. - Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ile bunların avukatları hazır bulunabilirler.

Tanık veya bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğu anlaşılırsa, bu tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

Şüpheli veya sanığın huzuru, tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabilecekse, o işte şüpheli veya sanığın bulunmamasına karar verilebilir.

Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak koşuluyla, işlerin yapılması gününden önce haberdar edilirler. Hazır bulunmaya hakkı olanlar, kendilerine ait mazerete dayanarak işin başka güne bırakılmasını isteyemezler.

Şüpheli veya sanık tutuklu ise, ancak tutuklu bulunduğu yerdeki mahkeme binası içerisinde yapılacak işlerde hazır bulunmayı isteyebilir. Ancak, hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hâllerde tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın da mahkeme binası dışında yapılacak işlerde hazır bulunmasına karar verilebilir.

Ölünün kimliğini belirleme ve adli muayene

MADDE 87. - Engelleyici nedenler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopsiden önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek, bilgilerine başvurularak belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa ölü tanınmak üzere ona da gösterilir.

Ölünün adli muayenesinde tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır.

Bu muayene, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır. Ölüm nedeninin açıkça belli olması veya diğer delil, iz, eser ve emarelerin elde edilmiş olması hâlinde bir hekimin görevlendirilmesinden vazgeçilebilir.

Otopsi

MADDE 88. - Otopsi, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı huzurunda birisi adli tabip, diğeri patoloji uzmanı veya diğer dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Avukat tarafından

getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğunda otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir.

Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir.

Ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan hekime otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu hekimin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu husustaki karar hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından verilir. Mezarından çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaştırılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhâl bildirilir.

Yukarıdaki fıkralarda sözü edilen işlemler yapılırken olanaklar ölçüsünde cesedin fotoğrafı da alınır.

Yeni doğanın cesedinin adli muayenesi ve otopsi

MADDE 89. - Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını ananın bedeni dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.

Zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlem

MADDE 90. - Zehirlenme şüphesi olan hâllerde organlardan parça alınırken, organın görünen şekli ile tahribatın tanımlanması gerekir. Ölüde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler, bir uzman veya resmen görevlendirilmiş makam tarafından incelenerek tahlil edilir.

Hâkim veya mahkeme, bu incelemenin bir hekimin katılımıyla veya onun yönetiminde yapılmasına karar verebilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Koruma Tedbirleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Elkoyma ve Arama

İspat araçlarından olan eşyanın muhafazası ve bunlara elkonulması

MADDE 91. - İspat aracı olarak yararlı görülen veya müsadereye veya Devletin mülkiyetine geçmesi yaptırımına tâbi olan eşya, muhafaza veya başka bir şekilde güvence altına alınır.

Yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir.

İstenen eşyayı vermeyenler hakkında yapılacak işlem

MADDE 92. - 91 inci maddede yazılı bir şeyi yanında bulunduran kişi, istem üzerine bu şeyi göstermek ve teslim etmekle yükümlüdür.

Kaçınma hâlinde bu şeyin zilyedi hakkında 62 nci maddede yer alan disiplin hapsine ilişkin hükümler uygulanır.

Tamklıktan çekinebilecekler hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Verilemeyecek veya gösterilemeyecek dosya veya belgeler

MADDE 93. - Kamu kurum veya kuruluşunun bağlı veya ilgili bulunduğu bakan, dosya veya belge içeriğinin aleniyete çıkmasının Devletin güvenliği veya temel dış yararlarına karşı ağır sonuçlar doğuracağını bildirirse, bu dosya veya belgelerin ilgili makam ve memur tarafından verilmesine veya gösterilmesine karar verilemez.

Ancak, hâkim veya mahkeme, bu dosya veya belgelerin incelenmesinin davanın sonuçlandırılabilmesi için zorunlu olduğu gerekçesiyle Başbakanlığa başvurabilir.

Elkonulamayacak mektuplar, belgeler

MADDE 94. - Şüpheli veya sanık ile 47 ve 48 inci maddelere göre tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde buldukça elkonulamaz.

Elkoyma kararını vermek yetkisi

MADDE 95. - Elkoymaya hâkim karar verir. Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı ve bunların yardımcıları sıfatıyla emirlerini yerine getirmeye memur olan kolluk görevlileri de, Cumhuriyet savcısının veya kolluk amirinin yazılı emri ile elkoyma işlemini gerçekleştirebilirler; kolluk görevlisinin açık kimliği tutanağa geçirilir. Yetkili mercinin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.

Hâkimin kararı olmaksızın yapılan elkoyma işleminde ilgili kişi veya onun ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri hazır bulunmamış veya bunlardan biri veya avukatı hazır bulunup da elkoyma işlemine açıkça karşı çıkmışsa elkoyma işlemi yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulur.

Kendi nezdinde elkoyma işlemi yapılan kimse, hâkimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir.

Bu maddede yazılı olan hâllerde karar verme yetkisi kamu davası henüz açılmamış olduğunda, elkoyma işleminin yapıldığı yerin sulh ceza hâkimine aittir.

Elkoyma işlemi kamu davasının açılmasından sonra Cumhuriyet savcısı veya kolluk mensupları tarafından yapılmış olduğu takdirde, davaya bakmakta olan hâkim veya mahkeme, yirmidört saat içinde bu işlemden haberdar edilir ve eşya onun emrine hazır bulundurulur.

Askerî mahâllerde yapılacak elkoyma işlemi, hâkim veya Cumhuriyet savcısının istem ve katılımla askerî makamlar tarafından yerine getirilir.

Bu maddeye göre verilecek kararlara itiraz edilebilir.

Postada elkoyma

MADDE 96. - Suçun delil, iz, eser ve emarelerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturmada adliyenin eli altında olması zorunlu sayılıp postada bulunan mektup, telgraf veya elektromanyetik araçlarla gönderilmiş bilgileri içeren yazı, belge veya diğer gönderilere hâkimin veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararı ile elkonulabilir.

Hâkim kararının veya Cumhuriyet savcısının emrinin kendilerine bildirilmesi üzerine elkoyma işlemini yerine getiren kolluk memurları, birinci fıkrada belirtilen yazıların içinde bulunduğu zarfları veya paketleri açamazlar. Elkonulan şeyler, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile mübür altına alınıp derhâl elkoyma kararını veya emrini veren hâkim veya Cumhuriyet savcısına teslim edilir.

Cumhuriyet savcıları da elkoyma veya emirleri üzerine kolluk memurlarınca elkonulmuş olup kendilerine verilen mühür altındaki şeyleri açmadan derhâl yetkili hâkime teslim ederler. Soruşturmanın amacına zarar vermek olasılığı bulunmadıkça alınmış tedbirler ilgililere bildirilir.

Mühür altındaki şeylerin açılıp açılmamasına hâkim karar verir. Hâkimin açılmamasına veya açılıp da içeriği bakımından adliyenin eli altında tutulmasına gerek bulunmadığına karar verdiği şeyler hemen ilgililerine teslim olunur.

Soruşturmada gerçeğin meydana çıkarılması bakımından yararlı olan veya suçun delil, iz, eser ve emarelerini oluşturabilecek nitelikte bulunan şeyler hâkim tarafından Cumhuriyet savcısına teslim edilir. Soruşturma sonunda suçla ilgili bulunmadıkları saptanan şeyler, Cumhuriyet savcısı tarafından bir tutanağa bağlanarak ilgililerine teslim edilir.

Suç işlediği sanılan kişiyle ilgili aramalar

MADDE 97. - Suç işlediği sanılan kişinin yakalanabileceği veya suçun delil, iz, eser ve emarelerinin veya suçla ilgili eşyanın elde edilebileceği umuluyorsa, bu kişinin veya şeriklerinin veya yataklık ettiğinden şüphe edilen kişilerin konutları veya onlara ait diğer yerler ile üstleri ve eşyası aranabilir.

Diğer kişiler hakkındaki arama

MADDE 98. - Yukarıdaki maddede yazılı kimselerden başkalarının gerek üstlerinde, gerek konutlarıyla onlara ait diğer yerlerde arama, ancak şüphelinin veya sanığın yakalanması veya suçun delil, iz, eser ve emarelerinin izlenmesi veya belirli şeylere elkonulması amacıyla yapılabilir.

Bu hâllerde aramanın yapılması, aranılan kişinin veya suçun delil, iz, eser ve emarelerinin veya elkonulacak eşyanın aranılacak kişi veya yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır.

Bu sınırlama, şüphelinin veya sanığın içerisinde yakalandığı veya izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir.

Gece yapılacak arama

MADDE 99. - Suçüstü cürüm ile gecikmesinde sakınca bulunan hâller veya firar eden gözaltına alınmış kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması durumu ayrık olmak üzere, konutta veya iş yerleri ile diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılmaz.

Bu sınırlama, gece vaktinde herkesin girip çıkabileceği yerler veya mahkûmların toplanma veya sığınma veya suç ile elde edilen şeyleri saklama yeri veya gizli kumar yerleri veya genelevler gibi kollukça bilinen yerler hakkında geçerli değildir.

Arama kararı

MADDE 100. - Aramaya hâkim karar verir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcılarını veya kolluk amirlerinin yazılı emirleri üzerine kolluk memurları arama yapabilirler. Arama karar veya emrinde, aramanın nedenini oluşturan fiil, delil, iz, eser ve emarelerin ne olduğu ve aranılacak kişi, karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi gösterilir. Arama tutanağına işlemi yapanların açık kimlikleri yazılır. Arama sonucunda bazı eşyaya elkoyma söz konusu olduğunda 95 inci maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

Hâkim veya Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konutlarda veya iş görmeye özgü yerler ile kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur.

Yukarıdaki fıkroda gösterilen koşullar, 99 uncu maddenin ikinci fıkrasında yazılı yerleri kapsamaz.

Askerî mahallerde yapılacak arama, hâkim veya Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askerî makamlar tarafından yerine getirilir.

Avukat bürolarında arama, elkoyma ve postada elkoyma

MADDE 101. - 1. Avukat büroları ancak mahkeme kararı ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde aranabilir. Baro başkanı veya onu temsil eden bir avukat aramada hazır bulundurulur.

2. Arama sonucu elkonulmasına karar verilen şeyler bakımından bürosunda arama yapılan avukat veya baro başkanı veya onu temsil eden avukat, bunların avukat ile müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olduğunu öne sürerek karşı koyduğunda, bu şey ayrı bir zarf veya paket içerisine konularak hazır bulunanlarca mühürlenir ve bu konuda gerekli kararı vermesi, soruşturma evresin-

de sulh ceza hâkiminden ve kovuşturma evresinde hâkim veya mahkemeden istenir. Yetkili hâkim elkonulan şeyin avukatla müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye ait olduğunu saptadığında, elkonulan şey derhal avukata iade edilir ve yapılan işlemi belirten tutanaklar ortadan kaldırılır. Bu fıkra öngörülen kararlar, yirmidört saat içinde verilir.

3. Postada elkoyma durumunda bürosunda arama yapılan avukat veya baro başkanı veya onu temsil eden avukatın karşı koyması üzerine (2) numaralı fıkrada belirtilen usuller uygulanır.

Aramada kimlerin bulunabileceği

MADDE 102. - Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir; kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur.

98 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen hâllerde zilyet ve bulunmazsa yerine çağrılacak kişiye, aramaya başlamadan önce aramanın amacı hakkında bilgi verilir. 99 uncu maddenin ikinci fıkrasında yazılı yerlerin zilyedi hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Kendiliğinden gelen avukat da aramada hazır bulunabilir.

Hakkında arama işlemi uygulanacak kimseye verilecek belge

MADDE 103. - Aramanın sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye istemi üzerine aramanın 97 ve 98 inci maddelere göre yapıldığını ve 97 nci maddede gösterilen durumda cezalandırılması amaçlanan fiilin niteliğini belirten bir belge ve istemi üzerine elkonulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini içeren bir defter ve eğer şüpheliyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu belirten bir belge verilir.

Birinci fıkrada belirtilen belgelerde, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, elkonulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarına da yer verilir.

Koruma altına alınan veya elkonulan eşyanın tam bir defteri yapılır ve bu eşya resmî mühürle mühürlenir veya bir işaret konulur.

Geçici elkoyma

MADDE 104. - Arama sonunda yapılmakta olan soruşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek eşya bulunursa, bunlara geçici olarak elkonulur ve durum Cumhuriyet savcılığına bildirilir.

Kâğıtları inceleme yetkisi

MADDE 105. - Hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin kâğıtlarını inceleme yetkisi hâkime aittir. Cumhuriyet savcıları ve kolluk memurları rıza olsa da bu kâğıtları okuyamazlar, kâğıtları olanak varsa zilyedinin önünde bir zarfa koyar ve mühürleyerek hâkime verirler.

Kâğıtların zilyedi veya temsilcisi kendi mührünü de koyabilir veya imzasını atabilir. Üzeride mührün kaldırılmasına ve kâğıtların incelenmesine karar verildiğinde bu işlemin yapılmasında hazır bulunmak üzere, zilyedi veya temsilcisi veya avukatı çağrılır, çağrıya uyulmadığında gerekli işlem yapılır. Hâkim, incelemesi sonucu suçla ilişkin olduğunu saptadığı kâğıtları Cumhuriyet savcılığına verir.

Geri verilmesi gereken şeyler

MADDE 106. - Şüpheli, sanık, mağdur veya üçüncü kişilerden suç nedeniyle alınmış şeylerin, soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmamış ise, re'sen veya istem üzerine geri verilmesine yetkili merci tarafından karar verilir. İstem reddi kararlarına itiraz edilebilir.

İlgililerin hukuk davası açma hakları saklıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan Haberleşmeye Girme

Dinleme ve kayda alma kararı

MADDE 107. - Beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren cürümler dolayısıyla yapılan soruşturmalarda, başka suretle delil, iz, eser ve emare elde edilmesi olanağı bulunmayan hâllerde sinyalleri, yazıları, resimleri, görüntü veya sesleri veya diğer nitelikteki bilgileri kablo, radyo veya diğer elektromanyetik sistemlerle veya tek yönlü sistemlerle alan veya ileten araçlara girilerek konuşmaların dinlenmesine, konuşmaların veya diğer bilgilerin kayda alınmasına, kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından gizli olarak karar verilir.

Kararda, içerikleri dinlenecek veya kayda alınacak, çözülerek metin hâline getirilecek karşılıklı konuşmalar, haberleşme veya saptamaları belirlemeye olanak verecek telefon numarası, araçların ve hattın sahibi veya kullananı gibi bütün unsurlar ve suçun türü belirtilir.

Dinleme ve kayda alma kararları en çok üç ay için verilebilir, bu süre en çok iki defa üçer aydan fazla olmamak üzere uzatılabilir.

Kararların yerine getirilmesi

MADDE 108. - 107 nci maddeye göre verilecek karar gereğince Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği kolluk memuru, telekomünikasyonlarla görevli veya böyle bir hizmeti vermeye yetkili olanlardan dinleme ve kayda alma işlemlerinin yapılmasını ve bu amaçla cihazların yerleştirilmesini istediğinde, bu istem derhâl yerine getirilir ve işlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat bir tutanakla saptanır.

Gerçeğin meydana çıkarılmasına yarayacak telekomünikasyon kayıt ve saptamaları, Cumhuriyet savcılığınca veya görevlendireceği kolluk memuru tarafından çözülerek metin hâline getirilir. Yabancı dildeki kayıtlar, bu amaçla görevlendirilecek tercümanlar aracılığı ile Türkçeye çevrilir.

Yukarıdaki fıkralar gereğince gerçekleştirilecek kayıt ve saptamalar yargılamada sanığın idrarına ilişkin delil olarak değerlendirilemez.

Kayıtlar zarfa konularak mühürlenir. Toplu kaset kullanılmış ise ilgili kaydın örneği çıkarılarak ve bu hususta bir tutanak düzenlenerek dosyasına konur. Suç bakımından dava zamanasını gerçekleştirdiğinde kayıtlar ve saptamalar Cumhuriyet savcısının denetim ve gözetimi altında bir tutanağa bağlanarak yok edilir ve keyfiyet ilgiliye bildirilir.

Avukatın bürosu ve yerleşim yeri

MADDE 109. - Savunmasını üstlendiği şüpheli veya sanığın işlediği suç dolayısıyla avukatın bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında, 107 nci madde hükmü uygulanamaz.

Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve geçici elkoyma

MADDE 110. - İki yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren cürümler dolayısıyla yapılan soruşturmalarda, zorunlu olduğu takdirde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine yukarıdaki maddelere uygun olarak sulh ceza hâkimi tarafından gizli olarak karar verilir.

Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi hâlinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için bu araç ve gereçlere geçici olarak elkonulabilir.

Geçici elkoymaya ilişkin işleme itiraz edilebilir.

Uluslararası yardımlaşma

MADDE 111. - 110 uncu maddeye göre yapılacak arama, kopyalama ve elkoymanın başka ülkelerin işbirliğini gerektirmesi hâlinde arama, kopyalama ve elkoyma tedbirlerine uluslararası adli yardımlaşma kurallarına göre başvurulur.

107 nci madde kapsamına giren dinleme ve kayda alma konularında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Adli Kontrol

Adli kontrol

MADDE 112. - 119 uncu maddeye göre tutuklamayı gerektirebilecek bir suç işlendiğinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi şüphelinin tutuklanması yerine, adli kontrol altına alınmasına karar verebilir.

Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tâbi kılınmasını içerir:

1. Hâkimin belirleyeceği çevre sınırları dışına çıkamamak,
2. Saptanan yerleşim yeri veya konuttan ancak hâkimin belirleyeceği neden ve koşullarla ayrılabilmek,
3. Hâkim tarafından belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
4. Belirlenen sınırlar dışına her çıkışta Cumhuriyet savcısına veya hâkime haber vermek,
5. Hâkim tarafından belirlenen servis veya mercilere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
6. Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak,
7. Cumhuriyet savcılığı kalemine veya kolluğa kimliği belirten bir belgeyi, özellikle nüfus cüzdanı veya pasaportu, kimliğini belirtmeyi sağlayacak nitelikte bir makbuz karşılığında teslim etmek,
8. Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek,
9. Cumhuriyet savcısınca belirtilen ve sulh ceza hâkimince onaylanan emre göre bazı kişileri kabul ve onları ziyaret etmekten, onlarla her ne suretle olursa olsun, ilişki kurmaktan kaçınmak,
10. Özellikle uyuşturucu maddeden arınmak amacıyla, hastahaneyeye yatmak dahil, tıbbî özen, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek,
11. Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak,
12. Suç, mesleki veya sosyal nitelikte uğraşlar nedeniyle veya bunlar vesilesiyle işlendiğinde veya yeni bir suçun işlenmesinden kuşku duyulduğunda bu uğraşları yapamamak,
13. Karşılığı bloke edilmişler dışında, çek keşide edememek ve gerektiğinde kullanılması yasaklanmış çek defterlerini aldığı bankalara geri vermek,
14. Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek,
15. Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak,

16. Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

Hâkim veya Cumhuriyet savcısı (8) numaralı bentte belirtilen yükümlülüğün uygulamasında şüphelinin mesleki uğraşlarında araç kullanmasına süreklî veya geçici olarak izin verebilir.

Adli kontrol kararı ve hükmedecek merciler

MADDE 113. - Şüpheli, Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hâkiminin kararı ile soruşturma evresinin her aşamasında adli kontrol altına alınabilir.

Hâkim, Cumhuriyet savcısının istemiyle, adli kontrol uygulamasında şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülükler altına koyabilir; kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarına uymaktan geçici olarak muaf tutabilir.

112 nci madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da, kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanır.

Adli kontrol kararının kaldırılması

MADDE 114. - Şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşünü aldıktan sonra hâkim veya mahkeme 113 üncü maddenin ikinci fıkrasına göre beş gün içinde karar verebilir.

Adli kontrol kararlarına itiraz edilebilir.

Tedbirlere uymama

MADDE 115. - Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutukluluk müzekkeresi kesebilir.

Güvence

MADDE 116. - Şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar:

1. Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması,

2. Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması:

a) Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları,

b) Kamusal giderler,

c) Para cezaları.

Şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda güvencenin karşıladığı kısımlar ayrı ayrı gösterilir.

Önceden ödetme

MADDE 117. - Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir.

Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredebilir.

Güvencenin geri verilmesi

MADDE 118. - Hükümlü, 116 ncı maddenin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde yazılı bütün yükümlülükleri yerine getirmiş ise güvencenin 116 ncı maddenin birinci fıkrasının (1) numaralı bendini karşılayan ve aynı maddenin son fıkrasına göre verilecek kararda belirtilen kısmı kendisine geri verilir.

Güvencenin, suç mağduruna veya nafaka alacaklısına verilmemiş olan ikinci kısmı, kovuştur-
maya yer olmadığı veya beraat kararları verildiğinde de şüpheli veya sanığa geri verilir. Aksi hâl-
de, geçerli mazereti dışında, güvence Devlet Hazinesine gelir yazılır.

Hükümlülük hâlinde güvence 116 nci maddenin birinci fıkrasının (2) numaralı bendinde yer
alan hükümlere göre kullanılır, fazlası geri verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tutuklama

Tutuklama nedenleri

MADDE 119. - Suçüstü hâlinde cezanın üst sınırı bir yıl veya daha fazla hapis ve diğer hâller-
de iki yıl veya daha fazla hapis veya ağır cezalı işlerden olup, şüpheli veya sanık hakkında 112 nci
maddede gösterilen adli kontrol altına alınma kararı verilmemiş ise, aşağıda belirtilen nedenlerle
tutuklamaya veya tutuklamanın devamına hâkim veya mahkeme tarafından, soruşturma ve kovuş-
turma evrelerinin her aşamasında karar verilebilir:

1. Şüpheli veya sanığın kaçması, saktlanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran olaylar bulunması,
2. Suçun delil, iz, eser ve emarelerinin korunması,
3. Tanıklar ve mağdur üzerinde baskı yapılmasının önlenmesi,
4. Şüpheli ve sanık ile şerikleri arasında kanuna aykırı uzlaşma ve iştiraklerin önlenmesi,
5. Suçun ağırlığı, işlendiği hâl ve koşullar veya meydana gelen zararın önemi dolayısıyla fiilin
kamu düzeni üzerinde neden olduğu istisnai ve ısrarlı düzensizliğe son verilmesi,
6. Şüpheli veya sanığın, kendilerine karşı gelişebilecek hukuka aykırı tepkilerden korunması,
7. Suça son verilmesi,
8. Suçun yinelenmesine engel olunması,
9. Adli kontrol altına alınmış şüpheli veya sanığın 112 nci maddede gösterilen yükümlülükler-
den bilerek kaçması nedeniyle hakkında 115 inci maddenin uygulanmasının zorunlu olması.

Birinci fıkrada belirtilen bir ve iki yıllık sürelerden daha az hafif hapis veya hapis cezası ön-
görülen suçlardan dolayı ancak (1), (6) ve (9) numaralı bentlerdeki nedenlerden birinin bulunması
hâlinde tutuklama kararı verilebilir.

Tutuklama kararının verilebilmesi için şüpheli veya sanığın suçluluğu ve yukarıdaki nedenlerin
varlığı hakkında kuvvetli belirtiler saptanmış olmalıdır.

Tutuklama kararı

MADDE 120. - Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi
üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet sav-
cısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. Bu istemlerde mutlaka gerekçe gösterilir
ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukukî ve fiilî nedenlere yer verilir.

Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin
kararlarda hukukî ve fiilî nedenler ile gerekçeleri gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa söz-
lü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği şerh verilmek suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda
belirtilir.

Tutuklama istenildiğinde, şüpheli veya sanık, kendisinin seçeceği veya baro tarafından
seçilecek bir avukatın yardımından yararlanır.

Karar verecek hâkim veya mahkeme, şüpheli veya sanığa savunmasını hazırlamak üzere süre
isteminde bulunabileceğini hatırlatır ve bu hususun yerine getirildiği tutanağa geçirilir.

Şüpheli, sanık ve avukatları, savunmalarını hazırlamak üzere süre isteminde bulduklarında,
tutuklama kararı verilemez. Bu hâlde şüpheli veya sanığa savunmasını yapmak üzere dört gün aş-

mayacak bir süre tanınır. Bu süre içinde şüpheli veya sanık, hâkim veya mahkeme kararı ile muhafaza altında tutulabilir. Şüpheli, sanık ve avukatları ne zaman isterlerse derhal Cumhuriyet savcısı dinlendikten sonra, savunmalarını yaparlar ve karar verilir. Tutuklama kararı verilmezse, şüpheli veya sanık derhâl serbest bırakılır.

Muhafaza altında bulunduranın uygulanması hakkındaki esas ve usuller, Adalet Bakanlığınca İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

Muhafaza süresi, 121 inci maddede belirlenen tutuklama süresinden indirilir.

Şüpheli veya sanığın tutuklanmasına karar verilirken bunların velâyeti altında olan onbeş yaşından küçük çocukların durumu değerlendirilir.

Kaçak veya saklanan şüpheli veya sanık yurt dışında bulunuyorsa 119 uncu ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından giyaben tutuklama kararı verilebilir.

Bu madde ile 119 uncu madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir.

Tutuklama süresi

MADDE 121. - Cezasının üst sınırı beş yıl ve daha az hapis olan suçlarda şüpheli veya sanık, en çok altı ay süre ile tutuklu olarak tutulabilir. Ancak bu sürenin sonunda tutukluluk, bir defaya özgü olmak üzere ve dört ayı geçmemek koşulu ile, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir.

Cezasının üst sınırı beş yıldan fazla hapis olan suçlarda şüpheli veya sanık, en çok bir yıl süreyle tutuklu olarak tutulabilir. Bu süre sona erdiğinde tutukluluk, bir defaya mahsus olmak üzere ve altı ayı geçmemek koşulu ile, gerekçe gösterilerek uzatılabilir.

Ağır cezalı işlerde, şüpheli veya sanık, iki yıla kadar tutuklu olarak tutulabilir.

Bu maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısına, şüpheli veya sanık ile avukatlarının görüşleri alındıktan sonra verilir.

Kabahatlerde şüpheli veya sanık en çok üç ay süreyle tutuklu olarak tutulabilir.

Cumhuriyet savcısının tutuklama kararının geri alınmasını istemesi

MADDE 122. - Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve avukatları da aynı istemde bulunabilirler. Bu hâlde sulh ceza hâkimi, Cumhuriyet savcısı ile şüpheli ve avukatlarını dinledikten sonra beş gün içinde karar verir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı adli kontrol veya tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, şüpheliyi re'sen serbest bırakır. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde şüpheli serbest kalır.

Şüpheli veya sanığın salıverilme istemleri

MADDE 123. - Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.

Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Ret kararına itiraz edilebilir.

Dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtaya geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re'sen de verilebilir.

Usul

MADDE 124. - Adli kontrolün tümüyle veya kısmen kaldırılması veya salıverilme istemleri hakkında merciiince, Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya avukatları dinlendikten sonra karar verilir. Tutuklu olmayan şüpheli, sanık ve bunların avukatları iadeli taahhütlü bir mektupla veya varsa telefonla duruşmadan en az kırksekiz saat önce çağrılırlar. Karar, adı geçenler dinlendikten sonra, en çok on gün içinde verilir. Ret kararına itiraz edilebilir.

Salıverilenin yükümlülükleri

MADDE 125. - Salıverilmeden önce şüpheli veya sanık, yetkili yargı merciine veya tutukevinin müdürüne adresini ve varsa telefon numarasını bildirmekle yükümlüdür.

Şüpheli veya sanığa soruşturmanın veya kovuşturmanın sona erdirileceği tarihe kadar, yeniden beyanda bulunmak suretiyle veya iadeli taahhütlü mektupla önceden verdiği adreslerdeki her türlü değişiklikleri bildirmesi ihtar olunur; ayrıca, ihtarla uygun hareket etmediğinde, önceden bildirdiği adrese tebligatın yapılacağı bildirilir. Bu ihtarların yapıldığını belirten ve yeni adresleri içeren tutanak veya tutukevi müdürünün düzenleyeceği belgenin aslı veya örneği yargı merciine gönderilir.

Geçici salıverme

MADDE 126. - Cumhuriyet savcısı veya hâkim veya mahkeme, her tür suçta ve soruşturma veya kovuşturmanın her aşamasında, istisnaî olarak tutuklu şüpheli veya sanığa geçici çıkış izni verebilirler. Bu hâlde tutuklu şüpheli veya sanık gözetime tâbi tutulur.

Tutuklanmanın durumunun yakınlarına bildirilmesi

MADDE 127. - Tutuklamadan ve tutuklanmanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklanmayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilir.

Şüpheli veya sanık yabancı olduğunda tutuklanma durumu, vatandaş olduğu devletin konsoloslughuna bildirilir.

Tutukluluğun incelenmesi

MADDE 128. - Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 119 uncu ve 361 inci madde hükümleri göz önünde bulundurularak karar verilir.

Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkrada öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.

Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her duruşmada veya koşullar gerektirdiğinde duruşmalar arasında da re'sen karar verir.

Tutuklunun konacağı yer ve hakkında yapılacak işlem

MADDE 129. - Tutuklu, hükümlülerle birlikte bulundurulamaz.

Tutuklu hakkında ancak tutuklanmanın amacını ve tutukevinin düzenini sağlayacak kadar kayıtlamada bulunur. Tutuklu, tutukevinin düzen ve güvenliğini bozmamak, tutuklanmasındaki amaç ile uygun olmak koşuluyla ve masrafı kendisine ait olmak üzere istirahat ve uğraşını düzenleyebilir.

Tutuklu, tutukevinde ciddi bir tehlike oluşturduğu ve özellikle diğer tutukluların güvenliği için zorunlu görüldüğü veya intihara veya kaçmaya kalkıştığı veya bu yolda hazırlıkta bulunduğu, sağlığına zarar vermeyecek önlemler alınabilir.

Tutukevinin düzenini bozan tutuklular hakkında uygulanacak disiplin cezaları tüzükte belirtilir.

Disiplin cezaları ve önlemlere ilişkin kararlar, yetkili kurul veya memurlar tarafından alınır ve infaz hâkiminin onayına sunulur. Kararlar infaz hâkiminin onayından sonra uygulanır. İvedi hâllerde bu kararlar, yetkili kurul veya memurlar tarafından uygulanır ve derhâl infaz hâkiminin onayına sunulur.

Tutuklu duruşmaya bağlı olmayarak çıkarılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM Yakalama ve Gözaltı

Yakalama ve yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler

MADDE 130. - 1. Aşağıda belirtilen hâllerde, herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir:

a) Kişiyе suçü işlerken rastlanması,
b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması.

2. Tutuklama veya yakalama müzakeresi kesilmesini gerektiren ya da gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde kolluk memurları geçici yakalama yetkisine sahiptirler.

3. Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü cürümlerde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir.

4. (1) numaralı fıkraya göre yakalanıp kolluğa teslim edilen veya (2) numaralı fıkra uyarınca görevlilerce yakalanan kişi, düzenlenecek soruşturma belgesiyle birlikte hemen Cumhuriyet savcılığına gönderilir.

Gözaltı

MADDE 131. - Yukarıdaki maddeye göre yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için yirmidört saat süreyle gözaltına alınmasına karar verilebilir.

Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçü işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlıdır.

Toplu olarak işlenen suçlarda, delil, iz, eser ve emarelerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin dört güne kadar uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir.

Yakalama işlemine, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, avukatı veya yasal temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımlı, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilirler. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmidört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya gözaltına alma veya gözaltı süresini uzatmanın yerinde olduğu kanısına varılırsa başvuru reddedilir ya da yakalananın derhâl soruşturma evrakı ile Cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulmasına karar verilir.

Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hâkiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.

Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa bu süreler sonunda sulh ceza hâkimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Sorguda avukatı da hazır bulunur.

Gözaltı işlemlerinin denetimi

MADDE 132. - Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri inceler ve araştırırlar; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler.

Yakalanan veya tutuklanan kişilerin nakli

MADDE 133. - Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ilişkin kuvvetli emareler bulunduğu ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin emarelerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir.

Yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi

MADDE 134. - Yakalanan kişi, hakkında kamu davası açılmış ise hemen, önceden sulh ceza hâkimliğince sorgusu yapılmış ise bu hâkimin kararıyla yetkili mahkemeye götürülür.

Mahkeme, aynı gün yakalananın serbest bırakılmasına veya adli kontrol altına alınmasına veya tutuklanmasına karar verir.

Yakalanan veya gözaltına alınanın durumunun yakınlarına bildirilmesi

MADDE 135. - Yakalamadan, gözaltına almadan ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin emirden yakalanan veya gözaltına alınanın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, Cumhuriyet savcısının kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı olduğunda durumu, vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna bildirilir.

Şüphelinin yakalanmasından ilgililere haber verilmesi

MADDE 136. - Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suç hakkında 130 uncu maddenin (3) numaralı fıkrasına göre şikâyetten önce şüpheli yakalanmış olursa şikâyete yetkili olan kimseye ve bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalamadan haber verilir.

Yakalama tutanağı

MADDE 137. - Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta şüphelinin, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, şüphelinin hangi kolluk mensubunca tespit edildiği açıkça gösterilir.

8.6.1936 tarihli ve 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu hükümleri saklıdır.

Yakalama müzekkeresi ve nedenleri

MADDE 138. - Soruşturma evresinde şüpheli kaçak olur veya saklanırsa, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama müzekkeresi verilebilir.

Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden ya da ceza infaz kurumu veya tutukeviden kaçan şüpheli veya tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama müzekkeresi verebilirler.

Kovuşturma evresinde kaçak veya saklanan sanık hakkında yakalama müzekkeresi re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından verilir.

Yakalama müzekkeresinde, kişinin açıkça eşkâli ve bilindiğinde kimliği, adı geçene yöneltilen suç, yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir.

Yayın yasakları

MADDE 139. - 1. Hakkında henüz kesin bir ceza mahkûmiyeti oluşmamış bulunan kimsenin kelepelenmiş hâlini veya hareketleri kısıtlanmış durumunu gösteren resmini, ilgilinin rızası olmadan çeken veya yayımlayan kimseye üçmilyar liradan yedimilyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Görevliler bu durumda bulunan kişinin resminin çekilmemesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

2. Yakalanan, tutuklanan veya hakkında soruşturma açılan bir kimsenin suçluluğuna veya sorumluluğuna ilişkin kamuoyu yoklaması yapan veya bu husustaki görüşleri toplayan veya yoklama sonuçlarını ve elde edilen bilgileri yayımlayan kişilere altı aydan iki yıla kadar hapis veya beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler de sorumludur.

Yönetmelik

MADDE 140. - Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddî koşulları, gözaltına alınan kişi hakkındaki soruşturmanın kim tarafından yürütüleceği, bu kişinin hangi görevlinin muhafazasına tevdi edileceği, bedensel ve tıbbî muayenesinin nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kurallar, Adalet ve İçişleri bakanlıklarınca birlikte çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

ALTINCI BÖLÜM

Haksız Yakalama ve Tutuklama Tazminatı

Tazminat istemi

MADDE 141. - Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında:

1. Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

2. Yasal gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

3. Yasal hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

4. Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

5. Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

6. Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu ceza ile cezalandırılan,

7. Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözlü açıklanmayan,

8. Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen

kişiler, (1) ilâ (6) numaralı bentlerde yazılı hâllerde maddî ve manevî her türlü zararlarını, (7) ve (8) numaralı bentlerde yazılı hâllerde ise manevî zararlarını Devletten dava edebilir ve isteyebilirler.

(5) ve (6) numaralı bentlerde belirtilen kararları veren merciler, ilgiliye tazminat hakları bulunduğunu bildirirler ve bu husus verilen karara geçirilir.

Tazminat davası koşulları

MADDE 142. - Tazminat davası, hakkındaki karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde açılabilir.

Dava, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde duruşma yapılmaksızın dosya üzerinde yürütülecek inceleme ile öncelikle ve ivedilikle karara bağlanır.

Tazminat isteminde bulunan kişinin dilekçesine, açık kimlik ve adresini, zarara uğradığı işlemin ve zararın nitelik ve niceliğini kaydetmesi ve bunların belgelerini eklemesi gereklidir.

Dilekçesindeki bilgi ve belgelerin yetersizliği durumunda mahkeme, eksikliğin bir ay içinde giderilmesini, aksi hâlde davanın reddedileceğini ilgiliye duyurur. Süresinde eksiği tamamlanmayan dilekçe, mahkemece, itiraz yolu açık olmak üzere reddolunur.

Mahkeme, gözaltı veya tutuklama ile ilgili dosyayı inceledikten sonra yeterliliğini belirlediği dilekçe ve eki belgelerin bir örneğini davalı Devlet Hazinesinin kendi yargı çevresindeki temsilcisine tebliğ ederek, varsa beyan ve itirazlarını otuz gün içinde yazılı olarak bildirmesini ister.

İstem ve ispat belgeleri ile davalı Devlet Hazinesinin karşı bildirimini değerlendirilmesinde ve verilecek tazminat miktarının saptanmasında mahkeme gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapmaya veya hâkimlerinden birine yaptırmaya yetkilidir.

Mahkeme, karar öncesinde Cumhuriyet savcısının yazılı görüşünü alır.

Karara karşı Cumhuriyet savcısı, davacı ve davalı Devlet Hazinesi, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurabilirler; inceleme öncelikle ve ivedilikle yapılır.

Tazminatın geri alınması

MADDE 143. - Kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararı sonradan kaldırılarak, hakkında kamu davası açılan ve mahkûm edilenlerle, yargılamanın aleyhte yenilenmesiyle beraat kararı kaldırılıp mahkûm edilenlere ödenmiş tazminatların mahkûmiyet süresine ilişkin kısmı, Cumhuriyet savcısının yazılı istemi ile aynı mahkemeden alınacak kararla 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Âmmeye Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanarak geri alınır. Bu karara itiraz edilebilir.

Devlet, ödediği tazminattan dolayı, kusuru bulunan görevlilere, beyanıyla gözaltına alınma ve tutuklamada etkili olan ve kötü niyetli olduğu hükümle kesinleşen muhbire ve yalancı tanığa rücu eder.

Tazminat isteyemeyecek kişiler

MADDE 144. - Kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler:

1. Gözaltı ve tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler,
2. Tazminata hak kazanmadığı hâlde, sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği, durumları tazminat istemeye uygun hâle dönüşenler,
3. Ölüm, genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, zamanaşımı gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın ortadan kaldırılmasına veya düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya evlenme nedeniyle kamu davası ertelenen veya düşürülenler,
4. Ceza ehliyetsizliği nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler,
5. Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç işlediğini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar.

BEŞİNCİ KISIM

İfade ve Sorgu

BİRİNCİ BÖLÜM

İfade veya Sorgu İçin Çağrı

İfade veya sorgu için çağrı

MADDE 145. - İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır. Gelmezse zorla getirileceği davetiyeye yazılabilir.

Şüpheli veya sanığın ihzarı

MADDE 146. - Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama müzekkeresi kesilmesi için yeterli nedenler bulunan şüpheli veya sanığın ihzarına karar verilebilir.

İhzar müzekkeresi, şüpheli veya sanığın açıkça kim olduğunu ve kendisiyle ilgili suçu ve gerektiğinde eşkâlini ve zorla getirilmesi nedenlerini içerir.

İhzar müzekkeresinin bir örneği şüpheli veya sanığa verilir.

İhzar müzekkeresi ile çağrılan şüpheli veya sanık derhâl, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmidört saat içinde çağırılan hâkimin veya mahkemenin ya da ihzarı isteyen Cumhuriyet savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır.

İhzar, getirme için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim veya mahkeme veya ihzarı isteyen Cumhuriyet savcısı tarafından ifade almanın veya sorguya çekilmenin sonuna kadar devam eder.

İhzarın yerine getirilmemesinin nedenleri, köy veya mahalle muhtarı ile kolluk görevlisinin birlikte imzalayacakları bir tutanakla saptanır.

İKİNCİ BÖLÜM

İfade ve Sorgu Usulü

İfade ve sorgunun tarzı

MADDE 147. - Kolluk âmir ve memurları ile Cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin ifadesinin alınmasında ve hâkim veya mahkeme tarafından şüpheli veya sanığın sorguya çekilmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

1. Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmak zorundadır.

2. Kendisine yüklenen suç anlatılır.

3. Avukat atama hakkının bulunduğu, atayabilecek durumda değilse baro tarafından seçilecek bir avukat isteyebileceği ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, isterse avukatın, vekâletname aranmaksızın ifade veya sorguda hazır bulunacağı bildirilir.

4. 135 inci madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlardan istediğine yakalandığını bildirmesi sağlanır.

5. Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının yasal hakkı olduğu söylenir.

6. Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.

7. İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel durumu hakkında bilgi alınır.

8. İfade veya sorgu bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta aşağıda belirtilen hususlar yer alır:

a) İfade verme veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih,

b) İfade verme veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği,

c) İfade vermenin veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri,

d) Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan avukat tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı,

e) İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

İfade alma ve sorguda yasak usuller

MADDE 148. - Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

ALTINCI KISIM

Savunma

BİRİNCİ BÖLÜM

Avukat Seçimi, Atanması, Görev ve Yetkileri

Şüphelinin veya sanığın avukat seçimi

MADDE 149. - Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla avukatın yardımından yararlanabilir; yasal temsilcisi varsa o da şüpheliye veya sanığa avukat seçebilir.

Soruşturma evresinde, ifade almada en çok üç avukat hazır bulunabilir.

Kolluk tarafından yapılan araştırma da dahil olmak üzere, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.

Avukat atanması

MADDE 150. - Şüpheli veya sanık, avukat seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse istemi hâlinde kendisine bir avukat atanır.

Şüpheli veya sanık onsekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir avukatı da bulunmazsa istemi aranmaksızın kendisine avukat atanır.

Avukat görevini yerine getirmediğinde yapılacak işlem

MADDE 151. - 150 nci madde hükmüne göre atanan avukat, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa hâkim veya mahkeme, sanığa derhâl başka bir avukat atar. Bu durumda mahkeme duruşmanın ertelenmesine de karar verebilir.

Eğer yeni avukat savunmasını hazırlamak için yeterli zaman olmadığını açıklarsa duruşma ertelenir.

Kusuru nedeniyle duruşmanın ertelendiği hâllerde, avukat hakkında baroca verilebilecek disiplin cezasından başka mahkemece, ertelemeden doğan giderler de kendisine yüklenir.

Şüpheli veya sanığın birden fazla olması hâlinde savunma

MADDE 152. - Şüpheli veya sanık birden fazla ve yararları da birbirine uygun ise savunmaları aynı avukata verilebilir.

Avukatın dava dosyasını incelemesi

MADDE 153. - Şüpheli veya sanık avukatı, soruşturma evresine ilişkin dosyanın tüm içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

Avukatın dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir.

Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

Soruşturma evresinde, araştırmaların sona erdiğine dair kararın dosyasına kaydedilmesinden itibaren tüm dosya içeriği hiçbir kayda tâbi tutulmaksızın avukat tarafından incelenebilir.

Şüpheli veya sanık avukatı, Cumhuriyet savcılığınca iddianamenin mahkemeye verildiği tarihten itibaren dosya içeriğini, muhafaza altına alınmış delil, iz, eser ve emareleri ve sair eşyayı, bilgisayar içeriklerini inceleyebilir ve bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harç ödemeksizin alabilir.

Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin avukatı da yararlanır. Ancak, şüpheli veya sanığın korunmaya değer üstün yararları ağır bastığında suçtan zarar görenin avukatı birinci fıkra hükmünden yararlanamaz.

Kamu davası açılıncaya kadar, soruşturma evresinde oluşturulan dosya içeriği hakkında avukat tarafından kamuya herhangi bir açıklamada bulunulamaz.

Avukatla görüşme

MADDE 154. -Yakalanana, gözaltına alınan, muhafaza altına alınan veya tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, vekâletname aranmaksızın avukatı ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duymayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin avukatı ile yazışmaları denetime tâbi tutulamaz.

Duruşma sırasında danışman olarak bulunabilecek kimseler

MADDE 155. - Sanığın yasal temsilcisine duruşma gün ve saati bildirilir ve duruşmaya kabul edilerek istemi üzerine dinlenebilir.

Sanığın eşi hakkında da tebligat yapılmaksızın birinci fıkra hükmü uygulanır.

Avukat atanmasında usul

MADDE 156. - 1. 150 nci maddenin birinci fıkrasında yazılı olan hâllerde;

a) Şüphelinin avukatı baro tarafından seçilir.

b) Kovuşturma evresinde avukat, mahkemenin atanmasına dair kararı üzerine baro tarafından seçilir.

2. 150 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı olan hâllerde birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerindeki hükümlere uyulur.

3. Kanunun mahkeme tarafından avukat atanmasını zorunlu saydığı veya bu hususta mahkemeye yetki verdiği diğer hâllerde avukat, mahkemenin atama kararı üzerine baro tarafından seçilir.

4. Yukarıda belirtilen hâllerde avukat soruşturmanın veya kovuşturmanın yapıldığı yer barosuna seçilir.

5. Şüpheli veya sanık sonradan bir avukat seçerse önceden baro tarafından seçilmiş avukatın görevi son bulur.

İKİNCİ BÖLÜM

Ücret

Avukatın ücreti

MADDE 157. - Baro tarafından görevlendirilen avukata, bu görevin yerine getirilmesinden doğan giderler ile Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunca her yıl 19.3.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 168 inci maddesinde belirtilen esas ve usule uygun olarak düzenlenerek yürürlüğe konulan tarifeye göre ücret ödenir. İleride yargılama giderleri ile mahkûm olan sanıklardan, avukata ödenen ücreti karşılayabilecek durumda olanlara ilgili baronun rücu hakkı vardır.

Ücret için ödenek

MADDE 158. - 2.7.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa bağlı (1) ve (3) sayılı tarifelere göre alınan harçların yüzde yirmisi ve idarî nitelikteki para cezalarının dışındaki para cezalarının yüzde yirmisi, bir önceki yıl kesin hesabına göre saptanan toplam miktar esas alınarak, yıl içinde, Maliye Bakanlığınca Türkiye Barolar Birliği hesabına aktarılır. Bir önceki yılın Kesin Hesap Kanunu çıkıncaya değin, her malî yılbaşında, içinde bulunulan yılın Bütçe Kanunundaki rakamlara dayanılarak yukarıda belirtilen esaslara göre hesaplanacak miktarın yüzde yetmişbeşi avans olarak Türkiye Barolar Birliğine ödenir. 157 nci maddeye göre ödenecek gider ve ücret bu hesaptan karşılanır.

Bu madde gereğince Türkiye Barolar Birliğine aktarılan hesabın barolara dağıtımına ve harcamaların nerelere ve ne suretle yapılacağına ilişkin esas ve usuller, Türkiye Barolar Birliğince çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

İKİNCİ KİTAP

Soruşturma

BİRİNCİ KISIM

Suçlara İlişkin İhbarlar ve Soruşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturmanın Gizliliği, Suçların İhbarı

Soruşturmanın gizliliği

MADDE 159. - Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.

Cumhuriyet savcısı, yanlış bilgilerin yayılmasını ve suçsuzluk karinesinin ihlâlini önlemek üzere, gerekli gördüğünde soruşturmanın gizliliğine ve selâmetine zarar vermeyecek biçimde olaylar hakkında kamuoyuna açıklamada bulunabilir.

Bu evrede soruşturma işlemlerine katılanlar, gizlilik ilkesine aykırı hareket ettiklerinde, haklarında 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanır.

İhbar, şikâyet ve mercii

MADDE 160. - Suçlara ilişkin ihbarlar, sözlü veya yazılı olarak Cumhuriyet savcılığına, kolluk makam ve memurlarına ve sulh ceza hâkimlerine yapılabilir.

Bu ihbarlar merciiine tevdi edilmek üzere vali ve kaymakamlara da yapılabilir. Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbarda bulunulabilir.

Sözlü ihbarlar tutanağa bağlanır.

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda, şikâyet yazı ile veya tutanağa bağlanacak beyan ile sulh ceza mahkemesine, Cumhuriyet savcılığına, kolluk makam ve memurlarına veya ikinci fıkrada gösterilen makamlara yapılabilir.

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda bu şikâyet mahkemeye yazı ile veya duruşma tutanağına geçirilecek beyanla yapılabilir.

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olan bir suçun mağdurunun, bu fiilden dolayı yaptığı ihbar şikâyet hükmündedir.

Şüpheli ölümün ihbarı

MADDE 161. - Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak emareler var olur veya ölümün kimliği belirlenemezse kolluk ve belediye memurları veya köy muhtarları durumu derhâl Cumhuriyet savcılığına veya sulh ceza hâkimine bildirirler.

Ölümün gömülmesi ancak Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi tarafından verilecek yazılı ruhsata bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Soruşturma İşlemleri

Bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının görevi

MADDE 162. - Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Cumhuriyet savcısı, bu maksatla adli kolluk amir ve memurlarının bütün yetkilerini kullanabilir.

Cumhuriyet savcısı, yalnız şüphelinin aleyhine olan hususları değil, lehine olanlarını da araştırır; delil, iz, eser ve emarelerin toplanmasına ve muhafaza altına alınmasına çalışır.

Cumhuriyet savcısının ve kolluğun adli görevleri

MADDE 163. - Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya kolluk âmir ve memurları aracılığıyla her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün memurlardan ve diğer kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Cumhuriyet savcıları, adli görevleri gereğince mensup oldukları mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını isteyebilecekleri gibi o yere giderek de gerekli işlemi yapabilirler. Bu hâlde o yer Cumhuriyet savcısı durumdan bilgilendirilir.

Kolluk âmir ve memurları, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri Cumhuriyet savcılarına derhâl bildirmek ve Cumhuriyet savcılarının adliyeye ilişkin bütün emirlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Cumhuriyet savcıları, emirleri yazılı olarak verirler, ivedi hâllerde sözlü emir de verebilirler. Sözlü emir verildiğinde Cumhuriyet savcısı, emrinden kolluk âmirini de bilgilendirir. Cumhuriyet savcısının yazılı emri üzerine yakalanan kişiler, olayın şüphelisi veya tanıkları, yapılan işleme ilişkin evrak ile birlikte belirtilen gün, saat ve yerde kolluk kuvvetlerince hazır bulundurulurlar.

Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen Devlet memurları ve kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâllerinde, bu Kanunun hükümleri uygulanmak koşuluyla, vali ve kaymakamların kişisel suçlarından dolayı haklarında genel hükümlere göre soruşturma yapılması kaymakamların mensup oldukları il ve valilerin buldukları il'e en yakın il Cumhuriyet başsavcısına aittir. Bu suçlarda kovuşturma yapmaya, soruşturmanın yapıldığı yerin görevli mahkemesi yetkilidir.

Sulh ceza hâkiminden Cumhuriyet savcısının soruşturma istemi

MADDE 164. - Cumhuriyet savcısı ancak hâkim tarafından yapılabilecek olan bir soruşturma işlemine gerek görürse istemlerini bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine bildirir. Sulh ceza hâkimi istenilen işlem hakkında, kanuna uygun olup olmadığını inceleyerek karar verir ve gereğini yerine getirir.

İfade almada usul

MADDE 165. - Cumhuriyet savcısı ile kolluk âmir ve memurları tarafından hakkında soruşturma yapılan kişinin ifadesini almada 147 ve 148 inci madde hükümleri uygulanır.

Tutuklanan şüphelinin yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında bu işlem yalnız Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilir.

Suçta kolluğun görevi

MADDE 166. - Kolluk âmir ve memurları, suçluları aramakla ve işin aydınlatılması için ivedi tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu âmir ve memurlar düzenleyecekleri belgeleri derhâl Cumhuriyet savcılığına gönderirler.

Olay yerinde memurun emirlerine karşı gelinmesi

MADDE 167. - Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan memur, bunların yapılmasını kasten ihlâl eden veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder.

Soruşturmanın sulh ceza hâkimi tarafından yapılması

MADDE 168. - Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir.

Kolluk âmir ve memurları, sulh ceza hâkimi tarafından emredilen tedbirleri alır ve araştırmaları yerine getirirler.

Şüpheli lehindeki delillerin toplanması

MADDE 169. - Şüpheli, sulh ceza hâkimi tarafından yapılan sorgusu sırasında, suçsuzluğu yönünde bazı delil, iz, eser ve emareler gösterir ve hâkim bunları yerinde görerek kaybolmasından endişe eder veya bu delil, iz, eser ve emareler şüphelinin serbest bırakılmasını gerektirir nitelikte olursa, onları toplar.

Bu delil, iz, eser ve emarelerin başka bir mahkemenin yargı çevresi içerisinde toplanması gerektiğinde, işlemlerin yerine getirilmesi, o yer sulh ceza hâkiminden istenir.

Cumhuriyet savcısının yetkisi

MADDE 170. - 168 ve 169 uncu maddelerde yazılı hâllerde, sonraki işlemlerin yapılması yetkisi Cumhuriyet savcısıdır.

Soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması

MADDE 171. - Şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgusu, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi veya bir keşif ve muayene sırasında Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkiminin yanında bir zabıt kâtibi bulunur. İvedi hâllerde, yemin vermek koşuluyla bir kimseye zabıt kâtipliği görevi verilebilir.

Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir.

Hazır bulunduğu işlemlerle ilgili tutanakta avukatın isim ve imzasına da yer verilir.

Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir.

İşlemlerde hazır bulunan ilgililerce onanmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunur veya okumaları için kendilerine verilir. Bu husus tutanağa yazılarak ilgililere imza ettirilir.

İmzadan kaçınma hâlinde nedenleri tutanağa geçirilir.

Soruşturma evresinin sona ermesi kararı

MADDE 172. - Cumhuriyet savcısı, toplanan delil, iz, eser ve emarelerin, şüphelinin suç faili olduğu hakkındaki şüpheyi haklı kıldığı veya kılmadığı hususunda bir kanaat getirdiğinde, soruşturmaya son verildiğine karar verir ve bu husus dosyasına kaydedilir. Cumhuriyet savcısı bundan sonra edindiği kanaata göre şüpheli hakkında iddianameyi düzenler veya kovuşturmayaya yer olmadığına karar verir.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasının Açılması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kamu Davasının Açılması, Ertelenmesi, İddianamenin

Değiştirilmesi veya Geri Alınması

Kamu davasını açma görevi, davanın açılması veya iddianamenin değiştirilmesi veya geri alınması

MADDE 173. - Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir. Kanunlarda öngörülen istisnalar saklıdır.

Soruşturma evresi sonunda toplanan delil, iz, eser ve emareler, kamu davasının açılmasını gerektirecek nitelik ve yeterlikte bir şüpheliyi haklı kılyorsa, Cumhuriyet savcısı, mahkemeye vereceği bir iddianame ile kamu davasını açar.

Bu madde hükmüne göre kamu davası açıldıktan sonra yeni hâller ve nedenlerle Cumhuriyet savcısı, duruşmaya başlanmadan önce sanık lehine olarak iddianamesini değiştirebilir veya geri alabilir. İddianamenin geri alınması hâlinde soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanır.

İddianamede şüphelinin açık kimliği, yüklenen suç, işlendiği yer ve tarih, suçun unsurları ile uygulanması gereken kanun maddeleri, suçun delil, iz, eser ve emareleri ve duruşmanın yapılacağı mahkeme gösterilir. Soruşturmanın verdiği esaslı sonuçlar da iddianameye yazılır. Suçun ispatına yardım edecek şeyler de mahkemeye verilir.

Adalet Bakanı, Cumhuriyet savcısından kamu davasını açmasını isteyebilir. Bu istem yerine getirilir.

Valiler, yukarıdaki fıkrada yer alan yetkisini kullanması için Adalet Bakanına başvurabilirler.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

MADDE 174. - Fiil için kanunda öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı üç aydan fazla ve iki yıla kadar (iki yıl dahil) ise, Cumhuriyet savcısı tarafından deliller toplandıktan sonra, şüpheli hakkında açılacak kamu davası,

1. Şüphelinin daha önce hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olmamış bulunması,
2. Yapılan araştırmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi hâlinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
3. Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
4. Şüphelinin, suçtan meydana gelen ve Cumhuriyet savcısının saptayacağı zararı ödemiş olması koşullarının birlikte gerçekleşmesi hâlinde, kabahatlerde bir yıl, cürümlerde üç yıl süreyle ertelenebilir. Erteleme süresi içinde aynı cins veya daha ağır yeni bir suç işlenmesi nedeniyle mahkûmiyet hâlinde kamu davası açılır; böyle bir suç işlenmediği takdirde Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

Yukarıdaki erteleme kararının uygulanması, asliye ceza hâkiminin onamasına bağlıdır. Asliye ceza hâkimi bu husustaki kararını beş gün içinde verir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar ve İtiraz

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar

MADDE 175. - Soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için şüpheliyi haklı kılayacak nitelikte ve yeterlikte kuvvetli delil, iz, eser ve emare elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâlinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş veya tutuklama müzakeresi verilmiş şüpheliye ve suçtan zarar gören şikâyetçiye bildirilir. Kararda itiraz hakları, süresi ve mercii gösterilir.

Hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş şüpheliye karşı, yeni delil, iz, eser ve emareler meydana çıkmadıkça veya şüphe nedenlerinin takdirinde ağır hata olmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.

Yeni delil, iz, eser ve emare daha önce bilinmemiş veya hiç söz konusu edilmemiş veya daha önce bilinmiş ise de yeterli görülmemiş olanları kuvvetlendirecek delil, iz, eser ve emarelerdir.

Cumhuriyet savcısının kararına itiraz

MADDE 176. - 1. Şikâyetçi aynı zamanda suçtan zarar gören kimse ise, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının mensup olduğu ağır ceza işlerini gören mahkeme dairesine en yakın bulunan ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanına itiraz edebilir. Şikâyetçisi bulunmayan hâllerde, Cumhuriyet savcısının görev yaptığı yargı çevresindeki ağır ceza mahkemesinin Cumhuriyet başsavcısı da aynı koşullarla itiraz yoluna gidebilir.

İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını haklı gösterebilecek olaylar, delil, iz, eser ve emareler açıklanır.

2. Ağır ceza mahkemesi başkanı, Cumhuriyet savcısından o zamana kadar yaptığı bütün işlemleri içeren dosyayı kendisine göndermesini isteyebilir. Başkan, bir diyeceği varsa bildirmesi için, bir süre belirleyerek, dilekçeyi şüpheliye de tebliğ edebilir.

Başkan, soruşturmanın genişletilmesini gerekli görürse, bu hususu açıkça belirterek yerel sulh ceza hâkimini de görevlendirebilir.

Kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa başkan, istemi gerekçeli olarak reddeder, istemde bulunan suçtan zarar gören şikâyetçiyi giderlere mahkûm eder ve durumu istemde bulunana, Cumhuriyet savcısına ve şüpheliye bildirir.

Başkan istemin geçerli ve haklı olduğuna kanaat getirirse kamu davasının açılmasına karar verir. Bu karar Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir.

3. İtiraz reddedildikten sonra Cumhuriyet savcısının yeni delil, iz, eser ve emarelerin varlığı nedeniyle kamu davasını açabilmesi, önceden verilen dilekçe hakkında karar vermiş olan ağır ceza mahkemesi başkanının bu hususta karar vermesine bağlıdır.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Kovuşturma

BİRİNCİ KISIM

Kamu Davası

BİRİNCİ BÖLÜM

Duruşma Hazırlığı

Kamu davasının açılması

MADDE 177. - İddianamenin mahkemeye verilmesiyle kamu davası açılmış olur.

İddianamenin iadesi

MADDE 178. - Mahkemece, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren, beş gün içinde, soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra:

1. Şüphelinin açık kimliğinin veya hiç değilse o kişinin belirlenmesine olanak sağlayacak diğer özelliklerinin ve yükletilen suçun ne olduğunun belirtilmediği,
2. Suçun unsurları ile uygulanması gereken kanun maddelerinin gösterilmediği,
3. Suçun delil, iz, eser ve emareleri ile duruşmanın yapılacağı yetkili ve görevli mahkemenin gösterilmemiş veya eksik veya hatalı gösterilmiş olduğu,
4. Soruşturmanın esaslı sonuçlarının yazılmadığı,
5. Cumhuriyet savcısının iddianamede kamu davasının açılması bakımından kendi kanaatini açıklamayarak takdiri mahkemeye bırakmış olduğu,
6. Varsa gözaltı, tutukluluk ve salıverme tarihlerinin veya suç tarih ve yerinin açıklanmadığı,
7. Suçun ispatlanmasına yardım edecek tüm bilgi ve belgelerin mahkemeye verilmemiş bulunduğu,

8. Önödeme, yargılamanın durmasını veya davanın düşmesini gerektiren hâllerin varlığı,

9. Eksik ve hatalı başka noktaların var olduğu,

saptandığında, eksik ve hatalı noktalar belirtilerek iddianamenin Cumhuriyet savcılığına iadesine karar verilir.

Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra soruşturma belgelerini aynı iddianameye bağlayıp yetkili mahkemesine gönderir, gerektiğinde yeniden iddianame düzenler.

Önödeme gerektiren hâlin varlığı nedeniyle iddianame iade olduğunda, Cumhuriyet savcısı bunun için gerekli işlemi başlatır veya dosyayı gerekli kararı vermesi için merciine gönderir veya kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.

İddianamenin reddi

MADDE 179. - İddianamenin ve soruşturma evrakının verilmesinden itibaren beş gün içinde mahkeme, soruşturma evresinde kamu davasının açılabilmesi için yeterli delil, iz, eser ve emarelerin toplanmamış bulunduğunu ve bu nedenle mahkemenin delil, iz, eser ve emareleri toplamak için araştırma yapmak zorunluğu ile karşı karşıya kalacağını saptadığında iddianamenin reddine karar verir.

Bu karar üzerine Cumhuriyet savcısı yeniden soruşturma yapar ve sonuçta yeterli delil, iz, eser ve emare elde ederse yeniden kamu davası açar, aksi hâlde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.

Kararlara itiraz

MADDE 180. - 178 ve 179 uncu maddeler gereğince verilen kararlara Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

İddianamenin kabulü ve duruşma günü ile ilgili işlemler

MADDE 181. - Mahkeme başkanı veya hâkim, 178 ve 179 uncu maddelerde öngörülen hâller dışında iddianamenin kabulüne karar verir; Cumhuriyet savcısı ile sanığın avukatının görüşlerini aldıktan sonra duruşma gününü belirler; davanın bir veya birbirini izleyen birden çok duruşmada bitirilmesini sağlamak için gerekli tedbirleri duruşma hazırlığı aşamasında alır; iddianamede adları geçen sanık ve avukatını, suçun mağduru ile şikâyetçiyi, gerekli görülen tanık ve bilirkişileri gün ve saatini belirtmek suretiyle duruşmaya davet eder; duruşma için gerekli diğer çağrıları yapar ve başkaca ispat araçlarının toplanmasına karar verebilir.

Sanık veya tanık veya bilirkişilerin çok sayıda olmasından veya sanığın sorgusunun uzaması olasılığından dolayı duruşmanın bir günde bitmeyeceği anlaşılırsa, mahkeme başkanı veya hâkim tanıklarla bilirkişilerin hepsini veya bir kısmını hemen izleyen duruşmaya çağırabilir.

İddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağırılması

MADDE 182. - İddianame, davetiye ile birlikte sanığa tebliğ olunur.

Tutuklu olmayan sanığa tebliğ olunacak davetiyeye mazereti olmaksızın gelmediğinde ihzar veya yakalama müzekkeresi ile zorla getirileceği yazılır.

Tutuklu sanığın çağırılması 36 ncı madde gereğince duruşma gününün tebliği suretiyle yapılır. Sanıktan duruşmada kendisini savunmak için bir istemde bulunup bulunmayacağı ve bulunacaksa neden ibaret olduğunu bildirmesi istenir; avukatı da sanıkla birlikte davet olunur. Bu işlem, tutuklunun mahkeme önüne getirildiğinin ve avukatının çağırıldığıının bir tutanağa bağlanması suretiyle saptanır.

Yukarıdaki fıkralar gereğince davetiyenin tebliğiyle duruşma günü arasında en az bir hafta geçmesi gerekir.

Sanığın savunma delillerinin toplanması istemi

MADDE 183. - Sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bunların ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına veya hâkime verir.

Bu dilekçe üzerine verilecek karar kendisine derhâl bildirilir.

Sanığın kabul edilen istemleri Cumhuriyet savcısına da bildirilir.

Daveti reddedilen kimsenin sanık tarafından doğrudan çağırılması

MADDE 184. - Mahkeme başkanı veya hâkim bir kimsenin daveti hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde sanık, o kimseyi doğrudan doğruya davet ettirebileceği gibi önceden bir dilekçe vermeksizin de getirebilir.

Doğrudan doğruya davet edilen kimse, yol giderleriyle kaybedeceği zaman için tarifesine göre verilmesi gerekli tazminat, davetiyenin tebliği sırasında, kendisine verilir veya mahkeme kalemine yatırıldığı bildirilirse, hazır bulunmakla yükümlüdür.

Doğrudan doğruya çağırılan kimsenin açıklamaları duruşma sırasında olayın aydınlatılmasına yararsa mahkemenin takdirine göre yukarıdaki fıkrada yazılı gider ve tazminatın Devlet Hazinesinden ödenmesine karar verilir.

Davet edilen tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına bildirilmesi

MADDE 185. - Sanık, doğrudan doğruya davet ettireceği veya duruşma sırasında getireceği bilirkişi ve tanıkların ad ve adreslerini Cumhuriyet savcısına makul süre içinde bildirir.

Cumhuriyet savcısı da, iddianamede gösterilen veya sanığın istemi üzerine davet edilen tanık ve bilirkişiler dışında gerek mahkeme başkanı veya hâkim kararıyla, gerek kendiliğinden başka kimseleri davet ettirecek ise bunların ad ve adreslerini sanığa yine makul süre içinde bildirir.

Tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri

MADDE 186. - Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılırsa, mahkeme onun bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir.

Bu hüküm konutlarının uzak bulunmasından dolayı davet edilmeleri zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde de uygulanır.

Davayı görmekte olan mahkeme, kesin zorunluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, avukat, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremez.

İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da, büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeyerek gereğini yapar.

Yemin verilmesi gereken hususlarda kişi yemin ettirildikten sonra dinlenir.

Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre tanık veya bilirkişinin aynı anda video marifetiyle yayın tekniğinin uygulanması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak ifade alınır. Buna olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanılmasına ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığınca İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.

Tanık ve bilirkişinin dinleneceği günün bildirilmesi

MADDE 187. - Tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve avukata bildirilir. Düzenlenen tutanağın örneği hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve avukata verilir.

Yeniden keşif ve muayeneye ihtiyaç duyulursa, yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Tutuklu olan sanık, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak bu tür işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilir. Ancak, hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hâllerde tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın da bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Duruşma

Duruşmanın açıklığı

MADDE 188. - Duruşma herkese açıktır.

Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.

Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanır.

Ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı

MADDE 189. - 186 nci maddenin son fıkrası ile 202 nci maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt ve nakil olanağı sağlayan aletler kullanılmaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır.

Yukarıdaki hükme aykırı hareket eden veya bu suretle elde edilmiş ses ve görüntüleri yayımlayanlar beşyüzmilyon liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Açıklığın kaldırılması hakkında karar

MADDE 190. - 188 inci maddede gösterilen hâllerde, açıklığın kaldırılması istemine ilişkin olarak yapılacak duruşma, istem üzerine veya mahkemece uygun görülürse kapalı yapılır.

Zorunlu kapalılık

MADDE 191. - Onsekiz yaşını doldurmamış olanlarla ilgili duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Kanunlarda cezalardan ayrı olarak hükmedilebileceği belirtilmiş olan güvenlik tedbirlerine ilişkin duruşmalar kapalı olarak yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Kapalılık kararının ve nedenlerinin yazılması

MADDE 192. - Açıklığın kaldırılması kararı, nedenleriyle birlikte tutanağa geçirilir.

Kapalı duruşmada bulunabilme

MADDE 193. - Kapalı duruşmada mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir. Bu hâlde adı geçenler, duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamamaları bakımından uyarılırlar ve bu husus tutanağa yazılır.

Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz.

Açık duruşmanın içeriği, millî güvenliğe veya genel ahlâka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kısırtacak nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar.

Açık ve kapalı duruşma içeriğini yasağa aykırı olarak yayımlayanlar, beşyüzmilyon liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Duruşmada hazır bulunacaklar

MADDE 194. - Duruşmada, hükme katılacak hâkimler ve Cumhuriyet savcısı ile zabıt kâtibinin ve Kanunun zorunlu avukatlığı kabul ettiği hâllerde avukatın hazır bulunması şarttır.

Sulh ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz.

Bir duruşmada bitmeyecek davada, herhangi bir nedenle bulunamayacak üyenin yerine geçmek ve oya katılmak üzere yedek üye bulundurulabilir.

Birden çok Cumhuriyet savcısı ve avukatın duruşmaya katılması

MADDE 195. - Birden çok Cumhuriyet savcısı ve birden çok avukat aynı zamanda duruşmaya katılabilecekleri gibi aralarında işbölümü de yapabilirler.

Ara verme

MADDE 196. - Duruşmaya, ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilir. Ancak, zorunlu hâllerde en kısa süre verilme koşuluyla davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebilir.

Kanunun zorunlu avukatlığı kabul ettiği hâller dışında avukatın mazeretinin bulunması, duruşmaya ara verme istemi için sanığa bir hak vermez. 182 nci maddede belirlenen süreye uyulmamış ise duruşmaya ara verilmesini istemeye hakkı olduğu sanığa hatırlatılır.

Duruşmanın başlaması

MADDE 197. - Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar; sanığın ve avukatının hazır bulunup bulunmadığını, çağırılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmediklerini saptar. Tanıklar duruşma salonundan dışarı çıkarılırlar.

Sonra mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın açık kimliğini ve kişisel durumunu saptar. Bundan sonra iddianame veya iddianame yerine geçen belge okunur. Daha sonra sanığa, yüklenen suç hakkında konuşmama ve 147 nci maddede belirtilen diğer hakları bildirilir. Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde usulüne göre sorguya çekilir.

Başkan veya hâkimin görevi

MADDE 198. - Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmayı yönetir ve sanığı sorguya çeker; delillerin ikame edilmesini sağlar.

Duruşmada ilgili olanlardan biri duruşmanın yönetimine ilişkin olarak mahkeme başkanı tarafından emrolunan bir tedbirin hukuken kabul edilemeyeceğini öne sürerse mahkeme, bu hususta bir karar verir.

Sanığın gelmemesi

MADDE 199. - Kanunun ayrıktı tuttuğu hâller saklı kalmak koşulu ile mahkemeye gelmemiş sanık hakkında duruşma yapılmaz.

Gelmemenin geçerli nedenleri ispat edilmezse sanığın ihzarına karar verilir.

Yargılandığı suçtan ötürü verilmiş tutuklama kararından sonra firar eden sanığın, duruşmada sorguya çekilmiş ve artık duruşmada hazır bulunması mahkemece gerekli görülmemiş olması hâlinde avukatı varsa onunla, avukatı yoksa mahkemece bir avukat atanmasına karar verilerek, bunun huzuruyla dava yokluğunda görülür ve bitirilebilir.

Sanığın mahkemeden uzaklaşması

MADDE 200. - Mahkemeye gelen sanığın duruşmanın devamı süresince hazır bulunması sağlanır ve savuşmasının önüne geçmek için mahkeme başkanı veya hâkim gereken tedbirleri alır; duruşmaya ara verildiği sürece sanığı gözetim altına da alabilir.

Sanık savuşur veya ara vermeyi izleyen duruşmaya gelmezse, dava hakkında önceden kendisi sorguya çekilmiş ve artık huzuruna mahkemece gerek görülmemiş olursa, dava yokluğunda bitirilebilir. Ancak sanığın avukatı yoksa mahkemece öncelikle bir avukat atanır.

Sanığın, kendisini bilerek ve isteyerek yargılanabilme ehliyetinden yoksun bir duruma soktuğu bilirkişi incelemesi sonucunda sabit olur ve bu durum, duruşmanın sanığın yüzüne karşı yürütülmesine veya devamına engel oluşturur ve mahkeme de sanığın duruşmada hazır bulunmasını gerekli görmez ise, mahkeme duruşmayı sanığın yokluğunda sürdürüp davayı bitirir. Ancak sanığın avukatı yoksa mahkemece öncelikle bir avukat atanır.

Yukarıdaki hükmün uygulanabilmesi için, sanığın mahkemece iddianamenin kabulünden sonra, üzerine atılan iddialar hakkında bir hâkim huzurunda gerekli açıklamaları yapmak olanağına sahip bulunmuş olması gerekir.

Sanık, henüz hüküm verilmeden yargılanabilme ehliyetini elde edecek olursa duruşmaya kabul edilir ve yokluğunda gerçekleştirilen işlemler kendisine anlatılır.

Sanığın yokluğunda duruşma

MADDE 201. - Suç, yalnız veya birlikte olarak para, hafif hapis ve müsadere cezalarını gerektirmekte ise sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede kendisi gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.

Sanığın duruşmadan vâreste tutulması

MADDE 202. - Mahkemece sorgusu yapılmış olan sanık veya bu hususta sanık tarafından yetkili kılındığı hâllerde avukatı isterse, mahkeme sanığı duruşmada hazır bulunma zorunluğundan vâreste kılabilir.

Sanık, üst sınırı beş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar hariç olmak üzere, davaya esas olan olaylar üzerine istinabe suretiyle sorguya çekilebilir. Sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısı ile sanık ve avukata bildirilir. Cumhuriyet savcısı ile avukatın sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği bir defa daha sorulur.

Sorgu tutanağı duruşmada okunur.

Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre sanığın aynı anda video marifetiyle yayın tekniğinin uygulanması suretiyle sorgusunun yapılabilmesi olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak sorgu yapılır.

Hastalık veya disiplin önlemi ya da zorunlu diğer nedenlerle yargılamanın yapıldığı yargı çevresi dışındaki bir hastahane veya tutukevine nakledilmiş olan tutuklunun sorgusu yapılmış olmak koşuluyla hazır bulundurulmasına gerek görülmeyen duruşmalar için getirilmemesine mahkemece karar verilebilir.

Sanığın avukat gönderebilmesi

MADDE 203. - Sanık hazır bulunmasa da avukatı bütün duruşmalarda hazır bulunmak yetkisine sahiptir.

Sanık hazır bulunmaksızın yapılan duruşmada eski hâle getirme koşulu

MADDE 204. - Duruşma, sanık hazır bulunmaksızın yapılırsa, mahkemenin karar ve işlemlerinin kendisine tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde, sürenin geçmesinden doğan sonuçları gidermek için sanık, yasal nedenlere dayanarak, mahkemenin o karar ve işlemleri hakkında eski hâle getirme isteminde bulunabilir.

Ancak, sanık kendi istemi üzerine duruşmada hazır bulunmak zorunluğuna tutulmamış veya avukatı aracılığıyla temsil edilmek yetkisini kullanmış olursa artık eski hâle getirme isteminde bulunamaz.

Sanığın zorla getirilebilmesi

MADDE 205. - Mahkeme, sanığın hazır bulunmasına ve ihzar veya yakalama müzekkeresiyle zorla getirilmesine her zaman karar verebilir.

Sorgu sırasında sanığın mahkemeden çıkarılabilmesi

MADDE 206. - Sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir.

Sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır.

Doğrudan soru yöneltme

MADDE 207. - Cumhuriyet savcısı ve taraflar, avukatları sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere mahkeme başkanı veya hâkimden söz isteyerek doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, 214 üncü maddedeki esaslara göre mahkemece karar verilir.

Mahkeme üyelerinin soru yönelmeleri

MADDE 208. - Başkan, istemleri üzerine mahkeme üyelerinin de tanıklara ve bilirkişilere soru yönelmelerine olanak tanır.

Tercüman bulundurulacak hâller

MADDE 209. - Sanık veya suçun mağduru Türkçe bilmiyorsa bir tercüman aracılığıyla kendilerine Cumhuriyet savcısının ve avukatın son iddia ve savunmaları ile gerekli ve yararlı olan duruşma ve dosya içeriği tercüme edilir.

Sağır veya dilsiz olan sanığa veya suçun mağduruna bunlar yazıyla bildirilemeyecek olursa 58 inci madde gereğince işlem yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Duruşmanın Düzen ve Disiplini

Duruşmanın düzen ve disiplini

MADDE 210. - Duruşmanın düzen ve disiplini, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır.

Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşma sırasında ne suretle olursa olsun, düzeni bozan dinleyici, tanık, bilirkişi, malen sorumlu, katılan veya diğer kişilerin salondan çıkarılmasını emreder.

Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa yakalanır ve hâkim veya mahkeme tarafından verilecek bir kararla derhâl yedi günden onbeş güne kadar disiplin hapsine konulur.

Mahkeme başkanı veya hâkim, onsekiz yaşını doldurmamış olan çocukların veya bunlardan bazılarının duruşmada bulunmalarına karar verebilir.

Sanığın dışarı çıkarılması

MADDE 211. - Davranışları nedeniyle, hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında sanık, duruşma salonundan çıkarılır. Mahkeme, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmemezse, duruşmayı yokluğunda sürdürür ve bitirir. Ancak, sanığın avukatı yoksa mahkemece öncelikle bir avukat atar. Duruşmaya yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.

Dışarı çıkarılan sanık, görevliler tarafından, duruşmanın sonuna kadar muhafaza altında tutulur. Her duruşma sonunda sanığa zabıt kâtibi, bulunmadığı duruşmaya ilişkin tutanakları okur ve Cumhuriyet savcısının iddiaları ile mahkemenin sanığın bulunmadığı döneme ilişkin kararlarını tebliğ eder.

Duruşma sırasında işlenen suç hakkında işlem

MADDE 212. - Duruşma yapılırken işlenen suçların faileri hakkında, mahkemece re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, aşağıdaki hükümler gereğince işlem yapılır:

1. İşlenen suç kabahat türünden ise mahkeme, olayı bir tutanağa bağlar ve suçun failini ve gerektiğinde tanıkları, Cumhuriyet savcısını, varsa avukatı dinledikten sonra kanunun öngördüğü cezaya hükmeder. Mahkeme, belirtilen işlemleri yerine getirdikten sonra, hüküm vermeksizin, gereği için sanığı ve evrakı Cumhuriyet savcısına da sevk edebilir.

2. İşlenen suç cürüm türünden ise mahkeme, suçun failinin yakalanmasını emreder, adı geçen in sorgusunu yapar; olay bir tutanağa bağlanır ve kişi tutanaklar ile birlikte derhâl Cumhuriyet savcısına, soruşturma açması istemi ile gönderilir.

3. İşlenen suç, mahkemeye veya üyelerden birisine veya Cumhuriyet savcısına karşı saldırı niteliğinde ise, olay bir tutanağa bağlanır ve derhâl fail ile birlikte Cumhuriyet savcısına gönderilir. Bu suçun yargılanmasında, duruşma sırasında görevli hâkim ve Cumhuriyet savcıları görev alamazlar.

4. Yukarıda belirtilen suçları işleyenler hakkında hâkim veya mahkeme 210 uncu maddede yer alan tedbir ve yaptırımları ayrıca uygulayabilir.

Avukatlar hakkında Avukatlık Kanunu hükümleri uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Delillerin İkamesi

Delillerin ikamesi ve reddi

MADDE 213. - Delillerin ikamesi, tanıkların ve bilirkişinin dinlenmesi ve diğer ispat araçlarının ortaya konulması demektir.

Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ikamesine başlanır. Ancak, sanığın sorgusunun yapılmamış olması delillerin ikamesine engel olmaz. Sonradan gelen sanığa, ikame edilen deliller bildirilir.

İkamesi istenilen herhangi bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunabilir:

1. Delil ikamesi kanun hükümlerine aykırı ise,
2. Delilin belli, açık bir hususa ilişkin olması nedeniyle ikamesi gereksiz ise,
3. Delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa veya sanık lehine önceden sabit olmuş bir duruma ilişkin ise,
4. Delil hiçbir suretle maksada elverişli değilse,
5. Delilin elde edilmesi olanağı yoksa,
6. Delil ikamesi istemi davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa,
7. Sanığı şüpheden kurtaracak önemli bir iddia ileri sürülüp de bu iddiada belirtilen olay, ispatı gerektirmeyecek nitelikte ise.

Üçüncü fıkrâ hükümü, hâkim tarafından yürütülen soruşturmada veya 183 üncü madde gereğince duruşma hazırlığında veya ilk olarak duruşmaya davet edilip dinlenmeleri istenilen tanıklar ve bilirkişiler hakkında ve diğer ispat araçlarının ortaya konulması hâlinde de uygulanır.

Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık veya avukatı birlikte rıza gösterirlerse, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ikamesinden vazgeçilebilir.

Katılan, yalnız kişisel haklarını ispat için gösterdiği delilden her zaman vazgeçebilir.

Delillerin ikamesi hususundaki istem ve kararlar

MADDE 214. - Bir delilin ikamesine ilişkin istemin reddi söz konusu olur veya bazı delillerin ikamesine izin verilmesi gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaksızın yargılamanın ertelenmesini gerektirir ise mahkeme bu hususta bir karar verir.

Mahkeme, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla re'sen veya istem üzerine bütün ispat araçlarının hazırlanmasını ve ortaya konulmasını karar altına alabilir.

Delil ve olayın geç bildirilmesi

MADDE 215. - Delil toplanması istemi, delilin veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez.

Dinlenecek tanık veya bilirkişinin adı katılana, sanığa veya Cumhuriyet savcısına geç tebliğ edilmiş veya ispat edilecek olay adı geçenlere gereken bilgileri elde etmeye olanak vermeyecek derecede geç bildirilmişse, delillerin ikamesi sona ermeden önce bilgi almak üzere duruşmanın ertelenmesi istenebilir.

Mahkeme başkanı veya hâkim emriyle davet olunacak tanıklar ve bilirkişiler hakkında Cumhuriyet savcısı, katılan ve sanık da bu hakka sahiptirler.

Bu istemler hakkında mahkemece karar verilir.

Tanığın dinlendikten sonra mahkemeden çıkabilmesi

MADDE 216. - Tanıklar dinlendikten sonra ancak mahkeme başkanı veya hâkimin izniyle mahkemeden çıkabilirler. Bunun için önce Cumhuriyet savcısına, taraflara ve avukatlarına sorulur.

Dinlenmesine mahkemece karar verilmiş olan bilirkişiler hakkında 69 uncu madde hükümleri uygulanır.

Duruşmada okunması zorunlu belge ve tutanaklar

MADDE 217. - Delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer yazılar, adli sicil özetleri ve kişisel hâl sicillerinde yer alan bilgiler duruşmada okunur.

Bu hüküm, keşif, muayene ve naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları hakkında da uygulanır.

Naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ilişkin sorgu tutanakları da duruşmada okunur.

Duruşmada okunmayacak belgeler

MADDE 218. - 1. Olayın delili, sadece bir tanığın bilgi ve görgüsünden ibaret ise bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir.

Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçmez.

2. Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.

3. Bu hüküm sanığın tavır ve hareketine ilişkin açıklamayı içeren belgeler hakkında da uygulanır.

Duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler

MADDE 219. - Aşağıdaki hâllerde tanık veya sanığın suç ortağının dinlenmesi yerine;

1. Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse,

2. Tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, sakatlık veya ortadan kaldırılamayan başka bir engel nedeniyle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse,

3. İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa,

4. Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık veya avukatı tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterirlerse

daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanak okunabilir.

Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüşse veya başka bir nedenle kısa bir zaman içinde mahkemece dinlenemeyeceklerse, başka suretle gerçekleşmiş olan dinlenmelerine ilişkin tutanaklarla kendilerinin yazmış olduğu yazılı açıklamaları içeren belgeler okunabilir.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hâllerde, okumaya ve dinlemeden vazgeçilmesince mahkemece karar verilir ve gerekçesi kararda açıklanır.

Tanığın önceki ifadesinin okunabileceği hâller

MADDE 220. - Tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylerse önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir.

Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, evvelce alınmış ifadesi bütünüyle okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır.

Sanığın önceki ifadesinin okunabileceği hâller

MADDE 221. - Sanığın hâkim tarafından düzenlenen tutanaktaki ifadesi aynı davada ikrarına delil olmak üzere okunabilir.

Sanığın ifadeleri arasında çelişki bulunur ve çelişki giderilemezse önceden alınmış ifadesi okunabilir.

İfadelerin okunduğunun tutanağa yazılması

MADDE 222. - 220 ve 221 inci maddelerde açıklanan hâllerde okuma ve nedenleri tutanağa yazılır.

Rapor, belge ve diğer yazıların okunması

MADDE 223. - Bir açıklamayı ve görüşü içeren resmî belge ve diğer yazılar ve fennî muayene ve doktor raporlarının okunmasından sonra gerekli görülürse belge ve diğer yazılar veya raporda imzası bulunanlar, açıklamada bulunmak üzere duruşmaya çağrılabilirler.

Açıklama ve görüş veya rapor bir kurul tarafından verilmişse mahkeme, kurulun görüşünü açıklamak üzere görevi, üyelerden birine vermeyi kurula önerebilir.

Bilimsel görüşlere ilişkin açıklama, bu Kanunun 69 ve 72 nci madde hükümlerine göre yapılır.

Dinlenme ve okunmadan sonra Cumhuriyet savcısına, katılana, sanığa ve avukatlarına ne diyeceğinin sorulması

MADDE 224. - Tanığın, bilirkişinin veya sanığın suç ortağının dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığı Cumhuriyet savcısına, hazır bulunan katılana, sanığa ve avukatlarına sorulur.

Katılanın, Cumhuriyet savcısının ve sanığın iddiaları ve sözleri

MADDE 225. - Delillerin ikame ve tartışılması bittikten sonra söz, katılana ve ondan sonra Cumhuriyet savcısına ve daha sonra da hemen sanığa verilir.

Cumhuriyet savcısı sanığa, sanık ve avukatı da Cumhuriyet savcısına yanıt verebilirler. Başkanın izniyle katılan da yanıt verebilir. En son söz sanığındır.

Sanık adına avukat tarafından savunmada bulunulsa da savunmaya ekleyecek başka bir şey olup olmadığı sanığa sorulur.

Delilleri takdir yetkisi

MADDE 226. - Kanunun ayrıca hüküm koyduğu hâller dışında, suçun varlığı ve sanığın sorumluluğu her türlü delille saptanabilir ve hâkim bu hususta vicdanî kanaatine göre hüküm verir. Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir.

Görülmekte olan ceza davasının hükme bağlanması, idarî düzenleyici işlemlerin veya emirlerin yasallığının takdirinde mahkemeler, bu işlem ve emirleri değerlendirerek sonucuna göre hüküm kurabilirler.

Soruşturma ve kovuşturma ile görevli olanların hukuka aykırı olarak elde ettikleri deliller hükme esas alınmaz.

Ceza mahkemelerinin ek yetkisi

MADDE 227. - Bir fiilin suç olup olmaması veya niteliğinin saptanması ceza hukuku dışındaki bir sorunun çözümüne bağlı ise ceza mahkemesi bunun hakkında da ceza işlerindeki usul ve deliller için geçerli kurallara göre karar verir.

Bununla birlikte mahkeme, çözülmesi uzmanlığı gerektiren bir sorun söz konusu olduğunda yargılamaya ara vererek hukuk davası veya idarî dava açılması için ilgililere süre verebilir.

Yetkili mahkemeden bu hususta bir hüküm çıkmasını da bekleyebilir.

Kovuşturma sırasında suçtan zarar görenlerle sanıkların yaşlarında ceza hükümleri bakımından gerekli görülecek düzeltmelerin 5.5.1972 tarihli ve 1587 sayılı Nüfus Kanunundaki usule göre yerine getirilmesi ceza mahkemesine aittir. Bu hususta verilecek karara karşı esas hükümlerle birlikte istinaf yoluna, karar bölge adliye mahkemesi tarafından verildiğinde temyiz yoluna başvurulabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Duruşma Tutanağı

Duruşma tutanağı

MADDE 228. - Duruşma için tutanak tutulur. Tutanak, mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâatibi tarafından imzalanır. Mahkemece gerekli görüldüğünde, bu hususta teknik araçlardan da yararlanılabilir. Bu suretle sonradan düzenlenecek duruşma tutanaklarının, duruşma aşamalarına uygun olduğu, mahkeme başkanı veya hâkim ile tutanağı düzenleyen zabıt kâatibi tarafından onanır.

Mahkeme başkanının mazereti bulunursa tutanak, üyelerin en kıdemlisi tarafından imzalanır.

Duruşma tutanağının içereceği hususlar

MADDE 229. - Duruşma tutanağında;

1. Duruşmanın yapıldığı yer ve tarih,
2. Hâkimlerin, Cumhuriyet savcısının, zabıt kâatibinin ve varsa tercümanın adları,
3. İddianamede nitelendirildiği gibi suçun ne olduğu,
4. Katılanların, sanıkların ve avukatlarının adları,
5. Duruşmanın açık mı, yoksa kapalı mı yapıldığı, belirtilir.

Duruşma tutanağına geçirilecek diğer hususlar

MADDE 230. - Tutanakta, duruşmanın seyrini ve sonuçlarını ana çizgileriyle yansıtan ve yargılama usulünün bütün temel kurallarına uyulduğunu gösteren unsurlara yer verilir. Tutanakta ayrıca okunan veya 219 uncu madde gereğince okunmasından vazgeçilmiş bulunan yazılar belirtilir ve duruşma süresince öne sürülen istemler, verilen kararlar ve hüküm fıkrası yer alır.

Duruşmada alınan ifadelerin özetleri tutanağına geçirilir.

Duruşmada bir olayın, bir ifadenin veya bir açıklamanın kelime kelime saptanması önem kazanırsa, mahkeme başkanı veya hâkim, re'sen veya istem üzerine duruşmanın tam olarak tutanağına geçirilmesine ve yazılanın okunmasına karar verir. İstem reddi hâlinde gerekçesi tutanakta belirtilir.

Tutanak hazırlanmadan hüküm tebliğ edilemez.

Duruşma tutanağının ispat gücü

MADDE 231. - Duruşmanın nasıl yapılacağı hakkındaki yasal şekil ve usullere uyulup uyulmadığı ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağın bu kısmına karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilir.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasının Sonuçlandırılması

BİRİNCİ BÖLÜM

Duruşmanın Sonuçlandırılması, Karar ve Hüküm

Duruşmanın sonuçlandırılması, karar ve hüküm

MADDE 232. - Duruşmanın bittiği bildirildikten sonra karar verilir.

Sanığın beraatine, mahkûmiyetine, davanın reddine, ortadan kaldırılmasına, düşmesine, yargılamanın durmasına, mahkemenin görevsizliğine, yetkisizliğine, hükmün geri bırakılmasına, ceza

ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına, tedbire, evlenme nedeniyle davanın ve cezanın ertelenmesine ilişkin kararlar davayı sona erdirir.

Sanığın beraatine, mahkûmiyetine, davanın reddine, ortadan kaldırılmasına, düşmesine ilişkin kararlar ile adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik, ceza ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına, tedbire, evlenme nedeniyle dava ve cezanın ertelenmesine ilişkin kararlar hüküm sayılır.

Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.

Kovuşturmanın yapılması koşula bağlı tutulmuş olup da koşulun gerçekleşmediği anlaşılırsa, gerçekleşmesini beklemek üzere, yargılamanın durmasına karar verilir.

Davanın ortadan kaldırılması veya düşmesi hâlleri varsa veya yargılama koşulunun gerçekleşmeyeceği anlaşılırsa davanın ortadan kaldırılmasına veya düşmesine karar verilir.

Derhâl beraat kararı verilebilecek hâllerde durma, ortadan kaldırma veya düşme kararı verilemez.

Bu maddede yer alan ve hüküm niteliği taşımayan yargılamanın durmasına, mahkemenin yetkisizliğine ve hükmün geri bırakılmasına ilişkin kararlara itiraz edilebilir. Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararları hakkında 6 ncı madde hükmü saklıdır.

Hükmün geri bırakılması, denetimli serbestlik

MADDE 233. - Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda fiilin cezası, yalnız veya birlikte para cezası, hafif hapis veya en çok üç yıla kadar (üç yıl dahil) hapis cezasından ibaret bulunduğu mahkeme, bir yıl ile iki yıl arasında belirleyeceği bir denetim süresi içinde sanığı denetimli serbestlik tedbirine tâbi tutarak, hükmün açıklanmasını geri bırakabilir. Bu süre içinde dava zaman aşımını durur.

Hükmün geri bırakılması için gerekli koşullar şunlardır:

1. Bir suç nedeniyle sanık aleyhinde ilk defa kamu davası açılmış olması,
2. Sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat gelmiş olması,
3. Sanık hakkında kişilik özellikleri itibarıyla bir cezaya hükmedilmesine gerek görülmemesi,
4. Suçun neden olduğu zararların giderilmiş olması,
5. Suçla bozulan huzur ve sükûnun avdet etmiş bulunması.

Bu karara itiraz edilebilir.

Hakkındaki hüküm geri bırakılmış olan sanık, denetim süresi içinde bir suç işler veya denetimli serbestlik tedbirinde kendisine yüklenen davranış kurallarını ısrarla ihlâl edecek olursa mahkeme geri bıraktığı hükmü açıklar.

Denetim süresi, kanun ve denetim koşullarına uygun olarak geçirildiğinde davanın düşmesine karar verilir. Müsadere olunan veya suç nedeniyle mülkiyeti Devlete geçmiş olan şeyler geri verilmez.

Karar ve hükümlerde gerekli oy sayısı

MADDE 234. - Mahkemece karar ve hükümler oybirliği veya oyçokluğuyla verilir.

Karşı oya tutanakta yer verilir; gerekçesi de tutanakta gösterilir.

Gereğçeli karar ve hükümde nedenlerin gösterilmesi zorunludur.

Hükmün konusu ve suçu değerlendirmede mahkemenin yetkisi

MADDE 235. - Hükmün konusunu, duruşmanın sonucuna göre iddianamede gösterilen ve kanun maddeleri belirtilerek nitelendirilen fiil oluşturur.

Fiili değerlendirmede mahkeme, iddia ve savunmalarla bağlı değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

Suç Niteliğinde Değişiklik ve Yeni Suç

Suçun niteliğinin değişmesi

MADDE 236. - Sanık, suçun hukukî niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir hâlde bulundurulmadıkça, iddianamede yasal unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez.

Cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hâller, ilk defa duruşma sırasında ortaya çıktığında aynı hüküm uygulanır.

Ek savunma verilmesini gerektiren hâllerde istem üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması için süre verilir.

Bundan başka mahkeme, meydana gelen değişiklikler nedeniyle iddia ve savunmanın gerekli şekilde hazırlanabilmesi için, istem üzerine veya re'sen yargılamaya ara verebilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı bildirimler, varsa avukata yapılır. Avukat sanığa tanınan haklardan onun gibi yararlanır.

Yukarıdaki fıkralarda gösterilen hâllerde, sanık veya varsa avukatı bu hususları bildiren bir davetiye tebliğine rağmen, duruşmaya gelmez veya kendi kusuruyla davetiye tebliğ edilemezse iddianamede gösterilen suçun değindiği kanun maddesinde belirtilen cezadan daha az bir ceza verilmesi gerektiğinde bu maddenin birinci fıkrası uygulanmaz.

Duruşma sırasında sanığın yeni bir suçunun ortaya çıkması

MADDE 237. - Sanığın, iddianamede yazılı suçtan başka bir suç işlemiş olduğu duruşma sırasında ortaya çıkarsa, Cumhuriyet savcısının istemi ve sanığın rızasıyla her ikisi birlikte hükümlenmek üzere bu suç, duruşması yapılmakta olan işle birleştirilebilir.

Birinci fıkranın uygulanması hâlinde Cumhuriyet savcısı sözlü istemini, 173 üncü maddeye uygun olarak tutanağa yazdırır. Mahkeme sanığa, 147 nci maddeye göre haklarını hatırlatır ve istemi hâlinde savunmasını hazırlamak için kendisine süre verir. Süre avukat tarafından da istenebilir.

Yeni suç, mahkemenin yetkisi dışında kalır veya kendisine göre üst dereceli bir mahkemenin görevine girerse birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Karar ve Hüküm

Karar ve hükümlerde bulunabilecek hâkimler

MADDE 238. - Karar ve hükümlerde kanunun belirlediği sayıda hâkim bulunur.

Müzakereye katılacak hâkimler

MADDE 239. - Müzakereye ancak karara ve hükme katılacak hâkimler bulunur.

Mahkeme başkanı, mahkemesinde staj yapmakta olan hâkim ve avukat adaylarının müzakere sırasında hazır bulunmalarına izin verebilir.

Müzakerenin yönetimi

MADDE 240. - Mahkeme başkanı, müzakereyi yönetir ve çözülmesi gerekli sorunları düzenleyerek sunar.

Oyların toplanması

MADDE 241. - Mahkeme başkanı, kıdemsiz üyeden başlayarak ayrı ayrı oy toplar ve en sonra kendi oyunu verir.

Mahkeme başkan ve üyelerinden hiçbiri herhangi bir konu veya sorun üzerinde azınlıkta kaldığını ileri sürerek oylamaya katılmaktan çekinemez.

Oylar dağılırsa sanığın en çok aleyhine olan oy, çoğunluk meydana gelinceye kadar kendisine daha yakın olan oya eklenir.

Hükmün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar

MADDE 242. - 1. Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir:

a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler ile bunların dayandırıldığı ve mahkemece doğrudan toplanan deliller,

b) Delillerin tartışılması, değerlendirilmesi ve reddedilen veya ispat bakımından tercih edilen deliller ve nedenleri,

c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili, bunun yasal unsurları ve nitelenmesi, uygulanması gereken kanun maddesi,

d) Cezayı kaldıran, ağırlaştırılan veya hafifleten yasal veya takdirî hâllerin bulunup bulunmadığı, bu yoldaki istemlerin kabul veya reddi ile temel cezanın belirlenmesine ilişkin nedenler,

e) Cezanın ertelenmesine, hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına, tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.

2. Beraat hükmünün gerekçesinde, suç olarak yüklenen fiilin işlenmediğinin veya suç oluşturmadığının sabit olduğu veya fiilin sanık tarafından işlendiğinin sabit olmadığı hususundaki nedenlerden hangisine dayandırıldığı belirtilmesi gerekir.

3. Mahkûmiyet ve beraat dışında 232 nci maddede belirtilen hükümlerin verilmesi nedenleri gerekçede gösterilir.

Hükmün açıklanması

MADDE 243. - Hükmün açıklanması, duruşmanın sonunda, en az 244 üncü maddede belirtilen hüküm fıkrasının duruşma tutanağına geçirilerek okunması ve gerekçenin ana çizgileriyle sözlü olarak bildirilmesidir. Sanık hazır bulunduğu anda kanun yolları kendisine bildirilir.

Beraat eden sanığa, tazminat isteyebileceği bir hâl varsa bu da bildirilir.

Hüküm fıkrası, ayakta dinlenir.

Hükmün gerekçesi ve hüküm fıkrasının içereceği hususlar

MADDE 244. - Hükmün başına Türk Milleti adına verildiği yazılır.

Hükmü veren mahkeme başkan ve üyeleri veya hâkim, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtibi, katılan, sanık ve avukatların adı yazılır.

Hükmün gerekçesi, tümüyle tutanağına geçirilmemişse açıklanmasından itibaren onbeş gün içinde dava dosyasına konulur.

Karar ve hükümler bunlara katılan hâkimler tarafından imzalanır.

Hâkimlerden biri hükmü imza edemeyecek hâlde ise, engelin nedeni mahkeme başkanı ve aynı nedenle yokluğunda, hükümde bulunan hâkimlerin en kıdemlisi tarafından hükmün altına yazılır.

Hüküm fıkrasında, 232 nci maddeye göre verilen kararın ne olduğunun, uygulanan kanun maddelerinin, verilen ceza miktarının, kanun yollarına başvurma ve tazminat isteme olanağının bulunup bulunmadığının, başvuru olanağı varsa süresi ve merciinin tereddüde yer vermeyecek şekilde açıkça gösterilmesi gerekir.

Hükümlerin nüshaları ve özetleri mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanır ve mühürlenir.

DÖRDÜNCÜ KİTAP
Mağdur, Şikâyetçi, Malen Sorumlu, Katılan
BİRİNCİ KISIM

Suçun Mağduru ile Şikâyetçinin Hakları

Suçun mağduru ile şikâyetçinin çağırılması

MADDE 245. - Suçun mağduru ile şikâyetçi, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından davetiye ile çağırılıp dinlenirler.

Bu hususta yapılacak davet bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanır.

Suçun mağduru ile şikâyetçinin hakları

MADDE 246. - Suçun mağduru ile şikâyetçinin hakları şunlardır:

1. Soruşturma evresinde;

a) Delillerin toplanmasını isteme,

b) Soruşturmanın gizlilik ve selâmetini bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,

c) 153 üncü maddeye uygun olmak koşuluyla avukatı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,

d) Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına Kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.

2. Kovuşturma evresinde;

a) Duruşmadan haberdar edilme,

b) Kamu davasına katılma,

c) Dava konusu ve niteliği elverişli olmak koşuluyla katıldığı kamu davasında kişisel hak isteminde bulunma,

d) Tutanak ve belgelerden örnek isteme,

e) Tanıkların davetini isteme,

f) Avukatı yoksa, 251 inci madde gereğince katılan sıfatıyla baro tarafından kendisine avukat atanmasını isteme,

g) Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa kaydedilir.

Suçun mağduru ile şikâyetçinin davete uymamaları

MADDE 247. - Suçun mağduru ile şikâyetçinin, dilekçelerinde veya tutanağa geçirilmiş olan beyanlarında belirttikleri adresleri tebligata esas alınır.

Bu adrese çıkartılan davetiyeye rağmen gelmeyen kimseye yeniden tebligatta bulunulmaz.

Belirtilen adresin yanlışlığı, yetersizliği veya adres değişikliğinin bildirilmemesi nedeniyle tebligat yapılamaması hâllerinde adresin araştırılması gerekmez.

Bu kimselerin beyanının alınması zorunlu görüldüğü hâllerde üçüncü fıkra uygulanmaz.

Suçun mağduru ile şikâyetçinin dinlenmeleri

MADDE 248. - Suçun mağduru ile şikâyetçi yeminsiz dinlenirler. Ancak, beyanın niteliği ve delil olma değeri itibarıyla Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkimin bu kimselere yemin vermek yetkisi vardır.

Yemin altında dinlenildiğinde beyanın tanık beyanı hükümlerine tâbi olacağı açıklanır.

63 üncü madde, yemin altında dinlenen mağdur ile şikâyetçi hakkında da uygulanır.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasına Katılma

Kamu davasına katılma

MADDE 249. - Suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.

Bölge adliye mahkemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, istinaf yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır.

Böylece kamu davasına katılanlar kişisel haklarını da isteyebilirler.

Katılma usulü

MADDE 250. - Katılma, kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olur.

Duruşma sırasında şikâyeti belirten ifade üzerine, suçtan zarar görenden davaya katılmak isteyip istemediği sorulur.

Cumhuriyet savcısının, sanık ve varsa avukatının dinlenmesinden sonra davaya katılma isteminin uygun olup olmadığına karar verilir.

Sulh ceza mahkemesinde açılmış olan davalarda katılma hususunda Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaz.

Katılanın hakları

MADDE 251. - Suçtan zarar gören, maddî ve hukukî durumu itibarıyla yararlarını yeteri kadar koruyacak durumda değilse, davaya katıldığında, istemi üzerine ücreti 157 nci madde gereğince ödenecek bir avukatın atanmasına mahkemece karar verilebilir. Bu istem, davaya katılma iradesinin açıklanmasından önce de yapılabilir. Bu husustaki karar, esas hakkındaki hükmü verecek mahkeme tarafından alınır.

Katılan, onsekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olup bir avukatı da bulunmazsa istemi aranmaksızın avukat atanır.

Katılmanın davaya etkisi

MADDE 252. - Katılma davayı durdurmaz.

Tarihi belirlenmiş olan duruşma ve yargılama usulüne ilişkin diğer işlemler vaktin darlığından dolayı katılan kimse çağrılmayacak veya kendisine haber verilemeyecek olsa bile belirli gününde yapılır.

Katılmadan önce kararlara itiraz

MADDE 253. - Katılmadan önce verilmiş olup da Cumhuriyet savcısına tebliğ edilen kararlar katılana tebliğ edilmez.

Bu kararlara karşı kanun yoluna başvurabilmesi için Cumhuriyet savcısının gözetmesi gerekli sürenin geçmesiyle, katılan da başvuru hakkını kaybeder.

Katılanın kanun yoluna başvurusu

MADDE 254. - Katılan, Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir. Karar, katılanın başvurusu üzerine bozulursa, Cumhuriyet savcısı işi yeniden takip eder.

Katılmanın hükümsüz kalması

MADDE 255. - Katılan, vazgeçerse veya ölürse katılma hükümsüz kalır. Mirasçılar, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler.

Hüküm tarihi ile hükmün kesinleşmesi arasında katılanın ölmesi hâlinde mirasçılara tebligat yapılır.

BEŞİNCİ KİTAP
Özel Yargılama Usulleri
BİRİNCİ KISIM
Gaiplerin ve Tüzel Kişilerin Yargılanması
BİRİNCİ BÖLÜM
Gaiplerin Yargılanması

Gaibin tanımı ve yapılabilecek işlemler

MADDE 256. - Bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır.

Gaip hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar.

Bu işlemler naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme aracılığıyla da yapılabilir.

Bu işlemler sırasında sanığın avukatı veya yasal temsilcisi veya eşi hazır bulunabilir. Gerekliğinde mahkeme re'sen bir avukat atayabilir.

Gaibe ihtar

MADDE 257. - Konutu bilinmeyen gaibe, mahkeme önüne gelmesi veya konutunu bildirmesi hususları her türlü iletişim araçlarıyla ihtar edilebilir.

Sanığa verilecek güvence belgesi

MADDE 258. - Mahkeme, gaip olan sanık hakkında bir güvence belgesi verebilir ve bu güvence koşullara bağlanabilir.

Belge, hangi suç için verilmiş ise sanık yalnız o suçtan dolayı tutuklanamaz.

Sanık, hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olur veya kaçmak hazırlığında bulunur veya güvence belgesinin bağlı olduğu koşullara uymazsa belgenin hükmü kalmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

Tüzel Kişilerin Yargılanması

Tüzel kişiler hakkında uygulanacak hükümler

MADDE 259. - Tüzel kişilerin ceza sorumluluğunu gerektiren hâllerde, diğer kanunların içerdiği hükümler saklı kalmak üzere, bu Kanun hükümleri uygulanır.

Yetkili mahkeme

MADDE 260. - Tüzel kişilerin, ceza sorumluluğunu gerektiren suçlarda soruşturma, suçun işlendiği veya tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Yetkili mahkeme, işe elkoyan Cumhuriyet savcısının bulunduğu yerdeki görevli mahkemedir.

Kanunların, ekonomik ve malî suçlar bakımından öngördüğü hükümler saklıdır.

Tüzel kişiliğin kamu davasında temsili

MADDE 261. - Kamu davası, fiilin işlendiği tarihte tüzel kişinin yasal temsilcisi olan kişiye karşı açılır; bu kişi bütün usul işlemlerinde tüzel kişiyi temsil eder. Tüzel kişi yararına suçu işleyen kişi, aynı zamanda yasal temsilci ise mahkeme, tüzel kişiyi temsil etmek üzere bir kayyım atar. Ancak tüzel kişi, kanuna veya statüsüne göre, yasal temsilciye vekâlet edebilmek olanağına sahip diğer bir kişi tarafından da temsil edilebilir. Bu kişi, kimliğini ve kabulü istemini Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye yazılı olarak bildirir.

Usul işlemleri veya yargılama devam etmekte iken temsilci değiştiğinde de aynı hüküm uygulanır.

Bu maddede yer alan hükümlere göre tüzel kişiyi temsil etmek hususunda yetkili bir kişi bulunmadığında mahkeme, Cumhuriyet savcısının veya katılanın istemi üzerine, tüzel kişiyi temsil etmek üzere bir kayyum atar.

Tüzel kişinin temsilcisi hakkında uygulanacak tedbirler

MADDE 262. - Tüzel kişinin temsilcisi hakkında bu sıfatı itibarıyla, tanıklar için kabul edilmiş olanlar dışında hiçbir tedbir alınmaz.

Tüzel kişiye uygulanacak yükümlülükler

MADDE 263. - Tüzel kişiler, aşağıda gösterilen kendilerine özgü adli kontrol yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tâbi kınılabirler:

1. Mahkeme başkanı veya hâkim tarafından miktarı ve ödeme koşulları saptanacak bir güvenenin yatırılması,
  2. Mağdurun veya zarar görenin haklarını korumak amacı ile miktarı ve hangi süre içinde yerine getirileceği mahkeme başkanı veya hâkim tarafından belirtilen kişisel veya aynı bir güvenenin tesis edilmesi,
  3. Tüzel kişi lehine keşide edilmiş çekleri tahsil etmek veya kredi kartı ile ödeme yapmak dışında, çek kullanılamaması,
  4. Fiiil, mesleki veya sosyal etkinlikler nedeni veya vesilesiyle işlendiğinde ve yeniden suç işleneceğinden kuşulanıldığında bu etkinliklerin icra edilememesi.
- (3) ve (4) numaralı bentlerde öngörülen yasaklara, tüzel kişi hakkında verilebilecek cezalar ölçüsünde hükmedilebilir.

İKİNCİ KISIM

Önödeme, Uzlaşma, Ceza Kararnamesi, Müsadere,

İmha veya Kullanımdan Kaldırma Usulü

BİRİNCİ BÖLÜM

Önödeme ve Uzlaşma

Önödeme

MADDE 264. - Önödeme yapılacak hâllerde, suç failine bu Kanunun öngördüğü usullere göre yapılacak tebligatta, üzerine atılan suç ve ilgili kanun maddesi gösterildikten sonra on gün içinde ödenecek para cezasının miktarı ve soruşturma giderleri ve para cezası ödendiğinde fail hakkında savcılıkça kovuşturmaya yer olmadığına karar verileceği, aksi takdirde kamu davası açılacağı bildirilir.

Fail yapılan tebligata uygun şekilde hareket ettiğinde hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilerek kendisine tebliğ olunur.

Cumhuriyet savcılığı tarafından birinci ve ikinci fıkralar gereğince işlem yapılmaksızın doğrudan kamu davası açıldığında, bu nedenle iddianamenin iadesine karar verilmemiş ise birinci ve ikinci fıkralarda yer alan tebligat mahkemece suç failine yapılarak, gereğini yerine getirdiğinde davanın ortadan kaldırılmasına karar verileceği, aksi takdirde kamu davasına devam olunacağı ve mahkûmiyet hâlinde suçla ilgili kanun maddesinde yazılı cezalara, hâkimin temel cezayı belirlemesi suretiyle aynen hükmedileceği bildirilir.

Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye gönderilmiş veya duruşma aşamasında yüklenen suçun niteliğinin değişmesi nedeniyle önödeme kapsamına girmiş olması hâlinde de yukarıdaki hükümler uygulanır.

Uzlaşma

MADDE 265. - Cumhuriyet savcısı, kanunun uzlaşma yapılabilmesi olanağını verdiği hâllerde, faili bu Kanunun öngördüğü usullere göre davet ederek suçtan dolayı sorumluluğunu kabul edip etmediğini sorar.

Fail, suç u ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum suçun mağduruna veya varsa yasal temsilcisine bildirilir.

Suçun mağduru, verilmiş olan zararın tümüyle veya büyük bir kısmı itibarıyla giderildiğinde özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse soruşturma sürdürülmez. Bu hâlde soruşturma dosyası, zararın uzlaşmaya uygun olarak giderilmesine kadar muhafaza edilir.

Cumhuriyet savcısı, suç faili ile mağdur arasında uzlaşma işlemlerini idare etmek, tarafları bir araya getirerek bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere bir veya birden fazla avukatı uzlaştırmacı olarak atayabilir.

Uzlaştırmacı, Cumhuriyet savcısına, yaptığı işlemleri ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten bir raporu on gün içinde sunar. Zarar uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde Cumhuriyet savcılığınca kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir.

Uzlaştırma işleminin giderleri, suç failince ödenmeden kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmez.

Hâkim tarafından uzlaştırma

MADDE 266. - Uzlaşmaya tâbi bir suçtan dolayı kamu davası açıldığında yukarıdaki madde hükümlerinin uygulanması suretiyle hâkim tarafından da aynı işlemler yapılır ve uzlaşma görüşmelerinden olumlu sonuç alınarak tazminatın ödendiği veya zararın giderildiği saptandığında davadan ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Yargılama ve uzlaştırma işlemlerinin giderlerinin tümü suç failince ödenmeden davanın ortadan kaldırılmasına karar verilmez.

Birden çok fail hâlinde uzlaşma

MADDE 267. - Suçta birden çok fail bulunduğu, çabaları ile suçun neden olduğu zararları ortadan kaldıran ve maddî ve manevî tazminatı ödemiş bulunan suç faileri hakkında yukarıdaki hükümler uygulanır.

İKİNCİ BÖLÜM

Ceza Karamamesi

Duruşmasız ceza kararnameleri

MADDE 268. - Sulh ceza mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlar hakkında Cumhuriyet savcısının istemiyle veya re'sen duruşma yapılmaksızın ceza karamamesi ile karar verilebilir.

Ceza karamamesiyle ancak hafif veya ağır para cezasına veya en çok altı aya kadar hafif hapis veya bir meslek veya sanat veya ticaretin icrasının durdurulmasına veya müsadereye veya suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesine ya da bunlardan birine veya birkaçına hükmedilebilir.

Hafif hapis cezası yerine, 13.7.1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun gereğince para cezasına hükmolunabilir.

Onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza karamamesiyle karar verilemez.

Duruşma yapılmamasının sakıncalı görülmesi

MADDE 269. - Sulh ceza hâkimi, duruşma yapmaksızın ceza verilmesini sakıncalı görürse, duruşma için uygun bir tarih belirler.

Kararnamede yer alması gereken hususlar

MADDE 270. - Ceza karamamesi, verilmiş olan cezadan başka suç olarak yüklenen fiili, uygulanan kanun maddelerini, ispat araçlarını ve karamamenin tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde sulh ceza mahkemesine verilecek bir dilekçe veya bu hususta bir tutanak düzenlenmesi için zabıt kâtibine yapılacak bir beyan ile itiraz edilebileceğini, aksi hâlde ceza karamamesinin yerine getirileceğini de içerir. Zabıt kâtibinin düzenlediği tutanak hâkim tarafından onaylanır.

Sanık, süre bitmeden önce itirazından vazgeçebilir.

İtiraz edilmeyen ceza kararlarının kesinleşmesi

MADDE 271. - Yedi günlük süre içinde itiraz edilmeyen ceza kararları kesinleşir.

Ceza kararına itiraz

MADDE 272. - Ceza kararına itiraz edildiğinde, duruşma açılır. İtiraz, süresi içinde yapılmamışsa veya itiraz edenin buna hak ve yetkisi yoksa, duruşma açılmaz ve itiraz reddedilir. Bu karara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Sanık hazır bulunmasa da duruşma avukatının huzuruyla yürütülür.

Duruşma sonunda verilen hüküm, itiraz edilen ceza kararının içerdiği yaptırımlardan daha ağır olamaz.

İtirazın reddi

MADDE 273. - Sanık, mazereti olmaksızın duruşmaya gelmez ve bir avukat da göndermezse incelemeye gerek olmaksızın, itiraz reddolunur.

İtiraz süresini geçirmesinden dolayı eski hâle getirme istemi kabul edilmiş olan sanığın duruşmaya gelmemesi nedeniyle istemi reddolunmuşsa buna karşı bir daha eski hâle getirme istenemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Müsadere, İmha veya Kullanımdan Kaldırma Usulü

Başvuru

MADDE 274. - Kanunlara göre belirli eşyanın müsadere veya imhası veya kullanımdan kaldırılması gerekli olan hâllerde, kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olup da esasla beraber bu hususta bir karar verilmemişse, bu tedbirlerin her türlü kovuşturmadan ayrı olarak alınması için Cumhuriyet savcısı veya katılan tarafından esas davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurulur.

Duruşma ve karar

MADDE 275. - Duruşma ve karar hakkında bu konulara ilişkin hükümler uygulanır.

Müsadere veya imha olunacak veya kullanımdan kaldırılacak eşya üzerinde hakkı olan kişiler de, olanak varsa, duruşmaya çağrılır. Bunlar sanığın sahip olduğu hakları kullanabilirler.

Çağrıya uymamaları, işlemin ertelenmesine neden olmaz ve hükmün verilmesini engellemez.

Kanun yolları

MADDE 276. - 274 üncü maddeye göre verilecek hükümlere karşı Cumhuriyet savcısı, katılan ve 275 inci maddede belirlenen kişiler için istinaf yolu açıktır.

Suç konusu olmayan eşyanın müsadere

MADDE 277. - Suç konusu olmayıp sadece müsadereye tâbi bulunan eşyanın müsadere sine sulh ceza hâkimi tarafından duruşma yapılmaksızın karar verilir. Bu karara karşı ilgililer acele itiraz yoluna gidebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Uyuşturucu Maddelere ve Fuhuş İçin Aracılık Suçlarına ve

Kaçaklara İlişkin Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Uyuşturucu Maddelere İlişkin Hükümler

Uygulanacak hükümler

MADDE 278. - Türk Ceza Kanununun 403 üncü maddesinin (1) ilâ (11) numaralı fıkralarında, 404 üncü maddesinin (1) numaralı fıkrasında, 405, 406 ve 407 nci maddelerinde yazılı suçları işleyenler ile bunları işlemek üzere örgüt kuranlar ve kurulmuş örgütlere katılanlar hakkında, bu Bölümde yazılı hükümler saklı kalmak üzere, bu Kanunun diğer hükümleri uygulanır.

Tespit, arama, elkoyma ve şartla salıverilme

MADDE 279. - 278 inci maddede sayılan suçlarla ve bunlarla bağlantılı diğer suçlarla ilgili davalara yetkili ağır ceza mahkemelerinden hangisinin bakacağını Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu belirler.

278 inci madde kapsamındaki suçlardan dolayı tespit, arama, elkoyma işlemleri gece ve gündüz günün her saatinde yapılabilir.

Hükmedilebilecek müsadere, suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesi, para cezası yaptırımlarının infazını güvence altına almak üzere Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme başkanı, hakkında kovuşturma yapılan kişinin her türlü hesaplarına veya mallarına geçici olarak elkonulmasına karar verebilir ve bu hususta gerekli bütün tedbirleri alabilir.

Soruşturma evresinde bu tedbirlere karar vermek yetkisi sulh ceza hâkimine aittir.

Kovuşturma açılmasına yer olmadığı, beraat, davanın düşmesi, ortadan kaldırılması veya reddi kararlarının verilmesi hâllerinde tedbirler kendiliğinden kalkar.

Madde kapsamındaki suç faillerinin şartla salıverilme hükümlerinden yararlanabilmeleri için hükmedilmiş para cezalarını da ödemiş olmaları gerekir.

Gözlem ve kolluk mensuplarının filleri

MADDE 280. - 278 inci madde kapsamındaki suçların faillerini belirlemek ve uyuşturucu maddelere elkoymak üzere, bu hususta görevlendirilmiş kolluk mensupları Cumhuriyet savcısına bilgi verdikten sonra bu maddelerin veya suçların işlenmesinden meydana gelen mal ve paranın saptanması için gerekli gözlemlere girişebilirler.

Kolluk mensupları, aynı amaçla ve Cumhuriyet savcısının izniyle uyuşturucu maddeleri elde ettikleri, elde bulduklarını, naklettikleri veya bunları depo ettiklerinde veya söz konusu suçları işleyenlere uyuşturucu maddeleri verdiklerinde sorumlu olmazlar.

Yukarıdaki hüküm, uyuşturucu maddelerin kanun dışı üretimlerinde kullanılan diğer maddeler bakımından da geçerlidir.

Kapatma

MADDE 281. - 278 inci madde kapsamına giren suçların soruşturulmasında Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, altı ayı geçmemek üzere uyuşturucu madde suçlarının işlendiği hususunda kuvvetli belirtiler bulunan otel, pansiyon, meyhane, lokanta, kulüp, dans veya temaşa yerleri ya da bunların eklentilerinin veya benzeri yerlerin kapatılmasına karar verebilir. Bu süre, aynı koşullarla üç aya kadar uzatılabilir.

Suç dolayısıyla dava açıldığında yetkili mahkeme tedbirin devamı veya kaldırılması hususunda karar verir.

Kapatma kararlarına itiraz edilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Fuhuş İçin Aracılık, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçlarına İlişkin Hükümler

Uygulanacak hükümler

MADDE 282. - Türk Ceza Kanununun 201/a, 201/b, 435 ve 436 ncı maddelerinde yazılı suçlar ile bunların işlenmesi amacıyla örgüt kurma suçları, bu Bölümde yer alan hükümler saklı kalmak üzere, bu Kanun hükümlerine göre soruşturulur ve kovuşturulur.

Tespit, arama, elkoyma ve kapatma

MADDE 283. - Bu suçların ve faillerinin araştırılması ve belirlenmesi için tespit, arama ve elkoyma işlemleri, fuhuşla iştigal eden kişilerin bulunmayı alışkanlık hâline getirdikleri veya eylemlerini sürdürdükleri yerlerde, gece ve gündüz günün her saatinde yapılabilir.

Cumhuriyet savecısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, haklarında soruşturma yapılan kişilerin bulunduğu yer veya personelinin delilleri yok etme veya karartma olasılığının var olduğu hâllerde otel, pansiyon, meyhane, lokanta, kulüp, dans veya temaşa yerleri ya da bunların eklentilerinin veya benzeri yerlerin altı ay geçmemek üzere kapatılmasına karar verebilir. Bu süre, aynı koşullarla üç ay daha uzatılabilir.

Kamu davası açıldığında, kapatma kararlarına son verilmesine veya kararların sürdürülmesine yukarıda belirtilen koşullarla yetkili mahkemece karar verilebilir.

Kapatma kararlarına itiraz edilebilir.

Yurt dışına çıkarılma

MADDE 284. - Mahkeme, bu Bölümde yazılı suçlardan dolayı mahkûm ettiği yabancılardan derhâl yurt dışına çıkarılmalarına da karar verebilir.

Zararların tazmini

MADDE 285. - İçinde fuhuş yapılmasına alışılmış yerleri işletenlerin, komşularının bu nedenle uğradıkları zararları tazmin etmelerine istem üzerine karar verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kaçaklar Hakkında Alınabilecek Tedbirler

Kaçığın tanımı

MADDE 286. - Taksirle işlenen suçlar dışında, üst sınırı beş yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlar ile, 404 üncü maddesinin (2), (3) ve (4) numaralı fıkraları hariç, Türk Ceza Kanununda yer alan uyuşturucu madde suçları, aynı Kanunun İkinci Kitabının Sekizinci Babının "Fuhşiyata Tahrik" başlığını taşıyan Üçüncü Faslında yer alan suçlar, ihaleye fesat karıştırma suçları ile toplu veya örgütlü olarak işlenen suçlardan dolayı haklarında kamu davası açılmış sanıkların, yetkili mahkemece usulüne göre yapılan tebligata uymamalarından dolayı verilen ihzar kararı da yerine getirilemezse; mahkeme, çağrının bir gazete ile ve sanığın bilinen konutunun kapısına ve mahkeme divanhanesine asılmak suretiyle ilânına karar verir. Bu işlemlerin yerine getirildiğinin bir tutanak ile saptanmasından itibaren on gün içinde başvurmayan sanığın kaçak olduğuna mahkemece karar verilir. Yapılacak ilânlarda on gün içinde gelmediği takdirde, 287 nci maddede gösterilen tedbirlerin sanık hakkında hükmedilebileceği ayrıca açıklanır.

Alınabilecek tedbirler

MADDE 287. - 286 ncı madde gereğince kaçak olduğuna karar verilen sanık hakkında mahkemece, aşağıda gösterilen tedbirlerin tümüne veya bazalarına tamamen veya kısmen karar verilebilir.

Sanığın:

1. Dava açmak veya açılmış davalarını sürdürmek hakkının kaldırılması,
2. Kamu hizmetlerinden yasaklanmış sayılarak bu cezanın gerektirdiği yoksunluklara tâbi kılınması,
3. Seçmek veya seçilmek haklarının kaldırılması,
4. Taşınır veya taşınmaz mallarına veya banka hesaplarına elkonulması ve bunların mahkemece atanan bir kayyum tarafından idare edilmesi.

Mahkeme bu tedbirlerin bütününe veya bazalarına kısmen veya tamamen hükmedebileceği gibi; gerektiğinde, takdirine göre, tedbirlerin kaldırılmasına veya yeniden konulmasına da karar verebilir.

Mahkeme (4) numaralı bentte öngörülen yetkisini kullanarak sanığın taşınır veya taşınmaz mallarına veya banka hesaplarına elkonulmasına karar verdiğinde, kaçığın yasal olarak bakmakla

yükümlü bulunduğu yakınlarının alınan tedbirler nedeniyle yoksulluğa düşebileceklerini saptarsa, bunların geçimlerini sağlamak üzere sosyal durumları ile orantılı miktarda yardımda bulunmasını atadığı kayyımına emreder.

Kayyım, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu çerçevesinde atanmış bir vasi gibi hareket etmek ve mahkemeye hesap vermekle yükümlüdür.

Tedbir kararlarına, sanığın yasal olarak bakmakla yükümlü bulunduğu yakınları itiraz edebilirler.

Tedbirlerin ilân veya tescili

MADDE 288. - Tedbirlere ilişkin kararların özetinin bir gazetede ilânına mahkemece karar verilebilir. Taşınmaz mallara ilişkin tedbirler, tapu siciline kaydolunmak üzere malların bulunduğu yerin tapu sicil müdürlüğüne bildirilir.

Tedbirlerin süresi

MADDE 289. - Kaçak yakalandığında veya kendiliğinden gelerek teslim olduğunda 287 nci madde gereğince hükmedilmiş olan tedbirlerin bütünüyle kaldırılmasına karar verilir.

ALTINCI KİTAP

Kanun Yolları

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

Kanun yollarına başvurma hakkı

MADDE 290. - Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı, Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır.

Asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet savcıları, mahkemenin yargı çevresindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemelerinin Cumhuriyet savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcıları bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler.

Cumhuriyet savcısı, sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabilir.

Avukatın başvurma hakkı

MADDE 291. - Avukat, kendisini vekil edenlerin açık arzusuna aykırı olmamak koşuluyla kanun yollarına başvurabilir.

Yasal temsilcinin ve eşin başvurma hakkı

MADDE 292. - Şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi ve eşi, şüpheli veya sanığa açık olan kanun yollarına süresi içinde kendiliklerinden başvurabilirler. Şüphelinin veya sanığın başvurusuna ilişkin hükümler, bunlar tarafından yapılacak başvuru ve onu izleyen işlemler için de geçerlidir.

Tutuklunun kanun yollarına başvurusu

MADDE 293. - Tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, zabıt kâtibine veya tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne beyanda bulunmak suretiyle veya bu hususta bir dilekçe vererek kanun yollarına başvurabilir.

Zabıt kâtibine başvuru hâlinde, kanun yollarına başvuru beyanı veya dilekçesi ilgili deftere kaydedildikten sonra bu hususları belirten bir tutanak düzenlenerek tutuklu bulunan şüpheli veya sanığa bir örneği verilir.

Kurum müdürüne başvuru hâlinde ikinci fıkra hükmüne göre işlem yapılarak, tutanak ve dilekçe derhâl ilgili mahkemeye gönderilir. Zabıt kâtabi başvuruyu ilgili deftere kaydeder.

Zabıt kâtabi veya kurum müdürü tarafından ikinci fıkra hükmüne göre işlem yapıldığı zaman kanun yolları için bu Kanunda belirlenen süreler kesilmiş sayılır.

Kanun yolunun belirlenmesinde yanılma

MADDE 294. - Kabulü gerekli bir başvuruda kanun yolunun veya mercii belirlenmesinde, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanığın, bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanların, avukatlarının, yasal temsilcinin veya eşin yanılması, başvuranın hukukunu ihlâl etmez.

Bu hâlde başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie gönderir.

Cumhuriyet savcısının başvuru sonucunun kapsamı

MADDE 295. - Cumhuriyet savcısı tarafından aleyhine kanun yoluna gidilen karar, şüpheli veya sanık lehine bozulabilir veya değiştirilebilir. Cumhuriyet savcısı, kanun yoluna şüpheli veya sanık lehine başvurduğunda, karar aleyhe bozulamaz.

Başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi

MADDE 296. - Kanun yoluna başvurulduktan sonra bundan vazgeçilmesi, mercii tarafından karar verilinceye kadar geçerlidir. Ancak, Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheli veya sanık lehine yapılan başvurudan onun rızası olmaksızın vazgeçilemez.

Avukatın başvurudan vazgeçebilmesi, vekâletnamede bu hususta özel yetkili kılınmış olması koşuluna bağlıdır.

150 nci maddenin ikinci fıkrası uyarınca, kendisine avukat atanan şüpheli ve sanıklar yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvuru kanun yolundan vazgeçildiğinde asil ile avukatın iradesi çelişirse avukatın iradesi geçerli sayılır.

İKİNCİ KISIM

Olağan Kanun Yolları

BİRİNCİ BÖLÜM

İtiraz

İtiraz olunabilecek kararlar

MADDE 297. - Kanunun gösterdiği hâllerde, hâkim veya mahkeme kararlarına karşı itiraz veya acele itiraz yoluna gidilebilir.

İtiraz usulü ve inceleme mercileri

MADDE 298. - Hâkim veya mahkeme kararına karşı itiraz, kanunun ayrıca hüküm koymadığı hâllerde 36 ncı maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Tutanakla tespit edilen beyanı ve imzayı mahkeme başkanı veya hâkim onaylar. 293 üncü madde hükmü saklıdır.

Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, acele itiraz hâllerinde ise, incelenmeksizin derhâl itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.

İtirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:

1. Sulh ceza hâkiminin kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları asliye ceza mahkemesi hâkimine aittir.

2. Sulh ceza işleri, asliye ceza hâkimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanına aittir.

3. Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

4. Naip hâkim kararlarına yapılacak itirazların incelenmesi, mensup oldukları ağır ceza mahkemesi başkanına, istinabe olunan mahkeme kararlarına karşı yukarıdaki bentlerde belirtilen esaslara göre buldukları yerdeki mahkeme başkanı veya mahkemeye aittir.

5. Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay ceza dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalarda verdikleri kararlara yapılan itirazlarda; üyenin kararını görevli olduğu dairenin başkanı, daire başkanı ile ceza dairesinin kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler. Bir yerde bölge adliye mahkemesinin tek ceza dairesi varsa itirazın incelenmesi en yakın bölge adliye mahkemesi ceza dairesine aittir.

İtiraz üzerine kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması

MADDE 299. - İtiraz dilekçesinin verilmesi, itiraz edilen kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması sonucunu doğurmaz.

Ancak, kararma itiraz edilen makam veya kararı inceleyecek merci buna karar verebilir.

İtirazın Cumhuriyet savcısına ve karşı tarafa tebliği ile inceleme ve araştırma yapılması

MADDE 300. - İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Mercii, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir.

Karar

MADDE 301. - Kanunda yazılı olan hâller saklı kalmak üzere, itiraz hakkında duruşma yapılmaksızın karar verilir. Ancak, gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve sonra avukat dinlenir.

İtiraz yerinde görülürse merci aynı zamanda itirazın konusu olan sorun hakkında da karar verir.

Karar mümkün olan en kısa sürede verilir.

Mercinin, itiraz üzerine verdiği kararları, tutuklamaya ilişkin olanlar dışında kesindir; tutuklamaya ilişkin kararlarına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Acele itiraz usulü

MADDE 302. - Acele itiraz, 36 ncı maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren üç gün içinde yapılabilir.

Hâkim ve mahkemeler, aleyhine acele itiraz yoluna başvuru kararları kendileri değiştiremezler.

İKİNCİ BÖLÜM

İstinaf

İstinaf

MADDE 303. - İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ancak, onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezalarına ilişkin hükümler, bölge adliye mahkemesince re'sen incelenir.

Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan kararlara karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulabilir.

Ancak,

1. Beşyüzmilyon liraya kadar (beşyüzmilyon dahil) para cezasına dair hükümlere,
2. Üst sınırı ikimilyar lirayı geçmeyen para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine,
3. Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulamaz.

Bu suretle verilen hükümler tekkerrüre esas olmaz.

Bu maddenin üçüncü fıkrasının (1) ve (2) numaralı bentlerinde belirtilen miktarlar hakkında Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesi hükmü uygulanır.

İstinaf istemi ve süresi

MADDE 304. - İstinaf istemi, hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içinde hükmü veren mahkemeye bir dilekçe verilmesi veya zabıt kâtibine bir beyanda bulunulması suretiyle yapılır; beyan tutanağa geçirilir ve tutanak hâkime onaylatılır. Tutuklu sanık hakkında 293 üncü madde hükmü saklıdır.

Hüküm, istinaf yoluna başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar.

Asliye ceza mahkemeleri Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemeleri Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin hükümlerine karşı, kararın o yer Cumhuriyet başsavcılığına geliş tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurulabilirler.

Sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanların dilekçe veya beyanında, başvuruya ilişkin nedenlerin gösterilmemesi inceleme yapılmasına engel olmaz.

Cumhuriyet savcısı, istinaf yoluna başvurma nedenlerini gerekçeleriyle birlikte yazılı isteminde açıkça gösterir. Bu istem taraflara tebliğ edilir. Taraflar, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde bu husustaki cevaplarını bildirebilirler.

Eski hâle getirme süresi içinde istinaf süresinin işlemesi

MADDE 305. - Sanık, yokluğunda aleyhine verilen hükümlere karşı eski hâle getirme isteminde bulunabilir. Eski hâle getirme süresi içinde de istinaf süresi işler. Sanığın eski hâle getirme isteminde bulunduğu hâllerde, ayrıca istinaf isteminde bulunması gerekir. Bu hâlde istinaf istemi ile ilişkili işler, eski hâle getirme istemi hakkında karar verilmeye kadar ertelenir.

İstinaf dilekçesinin etkisi

MADDE 306. - Süresi içinde verilen istinaf dilekçesi, hükmün kesinleşmesini engeller.

Hüküm, istinaf yoluna başvuran Cumhuriyet savcısına veya taraflara gerekçesiyle birlikte açıklanmamışsa; hükme karşı istinaf yoluna başvurulduğunun mahkemece öğrenilmesinden itibaren gerekçe yedi gün içinde tebliğ edilir.

İstinaf isteminin hükmü veren mahkemece reddi

MADDE 307. - İstinaf istemi, yasal sürenin geçmesinden sonra veya aleyhine istinaf yoluna başvurulamayacak bir hükme karşı yapılmışsa ya da istinaf yoluna başvuranın buna hakkı yoksa, hükmü veren mahkeme bir kararla dilekçeyi reddeder.

İstinaf başvurusunda bulunan Cumhuriyet savcısı veya taraflar, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren yedi gün içinde bölge adliye mahkemesinden bu hususta bir karar vermesini isteyebilirler. Bu takdirde dosya bölge adliye mahkemesine gönderilir. Ancak, bu nedenle hükmün infazı ertelenemez.

İstinaf isteminin tebliği ve cevabı

MADDE 308. - 307 nci maddeye göre hükmü veren mahkemece reddedilmeyen istinaf dilekçesi veya beyana ilişkin tutanağın bir örneği karşı tarafa tebliğ olunur. Karşı taraf, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde yazılı olarak cevabını verebilir.

Karşı taraf sanık ise, bir tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapılacak bir beyanla da cevabını verebilir. Cevap verildikten veya bunun için belirli süre bittikten sonra dava dosyası, bölge adliye mahkemesine sunulmak üzere, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

292 ve 293 üncü madde hükümleri saklıdır.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısının görevi

MADDE 309. - Dava dosyası, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına geldiğinde incelenerek, varsa tebligat eksikliklerinin giderilmesi sağlandıktan ve sunulması gereken belge ve deliller de eklendikten sonra yazılı düşüncelyi içeren bir tebliğname ile birlikte bölge adliye mahkemesi ceza dairesine verilir. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca düzenlenen tebliğname taraflara da tebliğ olunur.

Dosya üzerinde ön inceleme

MADDE 310. - Dosya üzerinde yapılan ön inceleme sonunda;

1. Bölge adliye mahkemesinin yetkili olmadığını anlaşılması hâlinde dosyanın yetkili bölge adliye mahkemesine gönderilmesine,

2. Bölge adliye mahkemesine başvurunun süresi içinde yapılmadığının, incelenmesi istenen kararın bölge adliye mahkemesinde incelenebilecek kararlardan olmadığını, başvuranın buna hakkı bulunmadığının anlaşılması hâlinde istinaf başvurusunun reddine, karar verilir.

Bölge adliye mahkemesinde inceleme ve kovuşturma

MADDE 311. - Bölge adliye mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığının tebliğnamesini, dosyayı ve dosyayla birlikte sunulmuş olan delilleri inceledikten sonra;

1. İlk derece mahkemesinin kararında usule veya esasa ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığın bulunmadığını, delillerde veya işlemlerde herhangi bir eksiklik olmadığını, ispat bakımından değerlendirmenin yerinde olduğunu saptadığında istinaf başvurusunun esastan reddine,

2. İlk derece mahkemesinin kararında 320 nci maddede belirtilen bir hukuka aykırılık nedeninin bulunması hâlinde hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolünmek üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine,

3. Diğer hâllerde, gerekli tedbirleri aldıktan sonra ilk derece mahkemesinin kararını iptal ederek davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına karar verir.

Duruşma hazırlığı

MADDE 312. - Duruşma hazırlığı aşamasında bölge adliye mahkemesi başkanı veya görevlendireceği üye, 181 inci madde hükümlerine uygun olarak duruşma gününü saptar; gerekli çağruları yapar. Sanığa yapılacak çağrıda kendi başvurusu üzerine açılacak davanın duruşmasına gelmediğinden davanın reddedileceği ayrıca bildirilir.

Mahkemece, gerekli görülen tanıkların, bilirkişilerin dinlenilmesine ve keşif yapılmasına karar verilir.

İstisnalar

MADDE 313. - Duruşma açıldığında aşağıda gösterilen istisnalar dışında bu Kanunun duruşma ve karara ilişkin hükümleri uygulanır:

1. Duruşma, bu Kanunun öngördüğü genel hükümlere göre başladıktan sonra görevlendirilen üyenin inceleme raporu okunur.

2. İlk derece mahkemesinin gerekçeli hükmü de okunur.

3. İlk derece mahkemesinde dinlenen tanıkların ifadelerini içeren tutanaklar ile keşif tutanakları, bilirkişi raporu, bölge adliye mahkemesi duruşma hazırlığı aşamasında toplanan delil ve belgeler, yapılmışsa keşif ve bilirkişi açıklamalarına ilişkin tutanak ve raporlar okunur.

4. Bölge adliye mahkemesi duruşmasında dinlenilmeleri gerekli görülen tanık ve bilirkişiler çağrılır.

Sanık lehine başvurma hâlinde verilecek hüküm

MADDE 314. - İstinaf yoluna sanık lehine başvurulmuşsa, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

Direnme yasağı

MADDE 315. - Bölge adliye mahkemesi karar ve hükümlerine karşı direnilemez; bunlara karşı herhangi bir kanun yoluna gidilemez.

İtiraz ve temyize ilişkin hükümler saklıdır.

Özel kanunların temyize ilişkin hükümleri

MADDE 316. - Özel kanunlarda temyiz edilebileceği veya haklarında Yargıtaya başvurulabileceği belirtilmiş olup da bölge adliye mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere ilişkin ilk derece mahkemelerinin karar ve hükümlerine karşı istinaf yoluna başvurulur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Temyiz

Temyiz

MADDE 317. - Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma dışında kalan hükümleri temyiz edilebilir.

Ancak,

1. Beş yıla kadar (beş yıl dahil) hürriyeti bağlayıcı cezalar ile her türlü para cezalarına karşı istinaf başvurusunun reddine dair kararlar,

2. Beş yıla kadar (beş yıl dahil) hürriyeti bağlayıcı cezalara ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarında belirtilen suç niteliğini ve sonuç cezayı değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

3. Üst sınırı iki yıla kadar (iki yıl dahil) hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda suç niteliği yönünden ilk derece mahkemesi kararlarına uygun her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,

4. Para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin suç niteliğini değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

5. Müsadereye veya suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarını değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

6. On yıla kadar (on yıl dahil) hürriyeti bağlayıcı cezayı veya her türlü para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun reddine dair kararları,

7. Davanın ortadan kaldırılmasına, düşmesine, ceza ehliyetsizliği nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına, tedbire, evlenme nedeniyle davanın ve cezanın ertelenmesine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile aynı doğrultudaki bölge adliye mahkemesi kararları,

8. Yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları, temyiz edilemez.

Hükümden önceki kararların temyizi

MADDE 318. - Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan kararlar da hükümlerle beraber temyiz olunabilir.

Temyiz nedeni

MADDE 319. - Temyiz, ancak hükmün hukuka aykırı olması nedenine dayanır.

Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır.

Hukuka kesin aykırılık hâlleri

MADDE 320. - Temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olmasa da aşağıda yazılı hâllerde hukuka kesin aykırılık var sayılır:

1. Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması,
2. Hâkimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hâkimin hükme katılması,
3. Geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi öne sürülmüş olup da bu istem kabul olunduğu hâlde hâkimin hükme katılması veya bu istemin kanuna aykırı olarak reddedilip hâkimin hükme katılması,
4. Mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesi,
5. Cumhuriyet savcısı veya duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken diğer kişilerin yokluğunda duruşma yapılması,
6. Duruşmalı olarak verilen hükümde açıklık kuralının ihlâl edilmesi,
7. Hükümün 242 nci madde gereğince gerekçeyi içermemesi,
8. Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması.

Sanığın yararına olan kurallara aykırılık

MADDE 321. - Sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılık, sanık aleyhine hüküm boz durulması için Cumhuriyet savcısına bir hak vermez.

Temyiz istemi ve süresi

MADDE 322. - Temyiz istemi, hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içinde hükmü veren mahkemeye bir dilekçe verilmesi veya zabıt kâtibine bir beyanda bulunulması suretiyle yapılır; beyan tutanağa geçirilir ve tutanak hâkime onaylatılır. Tutuklu bulunan sanık hakkında 293 üncü madde hükmü saklıdır.

Hüküm, temyiz yoluna başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar.

Eski hâle getirme süresi içinde temyiz süresinin işlenmesi

MADDE 323. - Sanığın aleyhine yokluğunda verilen hükümlerde eski hâle getirme istemiyle ilgili olarak 305 inci madde hükümleri uygulanır.

Temyiz dilekçesinin etkisi

MADDE 324. - Süresi içinde verilen temyiz dilekçesi, hükmün kesinleşmesini engeller.

Hüküm, temyiz eden Cumhuriyet savcısına veya taraflara gerekçesiyle birlikte açıklanmamışsa; hükmün temyiz edildiğinin bölge adliye mahkemesince öğrenilmesinden itibaren gerekçe yedi gün içinde tebliğ edilir.

Temyiz dilekçesi veya beyanı ve içeriği

MADDE 325. - Temyiz eden Cumhuriyet savcısının veya tarafların, hükmün neden dolayı bozulmasını istediklerini temyiz dilekçesi veya beyanında göstermeleri zorunludur.

Temyiz nedeni, ancak hükmün hukukî yönüne ilişkin olabilir.

Temyiz gerekçesi

MADDE 326. - Temyiz dilekçesinde veya beyanında temyiz nedenleri gösterilmemişse temyiz dilekçesi için belirlenen sürenin bitmesinden veya gerekçeli kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde hükmü temyiz olunan bölge adliye mahkemesine bu nedenleri içeren bir ek dilekçe verilir. Cumhuriyet savcısı temyiz dilekçesinde, temyiz isteğinin sanığın yararına veya aleyhine olduğunu açıkça belirtir.

Temyiz, sanık tarafından yapılmış ise, ek dilekçe kendisi veya avukatı tarafından imza edilerek verilir.

Avukatı yoksa sanık, tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapacağı bir beyanla gerekçesini açıklayabilir; tutanak hâkime onaylatılır. Sanığın yasal temsilcisi ve eşi hakkında 292 nci madde, tutuklu sanık hakkında ise 293 üncü madde hükümleri saklıdır.

Temyiz isteminin kabule değer sayılmamasından dolayı hükmü veren mahkemece reddi

MADDE 327. - Temyiz istemi, yasal sürenin geçmesinden sonra yapılmış veya temyiz edilemeyecek bir hüküm temyiz edilmiş veya temyiz edenin buna hakkı yoksa, hükmü temyiz olunan bölge adliye mahkemesi bir karar ile temyiz dilekçesini reddeder.

Temyiz eden Cumhuriyet savcısı veya taraflar, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren yedi gün içinde Yargıtaydan bu hususta bir karar vermesini isteyebilirler. Bu takdirde dosya Yargıtaya gönderilir. Ancak, bu nedenden dolayı hükmün infazı ertelenemez.

Temyiz dilekçesi veya beyanın tebliği ve cevabı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görevi

MADDE 328. - 327 nci maddeye göre hükmü veren bölge adliye mahkemesince reddedilmeyen temyiz istemine ilişkin dilekçesi veya beyanın bir örneği karşı tarafa tebliğ olunur. Karşı taraf, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde yazılı olarak cevabını verebilir.

Karşı taraf sanık ise, bir tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapılacak bir beyanla da cevabını verebilir. Cevap verildikten veya bunun için belirli süre bittikten sonra dava dosyası, 4.2.1983 tarihli ve 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 27 ve 28 inci maddelerine göre işlem yapılmak üzere, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen tebliğname, hükmü temyiz etmeleri veya aleyhlerine sonuç doğurabilecek görüş içermesi hâlinde sanık veya müdafii ile müdahil, şahsî davacı veya vekillerine ilgili dairesince tebliğ olunur. İlgili taraf tebliğden itibaren bir hafta içinde yazılı olarak cevap verebilir.

Üçüncü fıkra uyarınca yapılacak tebligatlar, Tebligat Kanununun 35 inci maddesine göre ilgililerin dava dosyasından belirlenen son adreslerine yapılmasıyla geçerli olur.

292 ve 293 üncü madde hükümleri saklıdır.

Yargıtayca temyiz isteminin reddi

MADDE 329. - Yargıtay, süresi içinde temyiz dilekçesinin verilmediğini veya beyanın yapılmadığını, hükmün temyiz edilemez olduğunu, temyiz edenin buna hakkı olmadığını ya da temyiz dilekçesi veya beyanın temyiz nedenlerini içermediğini saptarsa, temyiz istemini reddeder.

Duruşmalı inceleme

MADDE 330. - Onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezalarına ilişkin hükümlerde, Yargıtay, incelemelerini sanığın temyiz dilekçesindeki istemi üzerine veya dilerse re'sen duruşma yoluyla yapar. Duruşma gününden sanığa veya istemi üzerine avukatına haber verilir. Sanık, duruşmada hazır bulunabileceği gibi, kendisini bir avukat ile de temsil ettirebilir.

Sanık, tutuklu ise duruşmaya katılmak isteminde bulunamaz.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı hâllerde temyiz isteminde bulunan katılana da duruşma günü bildirilir.

Duruşmada usul

MADDE 331. - Duruşmadan önce görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından hazırlanan rapor üyelere açıklanır. Üyeler gerektiğinde ayrıca dosyayı inceleyebilirler. Bu hususlar gerçekleştirildikten sonra duruşma açılır.

Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya yerine görevlendirdiği Yargıtay Cumhuriyet savcısı, sanık, katılan ve avukatları iddia ve savunmalarını açıklar. Temyizi istemiş olan tarafa önce söz verilir. Her hâlde son söz sanıktır.

Yargıtayca incelenecek hususlar

MADDE 332. - Yargıtay, yalnız temyiz dilekçesi veya beyanında belirtilen hususlar ile temyiz istemi usule ilişkin noksanlardan kaynaklanmışsa, temyiz dilekçesi veya beyanında bunu belirten olaylar hakkında incelemeler yapar.

Yargıtayca temyiz isteminin esastan reddi veya hükmün bozulması

MADDE 333. - 1. Bölge adliye mahkemesinin temyiz olunan hükmünün Yargıtayca hukuka uygun bulunması hâlinde temyiz isteminin esastan reddine karar verilir.

2. Yargıtay, temyiz edilen hükmü, temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilen, hükmü etkileyecek nitelikteki hukuka aykırılıklar nedeniyle bozar. Bozma nedenleri ilâmda ayrı ayrı gösterilir.

Hüküm, temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilen nedenlerle bozulduğunda, dilekçe veya beyanda açıklanmış olmasa bile saptanan bütün diğer hukuka aykırılık hâlleri de ilâmda gösterilir.

Hükmün bozulmasına neden olan hukuka aykırılık, bu hükmü esas olarak saptanan işlemlerden kaynaklanmış ise, bunlar da aynı zamanda bozulur.

320 nci madde hükümleri saklıdır.

Yargıtayca davanın esasına hükmedilecek hâller, hukuka aykırılığın düzeltilmesi

MADDE 334. - Hükme esas olarak saptanan olaylara uygulanmasında hukuka aykırılıktan dolayı hüküm bozulmuş ise, aşağıdaki hâllerde Yargıtay davanın esasına hükmedebileceği gibi hükümdeki hukuka aykırılığı da düzeltebilir:

1. Olayın daha ziyade aydınlanması gerekmeden beraate veya davanın düşmesine ya da alt ve üst sınırı olmayan sabit bir cezaya hükmolunması gerekirse,

2. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının iddiasına uygun olarak sanığa kanunda yazılı cezanın en alt derecesini uygulamayı uygun görürse,

3. Mahkemece sabit görülen suçun unsurları, niteliği ve cezası hükümde doğru gösterilmiş olduğu hâlde sadece kanunun madde numarası yanlış yazılmış ise,

4. Hükümden sonra yürürlüğe giren kanun, suçun cezasını azaltmış ve mahkemece sanığa verilecek cezanın belirlenmesinde artırma nedeni kabul edilmemiş veya yeni bir kanun ile fiil suç olmaktan çıkarılmış ise birinci hâlde daha az bir cezanın hükmolunması ve ikinci hâlde hiç ceza hükmolunmaması gerekirse,

5. Sanığın açıkça saptanmış olan doğum ve suç tarihlerine göre verilecek cezanın belirlenmesinde gerekli indirim yapılmamış veya yanlış indirim yapılmış ise,

6. Artırma veya indirim sonucunda verilecek ceza süresi veya miktarının belirlenmesinde maddî hata yapılmış ise,

7. Hükmedilmiş olan ceza yerine Türk Ceza Kanununun 29 uncu maddesindeki adli tevbih kararı verilmesi gerekirse,

8. Türk Ceza Kanununun 29 uncu maddesindeki sıralamanın gözetilmemesi yüzünden eksik veya fazla ceza verilmiş ise,

9. Harçlar Kanunu ile yargılama giderlerine ilişkin hükümlere ve Avukatlık Kanununa göre düzenlenen ücret tarifesine aykırılık yapılmışsa.

Yargıtay kararının gönderileceği merci

MADDE 335. - Yargıtayca 333 üncü maddenin (1) numaralı fıkrası veya 334 üncü madde uyarınca verilen kararlara ilişkin dosya, hükmü veren bölge adliye mahkemesine gönderilmesi için

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilir. Bölge adliye mahkemesi, dosyayı Yargıtaydan geldiği tarihten itibaren yedi gün içinde gereğinin yapılması için ilgili ilk derece mahkemesine gönderilmek üzere bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına verir.

Yargıtay, dosyayı 334 üncü maddede belirtilenlerin dışında kalan hâllerde yeniden incelenmek ve hüküm verilme üzere hükmü bozulan bölge adliye mahkemesine veya diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderir.

Hüküm, mahkemenin hukuka aykırı olarak kendisini görevli veya yetkili görmesinden dolayı bozulmuşsa, Yargıtay aynı zamanda dosyayı görevli veya yetkili mahkemeye gönderir.

Yargıtayda hükmün açıklanması

MADDE 336. - Hüküm, 243 üncü madde gereğince açıklanır. Buna olanak bulunmadığı takdirde duruşmanın bitiminden itibaren yedi gün içinde karar verilir.

Hükmün bozulmasının diğer sanıklara etkisi

MADDE 337. - Hüküm, cezanın belirlenmesinde hukuka aykırılıktan dolayı sanık yararına bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa, bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar.

Davaya yeniden bakacak mahkemenin işlemleri

MADDE 338. - Yargıtaydan verilen bozma kararı üzerine davaya yeniden bakacak bölge adliye mahkemesi, ilgililere, bozmaya karşı diyeceklerini sorar.

Sanık veya katılan ve avukatlarına dosyada varolan adreslerine de davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri nedeniyle bozmaya karşı beyanları saptanmamış olsa da duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilir. Ancak, sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise her hâlde dinlenmesi gerekir.

Yargıtaydan verilen bozma kararına bölge adliye mahkemesinin direnme hakkı vardır. Ancak, direnme üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara karşı direnilemez.

Hüküm yalnız sanık tarafından veya onun yararına Cumhuriyet savcısı veya 292 nci maddede gösterilen kimselerce temyiz edilmişse, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Olağanüstü Kanun Yolları

BİRİNCİ BÖLÜM

Karar Düzeltme ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi

Bölge adliye mahkemelerinde karar düzeltme

MADDE 339. - Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin 317 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı kararlarına karşı karar düzeltmesi usulü, ancak hükmün ve kararın özüne ve niteliğine doğrudan doğruya etkili olmak üzere istinaf dilekçesi veya beyanında ya da tebliğnamede belirtilmiş bir hususun göz önüne alınmayarak değinilmemiş olması hâllerinde geçerlidir.

Bölge adliye mahkemelerinde karar düzeltme usulü

MADDE 340. - Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı, kararı vermiş bulunan bölge adliye mahkemesi ceza dairesinden karar düzeltme isteyebilir.

İlgililer, doğrudan doğruya veya yerel Cumhuriyet savcısı aracılığı ile karar düzeltme isteminde bulunması için bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına başvurabilirler. Yerel Cumhuriyet savcısı ilgililerin başvurusunu yazılı düşüncesini de belirterek bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına gönderir; aynı konuda re'sen de istemde bulunabilir.

Hükümlü aleyhine karar düzeltme, ikinci fıkradaki hâller dahil olmak üzere, bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin kararının bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde istenebilir.

Hükümlü lehine karar düzeltme istemi süreye bağlı değildir.

İlgililerin veya yerel Cumhuriyet savcısının başvuruları infazın geri bırakılmasını gerektirmez. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısı, re'sen istemde bulunduğu veya yerel Cumhuriyet savcısının istemi üzerine evrakı inceledikten sonra düzeltme istemini uygun görürse, infazın geri bırakılmasına karar verir. Her iki hâlde de karar, evrakı gönderen yerel Cumhuriyet savcısına derhâl bildirilir.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının istemi reddi hâlinde ilgililer, ancak yeni nedenlerle istemlerini yenileyebilirler.

İstem, bölge adliye mahkemesi ceza dairesi tarafından reddolduğunda bir daha karar düzeltme isteminde bulunulamaz.

Yargıtayda karar düzeltme

MADDE 341. - Yargıtay ceza dairelerinin veya Ceza Genel Kurulunun kararlarına karşı karar düzeltmesi usulü, ancak hükmün ve kararın özüne ve niteliğine doğrudan doğruya etkili olmak üzere temyiz dilekçesi veya beyanında ya da tebliğnamede belirtilmiş bir hususun Yargıtayca göz önüne alınmayarak değinilmemiş olması hâllerinde geçerlidir.

Yargıtayda karar düzeltme usulü

MADDE 342. - Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, kararı vermiş bulunan Yargıtay ceza dairesi veya Ceza Genel Kurulundan karar düzeltme isteyebilir.

İlgililer, doğrudan doğruya ya da yerel Cumhuriyet savcısı veya bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısı aracılığı ile karar düzeltme isteminde bulunması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına başvurabilirler. Yerel Cumhuriyet savcısı veya bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısı; ilgililerin başvurusunu yazılı düşüncesini de belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına gönderir; aynı konuda re'sen de istemde bulunabilir.

Hükümlü aleyhine karar düzeltme ikinci fıkradaki hâller dahil olmak üzere, özel daire veya Ceza Genel Kurulu kararının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde istenebilir.

Hükümlü lehine karar düzeltme istemi süreye bağlı değildir.

İlgililerin veya Cumhuriyet savcısının başvuruları infazın geri bırakılmasını gerektirmez. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re'sen istemde bulunduğu veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine evrakı inceledikten sonra düzeltme istemini uygun görürse, infazın geri bırakılmasına karar verir. Her iki hâlde de karar, evrakı gönderen Cumhuriyet savcısına derhâl bildirilir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının istemi reddi hâlinde ilgililer, ancak yeni nedenlerle istemlerini yenileyebilirler.

İstem, Yargıtay ceza dairesi veya Ceza Genel Kurulu tarafından reddolduğunda bir daha karar düzeltme isteminde bulunulamaz.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi

MADDE 343. - Yargıtay ceza dairelerinden birinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, ilâmın ve eğer karar düzeltme isteminde bulunmuşsa buna ilişkin daire kararının kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde Ceza Genel Kuruluna itiraz edebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kanun Yararına Başvurma

Kanun yararına bozma

MADDE 344. - Hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık bulunduğunu öğrenen Adalet Bakanı, o karar veya hükmün Yargıtayca bozulması istemini, yasal nedenlerini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, bu nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtayın ilgili ceza dairesine verir.

Yargıtayın ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görürse, karar veya hükmü kanun yararına bozar.

Bozma nedenleri,

1. 232 nci maddede tanımlanan ve davanın esasını çözmeyen bir karara ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme, gerekli inceleme ve araştırma sonucunda yeniden karar verir.

2. Mahkûmiyete ilişkin hükmün, davanın esasını çözmeyen yönüne veya savunma hakkını kaldırma veya kısıtlama sonucunu doğuran usul işlemlerine ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkemece yeniden yapılacak yargılama sonucuna göre gereken hüküm verilir. Bu hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

3. Davanın esasını çözüp de mahkûmiyet dışındaki hükümlere ilişkin ise, aleyhte sonuç doğurmaz ve yeniden yargılamayı gerektirmez.

4. Hükümlünün cezasının kaldırılmasını gerektiriyorsa cezanın kaldırılmasına, daha hafif bir cezanın verilmesini gerektiriyorsa bu hafif cezaya Yargıtay ceza dairesi doğrudan hükmeder.

Bu madde uyarınca verilen bozma kararına karşı direnilemez.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kanun yararına başvurusu

MADDE 345. - 344 üncü maddede belirtilen yetki, aynı maddenin dördüncü fıkrasının (4) numaralı bendindeki hâllere özgü olmak üzere ve kanun yararına olarak re'sen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından da kullanılabilir.

344 üncü madde gereğince Adalet Bakanı tarafından başvurulduğunda bu yetki, artık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kullanılamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargılamanın Yenilenmesi

Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

MADDE 346. - Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir dava, aşağıda yazılı hâllerde hükümlü yararına olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür:

1. Duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşılırsa,

2. Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa,

3. Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise,

4. Ceza hükmü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile bozulmuş ise,

5. Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa.

6. Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Bu hâlde, yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir.

İnfazın geri bırakılması veya durdurulması

MADDE 347. - Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını ertelemeyiz. Ancak mahkeme, infazın geri bırakılmasına veya durdurulmasına karar verebilir.

Yargılamanın yenilenmesine engel olmayan hâller

MADDE 348. - Hükmün infaz edilmiş olması veya hükmünün ölümü, yargılamanın yenilenmesi istemine engel olmaz.

Ölenin eşi, üstsoyu, altsoyu, kardeşleri yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilirler.

İkinci fıkrada sayılan kişilerin yokluğu hâlinde, Adalet Bakanı da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir.

Sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

MADDE 349. - Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış olan bir dava aşağıda yazılı hâllerde sanık veya hükümlünün aleyhine olarak yargılamanın yenilenmesi yolu ile tekrar görülür:

1. Duruşmada sanığın veya hükümlünün lehine ileri sürülen ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliği anlaşılırsa,

2. Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek nitelikte olarak görevlerini yapmada sanık veya hükümlü lehine kusur etmiş ise,

3. Sanık beraat ettikten sonra suçla ilgili olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunmuşsa.

Yargılamanın yenilenmesinin kabul edilmeyeceği hâl

MADDE 350. - Kanunun aynı maddesinde yer almış sınır içinde olmak üzere cezanın değiştirilmesi amacıyla yargılamanın yenilenmesi kabul edilemez.

Hatanın giderilebilmesini sağlayacak başka bir yol varsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez.

Bir suçta dayanan yenileme istemlerinin kabulü koşulları

MADDE 351. - Bir suç iddiasına dayandırılan yenileme istemi, ancak bu fiilden dolayı kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü verilmiş veya mahkûmiyeti gerektirecek nitelikte kuvvetli delil bulunmaması dışında bir nedenle ceza soruşturmasına başlanamamış veya sürdürülememişse kabul edilebilir. Bu madde, 346 ncı maddenin (5) numaralı bendinde yazılı hâlde uygulanmaz.

Yenileme istemi hakkında uygulanacak hükümler

MADDE 352. - Kanun yollarına başvuruna hakkındaki genel hükümler, yargılamanın yenilenmesi istemi hakkında da uygulanır.

Yargılamanın yenilenmesi istemi, bunun yasal nedenleri ile dayandığı delilleri içerir.

Yenileme isteminin kabule değer olup olmadığı kararı ve mercii

MADDE 353. - Yargılamanın yenilenmesi istemi, hükmü veren mahkemeye sunulur. Bu mahkeme, istemin kabule değer olup olmadığına karar verir.

334 üncü madde gereğince Yargıtayın doğrudan hüküm kurduğu hâllerde de hükmü vermiş olan mahkemeye başvurulur.

Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabule değer olup olmadığına dair olan karar, duruşma yapılmaksızın verilir.

Yenileme isteminin kabule değer görülmemesi nedenleri ve kabulü hâlinde yapılacak işlem

MADDE 354. - Yargılamanın yenilenmesi istemi, kanunda belirlenen şekilde yapılmamış veya yargılamanın yenilenmesini gerektirecek yasal hiçbir neden gösterilmemiş veya bunu doğrulayacak deliller açıklanmamış ise, bu istem kabule değer görülmeyerek reddedilir.

Aksi hâlde yargılamanın yenilenmesi istemi, bir diyeceği varsa yedi gün içinde bildirmek üzere Cumhuriyet savcısı ve ilgili tarafa tebliğ olunur.

Bu madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir.

Delillerin toplanması

MADDE 355. - Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi; kendisi de bu hususları yerine getirebilir.

Delillerin mahkemece veya naip hâkim tarafından veya istinabe suretiyle toplanması sırasında, soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanır.

Delillerin toplanması bittikten sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş olan kişiden yedi günlük süre içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir.

Yenileme isteminin esassız olmasından dolayı reddi, aksi takdirde kabulü

MADDE 356. - Yargılamanın yenilenmesi isteminde ileri sürülen iddialar, yeterli derecede doğrulanmaz veya 346 ncı maddenin (1) ve (2) numaralı bentleri ile 349 uncu maddenin (1) numaralı bendinde yazılı hâllerde işin durumuna göre bunların önce verilmiş olan hükmü hiçbir etkisi olmadığı anlaşılırsa, yargılamanın yenilenmesi istemi esassız olması nedeniyle duruşma yapılmaksızın reddedilir.

Aksi hâlde mahkeme, yargılamanın yenilenmesine ve duruşmanın açılmasına karar verir.

Bu madde gereğince verilen kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Duruşma yapılmaksızın yenileme isteminin incelenmesi

MADDE 357. - Hükümlü ölmüşse mahkeme yeniden duruşma yapmaksızın gerekli delilleri topladıktan sonra hükümlünün beraatine veya yargılamanın yenilenmesi isteminin reddine karar verir.

Diğer hâllerde de mahkeme, bu hususta yeterli delil varsa Cumhuriyet savcısının uygun görüşünü aldıktan sonra duruşma yapmaksızın hükümlünün derhâl beraatine karar verir.

Mahkeme beraat kararı ile beraber önceki hükmün iptalini de karar altına alır.

Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunan kimse isterse, gideri Devlet Hazinesine ait olmak üzere önceki hükmün iptaline ilişkin karar Resmî Gazete ile ilân olunacağı gibi mahkemenin takdirine göre diğer gazetelerle de ilân edilebilir.

Yeniden duruşma sonucunda verilecek hüküm

MADDE 358. - Yeniden yapılacak duruşma sonucunda mahkeme, önceki hükmü onaylar veya hükmün iptali ile dava hakkında yeniden hüküm verir.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükümlünün lehine olarak yapılmışsa, yeniden verilecek hüküm önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.

YEDİNCİ KİTAP

İnfaz

BİRİNCİ KISIM

İnfaz Usulü

BİRİNCİ BÖLÜM

İnfazın Koşulu ve Dayanakları

İnfazın koşulu

MADDE 359. - Mahkûmiyet hükümleri kesinleşmedikçe infaz olunamaz.

İnfazın dayanakları ve kimin tarafından izleneceği

MADDE 360. - Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet savcısına gönderir. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ertelenecek veya Ara Verilecek İnfaz

Hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının ertelenme nedenleri

MADDE 361. - Akıl hastalığına tutulan hükümlüler hakkında hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı iyileştikten sonraya bırakılır.

Hürriyeti bağlayıcı bir cezanın infazı hâlinde diğer bir hastalık da, hükümlünün hayatı için kesin bir tehlike oluşturuyorsa, bu hastalıkta da aynı hüküm uygulanır.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen geri bırakma kararı, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastahanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet başsavcılığınca verilir. Geri bırakma kararı, mahkûmun tâbi olacağı yükümlülükler belirtilmek suretiyle kendisine ve yasal temsilcisine tebliğ edilir. Mahkûmun geri bırakma süresi içinde bulunacağı ve/veya olacağı yer, kendisi veya yasal temsilcisi tarafından ilgili Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Mahkûmun sağlık durumu, geri bırakma kararını veren Cumhuriyet başsavcılığınca veya onun istemi üzerine mahkûmun bulunduğu veya tedavisinin yapıldığı yer Cumhuriyet başsavcılığınca, sağlık raporunda belirtilen sürelerle, bir süre bulunmadığı takdirde üçer aylık dönemlere göre bu fıkrafta yazılı usule uygun olarak incelettilir. İnceleme sonuçlarına göre geri bırakma kararını veren Cumhuriyet başsavcılığınca geri bırakmanın devam edip etmeyeceğine karar verilir. Geri bırakma kararını veren Cumhuriyet başsavcılığının istemi üzerine, mahkûmun izlenmesine yönelik tedbirler, bildirim yapıldığı yerde bulunan kolluk makam ve memurlarınca yerine getirilir. Bu fıkrafta yazılı yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi hâlinde geri bırakma kararı, kararı veren Cumhuriyet başsavcılığınca kaldırılır. Bu karara karşı infaz hâkimliğine başvurulabilir.

Hürriyeti bağlayıcı bir cezanın infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur.

Hükümlünün istemiyle infazın ertelenmesi

MADDE 362. - Ağır hapis hariç olmak üzere, üç yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların derhâl infazının, hükümlü veya ailesi için mahkûmiyetin amacı dışında ağır bir zarara neden olacağı anlaşılırsa; hükümlünün istemi üzerine infaz ertelenebilir. Ertelene süresi altı ayı geçemez.

Ertelene isteminin kabulü güvence gösterilmesine veya diğer bir koşula bağlanabilir.

Hürriyeti bağlayıcı cezanın bölünerek infazı

MADDE 363. - Ağır hapis hariç olmak üzere, üç yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, hükümlünün yüksek öğrenimini bitirebilmesi, ana, baba, eş veya çocuklarının ölümü veya adı geçenlerin sürekli hastalık veya malûllükleri nedeniyle ailenin tarım topraklarının işlenebilmesinin olanaksız hâle gelmesi veya hükümlünün hastalığının sürekli bir tedaviyi gerektirmesi gibi zorunlu ve çok ivedi hâllerde, hükmü veren mahkemenin kararıyla altı ayı geçmeyen sürelerle ara verilerek infaz edilebilir.

Cezasını çekmeye gelmeyen veya kaçacağından şüphe edilen hükümlülere yapılacak işlem

MADDE 364. - Hükümlü, cezasını çekmek üzere yapılan davete rağmen gelmez ya da kaçacağı hakkında şüphe uyandırır veya kaçar veya saklanırsa; Cumhuriyet savcısı, hürriyeti bağlayıcı cezanın infazını sağlamak için yakalama müzekkeresi çıkarır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İnfazla İlgili Kararlar

Mahkûmiyet hükmünün yorumunda veya çektirilecek cezanın hesabında tereddüt

MADDE 365. - Mahkûmiyet hükmünün yorumunda veya çektirilecek cezanın hesabında tereddüt edilir, cezanın kısmen veya tamamen yerine getirilip getirilemeyeceği ileri sürülür ya da sonradan yürürlüğe giren kanun hükümlünün lehinde olursa; tereddüdün giderilmesi veya yerine getirilecek cezanın belirlenmesi için mahkemeden karar istenir.

361 inci madde gereğince cezasının ertelenmesi isteminin reddi hâlinde de aynı hüküm uygulanır.

Yukarıdaki fıkralar uyarınca yapılan başvurular cezanın infazını ertelemez. Ancak, mahkeme olayın özelliğine göre infazın ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilir.

Birden fazla hükümlerdeki cezaların toplanması

MADDE 366. - Bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ve mahkemece cezaların toplanması kuralının uygulanmamış olduğu görülürse, Türk Ceza Kanununun bu hususa ilişkin hükümleri gereğince bir ceza belirlenmesi için mahkemeden karar istenir.

Hastahane de geçen sürenin cezadan indirilmesi

MADDE 367. - Cezanın infazına başlandıktan sonra hastalık nedeniyle hükümlünün ceza infaz kurumu hastahanesinden başka bir hastahane ye kaldırılması hâlinde burada geçirdiği süre, cezadan indirilir.

Ancak, cezanın infazını durdurmak için hükümlü hastalığına kendisi neden olmuşsa bu hükümden yararlanamaz. Bu hâlde Cumhuriyet savcısı mahkemeden bir karar alır.

İnfaz sırasında verilecek kararların mercii ve usulü

MADDE 368. - Cezanın infazı sırasında, 365 ilâ 367 nci maddeler gereğince mahkemeden alınması gereken kararlar duruşma yapılmaksızın verilir. Karar verilmeden önce Cumhuriyet savcısı ve hükümlünün görüşlerini yazılı olarak bildirmeleri istenebilir.

366 ncı madde gereğince cezaların toplanması kuralı uyarınca bir ceza belirlenmesi gerektiğinde bu hususta hüküm vermek yetkisi, en ağır türden cezaya hükmetmiş olan mahkemeye, eğer cezalar aynı türden ise en fazla cezaya hükmetmiş bulunan mahkemeye, bu son durumda birden çok mahkeme yetkili ise son hükmü vermiş olan mahkemeye; hükümlerden biri doğrudan doğruya bölge adliye mahkemesi tarafından verilmiş ise bölge adliye mahkemesine, Yargıtay tarafından verilmiş ise Yargıtaya aittir.

Bölge adliye mahkemesi veya Yargıtaydan başka mahkemeler tarafından verilmiş olan bu kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Şartla Salıverilme Kararları

Şartla salıverilmede usul

MADDE 369. - 1. Bir hükümlünün şartla salıverilmesi hakkında cezaevi idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, hükmü veren mahkemeye; hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa hükümlünün bulunduğu yerde hükmü veren mahkeme derecesindeki mahkemeye verilir. Mahkeme, bu raporu uygun bulursa hükümlünün şartla salıverilmesine karar verir. Mahkeme raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

2. Şartla salıverilme kararının geri alınmasına,

a) Hükümlü geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir cürümden dolayı hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilirse, hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi tarafından,

b) Hükümlünün bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmemesi hâlinde, şartla salıverilme kararına esas teşkil eden hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi veya şartla salıverilme kararını vermiş olan mahkeme tarafından

karar verilir.

Şartla salıverilen hakkındaki kısıtlama kararının etkisizliği

MADDE 370. - Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre verilmiş olan kısıtlama kararları, hükümlü şartla salıverildiğinde, deneme süresi içinde uygulanmaz. Şartla salıverilme kararı geri alındığında kısıtlama kararı kendiliğinden yürürlüğe girer.

İKİNCİ KISIM

Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi

Yasaklanmış hakların geri verilmesinin koşulları

MADDE 371. - Kamu hizmetlerinden müebbet yasaklanma, sürücü belgesinin süresiz geri alınması cezaları ve hükümlülükten doğan diğer müebbet ehliyetsizlikler, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla kaldırılabilir.

Yukarıdaki fıkrada yazılı ceza, hürriyeti bağlayıcı bir cezaya bağlı olduğunda, buna mahkûm olan ve işlemiş bulunduğu cürümlerden dolayı pişmanlık duyduğunu gösterecek surette iyi hâli görülen kimse, asıl cezasını çektiği veya ceza af ile ortadan kalktığı tarihten itibaren üç ve zamaşımı ile düşüğü tarihten itibaren beş yıl sonra yasaklanmış haklarının geri verilmesini isteyebilir.

Bu yoksunluk ve ehliyetsizlik cezaları diğer bir cezaya ek olarak verilmemişse, yasaklanmış hakların geri verilmesi, ancak hükmün kesinleştiği tarihten itibaren beş yıl sonra istenebilir.

Merci

MADDE 372. - Yasaklanmış hakların geri verilmesi dilekçesi, hükümlünün yerleşim yerindeki ağır ceza mahkemesine; hüküm bölge adliye mahkemesince verilmiş ise bu mahkemeye verilir.

Dilekçeye eklenecek belgeler

MADDE 373. - Dilekçeye aşağıdaki belgeler eklenir:

1. Mahkûmiyeti gösteren kararın örneği,
2. Cezanın infaz edildiğini veya yasal nedenlerden dolayı düştüğünü ve tarihlerini ve yargılama giderleriyle hükmolunmuş ise kişisel hakların ödendiğini belirten belgeler,
3. İşlemiş olduğu suçtan pişman olduğunu gösterecek biçimde iyi hâli olduğunu gösteren belgeler.

İnceleme ve karar

MADDE 374. - Mahkeme, bu dilekçe üzerine üyelerden birini görevlendirir. Görevlendirilen üye, hükümlünün mahkûmiyete esas dosyasını ve adli sicil kayıtlarını getirir; gerekli gördüğü diğer bilgileri toplar; 371 inci maddede yazılı sürelerin geçip geçmediğini hesap ettikten sonra evrakı Cumhuriyet savcılığına verir.

Mahkeme, Cumhuriyet savcısının bu husustaki gerekçeli ve yazılı görüşü üzerine, duruşma yapmaksızın kararını verir. Bu karara karşı, duruma göre istinaf veya temyiz yoluna gidilebilir.

Ret kararı ve istemin tekrarı

MADDE 375. - Dilekçe reddedilirse ret kararının kesinleştiği tarihten itibaren 371 inci maddede yazılı süreler yeniden geçmedikçe yasaklanmış hakların geri verilmesi tekrar istenemez.

Dilekçenin reddi bazı belgelerin noksanlığından veya uygun biçimde düzenlenmemiş bulunmalarından ileri gelmiş ise geri verme her zaman istenebilir.

Geri verme kararının ilânı

MADDE 376. - Yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin karar kesinleştiikten sonra dilekçe sahibi isterse giderini ödemek koşuluyla Resmî Gazete ile ilân olunur.

SEKİZİNCİ KİTAP
Yargılama Giderleri ve Çeşitli Hükümler
BİRİNCİ KISIM
Yargılama Giderleri

Yargılama giderleri

MADDE 377. - Harçlar ve tarifesine göre ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderleridir.

Hüküm, karar ve ceza kararnamelerinde yargılama giderlerinin kimlere yükletileceği gösterilir.

Giderlerin miktarı ile iki taraftan birinin diğerine ödemesi gereken paranın miktarını mahkeme başkanı veya hâkim belirler.

Devlete ait yargılama giderlerine ilişkin kararlar, Harçlar Kanunu hükümlerine göre; kişisel haklara ilişkin kararlar, 9.6.1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yerine getirilir.

Türkçe bilmeyen ya da sağır veya dilsiz olan şüpheli veya sanık için görevlendirilen tercümanın giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır.

Sanığın yükümlülüğü

MADDE 378. - Cezaya veya güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi hâlinde, bütün yargılama giderleri sanığa yüklenir.

Hükümün geri bırakılması, cezanın veya davanın ertelenmesi hâllerinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

Yargılamanın değişik evrelerinde yapılan araştırma veya işlemler nedeniyle giderler meydana gelmiş olup da, sonuç sanık lehine ortaya çıkmış ise, bu giderlerin sanığa yüklenmesinin hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında mahkeme, bunların kısmen veya tamamen Devlet Hazinesine yüklenmesine karar verir.

Hüküm kesinleşmeden sanık ölürse, mirasçılar giderleri ödemekle yükümlü tutulmazlar.

Dava sırasında işlediği suçu itiraf etmiş veya ikrarda bulunmuş sanığa yargılama giderleri yüklenmez.

Birden çok suçta veya bir suçta birden çok sanığın bulunması hâlinde giderler

MADDE 379. - Birden çok suçtan dolayı aleyhinde kovuşturma yapılmış olan kimse, bunların bir kısmından mahkûm olmuş ise, beraat ettiği suçların duruşmasının gerektirdiği giderleri ödemekle yükümlü değildir.

Aynı suçtan dolayı iştirak nedeniyle mahkûm edilmiş olanlar yargılama giderlerinden müteselsilen sorumludurlar. Ancak, ceza infazının ve tutuklamanın neden olduğu giderlerde bu hüküm uygulanmaz.

Beraat hâlinde gider

MADDE 380. - Beraatine karar verilen kimse, sadece kendi kusurundan ileri gelen giderleri ödemeye mahkûm edilir.

Beraat edenin önceden ödemek zorunda kaldığı giderler, Devlet Hazinesince üstlenilir.

Karşılıklı hakaret hâllerinde gider

MADDE 381. - Karşılıklı hakaret hâllerinde taraflardan birinin veya ikisinin cezalarının düşmesi, bunlardan birinin veya her ikisinin giderleri karşılamaya mahkûm edilmelerine engel olmaz.

Suç uydurma ve iftira gibi hâllerde gider

MADDE 382. - Suç uydurma veya iftira suretiyle kasten veya iyice araştırmadan gerçeğe aykırı ihbarda bulunup da, adliye dışında olsa bile bir soruşturmayı tahrik etmiş olan kimse, mahkemece dinlendikten sonra bu soruşturmanın Devlet Hazinesi veya sanık tarafından karşılanması zorunlu giderlerini ödemeye mahkûm edilebilir.

Soruşturma sonucunda kamu davasının açılmasına gerek görülmediğinde, bu hususta Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından karar verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı hâllerde verilen kararlara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Kanun yollarına başvuru sonucunda gider

MADDE 383. - Kanun yollarından birine başvuran taraf, bu başvurusunu geri almasından veya başvurunun reddolunmasından ileri gelen giderleri öder. Kanun yollarına başvuran Cumhuriyet savcısı ise, sanığın ödemek zorunda bulunduğu giderler Devlet Hazinesine yükletilir.

Kanun yoluna başvuranın istemi kısmen kabul olunmuş ise, mahkeme uygun gördüğü şekilde giderleri bölüştürür.

Kesinleşmiş bir hüküm ile sonuçlanan bir duruşma hakkındaki yargılamanın yenilenmesi isteminden ileri gelen giderler hakkında da aynı hüküm geçerlidir.

Eski hâle getirme isteminden doğan giderler, hasım tarafının esassız karşı koymasından meydana gelmiş değilse, bu istemi ileri sürene yükletilir.

İKİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

Adli tatil

MADDE 384. - Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her yıl Temmuzun yirmisinden Eylülün beşine kadar tatil olunur.

Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay, yalnız tutuklu hükümlere ilişkin veya Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu gereğince görülen işlerin incelemelerini yapar.

Adli tatile rastlayan süreler işlemez. Bu süreler tatilin bittiği günden itibaren üç gün uzatılmış sayılır.

Bu Kanunda geçen terim ve deyimlerin etkisi

MADDE 385. - Bu Kanunda kullanılan terim ve deyimler, mevzuatta bunların karşılığı olarak kullanılmış bulunan terim ve deyimlerin yerini alır.

Diğer kanunlarca yapılan yollamalar

MADDE 386. - Diğer kanunlarda 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun ilk tahkikat hükümlerine yapılan yollamalar, bu Kanunun soruşturma evresine ilişkin hükümlerine yapılmış sayılır. Bu Kanunun 173 üncü ve izleyen maddelerindeki hükümler, soruşturmayı yapmakla görevli kılınanlarca uygulanır.

Kaldırılan hükümler

MADDE 387. - 1. 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu,

2. 7.5.1964 tarihli ve 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun,

3. 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 121 ilâ 124 üncü maddeleri,

4. 13.7.1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19 uncu maddesinin dördüncü, beşinci ve altıncı fıkraları,
yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 388. - Bu Kanun yayımı tarihinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 389. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Abdullah Gül

Başbakan

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

A. Şener

Devlet Bakanı

M. Aydın

Devlet Bakanı V.

M. Aydın

İçişleri Bakanı

A. Aksu

Millî Eğitim Bakanı

E. Mumcu

Ulaştırma Bakanı V.

M. H. Güler

Sanayi ve Ticaret Bakanı

A. Coşkun

Turizm Bakanı

G. Akşit

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

M. A. Şahin

Devlet Bakanı

B. Atalay

Adalet Bakanı

C. Çiçek

Dışişleri Bakanı

Y. Yakış

Bayındırlık ve İskân Bakanı

Z. Ergezen

Tarım ve Köyşleri Bakanı

S. Güçlü

En. ve Tab. Kay. Bakanı

M. H. Güler

Orman Bakanı

O. Pepe

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

E. Yalçınbayır

Devlet Bakanı

A. Babacan

Millî Savunma Bakanı

Y. Gönül

Maliye Bakanı

K. Unakıtan

Sağlık Bakanı

R. Akdağ

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı

M. Başesgioğlu

Kültür Bakanı

H. Çelik

Çevre Bakanı

İ. Sütlüoğlu

ADALET KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN
CEZA MUHALEMESİ KANUNU TASARISI

BİRİNCİ KİTAP

Genel Hükümler

BİRİNCİ KISIM

Kapsam, Tanımlar, Görev ve Yetki

BİRİNCİ BÖLÜM

Kapsam ve Tanımlar

Kanunun kapsamı

MADDE 1. - (1) Bu Kanun, ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu süreçte katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenler.

Tanımlar

MADDE 2. - (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Şüpheli: Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişiyi,
  - b) Sanık: Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi,
  - c) Müdafî: Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı,
  - d) Vekil: Katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı,
  - d) Soruşturma: Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi,
  - e) Kovuşturma: İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi,
  - f) İfade alma: Şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini,
  - g) Sorgu: Şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini,
  - h) Malen sorumlu: Yargılama konusu için hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, maddî ve malî sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katılacak kişiyi,
  - i) Suçüstü:
    1. İşlenmekte olan suç,
    2. Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç,
    3. Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç,
  - j) Toplu suç: Aralarında iştirak iradesi bulunmasa da üç veya daha fazla kişi tarafından işlenen suç,
  - k) Disiplin hapsi: Kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, öndeme uygulanamayan, tekrere esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi,
- İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Görev

Görev

MADDE 3. - (1) Mahkemelerin görevleri kanunla belirlenir.

Re'sen görev kararı ve görevde uyumsuzluk

MADDE 4. - (1) Davaya bakan mahkeme, görevli olup olmadığına kovuşturma evresinin her aşamasında re'sen karar verebilir. 6 ncı madde hükmü saklıdır.

(2) Görev konusunda mahkemeler arasında uyumsuzluk çıktığında, görevli mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkeme belirler.

Görevsizlik kararı verilmesi gereken hâl ve sonucu

MADDE 5. - (1) İddianamenin kabulünden sonra, işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir.

(2) Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.

Görevsizlik kararı verilemeyecek hâl

MADDE 6. - (1) İddianamenin kabulünden sonra, yargılamanın alt dereceli bir mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilemez.

Görevli olmayan hâkim veya mahkemenin işlemleri

MADDE 7. - (1) Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler hükümsüzdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bağlantılı Davalar

Bağlantı kavramı

MADDE 8. - (1) Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa bağlantı var sayılır.

(2) Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır.

Davaların birleştirilerek açılması

MADDE 9. - (1) Bağlantılı suçlardan her biri değişik mahkemelerin görevine giriyorsa, bunlar hakkında birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılabilir.

Görülmekte olan davaların birleştirilmesi ve ayrılması

MADDE 10. - (1) Kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına yüksek görevli mahkemece karar verilebilir.

(2) Birleştirilen davalarda, bu davaları gören mahkemenin tâbi olduğu yargılama usulü uygulanır.

(3) İşin esasına girdikten sonra ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunur.

Geniş bağlantı sebebiyle birleştirme

MADDE 11. - (1) Mahkeme, bakmak olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yetki

Yetkili mahkeme

MADDE 12. - (1) Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir.

(2) Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir.

(3) Suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse yetki, eserin yayım merkezi olan yer mahkemesine aittir. Ancak, aynı eserin birden çok yerde basılması durumunda suç, eserin yayım merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için eserin basıldığı yer mahkemesi de yetkilidir.

(4) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan hakaret suçunda eser, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, o yer mahkemesi de yetkilidir. Mağdur, suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.

(5) Görsel veya işitsel yayınlarda da bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır. Görsel ve işitsel yayım, mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkilidir.

Özel yetki

MADDE 13. - (1) Suçun işlendiği yer belli değilse, şüpheli veya sanığın yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

(2) Şüpheli veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir.

(3) Mahkemenin bu suretle de belirlenmesi olanağı yoksa, ilk usul işleminin yapıldığı yer mahkemesi yetkilidir.

Yabancı ülkede işlenen suçlarda yetki

MADDE 14. - (1) Yabancı ülkede işlenen ve kanun hükümleri uyarınca Türkiye'de soruşturulması ve kovuşturulması gereken suçlarda yetki, 13 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarına göre belirlenir.

(2) Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının, şüphelinin veya sanığın istemi üzerine Yargıtay, suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine yetki verebilir.

(3) Bu gibi suçlarda şüpheli veya sanık Türkiye'de yakalanmamış, yerleşmemiş veya adresi yoksa; yetkili mahkeme, Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenir.

(4) Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı yetkili mahkeme Ankara mahkemesidir.

Deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki

MADDE 15. - (1) Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında bulunan mahkeme yetkilidir.

(2) Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları ile demiryolu taşıtları hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

(3) Ülke içerisinde deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda, bunların ilk ulaştığı yer mahkemesi de yetkilidir.

(4) Çevreyi kirlenme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye'de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir.

Bağlantılı suçlarda yetki

MADDE 16. - (1) Yukarıdaki maddelere göre her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davaları, yetkili mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilerek görülebilir.

(2) Bağlantılı ceza davalarının değişik mahkemelerde bakılmasına başlanmış olursa, Cumhuriyet savcılarının istemlerine uygun olmak koşuluyla, mahkemeler arasında oluşacak uyuşma üzerine, bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir.

(3) Uyuşulmazsa, Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir.

(4) Birleştirilmiş olan davaların ayrılması da bu suretle olur.

Yetkide olumlu veya olumsuz uyuşmazlık

MADDE 17. - (1) Birkaç hâkim veya mahkeme arasında olumlu veya olumsuz yetki uyuşmazlığı çıkarsa, ortak yüksek görevli mahkeme, yetkili hâkim veya mahkemeyi belirler.

Yetkisizlik iddiası

MADDE 18. - (1) Sanık, yetkisizlik iddiasını, ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgusundan, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirir.

(2) Yetkisizlik iddiasına ilişkin karar, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusundan önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunulamayacağı gibi mahkemeler de bu hususta re'sen karar veremez.

(3) Yetkisizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.

Davanın nakli

MADDE 19. - (1) Yetkili hâkim veya mahkeme, hukukî veya fiilî sebeplerle görevini yerine getiremeyecek hâlde bulunursa; yüksek görevli mahkeme, davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir.

(2) Kovuşturmanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde yapılması kamu güvenliği için tehlikeli olursa, davanın naklini Adalet Bakanı Yargıtaydan ister.

Yetkili olmayan hâkim veya mahkemenin işlemleri

MADDE 20. - (1) Yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmaz.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yapılan işlemler

MADDE 21. - (1) Bir hâkim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hâkimin Davaya Bakamaması ve Reddi

Hâkimin davaya bakamayacağı hâller

MADDE 22. - (1) Hâkim;

a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,

b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayyumluk ilişkisi bulunmuşsa,

c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,

- d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa,
- e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa,
- f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa,
- g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,
- h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse,
Hâkimlik görevini yapamaz.

Yargılamaya katılamayacak hâkim

MADDE 23. - (1) Bir karar veya hükme katılan hâkim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz.

(2) Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hâkim, kovuşturma evresinde görev yapamaz.

(3) Yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hâkim, aynı işte görev alamaz.

Hâkimin reddi sebepleri ve ret isteminde bulunabilecekler

MADDE 24. - (1) Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.

(2) Cumhuriyet savcısı; şüpheli, sanık veya bunların müdafisi; katılan veya vekili, hâkimin reddi isteminde bulunabilirler.

(3) Bunlardan herhangi biri istediği takdirde, karar veya hükme katılacak hâkimlerin isimleri kendisine bildirilir.

Tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı hâkimin reddi isteminin süresi

MADDE 25. - (1) Tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı bir hâkimin reddi, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusu başlayıncaya; duruşmalı işlerde bölge adliye mahkemelerinde inceleme raporu ve Yargıtayda görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından yazılmış olan rapor üyelere açıklanıncaya kadar istenebilir. Diğer hâllerde, inceleme başlayıncaya kadar hâkimin reddi istenebilir.

(2) Sonradan ortaya çıkan veya öğrenilen sebeplerle duruşma veya inceleme bitinceye kadar da hâkimin reddi istenebilir. Ancak bu istemin, ret sebebinin öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde yapılması şarttır.

Ret isteminin usulü

MADDE 26. - (1) Hâkimin reddi, mensup olduğu mahkemeye verilecek dilekçeyle veya bu hususta zabıt kâtibine bir tutanak düzenlenmesi için başvurulması suretiyle yapılır.

(2) Ret isteminde bulunan, öğrendiği ret sebeplerinin tümünü bir defada açıklamak ve süresi içinde olguları ile birlikte ortaya koymakla yükümlüdür.

(3) Reddi istenen hâkim, ret sebepleri hakkındaki görüşlerini yazılı olarak bildirir.

Hâkimin reddi istemine karar verecek mahkeme

MADDE 27. - (1) Hâkimin reddi istemine mensup olduğu mahkemece karar verilir. Ancak, reddi istenen hâkim müzakereye katılamaz. Bu nedenle mahkeme teşekkül edemezse bu hususta karar verilmesi;

a) Reddi istenen hâkim asliye ceza mahkemesine mensup ise bu mahkemenin yargı çevresi içerisinde bulunan ağır ceza mahkemesine,

b) Reddi istenen hâkim ağır ceza mahkemesine mensup ise o yerde ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için (1) numaralı daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde ise, en yakın ağır ceza mahkemesine,

Aittir.

(2) Ret istemi sulh ceza hâkimine karşı ise, yargı çevresi içinde bulunduğu asliye ceza mahkemesi ve tek hâkime karşı ise, yargı çevresi içerisinde bulunan ağır ceza mahkemesi karar verir.

(3) Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin başkan ve üyelerinin reddi istemi, reddedilen başkan ve üye katılmaksızın görevli olduğu dairece incelenerek karara bağlanır.

(4) Ret isteminin kabulü halinde, davaya bakmakla bir başka hâkim veya mahkeme görevlendirilir.

Ret istemi üzerine verilecek kararlar ve başvurulacak kanun yolları

MADDE 28. - (1) Ret isteminin kabulüne ilişkin kararlar kesindir; kabul edilmemesine ilişkin kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz üzerine verilen ret kararı hükümle birlikte incelenir.

Reddi istenen hâkimin yapabileceği işlemler

MADDE 29. - (1) Reddi istenen hâkim, ret hakkında bir karar verinceye kadar yalnız gecikmesinde sakınca olan işlemleri yapar.

(2) Ancak, hâkimin oturum sırasında reddedilmesi hâlinde, bu konuda bir karar verilebilmesi için oturuma ara vermek gerekse bile ara vermeksizin devam olunur. Şu kadar ki, 216 ncı madde uyarınca tarafların iddia ve sözlerinin dinlenilmesine geçilemez ve ret konusunda bir karar verilmeden reddedilen hâkim tarafından veya onun katılımıyla bir sonraki oturuma başlanamaz.

(3) Ret isteminin kabulüne karar verildiğinde, gecikmesinde sakınca bulunan hâl nedeniyle yapılmış işlemler dışında, duruşma tekrarlanır.

Hâkimin çekinmesi ve inceleme mercii

MADDE 30. - (1) Hâkim, yasaklılığını gerektiren sebeplere dayanarak çekindiğinde; mercii, bir başka hâkimi veya mahkemeyi davaya bakmakla görevlendirir.

(2) Hâkim, tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebepler ileri sürerek çekindiğinde, mercii çekinmenin uygun olup olmadığına karar verir. Çekinmenin uygun bulunması halinde, davaya bakmakla bir başka hâkim veya mahkeme görevlendirilir.

(3) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yapılan işler hakkında 29 uncu madde hükmü uygulanır.

Ret isteminin geri çevrilmesi

MADDE 31. - (1) Mahkeme, kovuşturma evresinde ileri sürülen hâkimin reddi istemini aşağıdaki durumlarda geri çevirir:

a) Ret istemi süresinde yapılmamışsa.

b) Ret sebebi ve delili gösterilmemişse.

c) Ret isteminin duruşmayı uzatmak amacı ile yapıldığı açıkça anlaşılıyorsa.

(2) Bu hâllerde ret istemi, toplu mahkemelerde reddedilen hâkimin müzakereye katılmasıyla, tek hâkimli mahkemelerde de reddedilen hâkimin kendisi tarafından geri çevrilir.

(3) Bu konudaki kararlara karşı itiraz yoluna başvurulabilir.

Zabıt kâtibinin reddi veya çekinmesi

MADDE 32. - (1) Bu Bölümde yazılı hükümler zabıt kâtipleri hakkında da uygulanır.

(2) Zabıt kâtibinin reddi veya kendisinin reddini gerektiren sebepleri bildirerek görevden çekinmesi hâlinde gereken karar, yanında çalıştığı mahkeme başkanı veya hâkim tarafından verilir.

(3) Aynı işte zabıt kâtibinin hâkim ile birlikte reddi istemi hakkında veya çekinmelerine karar verecek mercii, hâkime göre belirlenir.

İKİNCİ KISIM

Kararlar, Açıklanması ve Tebliği, Süreler ve Eski Hâle Getirme

BİRİNCİ BÖLÜM

Kararlar, Açıklanması ve Tebliği

Kararların verilmesi usulü

MADDE 33. - (1) Duruşmada verilecek kararlar, Cumhuriyet savcısı, duruşmada hazır bulunan müdafî, vekil ve diğer ilgililer dinlendikten; duruşma dışındaki kararlar, Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alındıktan sonra verilir.

Kararların gerekçeli olması

MADDE 34. - (1) Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.

(2) Kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.

Kararların açıklanması ve tebliği

MADDE 35. - (1) İlgili tarafın yüzüne karşı verilen karar kendisine açıklanır ve isterse kararın bir örneği de verilir.

(2) Koruma tedbirlerine ilişkin olanlar hariç, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararları, hukuken geçerli mazerete dayanarak hazır bulunamayan ilgisine tebliğ olunur.

(3) İlgili taraf serbest olmayan bir kişi veya tutuklu ise tebliğ edilen karar, kendisine okunup anlatılır.

Tebliğat ve yazışma usulü

MADDE 36. - (1) Mahkeme başkanı veya hâkim, her türlü tebliğatı, tüm gerçek veya özel hukuk tüzel kişileri veya kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili yazışmaları yapar.

(2) İnfaz edilecek kararlar, Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.

Tebliğat usulleri

MADDE 37. - (1) Tebliğat, bu Kanunda belirtilen özel hükümler saklı kalmak koşuluyla, ilgili kanunda belirtilen hükümlere göre yapılır.

(2) Uluslararası anlaşmalar, yazılı belgelerin doğrudan doğruya postayla veya diğer iletişim araçlarıyla gönderilmesini kabul ettiğinde; yurt dışına yapılan tebliğat, iadeli taahhütlü posta veya diğer iletişim araçları ile gerçekleştirilir.

Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan tebliğat

MADDE 38. - (1) Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan tebliğat, tebliği gereken evrakın aslının verilmesi suretiyle olur. Tebliğ ile bir süre işlemeye başlıyorsa verildiği gün, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından evrakın aslına yazılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Süreler ve Eski Hâle Getirme

Sürelerin hesaplanması

MADDE 39. - (1) Gün ile belirlenen süreler, tebliğatın yapıldığının ertesi günü işlemeye başlar.

(2) Süre, hafta olarak belirlenmiş ise, tebliğatın yapıldığı günün, son haftada isim itibarıyla karşılığı olan günün mesai saati bitiminde sona erer.

(3) Süre, ay olarak belirlenmiş ise, tebliğatın yapıldığı günün, son ayda sayı itibarıyla karşılığı olan günün mesai saati bitiminde sona erer. Son bulunduğu ayda sayı itibarıyla karşılığı olan gün yoksa; süre, ayın son günü mesai saati bitiminde sona erer.

(4) Son gün bir tatile rastlarsa süre, tatilin ertesi günü biter.

Eski hâle getirme

MADDE 40. - (1) Kusuru olmaksızın bir süreyi geçirmiş olan kişi, eski hale getirme isteminde bulunabilir.

(2) Kanun yoluna başvuru hakkı kendisine bildirilmemesi halinde de, kişi kusursuz sayılır.

Eski hâle getirme dilekçesi

MADDE 41. - (1) Eski hâle getirme dilekçesi, engelin kalkmasından itibaren yedi gün içinde, süreye uyulduğunda usule ilişkin işlemleri yapacak olan mahkemeye verilir.

(2) Dilekçe sahibi, sürenin geçmesinde kusuru olmadığına ilişkin olguları, varsa belgelerini de ekleyerek açıklar. Dilekçe verildiği anda usule ilişkin yapılamayan işlemler de yerine getirilir.

Eski hâle getirme dilekçesi üzerine verilecek karar

MADDE 42. - (1) Süresi içinde usul işlemi yapılsaydı, esasa hangi mahkeme hükmedecek idiyse, eski hâle getirme dilekçesi hakkında da o mahkeme karar verir.

(2) Eski hâle getirme isteminin kabulüne ilişkin karar kesindir; reddine ilişkin karara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

(3) Eski hâle getirme dilekçesi, kararın yerine getirilmesini durdurmaz; ancak, mahkeme yerine getirmeyi erteleyebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Tanıklık, Bilirkişi İncelemesi ve Keşif

BİRİNCİ BÖLÜM

Tanıklık

Tanıkların çağırılması

MADDE 43. - (1) Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır.

(2) Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz.

(3) Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.

(4) Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinebilir. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabilir ya da yazılı olarak gönderebilir.

(5) Bu madde hükümleri, kişinin ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme önünde tanık olarak dinlenmesi halinde uygulanabilir.

Çağrıya uymayan tanıklar

MADDE 44. - (1) Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödetirilir. Zorla getirilen tanık evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse aleyhine hükmedilen giderler kaldırılır.

(2) Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki zorla getirme kararı askerî makamlar aracılığıyla infaz olunur.

Tanıklıktan çekinme

MADDE 45. - (1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir:

- a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.
- b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.

- c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu.
- d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.
- e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

(2) Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

(3) Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.

Meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme

MADDE 46. - (1) Meslekleri ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır:

a) Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yükledikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler,

b) Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler,

c) Malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler.

(2) Yukarıdaki fıkranın (a) bendinde belirtilenler dışında kalan kişiler, ilgilinin rızasının varlığı halinde, tanıklıktan çekinemez.

Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık

MADDE 47. - (1) Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.

(2) Tanıklık konusu bilgilerin devlet sırrı niteliğini taşıması halinde; tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zâbıt kâtibi dahi olmaksızın dinlenir. Hâkim veya mahkeme başkanı, daha sonra, bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir.

(3) Bu madde hükmü, hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.

(4) Cumhurbaşkanının tanıklığı söz konusu olduğunda sırrın niteliğini ve mahkemeye bildirilmesi hususunu kendisi takdir eder.

Kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme

MADDE 48. - (1) Tanık, kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir.

Tanıklıktan çekinme sebebinin bildirilmesi

MADDE 49. - (1) Mahkeme başkanı veya hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından gerekli görüldüğünde 45, 46 ve 48 inci maddelerde gösterilen hâllerde tanık, tanıklıktan çekinmesinin dayanağını oluşturan olguları bildirir ve bu hususta gerektiğinde kendisine yemin verdirilir.

Yemin verilmeyen tanıklar

MADDE 50. - (1) Aşağıdaki kimseler yeminsiz dinlenir:

- a) Dinlenme sırasında onbeş yaşını doldurmamış olanlar.
- b) Ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar.
- c) Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar.

Tanıklıktan çekinebilecek kimsenin çekinmemesi

MADDE 51. - (1) 45 inci madde gereğince tanıklıktan çekinebileceklere yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak, tanık yemin etmekten çekinebilir. Bu hususun kendisine bildirilmesi gereklidir.

Tanıkların dinlenmesi

MADDE 52. - (1) Her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir.

(2) Tanıklar, kovuşturma evresine kadar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin hâllerde birbirleri ile ve şüpheli ile yüzleştirilebilirler.

(3) Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak;

- a) Mağdur çocukların,
- b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin,

Tanıklığında bu kayıt zorunludur.

(4) Üçüncü fıkra hükmünün uygulanması suretiyle elde edilen ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılır.

Tanığa görevinin önemini anlatma

MADDE 53. - (1) Tanığa;

- a) Dinlenmeden önce, gerçeği söylemesinin önemi,
- b) Gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı,
- c) Doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği,
- d) Duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği,

Anlatılır.

Tanıklara yemin verilmesi

MADDE 54. - (1) Tanıklar, tanıklıktan önce ayrı ayrı yemin ederler. Gerekliğinde veya bir kimsenin tanık sıfatıyla dinlenilmesinin uygun olup olmadığında tereddüt varsa yemin tanıklığından sonraya bırakılabilir.

(2) Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcıları da tanıklara yemin verirler.

Yeminin biçimi

MADDE 55. - (1) Tanığa verilecek yemin, tanıklıktan önce "Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." ve 54 üncü maddeye göre tanıklıktan sonra verilmesi hâlinde "Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." biçiminde olur.

(2) Yemin edilirken herkes ayağa kalkar.

Yeminin yerine getirilmesi, sağır veya dilsizin yemini

MADDE 56. - (1) Tanık, yüksek sesle tekrar ederek veya okuyarak yemin eder.

(2) Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler yemin biçimini yazarak ve imzalarını koyarak yemin ederler. Okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretle yemin ederler.

Tanığın tekrar dinlenmesi

MADDE 57. - (1) Yemin ile dinlenen tanığın aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde tekrar dinlenmesi gerektiğinde, yeniden yemin verilmeyip önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir.

Tanığa ilk önce sorulacak hususlar ve tanığın korunması

MADDE 58. - (1) Tanığa, ilk önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numaraları sorulur. Gerekirse tanıklığına ne dereceye kadar güvenebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular yöneltilir.

(2) Tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturacaksa; kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemler alınır. Kimliği saklı tutulan tanık, tanıklık ettiği olayları hangi sebep ve vesile ile öğrenmiş olduğunu açıklamakla yükümlüdür. Kimliğinin saklı tutulması için, tanığa ait kişisel bilgiler, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından muhafaza edilir.

(3) Hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi, tanık için ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse ya da maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa; hâkim, hazır bulunma hakkına sahip bulunantar olmadan da tanığı dinleyebilir. Tanığın dinlenmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılır. Soru sorma hakkı saklıdır.

(4) Tanıklık görevinin yapılmasından sonra, kişinin kimliğinin saklı tutulması veya güvenliğinin sağlanması hususunda alınacak önlemler, ilgili kanunda düzenlenir.

(5) İkinci, üçüncü ve dördüncü fıkra hükümleri, ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabilir.

Tanığa söylenecek şeyler ve sorulacak sorular

MADDE 59. - (1) Tanık, dinlenmeden önce hakkında tanıklık yapacağı olayla ilgili olarak mahkeme başkanı veya hâkim tarafından, kendisine bilgi verilir; hazır olan sanık, tanığa gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ve tanıklık ederken sözü kesilmez.

(2) Tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gerçeğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilebilir.

Tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinme

MADDE 60. - (1) Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhal serbest bırakılır.

(2) Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir.

(3) Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez.

(4) Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.

Tanığa verilecek tazminat ve giderler

MADDE 61. - (1) Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrılan tanığa, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre kaybettiği zaman ile orantılı bir tazminat verilir. Tanık hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa, yol giderleriyle tanıklığa çağrıldığı yerdeki ikamet ve beslenme giderleri de karşılanır.

(2) Birinci fıkraya hükmüne istinaden ödenmesi gereken tazminat ve giderler, hiçbir vergi, resim ve harç alınmaksızın, ödenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilirkişi İncelemesi

Bilirkişilere uygulanacak hükümler

MADDE 62. - (1) Tanıklara ilişkin hükümlerden aşağıdaki maddelere aykırı olmayanlar bilirkişiler hakkında da uygulanır.

Bilirkişinin atanması

MADDE 63. - (1) Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez.

(2) Bilirkişi atanması ve gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak saptanması, hâkim veya mahkemeye aittir. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de aynı biçimde karar verilir.

(3) Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da bu maddede gösterilen yetkileri kullanabilir.

Bilirkişi olarak atanabilecekler

MADDE 64. - (1) Bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler arasından seçilirler. Cumhuriyet savcıları ve hâkimler, yalnız buldukları il bakımından yapılmış listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de bilirkişi seçebilirler. Bu listelerin düzenlenmesine veya listelerde yer verilenlerin çıkarılmalarına ilişkin esas ve usuller, yönetmelikte gösterilir.

(2) Atama kararında, gerekçesi de gösterilmek suretiyle, birinci fıkrada belirtilen listelere girmeyenler arasından da bilirkişi seçilebilir.

(3) Kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmî bilirkişiler öncelikle atanırlar. Ancak kamu görevlileri, bağlı buldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamazlar.

(4) Bilirkişi olarak atanan bir tüzel kişi ise, kendisi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi veya kişilerin isimlerini, bilirkişi atayacak yargı merciinin onayına sunar.

(5) Listelere kaydedilen bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda "Görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." sözlerini tekrarlayarak yemin ederler. Bu bilirkişilere görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmez.

(6) Listelerde yer almamış bilirkişiler, görevlendirildiklerinde kendilerini atamış olan merci huzurunda yukarıdaki fıkrada öngörülen biçimde yemin ederler. Yemin yapıldığına ilişkin tutanak hâkim veya Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtibi ve bilirkişi tarafından imzalanır.

(7) Engel bulunan hâllerde yemin yazılı olarak verilebilir ve metni dosyaya konulur. Ancak bu hâle ilişkin gerekçenin kararda gösterilmesi zorunludur.

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü

MADDE 65. - (1) Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler:

a) Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 64 üncü maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar.

b) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler.

c) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar.

Atama kararı ve incelemelerin yürütülmesi

MADDE 66. - (1) Bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda, cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorularla inceleme konusu ve görevin yerine getirileceği süre belirtilir. Bu süre, işin niteliğine göre üç ayı geçemez. Özel sebepler zorunlu kıldığında bu süre, bilirkişinin istemi üzerine, kendisini atayan mercinin gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabilir.

(2) Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi hemen değiştirilebilir. Bu durumda bilirkişi, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunar ve görevi sebebiyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verir. Bu bilirkişi, 64 üncü maddede öngörülen listelerden çıkarılabileceği gibi; gecikme dolayısıyla uğranılmış zararları ödemesine de karar verilebilir.

(3) Bilirkişi, görevini, kendisini atanmış olan merci ile ilişkili içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

(4) Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kişilerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişi, uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa; hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur.

(5) İlgililer de merciidenden, incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişileri dinlemeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteyebilir.

(6) Gerekli olması halinde, bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafii bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.

(7) Bilirkişiye inceleyeceği şeyler mühür altında verilmeden önce bunların listesi ve sayımı yapılır. Bu hususlar bir tutanakla belirlenir. Bilirkişi, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını yine tutanakla belirtmek ve bir liste düzenlemekle yükümlüdür.

Bilirkişi raporu, uzman mütalaası

MADDE 67. - (1) İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişi yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir. Mühür altındaki şeyler de ilgili mercie verilir veya gönderilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır.

(2) Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar.

(3) Bilirkişi raporunda, hâkim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunulamaz.

(4) Bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örnekleri, duruşma sırasında Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafii veya kanuni temsilciye doğrudan verilebileceği gibi; kendilerine iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir.

(5) Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, yeni bilirkişi incelemesi yapılması veya itirazların bildirilmesi için istemde bulunabilmelerini sağlamak üzere Cumhuriyet savcısına, katılana,

vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafisine veya kanuni temsilciye süre verilir. Bu kişilerin istemleri reddedildiğinde, üç gün içinde bu hususta gerekçeli bir karar verilir.

(6) Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez.

Duruşmada bilirkişinin açıklaması

MADDE 68. - (1) Mahkeme, her zaman bilirkişinin duruşmada dinlenmesine karar verebileceği gibi, ilgililerden birinin istemesi halinde de açıklamalarda bulunmak üzere duruşmaya çağırabilir.

(2) Yaptıkları açıklamalardan sonra mahkeme başkanı veya hâkim, çekilmelerine izin vermedikçe, bilirkişiler duruşma salonunda kalırlar; ancak salona teker teker alınıp birbirinden ayrı olarak dinlenmeleri zorunlu değildir.

(3) Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine bilimsel mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesi hususunda da yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır.

Bilirkişinin reddi

MADDE 69. - (1) Hâkimin reddini gerektiren sebepler, bilirkişi hakkında da geçerlidir.

(2) Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilci, ret hakkını kullanabilirler. Hâkim veya mahkeme tarafından atanan bilirkişinin adı ve soyadı, engel sebepler olmadıkça ret hakkına sahip olanlara bildirilir.

(3) Ret istemini davayı görmekte olan hâkim veya mahkeme inceler. Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısınca kabul edilmeyen ret istemi sulh ceza hâkimince incelenir. Reddi isteyen kişi, bunun nedenini, dayandığı olguları göstererek açıklamakla yükümlüdür.

Bilirkişilikten çekinme, bilirkişi olarak dinlenemeyenler

MADDE 70. - (1) Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir.

Görevini yapmayan bilirkişi hakkındaki işlem

MADDE 71. - (1) Usulünce çağırıldığı hâlde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60 ıncı maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

Bilirkişi gider ve ücreti

MADDE 72.- (1) Bilirkişiye, inceleme ve seyahat gideri ile çalışmasıyla orantılı bir ücret ödenir.

Sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler

MADDE 73. - (1) Para ve Devlet tarafından çıkarılan tahvil ve Hazine bonusu gibi değerler üzerinde işlenen sahtecilik suçlarında, elkonulan para ve değerlerin hepsi, bunların asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez veya taşra birimlerine incelettirilir.

(2) Yabancı devletlerin paraları ve değerleri hakkında da, yetkili Türk makamlarının görüşlerinin alınmasına karar verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gözlem Alınma, Muayene, Keşif ve Otopsi

Gözlem altına alınma

MADDE 74. - (1) Fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğunu ve bunun, kişinin dav-

ranışları üzerindeki etkilerini saptamak için; uzman hekimin önerisi üzerine, Cumhuriyet savcısının ve müdafii dinlenmesinden sonra resmî bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilebilir.

(2) Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa hâkim veya mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından bir müdafii görevlendirilir.

(3) Gözlem süresi üç haftayı geçemez. Bu sürenin yetmeyeceği anlaşılırsa resmî sağlık kurumunun istemi üzerine, her seferinde üç haftayı geçmemek üzere ek süreler verilebilir; ancak sürelerin toplamı üç ayı geçemez.

(4) Gözlem altına alınma kararına karşı itiraz yoluna gidilebilir; itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurur.

(5) Bu madde hükmü, 223 üncü maddenin sekizinci fıkrası gereğince yargılamanın durması kararı verilmesi gereken hâllerde de uygulanır.

Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması

MADDE 75. - (1) Bir suçla ilişkin delil elde etmek için, şüpheli veya sanığın bedeninin tıbbi muayenesine ya da vücudundan kan veya cinsel salgı gibi örnekler alınmasına, Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme tarafından karar verilebilir. Bu müdahaleler ancak hekim tarafından veya hekim gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir. Şüpheli veya sanığın vücudundan saç, tükürük ve tırnak gibi örnekler alınabilmesine Cumhuriyet savcısı da karar verebilir. Cumhuriyet savcısının kararı, yirmidört saat içinde hâkim veya mahkemenin onayına sunulur. Hâkim veya mahkeme, yirmidört saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

(2) Tıbbi muayenenin yapılabilmesi veya vücuttan örnekler alınabilmesi için; müdahalenin, kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekir.

(3) Üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda kişi üzerinde beden muayenesi yapılamaz; kişiden kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnek alınamaz.

(4) Bu madde gereğince alınacak hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.

Diğer kişilerin beden muayenesi

MADDE 76. - (1) Bir suçla ilişkin delil elde etmek amacıyla, mağdurun bedeni üzerinde tıbbi muayene yapılabilmesine veya kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnekler alınabilmesine; sağlığını tehlikeye düşürmemek koşuluyla, Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re'sen hâkim veya mahkeme tarafından karar verilebilir.

(2) Çocuğun soy bağıнын araştırılmasına gerek duyulması halinde, bu araştırmanın yapılabilmesi için, birinci fıkra hükmüne göre karar alınması gereklidir.

(3) Tanıklıktan çekinme sebepleri ile muayeneden veya bedenden örnek alınmasından kaçınılabılır. Çocuklar ve akıl hastalarının çekinmesi konusunda kanuni temsilcileri karar verirler. Kanuni temsilci de şüpheli veya sanık ise bu konuda hâkim tarafından karar verilir. Ancak, bu hâlde elde edilen deliller davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan kanuni temsilcinin izni olmadıkça kullanılamaz.

(4) Bu madde gereğince alınacak hâkim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.

Kadının muayenesi

MADDE 77. - (1) Kadının muayenesi, istemi halinde bir kadın hekim tarafından yapılır. Buna olanak bulunmadığında, muayene edilecek kadının bir yakını veya başka bir kadın muayene sırasında hazır bulundurulur.

Moleküler genetik incelemeler

MADDE 78. - (1) 75 ve 76 ncı maddelerde öngörülen işlemlerle elde edilen örnekler üzerinde, soybağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması hâlinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Alınan örnekler üzerinde bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılabilen incelemeler, bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilir. Birinci fıkranın ikinci cümlesi, bu hâlde de uygulanır.

Hâkimin kararı ve inceleme yapılması

MADDE 79. - (1) 78 inci madde uyarınca moleküler genetik incelemeler yapılmasına sadece hâkim karar verebilir. Kararda inceleme ile görevlendirilen bilirkişi de gösterilir.

(2) Yapılacak incelemeler için resmen atanan veya bilirkişilikle yükümlü olan ya da soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden teşkilât yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine mensup olan görevliler, bilirkişi olarak görevlendirilebilirler. Bu kişiler, teknik ve teşkilât bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik incelemelerin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlüdürler. İncelenecek bulgu, bilirkişiye ilgilinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihi bildirilmeksizin verilir.

Genetik inceleme sonuçlarının gizliliği

MADDE 80. - (1) 75, 76 ve 78 inci maddeler hükümlerine göre alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçları, kişisel veri niteliğinde olup, başka bir amaçla kullanılamaz; dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından bir başkasına verilemez. Bu bilgiler, kovuşturmaya yer olmadığı, beraat kararı verilmesi veya verilen hükmün kesinleşmesi halinde Cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir.

Fizik kimliğin tespiti

MADDE 81. - (1) Üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, kimliğinin tespiti için gerekli olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya hâkim kararıyla, fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve ayak izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur.

(2) Kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararı verilmesi hâllerinde söz konusu kayıtlar Cumhuriyet savcısının huzurunda derhal yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir.

Yönetmelik

MADDE 82. - (1) 75 ilâ 81 inci maddelerde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili usuller yönetmelikte gösterilir.

Keşif

MADDE 83. - (1) Keşif, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır.

(2) Keşif tutanağına, var olan durum ile olayın özel niteliğine göre varlığı umulup da elde edilemeyen delillerin yokluğu da yazılır.

Keşifte, tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde bulunabilecekler

MADDE 84. - (1) Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler.

(2) Tanık veya bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğu anlaşılırsa, bu tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Mağdur, şüpheli veya sanığın huzuru, tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabileceksen, o işte şüpheli veya sanığın bulunmamasına karar verilebilir.

(4) Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak koşuluyla, işlerin yapılması gününden önce haberdar edilirler.

(5) Şüpheli veya sanık tutuklu ise, hâkim veya mahkeme tarafından ancak zorunlu sayılan hâllerde keşifte hazır bulundurulmasına karar verilebilir.

Yer gösterme

MADDE 85. - (1) Yer gösterme işlemi hakkında 83 ve 84 üncü madde hükümleri uygulanır.

Ölünün kimliğini belirleme ve adli muayene

MADDE 86. - (1) Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopside önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir.

(2) Ölünün adli muayenesinde tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır.

(3) Bu muayene, Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır.

Otopsi

MADDE 87. - (1) Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Müdafî veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğu otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir.

(2) Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir.

(3) Ölümlünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan tabibe, otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu tabibin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

(4) Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu husustaki karar, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir. Mezardan çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaşılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhâl bildirilir.

(5) Yukarıdaki fıkralarda sözü edilen işlemler yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınır.

Yeni doğanın cesedinin adli muayenesi veya otopsi

MADDE 88. - (1) Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.

Zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlem

MADDE 89. - (1) Zehirlenme şüphesi olan hâllerde organlardan parça alınırken, görünen şekli ile organın tahribatı, tanımlanır. Ölüde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler, görevlendirilen uzman tarafından incelenerek tahlil edilir.

(2) Cumhuriyet savcısı veya mahkeme, bu incelemenin, hekimin katılmasıyla veya onun yönetiminde yapılmasına karar verebilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Koruma Tedbirleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Yakalama ve Gözaltı

Yakalama ve yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler

MADDE 90. - (1) Aşağıda belirtilen hâllerde, herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir:

a) Kişiye suçu işlerken rastlanması.

b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması.

(2) Kolluk görevlileri, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler.

(3) Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûlülük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir.

(4) Kolluk, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhal bildirir.

(5) Birinci fıkraya göre yakalanan kolluğa teslim edilen veya ikinci fıkra uyarınca görevlilerce yakalanan kişi, düzenlenecek soruşturma belgesiyle birlikte hemen Cumhuriyet savcılığına gönderilir.

(6) Yakalama emrine konu işlemin yerine getirilmesi nedeniyle yakalama emrinin çıkarılma amacının ortadan kalkması durumunda mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yakalama emrinin derhal iadesi istenir.

Gözaltı

MADDE 91. - (1) Yukarıdaki maddeye göre yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir. Gözaltı süresi, yakalama anından itibaren yirmidört saati geçemez.

(2) Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlıdır.

(3) Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir.

(4) Yakalama işlemine, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, müdafii veya kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmidört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya gözaltına alma veya gözaltı süresini uzatmanın yerinde olduğu kanıtına varılırsa başvuru reddedilir ya da yakalananın derhâl soruşturma evrakı ile Cumhuriyet savcılığında hazır bulundurulmasına karar verilir.

(5) Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hâkiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.

(6) Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa, en geç bu süreler sonunda sulh ceza hâkimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Sorguda müdafii de hazır bulunur.

Gözaltı işlemlerinin denetimi

MADDE 92. - (1) Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler.

Yakalanan veya tutuklanan kişilerin nakli

MADDE 93. - (1) Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir.

Yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi

MADDE 94. - (1) Yakalanan kişi, hakkında kamu davası açılmış ise hemen yetkili mahkemeye; kamu davası açılmamış ise, en yakın sulh ceza hâkimliğine götürülür.

(2) Hâkim veya mahkeme, aynı gün yakalananın serbest bırakılmasına veya adli kontrol altına alınmasına veya tutuklanmasına karar verir.

Yakalanan veya gözaltına alınanın durumunun yakınlarına bildirilmesi

MADDE 95. - (1) Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir.

(2) Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir.

Yakalamanın ilgililere bildirilmesi

MADDE 96. - (1) Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suç hakkında 90 uncu maddenin üçüncü fıkrasına göre şikâyetten önce şüpheli yakalanmış olursa şikâyete yetkili olan kimseye ve bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalama bildirilir.

Yakalama tutanağı

MADDE 97. - (1) Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanağa yakalananın, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığı açıkça yazılır.

Yakalama emri ve nedenleri

MADDE 98. - (1) Soruşturma evresinde şüpheli kaçak ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir.

(2) Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler.

(3) Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir.

(4) Yakalama emrinde, kişinin açık eşkâli, bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir.

Yönetmelik

MADDE 99. - (1) Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddî koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı,

gözetli işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözetlme alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözetlme alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kurallar, yönetmelikte gösterilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Tutuklama

Tutuklama nedenleri

MADDE 100. - (1) Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

(2) Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa.

(3) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78),

2. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),

3. İşkence (madde 94, 95)

4. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),

5. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),

6. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),

7. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),

8. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),

9. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315),

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) 18/6/1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında tanımlanan zimmet suçu.

d) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

f) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dört ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

(4) Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.

Tutuklama kararı

MADDE 101. - (1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. Bu istemlerde mutlaka gerekçe gösterilir ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukukî ve fiilî nedenlere yer verilir.

(2) Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda hukukî ve fiilî nedenler ile gerekçeleri gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir.

(3) Tutuklama istenildiğinde, şüpheli veya sanık, kendisinin seçeceği veya baro tarafından görevlendirilecek bir müdafinin yardımından yararlanır.

(4) Tutuklama kararı verilmezse, şüpheli veya sanık derhâl serbest bırakılır.

(5) Bu madde ile 100 üncü madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir.

Tutuklulukta geçecek süre

MADDE 102. - (1) Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok altı aydır. Ancak, bu süre, zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek dört ay daha uzatılabilir.

(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek, uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez.

(3) Bu maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilir.

Cumhuriyet savcısının tutuklama kararının geri alınmasını istemesi

MADDE 103. - (1) Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve müdafii de aynı istemde bulunabilirler. Bu hâlde sulh ceza hâkimi, Cumhuriyet savcısı ile şüpheli ve müdafii dinlendikten sonra üç gün içinde karar verir.

(2) Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı adli kontrol veya tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, şüpheliyi re'sen serbest bırakır. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde şüpheli serbest kalır.

Şüpheli veya sanığın salıverilme istemleri

MADDE 104. - (1) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.

(2) Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Ret kararına itiraz edilebilir.

(3) Dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtaya geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re'sen de verilebilir.

Usul

MADDE 105. - (1) Adli kontrolün tümüyle veya kısmen kaldırılması veya salıverilme istemleri hakkında merciiince, Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafii dinlendikten sonra karar verilir. Adli kontrol altındaki şüpheli, sanık ve müdafii iadeli taahhütlü bir mektupla veya varsa telefonla duruşmadan en az kırksekiz saat önce çağırılırlar. Karar, adı geçenler dinlendikten sonra, en çok üç gün içinde verilir. Ret kararına itiraz edilebilir.

Salıverilenin yükümlülükleri

MADDE 106. - (1) Salıverilmeden önce şüpheli veya sanık, yetkili yargı merciine veya tutukevinin müdürüne adresini ve varsa telefon numarasını bildirmekle yükümlüdür.

(2) Şüpheli veya sanığa soruşturmanın veya kovuşturmanın sona erdirileceği tarihe kadar, yeniden beyanda bulunmak suretiyle veya iadeli taahhütlü mektupla önceden verdiği adreslerdeki her türlü değişiklikleri bildirmesi ihtar olunur; ayrıca, ihtarla uygun hareket etmediğinde, önceden bildirdiği adrese tebligatın yapılacağı bildirilir. Bu ihtarların yapıldığını belirten ve yeni adresleri içeren tutanak veya tutukevi müdürünün düzenleyeceği belgenin aslı veya örneği yargı merciine gönderilir.

Tutuklanmanın durumunun yakınlarına bildirilmesi

MADDE 107. - (1) Tutuklamadan ve tutuklanmanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

(2) Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilir.

(3) Şüpheli veya sanık yabancı olduğunda tutuklanma durumu, yazılı olarak karşı çıkılmaması halinde, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir.

Tutukluluğun incelenmesi

MADDE 108. - (1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak karar verilir.

(2) Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkrada öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.

(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkrada öngörülen süre içinde de re'sen karar verir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Adli Kontrol

Adli kontrol

MADDE 109. - (1) 100 üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

(2) Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.

(3) Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

a) Yurt dışına çıkamamak.

b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.

c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesteki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığında arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek.

f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

g) Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.

h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak.

i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

(4) Hâkim veya Cumhuriyet savcısı (d) bendinde belirtilen yükümlülüğün uygulamasında şüphelinin meslekî uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebilir.

(5) Adli kontrol altında geçen süre, şahsi hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak cezadan mahsup edilemez. Bu hüküm, maddenin üçüncü fıkrasının (e) bendinde belirtilen hallerde uygulanmaz.

Adli kontrol kararı ve hükmedecek merciler

MADDE 110. - (1) Şüpheli, Cumhuriyet savcısının istemi ve sulh ceza hâkiminin kararı ile soruşturma evresinin her aşamasında adli kontrol altına alınabilir.

(2) Hâkim, Cumhuriyet savcısının istemiyle, adli kontrol uygulamasında şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir; kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarına uymaktan geçici olarak muaf tutabilir.

(3) 109 uncu madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da, kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanır.

Adli kontrol kararının kaldırılması

MADDE 111. - (1) Şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşünü aldıktan sonra hâkim veya mahkeme 110 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre beş gün içinde karar verebilir.

(2) Adli kontrole ilişkin kararlara itiraz edilebilir.

Tedbirlere uymama

MADDE 112. - (1) Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.

Güvence

MADDE 113. - (1) Şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar:

a) Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması.

b) Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması:

1. Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları.

2. Kamusal giderler.

3. Para cezaları.

(2) Şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda, güvencenin karşıladığı kısımlar ayrı ayrı gösterilir.

Önceden ödetme

MADDE 114. - (1) Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir.

(2) Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir.

Güvencenin geri verilmesi

MADDE 115. - (1) Hükümlü, 113 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde yazılı bütün yükümlülükleri yerine getirmiş ise güvencenin 113 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendini karşılayan ve aynı maddenin ikinci fıkrasına göre verilecek kararda belirtilen kısmı kendisine geri verilir.

(2) Güvencenin, suç mağduruna veya nafaka alacaklısına verilmemiş olan ikinci kısmı, kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararları verildiğinde de şüpheli veya sanığa geri verilir. Aksi hâlde, geçerli mazereti dışında, güvence Devlet Hazinesine gelir yazılır.

(3) Hükümlülük hâlinde güvence 113 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan hükümlere göre kullanılır, fazlası geri verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Arama ve Elkoyma

Şüpheli veya sanıkla ilgili arama

MADDE 116. - (1) Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

Diğer kişilerle ilgili arama

MADDE 117- (1) Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

(2) Bu hâllerde aramanın yapılması, aranan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır.

(3) Bu sınırlama, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile, izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir.

Gece yapılacak arama

MADDE 118. - (1) Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamaz.

(2) Suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalarda, birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

Arama kararı

MADDE 119. - (1) Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının veya Cumhuriyet savcısının emrinin alınmadığı hallerde kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler.

(2) Arama karar veya emrinde;

a) Aramanın nedenini oluşturan fiil,

b) Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya,

c) Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi,

Açıkça gösterilir.

(3) Arama tutanağına işlemi yapanların açık kimlikleri yazılır. Arama sonucunda bazı eşyaya elkoyma söz konusu olduğunda 127 nci maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

(4) Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur.

(5) Askeri mahallerde yapılacak arama, hâkim veya Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askeri makamlar tarafından yerine getirilir.

Aramada hazır bulunabilecekler

MADDE 120. - (1) Aranacak yerlerin sahibi veya eşyanın zilyedi aramada hazır bulunabilir; kendisi bulunmazsa temsilcisi veya ayırt etme gücüne sahip hısımlarından biri veya kendisiyle birlikte oturmakta olan bir kişi veya komşusu hazır bulundurulur.

(2) 117 nci maddenin birinci fıkrasında gösterilen hâllerde zilyet ve bulunmazsa yerine çağrılacak kişiye, aramaya başlamadan önce aramanın amacı hakkında bilgi verilir.

(3) Kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına engel olunamaz.

Arama sonunda verilecek belge

MADDE 121. - (1) Aramanın sonunda hakkında arama işlemi uygulanan kimseye istemi üzerine aramanın 116 ve 117 nci maddelere göre yapıldığını ve 116 nci maddede gösterilen durumda soruşturma veya kovuşturma konusu fiilin niteliğini belirten bir belge ve istemi üzerine elkonulan veya koruma altına alınan eşyanın listesini içeren bir defter ve eğer şüpheyi haklı kılan bir şey elde edilmemiş ise bunu belirten bir belge verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen belgelerde, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin, elkonulan eşyanın mülkiyetine ilişkin görüş ve iddialarına da yer verilir.

(3) Koruma altına alınan veya elkonulan eşyanın tam bir defteri yapılır ve bu eşya resmî mühürle mühürlenir veya bir işaret konulur.

Belge veya kâğıtları inceleme yetkisi

MADDE 122. - (1) Hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin belge veya kâğıtlarını inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısı ve hâkime aittir.

(2) Belge ve kâğıtların zilyedi veya temsilcisi kendi mührünü de koyabilir veya imzasını atabilir. İleride mührün kaldırılmasına ve kâğıtların incelenmesine karar verildiğinde bu işlemin yapılmasında hazır bulunmak üzere, zilyedi veya temsilcisi ya da müdafii veya vekili çağrılır; çağrıya uyulmadığında gerekli işlem yapılır.

(3) Hâkim, incelemesi sonucu suça ilişkin olduğunu saptadığı belge veya kâğıtları Cumhuriyet savcılığına verir. Soruşturma veya kovuşturma konusu suça ilişkin olmadığı anlaşılan belge veya kâğıtlar ilgisine geri verilir.

Eşya veya kazancın muhafaza altına alınması ve bunlara elkonulması

MADDE 123. - (1) İspat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri, muhafaza altına alınır.

(2) Yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir.

İstenen eşyayı vermeyenler hakkında yapılacak işlem

MADDE 124. - (1) 123 üncü maddede yazılı eşya veya diğer malvarlığı değerlerini yanında bulunduran kişi, istem üzerine bu şeyi göstermek ve teslim etmekle yükümlüdür.

(2) Kaçınma hâlinde bu şeyin zilyedi hakkında 60 ıncı maddede yer alan disiplin hapsine ilişkin hükümler uygulanır. Ancak, şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler hakkında bu hüküm uygulanmaz.

İçeriği devlet sırrı niteliğindeki belgelerin mahkemeye incelenmesi

MADDE 125. - (1) Bir suç olgusuna ilişkin bilgileri içeren belgeler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz.

(2) Devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler, ancak mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından incelenebilir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hâkim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydedirilir.

(3) Bu madde hükmü, hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.

Elkonulamayacak mektuplar, belgeler

MADDE 126. - (1) Şüpheli veya sanık ile 45 ve 46 ncı maddelere göre tamıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça elkonulamaz.

Elkoyma kararını verme yetkisi

MADDE 127. - (1) Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.

(2) Kolluk görevlisinin açık kimliği, elkoyma işlemine ilişkin tutanağa geçirilir.

(3) Cumhuriyet savcısının yazılı emri yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.

(4) Zilyedliğinde bulunan eşya veya diğer malvarlığı değerlerine elkonulan kimse, hâkimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir.

(5) Elkoyma işlemi, suçtan zarar gören mağdura gecikmeksizin bildirilir.

(6) Askerî mahâllerde yapılacak elkoyma işlemi, hâkim veya Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askerî makamlar tarafından yerine getirilir.

Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma

MADDE 128. - (1) Soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine ve bu suçlardan elde edildiğine dair kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait;

- a) Taşınmazlara,
- b) Kara, deniz veya hava ulaşım araçlarına,
- c) Banka veya diğer mali kurumlardaki her türlü hesaba,
- d) Gerçek veya tüzel kişiler nezdindeki her türlü hak ve alacaklara,
- e) Kıymetli evraka,
- f) Ortağı bulunduğu şirketteki ortaklık paylarına,
- g) Kiralık kasa mevcutlarına,
- h) Diğer malvarlığı değerlerine,

Elkonulabilir. Bu taşınmaz, hak, alacak ve diğer malvarlığı değerlerinin şüpheli veya sanıktan başka bir kişinin zilyetliğinde bulunması halinde dahi, elkoyma işlemi yapılabilir.

(2) Birinci fıkra hükmü;

a) Türk Ceza Kanununda tanımlanan;

1. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78),
2. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80),
3. Hırsızlık (madde 141, 142),
4. Yağma (madde 148, 149),
5. Güveni kötüye kullanma (madde 155),

6. Dolandırıcılık (madde 157, 158),
7. Hileli iflas (madde 161),
8. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
9. Parada sahtecilik (madde 197),
10. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),
11. İhaleye fesat karıştırma (madde 235),
12. Edimin ifasına fesat karıştırma (madde 236),
13. Zimmet (madde 247),
14. İrtikap (madde 250)
15. Rüşvet (madde 252),
16. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308),
17. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315) suçları,
18. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337), suçları.

b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları,

c) Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında tanımlanan zimmet suçu,

d) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar,

e) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar,

Hakkında uygulanır.

(3) Taşınmaz elkonulması kararı, tapu kütüğüne şerh verilmek suretiyle icra edilir.

(4) Kara, deniz ve hava ulaşım araçları hakkında verilen elkoyma kararı, bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verilmek suretiyle icra olunur.

(5) Banka veya diğer mali kurumlardaki her türlü hesaba elkonulması kararı, teknik iletişim araçlarıyla ilgili banka veya mali kuruma derhal bildirilerek icra olunur. Söz konusu karar, ilgili banka veya mali kuruma ayrıca tebliğ edilir. Elkoyma kararı alındıktan sonra, hesaplar üzerinde yapılan bu karar etkisiz kılmaya yönelik işlemler geçersizdir.

(6) Şirketteki ortaklık paylarına elkoyma kararı, ilgili şirket yönetimine ve şirketin kayıtlı bulunduğu ticaret sicili müdürlüğüne teknik iletişim araçlarıyla derhal bildirilerek icra olunur. Söz konusu karar, ilgili şirkete ve ticaret sicili müdürlüğüne ayrıca tebliğ edilir.

(7) Hak ve alacaklara elkoyma kararı, ilgili gerçek veya tüzel kişiye teknik iletişim araçlarıyla derhal bildirilerek icra olunur. Söz konusu karar, ilgili gerçek veya tüzel kişiye ayrıca tebliğ edilir.

(8) Bu madde hükmüne göre alınan elkoyma kararının gereklerine aykırı hareket edilmesi halinde, Türk Ceza Kanununun "Muhafaza görevini kötüye kullanma" başlıklı 289 uncu maddesi hükümleri uygulanır.

(9) Bu madde hükmüne göre elkoymaya ancak hâkim karar verebilir.

Postada elkoyma

MADDE 129. - (1) Suçun delillerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturmada adliyenin eli altında olması zorunlu sayılıp, posta hizmeti veren her türlü resmi veya özel kuruluşta bulunan gönderilere, hâkimin veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının kararı ile elkonulabilir.

(2) Hâkim kararının veya Cumhuriyet savcısının emrinin kendilerine bildirilmesi üzerine elkoyma işlemini yerine getiren kolluk memurları, birinci fıkrada belirtilen gönderilerin içinde bulunduğu zarfları veya paketleri açamazlar. Elkonulan gönderiler, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile mühür altına alınıp derhâl elkoyma kararını veya emrini veren hâkim veya Cumhuriyet savcısına teslim edilir.

(3) Soruşturma ve kovuşturmanın amacına zarar vermek olasılığı bulunmadıkça, alınmış tedbirler ilgililere bildirilir.

(4) Açılmamasına veya açılıp da içeriği bakımından adliyenin eli altında tutulmasına gerek bulunmadığına karar verilen gönderiler, hemen ilgililerine teslim olunur.

Avukat bürolarında arama, elkoyma ve postada elkoyma

MADDE 130. - (1) Avukat büroları ancak mahkeme kararı ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde aranabilir. Baro başkanı veya onu temsil eden bir avukat aramada hazır bulundurulur.

(2) Arama sonucu elkonulmasına karar verilen şeyler bakımından bürosunda arama yapılan avukat, baro başkanı veya onu temsil eden avukat, bunların avukat ile müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olduğunu öne sürerek karşı koyduğunda, bu şey ayrı bir zarf veya paket içerisinde konularak hazır bulunanlarca mühürlenir ve bu konuda gerekli kararı vermesi, soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminden, kovuşturma evresinde hâkim veya mahkemeden istenir. Yetkili hâkim elkonulan şeyin avukatla müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olduğunu saptadığında, elkonulan şey derhâl avukata iade edilir ve yapılan işlemi belirten tutanaklar ortadan kaldırılır. Bu fıkrada öngörülen kararlar, yirmidört saat içinde verilir.

(3) Postada elkoyma durumunda bürosunda arama yapılan avukat veya baro başkanı veya onu temsil eden avukatın karşı koyması üzerine ikinci fıkrada belirtilen usuller uygulanır.

Elkonulan eşyanın iadesi

MADDE 131. - (1) Şüpheliye, sanığa veya üçüncü kişilere ait elkonulmuş eşyanın, soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmaması veya müsadereye tabi tutulmayacağına anlaşılması halinde, re'sen veya istem üzerine geri verilmesine Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından karar verilir. İstem reddi kararlarına itiraz edilebilir.

(2) 128 inci madde hükümlerine göre elkonulan eşya veya diğer malvarlığı değerleri, suçtan zarar gören mağdura ait olması ve bunlara delil olarak artık ihtiyaç bulunmaması halinde, sahibine iade edilir.

Elkonulan eşyanın muhafazası veya elden çıkarılması

MADDE 132. - (1) Elkonulan eşya, zarara uğraması veya değerinde esaslı ölçüde kayıp meydana gelme tehlikesinin varlığı halinde, hükmün kesinleşmesinden önce, elden çıkarılabilir.

(2) Elden çıkarma kararı, soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir.

(3) Karar verilmeden önce eşyanın sahibi olan şüpheli, sanık, veya ilgili diğer kişiler dinlenir; elden çıkarma kararı, kendilerine bildirilir.

(4) Elkonulan eşyanın değerinin muhafazası ve zarar görmemesi için gerekli tedbirler alınır.

(5) Elkonulan eşya, soruşturma evresinde Cumhuriyet başsavcılığı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından, bakım ve gözetimiyle ilgili tedbirleri almak ve istendiğinde derhâl iade edilmek koşuluyla, muhafaza edilmek üzere, şüpheliye, sanığa veya diğer bir kişiye teslim edilebilir. Bu bırakma, teminat gösterilmesi koşuluna da bağlanabilir.

(6) Elkonulan eşya, delil olarak saklanmasına gerek kalmaması halinde, rayiç değerinin derhal ödenmesi karşılığında, ilgiliye teslim edilebilir. Bu durumda müsadere kararının konusunu, ödenen rayiç değer oluşturur.

Şirket yönetimi için kayyum tayini

MADDE 133. - (1) Suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması halinde; soruşturma ve kovuşturma sürecinde, hâkim veya mahkeme, şirket işlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak kayyum atayabilir. Atama kararında, yönetim organının karar ve işlemlerinin geçerliliğinin kayyımın onayına bağlı kılındığı veya yönetim organının yetkilerinin tümüyle kayyıma verildiği açıkça belirtilir. Kayyum tayinine ilişkin karar, ticaret sicili gazetesinde ve diğer uygun vasıtalarla ilan olunur.

(2) Hâkim veya mahkemenin kayyum hakkında takdir etmiş bulunduğu ücret, şirket bütçesinden karşılanır. Ancak, soruşturma veya kovuşturma konusu suçtan dolayı kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararının verilmesi halinde; ücret olarak şirket bütçesinden ödenen paranın tamamı, kanuni faiziyle birlikte devlet hazinesinden karşılanır.

(3) İlgililer, atanan kayyımın işlemlerine karşı, görevli mahkemeye 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, başvurabilirler.

Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma

MADDE 134. - (1) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, başka surette delil elde etme imkanının bulunmaması halinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir.

(2) Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, elkonulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi

İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması

MADDE 135. - (1) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmalarda, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkanının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit edilebilir, dinlenebilir ve kayda alınabilir. Cumhuriyet savcısı kararı derhal hâkimin onayına sunar ve hâkim kararını en geç yirmidört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhal kaldırılır.

(2) Şüphelinin tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi, kayda alınmaz. Kayda alma gerçekleşikten sonra bu durumun anlaşılması hâlinde, alman kayıtlar derhal yok edilir.

(3) Birinci fıkra hükmüne göre verilen kararda, yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespit imkân veren kodu, tedbirin türü, kapsamı ve süresi belirtilir. Tedbir kararı en çok üç ay için verilebilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir.

(4) Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, kullanmakta olduğu mobil telefonun yeri, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararına istinaden tespit edilebilir. Bu hususa ilişkin olarak verilen kararda, kullanılan mobil telefon numarası ve tespit işleminin süresi belirtilir. Tespit işlemi en çok üç ay için yapılabilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir.

(5) Bu madde hükümlerine göre alınan karar ve yapılan işlemler, tedbir süresince gizli tutulur.

(6) Bu madde hükümleri ancak aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak uygulanabilir:

a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80),

2. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),

3. İşkence (madde 94, 95),

4. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),

5. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),

6. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),

7. Parada sahtecilik (madde 197),

8. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),

9. İhaleye fesat karıştırma (madde 235),

10. Rüşvet (madde 252),

11. Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (madde 282),

12. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315),

13. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336,

337) suçları.

b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

d) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

(7) Bu maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz.

Müdafiin bürosu ve yerleşim yeri

MADDE 136. - (1) Şüpheli veya sanığa yüklenen suç dolayısıyla müdafiin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında, 135 inci madde hükmü uygulanamaz.

Kararların yerine getirilmesi, iletişim içeriklerinin yok edilmesi

MADDE 137. - (1) 135 inci maddeye göre verilecek karar gereğince Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği kolluk görevlisi, telekomünikasyon hizmeti veren kurum ve kuruluşların yetkililerinden iletişimin tespiti, dinlenmesi veya kayda alınması işlemlerinin yapılmasını ve bu amaçla cihazların yerleştirilmesini yazılı olarak istediğinde, bu istem derhâl yerine getirilir; yerine getirilmemesi halinde zor kullanılabilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptırılır.

(2) 135 inci maddeye göre verilen karar gereğince tutulan kayıtlar, Cumhuriyet savcılığınca görevlendirilen kişiler tarafından çözümlenerek metin hâline getirilir. Yabancı dildeki kayıtlar, tercüman aracılığı ile Türkçe'ye çevrilir.

(3) 135 inci maddeye göre verilen kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi halinde, bunun uygulanmasına Cumhuriyet savcısı

tarafından derhal son verilir. Bu durumda, yapılan tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar Cumhuriyet savcısının denetimi altında en geç on gün içinde yok edilerek, durum bir tutanakla tespit edilir. Ancak bu kayıtlar, şüpheli hakkında başka bir suçtan dolayı veya başka bir kişi hakkında yürütölmekte olan soruşturma veya kovuşturma açısından delil olarak kullanılmasına ihtiyaç bulunması halinde, yok edilemez.

(4) Tespit ve dinlemeye ilişkin kayıtların yok edilmesi halinde, en geç onbeş gün içinde, Cumhuriyet başsavcılığı, tedbirin nedeni, kapsamı, süresi ve sonucu hakkında ilgisine yazılı olarak bilgi verir.

Tesadüfen elde edilen deliller

MADDE 138. - (1) Arama veya elkoyma koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmaya ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet savcılığına derhal bildirilir.

(2) Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmaya ilgisi olmayan ve ancak, 135 inci maddenin altıncı fıkrasında sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet savcılığına derhal bildirilir.

ALTINCI BÖLÖM

Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi

MADDE 139. - (1) Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı kararı ile kamu görevlileri gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilir.

(2) Soruşturmacının kimliği değiştirilebilir. Bu kimlikle hukuki işlemler yapılabilir. Kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması durumunda gerekli belgeler hazırlanabilir, değiştirilebilir ve kullanılabilir.

(3) Soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin karar ve diğer belgeler ilgili Cumhuriyet başsavcılığında muhafaza edilir. Soruşturmacının kimliği, görevinin sona ermesinden sonra da gizli tutulur.

(4) Soruşturmacı, faaliyetlerini izlemekle görevlendirildiği örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamakla yükümlüdür.

(5) Soruşturmacı, görevini yerine getirirken suç işleyemez ve görevlendirildiği örgütün işlemede olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz.

(6) Soruşturmacı görevlendirilmesi suretiyle elde edilen kişisel bilgiler, görevlendirildiği ceza soruşturması ve kovuşturması dışında kullanılamaz.

(7) Bu madde hükümleri ancak aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak uygulanabilir:

a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),

2. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),

3. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315).

b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

Teknik araçlarla izleme

MADDE 140. - (1) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi halinde, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir:

a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80),
2. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),
3. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
4. Parada sahtecilik (madde 197),
5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),
6. İhaleye fesat karıştırma (madde 235),
7. Rüşvet (madde 252),
8. Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (madde 282),
9. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315),
10. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337), Suçları.

b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

d) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

(2) Teknik araçlarla izlemeye hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından veriler kararlar yirmidört saat içinde hâkim onayına sunulur.

(3) Teknik araçlarla izleme kararı en çok dört haftalık süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.

(4) Elde edilen deliller, yukarıda sayılan suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma dışında kullanılamaz; ceza kovuşturması bakımından gerekli olmadığı takdirde Cumhuriyet savcısının gözetiminde derhal yok edilir.

(5) Bu madde hükümleri, kişinin konutunda uygulanamaz.

YEDİNCİ BÖLÜM

Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat

Tazminat istemi

MADDE 141. - (1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında:

a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

b) Kanuni gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

c) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,

g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözle açıklanmayan,

h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,

j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,

Kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler.

(2) Birinci fıkranın (e) ve (f) bentlerinde belirtilen kararları veren merciler, ilgiliye tazminat hakları bulunduğunu bildirirler ve bu husus verilen karara geçirilir.

Tazminat isteminin koşulları

MADDE 142. - (1) Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir.

(2) İstem, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır.

(3) Tazminat isteminde bulunan kişinin dilekçesine, açık kimlik ve adresini, zarara uğradığı işlemin ve zararın nitelik ve niceliğini kaydetmesi ve bunların belgelerini eklemesi gereklidir.

(4) Dilekçesindeki bilgi ve belgelerin yetersizliği durumunda mahkeme, eksikliğin bir ay içinde giderilmesini, aksi hâlde istemin reddedileceğini ilgiliye duyurur. Süresinde eksiği tamamlanmayan dilekçe, mahkemece, itiraz yolu açık olmak üzere reddolunur.

(5) Mahkeme, dosyayı inceledikten sonra yeterliliğini belirlediği dilekçe ve eki belgelerin bir örneğini Devlet Hazinesinin kendi yargı çevresindeki temsilcisine tebliğ ederek, varsa beyan ve itirazlarını onbeş gün içinde yazılı olarak bildirmesini ister.

(6) İstemin ve ispat belgelerinin değerlendirilmesinde ve tazminat hukukunun genel prensiplerine göre verilecek tazminat miktarının saptanmasında mahkeme gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapmaya veya hâkimlerinden birine yaptırmaya yetkilidir.

(7) Mahkeme, istemde bulunanı, Cumhuriyet savcısını ve Hazine temsilcisini dinledikten sonra kararını verir.

(8) Karara karşı, istemde bulunan, Cumhuriyet savcısı veya Hazine temsilcisi, istinaf yoluna başvurabilir; inceleme öncelikle ve ivedilikle yapılır.

Tazminatın geri alınması

MADDE 143. - (1) Kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararı sonradan kaldırılarak, hakkında kamu davası açılan ve mahkûm edilenlerle, yargılamanın aleyhte yenilenmesiyle beraat kararı kaldırılıp mahkûm edilenlere ödenmiş tazminatların mahkûmiyet süresine ilişkin kısmı, Cumhuriyet savcısının yazılı istemi ile aynı mahkemeden alınacak kararla kamu alacaklarının tahsiline ilişkin mevzuat hükümleri uygulanarak geri alınır. Bu karara itiraz edilebilir.

(2) Devlet, ödediği tazminattan dolayı, koruma tedbiriyle ilgili olarak görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu eder.

(3) İftira konusunu oluşturan suç veya yalan tanıklık nedeniyle gözaltına alınma ve tutuklama halinde; Devlet, iftira eden veya yalan tanıklıkta bulunan kişiye de rücu eder.

Tazminat isteyemeyecek kişiler

MADDE 144. - (1) Kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler:

a) Gözaltı ve tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler.

b) Tazminata hak kazanmadığı hâlde, sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği, durumları tazminat istemeye uygun hâle dönüşenler.

c) Genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler.

d) Kusur yeteneğinin bulunmaması nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler.

e) Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç işlediğini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar.

BEŞİNCİ KISIM

İfade ve Sorgu

BİRİNCİ BÖLÜM

İfade veya Sorgu İçin Çağrı

İfade veya sorgu için çağrı

MADDE 145. - (1) İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir; gelmezse zorla getirileceği yazılır.

Şüpheli veya sanığın zorla getirilmesi

MADDE 146. - (1) Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir.

(2) Zorla getirme kararı, şüpheli veya sanığın açıkça kim olduğunu, kendisiyle ilgili suçu, gerektiğinde eşkâlini ve zorla getirilmesi nedenlerini içerir.

(3) Zorla getirme kararının bir örneği şüpheli veya sanığa verilir.

(4) Zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli veya sanık derhâl, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmidört saat içinde çağırılan hâkimin, mahkemenin veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır.

(5) Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim, mahkeme veya zorla getirmeyi isteyen Cumhuriyet savcısı tarafından, sorguya çekilmenin veya ifade alınmasının sonuna kadar devam eder.

(6) Zorla getirme kararının yerine getirilememesinin nedenleri, köy veya mahalle muhtarı ile kolluk görevlisinin birlikte imzalayacakları bir tutanakla saptanır.

İKİNCİ BÖLÜM

İfade ve Sorgu Usulü

İfade ve sorgunun tarzı

MADDE 147. - (1) Şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

a) Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.

b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.

c) Müdafii seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafinin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafii seçecek durumda olmadığı ve bir müdafii yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafii görevlendirilir.

d) 95 inci madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhal bildirilir.

e) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu söylenir.

f) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.

g) İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.

h) İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkanlardan yararlanır.

i) İfade veya sorgu bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta aşağıda belirtilen hususlar yer alır:

1. İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih.

2. İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği.

3. İfade almanın veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri.

4. Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafii tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı.

5. İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

İfade alma ve sorguda yasak usuller

MADDE 148. - (1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

(4) Müdafii hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas almaz.

(5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir.

ALTINCI KISIM

Savunma

BİRİNCİ BÖLÜM

Müdafii Seçimi, Görevlendirilmesi, Görev ve Yetkileri

Şüphelinin veya sanığın müdafii seçimi

MADDE 149. - (1) Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir; kanuni temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir.

(2) Soruşturma evresinde, ifade almada en çok üç avukat hazır bulunabilir.

(3) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.

Müdafinin görevlendirilmesi

MADDE 150. - (1) Şüpheli veya sanık, müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi hâlinde bir müdafii görevlendirilir.

(2) Şüpheli veya sanık onsekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir müdafii de bulunmazsa istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir.

(3) Üst sınırı en az beş yıl hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır.

Müdafii görevini yerine getirmede yapılabilecek işlem

MADDE 151. - (1) 150 nci madde hükmüne göre görevlendirilen müdafii, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhâl başka bir müdafii görevlendirilmesi için gerekli işlemi yapar. Bu durumda mahkeme oturuma ara verebileceği gibi oturumun ertelenmesine de karar verebilir.

(2) Eğer yeni müdafii savunmasını hazırlamak için yeterli zaman olmadığını açıklarsa oturum ertelenir.

Şüpheli veya sanığın birden fazla olması hâlinde savunma

MADDE 152. - (1) Yararları birbirine uygun olan birden fazla şüpheli veya sanığın savunması aynı müdafie verilebilir.

Müdafinin dosyayı inceleme yetkisi

MADDE 153. - (1) Müdafii, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

(2) Müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, sulh ceza hâkiminin kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir.

(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

(4) Müdafii, Cumhuriyet savcılığınca iddianamenin mahkemeye verildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.

(5) Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır.

Müdafii ile görüşme

MADDE 154. - (1) Şüpheli veya sanık, vekâletname aranmaksızın müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin müdafii ile yazışmaları denetime tâbi tutulamaz.

Kanuni temsilci veya eşin duruşmada hazır bulunması

MADDE 155. - (1) Sanığın kanuni temsilcisine duruşma gün ve saati bildirilir ve duruşmaya kabul edilerek istemi üzerine dinlenebilir.

(2) Sanığın eşi hakkında da tebligat yapılmaksızın birinci fıkra hükmü uygulanır.

Müdafinin görevlendirilmesinde usul

MADDE 156. - (1) 150 nci maddede yazılı olan hâllerde, müdafî;

- a) Soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciiñ veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine,
  - b) Kovuşturma evresinde, mahkemenin istemi üzerine,
- Baro tarafından görevlendirilir.

(2) Yukarıda belirtilen hâllerde müdafî soruşturmanın veya kovuşturmanın yapıldığı yer barosunca görevlendirilir.

(3) Şüpheli veya sanığın kendisinin sonradan müdafî seçmesi halinde, baro tarafından görevlendirilen avukatın görevi sona erer.

İKİNCİ KİTAP

Soruşturma

BİRİNCİ KISIM

Suçlara İlişkin İhbarlar ve Soruşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturmanın Gizliliği, Suçların İhbarı

Soruşturmanın gizliliği

MADDE 157. - (1) Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.

İhbar ve şikâyet

MADDE 158. - (1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.

(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyette bulunulabilir.

(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir.

(6) Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra, suçun şikâyete bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur.

Şüpheli ölümün ihbarı

MADDE 159. - (1) Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölümün kimliğinin belirlenememesi halinde; kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler, durumu derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirmekle yükümlüdürler.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren hallerde ölümün gömülmesi ancak Cumhuriyet savcısı tarafından verilecek yazılı izne bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Soruşturma İşlemleri

Bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının görevi

MADDE 160. - (1) Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.

(2) Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri

MADDE 161. - (1) Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapabilir; yukarıdaki maddede yazılı sonuçlara varmak için bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemi yapmasını ister.

(2) Adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür.

(3) Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir.

(4) Diğer kamu görevlileri de, yürütülmekte olan soruşturma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri, talep eden Cumhuriyet savcısına vakit geçirmeksizin temin etmekle yükümlüdür.

(5) Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

(6) Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâllerinde, bu Kanunun hükümleri uygulanmak koşuluyla, vali ve kaymakamların kişisel suçlarından dolayı haklarında genel hükümlere göre soruşturma yapılması kaymakamların mensup oldukları il ve valilerin buldukları il'e en yakın il Cumhuriyet başsavcısına aittir. Bu suçlarda kovuşturma yapmaya, soruşturmanın yapıldığı yerin görevli mahkemesi yetkilidir.

Soruşturmada Cumhuriyet savcısının hâkim kararı istemi

MADDE 162. - (1) Cumhuriyet savcısı, ancak hâkim tarafından yapılabilecek olan bir soruşturma işlemine gerek görürse, istemlerini bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine bildirir. Sulh ceza hâkimi istenilen işlem hakkında, kanuna uygun olup olmadığını inceleyerek karar verir ve gereğini yerine getirir.

Soruşturmanın sulh ceza hâkimi tarafından yapılması

MADDE 163. - (1) Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir.

(2) Kolluk âmir ve memurları, sulh ceza hâkimi tarafından emredilen tedbirleri alır ve araştırmaları yerine getirirler.

Adli kolluk ve görevi

MADDE 164. - (1) Adli kolluk; 4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 7 nci maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.

(2) Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adli kolluğa yaptırılır. Adli kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adli kolluğa yerine ilişkin emirlerini yerine getirir.

(3) Adli kolluk, adli görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir.

Diğer kolluk birimlerinin adli kolluk görevi

MADDE 165. - (1) Gerekliğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi halinde, diğer kolluk birimleri de, adli kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu durumda, kolluk görevlileri hakkında, adli görevleri dolayısıyla bu Kanun hükümleri uygulanır.

Değerlendirme raporu yetkisi

MADDE 166. - (1) Cumhuriyet başsavcıları her yılın sonunda, o yerdeki adli kolluğun sorumluları hakkında değerlendirme raporları düzenleyerek, mülki idare amirlerine gönderir.

Yönetmelik

MADDE 167. - (1) Adli kolluk görevlilerinin nitelikleri ve bunların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, diğer hizmet birimleri ile ilişkileri, değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, uzmanlık dallarına göre hangi bölümlerde çalıştırılacakları ve diğer hususlar; bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde Adalet ve İçişleri Bakanlıklarınca müstereken çıkarılacak yönetmelikte belirlenir.

Adli kolluğun olay yerinde aldığı tedbirlere uyulmaması halinde yetkisi

MADDE 168. - (1) Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adli kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder.

Soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması

MADDE 169. - (1) Şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgusu, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi veya bir keşif ve muayene sırasında Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkiminin yanında bir zabıt kâatibi bulunur. Acele hâllerde, yemin vermek koşuluyla, başka bir kimse, yazman olarak görevlendirilebilir.

(2) Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâatibi tarafından imza edilir.

(3) Müdafî veya vekil sıfatıyla hazır bulunduğu işlemlerle ilgili tutanakta avukatın isim ve imzasına da yer verilir.

(4) Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir.

(5) İşlemden hazır bulunan ilgililerce onanmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunur veya okumaları için kendilerine verilir. Bu husus tutanağa yazılarak ilgililere imza ettirilir.

(6) İmzadan kaçınma hâlinde nedenleri tutanağa geçirilir.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasının Açılması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kamu Davasının Açılması

Kamu davasını açma görevi

MADDE 170. - (1) Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir.

(2) Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.

(3) Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede;

a) Şüphelinin kimliği,

b) Müdafii,

c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,

d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi,

e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde, ihbarda bulunan kişinin kimliği,

f) Şikayette bulunan kişinin kimliği,

g) Şikayetin yapıldığı tarih,

h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,

i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,

j) Suçun delilleri,

k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,

Gösterilir.

(4) İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır.

(5) İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da, ileri sürülür.

(6) İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri, açıkça belirtilir.

Kamu davasını açmada takdir yetkisi

MADDE 171. - (1) Cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kamu davasını açmayabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar, İtiraz ve İddianamenin İadesi

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar

MADDE 172. - (1) Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile, önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.

(2) Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra, yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.

Cumhuriyet savcısının kararına itiraz

MADDE 173. - (1) Suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi başkanına itiraz edebilir.

(2) İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir.

(3) Başkan, kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder; istemde bulunan suçtan zarar göreni giderlere mahkum eder ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir.

(4) Başkanın, kamu davasının açılmasına karar vermesi halinde; Cumhuriyet savcısı kamu davasını açar.

(5) Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde, bu madde hükmü uygulanmaz.

(6) İtirazın reddedilmesi halinde; Cumhuriyet savcısının, yeni delil varlığı nedeniyle kamu davasını açabilmesi, önceden verilen dilekçe hakkında karar vermiş olan ağır ceza mahkemesi başkanının bu hususta karar vermesine bağlıdır.

İddianamenin iadesi

MADDE 174. - (1) Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren 7 gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra; iddianamenin 170 inci maddedeki unsurları içermediğini tespit ettiğinde, eksik ve hatalı noktaları belirterek, iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verir.

(2) Ön ödemeye tabi işlerde, ön ödeme usulü uygulanmaksızın kamu davası açılmaz. Aksi takdirde, iddianame iade edilir.

(3) Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir.

(4) İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Kovuşturma Evresi

BİRİNCİ KISIM

Kamu Davasının Yürütülmesi

BİRİNCİ BÖLÜM

Duruşma Hazırlığı

İddianamenin kabulü ve duruşma hazırlığı

MADDE 175. - (1) İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar.

(2) Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra, duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır.

İddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağırılması

MADDE 176. - (1) İddianame, çağrı kağıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur.

(2) Tutuklu olmayan sanığa tebliğ olunacak çağrı kağıdına mazereti olmaksızın gelmediğinde zorla getirileceği yazılır.

(3) Tutuklu sanığın çağırılması duruşma gününün tebliği suretiyle yapılır. Sanıktan duruşmada kendisini savunmak için bir istemde bulunup bulunmayacağı ve bulunacaksa neden ibaret olduğunu bildirmesi istenir; müdafii de sanıkla birlikte davet olunur. Bu işlem, tutuklunun bulunduğu ceza infaz kurumunda cezaevi kâtabi veya bu işle görevlendirilen personel yanına getirilerek tutanak tutulmak suretiyle yapılır.

(4) Yukarıdaki fıkralar gereğince, çağrı kağıdının tebliğiyle duruşma günü arasında en az bir hafta süre bulunması gerekir.

Sanığın savunma delillerinin toplanması istemi

MADDE 177. - (1) Sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bunların ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına veya hâkime verir.

(2) Bu dilekçe üzerine verilecek karar, kendisine derhâl bildirilir.

(3) Sanığın kabul edilen istemleri, Cumhuriyet savcısına da bildirilir.

Çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi

MADDE 178. - (1) Mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın veya katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağırılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde, sanık veya katılan o kişileri mahkemeye getirebilir. Bu kişiler duruşmada dinlenir.

Çağırılan tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına bildirilmesi

MADDE 179. - (1) Sanık, doğrudan doğruya davet ettireceği veya duruşma sırasında getireceği bilirkişi ve tanıkların ad ve adreslerini Cumhuriyet savcısına makul süre içinde bildirir.

(2) Cumhuriyet savcısı da, iddianamede gösterilen veya sanığın istemi üzerine davet edilen tanık ve bilirkişiler dışında gerek mahkeme başkanı veya hâkim kararıyla, gerek kendiliğinden başka kimseleri davet ettirecek ise bunların ad ve adreslerini sanığa yine makul süre içinde bildirir.

Tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri

MADDE 180. - (1) Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedentle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılırsa, mahkeme onun bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir.

(2) Bu hüküm, konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde de uygulanır.

(3) Davayı görmekte olan mahkeme, zorunluluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, müdafî veya vekil, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremez.

(4) İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da, büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeksizin gereğini yapar.

(5) Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre tanık veya bilirkişinin aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak ifade alınır. Buna olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanılmasına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.

Tanık ve bilirkişinin dinleneceği günün bildirilmesi

MADDE 181. - (1) Tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene, vekiline, sanığa ve müdafîne bildirilir. Düzenlenen tutanağın örneği hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve müdafîe verilir.

(2) Yeniden keşif ve muayeneye ihtiyaç duyulursa, yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

(3) Tutuklu olan sanık, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak bu tür işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilir. Ancak, hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hâllerde tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın da bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Duruşma

Duruşmanın açıklığı

MADDE 182. - (1) Duruşma herkese açıktır.

(2) Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.

(3) Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanır.

Ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı

MADDE 183. - (1) 180 inci maddenin beşinci fıkrası ile 196 ncı maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır.

Açıklığın kaldırılması hakkında karar

MADDE 184. (1) 182 nci maddede gösterilen hâllerde, açıklığın kaldırılması istemine ilişkin olarak yapılacak duruşma, istem üzerine veya mahkemece uygun görülürse kapalı yapılır.

Zorunlu kapalılık

MADDE 185. - (1) Sanık, onsekiz yaşını doldurmuş ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Kapalılık kararının ve nedenlerinin yazılması

MADDE 186. - (1) Açıklığın kaldırılması kararı, nedenleriyle birlikte tutanağa geçirilir.

Kapalı duruşmada bulunabilme

MADDE 187. - (1) Kapalı duruşmada mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir. Bu hâlde adı geçenler, duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamamaları bakımından uyarılırlar ve bu husus tutanağa yazılır.

(2) Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz.

(3) Açık duruşmanın içeriği, millî güvenliğe veya genel ahlâka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar.

Duruşmada hazır bulunacaklar

MADDE 188. - (1) Duruşmada, hükme katılacak hâkimler ve Cumhuriyet savcısı ile zabıt kâtibinin ve Kanunun zorunlu müdafiliği kabul ettiği hâllerde müdafinin hazır bulunması şarttır.

(2) Sulh ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz.

(3) Bir oturumda bitmeyecek davada, herhangi bir nedenle bulunamayacak üyenin yerine geçmek ve oya katılmak üzere yedek üye bulundurulabilir.

Birden çok Cumhuriyet savcısı ve avukatın duruşmaya katılması

MADDE 189. - (1) Birden çok Cumhuriyet savcısı ve birden çok avukat aynı zamanda duruşmaya katılabilecekleri gibi aralarında işbölümü de yapabilirler.

Ara verme

MADDE 190. - (1) Duruşmaya, ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilir. Ancak, zorunlu hâllerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebilir.

(2) 176 ncı maddede belirlenen süreye uyulmamış ise duruşmaya ara verilmesini istemeye hakkı olduğu sanığa hatırlatılır.

Duruşmanın başlaması

MADDE 191. - (1) Sanığın ve müdafininin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilir-kişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Sanık, duruşmaya bağısız olarak alınır. Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar.

(2) Tanıklar duruşma salonundan dışarı çıkarılırlar.

(3) Duruşmada, sırasıyla;

- a) Sanığın açık kimliği saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır,
- b) İddianame veya iddianame yerine geçen belge okunur,
- c) Sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu ve 147 nci maddede belirtilen diğer hakları bildirilir,
- d) Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde, usulüne göre sorgusu yapılır.

Başkan veya hâkimin görevi

MADDE 192. - (1) Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmayı yönetir ve sanığı sorguya çeker; delillerin ikame edilmesini sağlar.

(2) Duruşmada ilgili olanlardan biri duruşmanın yönetimine ilişkin olarak mahkeme başkanı tarafından emrolunan bir tedbirin hukuken kabul edilemeyeceğini öne sürerse mahkeme, bu hususta bir karar verir.

Sanığın duruşmada hazır bulunmaması

MADDE 193. - (1) Kanununun ayrıkt tuttuğu hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz. Gelmemesinin geçerli nedeni olmayan sanığın zorla getirilmesine karar verilir.

Sanığın mahkemeden uzaklaşması

MADDE 194. - (1) Mahkemeye gelen sanığın duruşmanın devamı süresince hazır bulunması sağlanır ve savuşmasının önüne geçmek için mahkeme gereken tedbirleri alır.

(2) Sanık savuşur veya ara vermeyi izleyen oturuma gelmezse, önceden sorguya çekilmiş ve artık hazır bulunmasına mahkemece gerek görülmezse, dava yokluğunda bitirilebilir.

Sanığın yokluğunda duruşma

MADDE 195. - (1) Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.

Sanığın duruşmadan bağışık tutulması

MADDE 196. - (1) Mahkemece sorgusu yapılmış olan sanık veya bu hususta sanık tarafından yetkili kalandığı hâllerde müdafii isterse, mahkeme sanığı duruşmada hazır bulunmaktan bağışık tutabilir.

(2) Sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir. Sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısı ile sanık ve müdafii bildirilir. Cumhuriyet savcısı ile müdafii sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulur.

(3) Sorgu tutanağı duruşmada okunur.

(4) Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre sanığın aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle sorgusunun yapılabilmesi olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak sorgu yapılır.

(5) Hastalık veya disiplin önlemi ya da zorunlu diğer nedenlerle yargılamanın yapıldığı yargı çevresi dışındaki bir hastahane veya tutukevine nakledilmiş olan sanığın, sorgusu yapılmış olmak koşuluyla, hazır bulundurulmasına gerek görülmeyen oturumlar için getirilmemesine mahkemece karar verilebilir.

(6) Yurt dışında bulunan sanığın, belirlenen duruşma tarihinde hazır bulunmasının zorluğu halinde, bu tarihten önce duruşma açılarak veya istinabe suretiyle sorgusu yapılabilir.

Sanığın müdafii gönderebilmesi

MADDE 197. - (1) Sanık hazır bulunmasa da müdafii bütün oturumlarda hazır bulunmak yetkisine sahiptir.

Sanık hazır bulunmaksızın yapılan duruşmada eski hâle getirme koşulu

MADDE 198. - (1) Duruşma, sanık hazır bulunmaksızın yapılırsa, mahkemenin karar ve işlemlerinin kendisine tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde, sürenin geçmesinden doğan sonuçları gidermek için sanık, kanuni nedenlere dayanarak, mahkemenin o karar ve işlemleri hakkında eski hâle getirme isteminde bulunabilir.

(2) Ancak, sanık kendi istemi üzerine duruşmadan bağışık tutulmuş veya müdafii aracılığıyla temsil edilmek yetkisini kullanmış olursa artık eski hâle getirme isteminde bulunamaz.

Sanığın zorla getirilebilmesi

MADDE 199. - (1) Mahkeme, sanığın hazır bulunmasına ve zorla getirme kararı veya yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilir.

Sorgu sırasında sanığın mahkeme salonundan çıkarılabilmesi

MADDE 200. - (1) Sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir.

(2) Sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır.

Doğrudan soru yöneltme

MADDE 201. - (1) Cumhuriyet savcısı, müdafii veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat, sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak, doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabilir.

(2) Heyet halinde görev yapan mahkemelerde, heyeti oluşturan hâkimler, birinci fıkrada belirtilen kişilere soru sorabilir.

Tercüman bulundurulacak hâller

MADDE 202. - (1) Sanık veya mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa, mahkeme tarafından atanan tercüman aracılığıyla, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilir.

(2) Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.

(3) Bu madde hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır. Bu evrede tercüman, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Duruşmanın Düzen ve Disiplini

Hâkim veya başkanın yetkisi

MADDE 203. - (1) Duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır.

(2) Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kulanılmasını engellemek koşuluyla, salondan çıkarılmasını emreder.

(3) Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa yakalanır ve hâkim veya mahkeme tarafından, avukatlar hariç, verilecek bir kararla derhâl dört güne kadar disiplin hapsine konulabilir. Ancak, çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz.

Sanığın dışarı çıkarılması

MADDE 204. - (1) Davranışları nedeniyle, hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında sanık, duruşma salonundan çıkarılır. Mahkeme, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmezse, oturumu yokluğunda sürdürür ve bitirir. Ancak, sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir müdafii görevlendirilmesini ister. Oturuma yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.

Duruşma sırasında işlenen suç hakkında işlem

MADDE 205. - (1) Bir kimse, duruşma sırasında bir suç işlerse, mahkeme olayı tespit eder ve bu hususta düzenleyeceği tutanağı yetkili makama gönderir; gerek görürse failin tutuklanmasına da karar verebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Delillerin Ortaya Konulması ve Tartışılması

Delillerin ortaya konulması ve reddi

MADDE 206. - (1) Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır.

(2) Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur:

- a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse.
- b) Delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa.
- c) İstem, sadece davayı uzatmak amacıyla yapılmışsa.

(3) Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilir.

(4) Katılan, yalnız kişisel haklarını ispat için gösterdiği delilden vazgeçebilir.

Delil ve olayın geç bildirilmesi

MADDE 207. - (1) Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez.

Tanığın duruşma salonundan ayrılması

MADDE 208. - (1) Tanıklar, dinlendikten sonra, ancak mahkeme başkanı veya hâkimin izniyle, duruşma salonundan ayrılabilir.

Duruşmada okunması zorunlu belge ve tutanaklar

MADDE 209. - (1) Naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanakları, naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları ile muayene ve keşif tutanakları gibi, delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer yazılar, adli sicil özetleri ve sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgeler, duruşmada okunur.

(2) Sanığa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin, açıkça istemeleri halinde, kapalı oturumda okunmasına mahkemece karar verilebilir.

Duruşmada okunmayacak belgeler

MADDE 210. - (1) Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise; bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçmez.

(2) Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.

Duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler

MADDE 211. - (1) a) Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse,

b) Tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse,

c) İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa, Bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir.

(2) Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanık veya müdafii birinci fıkrada belirtilenlerin dışında kalan tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterebilirler.

Tanığın önceki ifadesinin okunması

MADDE 212. - (1) Tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylese önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir.

(2) Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, evvelce alınmış ifadesi okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır.

Sanığın önceki ifadesinin okunması

MADDE 213. - (1) Aralarında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafininin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilir.

Rapor, belge ve diğer yazıların okunması

MADDE 214. - (1) Bir açıklamayı ve görüşü içeren resmî belge ve diğer yazılar ve fennî muayene ve doktor raporlarının okunmasından sonra gerekli görülürse belge ve diğer yazılar veya raporda imzası bulunanlar, açıklamada bulunmak üzere duruşmaya çağrılabilirler.

(2) Açıklama ve görüş veya rapor bir kurul tarafından verilmişse mahkeme, kurulun görüşünü açıklamak üzere görevi, üyelerden birine vermeyi kurula önerir.

(3) Bilimsel görüşlere ilişkin açıklama, bu Kanunun 68 inci madde hükümlerine göre yapılır.

Dinleme ve okumadan sonra diyeceğin sorulması

MADDE 215. - (1) Suç ortağının, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığı katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafine sorulur.

Delillerin tartışılması

MADDE 216. - (1) Ortaya konulan delillerle ilgili tartışmada söz, sırasıyla, katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafine veya kanuni temsilcisine verilir.

(2) Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanığın, müdafininin veya kanuni temsilcisinin açıklamalarına; sanık ve müdafii ya da kanuni temsilcisi de Cumhuriyet savcısının ve katılanın veya vekilinin açıklamalarına cevap verebilir.

(3) Hükümden önce son söz, hazır bulunan sanığa verilir.

Delilleri takdir yetkisi

MADDE 217. - (1) Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir.

(2) Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.

Ceza mahkemelerinin ek yetkisi

MADDE 218. - (1) Yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da bu kanun hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak, bekletici sorun kararı verebilir.

(2) Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Duruşma Tutanağı

Duruşma tutanağı

MADDE 219. - (1) Duruşma için tutanak tutulur. Tutanak, mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtabi tarafından imzalanır. Duruşmada yapılan işlemlerin teknik araçlarla kayda alınması halinde, bu kayıtlar vakit geçirilmeksizin yazılı tutanağa dönüştürülerek, mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtabi tarafından imzalanır.

(2) Mahkeme başkanının mazereti bulunursa tutanak, üyelerin en kıdemlisi tarafından imzalanır.

Duruşma tutanağının başlığı

MADDE 220. - (1) Duruşma tutanağının başlığında;

- Duruşmanın yapıldığı mahkemenin adı,
  - Oturum tarihleri,
  - Hâkimin, Cumhuriyet savcısının ve zabıt kâtabinin adı ve soyadı,
- Belirtilir.

Duruşma tutanağının içeriği

MADDE 221. - (1) Duruşma tutanağında;

- Oturumlara katılan sanığın, müdafinin, katılanın, vekilinin, kanuni temsilcisinin, bilirkişinin, tercümanın, teknik danışmanın adı ve soyadı,
  - Duruşmanın seyrini ve sonuçlarını yansıtan ve yargılama usulünün bütün temel kurallarına uyukduğunu gösteren unsurlar,
  - Sanık açıklamaları,
  - Tanık ifadeleri,
  - Bilirkişi ve teknik danışman açıklamaları,
  - Okunan veya okunmasından vazgeçilen belge ve yazılar,
  - İstemler, reddi halinde gerekçesi,
  - Verilen kararlar,
  - Hüküm,
- Yer alır.

Duruşma tutanağının ispat gücü

MADDE 222. - (1) Duruşmanın nasıl yapıldığı, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapıp yapılmadığı, ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilir.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasının Sona Ermesi

BİRİNCİ BÖLÜM

Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm

Duruşmanın sona ermesi ve hüküm

MADDE 223. - (1) Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkumiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükmüdür.

(2) Beraat kararı;

a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması,

b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması,

c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması,

d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması,

e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması,

Hallerinde verilir.

(3) Sanık hakkında;

a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması,

b) Yüklenen suçun zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi,

c) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması,

d) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi,

Hallerinde, kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.

(4) İşlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen;

a) Etkin pişmanlık,

b) Şahsi cezasızlık sebebinin varlığı,

c) Karşılıklı hakaret,

d) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı,

Dolayısıyla, faile ceza verilmemesi hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.

(5) Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir.

(6) Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra, güvenlik tedbirine hükümlenir.

(7) Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa, davanın reddine karar verilir.

(8) Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. Ancak, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir. Bu karara itiraz edilebilir.

(9) Derhâl beraat kararı verilebilecek hâllerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez.

(10) Adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı kanun yolu bakımından hüküm sayılır.

Karar ve hükümlerde gerekli oy sayısı

MADDE 224. - (1) Mahkemece karar ve hükümler oybirliği veya oyçokluğuyla verilir.

(2) Karşı oya tutanakta yer verilir; gerekçesi de tutanakta gösterilir.

Hükümün konusu ve suçu değerlendirmede mahkemenin yetkisi

MADDE 225. - (1) Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin fiil ve faili hakkında verilir.

(2) Mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

Suç Niteliğinde Değişiklik

Suçun niteliğinin değişmesi

MADDE 226. - (1) Sanık, suçun hukukî niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir hâlde bulundurulmadıkça, iddianamede kanuni unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez.

(2) Cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hâller, ilk defa duruşma sırasında ortaya çıktığında aynı hüküm uygulanır.

(3) Ek savunma verilmesini gerektiren hâllerde istem üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması için süre verilir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda yazılı bildirimler, varsa müdafie yapılır. Müdafii sanığa tanınan haklardan onun gibi yararlanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Karar ve Hüküm

Müzakereye katılacak hâkimler

MADDE 227. - (1) Müzakerede ancak karara ve hükme katılacak hâkimler bulunur.

(2) Mahkeme başkanı, mahkemesinde staj yapmakta olan hâkim ve avukat adaylarının müzakere sırasında hazır bulunmalarına izin verebilir.

Müzakerenin yönetimi

MADDE 228. - (1) Müzakereyi mahkeme başkanı yönetir.

Oyların toplanması

MADDE 229. - (1) Mahkeme başkanı, kıdemsiz üyeden başlayarak oyları ayrı ayrı toplar ve en sonra kendi oyunu verir.

(2) Mahkeme başkan ve üyelerinden hiçbiri herhangi bir konu veya sorun üzerinde azınlıkta kaldığını ileri sürerek oylamaya katılmaktan çekinemez.

(3) Oylar dağılırsa sanığın en çok aleyhine olan oy, çoğunluk meydana gelinceye kadar kendisine daha yakın olan oya eklenir.

Hükümün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar

MADDE 230. - (1) Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir:

a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler.

b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi.

c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, Türk Ceza Kanununun 61 ve 62 nci maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı Kanunun 53 ve devamı maddelerine göre, cezaya mahkûmiyet yerine veya cezanın yanı sıra, uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi.

d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.

(2) Beraat hükmünün gerekçesinde, 223 üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hâllerden hangisine dayanıldığının gösterilmesi gerekir.

(3) Ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın gerekçesinde, 223 üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen hâllerden hangisine dayanıldığının gösterilmesi gerekir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hükümlerin dışında başka bir karar veya hükmün verilmesi hâlinde, bunun nedenleri gerekçede gösterilir.

Hükmün açıklanması

MADDE 231. - (1) Duruşma sonunda, 232 nci maddede belirtilen esaslara göre duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrası okunarak, gerekçesi ana çizgileriyle anlatılır.

(2) Hazır bulunan sanığa ayrıca başvurabileceği kanun yolları, mercii ve süresi bildirilir.

(3) Beraat eden sanığa, tazminat isteyebileceği bir hâl varsa bu da bildirilir.

(4) Hüküm fıkrası herkes tarafından ayakta dinlenir.

Hükmün gerekçesi ve hüküm fıkrasının içereceği hususlar

MADDE 232. - (1) Hüküm başına, "Türk Milleti adına" verildiği yazılır.

(2) Hüküm başında;

a) Hükmü veren mahkemenin adı,

b) Hükmü veren mahkeme başkanının ve üyelerinin veya hâkimin, Cumhuriyet savcısının ve zabıt kâtibinin, katılanın, mağdurun, vekilinin, kanuni temsilcisinin ve müdafinin adı ve soyadı ile sanığın açık kimliği,

c) Beraat kararı dışında, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,

d) Sanığın gözaltında veya tutuklu kaldığı tarih ve süre ile halen tutuklu olup olmadığı,

Yazılır.

(3) Hüküm gerekçesi, tümüyle tutanağına geçirilmemişse açıklanmasından itibaren en geç on-beş gün içinde dava dosyasına konulur.

(4) Karar ve hükümler bunlara katılan hâkimler tarafından imzalanır.

(5) Hâkimlerden biri hükmü imza edemeyecek hâle gelirse, bunun nedeni mahkeme başkanı veya hükümde bulunan hâkimlerin en kıdemlisi tarafından hükmün altına yazılır.

(6) Hüküm fıkrasında, 223 üncü maddeye göre verilen kararın ne olduğunun, uygulanan kanun maddelerinin, verilen ceza miktarının, kanun yollarına başvurma ve tazminat isteme olanağının bulunup bulunmadığının, başvuru olanağı varsa süresi ve mercisinin tereddüde yer vermeyecek şekilde açıkça gösterilmesi gerekir.

(7) Hükümlerin nüshaları ve özetleri mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanır ve mühürlenir.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Mağdur, Şikâyetçi, Malen Sorumlu, Katılan

BİRİNCİ KISIM

Suçun Mağduru ile Şikâyetçinin Hakları

Suçun mağduru ile şikâyetçinin çağırılması

MADDE 233. - (1) Mağdur ile şikâyetçi, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrı kâğıdı ile çağırılıp dinlenir.

(2) Bu hususta yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanır.

Mağdur ile şikâyetçinin hakları

MADDE 234. - (1) Mağdur ile şikâyetçinin hakları şunlardır:

a) Soruşturma evresinde;

1. Delillerin toplanmasını isteme,

2. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,

3. Vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme,

4. 153 üncü maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve el-konulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,

5. Cumhuriyet savcısının, kovuşturmayaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.

b) Kovuşturma evresinde;

1. Duruşmadan haberdar edilme,

2. Kamu davasına katılma,

3. Tutanak ve belgelerden vekili aracılığı ile örnek isteme,

4. Tanıkların davetini isteme,

5. Vekili yoksa, baro tarafından kendisine avukat atanmasını isteme,

6. Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

(2) Mağdur, onsekiz yaşını doldurmuş ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir müdafii de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

(3) Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.

Mağdur ile şikâyetçinin davete uymamaları

MADDE 235. - (1) Mağdur, şikâyetçi veya vekilinin, dilekçelerinde veya tutanağa geçirilmiş olan beyanlarında belirttikleri adresleri tebligata esas alınır.

(2) Bu adrese çıkartılan çağrıya rağmen gelmeyen kimseye yeniden tebligata bulunulmaz.

(3) Belirtilen adresin yanlışlığı, eksikliği veya adres değişikliğinin bildirilmemesi nedeniyle tebligat yapılamaması hâllerinde adresin araştırılması gerekmez.

(4) Bu kimselerin beyanının alınması zorunlu görüldüğü hâllerde üçüncü fıkra uygulanmaz.

Mağdur ile şikâyetçinin dinlenmesi

MADDE 236. - (1) Mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır.

(2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arzeden haller saklıdır.

(3) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında, psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.

İKİNCİ KISIM

Kamu Davasına Katılma

Kamu davasına katılma

MADDE 237. - (1) Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.

(2) Kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır.

Katılma usulü

MADDE 238. - (1) Katılma, kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olur.

(2) Duruşma sırasında şikâyeti belirten ifade üzerine, suçtan zarar görenden davaya katılmak isteyip istemediği sorulur.

(3) Cumhuriyet savcısının, sanık ve varsa müdafinin dinlenmesinden sonra davaya katılma isteminin uygun olup olmadığına karar verilir.

(4) Sulh ceza mahkemesinde açılmış olan davalarda katılma hususunda Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaz.

Katılanın hakları

MADDE 239. - (1) Mağdur veya suçtan zarar gören, davaya katıldığında, mahkemeden istemesi halinde, baro tarafından bir avukat görevlendirilir.

(2) Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde, avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.

Katılmanın davaya etkisi

MADDE 240. - (1) Katılma davayı durdurmaz.

(2) Tarihi belirlenmiş olan duruşma ve yargılama usulüne ilişkin diğer işlemler vaktin darlığından dolayı katılan kimse çağrılmayacak veya kendisine haber verilemeyecek olsa bile belirli gününde yapılır.

Katılmadan önceki kararlara itiraz

MADDE 241. - (1) Katılmadan önce verilmiş olan kararlar katılana tebliğ edilmez.

(2) Bu kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilmesi için Cumhuriyet savcısı için öngörülen sürenin geçmesiyle, katılan da başvuru hakkını kaybeder.

Katılanın kanun yoluna başvurusu

MADDE 242. - (1) Katılan, Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir.

(2) Karar, katılanın başvurusu üzerine bozulursa, Cumhuriyet savcısı işi yeniden takip eder.

Katılmanın hükümsüz kalması

MADDE 243. - (1) Katılan, vazgeçerse veya ölürse katılma hükümsüz kalır. Mirasçılar, katılanın haklarını takip etme üzere davaya katılabilirler.

BEŞİNCİ KİTAP

Özel Yargılama Usulleri

BİRİNCİ KISIM

Gaiplerin ve Kaçakların Yargılanması, Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme Usulü

BİRİNCİ BÖLÜM

Gaiplerin Yargılanması

Gaibin tanımı ve yapılabilecek işlemler

MADDE 244. - (1) Bulduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır.

(2) Gaip hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar.

(3) Bu işlemler naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme aracılığıyla da yapılabilir.

(4) Bu işlemler sırasında sanığın müdafii veya kanuni temsilcisi veya eşi hazır bulunabilir. Gerekliğinde, mahkemece barodan bir müdafii görevlendirilmesi istenir.

Gaibe ihtar

MADDE 245. - (1) Adresi bilinmeyen gaibe, mahkeme önüne gelmesi veya adresini bildirmesi hususları uygun bir iletişim aracıyla ihtar edilir.

Sanığa verilecek güvence belgesi

MADDE 246. - (1) Mahkeme, gaip olan sanık hakkında duruşmaya gelmesi halinde tutuklanmayacağı hususunda bir güvence belgesi verebilir ve bu güvence koşullara bağlanabilir.

(2) Sanık, hapis cezası ile mahkûm olur veya kaçmak hazırlığında bulunur veya güvence belgesinin bağlı olduğu koşullara uymazsa belgenin hükmü kalmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

Kaçakların Yargılanması

Kaçığın tanımı

MADDE 247. - (1) Hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişiye kaçak denir.

(2) Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise, mahkûmiyet kararı verilemez.

(3) Duruşma yapılan hallerde kaçak sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir avukat görevlendirilmesini ister.

Zorlama amaçlı elkoyma ve teminat belgesi

MADDE 248. - (1) Kaçak sanığın duruşmaya gelmesini sağlamak amacıyla Türkiye'de bulunan mallarına, hak ve alacaklarına amaçla orantılı olarak mahkeme kararıyla elkonulabilir ve gerektiğinde idaresi için kayyım atanır. Elkoyma ve kayyım atama kararı müdafiiye bildirilir.

(2) Birinci fıkraya hükmü;

a) Türk Ceza Kanununda tanımlanan;

1. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78),
2. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80),
3. Hırsızlık (madde 141, 142),
4. Yağma (madde 148, 149),
5. Güveni kötüye kullanma (madde 155),
6. Dolandırıcılık (madde 157, 158),
7. Hileli iflas (madde 161),
8. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
9. Parada sahtecilik (madde 197),
10. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),
11. Zimmet (madde 247),
12. İrtikap (madde 250),
13. Rüşvet (madde 252),
14. İhaleye fesat karıştırma (madde 235),
15. Edimin ifasına fesat karıştırma (madde 236),
16. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308),
17. Silahlı örgüt (madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (madde 315),
18. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337),

Suçları,

b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları,

c) Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında tanımlanan zimmet suçu,

d) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar,

e) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar,

Hakkında uygulanır.

(3) Elkonulan mal, hak ve alacakların korunmasında, elkoymaya ilişkin hükümler uygulanır. Tedbirlere ilişkin kararların özetinin bir gazetede ilânına mahkemece karar verilebilir.

(4) Kaçak yakalandığında veya kendiliğinden gelerek teslim olduğunda elkoymanın kaldırılmasına karar verilir.

(5) Kaçak hakkında 100 üncü ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilir.

(6) Mahkeme elkoymaya karar verdiğinde, kaçığın yasal olarak bakmakla yükümlü bulunduğu yakınlarının alınan tedbirler nedeniyle yoksulluğa düşebileceklerini saptarsa, bunların geçimlerini sağlamak üzere, elkonulan mal varlığından sosyal durumları ile orantılı miktarda yardımda bulunulması konusunda kayyımaya izin verir.

(7) 246 nci madde hükmü kaçaklar hakkında da uygulanır.

(8) Bu kararlara karşı itiraz edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili

Tüzel kişinin temsili

MADDE 249. - (1) Bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada tüzel kişinin organ veya temsilcisi, katılan veya savunma makamı yanında yer alan sıfatıyla duruşmaya kabul edilir.

(2) Bu durumda, tüzel kişinin organ veya temsilcisi bu Kanunun katılana veya sanığa sağladığı haklardan yararlanır.

(3) Birinci fıkra hükmü, sanığın aynı zamanda tüzel kişinin organ veya temsilcisi sıfatını taşıması hâlinde uygulanmaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme

Görev ve yargı çevresinin belirlenmesi

MADDE 250. - (1) Türk Ceza Kanununun 188 inci maddesinin 5 inci fıkrası ile İkinci Kitap Dördüncü Kısımın 4, 5, 6 ve 7 nci bölümünde yer alan devletin güvenliğine karşı suçlarla (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ilgili davalar; Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde belirlenecek illerde görevlendirilecek ağır ceza mahkemelerinde görülür.

(2) Gelen iş durumu göz önünde bulundurularak birinci fıkrada belirtilen suçlara bakmakla görevli olmak üzere, aynı yerde birden fazla ağır ceza mahkemesi kurulmasına, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir. Bu hâlde, mahkemeler numaralandırılır. Bu mahkemelerin başkan ve üyeleri adli yargı adalet komisyonunca, bu mahkemelerden başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez.

(3) Birinci fıkrada belirtilen suçları işleyenler sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun bu Kanunla görevlendirilmiş ağır ceza mahkemelerinde yargılanır. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler ile savaş ve sıkıyönetim hali dahil askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler saklıdır.

Soruşturma

MADDE 251. - (1) 250 nci madde kapsamına giren suçlarda soruşturma, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu suçların soruşturma ve kovuşturmasında görevlendirilen Cumhuriyet savcılarınca bizzat yapılır. Bu suçlar görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılır. Cumhuriyet savcıları, Cumhuriyet Başsavcılığınca 250 nci madde kapsamındaki suçlarla ilgili davalara bakan ağır ceza mahkemelerinden başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez.

(2) 250 nci madde kapsamına giren suçların soruşturması ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcıları, hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları, varsa Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu işlerle görevlendirilen ağır ceza mahkemesi üyesinden, aksi halde yetkili adli yargı hâkimlerinden isteyebilirler.

(3) Soruşturmanın gerekli kıldığı hâllerde suç mahalli ile delillerin bulunduğu yerlere gidilerek soruşturma yapılabilir. Suç, ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yer dışında işlenmiş ise, Cumhuriyet savcısı, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısından soruşturmanın yapılmasını isteyebilir.

(4) Suç askerî bir mahalde işlenmiş ise, Cumhuriyet savcısı ilgili askerî savcılıktan soruşturmanın yapılmasını isteyebilir. Üçüncü fıkraya göre soruşturma yapmak üzere görevlendirilen Cumhuriyet savcıları ile askerî savcılıklar, bu soruşturmayı öncelikle ve ivedilikle yaparlar.

(5) 250 nci madde kapsamına giren suçlarda, yakalananlar için 91 inci maddenin birinci fıkrasındaki yirmidört saatlik süre kırksekiz saat olarak uygulanır. Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hâl ilân edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında 91 inci maddenin üçüncü fıkrasında dört gün olarak belirlenen süre Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilir. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler.

(6) 250 nci madde kapsamına giren suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda kolluk; soruşturma ve kovuşturma sebebiyle şüpheli veya sanığı, tanığı, bilirkişiyi ve suçtan zarar gören şahsı, ağır ceza mahkemesi veya başkanının, Cumhuriyet savcısının, mahkeme naibinin veya istinabe olunan hâkimin emirleriyle belirtilen gün, saat ve yerde hazır bulundurmaya mecburdur.

(7) 250 nci maddede belirtilen suçlar nedeniyle Cumhuriyet savcıları, soruşturmanın gerekli kılması halinde, geçici olarak, bu mahkemelerin yargı çevresi içindeki genel ve özel bütçeli idarelere, kamu iktisadi teşebbüslerine, il özel idarelerine ve belediyelere ait bina, araç, gereç ve personelden yararlanmak için istemde bulunabilirler.

(8) Türk Silahlı Kuvvetleri küt'a, karargâh ve kurumlarından istemde bulunulması hâlinde, istem, yetkili amirlikçe değerlendirilerek yerine getirilebilir.

Kovuşturma

MADDE 252. - (1) 250 nci madde kapsamına giren suçlarla ilgili davalara ait duruşmalarda aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Bu suçlar acele işlerden sayılır ve bunlarla ilgili davalara adli tatilde de bakılır.

b) Sanık sayısının çok fazla olması durumunda, sanıkların bir kısmının duruşmanın bazı oturumları ile ilgileri bulunmuyor ise duruşmanın bu oturumlarının, yokluklarında yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Ancak, bu sanıkların yokluklarında yapılan oturumlarda kendilerini etkileyen bir hâl ortaya çıktığı takdirde buna ilişkin söz ve işlerin esaslı noktaları sonraki oturumlarda kendilerine bildirilir.

c) Mahkeme, güvenliğin sağlanması bakımından duruşmanın başka bir yerde yapılmasına karar verebilir.

d) Bu davalarda esas hakkındaki iddiasını bildirmek için Cumhuriyet savcısına, katılan veya vekiline; iddialara karşı savunmasını yapmak için sanık veya müdafisine makul bir süre verilir. Bu süre, savunma hakkının sınırlanması anlamına geleceği durumlarda re'sen uzatılabilir.

e) Mahkeme, duruşmanın düzen ve disiplinini bozan sözlü veya yazılı beyan ve davranışlar ile mahkemeye, mahkeme başkanı veya üyelerden herhangi birine, Cumhuriyet savcısına, müdafie, tutanak kâtibine yahut görevlilere tahkir veya hakaret oluşturan söz ve davranışlar hakkında yayım yasağı koyabilir.

f) Mahkeme başkanı, duruşmanın düzenini bozan sanığı veya müdafii o günkü oturumun tamamına çıkmamak üzere, duruşma salonundan çıkartır. Bunların, sonra gelen oturumda da duruşmayı önemli ölçüde aksatacak davranışlara devam edecekleri anlaşılırsa ve hazır bulunmaları gerekli görülmezse, yokluklarında duruşmaya devam olunmasına mahkemece karar verilebilir. Bu karar, esasa ilişkin iddia ve savunmanın yapılmasına engel olacak biçimde uygulanamaz ve sanığın kendisini başka bir müdafii ile temsil ettirmesine izin verilir. Duruşma salonundan çıkartılan sanık veya müdafii bundan sonraki oturumlarda da duruşmanın düzenini bozmakta ısrar etmeleri hâlinde, bir daha aynı dava ile ilgili oturumların tamamına veya bir kısmına katılmamalarına da karar verilebilir. Bu hüküm müdafii hakkında uygulandığı takdirde, durum ilgili baroya bildirilir. Bu halde de sanığın kendisini başka bir müdafii ile temsil ettirmesi için uygun bir süre verilir. Oturumların bir kısmına ya da tamamına katılmamasına karar verilen müdafii Avukatlık Kanununun 41 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince tayin edilmiş ise durum, kendisini tayin eden mercie de bildirilir. Duruşma salonundan çıkartılan sanık veya müdafii tekrar duruşmaya alındıklarında, yokluklarında yapılan iş ve işlemlerin esaslı noktaları kendilerine bildirilir. Sanık ya da müdafii dilerse yokluklarındaki tutanak örnekleri de kendilerine verilir. Duruşma salonundan çıkartılan veya oturumlara katılmamalarına karar verilen sanık veya müdafiler mahkemenin tayin edeceği süre içerisinde yazılı savunma verebilirler.

g) Bu Kanunun 6 ncı maddesi, 250 nci madde kapsamına giren suçlara bakan ağır ceza mahkemeleri hakkında uygulanmaz.

h) Kendisine veya onun namına tebligat yapılacak kimselere tebligat yapılmaması hallerinde, işin ivediliğine göre basın veya diğer kitle iletişim araçlarıyla tebligat yapılabilir.

İKİNCİ KISIM

Uzlaşma ve Müsadere

BİRİNCİ BÖLÜM

Uzlaşma

Uzlaşma

MADDE 253. - (1) Cumhuriyet savcısı, yapılan soruşturmanın durumuna göre, kanunun uzlaşma yapılabilmesi olanağını verdiği hâllerde, faili bu Kanunun öngördüğü usullere göre davet ederek suçtan dolayı sorumluluğunu kabul edip etmediğini sorar.

(2) Fail, suçu ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum mağdura veya varsa vekiline veya kanuni temsilcisine bildirilir.

(3) Mağdur, verilmiş olan zararın tümüyle veya büyük bir kısmı itibarıyla giderildiğinde özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse, soruşturma sürdürülmez.

(4) Cumhuriyet savcısı, fail ile mağdur arasında uzlaşma işlemlerini idare etmek, tarafları bir araya getirerek bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere, fail ve mağdurun bir avukat üzerinde anlaşamadıkları takdirde, bir veya birden fazla avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesini barodan ister.

(5) Uzlaştırıcı, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaşmayı sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bir defaya mahsus olmak üzere bu süreyi otuz gün daha uzatabilir. Uzlaştırma süresince zamanasını durur.

(6) Uzlaşma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırmanın başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması halinde uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılmaz.

(7) Uzlaştırmacı, yaptığı işlemleri ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten bir raporu on gün içinde ilgili Cumhuriyet savcısına sunar.

(8) Zarar uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde ve uzlaştırma işleminin giderleri, fail tarafından ödendiğinde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir.

Mahkeme tarafından uzlaştırma

MADDE 254. - (1) Kamu davasının açılması halinde, uzlaşmaya tâbi bir suç söz konusu ise, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen usule göre, mahkeme tarafından da yapılır.

(2) Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, davanın düşmesine karar verilir.

Birden çok fail bulunması hâlinde uzlaşma

MADDE 255. - (1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.

İKİNCİ BÖLÜM

Müsadere Usulü

Başvuru

MADDE 256. - (1) Müsadere kararı verilmesi gereken hâllerde, kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olup da esasla beraber bir karar verilmemişse; karar verilmesi için, Cumhuriyet savcısı veya katılan, davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurabilir.

(2) Kamu davası açılmış olup da iade edilmesi gereken eşya veya malvarlığı değerleri ile ilgili olarak esasla birlikte bir karar verilmemiş olması durumunda, mahkemece re'sen veya ilgililerin istemi üzerine bunların iadesine karar verilir.

Duruşma ve karar

MADDE 257. - (1) 256 ncı maddeye göre verilmesi gereken kararlar, duruşmalı olarak verilir.

(2) Müsadere veya iade olunacak eşya veya diğer malvarlığı değerleri üzerinde hakkı olan kişiler de, duruşmaya çağılır. Bu kişiler, sanığın sahip olduğu hakları kullanabilirler.

(3) Çağrıya uymamaları, işlemin ertelenmesine neden olmaz ve hükmün verilmesini engellemez.

Kanun yolu

MADDE 258. - (1) 256 ncı maddeye göre verilecek hükümlere karşı Cumhuriyet savcısı, katılan ve 257 ncı maddede belirlenen kişiler için istinaf yolu açıktır.

Suç konusu olmayan eşyanın müsadere

MADDE 259. - (1) Suç konusu olmayıp sadece müsadereye tâbi bulunan eşyanın müsadere sine sulh ceza hâkimi tarafından duruşma yapılmaksızın karar verilir.

ALTINCI KİTAP
Kanun Yolları
BİRİNCİ KISIM
Genel Hükümler

Kanun yollarına başvurma hakkı

MADDE 260. - (1) Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı, Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır.

(2) Asliye ceza mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları, mahkemenin yargı çevresindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler.

(3) Cumhuriyet savcısı, sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabilir.

Avukatın başvurma hakkı

MADDE 261. - (1) Avukat, müdafiliğini veya vekillliğini üstlendiği kişilerin açık arzusuna aykırı olmamak koşuluyla kanun yollarına başvurabilir.

Yasal temsilcinin ve eşin başvurma hakkı

MADDE 262. - (1) Şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi ve eşi, şüpheli veya sanığa açık olan kanun yollarına süresi içinde kendiliklerinden başvurabilirler. Şüphelinin veya sanığın başvurusuna ilişkin hükümler, bunlar tarafından yapılacak başvuru ve onu izleyen işlemler için de geçerlidir.

Tutuklunun kanun yollarına başvurusu

MADDE 263. - (1) Tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, zabıt kâtibine veya tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne beyanda bulunmak suretiyle veya bu hususta bir dilekçe vererek kanun yollarına başvurabilir.

(2) Zabıt kâtibine başvuru hâlinde, kanun yollarına başvuru beyanı veya dilekçesi ilgili deftere kaydedildikten sonra bu hususları belirten bir tutanak düzenlenerek tutuklu bulunan şüpheli veya sanığa bir örneği verilir.

(3) Kurum müdürüne başvuru hâlinde ikinci fıkra hükmüne göre işlem yapılarak, tutanak ve dilekçe derhâl ilgili mahkemeye gönderilir. Zabıt kâtabi başvuruyu ilgili deftere kaydeder.

(4) Zabıt kâtabi veya kurum müdürü tarafından ikinci fıkra hükmüne göre işlem yapıldığı zaman kanun yolları için bu Kanunda belirlenen süreler kesilmiş sayılır.

Kanun yolunun belirlenmesinde yanılma

MADDE 264. - (1) Kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya mercii belirlenmesinde yanılma, başvuranın haklarını ortadan kaldırmaz.

(2) Bu hâkle başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie gönderir.

Cumhuriyet savcısının başvuru sonucunun kapsamı

MADDE 265. - (1) Cumhuriyet savcısı tarafından aleyhine kanun yoluna gidilen karar, sanık lehine bozulabilir veya değiştirilebilir. Cumhuriyet savcısı, kanun yoluna sanık lehine başvurduğunda, yeniden verilen hüküm önceki hükümden tayin edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.

Başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi

MADDE 266. - (1) Kanun yoluna başvurulduktan sonra bundan vazgeçilmesi, mercii tarafından karar verilinceye kadar geçerlidir. Ancak, Cumhuriyet savcısı tarafından sanık lehine yapılarak başvurudan onun rızası olmaksızın vazgeçilemez.

(2) Müdafinin veya vekilin başvurudan vazgeçebilmesi, vekâletnamede bu hususta özel yetkili kılınmış olması koşuluna bağlıdır.

(3) 150 nci maddenin ikinci fıkrası uyarınca, kendisine müdafî atanan şüpheli veya sanıklar yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvuru kanun yolundan vazgeçildiğinde şüpheli veya sanık ile müdafînin iradesi çelişirse müdafînin iradesi geçerli sayılır.

İKİNCİ KISIM

Olağan Kanun Yolları

BİRİNCİ BÖLÜM

İtiraz

İtiraz olunabilecek kararlar

MADDE 267. - (1) Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.

İtiraz usulü ve inceleme mercileri

MADDE 268. - (1) Hâkim veya mahkeme kararına karşı itiraz, kanunun ayrıca hüküm koymadığı hâllerde 35 inci maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Tutanakla tespit edilen beyanı ve imzayı mahkeme başkanı veya hâkim onaylar. 263 üncü madde hükmü saklıdır.

(2) Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.

(3) İtirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:

a) Sulh ceza hâkiminin kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları asliye ceza mahkemesi hâkimine aittir.

b) Sulh ceza işleri, asliye ceza hâkimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanına aittir.

c) Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

d) Naip hâkim kararlarına yapılacak itirazların incelenmesi, mensup oldukları ağır ceza mahkemesi başkanına, istinabe olunan mahkeme kararlarına karşı yukarıdaki bentlerde belirtilen esaslara göre buldukları yerdeki mahkeme başkanı veya mahkemeye aittir.

e) Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay ceza dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalarda verdikleri kararlara yapılan itirazlarda; üyenin kararını görevli olduğu dairesinin başkanı, daire başkanı ile ceza dairesinin kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler.

İtirazın kararın yerine getirilmesinde etkisi

MADDE 269. - (1) İtiraz, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması sonucunu doğurmaz.

(2) Ancak, kararına itiraz edilen makam veya kararı inceleyecek merci, geri bırakılmasına karar verebilir.

İtirazın Cumhuriyet savcısına ve karşı tarafa tebliği ile inceleme ve araştırma yapılması

MADDE 270. - (1) İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Mercii, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir.

Karar

MADDE 271. - (1) Kanunda yazılı olan hâller saklı kalmak üzere, itiraz hakkında duruşma yapılmaksızın karar verilir. Ancak, gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve sonra müdafî veya vekil dinlenir.

(2) İtiraz yerinde görülürse, merci, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir.

(3) Karar mümkün olan en kısa sürede verilir.

(4) Merciiin, itiraz üzerine verdiği kararları, kesindir; ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

İstinaf

İstinaf

MADDE 272. - (1) İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ancak, onbeş yıl ve daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümler, bölge adliye mahkemesince re'sen incelenir.

(2) Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararlarına karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulabilir.

(3) Ancak,

a) Sonuç olarak belirlenen ikibin lira dahil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine,

b) Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine,

c) Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere,

Karşı istinaf yoluna başvurulamaz.

İstinaf istemi ve süresi

MADDE 273. - (1) İstinaf istemi, hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içinde hükmü veren mahkemeye bir dilekçe verilmesi veya zabıt kâtibine bir beyanda bulunulması suretiyle yapılır; beyan tutanağa geçirilir ve tutanak hâkime onaylatılır. Tutuklu sanık hakkında 263 üncü madde hükmü saklıdır.

(2) Hüküm, istinaf yoluna başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar.

(3) Asliye ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki sulh ceza mahkemelerinin; ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki asliye ve sulh ceza mahkemelerinin hükümlerine karşı, kararın o yer Cumhuriyet Başsavcılığına geliş tarihinden itibaren yedi gün içinde istinaf yoluna başvurabilirler.

(4) Sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanların dilekçe veya beyanında, başvuruya ilişkin nedenlerin gösterilmemesi inceleme yapılmasına engel olmaz.

(5) Cumhuriyet savcısı, istinaf yoluna başvurma nedenlerini gerekçeleriyle birlikte yazılı isteminde açıkça gösterir. Bu istem ilgililere tebliğ edilir. İlgililer, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde bu husustaki cevaplarını bildirebilirler.

Eski hâle getirme süresi içinde istinaf süresinin işlemesi

MADDE 274. - (1) Sanık, yokluğunda aleyhine verilen hükümlere karşı eski hâle getirme isteminde bulunabilir. Eski hâle getirme süresi içinde de istinaf süresi işler. Sanığın eski hâle getirme isteminde bulunduğu hâllerde, ayrıca istinaf isteminde bulunması gerekir. Bu hâlde istinaf istemi ile ilişkili işler, eski hâle getirme istemi hakkında karar verilmeye kadar ertelenir.

İstinaf başvurusunun etkisi

MADDE 275. - (1) Süresi içinde yapılan istinaf başvurusu, hükmün kesinleşmesini engeller.

(2) Hüküm, istinaf yoluna başvuran Cumhuriyet savcısına veya ilgililere gerekçesiyle birlikte açıklanmamışsa; hükme karşı istinaf yoluna başvurulduğunun mahkemece öğrenilmesinden itibaren gerekçe yedi gün içinde tebliğ edilir.

İstinaf isteminin hükmü veren mahkemece reddi

MADDE 276. - (1) İstinaf istemi, kanuni sürenin geçmesinden sonra veya aleyhine istinaf yoluna başvurulamayacak bir hükme karşı yapılmışsa ya da istinaf yoluna başvuranın buna hakkı yoksa, hükmü veren mahkeme bir kararla dilekçeyi reddeder.

(2) İstinaf başvurusunda bulunan Cumhuriyet savcısı veya ilgililer, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren yedi gün içinde bölge adliye mahkemesinden bu hususta bir karar vermesini isteyebilirler. Bu takdirde dosya bölge adliye mahkemesine gönderilir. Ancak, bu nedenle hükmün infazı ertelenemez.

İstinaf isteminin tebliği ve cevabı

MADDE 277. - (1) 276 ncı maddeye göre hükmü veren mahkemece reddedilmeyen istinaf dilekçesi veya beyana ilişkin tutanağın bir örneği karşı tarafa tebliğ olunur. Karşı taraf, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde yazılı olarak cevabını verebilir.

(2) Karşı taraf sanık ise, bir tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapılacak bir beyanla da cevabını verebilir. Cevap verildikten veya bunun için belirli süre bittikten sonra dava dosyası, bölge adliye mahkemesine sunulmak üzere, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) 262 ve 263 üncü madde hükümleri saklıdır.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısının görevi

MADDE 278. - (1) Dava dosyası, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına geldiğinde incelenerek, varsa tebligat eksikliklerinin giderilmesi sağlandıktan ve sunulması gereken belge ve deliller de eklendikten sonra, yazılı düşüncüyü içeren bir tebliğname ile birlikte bölge adliye mahkemesi ceza dairesine verilir. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen tebliğname ilgililere de tebliğ olunur.

Dosya üzerinde ön inceleme

MADDE 279. - (1) Dosya üzerinde yapılan ön inceleme sonunda;

a) Bölge adliye mahkemesinin yetkili olmadığını anlaşılması hâlinde dosyanın yetkili bölge adliye mahkemesine gönderilmesine,

b) Bölge adliye mahkemesine başvurusunun süresi içinde yapılmadığının, incelenmesi istenen kararın bölge adliye mahkemesinde incelenebilecek kararlardan olmadığını, başvuranın buna hakkı bulunmadığının anlaşılması hâlinde istinaf başvurusunun reddine,

Karar verilir.

Bölge adliye mahkemesinde inceleme ve kovuşturma

MADDE 280. - (1) Bölge adliye mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığının tebliğnamesini, dosyayı ve dosyayla birlikte sunulmuş olan delilleri inceledikten sonra;

a) İlk derece mahkemesinin kararında usule veya esasa ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığın bulunmadığını, delillerde veya işlemlerde herhangi bir eksiklik olmadığını, ispat bakımından değerlendirmenin yerinde olduğunu saptadığında istinaf başvurusunun esastan reddine,

b) İlk derece mahkemesinin kararında 289 uncu maddede belirtilen bir hukuka aykırılık nedeninin bulunması hâlinde hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükümlenmek üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine,

c) Diğer hâllerde, gerekli tedbirleri aldıktan sonra ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına,

Karar verir.

Duruşma hazırlığı

MADDE 281. - (1) Duruşma hazırlığı aşamasında bölge adliye mahkemesi başkanı veya görevlendireceği üye, 175 inci madde hükümlerine uygun olarak duruşma gününü saptar; gerekli çağrılarını yapar. Tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda kendi başvurusu üzerine açılacak davanın duruşmasına gelmediğinde davasının reddedileceği ayrıca bildirilir.

(2) Mahkemece, gerekli görülen tanıkların, bilirkişilerin dinlenilmesine ve keşfin yapılmasına karar verilir.

İstisnalar

MADDE 282. - (1) Duruşma açıldığında aşağıda gösterilen istisnalar dışında bu Kanunun duruşma hazırlığı, duruşma ve karara ilişkin hükümleri uygulanır:

a) Duruşma, bu Kanunun öngördüğü genel hükümlere göre başladıktan sonra görevlendirilen üyenin inceleme raporu okunur.

b) İlk derece mahkemesinin gerekçeli hükmü de okunur.

c) İlk derece mahkemesinde dinlenen tanıkların ifadelerini içeren tutanaklar ile keşif tutanakları, bilirkişi raporu, bölge adliye mahkemesi duruşma hazırlığı aşamasında toplanan delil ve belgeler, yapılmışsa keşif ve bilirkişi açıklamalarına ilişkin tutanak ve raporlar okunur.

d) Bölge adliye mahkemesi duruşmasında dinlenilmeleri gerekli görülen tanık ve bilirkişiler çağrılır.

Sanık lehine başvurma hâlinde verilecek hüküm

MADDE 283. - (1) İstinaf yoluna sanık lehine başvurulmuşsa, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

Direnme yasağı

MADDE 284. - (1) Bölge adliye mahkemesi karar ve hükümlerine karşı direnilemez; bunlara karşı herhangi bir kanun yoluna gidilemez.

(2) İtiraz ve temyize ilişkin hükümler saklıdır.

Özel kanunların temyize ilişkin hükümleri

MADDE 285.- (1) Türk Ceza Kanununun 18 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmü hariç; diğer kanunlarda temyiz edilebileceği veya haklarında Yargıtaya başvurulabileceği belirtilmiş olup da bölge adliye mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere ilişkin ilk derece mahkemelerinin karar ve hükümlerine karşı istinaf yoluna başvurulur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Temyiz

Temyiz

MADDE 286. - (1) Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma dışında kalan hükümleri temyiz edilebilir.

(2) Ancak,

a) İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları,

b) İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları,

c) Sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,

d) Adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin suç niteliğini değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

e) Sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarını değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,

f) On yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

g) Davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine veya istinaf başvurusunun reddine dair kararlar,

h) Yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları,

Temyiz edilemez.

Hükümden önceki kararların temyizi

MADDE 287. - (1) Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararları da hükümle beraber temyiz olunabilir.

Temyiz nedeni

MADDE 288. - (1) Temyiz, ancak hükmün hukuka aykırı olması nedenine dayanır.

(2) Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır.

Hukuka kesin aykırılık hâlleri

MADDE 289. - (1) Temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olmasa da aşağıda yazılı hâllerde hukuka kesin aykırılık var sayılır:

a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması.

b) Hâkimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hâkimin hükme katılması.

c) Geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi öne sürülmüş olup da bu istem kabul olduğu hâlde hâkimin hükme katılması veya bu istemin kanuna aykırı olarak reddedilip hâkimin hükme katılması.

d) Mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesi.

e) Cumhuriyet savcısı veya duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken diğer kişilerin yokluğunda duruşma yapılması.

f) Duruşmalı olarak verilen hükümde açıklık kuralının ihlâl edilmesi.

g) Hükmün 230 uncu madde gereğince gerekçeyi içermemesi.

h) Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması.

Sanığın yararına olan kurallara aykırılık

MADDE 290. - (1) Sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılık, sanık aleyhine hükmün bozurulması için Cumhuriyet savcısına bir hak vermez.

Temyiz istemi ve süresi

MADDE 291. - (1) Temyiz istemi, hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içinde hükmü veren mahkemeye bir dilekçe verilmesi veya zabıt kâtibine bir beyanda bulunulması suretiyle yapılır; beyan tutanağa geçirilir ve tutanak hâkime onaylatılır. Tutuklu bulunan sanık hakkında 263 üncü madde hükmü saklıdır.

(2) Hüküm, temyiz yoluna başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar.

Eski hâle getirme süresi içinde temyiz süresinin işlemesi

MADDE 292. - (1) Sanığın aleyhine yokluğunda verilen hükümlerde eski hâle getirme istemiyle ilgili olarak 274 üncü madde hükümleri uygulanır.

Temyiz başvurusunun etkisi

MADDE 293. - (1) Süresi içinde yapılan temyiz başvurusu, hükmün kesinleşmesini engeller.

(2) Hüküm, temyiz eden Cumhuriyet savcısına veya ilgililere gerekçesiyle birlikte açıklanmışsa; hükmün temyiz edildiğinin bölge adliye mahkemesince öğrenilmesinden itibaren gerekçe yedi gün içinde tebliğ edilir.

Temyiz başvurusunun içeriği

MADDE 294. - (1) Temyiz eden, hükmün neden dolayı bozulmasını istediğini temyiz başvurusunda göstermek zorundadır.

(2) Temyiz sebebi, ancak hükmün hukukî yönüne ilişkin olabilir.

Temyiz gerekçesi

MADDE 295. - (1) Temyiz başvurusunda temyiz nedenleri gösterilmemişse temyiz başvurusu için belirlenen sürenin bitmesinden veya gerekçeli kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde hükmü temyiz olunan bölge adliye mahkemesine bu nedenleri içeren bir ek dilekçe verilir. Cumhuriyet savcısı temyiz dilekçesinde, temyiz isteğinin sanığın yararına veya aleyhine olduğunu açıkça belirtir.

(2) Temyiz, sanık tarafından yapılmış ise, ek dilekçe kendisi veya müdafii tarafından imza edilerek verilir.

(3) Müdafii yoksa sanık, tutanağa bağlanmak üzere zabıt kâtibine yapacağı bir beyanla gerekçesini açıklayabilir; tutanak hâkime onaylatılır. Sanığın yasal temsilcisi ve eşi hakkında 262 nci madde, tutuklu sanık hakkında ise 263 üncü madde hükümleri saklıdır.

Temyiz isteminin kabule değer sayılmamasından dolayı hükmü veren mahkemeye reddi

MADDE 296. - (1) Temyiz istemi, kanuni sürenin geçmesinden sonra yapılmış veya temyiz edilemeyecek bir hüküm temyiz edilmiş veya temyiz edenin buna hakkı yoksa, hükmü temyiz olunan bölge adliye veya ilk derece mahkemesi bir karar ile temyiz istemini reddeder.

(2) Temyiz eden, ret kararının kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde Yargıtaydan bu hususta bir karar vermesini isteyebilir. Bu takdirde dosya Yargıtaya gönderilir. Ancak, bu nedenden dolayı hükmün infazı ertelenemez.

Temyiz dilekçesinin tebliği ve cevabı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görevi

MADDE 297. - (1) 296 ncı maddeye göre hükmü veren bölge adliye mahkemesince reddedilmeyen temyiz istemine ilişkin dilekçesinin bir örneği karşı tarafa tebliğ olunur. Karşı taraf, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde yazılı olarak cevabını verebilir.

(2) Cevap verildikten veya bunun için belirli süre bittikten sonra dava dosyası, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen tebliğname, hükmü temyiz etmeleri veya aleyhlerine sonuç doğurabilecek görüş içermesi hâlinde sanık veya müdafii ile katılan veya vekillerine ilgili dairesince tebliğ olunur. İlgili taraf tebliğden itibaren bir hafta içinde yazılı olarak cevap verebilir.

(4) Üçüncü fıkraya uyarınca yapılacak tebligatlar, ilgililerin dava dosyasından belirlenen son adreslerine yapılmasıyla geçerli olur.

(5) 262 ve 263 üncü madde hükümleri saklıdır.

Temyiz isteminin reddi

MADDE 298. - (1) Yargıtay, süresi içinde temyiz başvurusunda bulunulmadığını, hükmün temyiz edilemez olduğunu, temyiz edenin buna hakkı olmadığını ya da temyiz dilekçesinin temyiz sebeplerini içermediğini saptarsa, temyiz istemini reddeder.

Duruşmalı inceleme

MADDE 299. - (1) On yıl veya daha fazla hapis cezasına ilişkin hükümlerde, Yargıtay, incelemelerini sanığın temyiz başvurusundaki istemi üzerine veya dilerse re'sen duruşma yoluyla yapar. Duruşma gününden sanığa veya istemi üzerine müdafisine haber verilir. Sanık, duruşmada hazır bulunabileceği gibi, kendisini bir müdafii ile de temsil ettirebilir.

(2) Sanık, tutuklu ise duruşmaya katılmak isteminde bulunamaz.

(3) Yukarıdaki fıkralarda yazılı hâllerde temyiz isteminde bulunan katılana da duruşma günü bildirilir.

Duruşmada usul

MADDE 300. - (1) Duruşmadan önce görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından hazırlanan rapor üyelere açıklanır. Üyeler, ayrıca bizzat dosyayı incelerler. Bu hususlar gerçekleşikten sonra duruşma açılır.

(2) Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya yerine görevlendirdiği Yargıtay Cumhuriyet savcısı, sanık, müdafii, katılan ve vekili iddia ve savunmalarını açıklar. Temyizi istemiş olan tarafa önce söz verilir. Her hâlde son söz sanıktır.

Temyizde incelenecek hususlar

MADDE 301. - (1) Yargıtay, yalnız temyiz başvurusunda belirtilen hususlar ile temyiz istemi usule ilişkin noksanlardan kaynaklanmışsa, temyiz başvurusunda bunu belirten olaylar hakkında incelemeler yapar.

Temyiz isteminin esaslı reddi veya hükmün bozulması

MADDE 302. - (1) Bölge adliye mahkemesinin temyiz olunan hükmünün Yargıtayca hukuka uygun bulunması hâlinde temyiz isteminin esaslı reddine karar verilir.

(2) Yargıtay, temyiz edilen hükmü, temyiz başvurusunda gösterilen, hükmü etkileyecek nitelikteki hukuka aykırılıklar nedeniyle bozar. Bozma sebepleri ilâmda ayrı ayrı gösterilir.

(3) Hükmün, temyiz dilekçesinde gösterilen sebeplerle bozulduğunda, dilekçede açıklanmış olmasa bile saptanan bütün diğer hukuka aykırılık hâlleri de ilâmda gösterilir.

(4) Hükmün bozulmasına neden olan hukuka aykırılık, bu hükmün esas olarak saptanan işlemlerden kaynaklanmış ise, bunlar da aynı zamanda bozular.

(5) 289 uncu madde hükümleri saklıdır.

Yargıtayca davanın esasına hükmedilecek hâller, hukuka aykırılığın düzeltilmesi

MADDE 303. - (1) Hükmün esas olarak saptanan olaylara uygulanmasında hukuka aykırılıktan dolayı hüküm bozulmuş ise, aşağıdaki hâllerde Yargıtay davanın esasına hükmedebileceği gibi hükümdeki hukuka aykırılığı da düzeltebilir:

a) Olayın daha ziyade aydınlanması gerekmeden beraate veya davanın düşmesine ya da alt ve üst sınırlı olmayan sabit bir cezaya hükmolunması gerekirse.

b) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının iddiasına uygun olarak sanığa kanunda yazılı cezanın en alt derecesini uygulamayı uygun görürse.

c) Mahkemece sabit görülen suçun unsurları, niteliği ve cezası hükümde doğru gösterilmiş olduğu hâlde sadece kanunun madde numarası yanlış yazılmış ise.

d) Hükümden sonra yürürlüğe giren kanun, suçun cezasını azaltmış ve mahkemece sanığa verilecek cezanın belirlenmesinde artırma sebebi kabul edilmemiş veya yeni bir kanun ile fiil suç olmaktan çıkarılmış ise birinci hâlde daha az bir cezanın hükmolunması ve ikinci hâlde hiç ceza hükmolunmaması gerekirse.

e) Sanığın açıkça saptanmış olan doğum ve suç tarihlerine göre verilecek cezanın belirlenmesinde gerekli indirim yapılmamış veya yanlış indirim yapılmış ise.

f) Artırma veya indirim sonucunda verilecek ceza süresi veya miktarının belirlenmesinde maddi hata yapılmış ise.

g) Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesindeki sıralamanın gözetilmemesi yüzünden eksik veya fazla ceza verilmiş ise.

h) Harçlar Kanunu ile yargılama giderlerine ilişkin hükümlere ve Avukatlık Kanununa göre düzenlenen ücret tarifesine aykırılık mevcutsa.

Yargıtay kararının gönderileceği merci

MADDE 304. - (1) Yargıtayca 302 nci maddenin birinci fıkrası veya 303 üncü madde uyarınca verilen kararlara ilişkin dosya, hükmü veren bölge adliye mahkemesine gönderilmesi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilir. Bölge adliye mahkemesi, dosyayı Yargıtaydan geldiği tarihten itibaren yedi gün içinde gereğinin yapılması için ilgili ilk derece mahkemesine gönderilmek üzere bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına verir.

(2) Yargıtay, dosyayı 303 üncü maddede belirtilenlerin dışında kalan hâllerde yeniden incelenmek ve hüküm verilmek üzere hükmü bozulan bölge adliye mahkemesine veya diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderir.

(3) Hüküm, mahkemenin hukuka aykırı olarak kendisini görevli veya yetkili görmesinden dolayı bozulmuşsa, Yargıtay aynı zamanda dosyayı görevli veya yetkili mahkemeye gönderir.

(4) İlk derece mahkemesi tarafından doğrudan temyiz yolu açık bulunan hükümlerle ilgili olarak verilen karara ilişkin dosya, hükmü veren ilk derece mahkemesine gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.

Yargıtayda hükmün açıklanması

MADDE 305. - (1) Hüküm, 231 inci madde gereğince açıklanır. Buna olanak bulunmadığı takdirde duruşmanın bitiminden itibaren yedi gün içinde karar verilir.

Hükmün bozulmasının diğer sanıklara etkisi

MADDE 306. - (1) Hüküm, sanık lehine bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa, bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar.

Davaya yeniden bakacak mahkemenin işlemleri

MADDE 307. - (1) Yargıtaydan verilen bozma kararı üzerine davaya yeniden bakacak bölge adliye veya ilk derece mahkemesi, ilgililere, bozmaya karşı diyeceklerini sorar.

(2) Sanık, müdafii, katılan ve vekilinin dosyada varolan adreslerine de davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri nedeniyle bozmaya karşı beyanları saptanmamış olsa da duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilir. Ancak, sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise, her hâlde dinlenmesi gerekir.

(3) Yargıtaydan verilen bozma kararına bölge adliye veya ilk derece mahkemesinin direnme hakkı vardır. Ancak, direnme üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara karşı direnilemez.

(4) Hüküm yalnız sanık tarafından veya onun lehine Cumhuriyet savcısı veya 262 nci maddede gösterilen kimselerce temyiz edilmişse, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM Olağanüstü Kanun Yolları BİRİNCİ BÖLÜM

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi

MADDE 308. - (1) Yargıtay ceza dairelerinden birinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re'sen veya istem üzerine, ilâmın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde Ceza Genel Kuruluna itiraz edebilir. Sanığın lehine itirazda süre aranmaz.

İKİNCİ BÖLÜM Kanun Yararına Bozma

Kanun yararına bozma

MADDE 309. - (1) Hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık bulunduğunu öğrenen Adalet Bakanı, o karar veya hükmün Yargıtayca bozulması istemini, yasal nedenlerini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirir.

(2) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, bu nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtayın ilgili ceza dairesine verir.

(3) Yargıtayın ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görürse, karar veya hükmü kanun yararına bozar.

(4) Bozma nedenleri:

a) 223 üncü maddede tanımlanan ve davanın esasını çözmeyen bir karara ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme, gerekli inceleme ve araştırma sonucunda yeniden karar verir.

b) Mahkûmiyete ilişkin hükmün, davanın esasını çözmeyen yönüne veya savunma hakkını kaldırma veya kısıtlama sonucunu doğuran usul işlemlerine ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkemece yeniden yapılacak yargılama sonucuna göre gereken hüküm verilir. Bu hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

c) Davanın esasını çözüp de mahkûmiyet dışındaki hükümlere ilişkin ise, aleyhte sonuç doğurmaz ve yeniden yargılamayı gerektirmez.

d) Hükümlünün cezasının kaldırılmasını gerektiriyorsa cezanın kaldırılmasına, daha hafif bir cezanın verilmesini gerektiriyorsa bu hafif cezaya Yargıtay ceza dairesi doğrudan hükmeder.

(5) Bu madde uyarınca verilen bozma kararına karşı direnilemez.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kanun yararına başvurusu

MADDE 310. - (1) 309 uncu maddede belirtilen yetki, aynı maddenin dördüncü fıkrasının (d) bendindeki hâllere özgü olmak üzere ve kanun yararına olarak re'sen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından da kullanılabilir.

(2) 309 uncu madde gereğince Adalet Bakanı tarafından başvurulduğunda bu yetki, artık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kullanılamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargılamanın Yenilenmesi

Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

MADDE 311. - (1) Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir dava, aşağıda yazılı hâllerde hükümlü lehine olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür:

a) Duruşmada kullanılan ve hükümü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşırsa.

b) Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükümü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasit veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşırsa.

c) Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise.

d) Ceza hükümü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılmış ise.

e) Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa,

f) Ceza hükümünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Bu hâlde, yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir.

(2) Birinci fıkranın (f) bendi hükümleri, 4.2.2003 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararları ile, 4.2.2003 tarihinden sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında uygulanır.

İnfazın geri bırakılması veya durdurulması

MADDE 312. - (1) Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını ertelemez. Ancak mahkeme, infazın geri bırakılmasına veya durdurulmasına karar verebilir.

Yargılamanın yenilenmesine engel olmayan hâller

MADDE 313. - (1) Hükmün infaz edilmiş olması veya hükümlünün ölümü, yargılamanın yenilenmesi istemine engel olmaz.

(2) Ölenin eşi, üstsoyu, altsoyu, kardeşleri yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilirler.

(3) İkinci fıkrada sayılan kişilerin yokluğu hâlinde, Adalet Bakanı da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir.

Sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

MADDE 314. - (1) Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış olan bir dava aşağıda yazılı hâllerde sanık veya hükümlünün aleyhine olarak yargılamanın yenilenmesi yolu ile tekrar görülür:

a) Duruşmada sanığın veya hükümlünün lehine ileri sürülen ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliği anlaşırsa.

b) Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek nitelikte olarak görevlerini yapmada sanık veya hükümlü lehine kusur etmiş ise.

c) Sanık beraat ettikten sonra suçla ilgili olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunmuşsa.

Yargılamanın yenilenmesinin kabul edilmeyeceği hâl

MADDE 315. - (1) Kanunun aynı maddesinde yer almış sınır içinde olmak üzere cezanın değiştirilmesi amacıyla yargılamanın yenilenmesi kabul edilemez.

(2) Hatanın giderilebilmesini sağlayacak başka bir yol varsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez.

Bir suça dayanan yenileme istemlerinin kabulü koşulları

MADDE 316. - (1) Bir suç iddiasına dayandırılan yenileme istemi, ancak bu fiilden dolayı kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü verilmiş veya mahkûmiyeti gerektirecek nitelikte kuvvetli delil bulunmaması dışında bir nedenle ceza soruşturmasına başlanmamış veya sürdürülmemişse kabul edilebilir. Bu madde, 311 inci maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde yazılı hâlde uygulanmaz.

Yenileme istemi hakkında uygulanacak hükümler

MADDE 317. - (1) Kanun yollarına başvurma hakkındaki genel hükümler, yargılamanın yenilenmesi istemi hakkında da uygulanır.

(2) Yargılamanın yenilenmesi istemi, bunun yasal nedenleri ile dayandığı delilleri içerir.

Yenileme isteminin kabule değer olup olmadığı kararı ve mercii

MADDE 318. - (1) Yargılamanın yenilenmesi istemi, hükmü veren mahkemeye sunulur. Bu mahkeme, istemin kabule değer olup olmadığına karar verir.

(2) 303 üncü madde gereğince Yargıtayın doğrudan hüküm kurduğu hâllerde de hükmü vermiş olan mahkemeye başvurulur.

(3) Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabule değer olup olmadığına dair olan karar, duruşma yapılmaksızın verilir.

Yenileme isteminin kabule değer görülmemesi nedenleri ve kabulü hâlinde yapılacak işlem

MADDE 319. - (1) Yargılamanın yenilenmesi istemi, kanunda belirlenen şekilde yapılmamış veya yargılamanın yenilenmesini gerektirecek yasal hiçbir neden gösterilmemiş veya bunu doğrulayacak deliller açıklanmamış ise, bu istem kabule değer görülmemeyerek reddedilir.

(2) Aksi hâlde yargılamanın yenilenmesi istemi, bir diyeceği varsa yedi gün içinde bildirmek üzere Cumhuriyet savcısı ve ilgili tarafa tebliğ olunur.

(3) Bu madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir.

Delillerin toplanması

MADDE 320. - (1) Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi, kendisi de bu hususları yerine getirebilir.

(2) Delillerin mahkemece veya naip hâkim tarafından veya istinabe suretiyle toplanması sırasında, soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanır.

(3) Delillerin toplanması bittikten sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş olan kişiden yedi günlük süre içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir.

Yenileme isteminin esassız olmasından dolayı reddi, aksi takdirde kabulü

MADDE 321. - (1) Yargılamanın yenilenmesi isteminde ileri sürülen iddialar, yeterli derecede doğrulanmaz veya 311 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri ile 314 üncü maddesinin

birinci fıkrasının (a) bendinde yazılı hâllerde işin durumuna göre bunların önce verilmiş olan hükme hiçbir etkisi olmadığı anlaşılırsa, yargılamanın yenilenmesi istemi esassız olması nedeniyle duruşma yapılmaksızın reddedilir.

(2) Aksi hâlde mahkeme, yargılamanın yenilenmesine ve duruşmanın açılmasına karar verir.

(3) Bu madde gereğince verilen kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

Duruşma yapılmaksızın yenileme isteminin incelenmesi

MADDE 322. - (1) Hükümlü ölmüşse mahkeme yeniden duruşma yapmaksızın gerekli delilleri topladıktan sonra hükümlünün beraatine veya yargılamanın yenilenmesi isteminin reddine karar verir.

(2) Diğer hâllerde de mahkeme, bu hususta yeterli delil varsa Cumhuriyet savcısının uygun görüşünü aldıktan sonra duruşma yapmaksızın hükümlünün derhâl beraatine karar verir.

(3) Mahkeme beraat kararı ile beraber önceki hükmün ortadan kaldırılmasını da karar altına alır.

(4) Yargılamanın yenilenmesi isteminde buhunan kimse isterse, gideri Devlet Hazinesine ait olmak üzere önceki hükmün iptaline ilişkin karar Resmî Gazete ile ilân olunacağı gibi mahkemenin takdirine göre diğer gazetelerle de ilân edilebilir.

Yeniden duruşma sonucunda verilecek hüküm

MADDE 323. - (1) Yeniden yapılacak duruşma sonucunda mahkeme, önceki hükmü onaylar veya hükmün iptali ile dava hakkında yeniden hüküm verir.

(2) Yargılamanın yenilenmesi istemi hükümlünün lehine olarak yapılmışsa, yeniden verilecek hüküm önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.

(3) Yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddi ve manevî zararlar bu Kanunun 141 ilâ 144 üncü maddeleri hükümlerine göre tazmin edilir.

YEDİNCİ KİTAP

Yargılama Giderleri ve Çeşitli Hükümler

BİRİNCİ KISIM

Yargılama Giderleri

Yargılama giderleri

MADDE 324. - (1) Harçlar ve tarifesine göre ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderleridir.

(2) Hüküm ve kararda yargılama giderlerinin kimlere yükletileceği gösterilir.

(3) Giderlerin miktarı ile iki taraftan birinin diğerine ödemesi gereken paranın miktarını mahkeme başkanı veya hâkim belirler.

(4) Devlete ait yargılama giderlerine ilişkin kararlar, Harçlar Kanunu hükümlerine göre; kişisel haklara ilişkin kararlar, 9.6.1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yerine getirilir.

(5) Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercümanın giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır.

Sanığın yükümlülüğü

MADDE 325. - (1) Cezaya veya güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi hâlinde, bütün yargılama giderleri sanığa yüklenir.

(2) Cezanın ertelenmesi hâlinde de birinci fıkrâ hükmü uygulanır.

(3) Yargılamanın değişik evrelerinde yapılan araştırma veya işlemler nedeniyle giderler meydana gelmiş olup da, sonuç sanık lehine ortaya çıkmış ise, bu giderlerin sanığa yüklenmesinin hak-kaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında mahkeme, bunların kısmen veya tamamen Devlet Hazinesine yüklenmesine karar verir.

(4) Hüküm kesinleşmeden sanık ölürse, mirasçılar giderleri ödemekle yükümlü tutulmazlar.

Bağlantılı davalarda giderler

MADDE 326. - (1) Birden çok suçtan dolayı aleyhinde kovuşturma yapılmış olan kimse, bun-ların bir kısmından mahkûm olmuş ise, beraat ettiği suçların duruşmasının gerektirdiği giderleri ödemekle yükümlü değildir.

(2) İştirak halinde işlenmiş bir suç nedeniyle mahkûm edilmiş olanlara, sebebiyet verdikleri yargılama giderleri ayrı ayrı yükletilir.

Beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi hâlinde gider

MADDE 327. - (1) Hakkında beraat veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilen kişi, sadece kendi kusurundan ileri gelen giderleri ödemeye mahkûm edilir.

(2) Bu kişinin önceden ödemek zorunda kaldığı giderler, Devlet Hazinesince üstlenilir.

Karşılıklı hakaret hâllerinde gider

MADDE 328. - (1) Karşılıklı hakaret hâllerinde taraflardan biri veya her ikisi hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi; bunlardan birinin veya her ikisinin giderleri kar-şılılamaya mahkûm edilmelerine engel olmaz.

Suç uydurma ve iftira gibi hâllerde gider

MADDE 329. - (1) Suç uydurup iftirada bulunduğu sabit olan kimse, bu nedenle yapılmış giderleri ödemeye mahkûm edilir.

Kanun yollarına başvuru sonucunda gider

MADDE 330. - (1) Kanun yollarından birine başvuran taraf, bu başvurusunu geri almasından veya başvurunun reddolunmasından ileri gelen giderleri öder. Kanun yollarına başvuran Cum-huriyet savcısı ise, sanığın ödemek zorunda bulunduğu giderler Devlet Hazinesine yükletilir.

(2) Kanun yoluna başvuranın istemi kısmen kabul olunmuş ise, mahkeme uygun gördüğü şekil-de giderleri bölüştürür.

(3) Kesinleşmiş bir hüküm ile sonuçlanan bir duruşma hakkındaki yargılamanın yenilenmesi isteminden ileri gelen giderler hakkında da aynı hüküm geçerlidir.

(4) Eski hâle getirme isteminden doğan giderler, hasım tarafının esassız karşı koymasından meydana gelmiş değilse, bu istemi ileri sürene yükletilir.

İKİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

Adli tatil

MADDE 331. - (1) Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her yıl Ağustosun birinden Ey-lülün beşine kadar tatil olunur.

(2) Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmalarda ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

(3) Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay, yalnız tutuklu hükümlere ilişkin veya Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu gereğince görülen işlerin incelemelerini yapar.

(4) Adli tatile rastlayan süreler işlemez. Bu süreler tatilin bittiği günden itibaren üç gün uzatıl-mış sayılır.

Bilgi isteme

MADDE 332. - (1) Suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkansız ise, sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı süre içinde bildirilir.

(2) Bilgi istenen yazıda yukarıdaki fıkra hükmü ile buna aykırı hareket etmenin Türk Ceza Kanununun 257 nci maddesine aykırılık oluşturabileceği yazılır. Bu durumda haklarında kamu davasının açılması, izin veya karar alınmasına bağlı bulunan kişiler hakkında, yasama dokunulmazlığı saklı kalmak üzere, doğrudan soruşturma yapılır.

Yönetmelik

MADDE 333. - (1) Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler, aksine hüküm bulunmadıkça, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılır.

Yürürlük

MADDE 334. - (1) Bu Kanun, 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 335. - (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

